

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Полтавський державний медичний університет

Uniwersytet Rzeszowski (Республіка Польща)

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej
w Krakowie (Республіка Польща)

Universitatea Creștină "Dimitrie Cantemir"

(м. Бухарест, Румунія)

Харківський національний медичний університет

Запорізький державний медичний університет

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

Львівський національний аграрний університет

Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

ЗБІРНИК СТАТЕЙ

VI Міжнародної науково-практичної конференції
«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЛІНГВІСТИКИ,
ПРОФЕСІЙНОЇ ЛІНГВОДИДАКТИКИ, ПСИХОЛОГІЇ І
ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ»

25-26 листопада 2021 року

Присвячується 100-річчю ПДМУ

Полтава
2021

Збірник статей
VI Міжнародної науково-практичної
конференції

**«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЛІНГВІСТИКИ,
ПРОФЕСІЙНОЇ ЛІНГВОДИДАКТИКИ,
ПСИХОЛОГІЇ І ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ»**

Полтава – 2021

ББК 74.58+81.2

УДК 378.6

Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи: збірник статей VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Полтава, 25-26 листопада 2021 р.). – Полтава : Вид-во “Астрага”, 2021. – 355 с.

У збірнику представлено статті вітчизняних і зарубіжних науковців, у яких висвітлюються різноманітні проблеми сучасної лінгвістики, лінгводидактики, психології та педагогіки вищої школи. Збірник рекомендовано науково-педагогічним працівникам закладів вищої освіти, магістрантам, аспірантам, а також усім, хто цікавиться психолого-педагогічними, лінгвістичними та дидактичними проблемами вищої школи.

Автори публікацій несуть відповідальність за дотримання авторського права, точність читування, достовірність наведених фактологічних даних, граматичні та стилістичні помилки. Організаційний комітет може не поділяти погляди й думки деяких авторів.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

**Ждан Вячеслав
Миколайович**

голова оргкомітету, ректор Полтавського державного медичного університету, доктор медичних наук, професор, лауреат Державної премії України у галузі науки і техніки, Заслужений лікар України

**Капустник Валерій
Андрійович**

співголова оргкомітету, ректор Харківського національного медичного університету, доктор медичних наук, професор, Заслужений працівник освіти України

**Колесник Юрій
Михайлович**

співголова оргкомітету, ректор Запорізького державного медичного університету, доктор медичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України

**Солоненко Анатолій
Миколайович**

співголова оргкомітету, ректор Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, доктор біологічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України

**Кайдашев Ігор
Петрович**

проректор з наукової роботи ПДМУ, доктор медичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України

**Дворник Валентин
Миколайович**

перший проректор ПДМУ з науково-педагогічної роботи, доктор медичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України

**Бєляєва Олена
Миколаївна**

заступник голови оргкомітету, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов з латинською мовою та медичною термінологією ПДМУ

**Мальцева Ірина
Андріївна**

перший проректор Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, доктор біологічних наук, професор

**Москальова Людмила
Юріївна**

проректор з наукової роботи Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, доктор педагогічних наук, професор

Ryszard Pęczkowski

Dr. hab., prof., Dyrektor Instytutu Pedagogiki, Uniwersytet Rzeszowski, Polska

Janusz Miąso

Dr. hab., prof., Uniwersytet Rzeszowski, Polska

Liliya Morska

Dr. hab., prof., Uniwersytet Rzeszowski, Polska

Grzegorz Grzybek

Dr. hab., prof., Uniwersytet Rzeszowski, Polska

Piotr T. Nowakowski

Dr. hab., prof., Uniwersytet Rzeszowski, Polska

Jadwiga Daszykowska-Tobiasz

Dr. hab., prof., Uniwersytet Rzeszowski, Polska

Ramona Mihaila	Doctor of Philosophy, Professor, Vice Rector for International Relations, Dimitrie Cantemir Christian University, Bucharest, Romania
Cristina Athu	Associate Professor Ph.D., Vice Dean of the Faculty of Foreign Languages and Literatures, Dimitrie Cantemir Christian University, Bucharest, Romania
Onorina Botezat	Doctor of Philosophy, Associate Professor and Director of the Center for Linguistic and Intercultural Research, Dimitrie Cantemir Christian University, Bucharest, Romania
Скрипнікова Таїса Петрівна	Заслужений лікар України, кандидат медичних наук, професор, професор кафедри післядипломної освіти лікарів-стоматологів ПДМУ
Шуневич Богдан Іванович	доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов, Львівський національний аграрний університет
Дерев'янченко Наталя Володимирівна	кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри латинської мови та медичної термінології, Харківський національний медичний університет
Гордієнко Олена В'ячеславівна	кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов, Запорізький державний медичний університет
Коноваленко Тетяна Василівна	кандидат педагогічних наук, доцент, декан філологічного факультету, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
Лисанець Юлія Валеріївна	кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов з латинською мовою та медичною термінологією ПДМУ
Король Лариса Леонідівна	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської та німецької філології, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

МИКОЛА ІВАНОВИЧ ПИРОГОВ – ВИДАТНИЙ ЛІКАР І ПЕДАГОГ

(до 211-ї річниці від дня народження)

У контексті загальнонаукової тенденції до активізації уваги до біографічних досліджень розглянуто постать М.І. Пирогова – одного з найвидатніших представників медицини XIX ст. та знаного педагога-новатора. Глибоке ознайомлення з публіцистичним та епістолярним спадком М.І. Пирогова, а також критичний аналіз наукових джерел з питання, що досліджувалося, засвідчив, що за внеском у практичну медицину й педагогіку М.І. Пирогов, за правом, може стояти в одному ряду з поліматами епохи Відродження. У висновках зазначається, що новаторські ідеї та наукові здобутки М.І. Пирогова, його невтомність і працелюбність, дар наукового передбачення, відданість професії, бажання ділитися своїми знаннями з молоддю і колегами, самопожертва та прагнення приносити користь суспільству, а також особистість геніального лікаря та видатного педагога залишаються взірцем для наступних поколінь, а його роздуми й міркування не втрачають актуальності й у ХХІ ст., примушуючи зупинити плин часу і замислитися над роллю особистості в історії та слугуючи підґрунтям генерації нових ідей і розробок у практичну медицину й освіту, медичну зокрема.

Ключові слова: біографічні дослідження, М.І. Пирогов, наукові здобутки, практична медицина, освіта.

The figure of M.I. Pyrogov who is one of the most prominent representatives of medicine of the XIX century and well-known teacher-innovator has been considered in the context of the general scientific tendency to the activation of attention to biographical researches. The authors conducted deep study of the journalistic and epistolary legacy of M.I. Pyrogov, as well as a critical analysis of scientific sources on the subject under study. It has been found that M.I. Pyrogov's contribution to practical medicine and pedagogy gives the right to rank him with the polymaths of the Renaissance. The conclusions state that the innovative ideas and scientific achievements of M.I. Pyrogov, indefatigability and hard-working nature, the gift of scientific foresight, devotion to the profession, desire to share knowledge with young people and colleagues, self-sacrifice and desire to benefit society, as well as the personality of a genius doctor and outstanding teacher remains a model for future generations, and thoughts and consideration do not become irrelevant in the XXI century, forcing to stop the passing of time and to think about the role of the individual in history and providing the background for generating new ideas and developments in practical medicine and education, in particular, the medical one.

Keywords: biographical research, M.I. Pyrogov, scientific achievements, practical medicine, education.

Постановка проблеми. Наукові розвідки початку ХХІ ст. характеризуються суттєвою активізацією біографічних досліджень. Нині існує велика потреба нового бачення минулого, в якому йдеться не тільки про «зовнішню історію» об'єктів, а і про «внутрішню історію» суб'єктів, про «людську» історію [7, с. 32], яка нерозривно пов'язана з творчою діяльністю історичної особистості. На наш погляд, до таких історичних особистостей належить і постать Миколи Івановича Пирогова – одного з найвидатніших представників медицини XIX ст. та знаного педагога-

новатора. За своїм внеском у медицину й педагогіку Пирогов, за правом, може стояти в одному ряду з поліматами епохи Відродження. Саме всебічна обдарованість і далекоглядність, захопленість своєю справою і відданість їй зумовлюють «магнетизм» цієї постаті, до якої хочеться провертатися знову і знову. Через 211 років від дня народження етапи його біографії, а також публіцистично-епістолярний спадок, що вражає сучасників глибиною медичної і педагогічної думки, залишається у фокусі уваги багатьох науковців [1; 2; 4; 5; 6; 8; 9; 11; 12; 13; 14; 15], слугує підґрунтям генерації нових ідей і розробок у медичну освіту, будучи класичним прикладом поєднання професійного та інтелектуального, теоретичного та практичного, суспільного й особистого [15].

Мета дослідження. Проаналізувати публіцистичний та епістолярний спадок видатного лікаря та педагога Миколи Івановича Пирогова. У роботі використано історико-біографічний і системно-історичний методи.

Виклад основного матеріалу. Микола Іванович Пирогов народився 25 листопада (13 листопада за старим стилем) 1810 року. Він був передостаннім із чотирнадцяти дітей (і одним із шістьох, які вижили) Івана Івановича Пирогова – скарбника московського провіантського депо і Єлизавети Іванівни Пирогової (Новікової).

Початкову освіту М.І. Пирогов здобув у дома: він писав, що перший учитель йому був даний на дев'ятому році життя, а до того він був самоуком. Як писав Микола Іванович у «Щоденнику старого лікаря»: «Батьки, і мати моя зокрема, ... мали дуже дивне поняття щодо мети освіти. Мати вважала освіту конче необхідною для синів і шкідливою для доньок. Хлопчики, на її думку, повинні бути більш освіченими, ніж батьки, а дівчатка не повинні були стояти вище від своєї матері; згодом вона дуже жалкувала щодо цього хибного уявлення. Надаючи таку перевагу хлопчикам, батьки не пожалкували своїх, на той час вже доволі мізерних коштів, для навчання нас двох (мене і брата Амоса) у приватних школах [10, с. 458]».

Покликання стати лікарем Микола Іванович відчував уже в дитинстві. Однією з його улюблених дитячих ігор була дивна для маленького хлопчика домашня гра в лікаря, яка, як згадував він на схилі років, «була вельми захоплива для мене тим, що вона наче привідкривала мені завісу моого майбутнього [10, с. 456]». Послуговуючись сучасною термінологією, тригером для такої гри стала хвороба старшого брата, який хворів на ревматизм. Микола Іванович писав, що хвороба довго не відступала, лікарі змінювали один одного, аж доки лікувати старшого брата не був викликаний професор Єфрем Йосипович Мухін (1766 – 1850), якого на той час вважали чи не найкращим практикуючим лікарем, а також знаним анатомом, хірургом, фізіологом, судовим медиком.

Саме після візитів Мухіна, який справив на малого Миколу незабутнє враження як зовнішнім виглядом, так і результатом лікування, і почалася гра в лікаря: «Після щасливого одужання брата, я попросив одного разу когось із домашніх лягти в ліжко, а сам, наслідуючи вигляд і поставу лікаря, я поважно підійшов до удаваного хворого, промацав пульс, подивився на язик, дав якусь пораду, імовірно, щодо приготування декокту, розпрощався і дуже статечно вийшов із кімнати [10, с. 457]». Ця гра так сподобалася малому Миколі, що він почав постійно в неї грati та вдосконалювати цю дитячу розвагу. М.І. Пирогов згадував, що згодом він саджав і клав декілька осіб, з-поміж яких була й кішка,

переодягнена в даму, переходив від одного удаваного хворого до іншого, потім сідав за стіл, писав рецепти і тлумачив, як приймати ліки [10, с. 457–458].

Поринаючи в дитячі спогади, великий хірург, який здобуде загальноєвропейське визнання та буде лікувати таких видатних сучасників як німецький канцлер Отто фон Бісмарк, російський композитор Петро Чайковський, а також урятує від ампутації ногу народного героя Італії, полководця, революціонера й політичного діяча Джузеппе Гарібальді [3, с. 404], писав: «Не знаю, отримав би я таке бажання грати в лікаря, якби замість щасливого одужання мій брат помер. Але щасливий успіх, який супроводжувався ефектним оточенням, збудив у дитини глибоку повагу до мистецтва, і я з цією повагою саме до мистецтва почав згодом поважати й науку [10, с. 458]».

У контексті спогадів М. Пирогова доречно процитувати іншого видатного хірурга – М. Бурденка, який писав: «якщо геній є високою ціллю і влада над серцями – засобом її досягнення, то у творчості М. І. Пирогова слід визнати наявність геніальності. Ціль полягала в тому, щоб обґрунтувати медицину як науку. Анatomія – це запорука розвитку хірургії, експеримент – введення в патологію, вивчення об'єктивних ознак хвороби – ключ до діагнозу – ось ті практичні цілі, реалізація яких була справою його 20-річної майстерної праці [цитується за: 6, с. 12 – 13]».

Середню освіту Микола Іванович разом із братом Амосом здобував у приватному московському пансіоні Василя Кряжева. Про себе він писав так: «я був жвавим, нелінивим і таким, що любив навчатися, хлопчиком [10, с. 458]». Утім, у родині сталася біда – батько збанкрутів, оскільки його підлеглий вкраїв значну суму коштів і втік, тому платити за подальше навчання родина не могла. За порадою вже згаданого професора Єфрема Мухіна, який тоді був деканом медичного факультету, 14-річний Микола пише прохання про вступ до Московського університету, успішно складає іспити і стає студентом-медиком.

У 1828 році М.І. Пирогов, якому на той час виповнилося лише 17 років, закінчив медичний факультет зі званням «*Medicus 1-mi Ordinis*» і разом із 18 кращими випускниками був відправлений у Дерпт (нині Тарту) для навчання в Професорському інституті з метою підготовки до викладацької діяльності з хірургії та повивального мистецтва [6].

31 серпня 1832 року Пирогов близькуче захиствив дисертацію «*Num vinctura aortae abdominalis in aneurysmate inguinali adhibitu facile ac tutum sit remedium? Dissertatio inauguralis chirurgica quam ut gradum Doctoris Medicinae obtineat, defendet auctor Pirogoff. Dorpati Livonorum, Typis I. C. Schünmanni typographi academicici, 1832, 72 pp.*» («Чи є перев'язка черевної аорти при пахвинній грижі легким і безпечним втручанням. Вступна хірургічна дисертація, яку на здобуття ступеня доктора медицини захищає автор Пирогов. Дерпт Ливонський, у типографії академічного типографа І. К. Шюнмана, 1832, 72 стор., яка стала «зразком експериментально-хірургічних досліджень» [6].

Упродовж 1833 – 1835 рр. Пирогов перебував у Берліні й Геттінгені, де переймав досвід викладання хірургії. Слід наголосити, що німецькі колеги високо оцінили наукові здобутки Пирогова, який писав, що коли він ознайомив зі своєю дисертацією знаменитого Опітца, той одразу ж наказав перекласти її з латини німецькою і надрукувати в знаменитому тоді журналі Греффе і Вальтера, а висновки й рекомендації, сформульовані Пироговим, почали активно впроваджуватися багатьма хіургами в різних куточках світу [3; 6].

Повертаючись додому з Німеччини, Пирогов захворів на висипний тиф і був змушений залишитися для подальшого лікування в Ризі. Хвороба внесла свої корективи в кар'єру Пирогова, про що він із гіркою іронією писав: «... у той час як я лежав хворий у ризькому військовому шпиталі, Іноземцев мій товариш, був обраний ... професором хірургії в Москву, а я, москвич, залишився на бобах і на шпитальному ліжку [10, с. 431]».

Викладацька діяльність Пирогова розпочалася восени 1835 року, коли в очікуванні результатів виборів на кафедру хірургії Дерптського університету, куди він був запрошений бувшим ректором цього університету, професором Мойєром, Пирогов читав лікарям Обухівської лікарні в Санкт-Петербурзі приватний шестиденний, послуговуючись сучасною термінологією, авторський курс, з нової в ті часи дисципліни – хірургічної анатомії [6, с. 15].

У лютому 1836 року Пирогов був обраний екстраординарним професором хірургії Дерптського університету, а 9 березня його було затверджено в цьому званні, хоч і «не без опозиції з боку інших факультетів, і особливо теологічного [10, с. 431]». На початку квітня він починає читати лекції з теоретичної і практичної хірургії, очних хвороб, а також розпочинає практику у власній клініці, яка мала 22 ліжка й розміщувалася в чотирьох кімнатах. Через рік його хист і знання були гідно оцінені – він був обраний ординарним професором [6].

Дерптський період М. Пирогова тривав п'ять років і був відзначений «киплячою енергією і вражаючою працездатністю» [6]. Про ці роки великий учений писав так: «... 5 років професури, що вимагала щодennих восьмигодинних занять у клініці, аудиторії та в анатомічному театрі зі слухачами [10, с. 431]». Варто також навести маловідомий факт, що впродовж 1836 – 1839 рр. під керівництвом М. Пирогова було захищено 12 дисертацій [6].

Упродовж цих п'яти років М. Пироговим були видані: 1) «Anatomia chirurgica truncorum arterialium atque fasciarum fibrosarum» («Хірургічна анатомія артеріальних стовбурів і фіброзних фасцій», 1837 – 1838), латинською і німецькою мовами з атласом *in folio*; 2) «Аннали хірургічної клініки за 1836 – 1837 рр.»; 3) «Клінічні аннали за 1837 – 1838 рр.»; 4) монографія «Про розтини ахіллесова сухожилка» [10, с. 431].

За твердженням А. Геселевича, в «Анналах хірургічної клініки» Пирогов дав усьому світу винятковий приклад розуміння лікувального і педагогічного обов'язку, позаяк у цих творах з усією відвертістю аналізуються помилки в розпізнаванні й лікуванні захворювань та ушкоджень [6].

Наприкінці 1839 року Пирогова запросили на кафедру хірургії Петербурзької медико-хірургічної академії. Умовою, за якої Пирогов погодився очолити запропоновану кафедру, стала реорганізація процесу викладання хірургії [6]. У наступному році він розробив проект створення шпитальних класів для молодих лікарів і випускників медичних факультетів. Проект був прийнятий до розгляду й затверджений, а Пирогов очолив кафедру.

Петербурзький (1841 – 1856 рр.) період був не менш плідним і насиченим, ніж Дерптський – це були роки розквіту його таланту й самореалізації як ученого, викладача, практичного хірурга. Пироговим було написано декілька фундаментальних праць: «Повний курс прикладної анатомії людського тіла» – 12 випусків із пояснювальним текстом (1843 – 1848 рр.); «Анатомічні зображення людського тіла, призначені переважно для судових лікарів» (1846 р. і 1850 р.); «Спостереження над дією етерних парів як знеболювального засобу при

хіургічних операціях», «Etherisation par per rectum» французькою мовою, якою він чудово володів, власне, як і німецькою та латинською, «Звіт про хіургічну допомогу, надану пораненим під час облоги та зняття укріплення Салти» (1847); «Звіт про мандрівку Кавказом, що містить повну статистику ампутацій, статистику операцій, виконаних на полі бою і в різних шпиталях ... за допомогою анестезії, досліди та спостереження над вогнепальними ранами й ін.» (1849); «Патологічна анатомія азійської холери» (1849); «Наліпна алебастрова пов'язка в лікуванні простих та складних переломів і для транспортування поранених на полі бою» (1854); «Про труднощі в розпізнаванні хіургічних хвороб і про щастя в хіургії, що пояснюються спостереженнями й історіями хвороб» (1854) etc.

Працездатність Пирогова справді вражає, адже з-поміж усього іншого впродовж 1841 – 1856 рр. він також читав курс патологічної анатомії, особисто вів протоколи 11000 автопсій [10, с. 431], безкоштовно служив консультантом 4 шпиталів – Обухівського, Петропавлівського, Марії Магдалини, Дитячого [10, с. 432].

Приблизно в цей же час у пошуках дієвого методу навчання хіургії М. Пирогов вирішує організувати навчання анатомії на заморожених трупах (сам учений називав цей метод «льодовою анатомією»). Результатом такого інноваційного навчання анатомії стало видання унікального та, за твердженням А. Геселевича [6], неперевершеного й нині, анатомічного атласу «Anatōme topographīca sectionībus per corpus humānum congelātum triplīci directiōne ductis illustrāta» («Топографічна анатомія, ілюстрована розтинами, проведеними через заморожене тіло людини в трьох напрямах», 1851 – 1859) – видання, що містило 995 малюнків розпилів (на кшталт 3D формату) у натуральну величину із чотирма зошитами розлогих передмов і детальних пояснень [3].

Завдяки цьому атласу хіурги отримали можливість проводити операції з мінімальним травмуванням пацієнтів. Ба більше, «масштабний внесок генія М.І. Пирогова в науку про анатомію людини в сучасному вигляді вилився в потужний і швидкий розвиток рентгенології як у науковому, так і в технологічному плані. Задум «Льодової анатомії» значно випередив свій час, а його реалізація була нічим іншим, як ручним способом виконання пошарової томографії в трьох різних проекціях. А нині технології томографічних досліджень уможливлюють виконувати те, що М.І. Пирогов передбачив понад 150 років тому [13, с. 15]».

Попри всі досягнення і загальноєвропейське визнання, М. Пирогов потрапив у немилість через те, що подав тогочасному імператору Олександру II доповідь, в якій були описані загальна відсталість і величезні проблеми в російській військовій системі, які спостерігав М. Пирогов під час Кримської кампанії. Після цієї доповіді не без дозволу найвищого керівництва й під тиском реакційно налаштованої професури він був змушений подати рапорт про звільнення з Медико-хіургічної академії під надуманим приводом проблем зі здоров'ям та у зв'язку з домашніми обставинами [3; 6; 10].

У липні 1856 року був підписаний наказ про звільнення М.І. Пирогова і «розпочинається нова сторінка його життя... Знаменитий професор-хіург припиняє займатися науково-педагогічною діяльністю за своїм фахом і стає адміністратором-педагогом [6, с. 20]»: 3 вересня 1856 року було завізовано наказ про призначення Пирогова попечителем Одеського навчального округу, а 27 вересня 1856 року він виїхав із Петербурга до Одеси. Утім, і тут йому дуже швидко довелося стикнутися з протидією реакціонерів, які звинуватили М. Пирогова у

вільнодумстві й підтримці авторитету місцевих еліт, що зумовило його переведення у вересні 1858 року з Одеси до Києва на посаду очільника Київського навчального округу. Утім, і в столиці його прогресивні й демократичні погляди на освіту зустріли жорсткий опір ретроградів – М. Пирогов був звільнений із цієї посади 13 березня 1861 року [10, с. 10].

Аби знизити градус напруги та зменшити резонанс, спричинений цим рішенням, у 1862 році М. Пирогов був відряджений за кордон, де він відвідав понад 20 кращих європейських університетів, ознайомився з різними освітніми системами, а також керував підготовкою дисертацій. Утім, і ця плідна й корисна діяльність М. Пирогова була припинена – у червні 1866 року був підписаний наказ про його відставку. Із цього часу розпочинається так званий вінницький період життя видатного вченого.

Варто погодитися з М. Бадюком, І. Пасько, М. Бойчаком, які спростовують поширену думку щодо «затухання» фахової діяльності М. І. Пирогова впродовж останніх років його життя в Україні [1, с. 65]». Так, дослідники зазначають, що в статтях, написаних на прохання Полтавського земства, Пироговим було проведено критичний аналіз організації надання медичної допомоги й ефективності боротьби з інфекційними захворюваннями в Полтавській губернії. Ці ж науковці звертають увагу на такі праці як «Звіт про відвідування військово-санітарних закладів у Німеччині, Лотарнії та Ельзасі в 1870 р.» і «Військово-лікувальна справа та приватна допомога на театрі війни в Болгарії і в тилу діючої армії в 1877 – 1878 рр.», в яких дано глибокий фаховий аналіз організації медичного забезпечення у військовий час [1, с. 65].

На схилі років про свої медичні наукові здобутки Пирогов писав у листі Бертенсону від 27 грудня 1880 р.: «Мої праці вперше показали з точністю та наочністю відношення фасції до артеріальних стовбурув і вказали на способи, найбільш зручні й точні, до виконання операції над артеріальними стовбурами. Розтини заморожених у різних положеннях органів і порожнин разом із анатомічною скульптурою дали спосіб визначити з точністю, неможливою при звичному способі дослідження, нормальнє анатомічне положення та взаєморозміщення різних органів і суглобів. Мої анатомо-фізіологічні дослідження перерізаних під шкірою сухожилків чи не вперше після забутих припущенів Гунтера продемонстрували значення кров'яного тромбу та його здатність до організації і до відновлення порушенії цілісності тканин [10, с. 437]».

Звертаючись до педагогічних здобутків М. І. Пирогова, ми суголосі з відомою українською дослідницею О. Уваркіною та співавторами, які акцентують увагу на актуальності аналізу науково-педагогічної спадщини з позиції сучасного стану вітчизняної медичної освіти й важливості його наукового доробку для її реформування в умовах входження у світовий та європейський освітній простір [15]. Зокрема, йдеться про нині поширений інноваційний метод навчання, відомий як «flipped learning» або «flipped classroom». Метод, який описує Микола Іванович у своїх «Листах із Гейдельберга», цілковито збігається із сучасними зasadами так званого перевернутого навчання. Так, по-перше, Пирогов вважав, що на початку певного курсу необхідно вибрати одне керівництво, власне, послуговуючись сучасною лексикою, підручник або посібник, який усі слухачі (студенти) повинні самостійно опрацювати. Відтак основна аудиторія була би знайома, принаймні, в основних рисах, з навчальним матеріалом до початку лекційного курсу. По-друге, необхідно обрати один із найважливіших розділів курсу, якому треба приділити

основну увагу на конкретних заняттях. По-третє, усі студенти повинні підготували свої запитання і зауваги щодо самостійно опрацьованого матеріалу: «роз'яснення цих незрозуміостей та сумнівів і становило би предмет лекції. Спосіб роз'яснення, залежав би, безумовно, від особистості викладача, від особливостей аудиторії та навчального матеріалу. Виходячи з цього і лекція мала би різний вигляд: простої бесіди або більш послідовного викладу [10, с. 397]».

Не менш цікавими є й подальші міркування Пирогова: «А що, коли зауважень і запитань на кожній лекції буде багато? Я що, якщо буде мало або не буде жодних?». На ці питання він дає відповіді, які вражають глибиною психолого-педагогічної думки і, знову ж таки, залишаються вельми актуальними й нині: «Якщо багато й різних, то це кращий спосіб пізнати аудиторію. Її запитання та зауваги одразу покажуть, чого їй (студентській аудиторії) не вистачає і до чого вона не підготовлена. І, якими б не були різні запитання новачків, у них неважко відшукати червону нитку; з них багато вирішиться однією хорошою відповіддю. ... Не буду також приховувати, що такий спосіб деяким доцентам може видатися набагато важчим від звичайного [10, с. 398]». Власне, Пирогов імпліцитно піднімає вічно актуальні питання щодо педагогічної інертності та відсутність прагнення до саморозвитку.

Незаперечними перевагами цих лекцій, на думку Пирогова, мали бути такі: лектор не витрачав би час на те, що освічений слухач може засвоїти самостійно, а тому лекції стали б тим, чим вони повинні бути, – допомогою розумовій праці слухача; слухачі були б морально зобов’язані не обмежуватися формально-пасивним відвідуванням лекцій, оскільки якщо б не любов до науки, то хоч самолюбство спонукало би багатьох ставати активними на лекціях; заняття набули би більшої самостійності – було би менше слів і більше справ [10, с. 398].

Висновки. Глибоке ознайомлення з публіцистичним та епістолярним спадком М.І. Пирогова, а також критичний аналіз наукових джерел з питання, що досліджувалося, засвідчив, що за особистим внеском у практичну медицину й педагогіку М.І. Пирогов, за правом, може стояти в одному ряду з поліматами епохи Відродження. Його новаторські ідеї та наукові здобутки, невтомність і працелюбність, дар наукового передбачення, відданість професії, бажання ділитися своїми знаннями з молоддю і колегами, самопожертва та прагнення приносити користь суспільству, а також особистість геніального лікаря та видатного педагога залишається взірцем для наступних поколінь, а його роздуми й міркування не втрачають актуальності й у ХХІ ст., примушуючи зупинити плин часу і замислитися над роллю особистості в історії та слугуючи підґрунтам генерації нових ідей і розробок у практичну медицину й освіту, медичну зокрема.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бадюк М., Пасько І., Бойчак М., Матвійчук М. Інтелектуальна спадщина українського періоду життя лікаря-мислителя Миколи Івановича Пирогова. Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. 2020; 4 (28): 65-72
2. Беляєва О.М. Питання педагогічної майстерності викладача у творчій спадщині М. І. Пирогова. Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. 2017; 15: 180-185.
3. Беляєва О.М., Ждан В.М., Цісик А.З. Латинсько-український медичний енциклопедичний словник: у 2 т. Т.2 N-W. К. : ВСВ «Медицина», 2020. 456 с.
4. Богуславский М.В. Н.И. Пирогов: педагогические идеалы и жизненные реалии. Проблемы современного образования. 2010; 6: 21-33.
5. Вовк Ю.Н. Иванов А.С. Пирогов – основоположник сосудистой хирургии. Український медичний альманах. 2011; 4: 32-34.

6. Геселевич А.М. Научное, литературное и эпистолярное наследие Николая Ивановича Пирогова : [библиогр. указ.] / предисл. А. Н. Бакулева. М. : Медгиз, 1956. 261 с.
7. Зашкільняк Л.О. Інтелектуальна історія: спроба конвенції (деякі методологічні міркування). Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки. 2005; 1: С. 28-36.
8. Ковтюх Г.С. Год Н.И. Пирогова в РГМУ. Лечебное дело. 2010; 1: 94-99.
9. Мазинг Ю. А. Николай Иванович Пирогов: 200 лет жизни в истории России. Пространство и Время. 2010; 2:203-221.
- 10.Пирогов Н. И. Избранные педагогические сочинения ; сост. А. Н. Алексюк, Г. Г. Савенюк. М. : Педагогика, 1985. 496 с.
- 11.Скрипников Н. С., Топоров Г. Н., Половик А. Ю. Н.И. Пирогов о чести ученого на пути к научной истине. Вісник проблем біології і медицини. 2006; 2: 16-17.
- 12.Шалаев С. А. Н. И. Пирогов – создатель первой кафедры госпитальной хирургической клиники. Вестник хирургии. 1991; 3: 130-132.
- 13.Шевченко Ю.Л., Карпов О.Э., Бронов О.Ю. Пироговские срезы, как предтеча современной компьютерной томографии. Вестник Национального медико-хирургического Центра им. Н.И. Пирогова. 2020; 3: 11-15.
- 14.Bieliaieva O.M., Skrypnikova T.P., Lysanets Yu.V., Morokhovets H.Yu., Slipchenko L.B., Efendiieva S.M. Nikolai Ivanovich Pirogov - amicus humani generis. Wiad Lek. 2021; 74(2):362-366.
- 15.Uvarkina O.V., Bieliaieva O.M., Skrypnukov P.M., Lysanets Yu.V., Shylkina L.M., Khmil T.A. The scientific and pedagogical heritage of doctor N.I. Pirogov. Wiad Lek. 2020; 73(7): 1561-1566.

УДК 478.124/.127

*Ждан В.М., Кімтура Є.М.,
Бабаніна М.Ю., Кир'ян О.А., Ткаченко М.В.*

Полтавський державний медичний університет, Україна

ФОРМУВАННЯ СУЧASNOGO ІMІDJU VIKLADACHA VIЩOЇ SHKOLI

В статті розглянуто визначення і значення іміджу викладача вищої школи, важливі складові іміджу: перше враження, професіоналізм, глибина знань, широкий кругозір, ентузіазм. Виділено п'ять основних етапів формування іміджу викладача вищої школи.

Ключові слова: імідж, вища школа, викладач, професіоналізм.

The article considers the definition and significance of the image of a high school teacher, important components of the image: first impression, professionalism, depth of knowledge, broad outlook, enthusiasm. There are five main stages in the formation of the image of a high school teacher.

Key words: image, higher school, teacher, professionalism.

В статье рассмотрены определение и значение имиджа преподавателя высшей школы, важные составляющие имиджа: первое впечатление, профессионализм, глубина знаний, широкий кругозор, энтузиазм искренность. Выделено пять основных этапов формирования имиджа преподавателя высшей школы.

Ключевые слова: имидж, высшая школа, преподаватель, професионализм.

У зв'язку з переходом на нові стандарти освіти особлива увага приділяється професіоналізму викладача, досягненню високого педагогічного статусу, розвитку інформаційної та особистісної культури, інноваційного творчого мислення. Одним із ключових елементів досягнення високого рівня освітнього закладу та формування сприятливого іміджу на ринку освітніх послуг є імідж викладачів. Зважаючи на тенденцію зниження перспективності викладацької професії, недостатню оцінку ролі педагога спільнотою, а саме студентами, постає необхідність побудови образу викладача, за допомогою якого в суспільстві сформується авторитет та престиж його особистості. Викладач забезпечує систематичний інформаційний вплив, формує в кожного учасника освітнього процесу ідеї, цінності, зразки поведінки. Тому важливим є вирішення стратегічної

освітньої проблеми – формування позитивного іміджу сучасного викладача вишу, що є досить складним феноменом, і включає різнопроявлені фактори, які необхідно враховувати під час його створення. [2, с.630].

Імідж викладача формує система елементів, комплексне поєднання яких може забезпечити створення позитивного ефекту на лікарів-інтернів, слухачів та ведення успішної викладацької діяльності, зокрема: – аудіовізуальна культура особи, тобто грамотність мовлення, манери, стиль одягу та його доречність конкретній ситуації, вміння триматися на публіці, презентувати інформацію певний цільовий аудиторії; поведінка викладача в різних аспектах (поведінка в професійному середовищі серед лікарів-інтернів, слухачів та колег, вміння контролювати свій емоційний стан та знаходити способи комунікації, розумітися з різними типами особистостей; система моральних та етичних цінностей викладача (світосприйняття, ставлення до власної професії та до студентів) [2, с.633].

Які важливі складові іміджу сучасного викладача: у вищій школі?

Стародавнє прислів'я говорить: "Зустрічають по одягу, а проводять за розумом" Під першим враженням слід розуміти неповторний образ, який складається з одягу, голосу, охайності, сили рукостискання, візуального контакту та постави. Перші 20 секунд педагога уважно оглядають: взуття, зачіску, відзначають манеру триматися, оцінюють поставу, дивляться на обличчя. Наступні 20 секунд оцінюють вміння говорити та слухати, потім визначають комунікабельність та стежать за жестами.

Охайній зовнішній вигляд і стильний одяг – важливі фактори створення гарного першого враження. Правильне вбрання створює образ успішного професіонала, викликаючи стійку позитивну реакцію. Необхідно виробити свій стиль одягу, оскільки мода мінлива, а стиль залишається. Фахівці в галузі моди радять носити те, що справді прикрашає, те, в чому ви виглядаєте елегантно. Елегантність – це вияв гарного смаку. Одяг є своєрідною візитною карткою викладача. Позитивне перше враження спрошує спілкування з людьми, роблячи його теплішим та комфортнішим.

Негативне перше враження, навпаки, може перервати взаємини ще до початку [2, с.633].

Результати опитування серед студентів виявили, що при першій зустрічі з викладачем 89,1% студентів звертають увагу на манеру спілкування, 57,6% на настрій, 33,4% – на вираз обличчя, 24,8 5% – на зовнішність та 21,5% – на одяг. окрім студентів відзначили також загальне враження, почуття гумору, ставлення до студентів, манеру викладання та готовність до заняття.

Найбільш важливими характеристиками викладача студенти вважають такі: вміння спілкуватися зі студентами (було обрано 95,1% респондентів), моральні якості особистості (87,4% респондентів), фахову компетентність (75,5%), психологічну витримку, емоційну стабільність (58,8%). Найменш важливими характеристиками є зовнішній вигляд (25% виборів) та виразність міміки та жестів, вміння керувати ними (23,8%) [4, с.400].

Лікарі-інтерни і слухачі, колеги очікують, що викладач володіє своїм предметом досконало, може вільно підтримувати дискусію з професійних питань і має експертні знання у своїй галузі. Тому професіоналізм, глибина знань є важливою складовою іміджу сучасного викладача. Передбачається, що робота у вищі – це високооплачувана інтелектуальна праця, а викладач не лише передає свої

знання слухачам, а й зайнятий постійним самовдосконаленням, тобто безперервно оновлює і поповнює свій багаж знань [6, с.198].

Проте необхідно відзначити, що зовнішній вигляд викладача є лише одним із факторів, які впливають на налагодження тісної співпраці студента й викладача під час заняття. Проте він в окремих випадках може нівелювати або підсилити дію таких факторів, як володіння матеріалом, творче мислення, ораторські здібності. Лектор, який уперше входить до аудиторії, для підвищення свого авторитету може скористатися прийомами самореклами, що збільшить довіру слухачів. Можна, наприклад, повідомити студентам про результати власних наукових досягнень, про публікації, співпрацю з відомими вченими, роботу над науковими проектами тощо. Але найчастіше самореклама починається з вибору одягу, зачіски, аксесуарів, тобто зі створення власного іміджу. Великий філософ і мислитель Ксенофонт свого часу зазначив: «ніхто не може навчитися у людини, яка не подобається». Сучасний педагог крім знань у своїй галузі має широкий кругозір із суміжних областей наукового знання та інших питань [3].

Більше того, успішний викладач не замикається у полі фізики чи ліриків. Він має бути експертом, вільно міркувати про явища, дуже віддалено пов'язані з професійною діяльністю, тобто бути всебічно розвиненим експертом.

Під час занять у слухачів виникає чимало запитань, і сповнений ентузіазму викладач з радістю знайде відповіді. Під ентузіазмом слід розуміти здатність до прийняття нової інформації та охоче братися за будь-яку справу. Позбавлений цієї якості співробітник, який практикує формальний підхід до справи, не пояснюватиме, витрачати свій час на відступ від плану заняття. Формалізм у вищій школі нерідко сприймається студентами як ознака відсутності ентузіазму та псує імідж багатьох викладачів.

Наступною складовою іміджу є дотримання правил академічної етики. Викладач, який декларує цінності науки, повинен слідувати їм, наприклад, публікувати авторські наукові дослідження, не порушуючи копірайту, бути чесним у вчинках і справах. На жаль, деякі викладачі забувають про те, що у світі транспарентних комунікацій та соціальних медіа не можна приховати фальш, шахрайство та неохайність.

На наше переконання в формуванні іміджу можна виділити наступні етапи:

- самоаналіз та оцінка свого теперішнього стартового потенціалу;
- створення зовнішнього образу (стиль одягу, зачіски, косметики);
- поліпшення комунікативних навичок;
- культура поведінки та знання правил етикету;
- удосконалення професіоналізму (самоосвіта, участь у семінарах, конференціях тощо).

Особливе значення має поліпшення комунікативних навичок. Ключовим чинником на оточуючих вважається ораторське мистецтво. Педагогічну діяльність можна порівняти з діяльністю у театрі. Акторська майстерність викладача за своєю структурою включає ті ж елементи, що і майстерність театрального актора. Він має добре рухатися, володіти своєю мімікою та жестами, правильно дихати, мати багату уяву, вміти спілкуватися з різними людьми тощо. Володіння ораторським мистецтвом та майстерністю переконання – ось головний козир у діяльності викладача. Правильна постава, впевнена хода створюють враження зібраності,

спокою, впевненості та високої самооцінки. Не кожен викладач може бути оратором, але всім необхідно знати і дотримуватись правил публічного виступу:

- стежити за мімікою та жестами під час виступу чи лекції, а найважливіші слова (тези) виділяти голосом;
- керувати тоном мови, комбінуючи його висоту створення акцентів;
- змінювати темп мови для надання їй більшої виразності;
- правильно робити паузи, завершуючи ключові висловлювання та тези.

Освоєння методів ділового спілкування також забезпечує максимальний успіх. До них, перш за все, відноситься вміння створити сприятливий психологічний клімат, справляти хороше враження про себе та вибирати лінію поведінки.

Правильно підібраний імідж і манери самопрезентації викладача не лише полегшують досягнення стратегічних цілей, але й впливають на формування особистого іміджу студентів і лікарів-інтернів вищого навчального закладу в цілому. Як зазначав видатний педагог К.Д. Ушинський, «тільки особистість формує особистість».

Аналіз літературних джерел дав змогу виокремити етапи формування іміджу викладача:

- сприйняття образу, на основі якого буде формуватися цілісний імідж;
- аналіз інформації та уявна корекція сприйнятого образу відповідно до ідеального образу й індивідуальних особистостей того, хто сприймає
- використання (примірювання, програвання) окремих елементів бажаного іміджу: стилю спілкування, техніки володіння жестами, одяг тощо;
- привласнення та індивідуалізація обраного (бажаного) образу [5, 263].

Висновки. Презентуючи власний імідж, викладач демонструє студентам себе як особистість, своє ставлення до оточуючих, очікування від інших. Правильно підібраний імідж і манери самопрезентації викладача не лише полегшують досягнення стратегічних цілей, але й впливають на формування особистого іміджу студентів і слухачів вищого навчального закладу в цілому. формує особистість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вощевська О.В. Формування іміджу викладача вищої школи. Молодий вчений. 2016. № 12. С. 404-408.
2. Євтушенко Г.В., Бабошко Т.І., Бушля Т.І. Імідж сучасного викладача: сутність та особливості формування. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Вип. 11. С. 630-634.
3. Козменко А.В. Сприйняття зовнішнього вигляду викладача студентом. Сайт Чернівецького торговельно-економічного інституту КНЕУ, 2015. URL: http://artk.at.ua/blog/sprijnjattja_zovnishnogo_vigljadu_vikladacha_studentom/2013-10-05-34.
4. Лугова В.В., Чумак Г.М. Напрями удосконалення іміджу викладача закладу вищої освіти. Молодий вчений. 2020. Берез. (№3(79)). С. 399-400.
5. Олексенко В.П. Формування професійного іміджу сучасного вчителя. Проблеми освіти. 2015. Вип. 84. С. 258-263.
6. Тимошенко В.В. Педагогічний імідж викладача ВНЗ як частина професійної компетенції. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2016. Вип. 2. С. 196-200.

УДК 378.091.12:005.963:004.9

Капустник В. А., Дерев'янченко Н. В.

Харківський національний медичний університет, м. Харків
ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА
ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИКЛАДАЧА ЗВО

Стаття присвячена актуальній проблемі формування цифрової компетентності викладачів ЗВО. Відзначено, що задля забезпечення якісного

надання освітніх послуг сучасний педагог має підвищувати рівень володіння інформаційно-цифровими технологіями. Проаналізовано механізми визначення рівня цифрової компетентності освітян, які реалізуються на державному рівні. Висвітлено досвід Харківського національного медичного університету щодо впровадження цифрових технологій у освітнє середовище: використання пакету сервісів *Google Suite for Education*; робота з системою управління навчанням *Moodle*; матеріально-технічне оснащення кафедр і структурних підрозділів. Увагу акцентовано на ролі внутрішнього моніторингу якості освіти у мотивації науково-педагогічних працівників підвищувати рівень власної цифрової грамотності.

Ключові слова: цифрова компетентність, цифрові технології, освітнє середовище, дистанційне навчання, компетентнісний підхід.

The article is devoted to the actual problem of the development of higher education teachers' digital competence. It noted that for ensuring the quality of education modern teacher need to raise the level of their use of digital technologies. Mechanisms of determine of educators' digital competence that are implemented at the national level are analyzed. The article provides the review of experience of Kharkiv National Medical University in implementation of digital technologies in educational space: the use of the service Google Suite for Education; work with course management system Moodle; the physical infrastructure of departments and structural units. Attention is being given to the role of internal monitoring of education quality in teachers' motivation to raise the level of their own digital competence.

Key words: digital competence, digital technologies, educational space, distance learning, competence-based approach.

Статья посвящена актуальной проблеме формирования цифровой компетентности преподавателей заведений высшего образования. Отмечено, что для обеспечения качественного предоставления образовательных услуг современный педагог должен повышать уровень владения информационно-цифровыми технологиями. Проанализированы механизмы определения уровня цифровой компетентности работников образования, которые реализуются на государственном уровне. Освещен опыт Харьковского национального медицинского университета во внедрении цифровых технологий в образовательную среду: использование пакета сервисов *Google Suite for Education*; работа с системой управления обучением *Moodle*; материально-техническое обеспечение кафедр и структурных подразделений. Внимание акцентировано на роли внутреннего мониторинга качества образования в мотивации научно-педагогических сотрудников повышать уровень собственной цифровой грамотности.

Ключевые слова: цифровая компетентность, цифровые технологии, образовательное пространство, дистанционное обучение, компетентностный подход.

Вступ. Стремкий розвиток технологій, трансформація усіх сфер життя дають поштовх до суттєвих змін у системі освіти. Володіння цифровими технологіями є невід'ємною частиною професійної діяльності сучасного науково-педагогічного працівника. Здатність застосовувати інформаційні та комунікаційні технології є однією з загальних компетентностей, що зазначена в професійному стандарті на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти»[7]. У контексті діджиталізації

освіти високий рівень цифрової компетентності викладача є одним із показників, який визначає рівень його сталого професійного розвитку.

Дослідженю особливостей застосування ІКТ у навчальному процесі присвячені роботи О. Барановської, В. Бикова, Р. Гуревича, Н. Морзе, О. Спіріна, О. Пехоти. Особливості змісту і структури поняття «цифрова компетентність» розглянуті у наукових розвідках С. Волошинова, Н. Гущиної, Г. Попової, М. Сапогова, В. Сікори, С. Толочко та ін..

Мета роботи – продемонструвати взаємозв'язок цифрової компетентності викладача ЗВО і рівня його професійного розвитку; висвітлити особливості формування digital skills педагога у сучасному освітньому середовищі.

Виклад основного матеріалу. Digital skills посідають важливе місце у переліку загальних компетентностей, що характеризують сучасного педагога вищої школи. Н. Морзе визначає цифрову компетентність педагогічного працівника як «складне динамічне цілісне інтегративне утворення особистості, яке є його багаторівневою професійно-особистісною характеристикою в сфері цифрових технологій і досвіду їхнього використання» [5, с. 50]. Рівень володіння інформаційними технологіями слід оцінювати не лише за фактом уміння послуговуватися різноманіттям онлайн-платформ, додатків, цифрових інструментів навчання, але й за здатністю чітко формулювати мету і очікувані результати від їхнього впровадження, правильно підбирасти матеріал, а також аналізувати власний досвід та результати навчання здобувачів освіти. Адже рефлексія на набуті знання і навички, розуміння своїх досягнень і невдач, готовність отримувати і надавати зворотний зв'язок, усвідомлення необхідності навчання протягом життя дають можливість удосконалюватись, підвищувати рівень якості викладання. Сучасний педагог має критично оцінювати застосування інформаційно-комунікаційних технологій на заняттях, шукати й обробляти матеріали, знати основи кібербезпеки, чітко знати поняття «авторське право», «інтелектуальна власність».

Процеси цифровізації освіти мають бути реалізовані як на державному рівні, так і в конкретних закладах освіти і в їхніх структурних підрозділах. Така взаємодія забезпечить підготовку фахівців, які вміють працювати в динамічних умовах, приймати нестандартні рішення, застосовуючи новітні технології у своїй професійній діяльності.

У Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2023 роки подано аналіз світових трендів та зазначено, що «зростає потреба в цифровій грамотності та критичному мисленні не тільки молодих студентів, але й у людей старшого покоління» [8, с. 27]. Необхідною умовою успішності такого інституційного архетипу як «масштабований цифровий університет» є «цифровізація усіх освітніх процесів та великі масштаби діяльності, інтернаціоналізація» [8, с. 30]. Це свідчить про те, що одним із ключових національних пріоритетів є розвиток інформаційного суспільства. У 2017 році Європейською комісією було опубліковано рамку цифрової компетентності для освітян, а у 2021 році українськими експертами на основі європейської концептуально-еталонної моделі цифрових компетентностей для громадян DigComp 2.1 її було адаптовано в нашій державі. На основі даного документу розроблено національний тест «Цифrogram», який дозволяє громадянам перевірити рівень власної цифрової грамотності та отримати сертифікат, де буде зазначено один із шести підрівнів володіння цифровими компетентностями. Слід зауважити, що для освітян передбачено окреме тестування, що містить питання із основ комп’ютерної грамотності, перевіряє вміння працювати з даними,

створювати цифровий контент для освітнього процесу, оцінює навички комунікації у цифровому суспільстві, готовність до навчання упродовж усього життя, володіння питаннями безпеки у цифровому середовищі. Такі механізми, що мають на меті визначення рівня сформованості цифрової компетентності викладача, служать для нього мотивацією, дозволяють сформувати вектор підвищення власної кваліфікації. На думку В. Бикова, визначальним для інформаційно-освітнього середовища є «створення цільового інформаційно-освітнього середовища неперервного розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності педагогічних та науково-педагогічних працівників» [1, с. 194]. Отже, підвищення кваліфікації має враховувати стрімкі темпи цифровізації освіти та надавати освітянам інформацію про тренди, технології, використання цифрових інструментів під час проведення навчальних занять. Дуже слушним, на наш погляд, є це твердження, зважаючи на те, що наразі надання освітніх послуг та навчання відбувається із активним залученням інтернет та мобільних технологій, як у синхронному, так і в асинхронному форматі. Суголосною цій думці є теза Н. Морзе, що «цифрові технології повинні бути вбудованими у всі сфери та галузі освіти, підготовку педагогів, освітню інфраструктуру, методологію (педагогіку) та навчально-методичні ресурси, а також лідерство, управління на всіх рівнях та у всіх секторах системи освіти» [6, с. 161].

Поєднання інноваційних методик та різних форм здобуття освіти стало особливо актуальним під час пандемії COVID-19. Активізовано використання технологій дистанційного, електронного і мобільного навчання. Динамічне освітнє середовище, до якого залучені цифрові технології, є одним із факторів забезпечення якісної та ефективної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу. Усі ці фактори ставлять нові вимоги перед науково-педагогічними працівниками та адміністрацією закладів освіти.

Харківський національний медичний університет має досвід у напрямку цифровізації освітнього середовища. Для чіткої організації навчального процесу використовується пакет сервісів G Suite for Education, система Microsoft Teams, що мають потужні та різноманітні інструменти для моніторингу освітньої діяльності. Система управління навчанням Moodle дозволяє ефективно навчатись в асинхронному форматі. Цю діяльність координує Центр дистанційного навчання, який регулює роботу викладачів із електронними курсами, надає всебічну технічну підтримку для запису відеолекцій тощо. Зокрема, кожен науково-педагогічний працівник має можливість підвищити рівень володіння цифровими технологіями, пройшовши навчання на курсі «Основи методології розробки електронних курсів в сфері медичної освіти».

ХНМУ постійно удосконалює матеріально-технічну базу, що мотивує викладачів розвивати власні digitalнавички. Обізнаність у цифрових технологіях дозволяє науково-педагогічним працівникам ефективно використовувати сучасне високотехнологічне обладнання кафедр і структурних підрозділів для забезпечення високого рівня фахової підготовки майбутніх лікарів. У складі Навчально-наукового інституту якості освіти ХНМУ активно працює Центр тривимірних технологій, міжкафедральні симуляційні класи, оснащені надсучасними симулаторами, манекенами, тренажерами і фантомами. На кафедрі анатомії людини у навчальному процесі застосовуються інноваційна анатомічна модель SynDaver та AnatomageTable, що є єдиною системою анатомії 3D реальної людини. На кафедрі латинської мови та медичної термінології активно використовуються

елементи гейміфікації навчання, адже кожна навчальна кімната оснащена інтерактивною дошкою або мультимедійною панеллю з підключенням до високошвидкісної мережі Internet. Безумовно, використання таких широких можливостей для якісного надання освітніх послуг, що базується на компетентнісному підході, оволодіння методикою роботи із таким оснащенням робить питання удосконалення інформаційно-цифрових компетентностей викладача медичного ЗВО одним із найбільш пріоритетних для його власного професійного розвитку.

Суттєву роль у підвищенні мотивації науково-педагогічних працівників до підвищення рівня власних digital skills відіграють результати внутрішнього моніторингу якості освіти, що регулярно проводяться на базі Навчально-наукового інституту якості освіти ХНМУ Навчальною лабораторією моніторингу та систем управління якістю освіти. Одними із ключових факторів, які оцінюють студенти у роботі викладача, є інноваційність та ефективність методів і форм, використаних викладачем під час вивчення навчальної дисципліни та володіння ним інноваційними технологіями та технологіями дистанційного навчання. Під час підвищення кваліфікації викладачів безпосередньо в ХНМУ (Школа молодого викладача, Школа досвідченого лектора, магістратура за спеціальністю «Освітні, педагогічні науки», курси підвищення кваліфікації) увага обов'язково приділяється сучасним цифровим інструментам у навчальному процесі.

Висновки. Сучасний заклад вищої освіти є середовищем, у якому формуються інформаційно-цифрові компетентності завдяки широкому залученню в навчальний процес сучасних технологій. Зокрема, для формування digital skills педагогів важливу роль відіграє організація електронного освітнього простору навчального закладу, високотехнологічне оснащення його структурних підрозділів, мотивація науково-педагогічних працівників до підвищення кваліфікації у сфері використання інформаційно-цифрових технологій. Високий рівень цифрової компетентності викладача ЗВО є невід'ємною складовою його професійного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биков В. Ю., Спірін О. М., Пінчук О. П. Проблеми та завдання сучасного етапу інформатизації освіти. *Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні: актуальні проблеми теорії і практики (до 25-річчя НАПН України)*: зб. наук. праць. Київ: Видавничий дім «Сам», 2017. С. 191–198. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/132488157.pdf> (дата звернення: 04.11.2021).
2. Кремень В. Г., Биков В. Ю. Категорії "простір" і "середовище": особливості модельного подання та освітнього застосування. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія* : науково-практичний журнал. Харків, 2013. № 2. С. 3–16.
3. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 05.11.2021).
4. Зязюн І. Філософія педагогічного світогляду. *Професійна освіта: педагогіка і психологія*. Київ–Ченстохова, 2012. Вип. 6. С. 209–222.
5. Морзе Н. Опис цифрової компетентності педагогічного працівника. Проект. *Open educationale-environment of modern University, special edition*, 2019. С. 1–53. URL: <https://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/263/pdf> (дата звернення: 05.11.2021).
6. Морзе Н., Василенко С. Шляхи підвищення мотивації викладачів університетів до розвитку їх цифрової компетентності. *Open educational E-environment of modern university*. 2018. № 5. URL: <https://www.openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/164> (дата звернення: 04.11.2021).

7. Про затвердження професійного стандарту на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти»: наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.03.2021 № 610. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/819/81950/610_Vikladachi_zakladiv_vishoyi_osviti.pdf (дата звернення: 05.11.2021).

8. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2023 роки. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf> (дата звернення: 03.11.2021).

9. Трифонова О.М. Інформаційно-цифрова компетентність: зарубіжний та вітчизняний досвід. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки.* Кропивницький, 2018. Вип. 173(2). С. 221–225.

10. Цифрова адженда України – 2020. («Цифровий порядок денний» – 2020). Концептуальні засади (версія 1.0). Першочергові сфери, ініціативи, проекти «цифровізації» України до 2020 року. 90 с. URL:<https://ucci.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf> (дата звернення: 05.11.2021).

УДК: 811'111

*Баб'як К.П., Белова М.О.,
Лобзова С.Л., Зінченко О.О.*

Харківська обласна Мала академія наук,

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди,

Харківська спеціалізована школа І-ІІІ ст. № 162

МЕТОНІМІЗОВАНІ НАЗВИ СУЧАСНОГО АНГЛОМОВНОГО НЕЙМІНГ-ПРОСТОРУ

Роботу присвячено дослідженню комерційних назв у межах сучасного англомовного неймінг-просторі, в основу яких покладено метонімію, яка ефективно виконує рекламну функцію, виокремлюючи заклад / товар з ряду собі подібних фактом свого функціонування в офіційній назві, а також завдяки своїй емоційно-експресивно-оцінній конотації. Метонімія виявляє могутній потенціал неймінгу завдяки переосмисленню первісних назв на основі, переважно, причинно-наслідкового логічного зв'язку і характеризується ускладненістю за рахунок лексико-семантичних каламбурів на основі омофонів або паронімів

Ключові слова: неймінг, метонімія, емоційно-експресивно-оцінна конотація, каламбур.

The paper deals with the analysis of names within the present-day English-language naming space based on metonymy. The latter turns out to be an efficient tool of naming due to its potential to single out the name among others applying its emotional-expressive-evaluative connotation. Metonymy presents the name on the grounds of causal relationships and is characterized by blending with pun.

Key words: naming, metonymy, emotional-expressive-evaluative connotation, pun.

Работа посвящена исследованию коммерческих названий в рамках современного англоязычного нейминг-пространства, в основе которых лежит метонимия, которая эффективно реализует коммерческую функцию, выделяя названия из ряда подобных фактом своего функционирования в официальном названии, а также благодаря своей эмоционально-экспрессивно-оценочной коннотации. Метонимия выявляет мощный потенциал нейминга благодаря переосмыслинию первичных названий на основе, преимущественно, причинно-следственной связи и характеризуется усложненностью за счет лексико-семантических каламбуров на основе омофонов и паронимов.

Ключевые слова: неминг, метонимия, эмоционально-экспрессивно-оценочная коннотация, каламбур.

Комерційні назви організацій та підприємств, торгівельних марок та їхньої продукції викликають дедалі більший інтерес дослідників-мовознавців, про що свідчить поява останнім часом низки праць, в яких цей клас онімів виступає об'єктом дослідження. У цьому контексті слід, перш за все, відзначити дослідження українських лінгвістів О.О. Белей, Ю.О. Карпенко, Н.В. Кутузи, Н.М. Лесовець, Л.Н. Соколової, М.М. Цілиної, С.О. Шестакової, Г.В. Зимовець та інших. Це обумовлює **актуальність** цього дослідження, **об'єктом** якого виступають англомовні оніми на позначення організацій, підприємств, торгівельних марок та їхньої продукції, **предметом** – їхнє метонімічне підґрунтя.

Метою дослідження є виявлення лексико-стилістичних особливостей елементів сучасного англомовного неймінг-простору (зокрема метонімічного підґрунтя), що допомагають їм реалізувати власну апелятивну, емотивну та рекламну функції.

Термін «неймінг» є широко використовуваним у PR-теорії, де він розуміється як професійна діяльність, пов’язана зі створенням яскравої, оригінальної та легкої для запам’ятовування назви компанії або товару [3, с. 27].

Наразі термін знайшов своє застосування й у лінгвістиці, але його визначення, наведене вище, не підходить для вирішення суттєво лінгвістичних проблем. Отже, здійснімо спробу окреслити робоче визначення поняття неймінгу, що відповідатиме завданням цієї наукової розвідки.

Неймінг (від англ. *naming* – називання), як вбачається, має безпосереднє відношення до номінативної функції мови – функції ідентифікації об’єкта, яка властива всім власним назвам. Виходячи з цього, **неймінг** розуміємо як процес називання об’єктів підприємницької діяльності / торгових марок (брендів) / товарів та його результат у вигляді власного імені об’єктів підприємницької діяльності / торгових марок (брендів) / товарів. **Неймінг-простір**, відповідно, – це розмаїття усіх власних назв об’єктів підприємницької діяльності (магазинів, клубів, готелів), торгівельних марок, продукції тощо. окремі номінативні одиниці неймінг-простору отримали термінологічну назву. Так, наприклад, *ергонім* – це назва підприємства або організації, що здійснює діяльність в різних сферах життя суспільства (політичній, економічній, соціальній тощо); *фірмонім* як вид ергоніму – юридично закріплена назва фірми; *прагмонім* – назва товарного знаку; *емпоронім* – назва торгівельного закладу.

Сучасний неймінг характеризується пріоритетним принципом – відапелятивним, оскільки власна назва об’єкту підприємницької діяльності /торгівельної марки / продукту зберігає свою апелятивну семантику, зумовлюючи прозорість значення власної назви і, як наслідок, сприяє найповнішому виконанню нею інформативної функції [4, с. 10].

Отже, головною функцією елементу неймінг-простору є *інформативна*, від якої залежить успіх комерційної назви: вона має відбивати актуальну для споживача інформацію про об’єкт продажу / послугу, для чого і кого вони призначені, про його виробника чи продавця, очікувані наслідки використання продукту / послуги. Реалізацію цієї функції уможливлює лексичний компонент семантики комерційної назви.

Другою важливою функцією в просуванні товарів на ринку є *рекламна*, яка тісно пов’язана з *емотивною* та *естетичною*. Її називають ще сугестивною, впливовою, маніпулятивно-рекламною і визначають як «потенціал впливу назви на

адресата повідомлення через конотації апелятива (імені номінального)» або внутрішню форму власної назви комерційного об'єкту / продукту [1].

У назвах елементів неймінг-простору основне завдання – привернути увагу потенційних покупців, чого можливо досягти шляхом виокремлення товару / закладу з ряду подібних. З цією задачею найкраще можуть впоратися стилістично марковані лексичні одиниці завдяки своїй емоційно-експресивно-оцінній конотації, передусім – метонімія.

Метонімія, як відомо, – це оказіональна номінація, результат переносу на новий для даного знаку об'єкт на основі асоціативної суміжності. Метонімічні номінації реалізують декілька можливих типів логічних протиставлень, покладених в основу суміжності, а саме: частина замість цілого; контейнер замість вмісту; автор замість твору; наслідок замість причини; ознака предмету замість предмету; місцезнаходження об'єкта замість об'єкта [2].

Виявляється, що метонімія як засіб номінації є продуктивним способом утворення англомовних комерційних назв. Розглянемо приклади.

Рис. 1. Назва салону краси в м. Ньюпорт, Роуд айленд, США

«Curl up and Dye» – назва салону краси в американському місті Ньюпорт. Основні послуги, що надає салон, – стрижка, укладання та фарбування волосся, а отже, вибір комерційної назви є вельми обґрунтованим. Девізом салону є «Hair – Skin – Soul», який наводить на думку, що його провідна мета – створення позитивних емоцій завдяки гарному зовнішньому вигляду. У зв'язку з цим, комерційна назва об'єкту підприємницької діяльності перегукується з відомою фразою І. Еренбурга «To see Paris and die». Цей вираз – це, в першу чергу, визнання значущості Парижа як символу романтики та вишуканості, відвідування якого має бути обов'язково включеним в список бажань будь-якої людини. А після реалізації цього бажання можна і померти.

Уважаємо, що саме такий причинно-наслідковий зв'язок простежується у назві салону краси – зробити гарним своє волосся, здійснити бажання і померти – а отже, вона побудована на метонімії. При цьому метонімічна назва як елемент англомовного неймінг-простору також є основаною на лексико-семантичному каламбурі – «грі слів – омофонів» *die i dye*.

Заслуговує на увагу й така назва:

Рис. 2 Назва ресторану азіатської кухні в м. Бафало, Нью Йорк, США

В американському штаті Нью Йорк, у місті Бафало розташований ресторан азіатської кухні під назвою «Wok and Roll», яка видається цілком мотивованою, адже вок і ролі є споконвічними блюдами цієї національної кухні. Але, як вбачається, мотивація назви пояснюється не лише цим.

Удається, що перше слово назви *Wok* виступає основою лексичного каламбуру, що є результатом перетворення значення *Wok* і *walk* (слів омонімів, що однаково вимовляються, але пишуться по-різному та мають відмінні значення (омофонів)). *Roll* у такому випадку використано в комерційній назві також в ролі дієслова в значенні «leaving a place (like pub or restaurant) after spending a lot of time there» [5].

Отже, вбачаємо у назві метонімічну основу, побудовану на логічному протиставлені «причина – наслідок», яка відтворює мету закладу: «заходь, їж досхочу та йди».

Розглянемо ще один приклад:

Рис. 3. Назва адвокатської контори в м. Торонто, Канада

Фірмонім «Ditcher, Quick and Hyde» – назва юридичної контори в місті Торонто, Канада, що спеціалізується на шлюборозлучних процесах. Розірвання шлюбу – це завжди емоційно болісний процес, який, окрім іншого, накладає на сторін фінансові зобов’язання, які в Канаді регламентуються федеральним законом «Рекомендації щодо підтримки дітей». У зв’язку з цим фірмонім виявляє дуже прозору мотивацію. Адвокатські контори по всьому світу, як правило, називають прізвищами їхніх засновників. Прізвище *Ditcher* є похідним від іменника *ditch* (траншея), а *Hyde* у назві фірмоніма – це каламбур на основі «гри» омофонів *hyde* – *hide* (ховатися). Отже, назва, як видається, дуже ефективно відбиває девіз фірми: допомагає в оминанні неприємних фінансових наслідків для сторін шлюборозлучного процесу (юридична фірма швидко допомагає «вирити траншею», яка є символом захисту від ворожого вогню, та сховатися від неприємних ефектів розлучення). Таким чином, назва має каламбурний характер і побудована на метонімічній основі «причина-наслідок».

Цікавим виявляється ще один приклад комерційної назви:

Рис. 4. Назва китайського ресторану в м. Брей, Ірландія

«Soon Fatt» – ресторан китайської кухні в місті Брей, Ірландія, що продає їжу на винос. Назва є дуже своєрідною для китайської мови через її «схильність» до односкладових слів та характеризується очевидною метонімічною основою, що віддзеркалює логічний зв'язок «причина –наслідок»: страви в закладі смачні, в результаті чого відвідувачі мають схильність багато з'їдати та набирати вагу. Лексема *fatt* при цьому стає основою каламбуру, побудованого на «грі» омофонів *fatt – fat*.

Таким чином, аналіз елементів англомовного неймінг-простору засвідчує затребуваність лексичних стилістичних засобів, зокрема метонімії, в створенні англомовних комерційних назв. Емоційно-експресивно-оцінна конотація цих назв дозволяє їм привертати до себе увагу самим фактом функціонування в офіційній назві досліджених емпоронімів, фірмонімів тощо. Перспективою дослідження вважаємо аналіз інших лексико-стилістичних засобів, які є основою елеменітів сучасного англомовного неймінг-простору, – передусім метафори та прецедентних феноменів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зимовець Г.В. Роль мотивації в утворенні ергонімів. *Мова і культура*. К.: Вид. дім Дмитра Бураго, 2009. Вип. 11. Том VII (119). С. 163-170.
2. Кухаренко В.А. Практикум по стилистике английского языка: учебное пособие для студентов филологического факультета. М.: Высшая школа, 1986. 144 с.
3. Новичихина М.Е. О некоторых причинах ренейминга в современном нейминг-пространстве. IV Междунар. Севастопольские Кирилло-Мефодиевские чтения: сборник научных статей в 2-х т. Севастополь: Гит пак, 2010. Т. 1. С. 207-214.
4. Суперанская А.В. Теория и методика ономастических исследований. М.: Изд-во ЛКИ, 2007. 256 с.
5. Longman Dictionary of Contemporary English. URL: <https://www.ldoceonline.com> (дата звернення: 25.10.2021).

УДК: 611.85/.86:378.147

Безшапочний С.Б., Зачепило С.В., Гасюк Ю.А.

Полтавський державний медичний університет, м. Полтава
ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС
ВИВЧЕННЯ ОТОРИНОЛАРИНГОЛОГІЇ

Стаття присвячена впровадженню інформаційних технологій в систему вищої медичної освіти України. Описані інформаційні технології, які використовуються на кафедрі оториноларингології з офтальмологією ПДМУ під час практичних занять та лекцій. Інформатизація освіти як один із пріоритетних напрямів розвитку сучасного суспільства, дозволяє покращити організацію процесу навчання здобувачів вищої освіти, раціонально організовувати їхню пізнавальну діяльність, використовувати сучасні технології з метою індивідуалізації навчального процесу.

Ключові слова: інформатизація освіти, інформаційні технології, навчально-методичний комплекс

Статья посвящена внедрению информационных технологий в систему высшего медицинского образования Украины. Описаны информационные технологии, которые используются на кафедре оториноларингологии с офтальмологией ПГМУ во время практических занятий и лекций. Информатизация образования как одного из приоритетных направлений развития современного общества, позволяет улучшить организацию процесса обучения соискателей высшего образования, рационально организовывать их

познавательную деятельность, использовать современные технологии с целью индивидуализации учебного процесса.

Ключевые слова: информатизация образования, информационные технологии, учебно-методический комплекс.

The article is devoted to the introduction of information technology in the system of higher medical education in Ukraine. The information technologies used at the Department of Otorhinolaryngology with Ophthalmology of PSMU during practical classes and lectures are described. Informatization of education, as one of the priority areas of modern society, allows to improve the organization of the learning process of higher education institutions, rationally organize their cognitive activities, use modern technologies to individualize the learning process.

Keywords: informatization of education, information technologies, educational and methodical complex.

Постановка проблеми. Однією із домінуючих тенденцій сучасного розвитку суспільства є інформатизація освіти, головна задача якої спрямована на підвищення ефективності навчального процесу, сприяння розвитку самостійного мислення та пізнавальних здібностей здобувачів вищої освіти, динамічний розвиток науки і суспільства в цілому. Розвиток науки та високих технологій, зростання продуктивності праці, постійне оновлення інформації неможливі без використання інформаційно-комунікаційних технологій. Збільшення обсягів інформації в сучасному інформаційному суспільстві вимагає від кожного вміння знаходити, аналізувати, осмислювати та застосовувати отримані дані [2]. Реалізація цих задач потребує володіння інформаційними технологіями. Так, на сьогодні головні завдання системи освіти полягають в забезпеченні здатності молодої людини до самоосвіти, формуванні вмінь самостійно орієнтуватися в знаннях та досвіді, накопиченому світовою спільнотою, а також вільно використовувати інформаційно-комунікаційні технології з метою виконання поставлених перед здобувачем вищої освіти задач та подальшого усвідомлення перспектив їх використання [1].

Під інформатизацією освіти розуміють створення і використання інформаційних технологій для підвищення ефективності видів діяльності, що здійснюються в системі освіти. Інформатизація освіти покликана позитивно впливати, тобто зменшувати затрати часових, матеріальних та фінансових ресурсів, на виконання всіх видів діяльності здобувачем вищої освіти для досягнення поставлених цілей [4]. Використання різноманітних інформаційних систем, в тому числі і медичного напрямку, відкриває майбутнім фахівцям широкі можливості для професійного зростання.

Огляд останніх досліджень. Розробці та впровадженню в навчальний процес нових інформаційних технологій присвячені дослідження таких науковців, як С. У. Новиков, Т. А. Попілов та інші.

Формулювання завдання дослідження. Розкрити особливості застосування інформаційних технологій в процесі викладання оториноларингології як якісного підґрунтя для підготовки майбутніх лікарів.

Виклад основного матеріалу. Збільшення інформаційних потоків, нові можливості для поширення інформації обумовлюють реорганізацію класичних пріоритетів у підготовці конкурентоздатних фахівців та створення нових. Тому впровадження інформаційних методів в освітню, наукову і професійну галузі на

сьогодні є актуальним. Співробітниками кафедри оториноларингології з офтальмологією ПДМУ створено навчально-методичний комплекс згідно нормативної бази, який містить робочу навчальну програму дисципліни, силабуси з нормативної дисципліни «Оториноларингологія» за спеціальністю 222 «Медицина» та 221 «Стоматологія» українською та англійською мовами, плани лекцій, практичних занять та самостійної роботи здобувачів вищої освіти, методичні розробки та мультимедійні презентації лекцій з дисципліни, методичні вказівки для самостійної роботи здобувачів освіти під час підготовки до практичного заняття та на занятті, методичні вказівки для самостійної роботи здобувачів освіти за темами, винесеними на самостійне опрацювання, тестові завдання для самоконтролю відповідно до тем практичних занять, перелік теоретичних питань та практичних завдань до контролю засвоєння змістових модулів, матеріали для підсумкового модульного контролю (екзаменаційні білети, що включають 20 тестових завдань, 8 клінічних задач та 2-а практичних завдання, а також критерії оцінювання), демонстраційні матеріали, навчальні фільми, відеоматеріали, інструкції до використання технічних засобів навчання. Наявність навчально-методичного комплексу спонукає розвиток професійної та комунікативної компетенцій та передбачає формування переконаності в необхідності знання предмету, зростання зацікавленості здобувачами вищої освіти самим процесом навчання.

Важомою складовою навчально-методичного комплексу є навчальні посібники. Їх використання під час підготовки до практичних занять дозволяє покращити ефективність аудиторної та позааудиторної роботи здобувачів вищої освіти, поглибити знання лікарів-інтернів, лікарів-отоларингологів та лікарів багатьох суміжних спеціальностей в рішенні актуальних проблем діагностики та лікування захворювань вуха, горла та носа. За останні роки співробітниками кафедри видано наступні навчальні посібники: «Сучасний підхід в лікуванні гострих риносинуситів», «Невідкладна допомога в оториноларингології», «Пропедевтика ендомікроринохірургії», «Грибкові захворювання вуха», які затверджені Вченюю радою УМСА.

Одним із різновидів інформаційних технологій у підготовці здобувачів вищої освіти є викладення навчального матеріалу у супроводі лекцій-презентацій. Ці проекти реалізуються з використанням найбільш популярних нині програм – Power Point та Macromedia Flash. Використання мультимедійних лекцій підвищує ефективність подання матеріалу, покращує ступінь його засвоєння та запам'ятовування інформації. Крім того, лектор, який користується новими технічними засобами, сприймається студентською аудиторією більш професійним, переконливим і цікавим, має можливість широко застосовувати свої творчі здібності. Використання мультимедійної техніки дає можливість викладачу перебувати обличчям до аудиторії і вільно її контролювати, оцінюючи реакцію на матеріал і зацікавленість слухачів, а також коментувати показаний матеріал, акцентуючи увагу на найбільш важливих питаннях. За допомогою мультимедійних технологій здобувач вищої освіти сприймає узгоджений потік звукових і зорових образів. Збільшення кількості органів чуттів, що приймають участь в процесі сприйняття інформації, призводить до покращення засвоєння матеріалу, що викладається. Отже, навчання з використанням аудіовізуальних засобів представлення інформації є найбільш інтенсивною формою навчання [3]. Перехід від традиційного статичного викладення навчального матеріалу до динамічного, що супроводжується демонстрацією на великому екрані матеріалів у вигляді

тексту, фотографій, малюнків, діаграм, схем, графіків, відеозаписів алгоритму проведення діагностичних методів та оперативних втручань підвищує дидактичні можливості лекційних занять і виводить освіту на якісно більш високий рівень. Застосування сучасних інформаційних технологій дає можливості викладачу інтенсифікувати процес навчання, посилити мотивацію навчальної діяльності студентів, сприяти розвитку клінічного мислення здобувачів вищої освіти.

Однім із найпоширеніших видів проведення контролю знань студентів із використанням інформаційних технологій є проведення комп’ютерного тестування. Така форма перевірки знань студентів широко використовується у багатьох вищих навчальних закладах з будь-якої дисципліни. Даний вид контролю дозволяє викладачам отримувати більш точну й об’єктивну інформацію про рівень засвоєння знань студентами. Тестове завдання у процесі контролю забезпечує рівні для всіх умови перевірки. Основними перевагами комп’ютерних тестових систем є їх оперативність, об’єктивність, можливість охопити велику аудиторію, автоматизація обробки результатів, можливість самоконтролю студентів.

Необхідно відмітити важливе значення інформаційних технологій для самоосвіти як викладача, так і здобувача вищої освіти. Можливість використання багатьох інформаційних ресурсів для підготовки до практичних занять, спілкування з колегами з інших міст, регіонів, обговорення проблем на професійних та освітніх форумах, обмін досвідом, участь у конкурсах, у дистанційному навчанні дозволить підвищити якість підготовки фахівців та ефективність всіх форм навчального процесу.

Висновки. Отже, застосування інформаційних технологій у викладанні оториноларингології дозволяє покращити організацію процесу навчання здобувачів освіти, стимулювати їх пізнавальну діяльність під час навчально-виховного процесу, дає можливість здобувачам освіти оволодіти практичними навичками та постійно здобувати та поглиблювати теоретичні знання, розвивати своє клінічне мислення. Таким чином, безперервне оновлення змісту освіти через новітні досягнення науки і техніки за допомогою використання інформаційних технологій у навчальному процесі, є запорукою підвищення якості освіти та успішної підготовки конкурентоспроможних фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вембер В.П. Інформатизація освіти та проблеми впровадження педагогічних програмних засобів в навчальний процес / В.П. Вембер // Електронне наукове фахове видання „Інформаційні технології і засоби навчання”. – Випуск 3. – 2007.– <http://www.ime.edu-ua.net/em3/emg.html>.
2. Гевко І.В. Інформатизація освіти: проблеми та перспективи розвитку / І.В. Гевко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова Серія 5: Педагогічні науки: Реалії та перспективи. – 2018. – Випуск 63. – С 46-49.
3. Єчкало Ю.В. Засоби навчання комп’ютерного моделювання в курсі фізики. / Ю.В. Єчкало // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. – 2015. – №1 (9). – С 7-12.
4. Завальна І.І. Інформатизація освіти як чинник розвитку інформаційного суспільства / І.І. Завальна // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. – 2017. – Випуск 4. – № 865 (14). – С. 211-214.

УДК 378.147.091.31-059.2:61

*Берегова А.А., Біловол А.М.,
Ткаченко С.Г., Пустова Н.О.*

**Харківський національний медичний університет, м. Харків
ОПТИМІЗАЦІЯ МЕТОДІВ ВИКЛАДАННЯ МЕДИЧНИХ ДИСЦИПЛІН**

У статті відображені аналіз підготовки зарубіжних та вітчизняних здобувачів освіти в медичної галузі, запропоновані шляхи оптимізації та застосування сучасних методів викладання матеріалу безпосередньо на клінічних кафедрах.

Останнім часом активно змінюються відношення суспільства щодо вимог освіти в житті кожного громадянина України, особливо наявність в останніх професійних навичок та вмінь, що необхідні в підготовці майбутніх лікарів. Підготовка сучасних медиків має враховувати здатність діяти у складних умовах, швидко приймати рішення за відсутності наявності остатньої інформації, бути комунікабельними, ініціативними і наполегливими, вміти відстоювати власні позиції, одночасно прислухаючись до інших, бути конкурентоспроможними. [1]

В сучасному сьогоденні існує безліч можливостей сприйняття методів навчання здобувачами освіти, але сприйняття та засвоєння інформації дуже різняться, так 5% при відвідування лекцій, 10% при читанні тексту, 20% - зорове та слухове сприйняття одночасне, 30% демонстрація, 50% робота в дискусійних групах, 75% - практична діяльність, 90-95% практичне навчання інших. З метою підвищення показників якості навчання доцільно застосовувати принципи інтегративного навчання, що сприяє інтенсифікації та оптимізації навчального процесу за рахунок активності, відкритого зворотного зв'язку, експериментування, рівності позицій, довіри в спілкуванні.

В теперішній час найбільш часто використовуються в підготовці майбутніх лікарів таки педагогічні технології, як структурно-логічні технології, інтеграційні технології, професійно-ділові ігрові технології, тренінгові засоби.

На наш погляд, інновації в поєднанні з досвідом попередніх поколінь є невід'ємними складовими у підготовці майбутніх лікарів.

Інновації в освіті – це процес створення, впровадження та поширення в освітній діяльності нових підходів, ідей, методів та прийомів, технологій, спрямованих на оновлення, модернізацію, трансформацію навчального процесу відповідно до вимог часу.

На наш погляд, застосування педагогічного складу клінічних кафедр висококваліфікованих викладачів з багаторічним клінічним опитом роботи в поєднанні з застосуванням ефективних методів навчання повинно забезпечити високоякісну підготовку майбутніх медиків.

Нажаль, у підготовці майбутніх лікарів, не зовсім достатньо приділено уваги питанням практичного використання сучасних інтерактивних методів під час викладання клінічних дисциплін. Тому є потреба у змінах та модернізаціях системи вищої освіти та впровадженнях сучасного викладання клінічних дисциплін, а також застосування новітніх інтерактивних методик викладання матеріалу, поширеннях оновлених форм та методів навчального процесу, що безпосередньо повинно привести до якісної зміни педагогічного процесу.

Не викликає сумнівів необхідність використання сучасних освітніх методик, із використанням комп’ютерних технологій, що особливо є актуальним в умовах сучасного сьогодення.

На наш погляд, досвід світової та національної систем вищої освіти доводить необхідність застосування новітніх інтерактивних методик навчання.

Безперечно сприяє впровадженню у дидактичний процес технологій особистісно-орієнтованого навчання використання методів заохочення студентів до

навчально-пізнавальної діяльності, що, у свою чергу, забезпечує особисту спрямованість навчання. [3].

Основою сучасної інтерактивної підготовки актуальні такі принципи:

а) безпосередньої участі кожного учасника занять, що зобов'язує викладача зробити кожного з них активним шукачем шляхів і засобів розв'язання

тієї чи іншої проблеми;

б) взаємного інформаційного, духовного збагачення: навчальний процес необхідно організовувати таким чином, щоб його учасники мали змогу обмінятися життєвим досвідом та отриманою інформацією;

в) особисто зоріентованого навчання [2].

Компетентність студентів, яку формує інтерактивне навчання, розширює межі пізнавальних можливостей, сприяє аналізу та застосуванню отриманої у процесі навчання інформації, і накопичуванню навичок у майбутній професійній медичній діяльності. З'являється глибока внутрішня мотивація, студенти починають ухвалювати важливі рішення та залюбки розвивають свої професійні медичні вміння.

Існує необхідність налаштування шляхів розробки та застосування сучасних методів викладання матеріалу, які, безумовно, будуть сприяти підвищенню якості навчального процесу, що безпосередньо створить умови для кращих можливостей здобуття освіти та подальшого професійного становлення здобувачів освіти у різних галузях медицини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Павленко О. О. Елементи використання методу Case Studies в навчальному процесі вузу / О. О. Павленко // Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики :зб. наук. праць. Вип. 3. – К. : НПУ, 1999. – С. 271–279.
2. Січкарук О. І. Інтерактивні методи навчання у вищій школі : навч.-метод. посіб. / О. І. Січкарук. – К. : Таксон, 2006. – 88 с.
3. Сучасні методи викладання медичних дисциплін у вищій школі / Л. А. Гай, Ю. В. Сухін, В. Ф. Венгер, Сайд Муксен, В. В. Сердюк // Медична освіта. - 2016. -№ 1. - С. 15-18

УДК 378.315

**Бермас Л.І., Бермас О.М.
ОНМедУ, м.Одеса**

ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ ОФОРМЛЕННЯ ДІАГНОЗІВ ЛАТИНСЬКОЮ МОВОЮ

В умовах глобалізації науки, яка характерна нашому часу, важко уявити собі можливість формування високоосвіченого та ерудованого лікаря без знань медичної термінології латинської мови, яка ще до того ж полегшує вивчення, зокрема, і англійської мови.

Наукова термінологія належить до галузі міжнародної лексики, яка повинна бути зрозумілою лікарям усього світу. Ця термінологія побудована головним чином на основі латинської мови. Однією із головних причин використання латинської мови в медицині є її універсальність.

В медичних вузах розпочинається вже з перших днів вивчення анатомії, яке не можливе без знання анатомічних термінів на латинській мові. Недарма існує давній вислів: «Непрохідний в медицині шлях без латинської мови» (In via est in medicina via sine lingua Latina).

Під час вивчення клінічної термінології студенти знайомляться з греко – латинськими дублетними терміноелементами та термінами, вчаться утворювати

прості та складні клінічні терміни за допомогою префіксів та суфіксів. Клінічна термінологія охоплює великий комплекс назв нормальних і патологічних станів, симптомів та проявів захворювань, порушення фізіологічних функцій, структурних змін органів і тканин, методів лікування і профілактики та інструментарію. Клінічна термінологія базується на термінології патологічної анатомії та фізіології.

Під час вивчення захворювань студенти оцінюють і аналізують комплекс патологічних змін у різних системах організму. Крім того, на ці системи постійно впливає значна кількість зовнішніх факторів. Відображенням цього складного процесу є діагноз.

Після вивчення клінічної термінології, студенти навчаються правильному оформленню діагнозу. Вони вже знають, що діагноз (із грецької – розпізнавання) – це короткий висновок лікаря про патологічний стан здоров'я людини, про наявність у неї захворювань, травм або про причину смерті, оформленний у відповідності з діючими стандартами та виражений у термінах, передбачених прийнятими класифікаціями та номенклатурою захворювань.

Змістом діагнозу можуть бути також особливі фізіологічні стани організму людини (вагітність, клімакс та ін.). Діагноз може бути нозологічним, попереднім або заключним, клінічним, патологоанатомічним та ін.

Клінічний та патологоанатомічний діагнози повинні відображати всі патологічні зміни і відповідати наступним принципам:

нозологічному – містити назустріч певного захворювання згідно з номенклатурою МКХ-10;

інTRANозологічному – уточнення форми, стадії активності, тяжкості, ступінь порушення функцій;

патогенетичному – відображення послідовності розвитку патологічних процесів та захворювань, ступінь їх взаємозв'язку, восприявливості їх інтегральних проявів та наслідків;

динамічному – зміна патологічних станів під час захворювання та лікування;

структурному – оформлення діагнозу з урахуванням танатогенезу (динаміки клінічних, біохімічних і морфологічних змін в процесі вмирання), відображення послідовності, залежності процесів, особливості їх взаємодії.

Головним принципом формулювання діагнозу є наявність у ньому трьох наступних рубрик:

- 1) Основне або комбіноване основне захворювання;
- 2) Ускладнення основного захворювання, включаючи смертельне ускладнення;
- 3) Супутні захворювання.

Ознайомившись із основними вимогами оформлення діагнозу, студенти вчаться самостійно перекласти зразки діагнозів із різних розділів медицини: терапії, хірургії, онкології, гінекології, кардіології та ін. Студенти отримують необхідні професійні уміння, а також вчаться відповідальності, усвідомлюючи, наскільки важливо визначити правильний діагноз та врятувати життя хворому.

Латинська мова сприяє формуванню у студентів необхідних знань та вмінь, відображає мету і зміст навчання та формує майбутнього професійно зорієнтованого медичного фахівця.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Латинська мова та медична термінологія(практикум)/ Кісельова О.Г., Лехніцька С.І.,Шпинта Г.М.- К.: Книга – плюс, 2016-272 с.
- 2.Міжнародна анатомічна термінологія (латинські,українські,російські та англійські еквіваленти)/ Черкасов В.Г.,Бобрик І.І.,Гумінський Ю.Й., Ковальчук В.І./ За ред.В.Г.Черкасова. – Вінниця:Нова Книга,2011.-784с.
- 3.МКХ-10-АМ Міжнародна статистична класифікація хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я. Десятий перегляд. Австралійська модифікація. Табличний перелік. / Десяте видання.1.липня 2017.- 1321с.

УДК 378.016:811.161.2'243.147:791-22

Богиня Л.В., Горбенко Є. В.

**Полтавський державний медичний університет, м. Полтава
КОРОТКОМЕТРАЖНІ ФІЛЬМИ**

НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Статтю присвячено огляду технології використання короткометражних фільмів у практиці навчання української мови як іноземної. Розглянуто критерії добору, проаналізовано етапи й окремі методичні прийоми роботи з фільмами, окреслено їхню роль у розвиткові аудитивних і мовленнєвих навичок, соціокультурної компетенції.

Ключові слова: іноземні студенти, українська мова як іноземна, комунікативна компетенція, короткометражні фільми.

The article is devoted to a review of the technology of using short films in the practice of teaching Ukrainian as a foreign language. The selection criteria have considered, the stages and individual methodological techniques of working in films have analyzed. The role of the development of auditory and language skills, socio-cultural competence have characterized.

Key words: foreign students, Ukrainian as a foreign language, communicative competence, short films.

Статья посвящена обоснованию использования короткометражных фильмов в практике обучения украинскому языку как иностранному. Обозначены критерии отбора, проанализированы этапы и отдельные методические приемы работы с фильмами, определена их роль в развитии аудитивных и речевых навыков, социокультурной компетенции.

Ключевые слова: иностранные студенты, украинский язык как иностранный, коммуникативная компетенция, короткометражные фильмы.

Протягом останніх років Україна залишається привабливою для іноземних громадян як країна якісної освіти та доброчесного соціуму. Більшість іноземних студентів навчаються у немовних закладах вищої освіти й вивчають українську як інструмент для отримання фахових знань. Досягнення достатнього рівня мовної підготовки іноземних здобувачів освіти передбачено навчальними програмами у єдності лінгвістичної, соціокультурної та комунікативної компетенцій. Найактуальнішим питанням мовної підготовки іноземних студентів у закладах вищої медичної освіти є саме формування комунікативної компетенції, зокрема у фаховій сфері. Комунікативна методика базується на достатній мотивації вивчення мови як іноземної, поєднанні традиційних та інноваційних технологій. Новітні комунікаційні технології употужнюють процес вивчення іноземної мови в мовному середовищі завдяки використанню сучасних форм навчання, однією з яких вважаємо перегляд і обговорення короткометражних фільмів.

Застосування відео та кіно матеріалів на заняттях з іноземної мови перебувало у центрі досліджень багатьох науковців. Цьому питанню присвячені роботи Д.Ларсен-Фріман, К.Тейлор, К.Роел, С.Самойленко, О.Соловйової. На сьогодні серед лінгводидактів немає одностайності щодо доцільності та ефективності використання фільмів чи їхніх фрагментів у навчанні іноземної мови. Частина науковців розглядає цю технологію виключно як допоміжну, інші вважають фільми потужним засобом формування лінгвістичної та мовленнєвої компетенції.

Мета цієї статті полягає в обґрунтуванні доцільності використання автентичних короткометражних фільмів у практиці навчання української мови іноземних здобувачів вищої освіти й аналізі прийомів роботи з відеоматеріалами. Об'єкт дослідження – короткометражний фільм як інтерактивний дидактичний засіб вивчення української мови іноземними студентами, а предмет аналізу – методика добору й використання фільмів для означеної категорії здобувачів освіти.

У процесі вивчення української мови як іноземної студенти зазвичай достатньо успішно вивчають актуальну лексику й опановують граматичні знання та вміння. Працюючи в аудиторії під безпосереднім керівництвом викладача вони складають за зразком речення, ставлять запитання, знаходять потрібну інформацію в тексті тощо. Проте іноземні студенти відчувають значні труднощі під час спілкування з носіями мови через недостатньо сформовані навички сприйняття на слух, коли вони не здатні зрозуміти співрозмовника через швидкий темп мовлення, наявність незнайомої лексики (особливо у двомовних регіонах), внаслідок чого відчувають дискомфорт і невпевненість у собі. Погоджуємося з твердженням О.Соловйової, що «сучасні іноземні студенти хочуть вивчити мову так, щоб можна було розмовляти з реальними людьми, а не персонажами з підручника. Найкращий спосіб зробити це – спілкування з носіями мови. Але не завжди легко знайти носіїв гарної літературної української мови для розмовної практики» [3, с.37]. Отже, моделювання ситуацій, де студенти чують не лише викладачів (адаптована версія мови для іноземців), а й інших людей, є надзвичайно важливим. Використання автентичних короткометражних фільмів і відеоматеріалів уможливлює, хоча б частково, розв'язання цієї проблеми. Робота з такими дидактичними засобами вирішує низку навчально-виховних завдань, а саме: інтенсифікація навчального процесу, активізація діяльності студентів, зокрема самостійної роботи, підвищення мотивації до навчання й якості знань.

Кіно та відео – дидактичний матеріал не лише для практикування комунікативних навичок, а й для оптимізації процесу міжкультурного спілкування, адаптації іноземців до нового соціуму. Адже у фільмах ми не тільки слухаємо мовців, а й бачимо їх поведінкові ритуали, звичаєві норми, кінетику тіла й невербалальні засоби комунікації. Значна частина фільмів містить приклади спілкування представників різних культур, соціальних груп і є поштовхом для роздумів над етичними, деонтологічними питаннями, пошуком рішень у непростих життєвих ситуаціях. Принагідно зазначимо, що додатковими чинниками, що підтверджують доцільність використання фільмів на заняттях з української мови як іноземної, на наш погляд, є:

- поєднання задоволення та навчання (емоційна складова – історія, що захоплює увагу, змушує співчувати тощо);
- одночасний вплив на різні органи чуттів (візуальний ряд полегшує розуміння сюжету, монологів і діалогів);

- мова геройів автентична, «справжня», розмовна, що наближує до ситуації реального спілкування; застосування субтитрів полегшує розуміння (особливо на початковому етапі вивчення мови).

Зазначимо критерії добору короткометражних фільмів: по-перше, вони мають містити мовний матеріал, що розкриває тему, яка вивчається, базову й додаткову лексику (ідіоми, сленг); по-друге, аудіо і відео мають бути гарної якості; по-третє, містити чіткі плани, де видно жести, міміку тощо.

У роботі з фільмами й відеоматеріалами, як і в роботі з текстами, в методиці навчання іноземної мови виділяється три базові етапи: переддемонстраційний, демонстраційний, постдемонстраційний.

Мета першого етапу – мотивація до вивчення теми. Під час підготовки до перегляду фільму пропонуємо вправи на прогнозування, розвиваючи мовну здогадку:

1. Прочитайте називу фільму. Як ви думаєте, про що піде мова у фільмі?
2. Створіть асоціативну картку (які асоціації у вас виникають, коли ви бачите називу чи перший кадр фільму)

Задля подолання можливих труднощів розуміння рекомендуємо без опори на відеоряд прослухати найактуальніші фрагменти звукового супроводу фільму, записати та, за потреби, перекласти нові слова і словосполучення. Ці завдання виявляють, яку лексику теми студенти вже знають, на якому рівні можуть спілкуватися про проблеми, порушені у фільмі.

Мета другого етапу – розвиток комунікативної та соціокультурної компетенції. Під час демонстрації фільму завдання викладача – активізувати розумову діяльність студентів, запропонувавши їм вести певні записи до фільму.

Одразу після перегляду, на нашу думку, не забуваючи мету навчання та лінгвістичні навички студентів, доцільно провести традиційні вправи (як і при роботі з текстом): відповіді на запитання за змістом; тестування; відновлення порушеного хронологічного ланцюжка подій; переказ сюжету; характеристика головних героїв; визначення належності реплік діловим особам; а за умови достатнього рівня сформованості мовленнєвих навичок – рольову гру – діалог чи полілог окремого епізоду тощо. Враховуючи те, що для вивчення іноземної мови варто повторювати інформацію декілька разів, рекомендуємо переглянути фільм самостійно у зручний час.

Постдемонстраційний етап передбачає створення ситуації для подальшого розвитку продуктивних умінь усного й письмового мовлення. Отже, пропонуємо завдання на висловлення власної думки; вираження оцінки фільму та героїв; написання «другого сезону» – продовження фільму тощо. Такі завдання дозволяють актуалізувати вивчену лексику в процесі мовлення, уможливлюють узагальнення отриманої інформації та представлення студентом власних думок і висновків щодо ідеї фільму.

На нашу думку, доцільність використання короткометражних фільмів у навчальному процесі ґрунтуються на їхній доступності, психологічних особливостях впливу фільму на глядачів, можливістю реалізації методичних цілей з розвитку навичок і умінь сприйняття та розуміння української мови на слух, а також розвитку мовленнєвих навичок.

Залежно від рівня володіння мовою студентами та мети заняття доцільно застосовувати різні методи роботи з відео. На початковому етапі вивчення мови пропонуємо метод «Спостерігай і пиши». Студенти переглядають короткий, проте

насичений діями уривок, і виступають у ролі журналіста – пишуть репортаж про побачене. Найбільш цікавим для розвитку мовленнєвих навичок, на нашу думку, є метод «Спостерігай і вгадай». Під час перегляду фільму викладач робить паузи і пропонує студентам вгадати, які події відбуваються далі.

Маючи на меті розвиток аудитивних навичок, під час слухання аудіо ряду без відео варто зауважити, що окремі фрагменти можуть виявитися занадто складними для іноземних студентів, які нерідко не розуміють таких особливостей автентичної мови як діалектизми, суржик, сленг, розмовні вирази, нечітка вимова тощо. У такому випадку, якщо фільм має перелічені особливості, вважаємо корисним попередньо підготувати лексичний матеріал і запропонувати студентам з опертям на слова спрогнозувати ситуацію, яка розгортається у фільмі.

Один із методичних прийомів – «Відео є, а звуку немає» – передбачає перегляд відео при ввімкненому зображенні і вимкненому звуці без субтитрів. Під час перегляду викладач може зупинити фільм і попросити студентів розповісти сюжет, назвати й охарактеризувати героїв, а після перегляду зі звуком порівняти свої ідеї з оригіналом. Ще один методичний прийом – «Спиною до екрану» – відпрацюємо в парах. Один студент з пари сидить спиною до екрану, а інший бачить зображення з вимкненим звуком. Завдання другого студента – розповідати, що відбувається на екрані. Після перегляду студенти, які були слухачами, відтворюють сюжет фільму (усно або письмово).

Наведемо приклади деяких завдань. Для перегляду пропонуємо короткометражний фільм «72 години» про гірських рятувальників у Карпатах (автор ідеї та режисер Дмитро Гречко) [1].

Переглядаємо перші півтори хвилини фільму (до назви) і пропонуємо студентам записати ідею фільму одним реченням. Переглядаючи наступні кадри з назвою фільму – додати або змінити записану інформацію. Продовжуємо перегляд і після завершення фільму обираємо журналіста, який розповідає про подію. Порівнюємо його бачення ситуації з іншими. Ці завдання спрямовані на розвиток мовленнєвих навичок, коли студенти мають добрati лексику для вираження ідеї без попередньої підготовки.

Інший прийом – слухаємо аудіо ряд без відео. Разом із студентами створюємо хронологічну карту подій, відповідаючи на запитання: «Коли і де відбуваються події, про які ми чуємо», «Хто є герої фільму», «Які супутні звуки додають нам розуміння подій» тощо. Таким чином, концентруємося на розумінні автентичної розмовної мови та мови засобів масової інформації. Після прослуховування додаємо лексичні одиниці, необхідні для розуміння як-от: рятувальник, недосвідчений турист, снігова лавина, погодні умови.

Після перегляду фільму, залежно від теми, обговорюємо природу й кліматичні умови України; вибір професії, складність професії рятувальника та її спільні риси з професією медика; улюблені заняття, вільний час і ризики окремих видів хобі тощо.

Оцінюючи різноманітність методичних прийомів і практик, робимо висновок про необмежений лінгводидактичний потенціал короткометражних фільмів для навчання української мови іноземних здобувачів освіти. Дотримання послідовності роботи з фільмами, методично вивірене формулювання завдань залежно від мети й теми заняття забезпечують ефективність використання фільмів у процесі навчання української мови як іноземної.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у напрацюванні матеріалів для методичної оцінки короткометражних фільмів і створенні фільмотеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Короткометражний фільм «72 години» https://www.youtube.com/watch?v=NKHL-spAsg&ab_channel=DmytroHreshko
2. Roell Ch. Intercultural Training with Films / Ch. Roell // English Teaching Forum, November 2, 2010, Germany, v. 48, n. 2, p. 2–15. – 2010. – Р. 3–9.
3. Соловйова О. В. Автентичні відео на уроках української мови як іноземної (довузівський етап підготовки) / О. В. Соловйова // Доуніверситетська підготовка: інновації, виклики, перспективи : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 21 трав. 2019 р.). – Київ, 2019. – С. 36–40.

УДК 378.147

Бойченко О.М., Мошель Т.М.

Полтавський державний медичний університет м. Полтава

СУЧАСНІ МЕТОДИ ТА ФОРМИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Вища школа поступово, але неутильно переходить від передачі інформації до управління навчально-пізнавальною діяльністю, формування навичок самостійної роботи студентів.

Сучасний етап розвитку вищої освіти пов'язаний з переходом до практичної реалізації нової освітньої парадигми, що створює цілісність системи безперервної освіти. Повноцінна самостійна робота студента в майбутньому формує висококваліфікованого фахівця, здатного практично застосовувати здобуту інформацію в майбутньому.

Самостійна робота спонукає студентів до проведення самостійних досліджень, підвищує мотивацію подальшої роботи, сприяє розвитку логічного мислення та, як наслідок, розвитку творчої самостійної діяльності студентів.

Ключові слова: самостійна робота, форми та методи самостійної роботи студентів.

Высшая школа постепенно, но неуклонно переходит от передачи информации к управлению учебно-познавательной деятельностью, формированию навыков самостоятельной работы студентов.

Современный этап развития высшего образования связан с переходом к практической реализации новой парадигмы, создающей целостность системы непрерывного образования. Полнценная самостоятельная работа студента в будущем формирует высококвалифицированного специалиста, способного практически применять полученную информацию в будущем.

Самостоятельная работа побуждает студентов к проведению самостоятельных исследований, повышает мотивацию дальнейшей работы, способствует развитию логического мышления и, как следствие, развитию творческой самостоятельной деятельности студентов.

Ключевые слова: самостоятельная работа, формы и методы самостоятельной работы студентов.

Higher education is gradually but steadily moving from the transfer of information to the management of educational and cognitive activities, the formation of skills of independent work of students.

The current stage of development of higher education is associated with the transition to the practical implementation of a new educational paradigm that creates the integrity of the system of continuing education. Full-fledged independent work of the

student in the future forms a highly qualified specialist who is able to practically apply the obtained information in the future.

Independent work encourages students to conduct independent research, increases the motivation for further work, promotes the development of logical thinking and, as a consequence, the development of creative independent activity of students.

Key words: *independent work, forms and methods of independent work of students.*

Вища школа поступово, але неухильно переходить від передачі інформації до управління навчально-пізнавальною діяльністю, формування навичок самостійної роботи студентів.

Згідно Болонської системи навчання зменшується частка прямого інформування студента та збільшується застосування інтерактивних форм роботи студента під керівництвом викладача. Самостійна робота є одним з важливих компонентів навчального процесу, що передбачає впровадження різних видів індивідуальної та групової навчальної діяльності, що здійснюється під час аудиторних, дистанційних занять без участі викладача, але під його керівництвом. У вищий школі повинна бути адаптація до умов сучасного самостійного навчання, завдяки чому самоосвіта значно збільшується. Самостійна робота студента повинна бути одним з пріоритетних напрямів роботи викладача в навчальному закладі.

Дослідники, які займаються проблемою організації самостійної роботи студентів (С.І. Архангельський, В.К. Буряк, М.Г. Гарунов, Є.Я. Голант, Б.Г. Йоганzen, С.І. Зінов'єв, В.А. Козаков, О.Г. Молібог, Р.А. Нізамов, М.Д. Нікандро, П.І. Підкасистий та ін.), вкладають у це поняття різний зміст. Так, поняття "самостійна робота" трактують як:

- самостійний пошук необхідної інформації, набуття знань, використання цих знань для розв'язання навчальних, наукових і професійних завдань (С.І. Архангельський);

- як діяльність, що складається з багатьох елементів: творчого сприйняття і осмислення навчального матеріалу в ході лекції, підготовки до занять, екзаменів, заліків, виконання курсових і дипломних робіт (О.Г. Молібог);

- як різноманітні види індивідуальної, групової пізнавальної діяльності студентів на заняттях або у позааудиторний час без безпосереднього керівництва, але під наглядом викладача (Р.А. Нізамов);

- як система заходів, спрямованих на виховання активності та самостійності як рис особистості, на набуття вмінь і навичок раціонального отримання корисної інформації (Б.Г. Йоганzen).

Самостійна робота з наведених прикладів розглядається, як вид діяльності, що стимулює активність, самостійність, пізнавальний інтерес[1, 351 с.].

Сучасний етап розвитку вищої освіти пов'язаний з переходом до практичної реалізації нової освітньої парадигми, що створює цілісність системи безперервної освіти. Повноцінна самостійна робота студента в майбутньому формує висококваліфікованого фахівця, здатного практично застосовувати здобуту інформацію в майбутньому.

Самостійну роботу студентів необхідно ретельно планувати та організовувати у поєднанні з іншими формами навчання. Тобто, слід більш ретельно вибирати зміст та обсяг навчального матеріалу для самостійного

опрацювання студентами. Відіграє роль і методично правильна організація роботи студента в аудиторії та поза нею.

Важливим є забезпечення студента необхідними методичними матеріалами з метою перетворення процесу самостійної роботи в процес пізнавання матеріалу[2,323с]. Виходячи з цих параметрів, можуть бути запропоновані такі форми організації самостійної роботи студентів: написання рефератів, підготовка доповідей, оглядів літератури на практичному занятті, санітарно-просвітницькі бесіди та уроки гігієни, академічні історії хвороби, доповіді та публікації тез на студентських наукових конференціях.

Ефективність самостійної роботи залежить від її організації, змісту, взаємозв'язку та характеру завдань у даному виду самостійної роботи. У сучасній педагогічній практиці серед найефективніших методів самостійної роботи студентів, вважаються проблемно-пошукові методи: метод проектного навчання, методи колективної розумової діяльності, метод застосування новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні.

Самостійна робота у ВНЗ складається з декількох етапів, що передбачає засвоєння нового матеріалу, його закріplення, застосування на практиці, повторення пройденого матеріалу. Перший тип - формування у студентів умінь виявляти в зовнішньому плані алгоритму діяльності та посилає, які закладені в умовах завдання. У якості самостійної роботи частіше за все використовуються домашні завдання: робота з підручником, конспектом лекції тощо. Загальним є те, що всі дані, що містяться в завданні, а також способи його виконання обов'язково повинні бути представлені в явному вигляді[3, 3-7с.].

Другий тип - формування знань-копій і знань, що дозволяють розв'язувати типові задачі. До самостійної роботи такого характеру належать окремі етапи лабораторних робіт і практичних занять. Специфічна особливість самостійної роботи студентів такого типу полягає в тому, що в завданні потрібно повідомити ідею, принцип розв'язання чи ідею та спосіб, що можуть бути застосовані до даних умов.

Третій тип - формування в тих, кого навчають, знань, що покладаються в основу розв'язання нетипових задач. Завдання такого типу передбачають пошук, формування та реалізацію ідеї розв'язання. Самостійна робота такого типу повинна висувати вимоги щодо аналізу незнайомих студентам ситуацій і генерування нової інформації[4, 150-156].

При виборі форм і методів навчання, типів самостійної роботи необхідно враховувати специфіку професійного становлення студентів. Виконаною самостійною роботою студентів потрібно вважати таку, яка досягла певних результатів: студент проявляє самостійне, творче мислення, вільно справляється з практичними завданнями, повністю засвоює програмовий матеріал; студент глибоко вивчає першоджерела, оволодів навичками самостійної роботи (вміє здійснювати пошук необхідної літератури, вивчати її та вести записи).

Самостійна робота спонукає студентів до проведення самостійних досліджень, підвищує мотивацію подальшої роботи, сприяє розвитку логічного мислення та, як наслідок, розвитку творчої самостійної діяльності студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології / І. М. Дичківська. - К.: Академвидав, 2004. - 351 с.

- 2.Методика навчання і наукових досліджень у вищий школі : навч. посіб. / [ред. С.У. Гончаренко, П.М. Олійник, В.К. Федорченко]. - К. : Вища школа, 2003. – 323с.
- 3.Казаков В.Н. Болонские реформы в высшем медицинском образовании Украины: достижения, проблемы, перспективы/В.Н. Казаков, А.Н. Талалаенко, М. Б. Первак // Університетська клініка. - 2007. - N 2. - С. 3-7.
- 4.Канівець С.В. Самостійна робота студентів у системі модульнорейтингового навчання / С.В Канівець, О.В. Канівець // Організація навчальновиховного процесу. - 2006. - Вип. 6. - С. 150-156

УДК: 378.147.091.3:61

**Боровик К.М., Риндіна Н.Г.,
Шапаренко О.В., Єрмак О.С.,
Іващенко Р.О.¹, Романюк М.Г.²**

¹Харківський національний медичний університет, м. Харків,

²Харківська академія післядипломної освіти, м. Харків

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ШКОЛИ

В статті розглядається значення формування м'яких навичок (soft skills) протягом освітнього процесу в вищій медичній школі. Представлені соціально-комунікативні, загальнокультурні компетенції, що дозволяють ефективно і гармонійно взаємодіяти з людьми в професійній діяльності. Продемонстрована роль викладача закладу вищої освіти в розвитку soft skills.

Ключові слова: soft skills, здобувачі вищої освіти, викладач.

The article discusses the importance of soft skills formation in the educational process of higher medical school. There are presented social, communicative, general cultural competencies that contribute to effective and harmoniously interaction with people in professional activities. It's demonstrated the role of a teacher in a higher educational institution in the development of soft skills.

Key words: soft skills, applicants for higher education, teacher.

В статье рассматривается значение формирования мягких навыков (soft skills) в образовательном процессе высшей медицинской школы. Представлены социально-коммуникативные, общекультурные компетенции, позволяющие эффективно и гармонично взаимодействовать с людьми в профессиональной деятельности. Продемонстрирована роль преподавателя высшего учебного заведения в развитии soft skills.

Ключевые слова: soft skills, соискатели высшего образования, преподаватель.

Постановка проблеми та актуальність. На сьогоднішній день однією з найважливіших завдань підготовки майбутніх лікарів є формування цілісної особистості лікаря-професіонала, який має володіти регламентованим об'ємом теоретичних знань, практичних навичок, а також загальнопрофесійними та культурними компетенціями, в рамках яких формуються, так звані, м'які навички, або soft skills [4].

Підготовка медичних фахівців в наші дні вимагає не тільки професійної компетентності, як однієї з головних складових, а й формування професійно-соціальної культури спеціаліста, яка формується завдяки розвитку не тільки універсальних знань, потрібних для виконання тієї чи іншої діяльності, а й – в першу чергу – освоєння корпоративних компетенцій [2].

Актуальність даної теми продиктована сучасними викликами соціуму, економіки, професійної сфери, які змушують гостро звучати проблему професійної, соціальної та міжособистісної комунікації. Важливим представляється і необхідність формування і розвитку soft skills педагогічних кадрів профільного університету, як умова успішного формування м'яких навичок здобувачів освіти.

Soft skills — це навички, прояв яких важко відстежити, але вони дозволяють ефективно і гармонійно взаємодіяти з іншими людьми. Вони включають універсальні і загальнокультурні компетенції сучасного конкурентоспроможного члена суспільства, фахівця. Найбільш часто згадуються: комунікативність, емоційний інтелект, емпатія, перцептивні навички, здатність роботи в команді, селф-менеджмент, вміння приймати рішення та інші [3].

В сучасній психолого-педагогічній літературі комунікативну компетентність виділяють в якості одного з провідних показників оцінки кадрів в будь-якій професійній області. Особливе значення цей показник набуває для професій системи «людина - людина», до яких відноситься широкий спектр медичних спеціальностей [5].

Единбурзька Декларація Всесвітньої Федерації Медичної Освіти (1988) встановила, що кожен пацієнт повинен мати можливість зустріти в особі медичного працівника людину, підготовлену в якості уважного слухача, ретельного спостерігача, ефективного клініциста, а також людину, що володіє високою сприйнятливістю в сфері спілкування. Різноманітні і багатопланові взаємини з пацієнтами, їх родичами, колегами по роботі припускають чітку і координовану взаємодію на основі позитивних взаємовідносин, взаєморозуміння, співробітництва і співтворчості [1].

У 2014 році було видано та широко розрекламовано “Атлас нових професій”, завданням якого було проаналізувати галузі, які будуть активно розвиватися, в яких будуть народжуватися нові технології, продукти, практики управління і які нові фахівці будуть потрібні роботодавцям. Звісно, лікарська спеціальність також була віднесена до професій майбутнього, як перспективна, багатопрофільна та високотехнологічна. Але разом з цим, до медика, разом з вже вищезазначеними soft skills, які є загальновизнаними і обов’язковими для продуктивної праці будь-якого фахівця, висуваються нові компетентнісні вимоги.

Метою даною статті є визначення важливих навичок майбутніх лікарів, що разом з удосконаленням професійних компетенцій допоможуть підвищити ефективність взаємодії з іншими людьми у робочому просторі та ефективність роботи та методи їх вдосконалення.

Ми пропонуємо зазирнути в майбутнє і розібрати навички, які стануть в нагоді лікарям та дозволять створити образ сучасного, професійного, впевненого та обізнаного лікаря-партнера, який не буде обмежуватись діагностикою і призначенням схеми лікування, а основною місією якого стане допомога пацієнтові одужати. Починаючи з часів Стародавньої Греції, всі видатні лікарі, підкреслювали важливість встановлення довірчих відносин з пацієнтами і силу лікарського слова, без якого одужання не буде. Тож, лікар має переслідувати ціль підвищення комплаєнтності - усвідомленої готовності пацієнта слідувати рекомендаціям доктора щодо рішення медичної проблеми в моделі співпраці, яка передбачає двосторонню відповідальність за лікувально-діагностичний процес і зберігає вирішальну роль в цьому процесі за доктором. В свою чергу це приведе до зменшення так званої прокрастинації в лікуванні — свідомого затягування

лікувально-діагностичних дій. Щоб дістатися верхівки цього айсберга — найвищої довіри пацієнта, він повинен бачити перед собою не просто фахівця, а лідера.

Ми спробували виділити нетривіальні soft skills медичного працівника, що в комплексі з високою кваліфікацією та професійними навичками допоможуть майбутнім лікарям вивести свою спеціальність до ланки елітних.

1. Системне мислення — процес суб'єктивної самоорганізації, направлений на те, щоб при вирішенні професійних завдань в мисленні лікаря виникали асоціації, обумовлені не тільки аналогіями і класифікаціями, але і системними ефектами.

2. Клієнтоорієнтованість — вміння працювати з запитами споживачів, що базується на людяності та гуманістичних засадах.

3. Робота в команді, здатність толерантно сприймати соціальні, етнічні, конфесійні та культурні відмінності. Це стосується не тільки роботи в колективі медичних працівників, а й створення команди “лікар-пацієнт-родичі пацієнта”.

4. Мультикультурність та мовна свобода — вільне володіння англійською та / або знання другої мови, розуміння національного і культурного контексту країн-партнерів, розуміння специфіки роботи спеціалістів в інших країнах.

5. Міжгалузева комунікація — розуміння технологій, процесів і ринкової ситуації в різних суміжних і несуміжних спеціальностях.

6. Робота в режимі високої невизначеності і швидкої зміни умов завдань — вміння швидко приймати рішення, реагувати на зміну умов роботи, вміння розподіляти ресурси і управляти своїм часом.

7. Здатність та готовність реалізовувати етичні та деонтологічні принципи у професійній діяльності.

8. Навички художньої творчості — здатність до художнього сприяття, наявність розвиненого естетичного смаку, абстрактного мислення.

9. Принципи ощадливого виробництва — методологія, націлена на ефективне використання внутрішніх резервів, а також на постійне вдосконалення робочих процесів і поліпшення організації та умов праці. Але ця компетенція може бути втілена лише за умов плідної командної роботи.

10. Поглиблення в IT-технології, робототехніку, штучний інтелект.

Оскільки ключовою фігурою освітнього процесу є викладач, політика забезпечення якості освітнього процесу має почнатися з формування професорсько-викладацького колективу закладу вищої освіти, де викладач є досвідченим професіоналом, консультантом, тытуром, фасилітатором, ментором та новатором, здатним до переходу на інтегративний тип викладання.

Одним з найбільш ефективних способів навчання, що широко використовуються для формування soft та hard skills здобувачів медичної освіти, є використання інтерактивних симуляційних технологій, що моделюють реальну професійну діяльність та є пусковим механізмом в формуванні клінічного мислення та підвищення вмотивованості здобувачів, ділових ігор, що спрямовані на активізацію професійних знань, на підвищення пізнавальної мотивації в оволодінні навичками професійного спілкування.

Великий потенціал у розвитку soft skills має педагогіка, як навчальна дисципліна, а також позакласна виховна робота (проведення студентських олімпіад, гуртків за спеціальностями, конкурсів), у тому числі неформальне спілкування (школи студентського активу, громадські молодіжні організації).

Висновки. Внаслідок постійної модернізації у сфері охорони здоров'я, значно зростає підвищення якості надання медичних послуг, вимог до професійних та індивідуально-особистісних якостей. В процесі викладання дисциплін вищої медичної школи особливу увагу слід приділяти формуванню цілісної особистості лікаря, що включає вдосконалення не тільки професійних компетенцій, а й особистісних, м'яких навичок. Для отримання успішних результатів в розвитку soft skills здобувачів освіти викладач має бути взірцем та транслятором соціально-комунікативних, загальнокультурних навичок та високого емоційного інтелекту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Всесвітня асамблея охорони здоров'я, 42 сесія. (1989). Единбурзька декларація про реформуванню медичної освіти. Всесвітня організація охорони здоров'я. [Електронний ресурс]. URL: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/200186>
2. Горськова О.П., Козловский Н.В., Матыкина В.С., Петров А.В. «Soft skills»: в поиске универсальных трактовок «гибких» навыков современных работников // Общество. Среда. Развитие. 2019:4 (53); 20–25.
3. Ігумнова О.В. «Життєві» і «гнучкі» навички учнів: межі застосування понять у педагогіці. Теорія та практика наукових досліджень: психологія, педагогіка, економіка та управління. 2019:4 (8); 25–38.
4. Чорнобай А.В., Жукова Т.О., Почерняєва В.Ф., Корнєєв О.В. Підготовка лікаря - від теорії до практики. Сучасна медична освіта: методологія, теорія, практика. м. Полтава, 19 березня 2020 р. Полтава. 2020. С. 253–255.
5. Tskhvitaria T.A., Vlasova V.N., Tairova N.Y. Training and education of adults as an imperative of modern international politics in education // Modern European Researches. 2017:4; 125–127.

Boczar Janusz

Uniwersytet Rzeszowski, Polska

FOLKLORYZM W WYCHOWANIU DZIECKA W KONTEKŚCIE ZJAWISKA UNIFIKACJI KULTUROWEJ

W niniejszym artykule podkreślony został wychowawczy walor folkloru, mianowicie walor różnicujący i adresujący w kontekście zjawiska unifikacji kulturowej, czyli fenomenu upodabniania kulturowego, jaki wyraźnie zauważamy w dzisiejszym świecie.

Terminy kluczowe: wychowanie, kultura, cywilizacja, unifikacja, folklor, folkloryzm.

1. Kultura czy cywilizacja? Kontrowersje semantyczne.

Otóz istnieje ponad 200 definicji pojęcia "kultura", które, w swej rozmaitości wprowadzają ogromne zamieszanie. Akcentując różne aspekty, powodują niejednokrotnie teoriopoznawczy zamęt. Często bywają rozbieżne, a nawet sprzeczne.¹ Znakomita część definicji utożsamia kulturę z cywilizacją. Nie jest to najszczególniejsze rozwiązanie semantyczne z punktu widzenia chociażby heurystyki. Trudno bowiem wyjaśnić, a być może niemożliwym jest wyjaśnienie złożonych zjawisk społeczno-kulturowych posługując się przy tym zamiennie terminami kultura i cywilizacja w

¹ E. Nowicka pisze "Poszczególne definicje ujmują zazwyczaj wybrane aspekty. Ponadto różne definicje kultury powstały na użytek odmiennych badań", i dalej: "Alfred L. Kroeber Clyde Kluckhohn (*Culture. A Critical Review of Concepts and Definitions*, 1952) zebrali ponad 100 definicji kultury, a liczbę tą z pewnością można by znacznie powiększyć". [w:] E. Nowicka, Świat człowieka-świat kultury" Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2007, s.49. Jerzy Kmita naliczył ponad 200 definicji kultury w akademickich dyscyplinach kulturoznawczych. (dop. J. B.).

sytuacji, gdy jeden i drugi termin nie jest wyraźnie rozdzielony znaczeniowo i dotyczy często tych samych obszarów i rodzajów ludzkiej aktywności.²

Zwolennicy szerokiego rozumienia kultury obejmują jej znaczeniem aspekt techniczny, społeczny i ideologiczny. Złożoność szerokiego rozumienia kultury obrazuje J. Lewis, który w pracy: "Nauka, wiara i sceptyczym" pisze: "*Na kulturę techniczną składają się środki materiałowe, mechaniczne, fizyczne i chemiczne oraz techniczne metody ich wykorzystania, dzięki którym człowiek zostaje włączony w swoje naturalne środowisko. Czynnik społeczny obejmuje organizacyjny sposób wykorzystywania techniki, który wyraża się w całokształcie stosunków produkcji i odpowiadających im instytucji. Strona ideologiczna zawiera zespół wierzeń, rytuałów magicznych, obrzędów religijnych, mitów, form sztuki.*"³

Chaos znaczeniowy pojęcia "kultura" powoduje konieczność stosowania dodatkowych, zawężających określeń, na przykład: kultura techniczna, kultura materialna, kultura duchowa i dalej, kultura społeczna, polityczna, ekonomiczna, literacka, prawa, artystyczna itd.

Problem ten zauważał Wojciech Daszkiewicz, który w jednej ze swoich prac pisze: "*Zarówno w języku potocznym, jak i naukowym (filozoficznym, teologicznym, literackim) używamy wyrażenia "kultura", ale nie zawsze jest oczywiste jego podstawowe rozumienie. Jest ono domniemane, używamy go bowiem w konotacji z różnymi przymiotnikami, modyfikującymi podstawowe znaczenie. Współcześnie funkcjonują określenia "kultura duchowa" i "kultura materialna", "kultura przyrodzona" i "kultura nadprzyrodzona", Kultura jednostki" i "kultura społeczeństw", "czynności kulturowe" i "wytwory kulturowe" itd.*"⁴

Egzystencja dzisiejszego człowieka jest ogromnie skomplikowana. Istnieją zjawiska społeczne, które pojawiły się, bądź współcześnie przybrały na sile, których wyjaśnianie wymaga zdecydowanie większej precyzji językowej i jasności przekazu. Na przykład fanatyczny wyznawca islamu, radykalnie przestrzegający w swym prywatnym życiu zaleceń swojej wiary może być przecież doskonałym informatykiem i pracując w firmie Intel wytwarzając układy scalone. Islam należy do kultury Wschodu, układy scalone zaś do kultury Zachodu. Wyznawca bushido może pracować w fabryce samolotów. Bushido należy do kultury Wschodu, samoloty natomiast do kultury Zachodu. W jakiej kulturze funkcjonują przykładowe osoby? Łatwo zauważać eksplikacyjny kłopot, ponieważ przykładowe osoby funkcjonują w przyjętej nomenklaturze zarazem w kulturze Wschodu jak i Zachodu.

Oczywiście można pojęcie "kultura" dopełniać dodatkowymi określeniami typu "kultura materialna", "kultura duchowa" itp. Jednak rozmaite znaczenia pojęcia "kultura" powodują jego "rozmowie", i przez to, nawet w pracach naukowych na ogół stosowane jest intuicyjnie.⁵

Janusz Czerny, w pracy pt."Schizofrenie cywilizacji XXI wieku pisze: "*Bardzo wielu badaczy nie odróżnia zjawisk kultury oraz cywilizacji. Jest to poważne niedociągnięcie wielu uczonych, bowiem często słowa "kultura" i "cywilizacja" używają oni zamiennie.*"⁶

² "W znaczeniu najszerzym kultura obejmuje to wszystko, co w zachowaniu się i wyposażeniu członków społeczeństw ludzkich, stanowi rezultat zbiorowej działalności", Encyklopedia PWN.

³ Za J. Bańska, Ja teraz. U źródła filozofii człowieka współczesnego, Wyd. "Śląsk", Katowice 1983, s.92-93.

⁴ W. Daszkiewicz, Podstawowe rozumienie kultury-ujęście filozoficzne [w:] Roczniki Kulturoznawcze, Tom I, 2010, s.44.

⁵ Szerzej problem ten rozwija M.Czerwiński w pracy: " Profile kultury", Wiedza Powszechna, Warszawa 1978.

⁶ J.Czerny, Schizofrenie cywilizacji XXI wieku, Wrocław 2015, s.122.

Idąc śladem wspomnianego wyżej badacza, proponuję, by wprowadzić zdecydowany rozdział znaczeniowy tych dwóch pojęć. Słowo „cywilizacja” niech oznacza ludzkie wytwory materialne. Wobec tego obejmować będzie sferę twórczą człowieka, technikę, technologię, dobra materialne, urządzenia, aparaturę.

Natomiast do kultury niech należą wszelkie wytwory ludzkiej działalności o charakterze duchowym. Czyli wiara, przekonania, zachowania ludzkie, zwyczaje, obyczaje, obrzędy, tradycja, sztuka i nauka.⁷

Przy tym ogólnym, choć mimo to zdecydowanym rozgraniczeniu znaczenia pojęć "kultura"

i "cywilizacja", można dość łatwo dojść do konkluzji, iż można zarazem "być człowiekiem" Wschodu i Zachodu. Można żyć w kulturze Wschodniej i cywilizacji Zachodniej jednocześnie.

Istnieje duża dysproporcja rozwoju kultury i cywilizacji. Cywilizacja rozwija się geometrycznie, kultura zaś, w porównaniu zdecydowanie wolniej. By to lepiej zrozumieć wystarczy wziąć pod uwagę miniony czas i związany z nim przykład. Otóż, jak mawiał profesor Janusz Czerny, amerykańscy żołnierze od pięćdziesiątych lat XX wieku nie używają na polu walki czołgów Sherman, ale wielu z nich świetnie "bawi się" przy muzyce z lat czterdziestych. Czołgi należą do wytworów cywilizacyjnych, muzyka do kultury. Inny przykład. Należący do kultury sposób "przeżywania" Świąt Bożego Narodzenia, Wielkanocy czy na przykład wesel, w ciągu trzydziestu lat zmienił się nie wiele. Natomiast wprost niezmierzona przepaść dzieli komputery sprzed trzydziestu lat i te dzisiejsze. Komputery, Internet, to cywilizacja. Co więcej wciąż obowiązuje sformułowane w latach sześćdziesiątych prawo Gordona Moora, dotyczące rozwoju technologii komputerowej.⁸

Uczeni z powodzeniem pracują nad komputeryzacją kwantową oraz sieciami neuronowymi,

i przewidują, że już w roku 2040 można będzie przenosić akty ludzkiej świadomości do neurokomputerów.⁹

Oczywiście cywilizacja wpływa na kulturę i wzajemnie, kultura na cywilizację. Zjawisko to tłumaczy Władysław Tatarkiewicz, który zauważył, iż ludzie o wyższej kulturze przyczyniają się do rozwoju cywilizacji, natomiast rozwijająca się cywilizacja wpływa na podniesienie kultury ludzkiej.¹⁰

2.Unifikacja kulturowa w kontekście zmian cywilizacyjnych.

W XXI wieku nie kultura, a cywilizacja zdominowała życie większości ludzi. To nie kultura, ale biznes, w którym kluczową rolę odgrywa kapitał. Janusz Czerny tłumaczy ten fakt tym, iż cywilizacja wytwarza zysk, natomiast do kultury się dopłaca.¹¹

Cywiliizacja opiera się na sferze phronesis, sferze „racjo”, wiedzy, umiejętności i uporządkowaniu, kultura zaś na sferze thymos, sferze uczuć emocji, nastrojów i woli.¹²

⁷ Takie rozgraniczenie znaczeniowe pojęć "kultura" i "cywilizacja" ułatwia np. zrozumienie idei Ch.P. Snow`a dotyczącej kultur cywilizacyjnych, odnoszących się do problemu powiększania się przepaści między kulturą środowisk naukowych i pozanaukowych. (Ch.P.Snow, "The two cultures and the scientific revolution, wykład, Cambridge University 1959, za J.Czerny, Główne nurty filozofii nauki, Katowice 2003,dop.J.B.)

⁸ Gordon Moore, pracownik firmy Intel, który już w latach sześćdziesiątych XX wieku przewidział, iż moc procesorów oraz ich pamięć będzie podwajać się średnio co półtora roku. (dop.J.B.)

⁹ J. Czerny, Czy prawo Moore'a zdetronizuje osobę ludzką?, Wyd. KOS, Katowice 2005, s.79.

¹⁰ Wł. Tatarkiewicz, Kultura i cywilizacja, "Nauka Polska" 1976, nr 9-10, s.46.

¹¹ J. Czerny, Schizofrenie cywilizacji..., dz. cyt., s.122.

¹² J. Bańska, Ja teraz...dz. cyt., s.63.

Zysk stał się miarą współczesności, a życie człowieka coraz mocniej się komercjalizuje. Dzisiejsza cywilizacja ma charakter agresywny, powiązany z wartościami „zimnymi”, opartym na chęci coraz większego zysku. Światem „rzadzi pieniądz”, a ten skupiony jest w nielicznych „rękach”. Potwierdzają to liczby. Otóż, na świecie istnieje jedynie 82 000 międzynarodowych koncernów. Gdy jednak rozplata się sieć powiązań, można przekonać się o tym, że połowa światowej gospodarki kontrolowana jest zaledwie przez 147 firm. Każdy zna Apple, Exxon Mobil, Allians czy Black Rock. Ta ostatnia, finansowa korporacja, to właściwie najpotężniejszy parabank na świecie, inwestycyjny kartel, który dysponuje sumą ponad 18 bilionów złotych, a co stanowi sumę siedem razy większą niż wynosi polski produkt krajowy brutto! Black Rock oddziałuje na gospodarkę każdego kraju i wpływa na ich rządy. Jest czymś na podobieństwo światowego gabinetu cieni.¹³ Warto przytoczyć tu słowa Max`a Otte z Uniwersytetu w Grazu, który, odnosząc się do wpływu wspomnianej korporacji na kształt dzisiejszego świata stwierdził: *„To siły, które kształtują świat według własnej woli. I nie ma to nic wspólnego ze spiskową teorią dziejów, lecz z realnymi strukturami władzy”*¹⁴

Świat biznesu ma wielki wpływ na nasz byt nie tylko poprzez oddziaływanie na rządy, czego bezpośrednio nie widzimy, ale kształtuje kulturę wprost, poprzez massmedia. Determinuje świat wartości, tworząc nowe potrzeby sprzyjającą pomnażaniu zysku. Wszędobylskie reklamy wypracowują pragnienia posiadania podobnych dóbr materialnych u większości ludzi, do których docierają. Promowany jest podobny styl życia. W wielu przypadkach nie uświadamiamy sobie faktu manipulacji socjotechnicznych inicjowanych przez globalny biznes, manipulacji, które wpływają na zmiany mentalne idące w kierunku upodobnienia. Nie tylko ujednolicane jest prawo (powiedzmy unijne). Upodobnienie dotyczy właściwie każdej sfery życia i bycia. Na przykład, dzisiaj trudno, sugerując się strojem, określić, czy dziewczyna jest Paryżanką, Warszawianką czy Kijowianką. To konsekwencja promocji tej samej mody w skali światowej. Posiadamy podobne samochody tych samych firm, telefony, telewizory, pralki, lodówki i et cetera. Język angielski stał się językiem uniwersalnym podobnie jak w średniowieczu łacina. Najczęściej słuchamy tej samej muzyki. Polacy, Ukraińcy, Litwini, Czesi, mają dostęp do tych samych list przebojów co amerykanie, Anglicy, Francuzi czy inne Nacje. Ujednolicają się gusta muzyczne jak też muzyczne kryteria prowadzące do zakupu nagrań takich, a nie innych, masowo promowanych muzycznych producentów. Wypracowane podobne potrzeby sprzyjają masowości ich realizacji w wymiarze globalnym. Badacz kultury popularnej Zbyszko Melosik zjawisko to określa następująco: *„Świat konsumpcji stał się dla młodego pokolenia światem normalnym, naturalnym i obowiązującym (mówi się nawet w tym kontekście o „kolonizacji dzieciństwa”- poprzez tworzenie sztucznych, zorientowanych na konsumpcję potrzeb), i dalej ...Analiza warunków kulturowych końca XX wieku zdaje się przekonywać, że czas idei minął. Idee porywają nas od czasu do czasu, lecz wkrótce okazuje się zazwyczaj, że są to tylko społecznie skonstruowane ideologie, że są nam one narzucone - jako nasze własne - po to tylko, abyśmy myśleli i działały w cudzym interesie (politycznym lub ekonomicznym).”*¹⁵

Wspomniany wcześniej, wykładniczy rozwój cywilizacji powoduje w pewnym sensie akcelerację zmian kulturowych. Inaczej mówiąc, kultura pod presją rozwijającej

¹³ "Ukryta sieć władzy" [w:] Świat wiedzy, 8/2016.

¹⁴ Tamże, s.27.

¹⁵ Z. Melosik, Kultura popularna jako czynnik socjalizacji, [w:] Pedagogika, red. naukowa Z.Kwieciński, B. Śliwerski, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2003, s.70-74.

się cywilizacji również zmienia się w tempie dotychczas nieobserwowalnym. Akceleracja zmian kulturowych zauważana jest przede wszystkim na polu upodabniania. Cywilizacja „techno” sprzyja mobilności ludzi, którzy mogą i przemieszczają się w ogromnej skali, co sprawia, że kultury coraz mocniej się przenikają i dochodzi do ich „fuzji”. Obserwujemy zjawiska tak zwanego „przechwytu kulturowego” np. Walentynki, czy Halloween.¹⁶

Do kulturowego naśladownictwa przyczyniło się upowszechnienie massmediów, i to do powielania przede wszystkim popkultury amerykańskiej. Zbyszko Melosik, powołując się na badania między innymi P. Iyer,a, R. Kroes,a, E.A. Kaplan,a mówi o zjawisku wprost amerykanofilii, która "wyraża się rosnącym entuzjazmem dla wytworów kultury amerykańskiej"¹⁷

Biorąc pod uwagę ustawiczny rozwój cywilizacji „techno”, cywilizacji pieniądza i wpływ światowej finansjery na proces ujednolicania potrzeb na skalę globalną, można przypuszczać, że kulturowe upodabnianie będzie pogłębiać się nadal.

Unifikacja powoduje zubożenie kultury chociażby w aspekcie jej zróżnicowania, co wynika z samej definicji pojęcia „unifikacja”. Różnorodność jest natomiast wartością samą w sobie, swoiste, kantowskie "Ding an sich", czego udowadniać nie trzeba. Poza tym, co uważam za bardzo istotne, unifikacja systematycznie odciąga nas od kulturowych korzeni, które wiążą z narodem i państwem. Od korzeni kulturowych, które stanowią o sile naszej tożsamości. Janusz Czerny i Beata Krzyszpin piszą: "*Dzisiaj obyczajowości kulturowe są "wchłanianie" przez procesy unifikacyjne- głównie w drodze tak zwanej "westernizacji" życia, które dominują życie kulturowe na całym świecie.*"¹⁸

4.Różnicujące i adresujące walory folkloru w wychowaniu dziecka.

Jak wcześniej zauważono, trudno oczekwać zatrzymania procesu unifikacji kulturowej. Możemy spodziewać się jedynie przyśpieszenia, czy nasilenia tego zjawiska. W poszukiwaniu wartości różnicujących w kulturze warto „spojrzenie za siebie”, w przeszłość.

Tam zróżnicowania będzie więcej. Sięgając w przeszłość dotrzemy do tych wytworów kultury, które posiadają moc wprost adresującą. Myślę tu o folklorze ludowym, czyli o tej kulturze, której elementy same przez się informują do jakiego należą narodu. Strój ludowy, muzyka ludowa może wskazywać, nie tylko naród, ale konkretną nację, konkretny region kraju, a nawet konkretną miejscowościę.

Istnieje całe bogactwo muzyki powiązanej z folklorem, w postaci bardziej lub mniej autentycznej, bardziej lub mniej stylizowanej. Istnieją utwory muzyki poważnej, rozrywkowej, w tym jazzowej, inspirowane folklorem, które w swym synkretyzmie posiadają potężny ładunek emocjonalny, łączący niewidzialną nicią ludzi z krańców ziemi z ich pierwotną ojczyną, z tymi stronami świata, w których tkwią fundamenty ich tożsamości, znaczenia których przecenić nie można. Mowa tu nie o folklorze w „czystej postaci”, bo to niezwykle trudne w przypadku muzyki, a może nawet już nie możliwe w odtworzeniu oryginalnych, starych ludowych brzmień, powiedzmy przed wiekami. Nie posiadamy przecież nagrań, a umiejętność zapisywania nut była ludowi obca. Możemy jedynie na podstawie zachowanych instrumentów, skąpych źródeł opisujących muzykę ludową i na podstawie pokoleniowych, ustnych przekazach domniemywać i sobie wyobrażać. Pewne elementy muzyki są stosunkowo wiarygodne, jak rytm i melodia. Natomiast stosowana harmonia należy już do wiedzy tajemnej. Jednak trudności te nie

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ J.Czerny, B.Krzyszpin, Kody cywilizacji XXI wieku, Profesja Mikołów, Katowice 2009, s.15.

przeszkadzają w uprawianiu folklorystyki, czyli przenoszeniu do muzyki współczesnej elementów folkloru muzycznego np. charakterystycznych rytmów, motywów melodycznych czy technik śpiewaczych, jak „śpiew biały”. W przypadku innych wytwórców ludowych jest nieco inaczej, bo wielu miejscach przetrwały w niezmienionej formie, jak np. stroje ludowe, zwyczaje i obyczaje.

Naturalną potrzebą człowieka jest posiadanie miejsca na świecie, z którym mógłby się utożsamiać. Tożsamość narodowa zaś jest podstawą patriotyzmu. Miłość do kraju, czyli tej Dużej Ojczyzny zwykle wynika ze związków ze środowiskiem lokalnym, w którym człowiek wyrasta. Przesiąka miejscowymi, tradycjami, zwyczajami i obrzędami. Pamiętajmy jednak o tym, że pod wpływem unifikacji kulturowej, wspomnianego upodabniania kulturowego zatrzymamy to, co kulturowo nas wyróżniało. Jak wcześniej zauważono, warto więc sięgać do zasobów przeszłości. Z każdym „krokiem w przeszłość” napotykamy wytwory kultury, które posiadają coraz to większą moc różnicującą, moc wprost adresującą. Cofając się w przeszłość możemy dojść do miejsca, nawet do małej miejscowości, z której pochodzi dany ludowy strój, pieśni ludowe, hafty, czy całe obrzędy jak „Wesele Haczowskie”, bądź „Wesele Trześniowskie”. Wytwory kultury ludowej zawsze będą związane z danym regionem i nigdy przez nikogo nie zostaną danej społeczności odebrane.

Jednak, należy zauważać, że wspomniana, adresująca moc folkloru, ma szanse zaistnienia tylko wówczas, gdy twórczość ludowa zajmie odpowiednie miejsce w edukacji człowieka już od najmłodszych lat, a tożsamowowo-wytwórcza siła folkloru, nawet w postaci folklorystyki, ma szanse objawić się jedynie wówczas, gdy folklor ten będzie znany. Dlatego niezwykle istotnym jest, by edukacja folklorystyczna miała miejsce możliwie od najmłodszych lat dziecka. W rodzinie, przedszkolu i szkole. To pociąga za sobą zmiany w kształceniu studentów edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej, polegające na poszerzeniu treści programowych o tematykę folklorystyczną i zagadnienia podkreślające niezwykłą wartość dawnej twórczości ludowej w skomercjalizowanym i unifikującym się kulturowo świecie.

УДК 82=161.2:378

Вечерок О. М., Іотова І. М., Савицька Т. В.

**Полтавський державний медичний університет, м. Полтава
АРХЕТИПНІ ОБРАЗИ УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ ТА
«МІФ ПРО КОЗАЦТВО» У ТВОРАХ Т. ШЕВЧЕНКА**

Дослідження присвячено аналізу міфопоетики творів Т. Шевченка, зокрема, розглядануто основні міфологеми та «міф про козацтво», представлені у його поезіях. Підкреслюється вплив фольклорної та національної традиції на створення цих образів.

Ключові слова: міфопоетика, архетип, міфологема, міф, козацтво.

The paper is devoted to the analysis of the mythopoetics of T. Shevchenko's works, in particular, the main mythologies and the «myth of the Cossacks» presented in his poetry are considered. The influence of folklore and national tradition on the creation of these images is emphasized.

Key words: mythopoetics, archetype, mythologism, myth, Cossacks.

Исследование посвящено анализу мифопоэтики произведений Т. Шевченко, в частности, рассматриваются основные мифологемы и «миф о казачестве», представленные в его стихах. Подчеркивается влияние фольклорной и национальной традиции на создание этих образов.

Ключевые слова: мифопоэтика, архетип, мифологема, миф, казачество.

Слухачі навчально-наукового центру з підготовки іноземних громадян на доуніверситетському етапі підготовки, окрім вивчення української мови та природничих дисциплін, знайомляться з культурою України, що сприяє поліпшенню процесу їхньої адаптації до нового соціокультурного середовища.

Одним з найвидатніших представників української національної культури є Тарас Шевченко. Навчальною програмою курсу української мови як іноземної передбачено вивчення біографії письменника. Крім цього, наш навчально-науковий центр щороку проводить позаудиторний освітньо-виховний захід на тему боротьби за свободу і незалежність своєї країни, присвячений Т. Шевченку.

Постать Шевченка в усі часи привертала увагу дослідників. Проте тривалий час наукова думка обмежувалась диктатом комуністичної ідеології. Лише за роки незалежності з'явилися праці, у яких постать Шевченка досліджується об'єктивно, в усіх її протиріччях і суперечностях. У цьому сенсі слід згадати книгу О. Забужко «Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу» [5], на яку досить часто посилаються сучасні дослідники творчості Шевченка.

Метою нашої статті є аналіз міфопоетики творів Т. Шевченка. Цій проблемі присвячені роботи Т. Мейзерської «Проблеми індивідуальної міфології. Міфотворчість Шевченка» [2] та І. Костюк «Міфопоетика творів Тараса Шевченка в науковому дискурсі» [1], використані нами в ході власного дослідження.

Творчість Т. Шевченка припадає на період розквіту романтизму. Представники цього напряму часто зверталися до національних художніх джерел і традицій, завдяки чому набула розвитку одна з найпоширеніших течій романтизму – так званий народно-фольклорний романтизм, важливою складовою якого є міфопоетика. Міфопоетика оперує цілим комплексом фундаментальних понять, таких як «міфологема», «архетип», «поетичний космос», міфологія (система міфів), а також включає в себе ще й особливий тип мислення – міфологічний (або міфологічну свідомість).

Міфологічна свідомість зафіксувала найдавніші форми світосприйняття у символічних образах – так званих архетипах, які сходять до пантеїстичних язичницьких культів, коли наші предки обожнювали тварин, рослини, дерева, природні явища і стихії. Міфологеми в системі міфопоетики відіграють роль знаків-символів, які дозволяють в одному образі відтворити загальновідомі ситуації і сюжети, а також відображають художню «картину світу» творця – його «поетичний космос» [6]. Для «поетичного космосу» Шевченка найбільш характерними є міфологеми вітру й моря. Міфологема моря інколи втілюється в конкретному топонімі – образі Дніпра («Реве та стогне Дніпр широкий, / Сердитий вітер завива...» [4, с. 17]).

Архетипний образ «світового дерева» в поетичній уяві українців трансформувався в образи близьких їм рослин – дуба, верби, калини, тополі. Дуб і верба найчастіше виступають характерними деталями українського пейзажу і не містять додаткового символічного змісту. Найпоширенішим образом, що містить символічний підтекст, в українському фольклорі є образ червоної калини, котрий найчастіше зустрічається в народних піснях, казках, легендах. Цей образ, як правило, асоціюється з дівчиною, яка після смерті перетворюється на калину («Посадили над козаком / Явір та ялину, / А в головах у дівчини / Червону калину» [4, с. 21]). Менш поширений, але теж традиційний український «рослинний» образ,

що також символізує дівчину, – образ тополі – зустрічаємо в одноїменній шевченківській поемі.

З представників тваринного світу переважно опоетизовані образи птахів – голуба та голубки (іхнього вірного кохання). Образ орла символізує героїзм, відвагу, тому Шевченко найчастіше порівнює з орлами козаків («Літа орел, літа сизий / Попід небесами; / Гуля Максим, гуля батько / Степами-лісами. / Ой літає орел сизий, / А за ним орлята; / Гуля Максим, гуля батько, / А за ним хлоп'ята. / Запорожці ті хлоп'ята ...<...> Отакий-то наш отаман, / Орел сизокрилий!» [4, с. 84]). А зловісний образ ворона (крука) зазвичай асоціюється зі смертю («...Щоб летіли круки з поля / Ляшків-панків їсти. / Налетіли чорні круки / Вельможних будити; <...> Закрякали чорні круки, / Виймаючи очі...» [4, с. 47]).

Щодо власне міфів, то, як зазначає І. Костюк, «романтики (Т. Шевченко працював у цих художніх координатах у творчості 1830–40-х років), використовуючи традиційний міфологічний матеріал, вільно оперували ним як інструментарієм для самостійної міфотворчості» [1, с. 115]. Шевченко часто звертається до античної, давньоєгипетської, давньослов'янської і навіть скандинавської міфології, досить вільно інтерпретуючи її сюжети і образи. Проте в контексті нашого дослідження нас цікавить українська тематика, передусім – історія козацтва, яка теж вивчається на етапі доуніверситетської підготовки в курсі «Країнознавство».

Тема України, козацтва, гетьманщини була досить популярною серед письменників-романтиків, і не лише українських (варто згадати байронівського «Мазепу», «Войнаровського» К. Рилєєва). Романтики зображували історію України в романтичному свіtlі, героїзуючи і часто міфологізуючи її. Найпопулярнішим «міфом про козацтво» цієї доби можна вважати «Тараса Бульбу» М. Гоголя. Шевченко також розробляє козацьку тематику, зображуючи козаків у дусі народно-фольклорної романтичної традиції. На відміну від Гоголя, який брав матеріали для своєї повісті переважно з козацьких літописів, Шевченко звертається до усної народної творчості – дум, пісень, що виконувались кобзарями. Він навіть уводить образ кобзаря і веде оповідь від його імені, наслідуючи народну пісенну оповідну манеру: «Грає кобзар, виспівує – / Аж лихо сміється... / «Була колись гетьманщина, / Та вже не вернеться. / Було колись — панували, / Та більше не будем! / Тії слави козацької / Повік не забудем!» [4, с. 45].

При цьому народність Шевченка носить досить яскраво виражений націоналістичний характер. За висловом Д. С. Наливайка, він належав «до тих романтиків, які «ревно прихилилися» до націоналізму <...> і в цьому полі «народність» і «фольклорність» поета набувають змісту ствердження національної ідентичності й формування українського націоналізму» [3, с. 21]. У творах, присвячених козацькій тематиці, йдеться про національно-визвольну війну України проти Польщі, яка в народних думах і піснях постає в геройко-романтичному свіtlі. У Шевченка ж, котрий жив уже в період колонізації України Російською імперією, крім геройко-патетичних, звучать і ностальгічні ноти за минулим: «Було колись – в Україні / Ревіли гармати; / Було колись – запорожці / Вміли панувати. / Панували, добували / І славу і волю; / Минулося – осталися / Могили на полі. / Високії ті могили, / Де лягло спочити / Козацькеє біле тіло, / В китайку повите. / Високії ті могили / Чорніють, як гори, / Та про волю нишком в полі / З вітрами говорять» [4, с. 59]; «...Не вернеться воля, / Не вернуться запорожці, / Не встануть гетьмани, / Не покриють Україну / Червоні жупани! / Обідрана, сиротою / Понад Дніпром

плачє...» [4, с. 57]. Хоча цим рядкам вже майже двісті років, на жаль, вони актуальні й сьогодні.

У роботі з іноземними студентами другого освітнього рівня при подальшому знайомстві з українською культурою віршами Т. Шевченка пропонуємо ілюструвати архетипні образи, зокрема, образ калини, котрий вважається національним символом України; тему козацтва і національно-визвольної боротьби українців в курсі вивчення історії України тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Костюк Ірина. Міфопоетика творів Тараса Шевченка в науковому дискурсі / І. Костюк // Вісник Львівської національної академії мистецтв. – 2014. – Вип. 25. – С. 111-125.
2. Мейзерська Т. С. Проблеми індивідуальної міфології. Міфотворчість Шевченка / Т. С. Мейзерська. – Одеса: Астропrint, 1997. – 127 с.
3. Наливайко Д. С. Тарас Шевченко в контексті романтизму та націоналізму / Д. С. Наливайко // Магістеріум: Магістерські програми. – 10/2005. – Вип. 21: Літературознавчі студії. – С. 21-35.
4. Шевченко Т. Г. Кобзар / Вступ. стаття О. Гончара; Приміт. Л. Кодацької; Іл. Худож. В. Куткіна. –К.: Дніпро, 1986. – 542 с.
5. <https://www.rulit.me/books/shevchenkiv-mif-ukraini-sproba-filosofskogo-analizu-read-259472-1.html>
6. <https://uk.wikipedia.org/wiki>

УДК 378=411.21

Вечерок О. М., Трусова Л. В., Скальська С. А.

Полтавський державний медичний університет, м. Полтава

АРАБСЬКА МОВА І ЛІТЕРАТУРА В СУЧАСНОМУ СВІТІ

У статті прослежується історія становлення арабської літературної мови і класичної арабської літератури та їхнє місце у світовій культурі. Розглядаються основні тенденції розвитку сучасної арабської літератури, а також проблеми самореалізації автора та читацького попиту на твори письменників-модерністів в умовах ісламської культури країн арабського світу.

Ключові слова: адаптація, іноземні студенти, арабська мова, арабська література.

The article traces the history of the formation of Arabic literary language and classical Arabic literature and their place in world culture. The main trends of modern Arabic literature, as well as problems of self-realization author and reader demand for the works of writers-modernists in the Islamic culture in the Arab world.

Key words: adaptation, foreign students, Arabic language, Arabic literature.

В статье прослеживается история становления арабского литературного языка и классической арабской литературы, их место в мировой культуре. Рассматриваются основные тенденции развития современной арабской литературы, а также проблемы самореализации автора и читательского спроса на произведения писателей-модернистов в условиях исламской культуры стран арабского мира.

Ключевые слова: адаптация, иностранные студенты, арабский язык, арабская литература.

Адаптація іноземних студентів до нового соціокультурного середовища – досить складний і довготривалий процес, провідна роль в якому належить викладачам на початковому етапі навчання. Викладачі, які працюють в

інтернаціональній аудиторії, повинні володіти полікультурною компетенцією, яка включає знання про соціокультурні особливості студентів, особливості зарубіжних освітніх систем, особливості соціалізації, соціально-демографічних, паралінгвістичних, невербальних засобів і кінетичних особливостей спілкування з представниками інших культур.

Оскільки значну частину іноземних здобувачів освіти в Україні складають арабські або арабомовні студенти, вважаємо доцільним знайомство з культурою арабських країн. Зокрема, в цій статті окреслимо становлення та стадії розвитку арабської мови і літератури, а також її місце в сучасному світі.

Носіями арабської мови в наш час є більше двохсот мільйонів чоловік, що складає близько трьох відсотків населення планети, таким чином, її можна вважати однією з найбільш поширеніх мов світу як за кількістю тих, хто розмовляє нею, так і за кількістю країн, в яких вона використовується [3]. До так званого «арабського світу» належать велика частина Південно-Західної Азії, вся Північна, а також частина Східної, Центральної та Південної Африки.

За часів Середньовіччя арабську мову називали «латиною Сходу», тому що вона була міжнародною мовою науки і культури в країнах Близького Сходу, Північної Африки, Середньої Азії та Кавказу. Велика кількість арабських слів проникла в інші східні та європейські мови. Це стосується як термінологічної (алгебра, азимут, зеніт, тариф), так і загальнозваженої лексики (магазин, халва, шафран, кава та ін.). Завдяки перекладу на арабську мову інтелектуальної спадщини античності для світу було збережено багато наукових досягнень, розвинених і примножених арабомовними авторами.

Оскільки в побуті арабська мова функціонує у вигляді численних діалектів, літературна арабська мова є тим засобом, який консолідує арабські народи в єдину спільноту, дозволяє зберігати і розвивати культуру всього арабського світу. Сучасна арабська літературна мова розвинулася на базі класичної. Найважливішим пам'ятником писемності, що відобразив мову, нібито послану арабам самим Аллахом, є Коран. Канонічний текст Корану укладений на основі різних джерел між 650 і 656 роками (через 20 років після смерті Мухаммеда) при халіфі Османі Зейдом ібн Сабітом – наближеним писарем Мухаммеда. Він зібрав коранічні уривки, які здебільшого були записані на сувоях паперу або пергаменту, на камінцях, частково ж зберігалися тільки в пам'яті тих чи інших осіб. Однак перша збірка не стала законодавчою, і мусульмани продовжували читати Коран за своїми власними уривками або з пам'яті. Згодом різні редакції окремих уривків почали істотно відрізнятися одна від одної. Це породжувало суперечки, і халіф Осман вирішив ввести одну загальну, офіційну редакцію Корану, обов'язкову для всіх, інші ж екземпляри наказав знищити. Другу редакцію також доручили скласти Зейду. Вона й стала тією єдиною версією Корану, яка існує і сьогодні [2, с. 36-37]. Сьогодні Коран, як і класична арабська мова, на якій він написаний, обов'язковий для вивчення в усіх навчальних закладах країн арабського світу.

Коран одночасно є й унікальною пам'яткою арабської літератури, історія розвитку якої налічує понад півтори тисячі років. Він написаний особливим стилем, який не можна назвати віршами або прозою. Канонічний текст Корану складається з 114 сур (розділів), що містять різну кількість аятів (віршів). Кожна сура має свою назву і всі вони, за винятком 9-ої, починаються фразою: «В ім'я Аллаха всемилостивого, милосердного!». Першу суру «ал-Фатіха» зобов'язаний

знати напам'ять кожний мусульманин. У перекладі на українську мову ця сура звучить так:

«Ім'ям Аллаха Милостивого, Милосердного!
Хвала Аллаху, Господу світів!
Милостивому, Милосердному! Царю судного дня!
Лише Тобі ми поклоняємося, і лише в Тебе просимо допомоги,
Веди нас шляхом прямим,
Шляхом тих, кого Ти наділив благами, а не тих, хто під гнівом Твоїм, і не
тих, хто заблукав» [5].

У класичній арабській літературі поєдналося безліч різних традицій завдяки тому, що до її розвитку долучилися підкорені арабами народи. Деякі з них, як, наприклад, перси, народи країн Середньої Азії, мали глибші культурні корені і більш розвинену літературу, ніж араби.

У доісламській поезії, створеній кочівниками-бедуїнами, були популярними такі жанри, як касида (любовна лірика) і хіджа (сатиричний вірш). Наприкінці VII століття сформувався новий жанр любовної лірики – газель, який знаменував оновлення арабської поезії, відмову від сліпого наслідування традиціям бедуїнів. У цьому жанрі створили свої поетичні шедеври Омар Хайям і Хафіз. З VIII століття починає розвиватися художня проза. Поряд з науковими трактатами, перекладними творами, дидактичною літературою виникає жанр міської новели – короткого твору з авантюрним сюжетом, в якому зображуються звичаї та побут середньовічного міста.

Продовжуються також традиції, пов'язані з ісламською культурою. Це, перш за все, релігійна література, цитати з Корану і Сунни, а також поетичні та прозові форми, що виникли в період Багдадського халіфату і мають давні арабські й іранські корені. Це вірші про вино і застілля, про полювання, хвалебні панегірики, релігійно-філософські поеми. З арабсько-іранського центру ісламської цивілізації на її околиці передавалися кращі зразки поезії. Пізніше виникла художня проза, спочатку у вигляді повчальних оповідань арабською мовою. Найвідоміший твір арабської літератури – «Тисяча і одна ніч». Жанр чарівної притчі у віршах або римованій прозі – винахід ісламської цивілізації. X–XII століття стали періодом найвищого розквіту арабської літератури [1, с.149-153].

Стосовно сучасної арабомовної літератури варто зазначити, що вона, з одного боку, міцно зберігає спадкоємний зв'язок з класичною літературою арабів – стародавньою доісламською поезією Аравії, Кораном і прозою Середньовіччя, а з іншого – запозичила модерністські форми європейської літератури. Араби з середньовіччя відразу «перестрибули» в постмодернізм. Арабська література кінця ХХ – початку ХХІ століття настільки сучасна, як тільки може бути сучасною літературою, створена на мові, що залишалася незмінною протягом півтори тисячі років. Арабський орфографічний словник з'явився в тринадцятому столітті та являє собою ніщо інше як словник мови, на якій писали за століття до цього. Тому не дивно, що багато хто з арабських письменників охочіше пише однією з європейських мов: французькою, англійською або німецькою. Окремі автори пишуть як арабською, так і європейськими мовами (Рашид Буджебра, Хуссейн аль-Мозані).

Інший напрямок у сучасній арабській літературі представляють поети, які пишуть так, як писали ще півтори тисячі років тому, і все ж шануються і читаються в арабському світі більшою кількістю людей, ніж письменники-модерністи. Є

також примітивні палестинські вірші-агітки, які, проте, становлять істотну частину палестинської літератури. «Романи виховання», написані в дусі радикального ісламу, теж досить популярні серед арабів. Поширені в арабських країнах і політична публіцистика, яка виправдовує теракти, звертаючись до середньовічної аргументації.

Сучасні проблеми арабської літератури полягають ще й у тому, що її можливості і запити конфліктують з політичною, економічною та суспільною реальністю арабського світу. Модерна арабська література зазнає значних труднощів у тому, щоб бути зрозумілою і прийнятою в дуже традиціоналістському суспільстві. У той час як європейська література поспішає за дійсністю, арабські письменники випереджають арабську дійсність на століття. Але при цьому в арабських країнах майже ніхто їхніх книжок не читає. Арабська література – це література для інтелігенції, її здатні сприйняти тільки ті, хто володіє відповідним рівнем освіти і головне – необхідною внутрішньою свободою. До того ж, в арабському світі не існує розвиненої системи літературних премій, стипендій. Письменники змушені друкувати свої книги за власний рахунок. Щоб написати хорошу книгу, потрібно багато вільного часу і можливість спокійно працювати. Ні того, ні іншого немає у авторів, що пишуть арабською. Існує ще й така серйозна проблема, як цензура. Мотиви цензорів – не ідеологічні чи політичні, а, головним чином, релігійні. Спостерігається парадоксальне явище: серйозні, цікаві, художньо цінні книги сучасних арабських авторів видаються і читаються в Європі краще, ніж у самих арабських країнах [3].

У курсі викладання української мови як іноземної передбачено знайомство з творами зарубіжних авторів в українському перекладі. Вважаємо доцільним включати до навчальних посібників адаптовані тексти як представників класичної арабської літератури, так і сучасних арабських письменників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кирилюк З. В. Література Середньовіччя. Посібник для вчителя / З. В. Кирилюк. – Харків: Вид-во Ранок, 2003. – 176 с.
2. Климович Л. И. Книга о Коране, его происхождении и мифологии / Л. И. Климович. – М.: Политиздат, 1988. – 286 с.
3. Страны и народы: Науч.-попул. геогр.-этногр. изд. в 20-ти т. Африка / Редкол.: А.А. Громыко и др. – М.: Мысль, 1982. – 349 с.
4. https://uk.wikipedia.org/wiki/Арабська_література
5. [https://vue.gov.ua/Cypa_\(глава_Kорану\)](https://vue.gov.ua/Cypa_(глава_Kорану))

УДК 378-051:316.77

Владимирова В. I., Шевченко О. М.

**Полтавський державний медичний університет, м. Полтава
КОМУНІКАТИВНА КУЛЬТУРА ЯК ПРОЯВ ПРОФЕСІЙНОЇ
КУЛЬТУРИ СУЧASNOGO ВИКЛАДАЧА**

Проблема комунікативної культури не переставала бути актуальною багато років. Успіх у будь-якій сфері діяльності багато чому визначає комунікативна культура.

Міжособистісна комунікативна взаємодія медика зумовлена володінням засобами спілкування, механізмами психологічного впливу, різноманіттям виховних

засобів, прийомів, методів, форм роботи та усвідомленням індивідуальних експресивних можливостей.

Ключові слова: комунікативна культура, професійні якості, педагогічний вплив, особистість, емпатія та рефлексія, толерантність, тренінг.

Key words: communicative culture, professional qualities, pedagogical influence, personality, empathy and reflection, tolerance, training.

Ключевые слова: коммуникативная культура, профессиональные качества, педагогическое влияние, личность, эмпатия и рефлексия, толерантность, тренинг.

На міжнародній арені стрімкими темпами відбуваються трансформаційні процеси, Україна інтегрує до європейської та світової спільноти, вітчизняна система вищої освіти приєднується до Болонської декларації, орієнтується на Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти. Ці зміни впливають на якість професійної діяльності викладачів, образ яких пов'язується з професіоналами інноваційного типу.

Актуальною на сучасному етапі розвитку вищої освіти в Україні постає проблема формування фахової комунікативної культури викладача, оскільки саме у площині комунікації відбувається розв'язання професійних завдань і реалізується шляхом комунікативної взаємодії. Відповідно зростає рівень вимог до комунікативної культури як основного фактора, що забезпечує викладачу високий професійний рівень.

Цілісному, концептуальному побудованому осмисленню комунікативної культури передували дослідження педагогів, психологів, соціологів, філософів, присвячені вивченю культури особистості. Однак наукове поняття «комунікативна культура» ще не знайшло свого розкриття в педагогічних словниках. Хоча у сучасному науково-педагогічному інформаційному просторі представлені різні підходи до трактування зазначеного поняття: методологічний (О. В. Бондаревська, Н. В. Кузьміна, В. О. Сластьонін, Г. І. Щукіна та ін.), світоглядний (О. О. Бодальов, Б. Ф. Ломов та ін.), психологічний (Б. Г. Ананьев, Г. М. Андреєва, І. Б. Котова, О. О. Леонтьєв та ін.), соціологічний (Т. М. Дрідзе, С. І. Самигін, А. О. Реан та ін.), лінгвістичний (Б. М. Головін, Г. К. Михальська та ін.), мистецтвознавчий (О. О. Мурашов, О. М. Шевченко та ін.), адаптивний (В. Т. Ащепков, Г. М. Якушева та ін.), духовний (Е. В. Соколов та ін.).

Зокрема, за визначенням Г. Л. Руріка, комунікативна культура як компонент професійної культури особистості спеціаліста являє собою систему знань, норм, цінностей та образів поведінки, прийнятих у суспільстві та вміння органічно, природно та невимушено реалізовувати їх у діловому та емоційному спілкуванні [6].

Учений І. А. Зязюн комунікативну культуру пов'язує з поняттям «педагогічна культура» і розкриває принципи спілкування учителя з учнями.

Вміння спілкуватися з людьми – найцінніша у сфері «людина – людина» якість. Ю. С. Федоренко характеризує комунікативну культуру як умову та передумову ефективності професійної діяльності та як мету професійного самовдосконалення [7].

Дослідники Т. Ольховецька та С. Ольховецький розглядають комунікативні уміння як основу системи формування фахової комунікативної культури викладача.

Як бачимо, у психолого-педагогічній літературі проблема комунікативної культури розглядається у різних аспектах. Однак поза увагою дослідників залишаються аспекти комплексного підходу до вивчення проблеми формування комунікативної культури педагога вищої школи.

Мета нашого дослідження полягає у здійсненні теоретичного аналізу поняття «комунікативна культура» педагога, у розкритті змісту його компонентів.

На думку В. Кан-Каліка [4, с. 45], комунікативна культура виражається в умінні установлювати гуманістичні, особистісно-орієнтовані взаємовідносини зі студентами та колегами, що передбачає наявність у педагога наступних якостей:

- орієнтацію на позитивні, сильні сторони, значимість та уважність до іншої людини;
- здатність до розуміння та врахування емоційного стану іншого;
- вміння мотивувати людей на досягнення поставленої мети;
- повагу до самого себе, знання своїх переваг, уміння використовувати їх у власній діяльності;
- силу характеру, якості лідера та здатність зацікавити.

В основі комунікативної культури лежить загальна культура особистості, яка є високим рівнем її розвитку, що виражається в системі потреб, соціальних якостей, у стилі діяльності та поведінки. Тому, максимальною мірою комунікативна культура включає сутнісні особистісні характеристики, саме – здібності, знання, вміння, навички, ціннісні орієнтації, установки, особливості характеру, і є необхідною умовою успішної реалізації особистості [5, с.124].

Комунікативні вміння та позиції розвивають важливі психологічні якості, які є складовими компетентності медичного спеціаліста. До них відносяться педагогічний такт, педагогічна емпатія, педагогічна товариськість, володіння педагогічною етикою (знаннями гуманістичних норм своєї професії та дотримання їх) [1].

Педагогічний такт – це почуття розумної міри на основі співвіднесення завдань, умов і можливостей учасників спілкування. Такт є вибір та здійснення такого заходу педагогічного впливу, що ґрунтуються на ставленні до особистості здобувача освіти як головної цінності; це тонка грань між окремими впливами, це природність, простота, звернення без фамільярності, щирість без фальшу, довіра без потурання, прохання без прохання, рекомендації та поради без нав'язливості, впливу у формі попередження, навіювання та вимоги без придушення самостійності, серйозність без натягнутості, гумор без глузування, вимогливість без прискіпування, наполегливість без упертості, діловий тон без сухості. Педагогічний такт є однією з форм реалізації педагогічної етики.

У тісному зв'язку з педагогічним тактом розглядають педагогічну емпатію. Емпатія включає розуміння іншої людини, що спирається на аналіз її особистості; емоційне співпереживання іншій людині, відгук на почуття іншої людини та вираження своїх почуттів; прагнення сприяти, допомагати іншій людині.

Найважливіший принцип комунікативної культури – толерантність. Цей принцип пов'язаний з усвідомленою неможливістю подолати негайно багато слабкостей та недосконалості людського роду. Це відноситься до випадкових, часом неусвідомлених проявів зарозуміlostі, психологічної несумісності характерів, стресів і т.п. Толерантність, як правило, народжує взаємну довіру, розуміння, відвертість, допомагає долати конфліктні ситуації, сприяє прояву

доброчливості та глибокої людяності, допомагає психологічному «притиранню» характерів.

Спираючись на думку Т.О.Лещенко [4, с. 112], що комунікативна культура як компонент професійної культури особистості майбутнього фахівця являє собою систему знань, норм, цінностей та образів поведінки, прийнятих у суспільстві та вміння органічно, природно та невимушено реалізовувати їх у діловому та емоційному спілкуванні, ми розглядаємо комунікативну культуру як комплекс сформованих знань, норм, цінностей, навичок, мотивів, зразків поведінки, прийнятих у суспільстві та вміння органічно, природно, невимушено реалізовувати їх у спілкуванні, контролювати та регулювати свою мовну поведінку, грамотно аргументувати свою позицію, продуктивно співпрацювати з допомогою вербальних та невербальних засобів спілкування у процесі вирішення педагогічних завдань; при цьому комунікативна культура має загальні ознаки культури, відбиваючи специфічний характер комунікацій.

Аналізуючи роботи вчених [4; 5; 6; 7; 8] із проблеми комунікативної культури, ми можемо виділити основні компоненти комунікативної культури: змістовний, мотиваційний та особистісно-діяльнісний.

До змістового компонента комунікативної культури включаються такі знання як: знання вікових та індивідуально-психологічних особливостей особистості; психологічних прийомів застосування та утримання уваги; атрибутивів спілкування (зовнішній вигляд, засоби, форми, час, простір); стандартів комунікативної поведінки (способів прощання, вітання, висловлювання подяки та незгоди тощо); особливостей монологічної та діалогічної форм спілкування; дотримання норм сучасної літературної мови; облік функціональних стилів спілкування; знання у сфері міжкультурного спілкування та ін. [2].

У мотиваційному компоненті комунікативної культури містяться мотиви та потреби (бажання отримувати, передавати та створювати інформацію, отримувати емоційну підтримку від партнера, інтерес до особистості партнера, потребу переживання радості від спілкування, прагнення до ідентифікації, емпатії та рефлексії у процесі спілкування та ін.).

Особистісно-діяльнісний компонент комунікативної культури включає комунікативні, інформаційні, аналітичні, конструктивні, прогностичні, організаторські, рефлексивні та перцептивні вміння.

Основним показником розвитку комунікативної культури викладача вищої школи є ступінь сформованості її структурних компонентів: змістового, мотиваційного та особистісно-діяльнісного.

Компетентність у спілкуванні представляється у знаннях, вміннях, навичках, реалізованих через соціальні настанови та досвід особистості в ситуаціях міжособистісного спілкування. Тому для розвитку комунікативної культури викладачів вищів вважається необхідною практика психологічного впливу, яка названа комунікативним тренінгом.

У процесі тренінгу людина опановує декілька видів соціальних механізмів відображення: комунікативної дії в реальних умовах спілкування; емоційного регулювання на всіх етапах його розгортання; процесу відображення, що задає орієнтування людині у ситуації спілкування.

Тренінг – ефективний засіб психологічного впливу, що дозволяє вирішити широке коло завдань у сфері розвитку компетентності у спілкуванні.

Таким чином, велике значення для успішного навчально-виховного процесу у ВНЗ має проблема формування комунікативної культури педагога вищої школи, позначається на культурі спілкування студентів і потребує всебічного та детального вивчення у перспективі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Владимирова В. І. Значимість лінгвокультурологічного підходу в вивченні іноземної мови за професійним спрямуванням. Реалії, проблеми та перспективи вищої медичної освіти : матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю. 25 березня 2020 р. Полтава, 2021. С. 54–56.
2. Дегтярёва К. В. Профессиональное общение: врач – пациент : учеб. пособ. по русскому языку как иностранному для студентов-иностранных высших учебных заведений III–IV уровня аккредитации, обучающихся по специальности 222 «Медицина» / за ред. Т.О.Лещенко. Полтава : Укрпромторгсервис, 2018. – 82 с.
3. Кан-Калик В. Учителю о педагогическом общении: Книга для учителя. М.: Просвещение, 1987. – 190 с.
4. Лещенко Т. О. Шляхи удосконалення мовної підготовки іноземних студентів. *Актуальні питання суспільно-гуманітарних наук та історії медицини* : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., 11-12 жовтня 2018 р. Чернівці, 2018. С. 111–113.
5. Лещенко Т. О. Удосконалення мовної підготовки іноземних студентів. *Актуальні питання суспільно-гуманітарних наук та історії медицини* : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. 11-12 жовтня 2016 р. Полтава, 2016. С. 124–125.
6. Рурік Г.Л. Комуникативна компетентність як складова професійної майстерності учителя та засіб побудови гуманних взаємин між учасниками навчально-виховного процесу. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах вищого навчального закладу: наук. пос. К. : Видавничий Дім «Слово», 2011. С. 344–380.
7. Федоренко Ю.С. Комуникативна компетенція як найважливіший елемент успішного спілкування. Рідна школа. 2002. № 1. С. 63–65.
8. Communication competence defined! Dr Lane's Perspective. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uky.edu/~drlane/captone/commcomp.htm>

UDC 37.018.43:004:316.77

Wojciechowska J.

University of Bielsko-Biala, Poland

DETERMINANTS OF THE ACT OF SPEECH IN THE PROCESS OF COMMUNICATION

Streszczenie: W tekście przedstawiono rozumienie komunikatu jako aktu mowy w ujęciach czoiowych jazykoznawcyw, takich jak miedzy innymi: Ferdinand de Saussure, Karol Bühler, Leonard Bloomfield, Renata Grzegorczykowa, Roman Jakobson, Antoni Furdal. Wskazano na fukcje aktu mowy, ponadto rozwiañania poszerzono o teorię aktyw mowy Johna L. Austina. Zwikule odniesiono się do interpersonalności zachowac jazykowych, a takie kategorie tworzonych przez predykaty okreñlaj±ce stosunek osoby mywi±cej do dictum. Teoria uzupeiniona rywnieï o warunki fortunpoñci Johna Rogera Searle'a. Wskazano na postawk komunikacyjn±, ktyra w przekonaniu autorki powinna powinna byæ juwiadoma, naturalna i zgodna z prawd±.

Keywords: speech act, language, communication.

Language is rooted in society, and the sender is integrated with the message that arises with his participation. *The Encyclopaedia of General Linguistics* defines a message in relation to semiotics and information theory as a physical object that is used to convey information in a specific code, directed from the sender to the receiver. In this sense, any

text of natural language is a message¹⁹. The specific language user in a given situation becomes part of the speech act as the sender of the message. Ferdinand de Saussure emphasized in his publications the individual character of the act of speech. He listed the basic elements, which included: the speaker, the listener, the concept and the corresponding acoustic image that exists in the speaker's brain, the physiological process that takes place in the speaking person, the essence of which is to convey to the phonating organs an impulse corresponding to the image in question, sound waves flowing from the mouth of the speaker to the ears of the listener, the transmission of the acoustic image from the ears to the brain of the listener, and the mental association of the image in the mind of the listener with the concept that suits him²⁰. De Saussure emphasized that the roles of the speaker and the listener are / may be alternating, while the sound image is not identical to the sound, but has a psychological character similar to the concept.

Karl Въхлер regarded the speech act as a one-off event, as a concrete image of individual speaking, and he understood it as a creation, more abstract than speaking as an individual activity. K. Въхлер analysed the speech act from four perspectives defined by two criteria. These include subjectivism and formalization as a refinement of the degree of abstraction. The combination of these two directives gives rise to the so-called speech phenomena:

- linguistic action - is subjective and arises at a lower level of formalization;
- speech act - is subjective and arises at a higher level of formalization;
- linguistic work - understood as a linguistic work of a non-subjective nature, it is created at a lower level of formalization;
- language system - non-subjective, arises at a higher level of formalization²¹.

The classification created by K. Въхлер allowed him to distinguish three basic functions of the language: the representative function, the expressive one and the impressionistic one.

K. Въхлер's theory gave foundations to later considerations. The American linguist, Leonard Bloomfield, described the expression as a reaction to a stimulus of a linguistic or extra-linguistic nature. As he claimed, the stimulus may be the speaker's utterance itself, which directly affects the listener. The listener may react to this statement with a specific action - depending on the intention of the speaker. On this basis, Charles Carpenter Fries made an attempt to create a classification of utterances based on the criterion of the type of reaction / action to the speaker's utterance. According to *the Encyclopaedia of General Linguistics*, Fries pointed out:

- statements followed by verbal reaction - questions;
- terminations followed by a reaction in the form of actions - requests, orders;
- utterances accompanied by short vocal cues that show the listener's interest - ta, uh, aha²².

¹⁹ *Encyklopedia jkzykoznawstwa ogólnego*, K. Polacski red., Zakiad Narodowy im. Ossolieskich – Wydawnictwo, Wrocław 2003, p. 307.

²⁰ Ibidem, p. 27.

²¹ Ibidem, p. 27

²² Ibidem, p. 27.

The described achievements became the basis for further linguistic analyses. Roman Jakobson modified the model created by K. Вълер. The extension of the existing theory consisted in distinguishing the following elements: the sender, recipient, message, code, communication channel (which in R. Jakobson's terminology is contact), and context. Such a scheme allowed to indicate and name the following functions:

- denotative - it is a cognitive, referential function focused on the context that creates reality;
- emotive - otherwise expressive function focusing on the sender;
- conative - an impressionistic function focused on the recipient, expressed by *vocativ* and *imperativ*;
- factual - focused on the channel of communication, on maintaining contact, supported by various types of linguistic means;
- metalinguistic - a code-oriented function, supported by phrases that create statements that ask the meaning or explain the meanings;
- poetic - a function aimed at the message itself and its aesthetics²³.

The scheme created by Roman Jakobson has been criticized. As noted by Renata Grzegorczykowa²⁴, it contained ambiguities and imprecisions pointed out by Janusz Lalewicz and Antoni Furdal. The most important counterarguments included:

- disagreement with Jakobson's statement that each of the six elements of the speech act performs a different function of language. A. Furdal decided that the function is performed by a sign - a message in relation to the element that co-creates the speech act;
- the equality made by Jakobson between code, contact, message and reality representing the object to which the message referred was not accepted;
- the legitimacy of the emotive and conative functions in relation to the sender was questioned;
- the term "context", suggesting a reference to the reality surrounding the speech act, was found inadequate, and the utterance may refer to a reality that is distant to it in various ways²⁵.

The speech act, as stated above, is the basic unit of a complex communication process. It may have a different nature - depending on the type of elements that co-create it, including the given situation in which it arises. John Langshaw Austin's speech act theory tried to explain the interpersonal nature of linguistic behaviour, and established categories formed by predicates determining the speaker's relationship to the dictum²⁶ the subject of research. J.L.Austin distinguished between constative utterances and performative utterances. He argued that a man, by delivering a specific utterance, can perform several acts of speech at the same time. The theory of illocution is a general theory of speech acts which J.L.Austin called the theory of the illocutionary force of language. According to the author, to say something is always to do something. In light of this reasoning, words perform certain actions as follows:

- say something is the same thing as do something - localization act;

²³ Ibidem, p. 28.

²⁴ R. Grzegorczykowa, *Problem funkcji jazyka i tekstu w niewielte teorii aktyw mowy*, in: *Funkcje jazyka i wypowiedzi*, ed. J. Bartmicski, R. Grzegorczykowa, Wiedza o Kulturze, Wroclaw 1991, p. 11-28.

²⁵ R. Grzegorczykowa, *Problem funkcji jazyka i tekstu w niewielte teorii aktyw mowy*, in: *Funkcje jazyka i wypowiedzi*, ed. J. Bartmicski, R. Grzegorczykowa, Wiedza o Kulturze, Wroclaw 1991, p. 13-14.

²⁶ *Encyklopedia jazykoznawstwa ogolnego*, K. Polacski red., Zaklad Narodowy im. Ossolickich – Wydawnictwo, Wroclaw 2003, p. 28, 371.

- by saying something, we are doing something else when we perform a locution act - an illocutionary act;
- by saying something while performing the illocutionary act, we do something else - the perlocutionary act²⁷.
- J. L. Austin formulated felicity conditions for the speech acts which presuppose:
 - existence of a conventional procedure detailing the circumstances appropriate to a given situation, including the competence of the persons taking part in a given speech act;
 - correct and complete performance of the procedure;
 - the procedure must be accompanied by specific thoughts, feelings and intentions attributed to those involved²⁸.

The continuator of J.L.Austin's theory is John Roger Searle, who clarified the terms of the felicity conditions as follows:

- the propositional meaning of a statement must result from the syntactic structure and lexical composition;
- the preconditions for the speech act presuppose that the person making the speech act must have the right to do so, and that the speech act itself must be set in appropriate circumstances;
- the honesty condition refers to the person making an act of speech, who must do it honestly;
- the significance condition assumes that the person making the speech act must have the intention of informing the listener or listeners about the illocutionary force of the utterance²⁹.

As can be seen from the above description, each speech act is conditioned by strict requirements, the occurrence of which, together with the force and intensity assigned to them, determines its dimension - happiness and accomplishment through action³⁰. The information contained in the act travels from the sender to the receiver, after which the roles may or may not be changed. Symbols contained in utterances acquire meaning in the interaction with the receiver depending on the situational context, which is the basis of the verification process³¹. Each speech act exists primarily because of the sender, with the other components described in detail above also playing an important role. The sender, as the source of the message, adopts a **communicative attitude**, the dimension and nature of which depend on the context determined by the conditions of the reality in which the sender himself is located. I define '**communicative attitude**' as a conscious, controlled and / or spontaneous choice of the verbal and / or non-verbal behaviour of the speaker, conditioned by his knowledge, experience, conviction and will, as well as the circumstances that build the situational context. The posture in the text also includes non-

²⁷ M. Hempelicski, *Brytyjska filozofia analityczna*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1974.

²⁸ *Encyklopedia jazykoznawstwa ogólnego*, red. K. Polacski, Zaklad Narodowy im. Ossolickich – Wydawnictwo, Wrocław 2003, p. 28.

²⁹ Ibidem, p. 28.

³⁰ The felicity of speech acts is particularly important in the process of shaping children's communicative competences, because due to the efficient use of language, the child establishes communication with the societies it enters., compare: E. Kochanowska, *Przekonania nauczycieli o potencjale uczenia się dziecka w młodszym wieku szkolnym*, in: [*Dziecko w sytuacjach uczenia się: codziennocie w poznawaniu świata i siebie*](#), ed. J. Malinowska, E. Jezierska-Wiejak, Wrocław, Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego, 2017, p. 169.

³¹ Morska L., *Digital Identity Construction: Challenges and Pedagogical Implications. Human Studies. Series of Pedagogy*, 10/42, p. 28

verbal elements, which are indicated by the description of the behaviour, in particular the gestures and facial expressions accompanying the statements.

The communicative attitude should be conscious, natural and truthful³². Such a dimension allows for symbiotic merging of the communicative attitude with the social attitude of the message sender, assuming that they are true and harmonized due to compliance. This, on the other hand, allows for the maintenance of ethics in communication, both in the mother tongue and in the second language³³. The issues discussed are extensive and multifaceted, and therefore require separate discussion.

УДК 378.147.091.33-021.464:81'25

Волкова Г.К.

**Запорізький державний медичний університет, м. Запоріжжя
ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ СКЛАДОВОЇ САМОСТІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ У НАВЧАННІ ПЕРЕКЛАДУ**

Статтю присвячено висвітленню наукового пошуку підходів до навчання іноземної мови медичного спрямування, пов'язаного із розвитком самостійної складової навчання. Інтернет-технології поряд з програмними засобами інформаційних технологій відіграють важливу роль у професійній діяльності фахівця-медика, який розширює теоретичну та методико-практичну основу своєї професійної діяльності. Знайомство студентів з можливостями використання інтернет-технологій на різних етапах перекладу дозволить професійно зорієнтувати навчальний процес і організувати самостійну діяльність, враховуючи особливості інформатизації суспільства. Формування іншомовної лінгвокомп'ютерної компетенції у студентів передбачає наявність відповідної компетентності викладачів іноземних мов, яка повинна проявлятися, перш за все, в організації самостійної роботи студентів в комп'ютерному освітньому середовищі. Навчання перекладу як виду мовленнєвої діяльності передбачає формування перекладацької компетентності, тобто формування перекладацьких знань, навичок і вмінь, а також удосконалення механізмів (як рецептивного, так і продуктивного плану), що забезпечують цей вид діяльності. Формування перекладацької компетентності здійснюється поетапно.

Ключові слова: іншомовні лінгвокомп'ютерні компетенції, самостійна робота, міжмовна комунікація, перекладацькі вміння і навички, інформаційні ресурси, постредагування машинного перекладу.

The article is devoted to the coverage of the scientific search for approaches to teaching a foreign medical language, associated with the development of an independent

³² These conditions (all or isolated) are important in every act of communication. One should pay attention to the role of the above-mentioned factors, especially in the process of learning a language as a foreign language, because, as L. Morska and others claim, participation in the culture of a language determines linguistic competences, compare: L. Baranovska, L. Morska, I. Simkova, A. Zasluzhena, *Enhancing Critical Thinking Skills of Future Language Scholars in Pedagogical Courses*, Advanced Education, Issue 14, 2020. A conscious, natural and truthful communicative attitude will allow you to eliminate them more effectively, at the same time making the language transfer ultimately appropriate.

³³ Mastering a second language as a foreign language is a complex issue, but in the context of the communicative attitude, it should be emphasized that if it is, as indicated above: conscious, natural, truthful, then the process may run more efficiently. According to J. Raclavský and J. Muryc, in frequent situations, when the application of language models known to the sender is not possible in the second-acquired language, errors are made when switching codes, compare: J. Raclavský, J. Muryc, *Z badac nad polszczyzną studentów Uniwersytetu Ostrawskiego w Republice Czeskiej*, w: *Język polski – miedzy tradycją a współczesnością. Księga jubileuszowa z okazji stulecia Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego*, ed. E. Horyc, E. Miynarczyk, P. Ćmigrodzki, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2021, p. 675.

component of learning. Internet technologies, along with information technology software, play an important role in the professional activity of a medical specialist, who expands the theoretical and methodological basis of his professional activity. Familiarization of students with the possibilities of using Internet technologies at different stages of translation makes the teacher organize students' independent activities. The formation of foreign language linguo-computer competence in students involves the presence of appropriate competence of foreign language teachers, which is introduced primarily in the organization of independent work of students in the computer educational environment. Teaching translation as a type of speech activity involves the creation of translation competence, the development of translation knowledge, skills and abilities, as well as improving the mechanisms (both receptive and productive) that provide this type of activity. The formation of translation competence is carried out in stages.

Key words: *foreign language linguo-computer competences, independent work, interlingual communication, translation skills, information resources, post-editing of machine translation.*

Статья посвящена освещению научного поиска подходов к обучению иностранному языку медицинской направленности, связанного с развитием самостоятельной составляющей обучения. Интернет-технологии наряду с программными средствами информационных технологий играют важную роль в профессиональной деятельности специалиста-медика, которые расширяют их теоретическую и методико практическую основу профессиональной деятельности. Знакомство студентов с возможностями использования интернет-технологий на различных этапах перевода способствуют профессиональной ориентации учебного процесса и организации самостоятельной деятельности студентов, учитывая особенности информатизации общества. Формирование иноязычной лингвокомпьютерной компетенции у студентов предполагает наличие соответствующей компетентности преподавателей иностранного языка, которая должна проявляться, прежде всего, в организации самостоятельной работы студентов в компьютерном образовательной среде. Обучение переводу как виду речевой деятельности предполагает создание базы переводческой компетентности, то есть формирование переводческих знаний, навыков и умений, а также совершенствование продуктивных и рецептивных механизмов, обеспечивающих этот вид деятельности. Формирование переводческой компетентности осуществляется поэтапно.

Ключевые слова: *иноязычные лингвокомпьютерные компетенции, самостоятельная работа, межъязыковая коммуникация, переводческие умения и навыки, информационные ресурсы, постредактирования машинного перевода.*

Всі науковці визнають, що сьогодні зростає потреба у фахівцях, які мають фундаментальні знання в області апаратного та програмного забезпечення, які вміють самостійно працювати з інформаційними ресурсами, моделювати ситуації професійної діяльності, вибирати з усього різноманіття інформаційні технології, необхідні для вирішення конкретного професійного завдання. Стан методики навчання перекладу в сфері професійної комунікації на сьогоднішній день дає простір для досліджень в нашій країні та інших державах (Д.А.Алферова, В.В.Алімов, Л.К.Латишев, Л.М.Черноватий. та ін.)

Разом з тим цілий ряд проблем, пов'язаних із розумінням місця та змісту самостійної професійної перекладацької обізнаності і майстерності студентів в структурі формування і розвитку іншомовної компетенції професійно орієнтованого спілкування майбутніх фахівців, шукають свого науково методичного та практичного вирішення.

Мета статті – визначити напрямок формування іншомовної лінгвокомпьютерної компетенції на заняттях з іноземної мови і розвитку вмінь студентів медичної вищої школи користуватись сучасними перекладацькими технологіями у реальному опосередкованому іномовному спілкуванні.

Навчання перекладу як виду мовленнєвої діяльності передбачає формування перекладацької компетентності, тобто формування перекладацьких знань, навичок і вмінь, а також удосконалення механізмів (як рецептивного, так і продуктивного плану), що забезпечують цей вид діяльності. Формування перекладацької компетентності здійснюється поетапно. На кожному з етапів формуються відповідні компоненти перекладацької компетентності. Доцільно передбачити три етапи формування перекладацької компетентності, а саме: 1) підготовчий етап (або доперекладацький), 2) етап формування і вдосконалення перекладацьких навичок і 3) етап формування і розвитку перекладацьких умінь.

Перший етап – підготовчий – має на меті отримання певних уявлень про професію перекладача і перекладацьку діяльність, а також отримання певних перекладацьких знань про поняття міжмовної комунікації, про різні види перекладу і умови їх здійснення, про різні види трансформації тексту – описовий переклад, генералізацію, антонімічний переклад, компенсацію, компресію, експансію, цілісне переосмислення.

Саме на цьому етапі відбувається формування уявлень про необхідність інформаційної підготовки до перекладу, про інформаційні ресурси сучасного перекладача, про технологію підготовки і виконання повного чи вибіркового перекладу, про недоліки комп'ютерного перекладу і причини пріоритету діяльності людини у сфері двомовної комунікації, а також формування навичок використання основних перекладацьких трансформацій і прийомів на рівні слова, словосполучення і речення та формування вміння працювати з різними видами довідкової літератури та ресурсами Інтернету.

Під час другого етапу – етапу формування і вдосконалення перекладацьких навичок – відбувається подальше засвоєння перекладацьких трансформацій і прийомів через аналіз готових перекладацьких рішень або через застосування цих трансформацій і прийомів на рівні слів, словосполучень, речень і понадфразових єдиностей. Цей етап передбачає подальше ознайомлення з типовими перекладацькими труднощами – лексичними, граматичними, стилістичними, соціокультурними, а також формування відповідних трасформаційних навичок. Усе це необхідно враховувати у процесі навчання студентів англійської мови, латини спеціальних ліс циплін. Слід пам'ятати, що навчання перекладу відбувається в умовах недостатнього володіння учнями іноземною мовою і здійснюється паралельно із її вивченням. У цьому випадку слід враховувати відсутність достатньої мовної підготовки і доповнювати навчання власне перекладу вивченням особливостей іноземної мови, знання якої є необхідними для вирішення перекладацьких завдань. Студенти отримують завдання у перекладі різноматичних англомовних текстів на рівні фразових та понад фразових єдиностей, як то інструкції з уживання ліків, історії хвороб.

Змістом третього етапу формування перекладацької компетентності – етапу формування і розвитку перекладацьких умінь – є власне переклад та його редагування. Саме на цьому етапі відбувається подальше оволодіння технологією виконання письмового і усного перекладу (повного і вибіркового), а також розвиток перекладацьких умінь. Студенти перекладають багатокомпонентні професійні тексти, що різняться розміром та тематичним і компонентним розгалуженням, як то медичні наукові статті. Прикладом нового завдання для контролю сформованості перекладацьких компетенцій студентів на заняттях з іноземної мови може виступати завдання у постредагуванні машинного перекладу професійно-орієнтованого тексту, яке виконується студентами в режимі самостійної роботи і розміщується в віртуальному середовищі для поточного контролю викладачем.

Специфіка розвитку перекладацьких умінь полягає в тому, що вони можуть створюватися лише в результаті практичної діяльності студентів на основі вже сформованих перекладацьких навичок і теоретичних знань. Більшість перекладацьких умінь носять комплексний характер і формуються безперервно в ході вивчення іноземної мови. Визначення етапів формування перекладацької компетентності є дуже важливим для навчання перекладу, оскільки забезпечує теоретичне підґрунтя для створення завдань, які б співвідносилися з певними субкомпетенціями на певних етапах їх формування. При цьому необхідно зазначити, що розмежування етапів формування перекладацької компетентності є умовним, оскільки у реальному процесі навчання отримання знань, формування навичок і оволодіння вміннями, що складають перекладацьку компетентність, відбуваються взаємопов'язано, у комплексі, за допомогою цілісної системи вправ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алимов В.В. Теория перевода. Перевод в сфере профессиональной коммуникации / В.В. Алимов- Учебное пособие. Изд. 3-е, стереотипное. – М.: Едиториал УРСС, 2005. – 160 с.
2. Алферова Д.А. Интернет-технологии при обучении переводчика научно-технических текстов [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <https://cyberleninka.ru/article/n/internet-tehnologii-pri-obuchenii-perevodchika-nauchno-tehnicheskikh-tekstov>
3. Бадан А. А. Мультимедійні засоби у навчанні фаховому перекладу / А. А. Бадан, І. В. Недайнова // Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПІ" : зб. наук. пр. Сер. : Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ "ХПІ", 2017. – № 52 (1273). – С. 110-113.
4. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання (Рада Європи з питань співпраці в галузі культури. Комітет з освіти. Відділ сучасних мов. Страсбург). – К.: Ленвіт, 2003. – 261с.
5. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. – Вінниця, Нова книга, 2004. – 576 с.
6. Латышев Л. К. Перевод: Теория, практика и методика преподавания : учебник для студ. перевод. фак. высш. учеб. заведений / Л. К. Латышев, А. Л. Семёнов. – 3-е изд., стер. – М.: Издательский центр «Академия», 2007.–192 с.
7. Черноватий Л.М. Методика викладання перекладу як спеціальності : Підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю “Переклад” / Л.М.Черноватий. — Вінниця : Нова Книга, 2013. — 376 с.
8. Gile D. Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training / D. Gile. – Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins publishing Company, 2009. – 287 p.
9. Ioannou-Georgiou S. Constructing meaning with virtual reality / S. Ioannou-Georgiou // TESOL Journal. – 2002. – Vol. 11. – No.3. – P. 21-26.
10. Robinson D. Becoming a Translator / D. Robinson. – New York : Routledge, 2007. – 344 p.

Гаврилюк Н.С.

Івано-Франківський національний медичний університет,
м. Івано-Франківськ

ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ ІНШОМОВНИХ МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ, ЩО ПОЧИНАЮТЬСЯ ЛАТИНСЬКОЮ БУКВОЮ Н (h)

Стаття присвячена українській транслітерації іншомовних медичних термінів, що починаються латинською буквою *h*. Відзначено, що парадоксальність української мовної ситуації в цьому питанні полягає в тому, що ми запозичуємо і транслітеруємо англійські терміни не напряму з англійської мови, а з російської, що саме зумовлює помилкове вживання літери *x*. Згідно чинних правил звук *h* в українській мові відтворюється літерою *г*, наприклад: *hospice* – *госпіс*, *hostel* – *гостел* тощо. Розглянуті шляхи подолання цієї мовної проблеми.

Ключові слова: транслітерація, госпіс, голістичний, гелікобактер, голтер-моніторинг, індекс ГОМА.

TRANSLITERATION OF FOREIGN MEDICAL TERMS BEGINNING WITH THE LATIN LETTER H (h)

The article focuses on the Ukrainian transliteration of foreign medical terms beginning with the Latin letter *h*. It is noted that the paradox of the Ukrainian linguistic situation in this matter is that we borrow and transliterate English terms not directly from English, but from Russian, which causes the erroneous use of the letter *x*. According to the current rules, the sound *h* in the Ukrainian language is to be rendered with the letter *г*, for example: *hospice* – *госпіс*, *hostel* - *гостел*, etc. The article offers ways to overcome this linguistic issue.

Key words: transliteration, hospice, holistic, *Helicobacter pylori*, Holter monitoring, index HOMA-IR.

ТРАНСЛІТЕРИРОВАНИЕ ИНОСТРАННОЙ МЕДИЦИНСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ, НАЧИНАЮЩЕЙСЯ ЛАТИНСКОЙ БУКВОЙ Н (h)

Статья посвящена украинской транслитерации иностранной медицинской терминологии, начинающейся с латинской буквы *h*. Отмечено, что парадоксальность украинской речевой ситуации в этом вопросе состоит в том, что мы заимствуем и транслитерируем английские слова не напрямую с английского языка, а с русского. Именно это обуславливает ошибочное употребление буквы *x*. Согласно действующим правилам звук *h* в украинской речи отображается буквой *г*, например: *госпіс*, *гостел* и прочее. Отображены пути преодоления этой языковой проблемы.

Ключевые слова: транслитерация, хоспис, холистический, хеликобактер, холтер-мониторирование, индекс ХОМА.

В умовах глобалізації мов спостерігається тенденція перетворення англійської мови на єдину глобальну мову міжнародного спілкування і перетворення світової наукової термінології на суцільні англіцизми. В багатьох країнах Європи зростає стурбованість перевантаженням національних мов англіцизмами. В цьому плані особливо актуального значення набуває вироблення адекватної національної наукової термінології, мета якої не тільки інтегрувати українських науковців в міжнародну спільноту, але й зберегти при цьому свою

національну ідентичність. На наш погляд, ця проблематика полягає в наступних двох аспектах – транслітерація та запозичення термінів.

Парадоксальність української ситуації полягає в тому, що ми великою мірою запозичуємо і транслітеруємо англійські терміни не напряму з англійської мови, а з російської, наприклад: хокей, хобі, хол тощо. Особливо це стосується транслітерації не лише англійських, а й взагалі іншомовних слів, особливо тих, що починаються з латинської чи англійської букви *h*. Значною мірою це відчувається в царині медицини. Наприклад, добовий моніторинг електрокардіограми, винайдений у 1961 році американським ученим Норманом Голтером (*Norman Jefferis "Jeff" Holter*), ми до цього часу називаємо на російський манер холтером.

Не будемо вдаватися в дискурс – чому так сталося. Завдання вищої школи і науковців в тому, щоб виправити цю недвозначну ситуацію відповідно до українського правопису і вимови. Великою підмогою в цьому стало введення в дію нового українського правопису [1] та порядку транслітерації [2].

Згідно чинних правил українське транскрибування проводиться засобами українського алфавіту за фонетичним принципом, тобто за вимовою. Тому звук *h* в українській мові ми відтворюємо літерою *г* на відміну від російської мови, в якій відсутній фрикативний звук *г* і літера для його позначення. Яскравим прикладом цього є слово *готель* (*hotel*). Ужиток у таких випадках літери *x* є калькою з російської, якою рясніє фахова медична література і періодика. До того ж, українською літерою і звуком *x* передаються зовсім інші іншомовні звуки, як от: дифтонг *ch*, іспанський звук *j* [3]. Тож правильно вимовляти *індекс ГОМА*, а не *індекс ХОМА*, як це часто чуємо від лекторів (від англійського *індекс HOMA-IR – Homeostasis Model Assessment for Insulin Resistance – тест на резистентність до інсуліну*), **адже ж ми вимовляємо і пишемо гомеостаз** (від *homeostasis*), а не **хомеостаз**.

Отож, замість *хоспіс* українською слід писати і вимовляти *госпіс* (*лікарня для термінальних хворих* – від слова *hospis*), замість *холістичний* – *голістичний* (*цілісний* – від слова *whole*), замість *хелікобактер* – *гелікобактер*. До речі, останнє слово походить з французької мови – *helic* – спіраль, але має грецьке коріння – *геліка* – гвинт і означає обертальний рух цієї спіралевидної бактерії за допомогою своїх джгутиків, подібно до гелікоптера (вертоліту). Однокореневі слова пишемо однаково. Тому *гелікобактер pylori* (*Helicobacter pylori*) правильно писати і вимовляти, як французьке слово *гелікоптер* (*hélicoptère*) – через *г*. Відповідно правильно буде *антителікобактерна терапія*, а не *антихелікобактерна терапія*. Що ж до слова *голістичний*, то в англомовній літературі є два написання цього слова – *holistic* і *wholistic*, яке в будь-якому випадку українською транслітерується через *г*. Вважається також, що цей ймовірно штучний термін походить від відносно нового молодого слова *holism*, який у 1926 році ввів і вперше застосував у своїй праці «Голізм та еволюція» південноафриканський державний діяч і філософ Ян Крістіан Смутс (Jan Christian Smuts) на позначення властивості природи формувати з окремих частин (атоми і молекули) цілі (цілісні) організми і системи – в оригіналі: “the tendency of nature to form *wholes* – or organisms, and systems – from the ordered grouping of single units – alias molecules, atoms, and subatomic particles.” [7].

Слід також зазначити, що пошукові електронні системи, зокрема тлумачний словник онлайн в рубриці тлумачення і відмінювання дає слово *госпіс* через *x* [4], а

правопис слова згідно чинного правопису через *г* в окремій рубриці [5], що створює додаткові сумніви і не сприяє закріпленню правильного написання слова.

Конкурентну боротьбу двох мов за мовне середовище здійснюють два чинники – відсоток населення, що говорить цими мовами і соціальний статус носіїв [6]. Виходячи з викладеного, становище, що склалося в царині української медичної термінології, викликане не лише пасивністю населення, але й самих науковців. Щоб ситуація покращилася, треба не тільки поширювати ці знання серед учнів і студентів, але й самим викладачам широко користуватися цими термінами в своїй щоденній професійній роботі з пацієнтами, при написанні наукових праць, публічних виступах тощо. Крім цього, не варто сліпo запозичувати англіцизми, які от голізм, які часто-густо мають українські мовні відповідники і засмічують професійну українську мову.

Окремим пунктом для поліпшення ситуації з транскрибування іншомовних слів слід змінити (новити) електронні пошукові бази (словники, енциклопедії) відповідно до вимог правопису та правил транскрипції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Український правопис в редакції 2019 року. – Постанова Кабінету Міністрів України № 437 від 22 травня 2019 року. – [За спільним рішенням Президії Національної академії наук України (протокол № 22/10 від 24 жовтня 2018 р.) і Колегії Міністерства освіти і науки України (протокол № 10/4-13 від 24 жовтня 2018 р.); затверджено Українською національною комісією з питань правопису (протокол № 5 від 22 жовтня 2018 р.)].
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 2010 р. № 55 «Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею» (чинна).
3. Електронна ВУЕ (Велика українська енциклопедія). – В розділі Довідка: Транскрипція_іншомовних_найменувань. – Доступ до джерела: <https://vue.gov.ua/>
4. Словник. ua – портал української мови та культури. – Доступ до джерела: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D1%85%D0%BE%D1%81%D0%BF%D1%96%D1%81>
5. Словник. ua – портал української мови та культури. – Доступ до джерела: https://slovnyk.ua/pravopys.php?prav_par=122
6. Кургузов А.О. Глобалізація: мовний аспект. – Стор. 132 – 136. Доступ до джерела: <http://dspace.nbuu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/36569/149-Kurguzov.pdf?sequence=1>
7. Holistic vs. wholistic. – Доступ до джерела: <https://www.dictionary.com/e/holistic-vs-wholistic/>
Примітка: переклад анотації на англійську здійснила к. філ. н. з перекладознавства Гаврилюк Христина Юріївна.

УДК: 378.37.013:37.091.26

Гепенко Л. О., Кошова Ю. М., Чайка О. В.

Харківський національний медичний університет, м. Харків

ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ВИКОНАННЯ ЗДОБУВАЧАМИ

НАВЧАЛЬНИХ ПРОЕКТІВ З ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

У статті зазначено, що процедура оцінювання якості виконання здобувачами навчальних проектів містить знання про особливості навчальної проектної діяльності, педагогіку як науку, уміння застосовувати інновації в освіті.

Ключові слова: навчальна проектна діяльність, оцінювання, контроль, майбутні фахівці, педагогіка, інновації в освіті.

The article states that the procedure for assessing the quality of implementation of educational projects by applicants contains knowledge about the features of educational project activities, pedagogy as a science, the ability to apply innovations in education.

Key words: educational project activity, assessment, control, future specialists, pedagogy, innovations in education.

В статье указано, что процедура оценки качества выполнения соискателями учебных проектов содержит знания об особенностях учебной проектной деятельности, педагогике как науке, умении применять инновации в образовании.

Ключевые слова: обучающая проектная деятельность, оценка, контроль, будущие специалисты, педагогика, инновации в образовании.

Постановка проблеми. Якість підготовки майбутніх фахівців, зокрема й майбутніх лікарів, залежить від дидактично правильного оцінювання результатів їхньої діяльності. У дидактиці зазначено вимоги до оцінювання навчальних досягнень здобувачів різного рівня вищої освіти (об'єктивність оцінювання, індивідуальний характер, гласність контролю, усебічність, етичне ставлення до тих, чиї результати роботи оцінюються, і тих, хто ці результати оцінює, застосування різноманітних форм і методів контролю, валідність і надійність контролю, здійснення підготовки суб'єктів навчання до здійснення контролю й самоконтролю). Нині в силабусах з навчальних дисциплін викладачі розписують процедуру оцінювання здобувачів рівня вищої освіти, що є обов'язковим елементом організації засвоєння навчального матеріалу. Проте, виникають питання, особливо в експертів НАЗЯВО, яким чином оцінюються результати роботи здобувачів у нестандартних видах діяльності. Маємо на увазі виконання навчальних проектів, які є популярними й цікавими для якісної професійної самореалізації майбутніх фахівців [5; 6].

Огляд останніх досліджень і публікацій із цієї проблеми. Проблему пошуку психологічних засобів оцінювання групових студентських проектів, що здійснюються в складі малих груп, проведено О. Ловкою [3]. Вона визначає такі критерії ефективності групової проектної діяльності студентів: характеристика проекту в цілому (ступінь досягнення цілі, обґрунтованість проблеми, змістовність, рівень творчості, якість продукту), індивідуальні внески учасників (рівень володіння необхідними вміннями та навичками, важливими для цієї теми, або предметної діяльності; якість презентації (захисту) проекту; якість звіту). На нашу думку, запропонована автором система оцінювання групових студентських проектів має перевагу в тому, що дає можливість оцінювати проект в цілому, але автор не показує, яким чином вона буде оцінювати індивідуальний внесок кожного його учасника.

Проблему узгодження групових та індивідуальних форм навчання в процесі підготовки майбутніх розробників програмного забезпечення було розглянуто В. Бублик та ін. [1]. Автори пропонують модель оцінювання групової роботи, в основу якої покладено вимогу до всіх виконавців працювати якісно, творчо, відповідально. Якщо команда цих вимог дотримується й працює бездоганно, то вона має одержати відповідну кількість балів з усіма її складовими. А вже ця сума балів розподіляється між членами команди за визначеними коефіцієнтами з урахуванням фактично відпрацьованого часу та особистого індивідуального внеску. Результатуюча оцінка студента в команді може залежати від кінцевих результатів кооперативної діяльності, взаємооцінювання, відпрацьованого часу, особистого ставлення кожного працівника до спільної справи. Якщо хтось із членів команди буде працювати не дуже сумлінно, то викладач має право вносити деякі суб'єктивні корективи у визначення підсумкової індивідуальної оцінки праці

студентів. Для оцінки «сумлінності» автори пропонують використати коефіцієнти, які, на їхню думку, дозволяють підвищити об'ективність оцінки.

Зарубіжні вчені пропонують альтернативні підходи оцінювання групової роботи. Так, R. Conway [2] пропонує підхід, у якому студенти вільно оцінюють індивідуальні внески членів команди, а потім ці оцінки враховуються при розрахунку індивідуального балу студента. Додатково автор пропонує забезпечити анонімне оцінювання членів команди, що приводить до більшої об'ективності й не дозволяє компенсувати низький рейтинг за рахунок інших студентів.

У статті [4] розроблено й перевірено методику оцінювання як індивідуальної роботи студентів у навчальному груповому проекті, так і групи в цілому на прикладі навчальної дисципліни «Основи спільної роботи в ІТ» з використанням веб-сервісу «Trello». Наведена методика, на відміну від інших, дозволила підвищити об'ективність проміжної та підсумкової оцінок як індивідуальної роботи студента, так і групи в цілому; відстежити та спрямувати діяльність студентів на результат навчального групового проекту, який поєднує їх можливості з вимогами.

Формулювання завдання дослідження – розкрити інноваційні підходи до оцінювання якості виконання здобувачами навчальних проектів, ураховуючи специфіку засвоєння й викладання педагогічних дисциплін.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У процесі розв'язання зазначеного завдання були враховані ключові позиції дослідження: 1) особливості виконання здобувачами навчальних проектів, 2) специфічний зміст педагогічних дисциплін, 3) використання інноваційних підходів до оцінювання якості навчальних досягнень здобувачів.

1. Знання про особливості виконання здобувачами навчальних проектів будуються на розумінні того, що кожен навчальний проект починається, розгортається й завершується за бажанням учасників, його унікальність обумовлюється не лише предметним змістом, але й привнесенням частки «душі» кожним учасником; у навчальному проекті завжди позначається дедлайн, тобто термін його виконання, а для того, щоб його дотримуватися, потрібно бути організованою людиною, володіти вміннями самоорганізації та самоконтролю; групове виконання навчального проекту вимагає сформованості високого рівня відповідальності за поставлені завдання; на проміжних етапах виконання навчального проекту необхідно здійснювати контроль і перевірку результатів, коригувати.

Ми провели опитування серед здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Харківського національного медичного університету, 4 факультету, спеціальності «Фізична терапія, ерготерапія», 4 курсу (разом 59 осіб) з метою з'ясувати їхнє ставлення до виконання навчальних проектів. Більшість здобувачів (57%) виявили бажання випробувати себе в новому виді пізнавальної діяльності, розкрити в собі резервний потенціал, стати лідером у командній роботі; 32% здобувачів відповіли, що не впевнені у своїх силах, знаннях, уміннях, бажають працювати традиційно у звичному режимі; 11% здобувачів брали участь у навчальних проектах, мають шкільний досвід, задоволені результатами й мають гарні спогади про роботу в команді. Зауважимо, що здобувачі не відхиляли можливість працювати у віртуальних навчальних проектах в умовах змішаного навчання.

Нині навчання молоді й дорослих відбувається частково чи повністю в онлайн режимі, який має як переваги, так і недоліки. Зауважимо, що в умовах карантину та змішаного навчання важливим є виховання здобувачів різного рівня вищої освіти. Це один з важливих педагогічних аспектів, реалізації якого бракує за нинішніх умов. Групові навчальні проекти об'єднують здобувачів у команди, які спільно розв'язують робочі питання. Відбувається виховання таких особистісних якостей: товариськість, відповідальність, толерантність.

2. Специфічний зміст педагогічних дисциплін полягає в тому, що він пронизаний механізмами й процедурими педагогічної взаємодії між суб'єктами освітнього процесу, котра здійснюється завдяки прийомам, методам, формам організації співпраці. Нині популярними є поняття «цифрова педагогіка», «інформаційно-комунікаційні технології» (до речі, їх помилково ототожнюють з інноваційною педагогікою), але така популярність «змишає» зміст педагогічних дисциплін, головним завданням яких є навчитися діяти в непередбачених педагогічних ситуаціях, виявляти самоконтроль і саморегуляцію в конфліктних ситуаціях.

Як відомо, педагогіка умовно поділяється на теорію виховання й теорію навчання. Саме теми й зміст навчальних проектів глибоко приховані в цих умовностях педагогіки. Наприклад, тема «Види навчання» приховує можливості для різних напрямів навчальних проектів: розумове виховання, моральне виховання, трудове виховання, естетичне виховання, громадянське виховання, фізичне виховання, релігійне виховання. Цікавими є навчальні проекти з теми «Основи сімейного виховання», завдяки яким досліджуються питання впливу сім'ї на розвиток дитини, змісту сімейного виховання, а також питання, що стосуються умов успішного виховання в сім'ї. У дидактиці кожна тема є цікавою й дискусійною в умовах сучасного стану освітнього процесу. Викладачі відшукують нові підходи до організації освітнього процесу в онлайн режимі, виховання в здобувачів відповідальності й конкурентоздатності в умовах сучасного ринку. Якщо раніше викладач читав лекцію «Види навчання» й пропонував порівнювати догматичне, пояснювальне, проблемне, програмоване, модульне, комп'ютерне, дистанційне види навчання, то нині всі суб'єкти освітнього процесу «живуть з цими видами». Нові обставини життя й зміни в організації освітнього процесу спонукають до навчальних проектів, дослідження яких потрібні для теорії й педагогічної практики.

3. Використання інноваційних підходів до оцінювання якості навчальних досягнень здобувачів полягає у використанні веб-сервісу Trello, методів кваліметрії в освітньому процесі. Назвемо етапи оцінювання індивідуальної діяльності здобувачів у навчальному проекті:

- ✓ здобувачів необхідно познайомити з метою й завданнями навчального групового проекту, термінами виконання розподілених завдань, рекомендаціями стосовно розподілу ролей і відповідальностей в команді, із критеріями оцінки їхньої індивідуальної діяльності;
- ✓ безпосереднє виконання здобувачами навчального проекту впродовж визначеного терміну;
- ✓ викладач, використовуючи можливості веб-сервісу Trello, здійснює моніторинг діяльності групи й кожного учасника навчального проекту, організовує зворотній зв'язок, а головне, оцінює проміжні результати індивідуальної діяльності здобувачів відповідно розроблених критеріїв і показників;

- ✓ презентація результатів виконання групового навчального проекту, дотримуючись визначеного графіку;
- ✓ результати індивідуальної роботи здобувачів заносяться в електронний журнал успішності;
- ✓ викладач аналізує результати навчання здобувачів і коригує їхню діяльність, спонукає їх до самооцінювання.

Для оцінювання якості навчання здобувачів у груповому навчальному проекті можливо використовувати показники абсолютної успішності(Aas. –частка позитивних оцінок) та якість успішності (Qas) за Українською системою оцінки якості навчання, які визначаються за формулами:

$$Aas=((N - N_2)/N)\cdot 100\%$$

$$Qas=((N_4 + N_5)/N)\cdot 100\%,$$

де

N – загальна кількість оцінок;

N_4 – кількість оцінок «добре»;

N_5 – кількість оцінок «відмінно»;

Як зазначають учені [4], використання веб-сервісу Trello в оцінюванні результатів дозволило: проводити моніторинг усіх активностей студентів, контролюючи час їх виконання й авторство (90%); створювання коментарів не тільки до цілого проекту, а й до певних активностей під час вирішення конкретного завдання (85%); можливість вказувати на недоліки у виконані активностей та розміщення вказівок до виконання завдань (85%); автоматичне отримування студентами повідомлення про перевірку активності й коментарі викладача (87%), можливість оцінювати активності студентів у режимі он-лайн (92%).

Висновки з цього дослідження та перспективи. Отже, процедура оцінювання якості виконання здобувачами навчальних проектів містить знання про особливості навчальної проектної діяльності, що розширяють освітній та особистий простір людини. Педагогіка як наука розкриває безмежні можливості для досліджень як індивідуальних, так і групових. Формування вміння застосовувати інновації в освіті сприяє розвиткові механізмів правильного оцінювання якості виконання здобувачами навчальних проектів.

Перспективами подальшого дослідження є розроблення педагогічних умов оцінювання якості виконання здобувачами навчальних проектів у закладах вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бублик В. В. Особливості впровадження навчальної групової розробки програмних систем / Бублик В.В., Афонін А.О., Борозенний С.О. // Наукові записки НаУКМА. - 2008. - Т. 86 : Комп'ютерні науки. - С. 73-77.
<http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/6041>
2. Conway R., Kember D., Sivah A., & Wu M. Peer. Assessment of an Individual's Contribution to a Group Project, Assessment and Evaluation in Higher Education. - 1993. - N. 18. - pp 45-56.
3. Ловка О. В. Визначення ефективності групової проектної діяльності студентів // Проблеми загальної та педагогічної психології : Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПНУ. - 2012. - Т. 14. - Ч. 6. - С. 240-249.
https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/31325/pzpp_2012_24_6_33.pdf?sequence=1&isAllowed=y
4. Rybalko Lyudmyla Sergeevna, Kirilenko Olena Georgiivna, Ryzhkova Viktoriia Vasilivna, Koteliukh Mariia Urivna. Experience in Evaluating the Educational Results Obtained by Students Carrying out an Educational Group Project. Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensională. - Vol 12. - No 2. - 2020. - P. 331-334.

5. Rybalko L., Fomina L., Gepenko L. Self-analysis of theb contents of variable academic discipline "Theory and Method of Education" for applicants of secondary (Master's) level of higher education of non-pedagogical specialities. / Theory and Practice of Future Teacher's Training for Work in New Ukrainian School: monograph / Edit. I. F. Prokopenko, I. M. Trubavina. Prague, OKTAN Print: 2020. - 674 p.

6. Рибалко Л. С., Чжоу Мінь. Оцінювання якості освітніх продуктів у процесі викладання теорії і методики виховання особистості // Імідж сучасного педагога : електрон. наук. фаховий журнал. - 2020. - № 2 (191). - С. 81 – 87.

УДК 378.6:61.016:811.161.1'243:378.091.3

Глобина Л.В.

**Полтавский государственный медицинский университет, г. Полтава
ТВОРЧЕСКАЯ ЛИЧНОСТЬ: ОТ ИДЕИ ДО РЕАЛИЗАЦИИ**

Актуализируется важность органического сочетания инновационных образовательных технологий, традиционных видов речевой деятельности и творческой личности педагога в условиях дистанционного обучения. Креативный преподаватель, осуществляющий языковую подготовку иностранных студентов, должен находиться в постоянном поиске эффективных методик, которые помогут разнообразить и улучшить учебный процесс.

Ключевые слова: дистанционное обучение, иностранные студенты, медицинский вуз, современные образовательные платформы, творческая личность, творческие задания.

Наголошується на важливості органічного поєднання інноваційних освітніх технологій, традиційних видів мовленнєвої діяльності й творчої особистості педагога в умовах дистанційного навчання. Креативний викладач, який здійснює мовну підготовку іноземних студентів, повинен перебувати в постійному пошуку ефективних методик, які допоможуть урізноманітнити й оптимізувати навчальний процес.

Ключові слова: дистанційне навчання, іноземні студенти, медичний заклад вищої освіти, сучасні освітні платформи, творча особистість, творчі завдання.

The importance of combining innovative educational technologies, traditional types of speech activity and the creative personality of a teacher in distance learning is actualized. The conclusions state that a creative teacher who provides language training to foreign students should be in constant search of effective methods that will help to enrich and optimize the learning process.

Key words: distance learning, foreign students, medical university, modern educational platforms, creative personality, creative assignments.

Постановка проблемы. Пандемическая реальность во всем мире обусловила переход процесса обучения на онлайн-платформы. Сегодня с уверенностью можно констатировать факт существования нового сетевого поколения учащихся, для которых мобильный телефон, компьютер и Интернет стали естественными и неотъемлемыми элементами их учебного пространства.

Одной из главных проблем, с которой столкнулись как студенты, так и преподаватели в современной организации дистанционного обучения, стал недостаток живого общения, эффективной коммуникации. В основном ставится задача усвоения и воспроизведения базовых знаний. Добавить креативную струю в этот процесс – высший пилотаж преподавателя-профессионала, который в таких непростых обстоятельствах постоянной загруженности подготовкой к занятиям,

проводением самих занятий, проверкой домашних заданий всё же уделяет внимание творческому аспекту педагогической деятельности [1; 2].

Цель настоящей работы – рассмотрение креативных возможностей онлайн-образования.

Изложение основного материала. В условиях дистанционного обучения ключевым для студентов-иностранцев первого курса, изучающих дисциплину «Иностранный язык базового уровня», становится овладение речевыми навыками. Ведь именно недостаточный уровень практических навыков говорения часто вызывает трудности в реализации коммуникации. В данном случае целесообразно вводить в процесс обучения разнообразные видеоматериалы, презентующие определенную коммуникативную ситуацию, и инициировать живое обсуждение. Онлайн-дискуссия помогает студентам не только овладевать всеми четырьмя видами речевой деятельности, прежде всего говорением, но и вызывает интерес к самостоятельному решению проблемы, что является стимулом, движущей силой процесса познания. Это особенно актуально для марокканской аудитории, которая составляет большую часть набора студентов-иностранцев последних лет.

Так, неизгладимое впечатление на иностранцев-первокурсников произвел египетский мультфильм «Билет без места», который в конце прошлого года стал победителем Венецианского кинофестиваля в номинации «Лучший короткометражный фильм». Картина длится всего несколько минут, но за это время в полной мере демонстрирует, что же такое настоящая доброта. Авторы фильма убеждают нас в том, что «Настоящая доброта – это когда ты готов отдать то, в чем нуждаешься сам». После просмотра студентам предлагается блиц из 5 вопросов, на которые необходимо ответить сразу, без предварительной подготовки:

1. Понравился ли Вам фильм?
2. О чём этот фильм? Как Вы поняли последнее предложение?
3. Как Вы думаете, в какой стране это было? Это важно?
4. Показали бы Вы этот фильм своим будущим детям?
5. Если бы Вы были режиссёром, то какое могло быть продолжение?

Для студентов второго и третьего курсов можно организовать коллективный просмотр одной из серий знаменитого американского телесериала «Доктор Хаус». Фильм о выдающемся враче-диагносте Грегори Хаусе и его команде пользуется огромной популярностью в мире, и поэтому его содержание в той или иной мере знакомо студентам. Задача преподавателя – курировать полноценный просмотр картины и его обсуждение на изучаемом языке, следовательно, основное внимание на первом этапе работы уделяется лингвистическому аспекту, в частности, медицинской терминологии. На втором этапе анализируются психологические аспекты медицинского детектива-драмы. Подготовленной аудитории можно поставить концептуальный вопрос, например, «В чём залог успеха команды доктора Хауса?» Ожидаемый ответ, как правило, включает три момента: 1) разно профильный состав врачей (иммунолог, невролог, хирург, реаниматолог, онколог, эндокринолог), 2) руководитель – гениальная личность, 3) метод дифференциальной диагностики как наиболее приемлемый и правильный. Заключительным аккордом может быть вполне риторический вопрос, предполагающий, как правило, позитивный ответ: «Поехали бы Вы на стажировку в Принстон к доктору Хаусу, если бы Вам была предоставлена такая возможность?»

Дискуссионные моменты на видео-уроках, проводимых с помощью программного комплекса Zoom, стимулируют речевую активность коммуникантов, поскольку обсуждение и решение проблем происходит в синхронном режиме в процессе управляемого группового общения. Видеосвязь – это интерактивный инструмент, который дает возможность преодолеть барьер расстояния между участниками дискуссии. За модель реального человеческого общения можно выбрать виртуальное общение в чатах, форумах и блогах. Так, групповые чаты в приложениях Telegram и Viber предоставляют достаточно много возможностей, поскольку имеют несколько разновидностей (текстовый, голосовой, аудиовидеочат), к тому же преподаватель может дополнительно проверить грамотность письма как вида учебной деятельности.

Достаточно удобным инструментом коммуникации в условиях дистанционного обучения выявился веб-сервис Google Classroom, в рамках которого можно выполнять обычные учебные задания, помещать методические рекомендации, проверять и комментировать работы, видеть статистику выполнения группой учебного плана. Приоритетными, безусловно, являются творческие домашние задания, например, написание сочинений на заданные темы: для студентов 1 курса: «Что такое настоящая доброта?», «Продолжение следует...» (после просмотра мультфильма «Билет без места»); для студентов 2 курса: «Мой идеал врача-профессионала», «Может ли врач быть творческой личностью?» (после просмотра фильма «Доктор Хаус»); для студентов 3-4 курсов: «Моя будущая специализация» и др. Обязательные компоненты творческого процесса – достаточный дедлайн (время на подготовку) и наличие подробного фидбека (отзыва, комментария). От того, насколько интересен преподавательский фидбек, зависит дальнейшая работа в этом направлении, конечная цель которого – научить будущего врача мыслить аналитически и образно.

Одним из эффективных способов активизации работы студентов в процессе языковой подготовки считаем также метод проектов, когда студент самостоятельно планирует, создаёт и защищает свой проект, т.е. таким образом интегрируется в процесс коммуникативной деятельности. В качестве проектной работы иностранным студентам-первокурсникам в первом семестре было предложено создать лепбук на тему «Медуниверситет». Информацию о лепбуке, алгоритм его создания и разнообразные образцы лепбуков можно найти в Интернете. Лепбук как структурированная информация по определенной теме, представленная в креативной форме, имеет цель активизировать нестандартное творческое мышление в студенческой аудитории, позволяет демонстрировать и актуализировать знания, проявлять различные свойства личности, в частности, познавательный интерес, инициативность, самостоятельность, фантазию, воображение и т. д. В условиях вынужденного карантина, когда студенты имеют достаточно свободного времени, – это вполне мотивированное и уместное задание. Обязательное условие и для микрогрупп, и для отдельных студентов – снять видео с демонстрацией того, как работает лепбук, как раскрываются «карманы» с информацией, какие задания предусмотрены, а также сам процесс выполнения этих заданий. Мультимедийная презентация является завершающим этапом проекта и происходит при одновременном подключении всех участников, которые сами выбирают победителя путем голосования.

Заметим, что тема «Медуниверситет» достаточно универсальна, поскольку имеет безграничные возможности для воплощения своих замыслов. Например,

карточки в карманах «Наши дисциплины», «Наши кафедры», «Наши преподаватели» объединялись одним заданием разложить на соответствие; это, кстати, побудило первокурсников, возможно даже впервые, зайти на сайты кафедр для уточнения информации. Карточки с названиями отделов (деканаты, библиотека, читальный зал, столовая, компьютерный класс, студенческий парламент, медпункт, музей, кафедры и т.п.) необходимо было разложить по четырем карманам-этажам главного корпуса. Интересно обыгрывались и карточки с названиями предметов, которые должны быть ежедневно в обычной сумке обычного студента-медика. Карман «Медицинская терминология» содержала карточки с достаточно сложными, по мнению студентов, терминами на лицевой стороне и их толкованиями на обороте. В кармане «Медицинские анекдоты» были представлены иллюстрированные анекдоты на медицинскую тематику.

Для студентов 3-го курса, изучающих дисциплину «Иностранный язык профессионального направления», предусмотрены такие темы для лепбука, как «Поликлиника», «Стоматологическая поликлиника», «Стоматологический кабинет».

Подчеркнем, что с помощью проектной методики у студентов расширяется кругозор, они закрепляют лексико-грамматический материал, развиваются коммуникативные навыки, учатся работать в команде. Существенно меняется статус преподавателя, который при таких обстоятельствах превращается из носителя готовых знаний на координатора познавательной деятельности студентов.

Выводы. Итак, главным в образовательном процессе является органическое сочетание инновационных образовательных технологий, традиционных видов речевой деятельности и творческой личности педагога. Креативный преподаватель, осуществляющий языковую подготовку иностранных студентов в условиях дистанционного обучения, должен находиться в постоянном поиске эффективных методов и приёмов, которые помогут обогатить и оптимизировать учебный процесс.

ЛИТЕРАТУРА

1. Глобина Л. В. Креативность в аспекте языковой подготовки иностранных студентов-медиков / Л. В. Глобина // Актуальні питання гуманітарних наук: міжв. зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2020. – Вип. 31, Т. 1. – С. 297-301.
2. Глобина Л. В. Творческий потенциал дистанционного обучения / Л. В. Глобина // Проблеми і перспективи мовної підготовки іноземних студентів у закладах вищої освіти: збірник наукових статей за матеріалами XVI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 19 жовтня 2021 р.). – Х.: Видавництво Іванченка І.С., 2021. – С. 156–160.

УДК 811.161.2'276.

Глотова О.В.

**Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди, м. Харків**

**ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ
МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ (НА МАТЕРІАЛІ ОТОЛАРИНГОЛОГІЧНОЇ
ТЕРМІНОСИСТЕМИ)**

У статті розглядаються особливості терміноутворення у сфері медичної термінології на матеріалі такої вузької терміносистеми як отоларингологія. Представлені результати лексико-сintаксичного аналізу англійської отоларингологічної термінології дозволили виявити морфологічні та сintаксичні

особливості термінів, описати структурні типи багатокомпонентних термінологічних одиниць. Розглянуті такі продуктивні лексико-семантичні способи терміноутворення як епонімізація та абревіація.

Ключові слова: термін, терминосистема, структурні типи термінів, епонім, абревіатура, отоларингологія.

The article considers the peculiarities of term formation in the field of medical terminology on the material of such a narrow terminological subsystem as otolaryngology. The results of lexical-syntactic analysis of English otolaryngological terms allowed to reveal their morphological and syntactic features, to describe structural types of multicomponent terminological units. Such productive lexical-semantic ways of term formation as eponymization and abbreviation are considered.

Key words: term, terminological system, structural types of terms, eponym, abbreviation, otolaryngology.

В статье рассматриваются особенности терминообразования в сфере медицинской терминологии на материале такой узкой терминосистемы как отоларингология. Представленные результаты лексико-синтаксического анализа английской отоларингологической терминологии позволили выявить морфологические и синтаксические особенности терминов, описать структурные типы многокомпонентных терминологических единиц. Рассмотрены такие продуктивные лексико-семантические методы терминообразования как эпонимизация и аббревиация.

Ключевые слова: термин, терминосистема, структурные типы терминов, эпоним, аббревіатура, отоларингология.

Вивчення мови науки як особливого функціонального стилю, характерною особливістю якого є наявність термінологічних систем, привертає все більшу увагу лінгвістів. Це пов'язано, перш за все, з інтенсивним розвитком наукового знання, зростанням складності наукових досліджень, виникненням нових самостійних наукових напрямків і їх вузькою спеціалізацією. Особливо яскраво це проявляється у сфері медицини.

Поповнення англійської медичної терминосистеми відбувається постійно й інтенсивно [1, с.181]. Свій внесок в дослідження окремих аспектів роблять вчені різних країн світу. Багато досліджень присвячено історичним аспектам розвитку медичної термінології англійської мови, її витокам. Вивченням окремих спеціалізованих терминосистем займалися І. Корнейко (радіологічна медицина), Т. Лепеха (судово-медична), Н. Місник (клінічна). Принципи унормування медичної термінології розробляли О. Кіцера, Я. Коржинський, М. Павловський, А. Ткач. Незважаючи на чималу кількість наявних праць як у вітчизняній, так і в зарубіжній літературі, лінгвістичний аспект вивчення термінологічної лексики все ще потребує глибинних її досліджень.

Медична термінологія є одним із специфічних пластів лексики, яка, в силу особливостей структурно-семантичного, словотвірного і стилістичного характеру, відрізняється від загальнозвживаних слів і, тим самим, займає особливе місце в лексичній системі мови [1; 4; 5]. Належність термінів до лексичної системи мови науки обумовлена не тільки функціонально, але і тим, що вони являють собою знаки іншої семіотичної природи, тобто, як стверджує В. П. Даниленко, «термін – це не особливе слово, а слово в особливій функції, під цією функцією розуміється номінативна функція терміну» [2, с. 14].

У термінологічній системі такої галузі як медицина виділяються більш вузькі підсистеми термінів, як от отоларингологічна термінологічна підсистема, яка і є предметом нашого дослідження. Вивчення термінологічних підсистем є актуальним, оскільки дозволяє, по-перше, простежити відображення в мові науки загальних закономірностей сучасного терміноутворення, по-друге. застосувати системний підхід до дослідження способів утворення термінів, по-третє, дослідити особливості терміноутворення у такій терміносистемі як отоларингологія, яка, за нашими даними, ще не досліджувалась.

Метою дослідження є проведення лінгвістичного аналізу існуючих в даній термінологічній підсистемі термінів та визначення їх типів, а саме синтаксичного, морфологічного, морфолого-синтаксичного та лексико-семантичного способів словотворення.

Матеріалом дослідження слугують терміни і термінологічні словосполучення, відібрані із спеціалізованих медичних словників, довідників, енциклопедій, англомовної періодичної спеціальної літератури.

При описі особливостей утворення медичних термінів в англійській мові слід виходити з того, що фонд терміноутворення в значній мірі збігається з фондом словотворчих засобів загальнозваженої лексики. Основними граматичними засобами вираження термінів є повнозначні частини мови, переважно іменники і субстантивні поєднання атрибутивного типу, оскільки основною функцією терміну є номінація [2].

У ході лексико-синтаксичного аналізу отоларингологічних термінів на основі відібраного матеріалу були визначені основні особливості утворення термінів у конкретній системі: морфологічні (афікація, словоскладання, скорочення або усічення); синтаксичні (довжина терміну, моделі побудови термінів); лексико-семантичні (епонімізація, абревіація).

Виявлено, що словоскладання є невід'ємним способом розвитку англійської отоларингологічної термінології, оскільки термін, утворений за допомогою двох і більше морфем, з одного боку, точно і повно відображає явище, що номінується, а з іншого боку, він набагато менше схильний до полісемії в силу специфічності коренів, що входять до його структури [5]. Терміни, утворені словоскладанням, зручні у користуванні, оскільки сприяють економії мовних засобів. Приклади складання повних слів відсутні в досліджуваній термінології, так що досліджується складання термінологічних елементів, що вказують на певне понятійне поле і утворюють разом єдине медичне поняття. Виявлені такі типи складних термінів:

1) терміни, що складаються з двокореневих морфем і суфікса: *ankylo-glossia, audio-log-ist, laryng-ectomy, laryngo-malacia*;

2) терміни, що складаються з трикореневих терміноелементів і суфікса: *uvulo-palato-plast-y, neuro-fibro-matos-is, naso-pharyngo-scopy*;

3) терміни, що містять 3 кореневих терміноелементи (без афіксів): *cyto-megalo-virus, electro-nystagmo-gram*.

З точки зору зовнішньої форми, терміносистема складається з однокомпонентних і багатокомпонентних термінологічних одиниць. В отоларингологічній терміносистемі широко представлені багатокомпонентні терміни. Розглянемо їх синтаксичні моделі.

Двокомпонентні терміни-словосполучення представлені такими моделями:

1) Іменник з прикметником у функції означення (A + N), напр.: *neural prostheses, auditory perception, augmentative devices, auditory nerve*.

2) Іменник (в функції означення)+іменник (N+N), напр.: *brainstem implant*, *motion sickness*, *node dissection*. Широко представлена структура «іменник-власна назва у функції означення + іменник», наприклад: *Grind test*, *Halstead maneuver*, *Poland syndrome*, *Holt-Oram syndrome*. Варіантом цієї структури є «іменник-власна назва в присвійному відмінку в функції означення+іменник», напр.: *Bouvier's maneuver*, *Klumpke's palsy*, *Jeanne's sign*. Іменник з прийменником «of»+іменник (N+of+N), напр.: *dyspraxia of speech*.

3) Дієприкметник минулого часу в функції означення+іменник (Ved+N), напр.: *cued speech*, *deviated septum*.

Трикомпонентні терміни-словосполучення в англійській отоларингологічній термінології переважно мають моделі:

1) Прикметник + іменник у функції означення+іменник (A+N+N), напр.: *hereditary hearing impairment*, *conductive hearing impairment*.

2) Іменник у функції означення+дієприкметник минулого часу+іменник (N+Ved+N), напр.: *laser assisted uvulopalatoplasty*.

3) Іменник у функції означення+іменник у функції означення+іменник (N+N+N), напр.: *lymph node dissection*, *open-set speech recognition*.

4) Дієприкметник минулого часу+іменник у функції означення+іменник (Ved+N+N), напр.: *noise-induced hearing loss*.

5) Іменник у функції означення+іменник+числівник (N+N+Num), напр.: *neurofibromatosis type 1* (синонімічний варіант цього терміну *NF-1 von Recklinghausen's*), *neurofibromatosis type 2 (NF-2)*.

6) Іменник (власна назва) у функції означення+іменник у функції означення+іменник (N+N+N), напр.: *Semmes-Weinstein monofilament tests*, *Pitres testut sign*.

Значну групу досліджуваних одиниць представляють чотирьохкомпонентні сполучки, представлені моделями:

1) Прикметник+іменник у функції означення+іменник у функції означення+іменник (A+N+N+N), напр.: *upper airway resistance syndrome*, *auditory brainstem response test*:

2) Прикметник+прикметник+іменник у функції означення+іменник (A+A+N+N), напр.: *nonsyndromic hereditary hearing impairment*.

До лексико-семантичних засобів терміноутворення відноситься епонімізація – створення нових термінів на основі власних назв. Терміни-епоніми досить широко представлені в досліджуваній терміносистемі. Такі терміни неодноразово були об'єктом дослідження як у вітчизняному, так і в зарубіжному термінознавстві (Лотте Д.С., Квітко І.С., Лейчик В.М., Ткачова Л.Б., Carda L.). Мабуть, найбільш відомим в отоларингології антропонімом є *Sinus Highmori* – гайморова пазуха за ім'ям відомого англійського лікаря Н Гаймора (Nathaniel Heymor (1613-1685)), який вперше описав захворювання у цій полості. Епонімія є одним з джерел створення нових медичних термінів, до складу яких входять імена вчених, зафіксовані в термінах, ними створених, або названих іншими дослідниками в пам'ять про вчених, які відкрили те чи інше захворювання, які розробили новий метод діагностики, лікування або створили той чи інший інструмент, напр.: *Politzer-Federici symptom* (A. Politzer та F. Federici – відомі австрійські отоларингологи кінця XIX – початку XX століття); *Kulikowski ligature needle*. Епонім дозволяє коротко та економно позначити медичний феномен, синдром, хворобу тощо. До негативних характеристик термінів-епонімів можна віднести те, що вони

збільшують і без того велику синонімію в медичній термінології. Саме тому до термінів-епонімів існує неоднозначне відношення, хоча це частина культури, тому відмовитися від них просто неможливо.

Ще одним з основних джерел поповнення термінології сьогодні є, імовірно, одним із провідних способів терміноутворення в англійській медичній термінології в майбутньому є абревіація. Виділені такі структурні моделі термінів-абревіатур: 1) ініціальна абревіація: однозначні скорочення: *A*: *accommodation*; двозначні скорочення: *TM*: *tympanic membrane*; тризначні скорочення: *ENG*: *electronystagmogram*, *ESS*: *endoscopic sinus surgery*, *FNA*: *fine needle aspirate*; чотиризначні скорочення: *GERD*: *gastroesophageal reflux disease*, *UARS*: *upper airway resistance syndrome*; 2) усічення: *ext* (*external*), *Cyl* (*cylinder*); 3) стягнення: *cd*: *candela*, *XT*: *exotropia*; або телескопія: *ChBFlow*: *choroidal blood flow*; 4) змішана абревіація: *GE reflux*: *gastroesophageal reflux*, *TE puncture*: *tracheoesophageal puncture*.

Відповідно до традиції і норми утворення абревіатур найбільш численними в сучасній англійській отоларингологічній термінології є ініціальні скорочення. найпоширенішими абревіаціями ініціального типу є тризначні та чотиризначні скорочення, що, на нашу думку, дозволяє описувати складні процеси та явища.

Отож, вивчення англійської отоларингологічної терміносистеми потребує подальшого поглибленого аналізу її семантичних особливостей, питань, пов'язаних з оформленням медичних термінологічних систем, методик вивчення способів та процесів терміноутворення. Такі дослідження відкривають можливість прогнозування тенденцій формування терміносистем у різних галузях знання у вигляді виявлення найбільш продуктивних способів терміноутворення.

ЛІТЕРАТУРА

- Герасименко О.І. Науковий стиль дисертаційних праць медичної галузі. *Українська термінологія і сучасність: Збірник наукових праць* / Київ: Інститут української мови НАНУ, 2013. Вип. IX. С. 181–184.
- Даниленко В.П. Об одной модели терминов-словосочетаний / *Научно-техническая терминология*. Москва, 1973. Вып. 10. С. 12 – 18.
- Кінах Б.М. Формування науково-технічних термінів з (діє)прикметниками. Львів, 2002. 36 с.
- Пиріг Л. А. Українська мова в медицині: минуле і сучасність. *Українська термінологія і сучасність: Збірник наукових праць* / Київ: Інститут української мови НАНУ, 2013. Вип. IX. С.175-180.
- Дев'ятко Ю.С. Типологія стоматологічної термінології в українській і англійській мовах та її лексикографічне відтворення. Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.21. / Львівський нац. ун-т імені Івана Франка. Львів, 2021. URL: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.26/Devyatko_0505.pdf (Дата звернення: 01.11.2021)

УДК: 378. 147(477)

Гончарова Є. Є.

Полтавський державний медичний університет, м. Полтава
РОЛЬ МОТИВАЦІЇ У ФОРМУВАННІ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗВО УКРАЇНИ

В аспекті компетентнісного підходу, динамічний перехід від очної до змішаної та дистанційної форм навчання, викликаний поширенням Covid-19, вимагає постійного вдосконалення підходів і методів, орієнтованих на організацію сприятливих умов для формування фахової компетентності здобувачів вищої

освіти ЗВО України. Розглядається актуальність усебічного спрямування майбутніх фахівців до творчої самореалізації під час організації дистанційного навчання.

Ключові слова: фахова компетентність, мотиваційна компетентність, мотивація, особистісна мотивація, соціальна мотивація.

In terms of competency approach, the dynamic transition from the on-campus to blended and distance studies under ongoing Covid-19 pandemic, requires continuous improvement of approaches and methods aimed at organizing favorable conditions for the formation of students' professional competence at HEIs of Ukraine. The urgency of comprehensive orientation of future specialists to creative self-realization during the organization of distance learning is considered.

Keywords: professional competence, motivational competence, motivation, personal motivation, social motivation.

В аспекті компетентностного підходу, динамічний переход від очної к смешанній і дистанціонній формам обучения, вызваний распространением Covid-19, требует постоянного усовершенствования подходов и методов, ориентированных на организацию благоприятных условий для формирования профессиональной компетентности соискателей высшего образования ЗВО Украины. Рассматривается актуальность всемерной направленности будущих специалистов к творческой самореализации во время организации дистанционного обучения.

Ключевые слова: компетентность, мотивационная компетентность, мотивация, личная мотивация, социальная мотивация.

Сучасний динамічний перехід від очної до змішаної та дистанційної форми навчання, викликаний поширенням Covid-19, вимагає постійного вдосконалення підходів і методів, орієнтованих на організацію сприятливих умов для формування фахової компетентності здобувачів вищої освіти ЗВО України. В аспекті компетентностного підходу, особливої актуальності під час організації дистанційного навчання набуває усебічне спрямування майбутніх фахівців до творчої самореалізації.

Важливою складовою компетентностного підходу в системі вищої освіти є формування мотиваційних компетентностей у здобувачів вищої освіти як сукупності особистісних та соціальних мотивацій, спрямованих на подальше формування фахової компетентності. Без наявності вищевказаних мотиваційних компонентів якісне оволодіння майбутніми спеціалістами сукупністю фахових компетентностей буде проблематичним. Не менш важливою є проблема формування у здобувачів вищої освіти стійкої позитивної мотивації стосовно майбутньої професії, що передбачає здатність та усвідомлене бажання продовжувати науково-пізнавальну діяльність упродовж усього життя.

Аналіз основних досліджень та публікацій. «Мотивація у загальному психологічному контексті є складним об'єднанням, «сплавом» рушійних сил поведінки, що відкривається суб'єкту у вигляді потреб, інтересів, праґнень, мети, ідеалів, які безпосередньо детермінують людську діяльність» [6, с. 205]. І. Зимня визначає мотивацію як складний механізм співвіднесення особистістю зовнішніх і внутрішніх чинників поведінки, який визначає виникнення, спрямованість, а також засоби здійснення конкретних форм діяльності [2, с. 219].

О. Овчарук основними мотиваційними компетентностями, пов'язаними з *внутрішньою мотивацією*, інтересами, індивідуальним вибором особистості вважає: здатність до навчання; винахідливість; навички адаптуватись та бути мобільним; уміння досягати успіху в житті; бажання змінити життя на краще; інтерес та внутрішню мотивацію; особисті практичні здатності; уміння робити власний вибір та визначати особисті цілі [4, с. 62].

О. Малихін зазначає: «Наявність сталих внутрішніх мотивів навчальної діяльності виступає провідним стимулом прагнення правильно, науково обґрунтовано підходити до організації власної самостійної діяльності в комплексі й за напрямами окремих блоків дисциплін, кожного предмету, зокрема, а також їх складових, модулів, розділів, тем, конкретної лекції, семінарського. Практичного чи лабораторного заняття» [5 с. 229].

Сприймаючи внутрішню мотивацію, спрямовану на процес і зміст діяльності, як домінувальну, у процесі навчання необхідно враховувати також і *зовнішню мотивацію*, спрямовану на виконання обов'язку отримати вищу освіту, усвідомлення відповідальності перед суспільством, уникнення неприємностей, бажання отримати схвалення з боку викладача, батьків чи інших людей.

Завдання дослідження: розкрити теоретичні аспекти формування позитивної мотивації до навчання в умовах активної взаємодії викладача та здобувача вищої освіти.

В основі *навчальної мотивації* лежить потреба суб'єкта діяльності, яка, у свою чергу, надає поштовх до розвитку його пізнавальної активності.

Формуванню позитивної мотивації здобувачів вищої освіти до процесу навчання сприяє професіоналізм викладача, його вміння організувати фахово орієнтований процес навчання з використанням методів, що стимулюють навчально-пізнавальну діяльність, впливають на самовизначення майбутніх фахівців та усвідомлення ними як найближчих, так і завершальних результатів навчання, створюють позитивний емоційний фон у відносинах зі студентами.

Відчуття необхідності діяти (навчатися) залежить від ступеня інтересу особистості до предмета діяльності. Інтерес, який відноситься до усвідомлюваних мотивів, ґрунтуються на емоційній готовності студента до інтелектуальної діяльності в ході навчання у ЗВО. Зацікавленість спонукає особистість отримувати задоволення навіть у ході напруженої роботи. Дослідженнями сучасних науковців [3, с. 266] доведено, що висока позитивна мотивація до навчання може стати компенсуючим чинником у разі недостатньо високого рівня навчальних здібностей, однак навіть високий рівень здібностей не компенсує відсутність такої мотивації.

Мотивація до процесу навчання може бути, по-перше, ситуативною, обґрунтованою тимчасовою необхідністю виявити свій рівень навченості (у ході написання тесту, складання іспиту, необхідності уникнути неприємностей, пов'язаних з повторним складанням іспиту); по-друге, особистісною – коли мета й мотиви пов'язані між собою, що породжує прагнення здобувача вищої освіти до самовдосконалення.

Домінування ініціативності й усвідомлення здобувачем вищої освіти необхідності отримання високих результатів у навчанні базується на формуванні в майбутніх спеціалістів: по-перше, соціальних мотивів своєї діяльності; по-друге, інтересу до змісту навчання. Інтерес до змісту навчання стимулюється шляхом створення посиленої складності навчального матеріалу, його урізноманітнення, урахування індивідуально-психологічних особливостей за умови визначення

способів діяльності студентів (наприклад, упровадження активних методів навчання, в основі яких лежить пошукова діяльність).

Формування *навчальної мотивації*, якісна організація процесу оволодіння сукупністю необхідних компетентностей, має спиратися на врахування індивідуально-психологічних особливостей студентів.

Формування *професійної мотивації* передбачає новизну пропонованого навчального матеріалу, його актуальність, зв'язок з реаліями сучасного життя. Це дозволяє сформувати соціальну мотивацію відносно майбутньої професії, сприяти визначенню фахових мотивів як провідних в ієрархії мотивів здобувачів вищої освіти [1].

Висновки. У перспективі, подальші дослідження означеної проблеми мають бути спрямовані на проектування дидактичних умов, здатних стимулювати психологічні фактори розвитку позитивної мотивації особистості до навчання у конкретних обставинах на засадах обов'язкової взаємодії і співпраці викладача та здобувача вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончарова Є. Є. Диференціація навчання фахових дисциплін майбутніх учителів іноземної мови у вищих педагогічних закладах: дис. ...кандидата пед. наук : 13.00.09 / Гончарова Євгенія Євгенівна. – Полтава, 2015. – 252 с.
2. Зимняя И. А. Педагогическая психология / Ирина Алексеевна Зимняя. – М. : Издательская корпорация «Логос», 2000. – 384 с.
3. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Евгений Павлович Ильин. – СПб. : Питер, 2002 – 512 с.
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: [бібліотека з освітньої політики / під заг. ред О. В. Овчарук]. – К. : «KIC», 2004. – 112 с.
5. Малихін О. В. Організація самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів: теоретико-методологічний аспект : [монографія] / Олександр Володимирович Малихін. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2009. – 307 с.
6. Педагогічна психологія / [Євтух М. Б., Лузік Е. В., Ладогубець Н. В., Ільїна Т. В.] – К. : Інтердрук, 2014. – 420 с.

УДК 82.1:616-002.78 (652)

Гончарова Н.А., Цисик А.З.,

**Учреждение образования «Белорусский государственный
медицинский университет», г. Минск**

ИЗОБРАЖЕНИЕ ПОДАГРЫ В АНТИЧНОЙ ПОЭЗИИ

У статті представлена античні історичні та літературні згадки про хворобу «подагра», в тому числі фрагменти творів відомих поетів. Особлива увага відводиться поетичним рядкам грекомовного поета II століття Лукіана, присвяченим зображеню подагри. Висловлюється критика на адресу тих сучасних дослідників, які некритично сприймають літературні фантазії Лукіана.

Ключові слова: подагра, історичні та літературні джерела, антична поезія, творчість Лукіана, об'єктивна оцінка поетичних фантазій Лукіана.

The article presents ancient historical and literary references to the gout disease, including fragments of the work of famous poets. Special attention is paid to the poetic lines of the Greek-speaking poet of the second century Lucian, dedicated to the image of gout. Criticism is given to those modern researchers who uncritically perceive Lucian's literary fantasies.

Key words: gout, historical and literary references, antique poetry, works of Lucian, unbiased judgment of Lucian's literary fantasies.

В статье представлены античные исторические и литературные воспоминания о болезни «подагра», в том числе фрагменты сочинений известных поэтов. Особое внимание уделяется поэтическим строкам греческого поэта II века Лукиана, посвященным изображению подагры. Высказывается критика в адрес тех современных исследователей, которые некритически воспринимают литературные фантазии Лукиана.

Ключевые слова: подагра, исторические и литературные источники, античная поэзия, объективная оценка литературных фантазий Лукиана.

Подагра в современной медицине определяется как «заболевание, при котором в различных тканях откладываются кристаллы моноурата натрия и развивается воспаление», а также как «подагрический артрит» [1, с. 1352]. Данное заболевание чаще всего встречается у мужчин и проявляется внезапным опуханием сустава большого пальца ноги и ощущением острой боли в нем, лишающей больного возможности двигаться. Подагра известна с глубокой древности: первые документальные свидетельства этого заболевания в Древнем Египте датируются приблизительно 2600 г. до н. э. и передают картину подагрического артрита большого пальца ноги [13, с. 90]. В наше время растет распространение подагры; в частности, за период 1990-2010 годов в мире имело место двукратное увеличение частоты случаев выявления данной патологии [13, с. 92]. Поэтому интересно взглянуть на картину заболеваемости подагрой в античном мире сквозь призму доступных литературных памятников, в том числе и поэтических.

В Древней Греции впервые описал отдельные клинические симптомы подагрического артрита в своих «Афоризмах» Гиппократ в V веке до н. э. [2]. В частности, в них он постулировал закономерности подагры, которые справедливы и в наши дни: подагры не бывает у женщин до менопаузы (29-й афоризм), у мужчин до начала половой жизни (30-й афоризм), а также у евнухов (28-й афоризм). В «Афоризмах» впервые появляется и термин «подагра» – ποδβύρα, который образован от существительных πούς, πόδις «нога» и βύρα – «железный капкан для зверя». Первоначально слово ποδβύρα обозначало «ножной капкан», затем «боль в ноге при ее сжатии капканом», а затем просто «острая боль в ноге» [18, с. 1425]. Подагрические боли в суставах руки греческие врачи называли χειρβύρα (χειρ, χειροῦ – «кость руки»), а в латинском языке этот термин приобрел формы cherrgra и chirrgra [5, с. 137-138]. В I в. до н. э. римский энциклопедист и врач Авл Корнелий Цельс в 7-й и 8-й главах IV книги своей работы «De medicina» («О медицине») определил связь подагры с чрезмерным употреблением пищи и вина, а также высказал ряд рекомендаций по лечении этого заболевания. Римский философ Сенека в своих «Моральных письмах к Луцилию» (LXXVIII, 9; XCIV, 20-21) говорит о распространенности подагры в Риме не только среди мужчин, но и женщин (tot feminae podagrcae), порицая последних за участие в пирах наравне с мужчинами, за чревоугодие и чрезмерное употребление вина.

Следует отметить, что в Древней Греции и Древнем Риме существовала объективная культурно-бытовая основа для возникновения подагры, так как в этих странах издревле вино потреблялось повсеместно и ежедневно. Современной медициной доказано, что после употребления алкоголя, в том числе и вина, значительно повышается показатель кислотности мочи, благодаря чему снижается степень растворимости мочевой кислоты, и её соли начинают откладываться в суставах в виде микроскопических кристаллов, что является провоцирующим

фактором развития подагрической атаки (обострения) [13, с. 90]. И поэтому не зря в Древней Греции бытowała легенда, изложенная в эпиграмме греческого поэта III в. до н. э. Гедила, что богиня Подагра родилась в результате союза богини любви Афродиты и бога вина Диониса:

Боги Киприда и Вакх расслабляют нам члены, и то же
С нами подагра творит, ими рожденная дочь [13, с. 462].

Лукиан из Самосаты, греческий писатель II века н.э., дополнил эту легенду сведениями о том, что подагра избегает бедняков и любит богачей:

Нищий, богиня, противен тебе, ты смиряешь богатых;
Знаешь, всегда и везде как беспечально прожить.
Вот почему избегаешь ты бедности скучной порога
И веселишься, войдя в ноги и дом богача [7, с. 537].

В отечественных и зарубежных публикациях об истории подагры [13, с. 92; 21, с. 200] распространено мнение, что автором выражения «*podagra morbus divitum*» (подагра – болезнь богачей) является историк I века Гай Светоний Транквилл, автор известного сочинения «Жизнь двенадцати цезарей» (*De vita XII Caesarum libri VIII*). Однако в современном переводе на русский язык и этого сочинения, и других сохранившихся фрагментов Светония, который осуществил известный филолог М.Л. Гаспаров [14], это выражение не обнаруживается. Ничего не говорит о принадлежности указанного выражения Светонию и немецкий врач XVII века Герхард Фельтман в своем произведении «*De dea Podagra liber singularis*» («О богине Подагре отдельная книга»), цитирующий многих античных авторов. Он только отмечает, что подагру считают «болезнью богачей» (*morbus divitum dicitur*) [19, с. 194].

Подагра особенно распространилась в Риме после притока огромных материальных ресурсов, хлынувших в Рим после завоевания Греции и Карфагена. Не случайно Плиний Старший в «Естественной истории» (XXVII, 63) утверждает, что «древним римлянам эта болезнь не была известна, ибо тогда она получила бы латинское название». Видимо, поэтому в комедиях Плавта (середина III в. до н. э.) мы находим всего одно беглое упоминания о подагре в комедии «Купец» (295-296):

Впрочем, будь в подагре ноги у Евтиха, и тогда б
Из пристани прийти он смог бы [11, с. 41].

Латинский текст в данном месте звучит как «*si podagrosis pedibus esset Eutychus*» – «даже если бы у Евтиха были подагрические ноги». Синонимом прилагательного *podagrosus* в латинском языке стало слово *podagricus*, а человека, а страдающий подагрой получил название *podager* [5, с. 593].

О сравнительно небольшой распространенности подагры в Риме времен Плавта свидетельствует и его комедия «Куркулион» (216-222). Здесь, рисуя неприглядный образ сводника Каппадока, автор вкладывает в его уста перечень наиболее известных болячек, мучающих пожилого человека, среди которых, однако, нет подагры: «хожу, точно с поясом на печени, как будто двойню в животе ношу, селезенка мучает, боль в почках, рвутся легкие, резь в печени, под сердцем подкатило, все нутро болит». Собеседник Полинур добавляет, что у Каппадока – желтые глаза и его, видимо, желтуха мучает]. В комедии «Два Менехма» старик рисует типичную картину старческих недомоганий, но о подагре он не упоминает (251-258).

Первым в римской поэзии о подагре как о своей личной болезни упоминает поэт начала III века до н. э. Квинт Энний: «Пишу стихи, лишь схваченный

подагрою» (*nunquam poetor nisi si podaager*) [12, с. 128]. После Энния и Плавта название данной болезни встречается в одном из разрозненных фрагментов поэта-сатирика второй половины II века до н. э. Луцилия: «настолько безобразен и с артритом, и с подагрою старик» (*quod deformis, senex arthriticus ac podagrosus*). [12, с. 136]. А с I в. до н. э. и подагра, и хирагра (херагра) – заболевания, уже достаточно распространенные в римском обществе, и они часто встречаются в поэтических произведениях. Так, Гораций в своих «Посланиях» советует Меценату не прекращать охранять тело от узловатой херагры – *nódosá corpús nolis prohibere cheragra* (Посл., I, 31). Поэт первой половины I века н. э. Персий в пятой сатире, рассуждая о различных устремлениях людей, напоминает им, что в конце жизни каменистая хирагра сломит их суставы (...*lapidosa chiragra // fregerit articulos*) и подведет итог всем их жизненным метаниям (V, 52-62). Светоний, рассказывая о жизни императора Клавдия, упоминает о том, тот при ходьбе очень противно ковылял и у него были слабые колени [15, с. 183], но Сенека в своем сатирическом произведении «Апофеоз божественного Клавдия» прямо говорит, что у Клавдия была подагра [14, с. 127]. Нередко упоминает о подагре и хирагре бытописец и сатирик первого века нашей эры Марциал. Так, в одной из эпиграмм (I, 98) поэт пишет:

Судится все Диодор и подагрою, Флакк, он хворает.

Но он не платит дельцу: болен хирагрою он [8, с. 49].

В другой эпиграмме (XII, 48) поэт прямо говорит о том, что причина возникновения подагры – это чревоугодие и пьянство:

Краснобородки, и все эти зайцы, и вымя свиное
К желчному цвету лица, к тяжкой подагре ведут.
Этой ценой не хочу ни альбанских попоек, ни даже
Капиталийских пиров, ни у понтификов яств! [8, с.325].

Однако в античной литературе наиболее полное и красочное изображение подагры и приносимых ею страданий человеку дал уже упомянутый выше Лукиан. По всей видимости, он и сам страдал подагрой, поскольку сумел представить о ней такие яркие и впечатляющие поэтические картины. Подагре Лукиан посвятил не только представленную выше эпиграмму, но и еще два произведения. Первое из них – это трагикомедия «Трагиподагра» [7, с. 509-519], построенная по формальным схемам античной трагедии: здесь выступают главный герой «Подагрик», хор, божество-болезнь Подагра, Вестник, Врачи и персонифицированные Страдания. Трагедия открывается обращением Подагрика к ужасной богине Подагре, в котором он раскрывает свое видение появления в мире Подагры не как итог союза светлых богов Афродиты и Диониса, а как порождение ужасных чудищ Тартара (1-4):

Сколь ненависно имя всем богам твое,
Подагра. Дочь Коцита, сколько слез в тебе.
В глубинах черных Ада родила тебя
Эриния Мегера и вскормила там.

Вступает в действие Хор, каждый участник которого болен подагрой и носит венок из бузины, так как ее листья считались одним из лекарственных средств от подагры. По походке и палке в руках Подагрика хор определяет его как «миста необорной богини Подагры» и поет гимн в ее честь, в котором рассказывает, как Подагра была рождена старцем Офионом – древним титаном «средь объятий

веселых и ласковых». А мистов Подагры, разъясняет хор, выбирает сама богиня весной:

Но лишь весной раскошно расцветут цветы
И дрозд зальется звонкий в молодых ветвях,
Тогда у посвященных все суставы их,
Подкравшись тайно злая ломит боль.
Ступни, колена, пятки, бедра, голени,
Лопатки, плечи, руки и запястья рук
Она терзает, жжет, кусает, ест и палит,
Пока богиня муки не велит унять. (117-124).

Появляется, на палку рукой опервшись, как и все подагрики, сама богиня Подагра и произносит длинный монолог (138-190), в котором хвастается тем, что она не подвластна ни небесным, ни земным врачам и всем их лечебным снадобьям. А в списке этих снадобий и растительные ингредиенты, и человеческий кал, и вареные жабы с ящерицами, и металлы, и соки деревьев, и кости, жилы, кожа, жир, мозг, кровь, моча и молоко животных, гнезда ласточек, и всевозможные заклятья. «Но проку нет в войне со мной, и мне можно только покориться», заключает Подагра. Затем она продолжает хвастаться своим могуществом, перечисляя известных героев мифов, которых она поразила:

...Я героев сонм

Смирила также – знают мудрецы о том:
Подарк – Приама звали: он подагрик был
И сам Ахилл скончался от болезни ног.
Беллерофонт – подагрик был неколебим.
Страдал Эдип подагрой, повелитель Фив.
Лаэрта сын, Итаки повелитель был
Сражен не шилом ската, а погублен мной.

Однако этот перечень страдавших от подагры или умерших от нее требует весьма критического анализа, который мы и проведем на основе известной работы Р. Грэвса, посвященной греческой мифологии [4].

Начнем с царя Трои Приама. В мифах говорится о том, что в младенчестве его имя было Подарк (гр. ποδάρκης – «быстроходный»). При разрушении Гераклом Трои был убит отец Приама Лаодонт, а Подарк был выставлен на продажу и выкуплен своей сестрой Гесионой. От глагола πρίαμαι – «покупать» он и получил свое новое имя. Отметим, что в словаре homerovskих поэм слово ποδβύρα еще не упоминается, как и нет упоминания об ином подобного рода заболевании участников Троянской войны. Как известно из текста «Илиады», после гибели Гектора его отец, уже совсем дряхлый старец Приам ночью отправился в лагерь ахейцев к Ахиллу и вымолил у него тело сына для надлежащего погребения. Он ночью проделал весьма нелегкий путь, хотя и с помощью проводившего его бога Гермеса, и вряд ли, будучи подагриком, смог бы это сделать. К тому же Приам принадлежал к первым поколениям героев, ведущим род от Зевса (прадед Приама Дардан был сыном Зевса и плеяды Электры, дочери титана Атланта). Согласно греческим мифам, ни один представитель героев, восходящих к божествам, не был подвержен какой-либо земной болезни, в том числе и подагре. Посему Ахилл, внук Зевса, постоянные эпитеты которого у Гомера – «быстроходный» и «стремительный» (ποδάρκης и Σκύς соответственно), тоже не мог быть подагриком. Подобное мнение могло возникнуть разве что на основании того, что Парис, брат Гектора,

поразил Ахилла стрелой в ногу выше пятки (и медики отсюда знают термин «Ахиллово сухожилие»). Это было единственное место на теле Ахилла, которое оставалось подверженным смерти, поскольку за это место держала младенца Ахилла его мать Фетида, когда окунала его в священные воды реки Стикс в царстве Аида, чтобы сделать сына бессмертным. Отсюда известно и выражение «Ахиллесова пятка», как символ самого уязвимого места.

Герой греческой мифологии Беллерофонт, оседлавший крылатого коня Пегаса и уничтоживший ужасное чудище Химеру, дерзнул на Пегасе взлететь на Олимп, но Зевс его сбросил на землю и тот, упав с высоты, стал хромым и слепым. И здесь хромота героя не имеет ничего общего с подагрой.

Отцу Эдипа царю Фиву Лая было пророчество, что его сын принесет ему погибель. Поэтому родившемуся мальчику он проткнул острым железом лодыжки, приказал связать малыша и отнести его в далекую горную местность на съедение диким животным. Однако мальчика нашел некий пастух и взял к себе на воспитание, назвав его Эдипом из-за его изуродованных и опухших ножек (греч. Ήδίπους, букв. «имеющий опухшие ступни»). Эдип вырос крепким юношей, отправился в Фивы, убил отца Лая и стал царем Фив, женившись на родной матери. Узнав случайно всю правду о себе, он ослепил себя и до преклонных лет бродил по миру в сопровождении дочери Антигоны. Так что и в этой мифологической истории Эдип не имеет никакого отношения к подагре. И, наконец, Одиссей, знаменитый своими военными подвигами под Троей и истребитель ста восьми женихов своей жены Пенелопы, при полном здравии и отсутствии подагры был случайно убит своим сыном от волшебницы Кирки Телегоном. Поэтому мы должны понимать, что вся эта гиперболизация своих подвигов богиней Подагрой – только одно из поэтических средств Лукиана, обладавшего большой творческой фантазией. Главное, чтобы современные авторы научных работ не принимали фантазии Лукиана за чистую монету и не сообщали своим доверчивым читателям, что подагрой страдали Ахилл, Одиссей, Эдип и даже такие исторические личности, как Александр Македонский и Цезарь. Например, в «Украинском ревматологическом журнале» за 2018 год появилась статья десяти врачей-ревматологов «Знаменитые подагрики в нумизматическом изображении» [16, с. 16-24], где представлены 65 монет с изображениями различных деятелей античной и постконтинентальной Европы, в том числе Александра Македонского, правителя Сиракуз III-го века до н. э. Гиерона, Юлия Цезаря, Октавиана Августа. Но о подагре всех этих исторических лиц не упоминают такие авторитетные античные историки, как Светоний, Плутарх, Полибий и Диодор Сицилийский. В частности, причинам смерти Александра Македонского посвящена отдельная статья в Википедии, в которой изложены все имеющиеся на сегодняшний день версии заболевания и смерти тридцатидвухлетнего покорителя мира, но о подагре там нет упоминаний. Что касается Юлия Цезаря, то он, как и Александр Македонский, большую часть жизни провел в военных походах и пеших переходах, не жалуясь на свои ноги. Историк Светоний пишет, что Цезарь отличался превосходным здоровьем, и лишь под конец жизни на него стали нападать внезапные обмороки и изредка – приступы падучей [15, с. 32].

Однако возвратимся к «Трагиподагре» Лукиана. Врач-сириец сообщает о наличии у него мази от подагры и обещает излечить больного Подагрика. В ответ на это богиня Подагра приказывает своим слугам – Страданиям вступить в ноги Подагрика и подвергнуть его самым жестоким мукам, но если мазь излечит

больного, то богиня обещает уйти навсегда в глубокий Тартар. Но мазь врача не помогает, и Подагрик, терзаемый ужасными болями, умоляет богиню сжалиться и облегчить его страдания. Та милостиво приказывает Страданиям утихомириться и с гордостью провозглашает:

Утихомирьтесь, муки, и оставьте тех,
Кто пожалел, что начал враждовать со мной.
И пусть узнает каждый: из богов лишь я
Не поддаюсь лекарствам – я сильнее их.

В заключение хор подагриков, называя богиню Подагру всенародной, обращается к ней с молитвой:

О, всенародная наша подагра, отныне даруй нам
Лишь нетяжелую боль и несильную, – острой не надо –,
Легкую боль, без вреда и без мук, чтоб ходить не мешала.

Подагре Лукиан посвятил и небольшую драму «Быстроног» (Βύστρονος). В ней под таким именем выступает юноша, сын Подалирия и некоей Астасии. Имена эти аллегорические и призваны усилить трагикомическую выразительность произведения: Подалирий, был сыном бога Асклепия и врачевал ахейцев, осаждавших Трою, имя Астасия буквально значит «Непостоянство», а юноша-Быстроног ассоциируется с быстроногим Ахиллом. Быстроног нередко издевался над подагриками, и за это богиней подагры был сам наказан этой болезнью. Начинается произведение монологом Подагры, в котором она говорит о себе, о мучениях, которые она приносит людям, и порицает тех, кто отказывается ее признавать:

Подагра я; ужасной, ненавистной всем
Меня зовут, жестокой для людей бедой.
Из жил скрутивши путы, ими ноги я
Сковать могу, в суставы я вхожу легко.
Смешны мне те, кто болью сражены моей,
Но, тщетно оговоры измышляя, свой
Недуг открыть боится, и сказать о нем.

Речь здесь идет о юноше Быстроге, который, не зная сущности и названия своей внезапной болезни ног, придумывает различные причины ее возникновения. Появляется врач, долго пытающийся узнать причину болезни Быстронога, и, наконец, определяет ее как подагру – «недуг ужасный, что с ногою слит». Заканчивается драма трагикомическими воплями словами Быстронога, страдающего от подагрических болей.

Таковы некоторые данные античных письменных источников о подагре, дочери Венеры и Вакха. Но за этими родителями всегда незримо прячется еще один, и самый активный участник акта сотворения подагры – человеческая невоздержанность – по латыни *intemperantia*. Ведь не зря существует латинская поговорка: *intemperantia est nutrix medicorum* [18, с. 269] – «невоздержанность – кормилица врачей». Можно быть уверенным в том, что подагра не грозила в античные времена всем тем, кто помнил знаменитое греческое правило *μεδ»ν γαν* (ничего лишнего) и его латинское соответствие *ne quid nimis*. Не угрожает она и тем нашим современникам, которые помнят афористические слова Горация : *est modus in rebus, sunt certi denique fines* [18, с. 172] – «Мера бывает во всем, и во всем свои есть пределы».

ЛИТЕРАТУРА

- Большой энциклопедический словарь медицинских терминов / под. ред. проф. Э.Г. Улумбекова. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2012. – 2263 с.
- Гиппократ. Афоризмы / Гиппократ. – М.: Эксмо, 2008. – 4000 с.
- Гораций. Собрание сочинений. – Санкт-Петербург: Биографический інститут. Студия биографика, 1993. – 447 с.
- Грейвс Р. Мифы древней Греции. Пер. с англ. Под ред. и с послеслов. А.А. Тахо-Годи. – М., Прогресс, 1992. – 624 с.
- Дворецкий, И. Х. Латинско-русский словарь: около 50 000 слов. – 3-е изд., испр. / И. Х. Дворецкий. – М. : Рус. яз., 1986. – 840 с.
- Дворецкий, И. Х. Древнегреческо-русский словарь. В двух томах / И. Х. Дворецкий. – М.: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1958. – Т. 1. — 1043 с.; Т. 2. — 1905 с.
- Лукиан. Избранное. Пер. с древнегреч. / Сост., предисл. И.И. Нахова; Коммент. И. Нахова и Ю. Шульца; Худож. В.В. Носков. – М.: Худож. лит., 1987. – 624 с.
- Марциал Марк Аврелий. Эпиграммы. – СПб: АО «Комплект», 1994. – 448 с.
- Персий. Сатиры // Римская сатира: Пер. с латин. / Сост. науч. Подгот. текста М. Гаспарова; Предисл. В. Дурова; Коммент. А. Гаврилова, М. Гаспарова, И. Ковалевой и др. – М.: Худож. лит., 1989. – 543 с.
- Плавт. Комедии. Т. 1; Пер. с латин. / Коммент. И. Ульяновой. – М.: Искусство, 1987. – 672 с.
- Плавт. Комедии. Т. 2; Пер. с латин. / Коммент. И. Ульяновой. – М.: Искусство, 1987. – 800 с.
- Полонская К.П., Поняева Л.П. Хрестоматия по ранней римской литературе: Учеб. пособие / Сост.: К.П.Полонская, Л.П.Поняева. – М.: Высш. Шк., 1984. – 224 с.
- Полстяной А.А. Подагра: исторический обзор // Молодий вчений.– № 11 (38), 2016. – С. 90-94.
- Римская сатира: Пер. с латин. / Сост. и науч. подгот. текста М. Гаспарова; Предисл. В. Дурова; Коммент. А. Гаврилова, М. Гаспарова, И. Ковалевой и др.– М.: Худож. лит., 1989. – 543 с.
- Светоний Г.Т. Жизнь двенадцати цезарей. Пер. с лат. М.Л. Гаспарова / Предисл. и прим. М.Л. Гаспарова; Послесл. М.Л. Гаспарова, Е.М. Штаерман. – М.: Правда, 1988. – 512 с.
- Синяченко О.В., Коваленко В.Н., Борткевич О.П. [и др.]. Знаменитые «подагрики» в нумизматическом изображении // Український ревматологічний журнал. – № 4(74), 2018. – С. 16-24.
- Эпиграммы греческой Антологии / Пер. с. древнегреч.; Под ред. и с коммент. М.Гаспарова и Ю Шульца; Вступ. ст. М.Гаспарова. – М.: ТЕРРА, 1999. –728 с.
- Dicta: zbiór iacinskich sentencji, przysiów, zwrotów, powiedzeń / Zebrai, opracowai i rzedagowai Czesław Michalunio. – Kraków: Wydawnictwo WAW, 2011. – 724 s.
- A Greek-English Lexicon compiled by H.G. Liddell and R. Scott. – Oxford. – Clarendon Press, 1996. – 2042 + 320 р.
- Gerh. Feltmanni De Dea Podagra liber singularis. – Bremae: Printibus Hermanni Brauer, illustris GymnasiiTypographi – Anno MDCXCIII. – 214 р.
- Mason P/ Some historical remarks on microcrystalline arthritis (gout and chondrocalcinosis) / P. Marson, G. Pastero // Reumatismo. – 2011. – №63 (4). – Р. 199-207.

УДК 37.091.26:811.111:005.336.5]:61-057.875-047.22

Гордієнко О.В., Дмитерко Є.В., Мирошниченко О.А.

Запорізький державний медичний університет, м. Запоріжжя

ВАЛІДНІСТЬ КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ІСПИТУ КРОК-1: ОЦІНЮВАННЯ

РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ АНГЛОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ

КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ МЕДИКІВ

Проаналізовано сучасні дослідження щодо вивчення особливостей оцінювання рівня знань фахових іспитів для студентів вищів. Досліджено структуру загальномовних та фахових іспитів з англійської мови професійного спрямування. Визначено вимоги до рівня володіння англійською мовою професійного спрямування у студентів медиків відповідно до CEFR. Була виявлена основна мета та завдання іспитів КРОК-1, CAE, TOLES, BEC, APTIS, OET у розрізі їхньої структури. Розглянуті стандарти міжнародних іспитів з

англійської мови та виявлені групи іспитів, які є основними для вступу до вишів, для роботи за кордоном та є іспитами професійного спрямування. Розкрита структура та наповнюваність іспитів професійного спрямування та загальних іспитів. Проаналізована якість кваліфікаційного іспиту КРОК-1 у порівнянні з існуючими CAE, TOLES, BEC, APTIS, OET для перевірки рівня same професійної комунікативної компетенції студентів медиків. В процесі роботи виявлено, що іспит «Крок 1» не перевіряє у повному обсязі рівень професійної англомовної комунікативної компетенції студентів медиків, а виявляє тільки комунікативну компетенцію з читання. Як було зазначено центром тестування, що іспит КРОК-1 є міжнародним іспитом з основ медицини з фундаментальних та клінічних дисциплін, що використовується на міжнародному рівні. В даній статті також було розглянуто параметри якості кваліфікаційного іспиту КРОК-1 відповідно до вимог рівня владіння англійською мовою згідно до CEF of Reference. Отримані результати були зіставлені та зроблені висновки.

Ключові слова: кваліфікаційний іспит КРОК-1, структура фахових іспитів, рівень владіння англійською мовою, структура та наповнення завдань, професійне спрямування, Cambridge Exams, TOLES, BEC, APTIS, OET.

Проанализированы современные исследования по изучению особенностей оценки уровня знаний профессиональных экзаменов для студентов вузов. Исследована структура общезыковых и профессиональных экзаменов по английскому языку профессионального направления. Определены требования к уровню владения английским языком профессионального направления у студентов медиков в соответствии с CEFR. Были выявлены основные цели и задачи экзаменов КРОК-1, CAE, TOLES, BEC, APTIS, OET в разрезе их структуры. Рассмотрены стандарты международных экзаменов по английскому языку и выявлены группы экзаменов, которые являются основными для поступления в вузы, для работы за границей и являются экзаменами профессионального направления. Раскрыта структура и наполняемость экзаменов профессионального направления и общих экзаменов. Проанализировано качество квалификационного экзамена КРОК-1 в сравнении с существующими CAE, TOLES, BEC, APTIS, OET для проверки уровня именно профессиональной коммуникативной компетенции студентов медиков. В процессе работы обнаружено, что экзамен «КРОК-1» не проверяет в полном объеме уровень профессиональной англоязычной коммуникативной компетенции студентов медиков, а выявляет только коммуникативную компетенцию по чтению. Центр тестирования утверждает, что экзамен КРОК-1 является международным экзаменом по основам медицины по фундаментальным и клиническим дисциплинам, для использования на международном уровне. В данной статье также были рассмотрены параметры качества квалификационного экзамена КРОК-1 в соответствии с требованиями уровня владения английским языком согласно CEF of Reference. Полученные результаты были сопоставлены и сделаны выводы.

Ключевые слова: квалификационный экзамен КРОК-1, структура профессиональных экзаменов, уровень владения английским языком, структура и наполнение заданий, профессиональная направленность, Cambridge Exams, TOLES, BEC, APTIS, OET.

Modern research works on the study of professional exams level knowledge characteristics assessment for university students have been analyzed in the article. The structure of general language and professional English examinations for Specific

Purposes has been investigated. The Specific Purposes English requirements of medical students have been determined in accordance with the CEFR. The main goals and objectives of the KROK-1, CAE, TOLES, BEC, APTIS, OET exams were identified in the context of their structure. The standards of international English examinations are considered and groups of examinations are identified in such a way as the main professional examinations for admission to universities and for work abroad. The structure and filling of professional and general examinations are disclosed. The quality of the KROK-1qualification exam is analyzed in comparison with the existing CAE, TOLES, BEC, APTIS, OET to check the professional communicative competence level of medical students. During the work it was found that the KROK-1exam does not fully check the professional English speaking communicative competence level of medical students, but reveals only communicative reading competence. It is approved by the testing center that the KROK-1exam is an international exam in the fundamentals of medical and clinical subjects. This article also reviewed the quality parameters of the KROK-1exam in accordance with the requirements of English for Specific Purposes level to the CEF of Reference. The obtained results were compared and conclusions were drawn.

Keywords: qualification exam the KROK-1, structure of professional exams, English for Specific Purposes, structure and content of tasks, professional focus, Cambridge Exams, TOLES, BEC, APTIS, OET.

Постановка проблеми: Сьогодення вимагає від здобувачів освіти бути конкурентоспроможними на ринку освіти та швидко адаптуватися до змін у глобальному світі. Ці зміни потребують від студентів якісного володіння не тільки професійними знаннями, але й мати достатній рівень володіння англійською мовою професійного спрямування. Рівень володіння має бути визначенім результатами міжнародних та кваліфікаційних іспитів. Сьогодні є актуальними відповідність іспитів міжнародним вимогам. Валідність кваліфікаційного іспиту КРОК-1 викликає певні сумніви щодо дійсного оцінювання англомовної комунікативної компетенції у повному обсязі.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Аналітичний огляд літератури продемонстрував інтерес науковців до даного питання та виявив, що дослідники фокусують свою увагу на наступних аспектах. Так, Кравчина Т.В. в своїй статті «Класифікація міжнародних іспитів та сертифікатів з англійської мови» розглядає стандарти згідно з якими розроблені міжнародні іспити з англійської мови. Авторка поділяє міжнародні іспити на три категорії: для вступу до вищого навчального закладу за кордоном, або для роботи за кордоном; для вузькoproфесійної діяльності; для самоперевірки. До першої групи належать іспити, що перевіряють загальне володіння мовою, до другої – тести для перевірки загального володіння мовою та до третьої – іспити проміжних рівнів. [1 с.406] Джо Томлінсон у статті «Which English Language Test Is Right for You?» аналізує міжнародні мовні тести та критерії їх оцінювання. Розглядає основні моменти до іспитів та їх структуру, та висвітлює загальні стандарти на всіх етапах мовного тестування. Олег Рідкоус в своїй статті «Огляд міжнародних тестів» робить стислий аналіз міжнародних мовних іспитів, які можна скласти в Україні та за кордоном. Джеймс С. Джонстон в своїй статті «New Standards: MBA students» класифікує іспити, які необхідно скласти для навчання й роботи у сфері бізнесу. [2, с.188]

Згідно статті Кравчина Т.В. «Класифікація міжнародних іспитів та сертифікатів з англійської мови» іспит CPE (Cambridge Proficiency Examination), який підтверджує професійне володіння мовою і який визнають усі університети і комерційні заклади англомовних країн. CPE – найскладніший і найстаріший з кембриджських іспитів. Успішне складання CPE означає, володіння мовою, як носії англійської мови. Іспит складається з п'яти частин: Reading, Writing, Use of English, Listening, Speaking. Сертифікат видається на тих же умовах, що й FCE / CAE. Також складання іспиту, що перевіряє володіння професійною лексикою, є Business English Certificate (BEC) – це серія з трьох іспитів на знання ділової англійської. Тестується британський варіант англійської. BEC Vantage – найлегший з іспитів, за складністю відповідає PET, BEC Vantage – FCE і BEC Higher – CAE. Кожен з іспитів складається з чотирьох частин: Reading, Writing, Listening, Speaking і триває 3-4 години. Сертифікати іспитів серії BEC видаються тільки в разі успішної здачі: необхідно набрати не менш 60% правильних відповідей, щоб отримати С, не менше 75% – В і більше 80% – А (вищий бал). [1, с.407] Результати аналізу аналітичного огляду літератури демонструють **актуальність** нашої роботи, яка полягає в тому, що вперше зроблено спробу аналізу структури та наповнення кваліфікаційного іспиту КРОК-1(ЄДКІ), щодо перевірки рівня саме професійної комунікативної компетенції студентів у англомовному медичному дискурсі.

Завдання дослідження. Виявити валідність кваліфікаційного іспиту КРОК-1 відповідно до вимог рівня володіння англійською мовою згідно до CEF of Reference.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз структури фахових іспитів з іноземної мови професійного спрямування та вимоги до рівня володіння англійською мовою професійного спрямування у студентів медиків відповідно до CEFR продемонстрував особливості щодо їх структури та наповнення з метою оцінки рівня володіння англійською мовою. До аналізу було залучені наступні іспити: Cambridge Exams, кваліфікаційний іспит КРОК-1, TOLES, BEC, OET, APTIS. Результати аналізу мети, структури, типів та змістового наповнення завдань цих загальновідомих та професійних іспитів виявили такі їхні характеристики. Згідно Порядку здійснення єдиного державного кваліфікаційного іспиту для здобувачів ступеня вищої освіти магістр за спеціальностями галузі знань «22 Охорона здоров’я», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 березня 2018 р. № 334, «Крок 1» це екзамен із загальнонаукових дисциплін, який складають після вивчення основних фундаментальних дисциплін. Цей екзамен проводить та адмініструє Центр тестування при Міністерстві охорони здоров’я України. Тривалість тестового іспиту «Крок 1» – три години, за цей час студентам потрібно дати відповіді на 150 питань. Іспит з англійської мови професійного спрямування триває годину. Тим студентам, хто не склав Єдиний державний кваліфікаційний іспит, дається ще одна спроба, щоб перескладти його. Іспит “КРОК” — стандартизований засіб діагностики рівня професійної компетентності фахівця, яким встановлюється відповідність якості підготовки фахівців стандартам вищої освіти. Практичний (клінічний) іспит — це іспит, яким оцінюється готовність випускника до провадження професійної діяльності відповідно до вимог стандарту вищої освіти шляхом демонстрування практичних (клінічних) компонентів професійної компетентності на реальному об’єкті (людина) або на моделі (фантом, мулляж, симулятори тощо). Міжнародний іспит з основ медицини — міжнародний іспит з фундаментальних та клінічних дисциплін,

що використовується на міжнародному рівні та який розроблено та організовано однією з іноземних агенцій з оцінки якості рівня знань здобувачів, визначеною державною організацією “Центр тестування професійної компетентності фахівців з вищою освітою напрямів підготовки «Медицина», «Фармація» при Міністерстві охорони здоров'я України”.[3, с.2]

Certificate in Advanced English (CAE) – Сертифікат про високий рівень володіння англійською мовою – британський іспит для отримання сертифікату про володіння англійською мовою на рівні C1 за шкалою ЗЕР.

Ціль: сертифікат слугує доказом, що ви можете проводити комплексні дослідження і ефективно спілкуватися англійською мовою на професійному рівні.

Мета: перевірити і підтвердити знання англійської мови на рівні «advanced» («просунутий») комплексним іспитом, що включає чотири види робіт.

Структура: іспит складається з чотирьох частин. Не обов'язково складати усі чотири частини, щоб отримати сертифікат. Загальна тривалість іспиту – 4 години. Існує три оцінки: А, В, С. При складанні іспиту на оцінку А, ви отримуєте сертифікат рівня С2, при складанні на оцінку В чи С – сертифікат рівня С1. Якщо ви не набрали достатню кількість балів для оцінки С, ви все ще можете отримати сертифікат рівня В2, якщо продемонструєте відповідний рівень на іспиті. Типи завдань:

Частина I – «Reading and Use of English» - Читання і використання англійської. Тривалість: 1 година 30 хвилин

Перевіряє навички сприйняття тексту, рівень граматичних і лексичних знань кандидата. Містить 8 підпунктів:

- підпункти 1 – 4 містять тексти, що включають граматичні та лексичні завдання
- підпункти 5 – 8 містять перелік текстів, що включають завдання на їхнє розуміння. Загальна кількість завдань: 56

Частина II – «Writing» - Письмові навички. Тривалість: 1 година 30 хвилин

Перевіряє вміння написання текстів за відповідним видом і типом. Містить 2 підпункти:

- у підпункті 1 необхідно написати есе, апелюючи до двох наданих точок зору
- у підпункті 2 необхідно вибрати один вид тексту із запропонованих на вибір (звіт, рецензія, лист, пропозиція). Загальна кількість завдань: 2

Частина III – «Listening» - Аудіювання. Тривалість: приблизно 40 хвилин

Перевіряє вміння сприймати і аналізувати інформацію на слух. Усі записи прослуховуються двічі. Містить 4 підпункти:

- у підпункті 1 треба прослухати запис із трьома короткими текстами і відповісти на два запитання до кожного
- у підпункті 2 треба прослухати запис і вписати необхідне слово чи закінчити речення
- у підпункті 3 треба прослухати запис і відповісти на шість запитань
- у підпункті 4 треба прослухати запис із п'ятьма короткими текстами і відповісти на два запитання щодо основних моментів до кожного. Загальна кількість завдань: 30

Частина IV – «Speaking» - Спілкування. Тривалість: 15 хвилин

Перевіряє граматичні, лексичні, комунікативні навички, вимову та логічне викладення ідей. Частіше за все у бесіді беруть участь два кандидати та два екзаменатори. Містить 4 підпункти:

- вільна співбесіда між кандидатами та екзаменаторами
- черга кожного з кандидатів продемонструвати свої навички – описати запропоновані зображення
- діалог між двома кандидатами на запропоновану тему
- вільна співбесіда між кандидатами та екзаменаторами на тему, запропоновану в попередньому підпункті. [5]

Test of Legal English Skills (TOLES) – Тест на знання юридичної англійської мови – міжнародний іспит з юридичної англійської мови, що проводиться компанією Global Legal English Ltd.

Ціль: результати даного іспиту підтверджують кваліфіковане знання юридичної англійської мови, що визнається у більшості міжнародних та регіональних юридичних компаній.

Мета: перевірити виключно практичні навички кандидата у сфері юридичної англійської мови, а саме читання і письмо, що є пріоритетними у професії юриста.

Структура: існує три рівні даного іспиту: TOLES Foundation (базовий рівень), TOLES Higher (високий рівень) і TOLES Advanced (просунутий рівень). Розглянемо структуру на прикладі іспиту TOLES Advanced. Загальна тривалість іспиту – 2 години. Складається з двох частин, перша з яких перевіряє використання англійської мови, друга – розуміння мови і уважність при роботі з письмовими контрактами. Шкала оцінки даного іспиту має наступний вигляд:

- Gold: просунутий рівень
- Orange: високий рівень
- Red: добрий рівень
- Purple: задовільний рівень
- Blue: рівень, наближений до задовільного
- Green: базовий рівень

Типи завдань:

Частина I – «Use of language» - Використання мови. Містить підпункти 1 – 6:

1. короткий текст із завданням до нього (10 пропущених слів)
2. лексичні питання (12 речень із пропущеним словом)
3. 10 речень з пропущеним прийменником
4. текст, що являє собою лист із завданням до нього (12 пропущених слів)
5. текст, в якому необхідно виправити неправильну форму слова (10 слів)
6. 10 речень розділених на три секції, де одна з секцій містить помилку (зняти секцію з помилкою)

Частина II – «Understanding and accuracy when working with written contracts» - Розуміння мови і уважність при роботі з письмовими контрактами. Містить підпункти 7 – 12:

7. частина з контракту з 10-ма пропущеними фрагментами (зняти відповідний)
8. частина з комерційного договору з 10-ма підкресленими словами/фразами із завданням (зняти відповідник з тексту до запропонованого поняття)
9. частина з кредитної угоди з 10-ма пропущеними словами
10. частина з контракту з 5-ма пропущеними прийменниками
11. 10 речень розділених на три секції, де одна з секцій містить помилку (зняти секцію з помилкою)

12. три пункти з одного контракту, кожен з 5-ма пропущеними фрагментами (обрати відповідні фрагменти) [9]

Business English Certificate (BEC) – Сертифікат з ділової англійської мови – британський іспит, що перевіряє знання ділової англійської мови.

Ціль: підтвердити рівень владіння англійською мовою для щоденного використання у бізнес-оточенні для кандидатів, які працюють або мають намір працювати у сфері бізнесу, включаючи галузі маркетингу, виробництва, фінансового обслуговування та роботу в офісі загалом.

Мета: перевірити відповідний рівень ділової англійської для використання у сфері бізнесу.

Структура: існує три рівні даного іспиту: B1 Business Preliminary (BEC Preliminary), B2 Business Vantage (BEC Vantage) і C1 Business Higher (BEC Higher). Розглянемо структуру даного іспиту на прикладі BEC Higher. Загальна тривалість іспиту – трохи більше 3 годин. Іспит складається з чотирьох частин. Існує три оцінки: А, В, С. При складанні іспиту на оцінку А, ви отримуєте сертифікат рівня С2, при складанні на оцінку В чи С – сертифікат рівня С1. Якщо ви не набрали достатню кількість балів для оцінки С, ви все ще можете отримати сертифікат BEC Vantage рівня В2, якщо продемонструєте відповідний рівень на іспиті. Типи завдань:

Частина I – «Reading» - Читання. Тривалість: 1 година

Перевіряє навички розуміння тексту, його структури та деталей.

Містить 6 підпунктів, кожен з яких перевіряє навички сприйняття тексту, визначення його головної думки, розуміння будови, лексичні знання, виявлення характеристик тексту та розуміння структури речень. Загальна кількість завдань: 52

Частина II – «Writing» - Письмові навички. Тривалість: 1 година 10 хвилин

Перевіряє вміння написання текстів за відповідним видом і типом. Містить 2 підпункти:

- у підпункті 1 необхідно написати короткий звіт на базі певних входніх даних у вигляді графіків, гістограм чи кругових діаграм
- у підпункті 2 необхідно вибрати один вид тексту із трьох запропонованих на вибір (звіт, лист, пропозиція). Загальна кількість завдань: 2

Частина III – «Listening» - Аудіювання. Тривалість: приблизно 40 хвилин

Перевіряє вміння сприймати і аналізувати інформацію на слух. Усі записи прослуховуються двічі. Містить 3 підпункти:

- у підпункті 1 треба прослухати запис монологу і вписати необхідне слово чи фразу (до трьох слів)
- у підпункті 2 треба прослухати запис п'яти монологів, пов'язаних однією темою і відповісти на два запитання щодо основних моментів до кожного
- у підпункті 3 треба прослухати запис розмови між декількома людьми і відповісти на вісім запитань. Загальна кількість завдань: 30

Частина IV – «Speaking» - Спілкування. Тривалість: 16 хвилин

Перевіряє граматичні, лексичні, комунікативні навички, вимову та логічне викладення ідей. Частіше за все у бесіді беруть участь два кандидати та два екзаменатори. Містить 3 підпункти:

- вільна спілкування - питання на особисті чи пов'язані з роботою теми
- «міні-презентація» кожного кандидата на одну з запропонованих бізнес тем

- дискусія між двома кандидатами на запропоновану екзаменатором ситуацію, в якій треба прийти до певного рішення [6]

Aptis – Комп’ютерне тестування з англійської мови – багаторівневий та гнучкий комп’ютеризований тест з англійської мови від Британської Ради.

Ціль: підтвердити необхідний рівень владіння англійською мовою, обираючи для тестування окремі навички чи одразу комплексний іспит.

Мета: перевірити рівень англійської мови комплексним тестуванням, оцінивши всі чотири навички за шкалою CEFR окремо – читання, письмо, аудіування та усне мовлення, або ж деякі з них на вибір кандидата, а також граматичні та лексичні знання.

Структура: іспит складається з п’яти компонентів – основного (граматика та лексика) і чотирьох навичок (читання, аудіування, письмо, усне мовлення). Кожен, хто складає даний іспит, готується до основного компоненту, а також до компонентів-навичок, обраних клієнтом. Можна обрати як одну навичку, так і всі одразу. Загальна тривалість іспиту – 2 години 42 хвилини.

Типи завдань:

Основна частина – «Grammar and vocabulary» - Граматика і лексика

Тривалість: 25 хвилин

Компонент на вибір – «Reading» - Читання. Тривалість: 35 хвилин

Компонент на вибір – «Listening» - Аудіування. Тривалість: приблизно 40 хвилин

Компонент на вибір – «Writing» - Письмові навички. Тривалість: 50 хвилин

Компонент на вибір – «Speaking» - Спілкування. Тривалість: 12 хвилин [8]

Occupational English Test (OET) – Тестування професійної англійської – міжнародний професійний тест на знання англійської мови для медичних працівників.

Ціль: підтвердити необхідний рівень владіння англійською мовою для навчання і роботи в англомовній сфері охорони здоров’я.

Мета: перевірити рівень знання професійної англійської мови медичних працівників комплексним іспитом, що включає чотири основні навички.

Структура: іспит містить чотири частини. Загальна тривалість іспиту – 2 години 50 хвилин. Читання та аудіування містять загальні теми для усіх медичних працівників, письмові навички та спілкування – спеціалізовані для конкретної професії, що базуються на типових робочих ситуаціях.

Частина I – «Listening» - Аудіування. Тривалість: приблизно 50 хвилин

Перевіряє вміння сприймати і аналізувати інформацію на слух, вловлювати деталі.

Усі записи прослуховуються один раз. Містить 3 підпункти:

- у підпункті 1 треба прослухати два записи консультування пацієнта і заповнити професійні нотатки щодо кожного
- у підпункті 2 треба прослухати шість записів професійних розмовних ситуацій і відповісти на одне запитання до кожної
- у підпункті 3 треба прослухати два записи різних професійних ситуацій і відповісти на шість запитань до кожної. Загальна кількість завдань: 42

Частина II – «Reading» - Читання. Тривалість: 60 хвилин

Перевіряє навички сприйняття специфічної інформації, вміння аналізувати, звертати уваги на деталі та визначати суть. Містить 3 підпункти:

- у підпункті 1 необхідно прочитати чотири коротких тексти, пов’язаних з однією медичною темою і відповісти на 20 запитань

- у підпункті 2 необхідно прочитати шість коротких текстів щодо професійних робочих ситуацій і відповісти на 1 запитання до кожного
 - у підпункті 3 необхідно прочитати два тексти на теми зацікавленості до працівників у сфері медицини і відповісти на 8 запитань до кожного
- Загальна кількість питань: 42

Частина III – «Writing» - Письмові навички. Тривалість: 45 хвилин

Перевіряє навички написання стандартних для конкретної медичної спеціальності документів.

Містить 1 підпункт, в якому необхідно написати певний вид тексту, спеціалізований для тої чи іншої медичної галузі. Це може бути рекомендаційний лист, лист про переведення хворого чи виписний лист з лікарні. Також для галузей фармації, ветеринарії та інших це може бути рецепт чи рекомендації. Загальна кількість завдань: 1

Частина IV – «Speaking» - Спілкування. Тривалість: 20 хвилин

Перевіряє навички професійного спілкування.

Кандидат отримує карточки з необхідною інформацією для розігрування певної ролі. Людина, яка екзаменується виступає спеціалістом, а екзаменатор пацієнтом тощо. [7]

Зіставлення отриманих результатів дало змогу узагальнити включення перевірки мовних компетенцій у кожному з іспитів.

Таблиця 1

	Аудіювання	Говоріння	Читання	Письмо
КРОК-1	-	-	+	-
CAE	+	+	+	+
TOLES	-	+	+	+
BEC	+	+	+	+
APTIS	+	+	+	+
OET	+	+	+	+

Висновки та перспективи. При узагальненні отриманих даних прийшли до висновку, що кваліфікаційний іспит КРОК-1 (ЄДКІ) за своєю структурою та наповненням не є якісним іспитом щодо комплексного оцінювання усіх комунікативних компетенцій студентів медиків, а оцінює лише їхній рівень професійних знань.

ЛІТЕРАТУРА

- Кравчина Т.В. Класифікація міжнародних іспитів та сертифікатів з англійської мови. *Молодий вчений*. 2017. берез. (№ 3 (43)). С.405–409.
- Люлько М. Є. *Класифікація міжнародних іспитів з англійської мови за їх специфікою. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Філологічні науки*. Київ, 2015. №215(1). С. 86–192.
- Постанова Кабінету Міністрів України від 28 березня 2018 р. № 334 ПОРЯДОК здійснення єдиного державного кваліфікаційного іспиту для здобувачів ступеня вищої освіти магістр за спеціальностями галузі знань «22 Охорона здоров’я»
- Програма з англійської мови для професійного спрямування. Колектив авторів: Г.Є. Бакаєва, О.А. Борисенко, І. І. Зусюк, В. О. Іваніщева, Л.Й. Клименко, Т.І. Козимирська, С.І. Кострицька, Т.І. Скрипник, Н.Ю. Тодорова, А.О.Ходцева.– К.:Ленвіт, 2005–119 с.

5. C1 Advanced, formerly known as Cambridge English: Advanced (CAE), is one of four Cambridge English Qualifications. URL: <https://www.cambridgeenglish.org/exams-and-tests/advanced/> (data звернення: 08.11.2021).
6. C1 Business Higher. URL: <https://www.cambridgeenglish.org/exams-and-tests/business-higher/> (data звернення: 08.11.2021).
7. OET - English language test for health care professionals. URL: <https://www.occupationalenglishtest.org/> (data звернення: 08.11.2021).
8. Prepare for Aptis. URL: <https://www.britishcouncil.org/exam/aptis/practice-materials> (data звернення: 08.11.2021).
9. The Test of Legal English Skills. URL: <https://www.toleslegal.com/> (data звернення: 08.11.2021).

УДК 378.147.016:81'276.6-054.6]:004.774

Гордієнко О. В., Шевкун А. В.

Запорізький державний медичний університет, м. Запоріжжя
ОРГАНІЗАЦІЯ СРС ТА КОНТРОЛЮ ПРИ ВИКЛАДАННІ ІМПС НА БАЗІ
ПЛАТФОРМИ MS TEAMS

Статтю присвячено дослідженню форм організації самостійної, індивідуальної роботи студентів та методів контролю при викладанні дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» в умовах дистанційної та змішаної форм навчання. У роботі запропоновано нові форми реалізації самостійної, індивідуальної роботи студентів та методи поточного й підсумкового контролю (створені на базі платформи MS Teams) для студентів-медиків закладів вищої освіти, спираючись на існуючий досвід викладання в умовах пандемії і на особистий досвід кафедри іноземних мов Запорізького державного медичного університету.

Ключові слова: самостійна робота студента, іноземна мова за професійним спрямуванням, студент-медик, дистанційна освіта.

The article is devoted to the study of the forms of organization of students' independent and individual work and methods of control when teaching the discipline «Foreign language for specific purposes» in distance and mixed forms of education. The new forms of implementation of students' individual work and methods of current and final control (created on the basis of MS Teams) for medical students of higher educational institutions are proposed, relying on the existing teaching experience during the pandemic and on the individual experience of the Department of Foreign Languages of Zaporizhzhia State Medical University.

Key words: students' individual work, foreign language for specific purposes, medical student, distance learning.

Статья посвящена исследованию форм организации самостоятельной и индивидуальной работы студентов, а также методов контроля при преподавании дисциплины «Иностранный язык для специальных целей» в условиях дистанционной и смешанной форм обучения. В работе предложены новые формы реализации самостоятельной работы студентов и методы текущего и итогового контроля (созданные на базе платформы MS Teams) для студентов-медиков высших учебных заведений, опираясь на существующий опыт преподавания в условиях пандемии и на индивидуальный опыт кафедры иностранных языков Запорожского государственного медицинского университета.

Ключевые слова: самостоятельная работа студента, иностранный язык для специальных целей, студент-медик, дистанционное образование.

Постановка проблеми. З уведенням загальнонаціонального карантину у 2020 році вітчизняна система освіти, зокрема вищої, отримала важкий виклик. Проведення аудиторних практичних та лекційних занять зі студентами й здобувачами у звичному форматі більше не уявлялося можливим. Швидкими темпами відбувалася адаптація традиційних методів, прийомів та засобів викладання до застосування в онлайн-платформах, які дозволяли створювати інтерактивні навчальні матеріали. Одним з невирішених питань, однак, залишається реалізація самостійної, позааудиторної роботи студентів та організація різних форм контролю засвоєння знань, умінь, навичок (далі – ЗУН) в умовах дистанційного та змішаного навчання.

Самостійна робота студентів (СРС) і позааудиторна потребують чіткої організації та регулювання як безпосередньо викладачами, так і на рівні ЗВО. Ці види роботи є індивідуальною пізнавальною діяльністю та мають великий потенціал, але їх ефективність значно залежить від ряду чинників: форм організації, критеріїв оцінювання результатів самостійної роботи студента, систематичності проведення, способів стимулювання інтересу до самостійного опрацювання додаткового матеріалу, а також заохочення та винагороди, значення яких не варто недооцінювати.

Контроль якості знань при дистанційному навчанні, з одного боку, полегшується використанням тестових завдань з можливістю автоматичного нарахування кількості балів за правильні відповіді, з іншого – повинен бути комплексним і охоплювати усі види мовленнєвої діяльності студентів при викладанні іноземної мови за професійним спрямуванням (ІМПС). В умовах онлайн-навчання постає проблема пошуку таких засобів, які б дозволяли проведення передбачених програмою дисципліни форм контролю, забезпечуючи об'єктивність оцінювання з боку викладача та дотримання принципів академічної добросердечності з боку студентів.

З переходом до дистанційного та змішаного навчання, виникає необхідність приділяти ще більше уваги методам контролю засвоєння ЗУН та реалізації самостійної роботи студентів, послуговуючись онлайн-платформами.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Проблема дистанційного навчання висвітлювалась у вітчизняній науковій літературі задовго до подій, пов'язаних з пандемією SARS-CoV-2. Значну увагу їй приділяли В. М. Кухаренко, С. С. Вітвицька, В. А. Яслайтіс та ін.

У нашій роботі ми зверталися як до досвіду вітчизняних дослідників з проблеми організації самостійної роботи студентів при дистанційній формі навчання [2,3,4], так і до напрацювань зарубіжних науковців останніх років, які демонстрували детальне дослідження впливу Covid-19 на навчальні звички (study habits) студентів, зміну ставлення студентів до навчання при переході від очної до дистанційної форми освіти, а також оцінці зміни емоційного стану студентів при переході на платформи для дистанційного навчання [7, 9, 11].

Під час дослідження було проаналізовано найновіші статті її напрацювання та встановлено факт браку у вітчизняному просторі комплексних досліджень щодо особливостей організації самостійної роботи та різних форм контролю засвоєння ЗУН з дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» студентами-медиками в умовах дистанційного та змішаного навчання, зокрема на базі корпоративної платформи MS Teams. Зарубіжні й вітчизняні дослідники

займаються студіюванням актуальної проблеми у широкому розумінні, не вдаючись, однак, до специфіки.

Формулювання завдання дослідження. Основною метою роботи є розробити нові форми реалізації самостійної роботи студентів та методи поточного й підсумкового контролю (створені на базі платформи MS Teams) для студентів-медиків закладів вищої освіти, спираючись на існуючий досвід викладання в умовах пандемії і на особистий досвід кафедри іноземних мов Запорізького державного медичного університету.

Виклад основного матеріалу. З початком пандемії коронавірусної хвороби SARS-CoV-2 та пов'язаних з нею карантинних обмежень, платформа MS Teams від Microsoft Office 365 була обрана Запорізьким державним медичним університетом (далі – ЗДМУ) як база для організації дистанційної та змішаної форм навчання.

«Microsoft Teams» є частиною хмарного сервісу Microsoft Office 365, який забезпечує ефективну командну роботу у дистанційному форматі. Застосунок було анонсовано корпорацією у 2017 році як платформу для бізнесу та навчання, яка замінить раніше розроблену для освітніх цілей Microsoft Classroom. У травні 2020 року корпорація заявила, що за три роки існування MS Teams кількість щоденних користувачів зросла до 44 мільйонів [12], а у листопаді 2020 – перевищила 115 мільйонів [10]. Частково ці цифри зумовлені ситуацією, яка склалася у зв'язку з пандемією коронавірусної хвороби SARS-CoV-2 – працедавцям довелося у короткі терміни організовувати віддалену роботу компаній, ЗВО, держустанов та підприємств.

У листопаді 2020 року провідна світова дослідницька і консалтингова компанія у сфері інформаційних технологій Gartner, Inc. опублікувала звіт дослідження «Magic Quadrant for Unified Communications as a Service, Worldwide», який демонструє рейтинг найбільш вживаних продуктів для дистанційної роботи у всьому світі, що дозволяють організацію онлайн-зборів та текстового спілкування. Microsoft Teams була визнана лідером вже другий рік поспіль та склала конкуренцію іншим популярним сервісам від Google, Zoom та Cisco [8], [10].

Керуючись рекомендаціями Міністерства освіти і науки України, в умовах карантинних обмежень вітчизняні ЗВО мають можливість організовувати безперервний навчальний процес за допомогою засобів, які вбудовані до системи управління навчанням (LMS), електронної пошти, месенджерів (Telegram, Viber тощо), відеоконференцій (ZOOM, MS Teams, Skype, Google Meet та ін.), форумів, чатів тощо [5].

З моменту переходу на дистанційну форму навчання, MS Teams на практиці проявила себе як платформа, що вирізняється простотою та зручністю у користуванні як викладачами, так і студентами, забезпечуючи якісну реалізацію освітніх завдань [6]. Компоненти програми (Channels, Calling, Forms, Assignments та багато інших) можуть бути адаптовані як для навчального процесу у синхронному та асинхронному режимі, так і для проведення самостійної позаудиторної роботи студентів та різних форм контролю засвоєння ЗУН.

Самостійна й індивідуальна роботи є невід'ємною умовою для подальшого розвитку студента, а також можливістю реалізувати свій потенціал не лише за програмою підготовки як майбутнього фахівця, а й у сфері інтересів. Практичні заняття за календарно-тематичним планом тренують необхідні вміння, презентують алгоритм роботи з тим чи іншим матеріалом та задають вектор

розвитку в області спеціаліста на роки вперед. Однак, курс підготовки не буде повним без прагнення студента до самоосвіти.

Самостійна робота студентів ЗДМУ передбачає підготовку до практичних та контрольних занять, самопідготовку до медичного ліцензійного іспиту «КРОК». Індивідуальна робота (яка реалізовується на позааудиторних заходах) - опрацювання додаткових питань курсу, підготовку доповіді на засіданні клубу англійської мови за обраною темою, написання реферату за актуальними темами, роботу з науково-популярною та художньою літературою і виконання індивідуальних лексико-граматичних завдань за темою модуля. Такими завданнями можуть бути додаткові тексти, тематично пов'язані з основним матеріалом заняття, робота над якими повинна сприяти розвитку вміння легко орієнтуватись у незнайомих фахових джерелах, спираючись на попередньо вивчені терміноелементи фахової термінології та лексико-граматичні поняття, самостійно визначати значення нових термінів і речень [1, с. 3].

Додатковими формами індивідуальної роботи з дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» у ЗДМУ є участь у Всеукраїнській олімпіаді з англійської мови, участь у роботі клубу «Lingua» й конференціях молодих вчених у якості слухачів та доповідачів.

Введення загальнонаціонального карантину у зв'язку з пандемією коронавірусної хвороби SARS-CoV-2 унеможливило проведення масових заходів, зокрема присвячених олімпіадам, конференціям та засіданням лінгвістичних клубів. Однак, дані види позааудиторної роботи активно організовуються у синхронному режимі на базі корпоративної платформи MS Teams за допомогою аудіо- та відеовикликів (Calling). Доповідачі мають можливість ілюструвати свою доповідь демонстрацією на екран аудіо- та відеоматеріалів, презентацій MS Power Point та іншого графічного матеріалу. З використанням веб-камер створюється ефект присутності, тож невербальний зв'язок з аудиторією не втрачається (рис. 1).

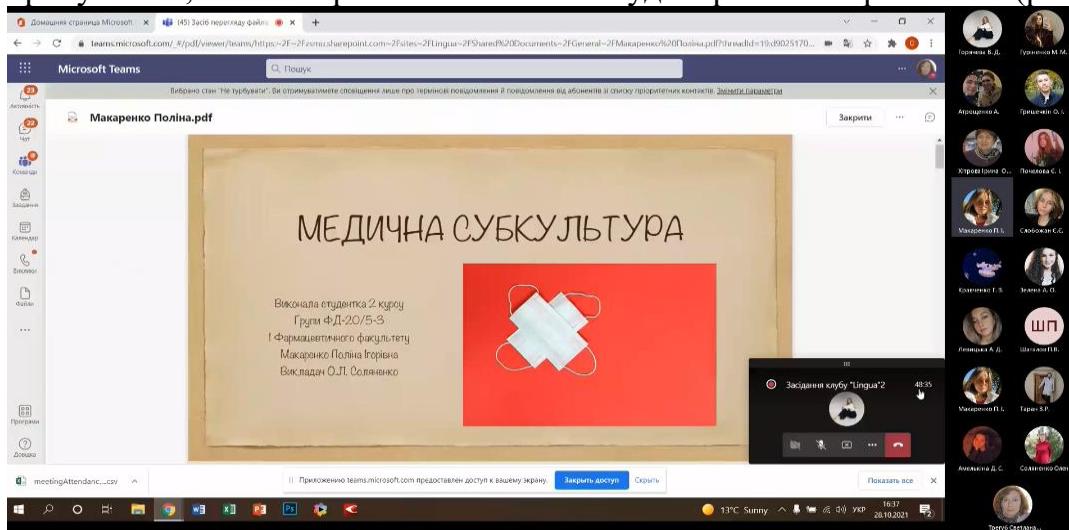

Рис. 1. Проведення засідання клубу «Lingua» в онлайн-форматі з демонстрацією презентацій доповідей студентів за допомогою ресурсів MS Teams.

Щодо форм контролю, то згідно затверджених у ЗДМУ робочих програм з навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» (для студентів II курсу медичних факультетів відповідно до освітньо-кваліфікаційних характеристик та освітньо-професійних програм, затверджених МОН України, Стандарту вищої освіти України підготовки магістра галузі знань 22 «Охорона

здоров'я» спеціальностей: 221 «Стоматологія», 222 «Медицина», 224 «Технології медичної діагностики та лікування», 226 «Фармація, промислова фармація», 227 «Фізична терапія, ерготерапія», 228 «Педіатрія»; для студентів, які попередньо здобули ОКР «молодший спеціаліст»; для студентів-іноземних громадян III курсу) на заняттях використовуються наступні методи поточного контролю: усне опитування, диктант-переклад, лабораторна робота, контрольна робота та тести.

Поточний контроль ставить за мету проміжну перевірку засвоєння вивченого матеріалу та проводиться у наступних формах: індивідуальний, фронтальний, груповий, тематичний, підсумковий, комбінований.

Для здійснення підсумкового контролю за тематичним розділом застосовується тестовий метод, форма проведення – диференційований залік з усним опитуванням та тестом.

В умовах дистанційного та змішаного навчання викладач має можливість провести всі форми запланованого поточного та підсумкового контролю на базі платформи MS Teams та із запропонованими нею інструментами (рис. 2).

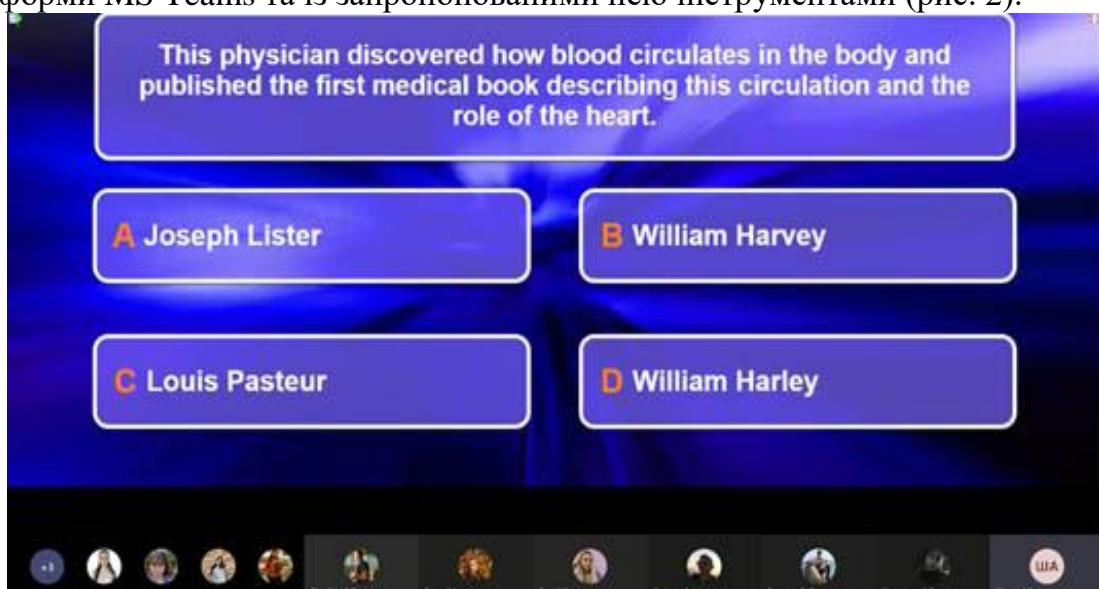

Рис. 2. Приклад проведення поточного контролю у форматі вікторини з поділом групи на дві команди під час відеонаради в MS Teams

Найкраще для здійснення контролю підходять форми MS Forms з тестовими завданнями або створені за допомогою Assignments. Викладач задає критерії оцінювання згідно затвердженої програми, призначає студентам завдання, фіксує результати та виступає у ролі тьютора. Автоматизованість даного процесу забезпечує якісність, оперативність процесу та об'єктивність оцінювання, адже студенти одразу можуть переглянути свій результат та допущені помилки з функцією «автоматична оцінка». До кожного варіанту відповіді, обраного студентом, викладач може додати коментар (рис. 3).

5. The rate of heart contractions ___ by 2 groups of nerve fibres. *(1 бал)

regulated

is regulating

is regulated

regulate

6. Last week the students ___ some interesting findings after their experiments on rats. *(1 бал)

had got

have got

have been got

Стойбасов В.С. Батура А.О. Капуцино О.В. Городак Д.С. Жернова Т.М. Волинець В.Л. Шевченко А.В.

Рис. 3. Приклад проведення тестового контролю засвоєння тематичного розділу за допомогою MS Forms.

Усне індивідуальне, фронтальне та комбіноване опитування реалізується через зв'язок суб'єктів навчання у синхронному режимі з можливістю запису процесу. Викладач здійснює контроль лексичних, граматичних та комунікативних навичок згідно затверджених критеріїв оцінювання.

Висновки та перспективи. У роботі запропоновано нові форми реалізації самостійної роботи студентів та методи поточного та підсумкового контролю (створені на базі платформи MS Teams) для студентів-медиків закладів вищої освіти, спираючись на існуючі надбання педагогічних колективів в умовах пандемії і на особистий досвід кафедри іноземних мов Запорізького державного медичного університету. Детально описано можливості платформи MS Teams для організації самостійної та позаудиторної роботи, а також поточного та підсумкового контролю у форматі письмових завдань та усного опитування у синхронному режимі з повною візуалізацією, комбінованих форм опитування (використання інструменту Assignments) з чітким регламентом оцінювання усіх комунікативних навичок. Перспективним є подальша імплементація накопиченого досвіду у руслі контролю щодо академічної доброчесності студентів.

ЛІТЕРАТУРА

- Англійська мова для студентів-медиків : підручник / О. С. Ісаєва та ін. Львів, 2013. 546 с.
- Железнякова Е., Змійська І. Організація самостійної роботи студентів у системі Moodle. *Новітні комп'ютерні технології. Спецвипуск «Хмарні технології в освіті»*. Кривий Ріг, 2014. № 12. С. 194-203.
- Тамаркіна О. Самостійна робота студентів ЗВО в умовах дистанційного навчання. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич, 2020. Вип 34, том 5. С. 228-231.
- Умрик М. Досвід організації самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання*. Київ, 2020. № 5 (12). С. 192-195.
- Щодо організації поточного, семестрового контролю та атестації здобувачів освіти із застосуванням дистанційних технологій : лист Міністерства освіти і науки України від 14.05.2020 р. № 1/9-249. URL : http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/73574/. (дата звернення: 04.11.2021).
- Як успішно перейти на дистанційне навчання: досвід Запорізького медуніверситету. *Новини науки i технологій на сьогодні - на Techno 24.* 2020.

URL : https://techno.24tv.ua/yak_uspishno_pereyti_na_distantsiyne_navchannya_dosvid_zaporizkogo_m_eduniversitetu_n1327586. (дата звернення: 04.11.2021).

7. Aristeidou M., Cross S. Disrupted distance learning: the impact of Covid-19 on study habits of distance learning university students. *Open Learning: The Journal of Open, Distance and e-Learning*. 2021. Vol. 36, No. 3. P. 263-282.

URL: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/02680513.2021.1973400?needAccess=true> (дата звернення: 04.11.2021).

8. Benitez R., Fernandez M., O'Connell D., Trueman Ch., Sheth P. Magic Quadrant for Unified Communications as a Service, Worldwide. *Gartner*. URL: <https://www.gartner.com/doc/reprints?id=1-249Z0P0Z&ct=200930&st=sb> (дата звернення: 04.11.2021).

9. Durres D., Toala R., Novais P. (2021) Emotion Analysis in Distance Learning. *Educating Engineers for Future Industrial Revolutions*: proceedings of the 23rd International Conference on Interactive Collaborative Learning (ICL2020), Vol. P. 629-639.

10. Herskowitz N. Microsoft Teams recognized as a Leader in Gartner UCaaS and Meetings Solutions Magic Quadrants. *Microsoft – Official Home Page*. 2020. URL: <https://www.microsoft.com/en-us/microsoft-365/blog/2020/11/23/microsoft-teams-recognized-as-a-leader-in-gartner-ucaas-and-meetings-solutions-magic-quadrants/> (дата звернення: 04.11.2021).

11. Serhan D. Transitioning from face-to-face to remote learning: Students' attitudes and perceptions of using Zoom during COVID-19 pandemic. *International Journal of Technology in Education and Science (IJTES)*. 2020. Vol. 4, No. 4. P. 335-342.

12. Spataro J. Microsoft Teams at 3: Everything you need to connect with your teammates and be more productive. *Microsoft – Official Home Page*. 2020. URL: <https://www.microsoft.com/en-us/microsoft-365/blog/2020/03/19/microsoft-teams-3-everything-you-need-connect-teammates-be-more-productive/> (дата звернення: 04.11.2021).

Daszykowska-Tobiasz Jadwiga
Uniwersytet Rzeszowski

WYZWANIA SZKOŁY WYŻSZEJ – ORGANIZACJI UCZĄCEJ SIĘ CHALLENGES OF A UNIVERSITY – A LEARNING ORGANIZATION

Szkole jako organizacji uczącej się przypisuje się miano „szkoły jakości”. Określenie to jest nobilitujące, jednak pociąga za sobą również wiele wyzwań. Szkoła wyższa na miarę XXI wieku powinna podążać z duchem czasu, wychodzić poza dotychczasowe skostniałe struktury, otwierać sale wykładowe (wykorzystując nowe technologie), nie rezygnując przy tym z podmiotowej relacji: mistrz-uczeń, znosić bariery w dostępie do wiedzy dla wszystkich chcących się uczyć, włączać ich we współtworzenie indywidualnego toku kształcenia i przygotować na wyzwania przyszłości. Szkoła wyższa chcąc realizować najwyższe standardy akademickie jest zobowiązana do troski o mistrzostwo w wypełnianiu jej misji oraz realizacji wartości będących gwarantem humanistycznej wizji człowieka.

As a learning organization, the school is called the “school of quality”. This term is ennobling, but it also entails many challenges. A higher education institution for the 21st century should follow the spirit of the times, go beyond the existing fossilized structures, open lecture halls (using new technologies), without giving up the subjective relationship: master-student, remove barriers in access to knowledge for everyone who wants to learn, involve them in co-creating an individual learning pathway and prepare them for the challenges of the future. A university, wishing to implement the highest academic standards, is committed to care for mastery in fulfilling its mission and realizing the values that guarantee the humanistic vision of a human being.

Wprowadzenie

Słowo „szkoła” od czasu greckiego *schole* przeszło znaczną transformację. Szkoła jest definiowana jako budynek, w którym odbywa się proces kształcenia, może również

wskazywać na wykształcenie (jako wynik tego procesu) lub szkolnictwo, także kierunek w nauce, bądź instytucję oświatowo-wychowawczą. W znaczeniu strukturalnym szkoła to grupa społeczna, system społeczny, układ organizacyjny, który zaspala reprezentantów dwóch pokoleń: nauczycieli i uczniów. To w szkole dokonują się nowoczesne procesy przekazu kulturowego (Kupisiewicz 2002: 232-233). Szkoła jest miejscem specjalnie zorganizowanym, w którym za pomocą wyspecjalizowanych czynności nauczania – uczenia się realizowany jest program kształcenia. To podejście wskazuje na rozumienie szkoły jako edukacji szkolnej (Kowolik 2003: 91). Najogólniej szkoła oznacza miejsce spotkania nauczyciela i uczniów w ramach realizacji przyjętych celów. W niniejszym artykule podjęto problem wyzwań współczesnej szkoły wyższej jako organizacji uczącej się.

Koncepcje szkoły

W literaturze przedmiotu występuje wiele koncepcji teoretycznych szkoły jako: systemu, instytucji, organizacji.

Autorzy stanowisk traktujących szkoły jako system (K. E. Boulding, D. Katz, R. L. Kahn, R. L. Ackoff) opierają swoje poglądy na ogólnej teorii systemów stworzonej przez L. von Bertalanffye'go na gruncie biologii. Szkoła w ujęciu systemowym działa w oparciu o przyjęte wartości, normy i zasady. Traktowanie szkoły jako systemu wymaga uwzględnienia jej struktury wraz z wyłonieniem poszczególnych ról i wzajemnego ich powiązania, w wyniku czego tworzą całość, a także wzajemnie krzyżują się i zachodzą relacje ról (Gołaszewski 1977: 14; por. Schulz 1992: 42). Od jakości organizacji szkoły postrzeganej w kategorii systemu, zależy zdolność jego elementów do współpracy, przy włączeniu w nią ich wszystkich.

Źródłem koncepcji szkoły jako instytucji jest socjologiczna teoria funkcjonalna mająca genezę w organiczmie A. Comte'a, H. Spencera, który ujmuje zjawiska społeczne w sposób czysto biologiczny. Przedstawicielami tej perspektywy teoretycznej są między innymi: B. Malinowski, R. Merton, T. Parsons, J. Alexander, N. Luhmann (Tillmann 2005: 118-119).

W literaturze nie ma jednoznacznego ujęcia szkoły jako instytucji. W. Okoń określa szkołę jako instytucję oświatowo-wychowawczą, w której specjalnie wykształcona kadra pedagogiczna zajmuje się kształceniem i wychowaniem dzieci, młodzieży i dorosłych, adekwatnie do przyjętych w danym społeczeństwie celów i zadań oraz koncepcji oświatowo-wychowawczych i programów. Nadzór oświatowy, baza lokalowa, wyposażenie oraz zabezpieczenie budżetowe skarbu państwa, samorządów lokalnych itp. umożliwia realizację tego celu (Okoń 2001: 383). Z kolei R. Schulz podaje, że szkoła to instytucja organizacyjna będąca konieczną podstawą dla wszelkich procesów edukacji (Schulz 1992: 42).

Kwestie szkoły jako instytucji podejmowane są także w kontekście innych ujęć, np. teorii konfliktu, teorii interakcjonizmu. W instytucjonalnym ujmowaniu szkoły dominuje kontekst pełnionych przez nią funkcji. Krytycy zarzucają autorom tych koncepcji szkoły przecenianie funkcji socjalizacyjnej, dążenie do urabiania ucznia, realizację tzw. ukrytych funkcji, nazywają szkołę *totalną* (pojęcie E. Goffmana w artykule: *Interpersonal Persuasion* z 1956 roku).

Ujęcie szkoły jako organizacji ma ścisły związek z nauką o organizacji i zarządzaniu, która posługuje się pojęciami z zakresu ogólnej teorii systemów, prakseologii i cybernetyki. Przedstawicielami tego podejścia są między innymi: F. W. Taylor, M. Weber, E. Mayo, H. le Chatelier (zob. Kuźma 2008: 213), a także T. Kotarbiński i J. Zieleniewski (twórcy prakseologicznej teorii organizacji). „Organizacja”

w szerokim znaczeniu jest to pewien rodzaj całości ze względu na stosunek do niej jej własnych elementów, taką całość, której wszystkie składniki współprzyczyniają się do powodzenia całości, a to z kolei do powodzenia części (Kotarbiński 1958: 75). „Organizacja” to duży zespół ludzi powiązanych bezosobowymi zależnościami, stworzony dla realizacji określonych celów (Giddens 2007: 367). Najważniejszymi cechami organizacji są: celowość, sposób zorganizowania, wyodrębnienie z otoczenia oraz poddanie kierowaniu, tj. oddziaływanie zmierzającemu do osiągnięcia celu działania (Adamik, Matejunk 2012: 50).

Szkoła jako organizacja skupia pewną liczbę osób współpracujących ze sobą w zakresie osiągnięcia jakiegoś ostatecznego celu. A. Langenohl uważa: „Aby go osiągnąć, zadania podzielone są między wyspecjalizowane osoby, pełniące określone funkcje, umożliwiając działanie organizacji poprzez dobre odgrywanie nadanych tym osobom ról. Organizacja posiada system administracyjny oraz kaskadowy system komunikacji. Co więcej, tworzą się spontaniczne grupy nieformalne dla zwiększenia efektywności w dążeniu do celu. Jest związana z określonym, fizycznie istniejącym miejscem, którego kształt i wyposażenie wpływa na procesy przebiegające w jej murach” (za: Januszewska, Kulesza, Kwiatkowski, i inni 2015: 99).

Szkoła jako organizacja ucząca się

Szkole przypisuje się miano „organizacji uczącej się”. Podstawą koncepcji organizacji uczącej się jest uczenie się organizacyjne (R. M. Cyert, J. G. March, C. Argyris, D. A. Schön, L. R. Daft, K. E. Weick, B. Levitt, M. Bratnicki i inni). Idea organizacji uczącej się zrodziła się pod koniec XX wieku dzięki książce P. M. Senge „Piąta dyscyplina. Teoria i praktyka organizacji uczących się”. Autor określa „organizację uczącą się” jako zdolną do samopoznania, zrozumienia swoich problemów i doskonalenia się, która po prostu umie się uczyć na własnych błędach i sukcesach (Senge 1998: 12). Definicje „organizacji uczącej się” formułują także: D. A. Garvin, R. Dilworth: M. Gephart M., V J. Marsick, M. van Buren, M. Spiro (zob. Antczak 2014: 231). Sednem organizacji uczącej się jest jej nastawienie na ustawiczne zdobywanie wiedzy, dzięki temu organizacja jest w stanie dostosowywać się do ustawicznych zmian otaczającego ją świata (Elsner 2010: 23). Szkoła jako organizacja ucząca się posiada zatem cechy organizacji opartej na wiedzy, którą wyróżniają: struktura zasobów i inwestycje w niematerialne zasoby; zarządzanie wiedzą, kształtowanie relacji z otoczeniem; struktura organizacyjna; specyficzne role i określone zakresy pracy ludzi (Mikuła 2007: 33).

Przekształcanie szkoły w organizację uczącą się, jest długotrwałym, złożonym i trudnym procesem, jednak możliwym do realizacji (zob. Potyrała 2017: 5-7). „Zasadniczą ideą, jeśli chodzi o zmianę szkoły, powinno być przechodzenie od szkoły tradycyjnej do uczącej się i ustawicznie doskonalącej, z elementami szkoły alternatywnej, a więc dobrze zorganizowanej i demokratycznej” (Banach 2006: 114). Zmierzanie szkoły (na każdym poziomie edukacji) w kierunku organizacji uczącej się, stawia w centrum jej zainteresowań i działań pojęcie „jakości”. „Szkoła jakości” nastawiona jest na spełnienie oczekiwów wszystkich nią zainteresowanych, na osiąganie standardów i wyznaczanie w sposób ciągły nowych elementów prowadzących do systematycznych ulepszeń (Nowosad 2003: 106, 130-131), do których należą między innymi: wspieranie samodoskonalenia; propagowanie przykładów dobrej praktyki; organizowanie wymiany doświadczeń; promowanie wdrażania innowacji; sprzyjanie poszukiwaniu coraz lepszych rozwiązań; poważne traktowanie głosów płynących z dołu organizacji, wyciąganie z nich wniosków (Fura 2007: 221). Spełnienia tych i wielu

innych standardów przypisywanych szkole jako organizacji uczącej się oczekuje się także od szkoły wyższej pretendującej do miana aktywnej, twórczej i nowoczesnej.

Wyzwania szkoły wyższej jako organizacji uczącej się

Szkoła wyższa stanowi jeden z elementów systemu edukacji. W tradycyjnym ujęciu jest postrzegana jako miejsce wytwarzania i przekazywania wiedzy („świątynia wiedzy”), ośrodek potencjału intelektualnego społeczeństwa i depozytariusz kultury narodowej. Koncepcja ta jest odmienna od nowoczesnego podejścia, które określa ją jako podmiot na rynku usług edukacyjnych, korporację zajmującą się świadczeniem bogatej oferty usług edukacyjnych na konkurencyjnym rynku (Maciąg 2005: 23).

A. Piasecka postrzega zasadniczą rolę szkoły wyższej w budowaniu gospodarki opartej na wiedzy i społeczeństwa informacyjnego – jest nią nie tylko tworzenie, aktualizowanie i przekazywanie wiedzy, ale również dostosowanie wymagań do otoczenia. Autorka podkreśla znaczenie jakości kształcenia studentów i badań naukowych. W nowoczesnej koncepcji szkoły wyższej podkreśla jej rangę w procesie wytwarzania wiedzy służącej rozwiązywaniu problemów społecznych, ekonomicznych, przemysłowych (zob. Piasecka 2012: 156, 157-158). Innymi słowy, zasadniczą rolą szkoły wyższej jest prowadzenie działalności edukacyjnej i badawczej oraz aktywne zaangażowanie w budowanie społeczeństwa i gospodarki opartej na wiedzy na miarę XXI wieku przy wykorzystaniu zasobów ludzkich, finansowych, fizycznych (Marszałek 2007: 3).

Globalizacja, nowe technologie, wymagania społeczne i inne występujące współcześnie procesy, formułują wymagania wobec organizacji (Child 2005: 29; por. Wojciechowska 2021: 153-154). K. Dyaczyńska wyłoniła zestaw wspólnych wartości reprezentatywnych dla organizacji uczącej się (na podstawie analizy wybranych koncepcji jej przedstawicieli (D. A. Garvina, P. M. Senge'a, S. Goha i G. Richardsa i innych). Wartości te w odniesieniu do szkoły wyższej będą następujące: mistrzostwo osobiste/samorozwój; modele myślowe/kultura/klimat/otoczenie; wizja/misja; uczenie się zespołowe; myślenie systemowe; przywództwo; wiedza/przepływ informacji; informacja/skanowanie otoczenia; eksperymentowanie/uczenie się poprzez eksperymenty; szkolenie; zarządzanie/praktyki zarządcze; struktura/bliskość sieciowa; nagrody i uznanie; *performance management* (metoda skutecznego przekładania strategicznych planów na rezultaty); uczenie się przez doświadczenie; uczenie się od innych; różnorodność operacyjna; koncentracja na pomiarach; wszechstronne wsparcie; procesy robocze (Dyaczyńska 2013: 33).

Zadaniem współczesnej szkoły wyższej jest troska o realizację wymienionych wartości oraz skuteczne zarządzanie w wielu obszarach, do których należą: 1. uwzględnianie w procesie zarządzania niematerialnych wartości szkoły wyższej, co będzie rzutowało na podnoszenie poziomu jej konkurencyjności na rynku edukacyjnym; 2. tworzenie nowoczesnych usług edukacyjnych, które będą oferowały wiedzę w postaci technologii informacyjnych, interaktywnych metod i technik kształcenia, elektronicznych baz danych naukowych szerokiego dostępu, ze wskazaniem praktycznego zastosowania wiedzy; 3. zorientowanie szkoły wyższej na twórcze, przeniknięte intelektualnymi impulsami łączenie okazji, szans i nadziei w związku z nieprzewidywalną przyszłością, w połączeniu z profesjonalizmem pracowników i organizacji w opanowanie narastającej złożoności; 4. zachęcanie do niekonwencjonalnego myślenia, eksperymentowania, formułowania pytań, współpracy i zaangażowania; 5. upowszechnianie powiązań typu sieciowego w relacjach wewnętrznych między składnikami organizacji, jak i partnerami z otoczenia, tworzenie siedzi wymiany wiedzy; 6. wykorzystywanie nowoczesnych i

tradycyjnych doświadczeń w zakresie zarządzania w tworzeniu kompleksowych systemów zarządzania wiedzą, ze szczególnym uwzględnieniem możliwości pozyskiwania, kreowania, upowszechniania i wykorzystywania wiedzy organizacyjnej; 7. wspieranie otwartych systemów komunikacyjnych zapewniających dostępność, wszechstronność i aktualność informacji dzięki wdrożeniu elektronicznych narzędzi informatycznych oraz zespołowych form współpracy, służącej odchodzeniu od struktury funkcjonalnej i hierarchicznej szkoły wyższej na rzecz procesowych sposobów działania i uzyskiwania efektów; 8. współpraca ze specjalistami najwyższej klasy spoza uczelni, oferującymi wiedzę teoretyczną i praktyczną; 9. orientacja na podmiotowość kompetentnych pracowników i współpracowników, kreowanie kultury wspólnoty profesjonalistów, afirmującej odpowiedzialność, dialog, partnerstwo i zaufanie (Morawski 2005: 146).

Podsumowanie

Współczesna szkoła wyższa stoi przed wieloma wyzwaniami wynikającymi z wysokiej konkurencyjności (na rynku pozostały tylko silne uczelnie), przyjmowania wysokich standardów osiągania efektów, wysokich wymagań (studentów, pracowników i partnerów, otoczenia społecznego), otwarcia się na nowe trendy i nowe doświadczenia związane z przyszłością. (Bieżącym wyzwaniem szkół wyższych na świecie jest przyśpieszenie procesów transformacji uczącej się w wyniku pandemii koronawirusa SARS-CoV-2, w Polsce dodatkowo jest nim także wdrażanie założonych celów Ustawy 2.0).

Szkoła wyższa jako „inteligentna” organizacja ucząca się, której siłą jest wiedza, kompetencje, wspólnota uczących się partnerów, kreatywność i innowacyjność (zob. Morawski 2005: 143-144) ma szansę spełnić powierzone jej zadania i pokładane nadzieje. W praktyce oznacza to między innymi odejście uczelni od tradycyjnego paradygmatu przekazywania wiedzy do nowego paradygmatu, w którym proces świadczenia usługi edukacyjnej oparty jest na analizie indywidualnych potrzeb uczestników, ich kulturowych doświadczeń (zob. Wojciechowska 2020: 12-13), a także na wykorzystywaniu wiedzy do samodoskonalenia się organizacji. Również realna współpraca szkoły wyższej ze środowiskiem (lokalnym, regionalnym, krajowym i międzynarodowym), dążenie do połączenia wiedzy teoretycznej z praktyką i wiele innych działań (pominiętych w tym artykule, ze względu na ograniczenia publikacji), pozwoli jej na „połączenie światyni wiedzy z centrum doskonałości” (zob. Piasecka 2012: 158).

LITERATURA

1. Adamik A., Matejun M., Organizacja i jej miejsce w otoczeniu, w: Zakrzewska-Bielawska A. (red.), Podstawy zarządzania, Oficyna Wolters Kluwer Business, Warszawa 2012.
2. Antczak Z., Uczenie się organizacyjne i organizacja ucząca się (rozważania analityczno-porównawcze), „Społeczeństwo i Ekonomia” 2014, nr 1.
3. Banach Cz., Zadania i cechy dobrej szkoły jako organizacji uczącej się i doskonalącej, w: Muchacka B (red.), Szkoła w nauce i praktyce edukacyjnej, t. 1, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2006.
- 4th Child J., Organization. Contemporary Principles and Practice, Blackwell Publishing, Oxford 2005.
5. Dyaczyńska K., Konceptualizacja pojęcia organizacji uczącej się w publicznych jednostkach ochrony zdrowia, „Studia Ekonomiczne” 2013, nr 169.
6. Elsner D., Ewaluacja wewnętrzna milowym krokiem ku uczącej się organizacji, „Dyrektor Szkoły” 2010, nr 10.
7. Fura B., Szkoła jako ucząca się organizacja, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H, Oeconomia” 2007, t. 41.

8. Giddens A., Socjologia, przeł. A. Szulżycka, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
9. Gołaszewski T., Szkoła jako system społeczny, PWN, Warszawa 1977.
10. Januszewska E., Kulesza M., Kwiatkowski M., Odrowąż-Coates A., Perkowska-Klejman A., Wiatr M., W poszukiwaniu teorii szkoły, „Pedagogika Społeczna” 2015, nr 3.
11. Kotarbiński T., Traktat o dobrej robocie, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław-Warszawa 1958.
12. Kowolik P., Szkoła jako miejsce edukacji uczniów, „Nauczyciel i Szkoła” 2003, nr 1-2.
13. Kupisiewicz Cz., Dydaktyka ogólna, Oficyna Wydawnicza Graf-Punkt, Warszawa 2002.
14. Kuźma J., Nauka o szkole. Studium monograficzne. Zarys koncepcji, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2008.
15. Maciąg J., Wzorzec jakości usługi edukacyjnej, „Problemy Jakości” 2005, nr 2.
16. Marszałek A., Znaczenie uniwersytetów w gospodarce opartej na wiedzy, „Przegląd Organizacji” 2007, nr 7-8.
17. Mikuła B., Pietruszka-Ortyl A., Potocki A., Podstawy zarządzania przedsiębiorstwami w gospodarce opartej na wiedzy, Difin, Warszawa 2007.
18. Morawski M., Problematyka upowszechniania wiedzy między jednostkami organizacyjnymi uczelni, w: T. Gołębiowski, M. Dąbrowski, B. Mierzejewska (red.), Uczelnia oparta na wiedzy. Organizacja procesu dydaktycznego oraz zarządzanie wiedzą w ekonomicznym szkolnictwie wyższym, Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych, Warszawa 2005, s. 146.
19. Nowosad I., Perspektywy rozwoju szkoły. Szkice z teorii szkoły, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2003.
20. Okoń W., Nowy słownik pedagogiczny, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2001.
21. Piasecka A., Przedsiębiorcza uczelnia jako współczesny model szkoły wyższej, „Ekonomiczne Problemy Usług” 2012, nr 98.
22. Potyrała K., Wstęp, w: Ocetkiewicz I. (red.), Szkoła jako organizacja ucząca się? Perspektywa ewaluacji zewnętrznej, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2017.
23. Schulz R., Szkoła – instytucja, system, rozwój, Edytor, Toruń 1992.
24. Senge P. M., Piąta dyscyplina. Teoria i praktyka organizacji uczących się, przeł. H. Korolewska-Mróz, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 1998.
25. Tillmann K. J., Teorie socjalizacji. Społeczność, instytucja, upodmiotowienie, przeł. G. Bluszcz i inni, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.
26. Wojciechowska J., *Homo narrans* – wymiar dziecięcego istnienia, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce” 2020, vol. 15, nr 2(56).
27. Wojciechowska J., Komunikacja i po/rozumienie w przestrzeni działań szkoły wyższej, placówek doskonalenia zawodowego nauczycieli i placówek oświatowych na rzecz rozwijania kompetencji kluczowych uczniów, w: E. Kochanowska, J. Wojciechowska, A. Herma (red.), Myśleć teorią w praktyce edukacyjnej. Przekraczanie granic w drodze do rozwijania kompetencji kluczowych uczniów, Wydawnictwo Naukowe Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku Białej, Bielsko-Biała 2021.

УДК 378.6:61.016:[579+578+612.017]:37.04/091.322-042.65

*Дерев'янко Т.В., Звягольська І.М.,
Полянська В.П., Федорченко В.І.*

**Полтавський державний медичний університет, м. Полтава
САМООСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В
НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ КАФЕДРИ МІКРОБІОЛОГІЇ,
ВІРУСОЛОГІЇ ТА ІМУНОЛОГІЇ**

Розкрито роль самостійної роботи здобувачів вищої медичної освіти при вивченні мікробіології, вірусології та імунології. Розглядаються особливості організації самостійної роботи студентів з урахуванням сучасних вимог та умов навчання як невід’ємної складової системи освітнього середовища. Авторами акцентовано увагу на тому, що використання самостійної роботи у навчальному процесі кафедри спонукає до активності, самостійності, відповідальності, організованості та застосування творчих здібностей студентів. Наголошено на

науково-дослідній роботі, як важливій складовій самостійної пізнавальної діяльності здобувачів медичної освіти.

Ключові слова: самостійна робота, мікробіологія, вірусологія та імунологія, позааудиторна робота, здобувачі медичної вищої освіти.

Раскрыта роль самостоятельной работы соискателей высшего медицинского образования при изучении микробиологии, вирусологии и иммунологии. Рассматриваются особенности организации самостоятельной работы студентов с учетом современных требований и условий обучения как неотъемлемой составляющей системы образовательной среды. Авторами акцентировано внимание на том, что использование самостоятельной работы в учебном процессе кафедры побуждает к активности, самостоятельности, ответственности, организованности и применения творческих способностей студентов. Отмечено научно-исследовательскую работу, как важный компонент самостоятельной познавательной деятельности соискателей медицинского образования.

Ключевые слова: самостоятельная работа, микробиология, вирусология и иммунология, внеаудиторная работа, соискатели медицинского высшего образования.

The role of independent work of higher medical education seekers in the study of microbiology, virology and immunology is considered.

The features of the student's independent work organization are considered with taking into account of the modern requirements and conditions of training as an integral component of the educational environment system.

The authors concentrate attention that the use of independent work in the educational process of the department encourages activity, independence, responsibility, organization and application of student's creative abilities. Emphasis is placed on research scientific work as an important component of independent cognitive activity of medical education seekers.

Key words: independent work, microbiology, virology and immunology, extracurricular work, higher medical education seekers.

Умови сучасного рівня розвитку інформаційного, демократичного та громадянського суспільства зумовлюють необхідність формування самодостатньої особистості, здатної критично мислити, самостійно приймати рішення й розв'язувати соціальні, професійні проблеми. Формування висококваліфікованого спеціаліста в сучасних умовах неможливе без залучення здобувачів освіти до самостійної роботи, яка характеризується як цілеспрямована сукупність суб'єктних дій студента під керівництвом викладача на основі використання засобів супроводу навчального процесу.

Тому проблема опанування здобувачами вищої освіти методами самостійної пізнавальної діяльності є надзвичайно актуальною, адже саме в період навчання у вищі закладаються основи майбутньої самостійної професійної діяльності [1, с. 130]. Здобувачі освіти повинні розуміти, що самостійна робота спрямована завершувати та узагальнювати завдання всіх інших видів навчальної роботи.

Самостійна робота на кафедрі мікробіології, вірусології та імунології Полтавського державного медичного університету передбачає поетапне засвоєння нового матеріалу, його повторення та закріплення, застосування на практиці, основними функціями якої є: пізнавальна, самостійна, прогностична, коригуюча та

виховна. Загалом ефективність самостійної роботи залежить від ступеневого рівня її організації, змісту, взаємозв'язку та характеру завдань у кожному конкретному напрямі здійснення самостійної роботи та результатів її виконання [5, с. 156].

Організація основних форм самостійної роботи здобувачів вищої освіти на кафедрі мікробіології, вірусології та імунології визначається змістом навчальної дисципліни, рівнем освіти і ступенем підготовленості студентів, необхідністю упорядкування всіх навантажувальних складових під час виконання студентами самостійної роботи. Виходячи з цих параметрів, передбачаються різні види самостійної пізnavальної діяльності студентів:

- наступність закріплення та поглиблene вивчення матеріалу;
- самостійне вивчення окремих тем і розділів дисципліни;
- підготовка до аудиторних занять;
- участь у науково-дослідній роботі.

Зміст самостійної роботи з навчальної дисципліни «Мікробіології, вірусології та імунології» здобувачів медичної освіти визначається типовими навчальними програмами, робочими навчальними програмами, розробленими силабусами, тематичними планами самостійної роботи, а також охоплює підготовку до аудиторних практичних занять, роботу над окремими темами, що винесені на самостійне опрацювання студентами; підготовку до всіх видів контрольних випробувань – проміжного та підсумкового комп’ютерного тестового контролю, проміжного та підсумкового контролю практичних навичок, підсумкового модульного контролю, семестрових екзаменів [3, с. 6; 4, с. 126].

При вивченні дисципліни «Мікробіології, вірусології та імунології» організація самостійної роботи являє собою єдність трьох взаємопов’язаних форм:

- позааудиторна самостійна робота;
- аудиторна самостійна робота, яка здійснюється під безпосередньо спрямовуючою (направляючою і корегуючою) діяльністю викладача;
- творча, в тому числі науково-дослідницька робота.

Методика організації самостійної роботи є модульно-залежною і нагадує поетапне сходження від первинних знань й уявлень про мікроорганізми до дієвого і усвідомленого оволодіння теоретичними базовими знаннями і практичними навичками з галузі медичної мікробіології, вірусології та імунології, а також вмінню адекватно їх використовувати в конкретній ситуації в майбутній практичній діяльності [4, с. 127; 5, с. 156]. З цих позицій Модуль 1 «Морфологія і фізіологія мікроорганізмів. Інфекція. Імунітет» є своєрідною платформою для наступних модулів, які передбачають вивчення основ спеціальної, клінічної та екологічної мікробіології, загальної і спеціальної вірусології із врахуванням фахової підготовки студентів за обраною спеціальністю. Тому на практичних заняттях першого модуля самостійна робота в повному об’ємі відбувається на засадах прямого і зворотнього зв’язку «викладач – студент» і передбачає ділові (навчально-пізnavальні) партнерські взаємовідносини між учасниками педагогічного процесу. Такий вид самостійної роботи є початковим і найбільш ефективним за цих умов. І саме від рівня фахової підготовки викладача, його педагогічної майстерності і загальнолюдських якостей буде залежати успішний початок співпраці студентів, позитивна динаміка розвитку навчально-пізnavальної діяльності студентів, закономірне її помодульне завершення, що буде сприяти становленням досвіду цілісного системного бачення професійної діяльності, системної дії в ній, вирішення нових проблем і задач. Таким чином, викладач як

вправний фасилітатор забезпечує ефективність групової комунікації під час навчально-пізнавальної діяльності [5, с. 157].

По закінченню першого модуля студенти вже мають базові теоретичні знання з морфології і фізіології різних за таксономічним положенням мікроорганізмів, з питань «Інфекція», «Імунітет» і володіють практичними вміннями і навичками (зокрема, виготовлення і фарбування препаратів, мазків-відбитків різними методами, вміння підготовки інгредієнтів, постановки і обліку результатів класичних і новітніх серологічних реакцій, визначати чутливість мікроорганізмів до антибіотиків тощо). З огляду на вище зазначене, стає очевидним, що вже під час проведення практичних занять другого, а на медичному факультеті третього модулів самостійна робота студентів вже не потребує щохвилинного постійного безпосереднього керівництва викладача, і, отже, ефективність навчально-пізнавальної діяльності студентів вже можна підвищити за рахунок підключення елементів творчо-пошукового характеру [2, с.60; 5 с.158]. В цьому контексті на кафедрі самостійна аудиторна робота передбачає виконання певних практичних завдань, підготовку усних доповідей із мультимедійним супроводом, розв'язок ситуаційних професійно-спрямованих тестових завдань, аналітичних повідомлень за новітніми досягненнями в галузі медичної мікробіології, генної інженерії, біотехнології. Після ретельної попередньої підготовки викладачі на певних практичних заняттях можуть використовувати метод мозкового штурму, кейс-метод, метод евристичних питань, вільних асоціацій та ін.

Значною інформаційною підтримкою в самостійній навчально-пізнавальній діяльності здобувачів освіти є підготовлені колективом кафедри методичні матеріали, які допомагають студенту поглибитися під час вивчення навчальної дисципліни та обрати необхідні орієнтири для виконання аудиторної, позааудиторної чи дистанційної самостійної роботи [3, с. 7; 6, с. 138]. Підготовлені збірки тестових завдань, мультимедійна презентація «Спосіб аферентно-репродуктивної спрямованості підготовки студентів з мікробіології, вірусології та імунології до ліцензійного іспиту «Крок 1», за результатами кількарічного аналізу, значно підвищують рівень підготовки студентів з мікробіології, вірусології та імунології та надають їм можливість успішно складати тест-завдання на практичних заняттях при проведенні проміжного контролю знань, підсумкових модульних контролях, підсумкового контролю і КТІ, а отже, створює дієву платформу для складання ліцензійного інтегрованого іспиту «Крок 1» з мікробіології, вірусології та імунології, яка є складовою частиною державної атестації студентів, які навчаються за спеціальностями «Медицина» та «Стоматологія» [5, с. 158]

Надзвичайно важливою є правильна організація позааудиторної роботи студентів при вивченні дисципліни «Мікробіологія, вірусологія та імунологія» [3, с. 6]. При цьому зростає роль викладача як організатора самостійної позааудиторної роботи здобувачів медичної освіти. Значне місце в самостійній роботі студентів займає використання Інтернет-технологій для ефективного пошуку інформації. Доступність великої кількості електронних статей, довідкової літератури, електронних навчально-методичних розробок, які викладено на сайтах вишів, безумовно розширяють творчий потенціал студентів за умов, якщо вони вміють творчо працювати з одержаною інформацією. Розвиток сучасних інформаційних технологій дозволяє студентам отримати доступ до

найрізноманітнішої інформації. Окрім знання методів пошуку студенти мають опанувати методами аналізу, синтезу, узагальнення інформації.

Важливою складовою позааудиторної навчально-методичної діяльності, окрім зазначеного, є участь студентів в роботі студентського наукового товариства. На кафедрі розроблено диференційний підхід до науково-дослідної роботи студентів із урахуванням їх індивідуальних особливостей, рівня теоретичної підготовки, творчих здібностей [2, с. 61]. На першому рівні студенти готують реферативні повідомлення, наукові огляди, що містять поглиблений аналіз поставленої проблеми і можливі напрямки її вирішення. Така форма роботи дозволяє прийняти участь у роботі гуртка значно більшої кількості студентів та розширити коло наукової тематики. На другому рівні проявляється найбільш висока творча діяльність при проведенні самостійних експериментів. Студенти мають можливість самостійно вивчити роль мікроорганізмів у розвитку патологічних процесів, чутливість мікроорганізмів до речовин, що пропонуються в якості лікувальних засобів, вивчати вплив мікроорганізмів на якість харчових продуктів. При плануванні виконання дослідницької роботи визначається профілізація за факультетами та інтеграція дослідницької діяльності з клінічними кафедрами університету.

Таким чином, участь студентів в наукових дослідженнях – це багатогранний процес, який мотивається і координується викладачем і передбачає набуття навичок роботи з науковою літературою, написання рефератів, освоєння методик і проведення наукового дослідження, аналізувати та інтерпретувати одержані результати, представляти на щорічних студентських науково-практичних конференціях різного рівня їх організації.

Основними критеріями якості організації самостійної роботи слугує наявність контролю її результатів і технічних умов виконання завдань. Здійснення контролю допомагає студенту методично правильно із мінімальними тратами часу засвоїти теоретичний матеріал та набути навичок розв'язання певних практичних задач

Таким чином, самостійна робота здобувачів вищої медичної освіти в навчально-пізнавальному просторі кафедри мікробіології, вірусології та імунології є невід'ємною складовою підготовки майбутніх лікарів. Виконання всіх видів самостійної роботи дозволяє студентам більш глибоко і повно засвоїти курс навчальної дисципліни «Мікробіологія, вірусологія та імунологія» та призводить до формування у студентів навчально-пізнавального потягу і готовності до одержання професійних навичок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дерев'янко Т.В. Мотивація як чинник успішного формування навчальної діяльності здобувачів медичної освіти в умовах модернізованого освітнього середовища кафедри мікробіології, вірусології та імунології // Т.В. Дерев'янко, І.М. Звягольська / Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі (XXVIII Каришинські читання): матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Полтава: ПНПУ, 27–28 травня 2021 р. – С.130-131.
2. Дерев'янко Т.В. Розвиток творчих здібностей здобувачів медичної освіти під час вивчення дисципліни «Мікробіологія, вірусологія та імунологія» // Т.В. Дерев'янко, І.М. Звягольська / Психологічно-педагогічні координати розвитку особистості: мат-ли ІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (3-4 червня 2021 року, Полтава: Полтавська політехніка). – Полтава, 2021. – С.59-62.

3. Дерев'янко Т.В. Формування особистості майбутнього лікаря в контексті позаудиторної роботи на кафедрі мікробіології, вірусології та імунології: досвід і перспективи / Т.В. Дерев'янко, І.М. Звягольська // – Медична освіта. – 2020. – №1. – С. 5-10.
4. Звягольська І.М. Шляхи підвищення навчально-пізнавальної діяльності студентів при вивченні дисципліни «Мікробіологія, вірусологія та імунологія» у вищому медичному закладі // І.М. Звягольська, Т.В. Дерев'янко, В.П. Полянська / Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи : мат-ли ГУ Міжнар. наук.-практ. конф. (7-8 листопада 2019 р.). – Полтава, 2019. – С.125-130.
5. Звягольська І.М., Дерев'янко Т.В., Полянська В.П. Про наступність формування базових знань з молекулярно-генетичних методів лабораторної діагностики інфекційних захворювань у здобувачів вищої медичної освіти // І.М. Звягольська, Т.В. Дерев'янко, В.П. Полянська / Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи: збірник статей V Міжнар. наук.-практ. конф. (19-20 листопада 2020 р.). – Полтава : Вид-во “Астраз”, 2020. – С.155-159.
6. Полянська В.П. Педагогічно-організаційні аспекти дистанційного навчання в медицині // В.П. Полянська, І.М. Звягольська, Т.В. Дерев'янко / Актуальні проблеми сучасної медицини – 2021. – Том 21, вип. 1 (73). – С. 137-141.

Douma A., Bieliaieva O.

Université médicale d'État de Poltava

LE FRANÇAIS: HIER, AUJOURD'HUI, DEMAIN

Розглянуто питання ролі французької мови в сучасному світі, яка за поширеністю посідає п'яте місце після китайської, англійської, іспанської та арабської мов і має всі характеристики так званих світових мов, будучи державною мовою в 32 країнах, офіційною мовою більшості міжнародних організацій, а також офіційною мовою ЗМІ і четвертою за поширеністю мовою в Інтернеті. Автори наголошують, що натепер французькою мовою розмовляє понад 300 мільйонів осіб, а також наявна тенденція до збільшення кількості франкофонів у світі, що актуалізує потребу у вивчені французької мови громадянами України.

Ключові слова: світові мови, французька мова, франкофони.

Une histoire brève de la langue française. En raison de l'évolution du latin de bas niveau et du latin vulgaire vers le roman gaulois au cours du premier millénaire de l'ère chrétienne, le français, langue royale, devient la langue juridique et administrative en 1539 avec le décret de Villers-Cotterêts. Le cœur de Paris s'étendra à la France, à l'Europe et au monde. Par la suite, les savants ont procédé à une réforme à long terme de la langue, l'ont standardisée et ont réintroduit les mots latins. Le français classique aux XVIe et XVIIe siècles est devenu le français moderne au XVIIIe siècle et est devenu la lingua franca en Europe. Avec la colonisation, le français s'est répandu en Amérique du Nord au XVIIe siècle et en Afrique au XIXe siècle, ce qui en fait une langue mondiale. Cependant, le français a perdu son influence dans la seconde moitié du 20e siècle et a plutôt bénéficié de l'anglais.

Les francophones dans le monde. Avec 300 millions de locuteurs, une progression de 10 % depuis 2014, le français est la 5e langue la plus parlée au monde après le chinois, l'anglais, l'espagnol et l'arabe. La langue française, présente sur les cinq continents, a toutes les caractéristiques d'une langue mondiale.

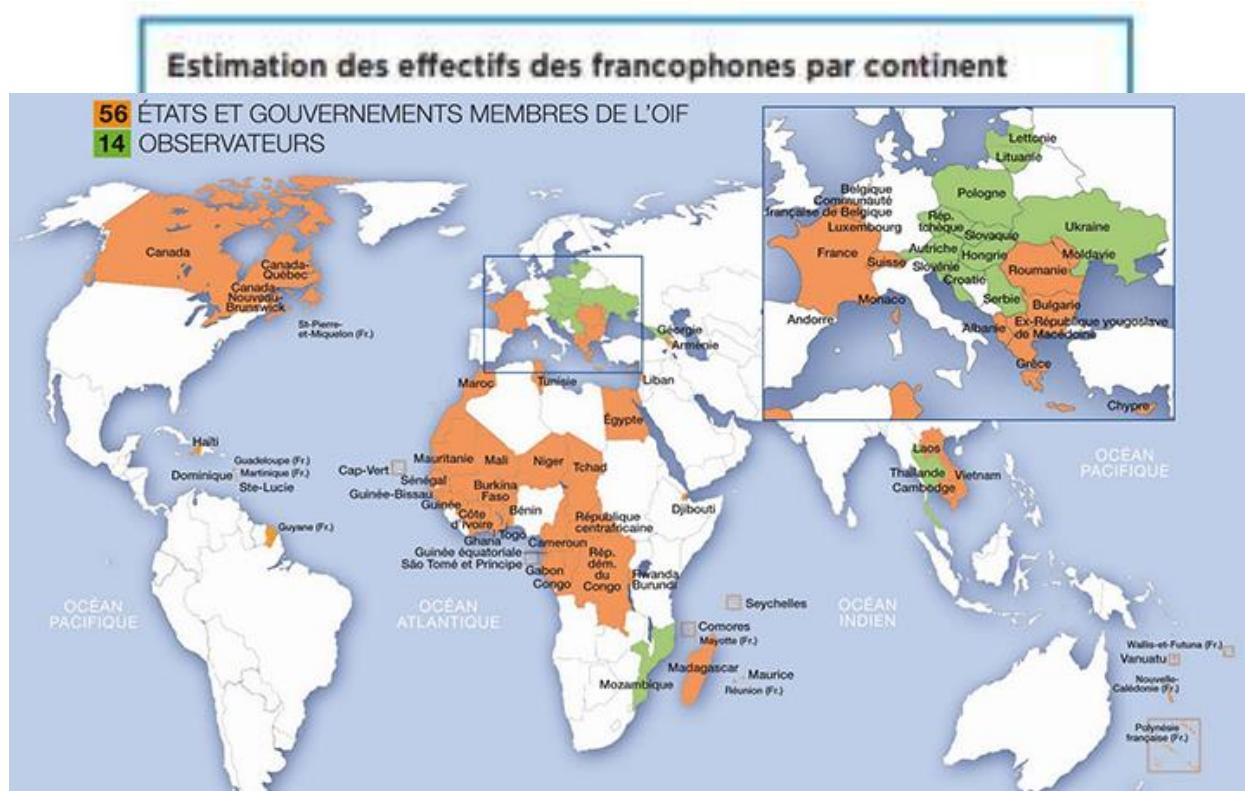
Comme peu d'autres, elle se distingue par son statut et par l'influence qu'elle exerce dans divers espaces et contextes :

- langue officielle dans 32 États et gouvernements et dans la plupart des organisations internationales;

- langue d'enseignement pour plus de 80 millions d'individus, dans 36 pays et territoires;
- langue étrangère apprise par plus de 50 millions de personnes;
- langue des médias internationaux (TV5MONDE, RFI ou France 24, mais aussi Euronews, BBC News, CGTN chinoise ou RT russe);
- 4-ème langue d'Internet.

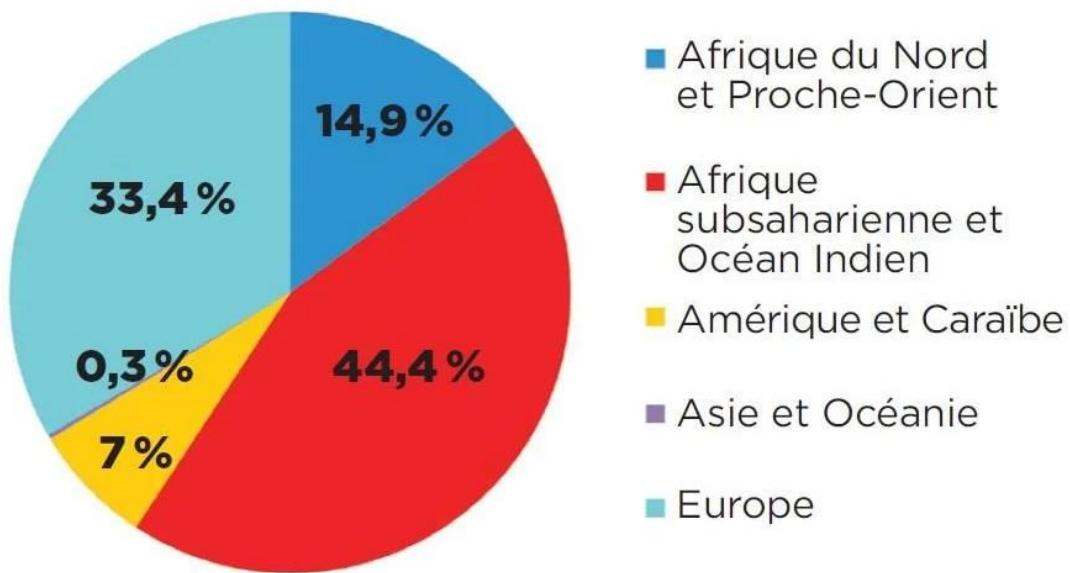
De plus, directement liée au nombre de locuteurs et au poids économique, démographique et politique des espaces qu'ils occupent, la langue française a une importance significative dans la création de richesse, le développement durable et les échanges internationaux à l'échelle nationale, régionale et mondiale. Enfin, grâce aux francophones, la langue française est devenue au fil des siècles un creuset d'expressions culturelles et de diversité linguistique, ainsi qu'une des matrices d'une possible « civilisation de l'universel».

Le future de la langue française. 59% des francophones sont actuellement sur le continent africain. Il est donc nécessaire pour plusieurs pays d'Afrique subsaharienne, du Maghreb et du Liban d'étudier les paramètres pertinents reflétant la vitalité du français, ainsi que l'usage réel du français dans un environnement multilingue, principalement en « temps réel ». Problèmes qui se posent éventuellement (enseignement, normes, symbolisme et performance).

Les principales conditions de progression de l'usage du français dans ces territoires dépendent de la démographie et de la scolarisation.

Répartition des locuteurs quotidiens de français (2018)

Estimation du nombre de francophones dans le monde. Selon l'OIF, en 2018, le français est la cinquième langue la plus parlée au monde avec 300 millions de locuteurs représentant 4 % de la population mondiale (une personne sur 26), dont 235 millions en faisant un usage quotidien représentant 3,2 % de la population mondiale (une personne sur 32). La langue française connaît une croissance de 9,6 % du nombre de locuteurs depuis la dernière mesure en 2014. Par conséquent, les différentes situations soulevées concernant le nombre de francophones en 2070 restent ouvertes : entre 477 millions et 747 millions de francophones.

Apprendre et enseigner le français. Le français a des qualifications linguistiques principalement parce qu'il est enseigné dans tous les pays/régions du monde, mais aussi parce qu'il est la langue d'enseignement dans 36 pays et régions à des degrés divers. Hormis la fourniture d'un système éducatif, il n'y a pas de domaine où les personnes qui souhaitent commencer à apprendre le français ne trouvent pas un centre de langues, une école française, une alliance française ou une association qui propose différentes options pour répondre à leurs souhaits ou besoins., N'oubliez pas les possibilités offertes par le monde numérique, dont la richesse et la diversité ne cessent de s'étendre. En additionnant les données de tous pays et de tous niveaux, le nombre de français langue étrangère (FLE) équivaut à au moins 51 millions d'élèves, et le nombre d'élèves recevant tout ou partie de l'enseignement français n'est pas inférieur à 81 millions.

Français langue étrangère (FLE). Le poids de l'Afrique du Nord et du Moyen-Orient s'explique, comme en 2014, par la place unique qu'occupe le français, ni langue officielle ni langue principale d'enseignement et pourtant présent dans la vie quotidienne d'une partie importante de la population, langue dont la maîtrise est poursuivie dans le monde universitaire et professionnel et/ou langue parfois utilisée dans l'enseignement de certaines disciplines dès le primaire, au secondaire pour les matières scientifiques et dans certaines spécialités de l'enseignement supérieur.

La dimension économique de la langue française. La francophonie économique. D'un point de vue économique, la langue est à la fois alternativement matière première (pensée, parole, écriture), facteur de production ou produit

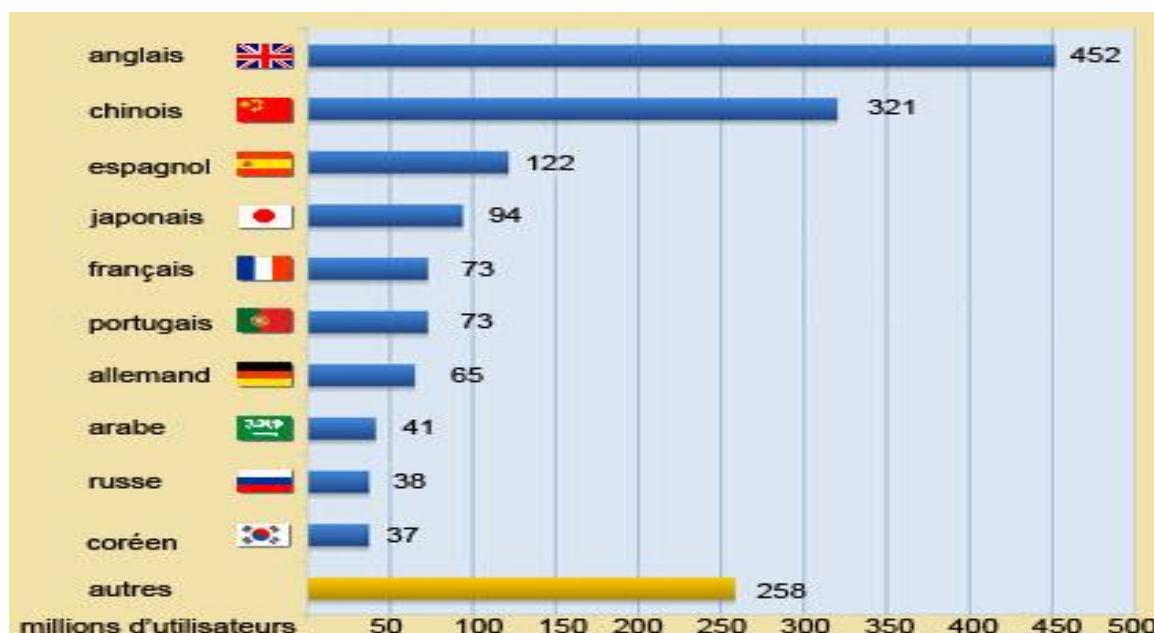
intermédiaire (information, données, récit ou scénario), produit final (discours, récit, poème, slogan, roman, les paroles d'une chanson...), mais aussi cadre réglementaire et normatif. Par ailleurs, la langue pourrait être considérée comme une « externalité » dans la mesure où sa dominance et son usage commun créent des conditions plus ou moins favorables à la création de valeurs. Cette dernière caractéristique de la langue apparaît dans le champ des relations économiques internationales, ne serait-ce que pour les échanges que favorise l'usage commun d'une langue (commerce de biens et services), mais aussi dans certains secteurs comme l'économie créative ou le tourisme.

Bien entendu, la francophonie économique, c'est aussi le poids que représente l'ensemble des trente pays dans lesquels la langue française est une langue officielle ou une langue suffisamment utilisée par la population pour être présente de manière significative dans l'activité économique. A Cet ensemble s'appellera un espace francophone (EF).

Le français pour le travail. Le français est sans aucun doute un atout supplémentaire dans la recherche d'un emploi. Logiquement, les déclarations des entreprises par rapport à leurs exigences linguistiques à l'embauche corroborent les tendances observées à travers l'analyse des offres d'emploi : une prédominance de l'anglais et une solide 2e place pour le français, qui suit assez loin, sauf à Madagascar, où la première se trouve, et en Arménie, où le russe se glisse entre le français et l'anglais. En résumé, la capacité de parler et d'écrire en français (en général, les compétences linguistiques requises sont rarement inférieures à un niveau B2, c'est-à-dire avancé ou indépendant) est sans aucun doute un atout supplémentaire lors de la recherche d'un emploi lorsqu'il requiert des compétences linguistiques.

La langue française sur Internet.

En appliquant des méthodes différentes, deux études ont été menées simultanément sur un échantillon générique de ressources numériques associées à une

série d'applications et d'espaces Internet. L'une des études proposait une série de classifications comparatives du français et d'autres langues à partir d'indicateurs. Une autre étude est dédiée à la génération d'indicateurs quantitatifs de la présence Internet en 140 langues pour plus de 5 millions d'utilisateurs à partir d'un traitement statistique des

données utilisées. Partant d'une source commune, les résultats de chaque étude indiquent un classement fiable du français comme quatrième langue d'Internet, juste derrière l'anglais, le chinois et l'espagnol. En répartissant les micro-indicateurs en grandes catégories (« internautes », « contenu », « finalité », etc.), différentes manières peuvent être envisagées pour évaluer le poids de la langue sur Internet et avoir une vision plus fine.

Les médias francophones internationaux. Bien qu'il compte de nombreux opérateurs publics, le secteur audiovisuel se caractérise par une forte concurrence dont l'intensité s'est accrue avec le développement du numérique et la variété des modes de consommation (en chaîne, à la demande, en ligne...). À cet égard, le nombre d'acteurs francophones ou, plus précisément, de distributeurs de contenus francophones, même lorsqu'ils appartiennent à des non-francophones, est un exemple clair de la projection de la langue française.

De plus en plus de pays francophones ont renforcé l'intérêt et l'appétit, notamment sur le continent africain. En plus de faire référence à la chaîne française TV5MONDE ou à l'Association (MFP), sa mission principale et son objectif est de fournir divers contenus français en provenance des pays francophones (ou directement produits par les pays francophones), et de nombreuses chaînes régionales ou internationales sont également diffusés directement en français ou sous-titrés Informations, programmes, films, documentaires, etc. TV5MONDE est bien entendu la première chaîne française dans le monde. Il rassemble en moyenne près de 60 millions de téléspectateurs chaque semaine.

REFERENCES

1. Office québécois de la langue française :
https://www.oqlf.gouv.qc.ca/francisation/entreprises/201610_guide.pdf
2. L'organisation international de la francophonie
<http://observatoire.francophonie.org/le-francais-langue-de-communication-et-des-affaires/le-francais-dans-les-medias-et-sur-internet/>
3. Mission laïque Française : <https://www.mlfmonde.org>

УДК 821.111(73) – 31 Керуак. 09

Дюорба Д. В.

Харківський національний медичний університет, м. Харків
ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНІЦІАЦІЙНОГО МОНОМІФУ В РОМАНІ
ДЖ. КЕРУАКА «БРОДЯГИ ДХАРМИ»

Дж. Кемпбелл у монографії «Герой із тисячею облич» (1949) проаналізував міфи народів світу і, спираючись на теорію психоаналізу, ввів поняття універсальної історії, вічного сюжету, який називав «мономіф подорожі». На думку вченого, перед тим, як міф дійде до кульмінаційної стадії, а герой здобуде власне статус героя, він має пройти через ряд випробувань. Схематично сюжет цього мономіфа зображеній так: усамітнення героя – його ініціація – повернення героя. В романі Джека Керуака «Бродяги Дхарми» мономіф подорожі реалізується особливим чином, адже певні його етапи в романі пропущено, певні – прописано детальніше за інші, а певні етапи взагалі повторюються декілька разів. Мономіф подорожі є важливим складовим елементом американського світу, а ідея обраності, що полягає у підкоренні та ушиляхетнюванні простору, є суттєвою рисою американської літератури, що базується на концепції фронтиру і як географічної, і як ментальної категорії та полягає у прагненні постійного його пересування вперед.

Ключові слова: Керуак, «Бродяги Дхарми», мономіф, мономіф подорожі, єдиний міф, ініціація, шлях героя, випробовування героя

In his monograph *The Hero with a Thousand Faces* (1949), J. Campbell analyzed the world peoples' myths and, based on the theory of psychoanalysis, introduced the concept of universal history, the eternal plot, which he called the "journey monomyth". According to the scientist, before the myth reaches its culminating stage, and the character acquires the status of a hero, he must go through a series of tests. Schematically, the plot of this monomyth is depicted as follows: the solitude of the hero - his initiation - the return of the hero. In Jack Kerouac's novel *The Dharma Tramp*, the journey monomyth is recreated in a special way, because some of its stages in the novel are omitted, some are spelled out in more detail than others, and certain stages are generally repeated several times. The journey monomyth is an important component of the American world perception, and the idea of election, which is to conquer and enoble the world, is an essential feature of American literature based on the concept of the front as a geographical and mental category and seeks to constantly move forward. In our opinion, despite the fact that the structure of the hero's journey more or less coincides in all myths, in art there are often numerous deviations from the general scheme, changing accents, avoiding some journey stages and expanding other ones, which contain important information.

Keywords: Kerouac, "The Dharma Bums", hero's journey, the monomyth.

Дж. Кемпбелл в монографии «Тысячеликий герой» (1949) проанализировал мифы народов мира и, опираясь на теорию психоанализа, ввел понятие универсальной истории, вечного сюжета, который назвал «мономиф». Согласно мнению ученого, перед тем как миф дойдет до кульминации, а герой получит статус героя, он должен пройти через ряд испытаний. Схематически сюжет мономифа изображается так: уединение героя – его инициация – возвращение домой. В романе Джека Керуака «Бродяги Дхармы» мономиф путешествия реализуется по-особенному, так как некоторые его этапы в романе опущено, некоторые описано детальнее другие, а некоторые вообще повторяются несколько раз. Мономиф – важная составляющая американского мира, а идея избранности, которая заключающаяся в покорении и облагораживании пространства, является важной чертой американской литературы, базирующейся на концепции фронтира и как географической, и как ментальной категории. Мы полагаем, что не смотря на то, что структура путешествия героя во всех мифах более-менее совпадает, в художественном творчестве часто наблюдаются определенные отклонения от общей схемы, смещения акцентов, избегание одних и расширение других этапов путешествия, которые несут в себе важную литературоведческую информацию.

Ключевые слова: Керуак, «Бродяги Дхармы», мономіф путешествия, мономіф, єдиний міф, ініціація, путь героя, испытания героя.

Тема міфу, його функцій та їхніх особливостей і видозмін повсякчас виринає у студіях літературознавців кінця ХХ та початку ХХІ ст. Здебільшого дослідники сходяться у тезах, що міф відтворюється у сюжетах художніх творів та реалізується внаслідок повторення певних універсальних мотивів. Термін «мономіф подорожі» було введено в ужиток Дж. Кемпбеллом у монографії «Герой з тисячею облич» (1949) [3]. Вчений здійснив аналіз міфів народів світу крізь призму психоаналізу і прийшов до висновку, що існують «вічні сюжети», універсальні історії, в яких

герой задля здобуття статусу героя має пройти через ряд етапів-випробувань. Дж. Кембелл поділяє мономіф подорожі на сепаративну, лімінальну стадії та стадію повернення. Тобто для того щоб стати героем, потрібно спершу порушити власні соціальні ролі, змінити статус, опинитися в ситуації вибору (стадія сепарації). Далі – подолати перешкоди, певний час перебувати у проміжному стані, померши для того, щоб відродитися в новому статусі (лімінальна стадія) і (не) повернутися до звичайного життя (стадія повернення).

На нашу думку, в романі «Бродяги Дхарми» мономіф подорожі реалізується так. Головним героєм і оповідачем роману виступає Рей Сміт. Початок сепаративної стадії, коли герой відчуває поклик до мандрів, у романі відсутній. Сюжет розпочинається з того, як Рей Сміт уже знаходиться в подорожі. Він передчуває, що ця подорож буде відрізнятися від попередніх, але поки що не знає, чим саме. Уже на початку мандрівки Рей вважає своєю місією пізнання істини, хоч і не розуміє всієї глибини, що міститься в цьому завданні. Рей зустрічає вісника – в потяг разом з ним застрибує маленький непримітний чоловік, що блукає з міста у місто. Герой вбачає знак у тому, що цей чоловік носить з собою маленький кlapтик паперу, з якого щодня читає молитву святій Терезі, і вважає його «*the first genuine Dharma Bum I'd met*» [1, с. 9]. Після цієї зустрічі, за Дж. Кембеллом, відбувається містичне «пробудження Самості» героя. В романі це реалізується через роздуми героя над своєю долею: «*Well, there, and what difference did it make? "What's going to happen to me up ahead?" ... "Wa? Where am I, what is the basketball game of eternity the girls are playing here by me in the old house of my life, the house isn't on fire is it?" but it's only the banding rush of waves piling up higher closer high tide to my blanket bed*» [1, с. 7–8].

Наступний етап міфологічної подорожі – зустріч героя із захисником, який виступає силою, що надалі його скеровуватиме. Дж. Кембелл зазначає, що таким захисником може бути чарівник, старий мудрець чи вчитель. В романі Рей знайомиться на поетичних читаннях з Джефі Райдером, образ якого одразу ж виділяє серед загальної маси і яким захоплюється, бо «*... he was the only one who didn't look like a poet, though poet he was indeed*» [1, с. 11]. Цілий вечір вони проводять в розмовах про дзен-буддизм і, хоча Рей в полеміці наголошує, що дотримується власних поглядів на буддизм і його не цікавлять національний колорит та міфологія, зрештою він визнає, що вчення Джефі мало на нього вплив. «*But I can't recreate the exact (will try) brilliance of all Japhy's answers and come-backs and come-ons with which he had me on pins and needles all the rime and did eventually stick something in my crystal head that made me change my plans in life*» [1, с. 13]. Окрім цього, Джефі переконує Рея порушити його принцип безшлюбності, якого Рей дотримувався протягом цілого року, бо був переконаний, що цього вимагає буддистська доктрина. Також, за Дж. Кембеллом, захисник має забезпечити героя амулетами, що виступатимуть оберегами проти злої сили або допоможуть її здолати. Так, під час спільногого походу Джефі дарує Рею дерев'яні чотки-амулет, взуття, а пізніше ще й допомагає вибрати гірське спорядження. Сюжет мономіфу розгортається – герой виявляє, що сили добра на його боці і можна продовжувати шлях.

Далі, згідно із мономіфом квесту – стадія подолання першого порогу. Тут герой просувається вперед, доки не зустріне охоронця порогу, що відділяє земне царство від царства, яким правлять вищі сили. В романі це зображене через похід в гори Рея разом із друзями – Джефі та Генрі. Рей детально описує ретельну підготовку до

походу і те, як наставник Джефі навчає його всім деталям похідного життя. Краєм невідомого, в який герой проектує зміст несвідомого, в романі виступають гори. Не дивлячись на красу пейзажів, якими Рей широко насолоджується, власне гори видаються йому страшними, похмурими, в їхньому описі завжди превалують темні кольори. Дорогою друзі зустрічають жінку, яка, дізнавшись, що вони прямають на гору Меттерхорн, ніби попереджаючи, каже, що навіть за гроші не пішла би туди.

Дж. Кембелл наголошує, що перехід порогу – це форма самознищення, що справжній герой може зайти за межі людського світу і вільно повернутися назад. Дорогою до вершини Рей втомлюється від того, що має швидко іти, йому фізично не вистачає сили, аби підкорити гору Меттерхорн. Вже під самою верхівкою героєм заволодіває нездоланий страх, що поєднується зі втомою. Рей дратується, падає, але з останніх сил йде за Джефі. Зрештою він все-таки терпить поразку, так і не підкоривши вершину, але відчуває, що це ще не кінець випробування, думки не поліщають його: «*Oh what a life this is, why do we have to be born in the first place, and only so we can have our poor gentle flesh laid out to such impossible horrors as huge mountains and rock and empty space*» [1, с. 83].

Наступний етап мономіфу подорожі – «в череві у кита», під час якого герой має «народитися заново». В романі цей етап представлений рядом епізодів, що описують перебування Рея вдома. Він пише і ходить до лісу, щоб займатися медитаціями. Втілюючи в життя ідеї Джефі, Рей відмовляється від комфорту і затишку, що спричиняє конфлікти з рідними, які не розуміють і не розділяють його захоплення буддизмом. Медитуючи в лісі, Рей навчився впадати в глибокі транси, під час яких у нього трапляються видіння, де герой знаходить відповіді на численні питання, що давно його турбували: «*I immediately fell into a blank thoughtless trance wherein it was again revealed to me “This thinking has stopped” and I sighed because I didn’t have to think any more and felt my whole body sink into a blessedness surely to be believed, completely relaxed and at peace with all the ephemeral world of dream and dreamer and the dreaming itself*» [1, с. 134]. Ці транси і є символічним подоланням порогу – адже Рей навчився керувати процесами самопізнання, які є межею реального та ірреального світів. Під час цього етапу Рей розуміє, що отримав силу, знання, він навіть вчиться застосовувати його на практиці. Тепер він остаточно утверджується в думці провести літо в горах, працюючи пожежним спостерігачем, як і обіцяв Джефі.

Далі йде стадія власне ініціації. Рей долає відстань в три тисячі миль до Каліфорнії, де на нього чекає Джефі і літо в горах. Він продовжує медитативні практики, причому долати шлях героєві стає важче, аніж під час інших подорожей, він починає відчувати, бачити речі, які раніше були недоступними для розуміння. «*After that whole winter and early spring of incredible peace sleeping on my porch and resting in my woods, the stint of hitchhiking was harder than ever and more like hell than ever*» [1, с. 151]. Етап зустрічі з богинею в романі відсутній. Дж. Кембелл стверджує, що в деяких варіантах мономіфу квесту герой минає жінку-звабницю, бо для істинного героя жіноче начало є нестерпним внаслідок його пов’язаності із царством порочної матерії. Так, Рей намагається дотримуватися свого правила недоторканності. Наступний етап мономіфу подорожі – кульмінація ініціації, процес, під час якого герой досягає божественного стану, коли він долає останню межу незнання. В романі ця стадія співвідноситься із двохмісячним перебуванням Рея на самоті в горах, подію, до якої він готовувався майже рік, якої прагнув і боявся одночасно. Цього разу у Рея немає наставника, він отримав все необхідне – знання і

спорядження – раніше від Джефі. Рей долає міста і містечка, прибуває на північний захід, у місця, де раніше ніколи не бував, прибуває до посту пожежників, швидко проходить навчання з техніки безпеки. На гору його ведуть два провідника, всі їдуть верхи на конях. Примітно, що погода при цьому похмура, йде дощ, дорога стає дедалі важчою. Рей навіть порівнює себе з монахом. Провідники доводять Рея до його хижі, пояснюють йому, як все влаштовано, і їдуть, лишаючи Рея наодинці зі своїми страхами: ««...» I was alone on Desolation Peak for all I knew for eternity, I was sure I wasn't going to come out of there alive anyway» [1, с. 233]. Дж. Кембелл пише, що подолання власних обмежень у муках – ознака процесу духовного росту, що і відбувається з Реєм під час чергування на горі.

Остання стадія мономіфу квесту – повернення, коли герой має увійти зі сфери містичного у повсякденний світ, в романі відсутня. Сюжет закінчується тим, що задоволений Рей завершує свою роботу в горах. Ось як він описує свої останні хвилини на горі: ««...» I said “God, I love you” and looked up to the sky and really meant it. “I have fallen in love with you, God. Take care of us all, one way or the other”. «...» Then I added. “Blah”, with a little grin, because I knew that shack and that mountain would understand what that meant, and turned and went on down the trail back to this world» [1, с. 243]. Умиротворення і спокій, який Рей знайшов на горі, дають підставу зробити висновок, що він успішно пройшов ініціацію і здобув ждану свободу жити.

«Література подорожей завжди була тісно пов’язана із конструюванням американської ідентичності. Вона займає місце між фактом і вигадкою та оголює культурні засади й розкриває динамічні бажання та страхи як людини що подорожує, так і публіки, що читає» – зазначається у «Кембріджському путівнику з американської літератури подорожей» [2, с.5]. Мономіф подорожі є важливим складовим елементом американського світу, а ідея культурної місії, що полягає у підкоренні простору, є суттєвою рисою американської літератури, що базується на концепції фронтиру і як географічної, і як ментальної категорії та полягає у прагненні постійного його пересування вперед. На нашу думку, не зважаючи на те, що структура подорожі героя більш-менш співпадає в усіх міфах, у художній творчості часто спостерігаються численні відхилення від загальної схеми, змінення акцентів, уникнення одних і розширення інших етапів подорожі, які несуть в собі важливу інформацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Kerouac J. The Dharma Bums. N. Y. : Penguin Books, 1960. 244 p.
2. The Cambridge Companion to American Travel Writing / Ed. by Judith Hamera and Alfred Bendixen. Cambridge: Cambridge University Press, 2009. 294 p.
3. Кембелл Дж. Герой із тисячею облич. Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 1999 рік, 392 с.
4. Лосев А. Ф. Форма. Стиль. Выражение. Москва. : Мысль, 1995. 940 с.
5. Юнг К. Г. Архетипи і колективне несвідоме. Львів : Видавництво «Астролябія», 2013. С. 329–352.

УДК 811.111'06'42

Ефендієва С.М., Потапова С. С., Хребтова Д. О.

Полтавський державний медичний університет, м. Полтава

**НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО ТЕКСТУ У
МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Значна увага приділяється граматичним та лексичним труднощам перекладу. Визначено послідовність етапів перекладу. Наголошується на необхідності використання загальних закономірностей співвідношення та відповідності граматичних форм і конструкцій мов оригіналу і перекладу. Розглянуто деякі аспекти лексико-семантичних особливостей перекладу медичних термінів англійською мовою.

Ключові слова: переклад, термінологія, явище, граматичні та лексичні труднощі.

The significant attention is paid to grammatical and lexical translation difficulties. The sequence of translation stages has been determined. The usage of the general principles of correlation and conformity of grammatical forms and constructions of the original and translated languages has been required. Some aspects of lexical and semantic features of translation of medical terms into English have been considered.

Key words: translation, terminology, phenomenon, grammatical and lexical difficulties.

Значительное внимание уделяется грамматическим и лексическим трудностям перевода. Определена последовательность этапов перевода. Отмечается необходимость использования общих закономерностей соотношения и соответствия грамматических форм и конструкций языков оригинала и перевода. Рассмотрены некоторые аспекты лексико-семантических особенностей перевода медицинских терминов на английский язык.

Ключевые слова: перевод, терминология, явление, грамматические и лексические трудности.

Медичні тексти характеризуються особливим стилем, який відрізняє їх від інших типів текстів. При перекладі таких текстів ця особливість створює додаткові проблеми. Серед лексичних труднощів науковці виокремлюють багатозначність термінів та вибір адекватного словникового відповідника або варіанту перекладу терміна, правильне застосування того чи іншого способу перекладу лексики, визначення межі припустимості перекладацьких лексичних трансформацій, переклад термінів-неологізмів, абревіатур, "фальшивих друзів" перекладача, тощо.

До граматичних відмінностей відносимо особливості граматичної будови мови, форми і традиції письмового наукового мовлення. В англійських фахових текстах значно частіше, ніж в українських, вживаються форми пасивного стану та неособові форми дієслова, дієприкметникові звороти й специфічні синтаксичні конструкції, особові займенники першої особи однини та одночленні інфінітивні й номінативні речення тощо.

Робота над перекладом складається із трьох етапів: сприймання (читання або слухання) на одній мові; розуміння; відтворення на рідній мові. Слід пам'ятати про характерні помилки, зокрема: намагання перекласти всі елементи речення в тій послідовності, в якій вони подані в тексті іноземною мовою; ігнорування контексту, як засобу встановлення значення того чи іншого слова, відшукування в словнику значення кожного незрозумілого слова; неправильний вибір за словником значення слова; пошук слова в словнику до того, як прочитано весь текст; недооцінювання ролі мовної догадки, намагання перекласти речення до розуміння загального змісту тексту [3, с. 157].

Особливу увагу слід приділяти вмінню знаходити правильне значення слів відповідно до контексту, працювати з словником, проводити морфологічний і

синтаксичний аналіз. Доцільно: визначити місце групи підмета і присудка в реченні; визначити місце означення; починати аналіз речення з присудка в реченні; визначити труднощі лексичного порядку.

Під час перекладу потрібно правильно зрозуміти зміст речень, смислові відношення між реченнями та значення метатекстових елементів, що беруть участь в організації тексту. Саме розбіжності в будові мов, у наборі граматичних категорій, форм та конструкцій і становлять першу велику групу граматичних труднощів перекладу. Так, в українській мові немає артиклів, герундія, часових форм дієслова груп *Continuous* та *Perfect*, складних підметових та додаткових інфінітивних конструкцій, а в англійській мові — дієприслівників, категорії роду іменників і прикметників тощо. Певні відмінності існують у побудові речення: на відміну від української мови, де група підмета нерідко може міститися після групи присудка, в англійській мові порядок головних членів речення значно фіксований, що може вимагати перебудови речення при перекладі.

Наступна група граматичних труднощів перекладу пов'язана з різним обсягом змісту подібних у двох мовах форм і конструкцій. Так, форма теперішнього часу дієслова-присудка в українській мові відповідає за своїм змістом англійським відповідним формам *Present Indefinite*, *Present Continuous* та частково *Present Perfect*, а форма родового відмінку українського іменника може відповідати за своїм граматичним значенням англійській прийменниково-іменниковій конструкції "*of + N*" або формі загального відмінку іменника в препозиції до іншого іменника.

Третю групу граматичних труднощів перекладу складають ті граматичні явища мови тексту оригіналу, що мають відмінні від відповідних граматичних явищ мови перекладу функціональні характеристики, наприклад, форми однини і множини іменника наявні і в українській, і в англійській мовах, однак форми конкретних іменників можуть не збігатися.

Ще одна група граматичних труднощів перекладу складається з тих граматичних явищ, що мають різні частотні характеристики в англійській та українській науковій літературі. Так, у перші:, частотність форм пасивного стану дієслова-присудка значно більша, ніж у другій, тому в перекладі такі форми нерідко доводиться замінювати на форми активного стану. Такі труднощі викликані розбіжностями у мовностилістичних нормах текстів мовами оригіналу й перекладу.

Певні труднощі становлять граматичні омоніми — формально тотожні граматичні форми або конструкції, що мають різне граматичне явище (наприклад, дієслово *to do* може вживатися як допоміжне дієслово у заперечувальних та питальних реченнях, дієслово-репрезентант попереднього дієслова та як смислове дієслово).

Медична терміносистема англійської мови має багатовікову історію свого розвитку. Проблемами дослідження різних аспектів медичної терміносистеми англійської мови перебували в колі дослідницької уваги багатьох науковців, однак проблеми перекладу латинських анатомічних термінів англійською мовою висвітлені недостатньо. Аналіз перекладу термінів сприяв виокремленню певних груп, а саме: терміни, які мають однакове звучання латиною, проте під час перекладу англійською можуть вживатися як запозичені так і автохтонні; терміни, які мають однакове звучання латиною, проте англійською їх переклад

відрізняється; терміни, які мають автохтонні англійські відповідники відносно латинських найменувань [4, с. 237].

Предметом нашого дослідження є багатозначність та варіантність відповідників англомовних термінологічних одиниць медичних текстів та проаналізовано способи їх перекладу: socket (англ.) – розетка (укр.): Hold the tooth in the socket. У даному речені socket(англ.) – лунка(укр.). Point (англ.) – точка(укр.): Canines - sometimes called cuspids, these teeth are shaped like points. Point (англ.) – горбки, гострі виступи (укр.). При перекладі також можуть виникати труднощі зі словами, які є міжмовними омонімами: glands (англ.) – залози (укр.), glands (англ.) – гланда (рос.), ганды (рос.) – мигдалини (укр.), мигдалини (укр.) – tonsils (англ.); magazine (англ.) – журнал (укр.), магазин (укр.) – shop (англ.).

При перекладі багатозначних термінів, словники є необхідним довідковим матеріалом, адже переклад полісемічних термінів передбачає вибір одного з можливих варіантних відповідників, поданих у словнику. Необхідно звернути увагу на найбільш уживані слова англійської мови, які схожі на українські, але різні за значенням: Клімакс (укр.) is the natural cessation, or stopping, of a woman's menstrual cycle and marks the end of fertility. Climax (англ.) is the most intense, exciting, or important point of something; the culmination. Колона (укр.) is a tall, vertical stone post, used as a support for a roof or in classical buildings(column). Colon (англ.) is the part of the large intestine that extends from the cecum to the rectum. Байт (укр.) – a unit of computer information or data-storage capacity that consists of a group of eight bits. Bite (англ.) is the ratio of the dentition with maximum contact and full occlusion of the upper and lower jaws. Лоб (укр.) is the part of the face above the eyebrows (forehead). Lobe (англ.) is a soft, rounded fleshy part hanging from the lower margin of the ear or any part of an organ that seems to be separate in some way from the rest. Труп (укр.) is a dead body, especially the body of a human being (corpse). Troop (англ.) is soldiers on duty in a large group [2, с. 59].

Здобувачі вищої освіти повинні набути здатності самостійно розв'язувати складні навчальні та професійні задачі й проблеми в галузі охорони здоров'я засобами англійської мови. Як показує практика, ефективність професійно орієнтованого навчання латинської мови значною мірою зумовлена саме тим, як викладач розуміє, що таке методи і прийоми навчання, чи обізнаний він із різними класифікаціями, чи вміє комбінувати між собою ті чи інші прийоми, нарешті, чи доцільне використання певних прийомів узагалі [1, с. 19].

Отже, найефективнішим способом вивчення медичної термінології вважають шлях через розуміння структури слова та значень частин слова. Робота над текстом тестового завдання починається з подачі та фонетичного опрацювання термінів як ізольовано, так і в реченнях при виконанні вправ рецептивного й репродуктивного характеру. Щоб систематизувати термін,

встановити наявні зв'язки з іншими термінами, які входять у визначену сукупність термінів, необхідно дати йому тлумачення в певному контексті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бєляєва О. М. Методи і прийоми як складова технології навчання латинської мови та медичної термінології. Основні напрямки підготовки медичних кадрів у сучасних умовах : матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю, Полтава, 26 берез. 2015 р. Полтава : Ред.-вид. відділ ВДНЗУ «УМСА», 2015 р. С. 19–20.
2. Ефендієва С. М. Систематизація медичних термінів на заняттях з англійської мови при підготовці до ліцензійного іспиту «Крок-1». Медична наука в практику охорони здоров'я :

- матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених, Полтава, 22 листопада 2019 р. Полтава, 2019. С. 58–59.
3. Карабан В.І Посібник-довідник з перекладу науково-технічної літератури Ч.1, К.: Tempus, 1997, 257с.
4. Сологор І. М. Варіативність перекладу латинських анатомічних термінів англійською мовою. Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи : зб. статей II Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участью (м. Полтава, 8–9 червня 2017 р.). Полтава : Астрага, 2017. С. 236–239.

УДК 378.6:61.016:81'243:37.091.322:159.947.5-047.36(477.53)

Ефендейва С.М., Сліпченко Л.Б., Шерстюк Н. О.

Полтавський державний медичний університет, м. Полтава

МОТИВАЦІЯ ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Розглянуто питання важливості формування у здобувачів освіти мотивації до навчання. Увага приділяється методу змішаного навчання, який став одним із провідних методів навчального процесу. Досліджено мотиваційну сферу здобувачів вищої освіти в процесі навчання англійської мови в умовах змішаного навчання.

Ключові слова: мотивація, метод, змішане навчання, здобувачі вищої освіти.

The issue of the importance of forming motivation for learning in applicants for higher education has been considered. Attention is paid to the method of blended learning, which has become one of the leading methods of the educational process. The motivational field of applicants for higher education in the process of learning English in blended learning environment has been studied.

Key words: motivation, method, blended learning, applicants for higher education.

Рассмотрены вопросы важности формирования у соискателей образования мотивации к обучению. Внимание уделяется методу смешанного обучения, ставшего одним из ведущих методов учебного процесса. Исследована мотивационная сфера соискателей высшего образования в процессе обучения английскому языку в условиях смешанного обучения.

Ключевые слова: мотивация, метод, смешанное обучение, соискатели высшего образования.

Формуванню позитивної мотивації здобувачів вищої освіти до процесу навчання сприяє професіоналізм викладача, вміння організувати професійно орієнтований процес навчання з використанням методів, що стимулюють навчально-пізнавальну діяльність, впливають на самовизначення майбутніх фахівців та усвідомлення ними як найближчих, так і кінцевих результатів навчання. Активна емпатія викладача допоможе створити позитивний емоційний фон у відносинах зі здобувачами освіти, сформувати основи достатньо впевненої поведінки у новому середовищі, надати настанови стосовно самостійного вибору, а в подальшому виконання розумових операцій з усвідомленням змісту навчального завдання стимулювати їх упевненість у глибині та якості отриманої бази знань, у власній можливості подальшого продуктивного опанування необхідними фаховими компетенціями [1, с.19].

16 жовтня 2020 року набуло чинності розроблене в МОН «Положення про оновлені умови організації дистанційного навчання», в якому містяться пояснення організаційних процесів дистанційної освіти. Варто наголосити, що багатьом

закладам освіти пропонується застосовувати методи змішаного навчання. У зв'язку з усіма змінами в навчальному процесі постає важливе питання щодо збереження мотивації не тільки у здобувачів вищої освіти, а й викладачів у нових умовах навчання.

Мотивація впливає на всі компоненти структури навчальної діяльності, стимулює процес індивідуальної переробки інформації, спрямовує діяльність викладачів на саморозвиток. Мотивація навчання постійно розвивається, що пов'язано з віком здобувачів освіти і викладачів, їх прагненнями до підвищення компетенції, або до кар'єрного зростання. Кожен етап навчання підсилюється мотивацією, яка дає можливість отримати задоволення від самої навчальної діяльності, успішно досягти поставлених цілей і оцінити результати.

Метод змішаного навчання є одним із провідних методів навчального процесу, який допомагає під час карантинних заходів організувати безперервне навчання англійської мови. Змішане навчання має цілу низку переваг: гнучкість моделі навчання, розвиток критичного мислення та здібностей до самостійної роботи, інтерактивність, інформаційна доступність та різноманіття застосування навчальних матеріалів, збільшення обсягу матеріалу для засвоєння, урахування темпераменту і репрезентативної системи суб'єкту навчання [4].

Одна з необхідних умов розвитку зацікавленості здобувачів освіти змістом навчання – це можливість проявляти в навчанні самостійність та ініціативу, що формує розвиток активної пошукової діяльності. За допомогою використання проблемних ситуацій забезпечується розвиток теоретичного мислення, активізується пізнавальний інтерес до дисципліни, формується здатність до аналізу, класифікації та систематизації отриманої інформації, до пошуку нестандартних і ефективних рішень [3 с. 159].

Щоб діяльність викладача була ефективною в умовах змішаного навчання, потрібно розвивати позитивні мотиви: любов до професії; бажання передати досвід, ідеї, допомогти талановитим здобувачам освіти; бажання знаходити порозуміння з представниками іншого покоління, прагнення зрозуміти молодь, її ціннісні орієнтування, інтереси, мотиви; задоволення від результату власної діяльності, постійне тренування власного інтелекту, розуму; бажання вивчати потреби, інтереси, мотиви сучасної молоді; визнавати оригінальність та своєрідність думок і позицій нового покоління, поважати право іншого на відмінність; прагнення до соціальної взаємодії нового типу; прагнення зробити щось нове.

Рівень вмотивованості здобувачів вищої освіти впливає на швидкість сприймання лексико-граматичних особливостей англійської мови, на здатність самостійно помічати закономірності в мові, на здатність реагувати англійською мовою в побутовій ситуації.

Якщо дослідити мотиваційну сферу здобувачів вищої освіти в процесі навчання англійської мови в умовах змішаного навчання, то можна визначити наступні мотиви: бажання оволодіти не тільки англійською мовою, а й іншою культурою; природне прагнення до розвитку своєї особистості; бажання оволодіти мовою на рівні носія мови, щоб навчатися за кордоном; можливість підвищити свій соціальний статус, отримати визнання оточуючих; прагнення продемонструвати свої здібності, інтелект, знання мови; вміти знаходити спільне і відмінне в мовах і культурах, ототожнюючи себе з громадянином Європи; бажання розуміти людей іншої культури. Відзначимо, що мотивація буває зовнішньою і внутрішньою, і саме

більшість людей живе неусвідомленою зовнішньою мотивацією. До зовнішньої мотивації належать: отримання вищих результатів, очікування похвали, очікування підтримки. До внутрішньої мотивації належать: сприйняття англійської мови загалом, визначення кола своїх інтересів, вміння розпочати будь-яку роботу самостійно, орієнтуючись на власні потреби.

Змішана система навчання може допомогти активізувати саме внутрішню мотивацію у суб'єктів навчання, яка стане двигуном ефективного навчання англійської мови. Онлайн- заняття може бути організовано яскраво, пізнавально, з повними зрозумілими інструкціями щодо виконання самостійної роботи. На заняттях в аудиторіях вже не потрібно опрацьовувати теоретичну частину, переглядати відео чи вивчати додатковий матеріал, навпаки робота може бути зосереджена на комунікативному аспекті, роботі над груповим проектом, практичним вирішенням завдань, де буде потрібен вже опрацьований матеріал. Під час такої роботи здобувачі вищої освіти вже можуть самостійно оцінити наскільки добре опрацювали тему, як покращились їх результати.

Для того щоб система змішаного навчання була ефективною при вивчені англійської мови, необхідно підтримувати мотивацію навчання і постійно відстежувати деструктивні чинники (відсутність готовності до

напруженої інтелектуальної діяльності, недостатньо сформована мотивація вивчення англійської мови, низький рівень лінгвістичних знань тощо), які здатні негативно впливати на цей процес. Щоб підтримати мотивацію навчання, потрібно: створити «атмосферу причетності», яка буде стимулювати ініціативу здобувача освіти, почуття відповідальності, підтримувати увагу та інтерес до англійської мови; опрацьовувати цікаву інформацію, яка б відповідала потребам здобувачів освіти і мала б комунікативну цінність; моделювати проблемні ситуації, які вимагають розв'язання, використовуючи вже самостійно опрацьований мовний матеріал; стимулювати, спонукати, заохочувати суб'єктів навчання до пошуку інформації, джерел, які знаходяться поза межами навчання; створювати проблемні ситуації, які викликають бажання зрозуміти, з'ясувати, дізнатися нове, невідоме; постійна підтримка та зворотній зв'язок між тим, хто навчає, і тим, кого навчають; створення ситуації позитивного емоційного переживання від результатів навчання.

Контент, який можна використовувати під час навчання – лексико-граматичні тести, тексти, діалоги, пісні, відеофільми англійською мовою, тощо. Дають змогу вивчати мову більш ефективно, вдосконалювати мовну, мовленнєву та соціокультурну компетенції, що становлять іншомовну комунікативну компетенцію [4].

Для активації мотиваційного навчання потрібно відмовитись від уніфікованих моделей навчання, створювати режим діяльності і комунікативної ситуації, враховувати інтереси, потреби і індивідуальні можливості здобувачів вищої освіти.

На наш погляд, успішність досягнення якісного володіння англійською мовою полягає в необхідності забезпечення безперервного навчання у закладах вищої освіти. Феномен мови полягає в тому, що вона не пробачає перерви у процесі навчання, а потребує регулярних тренувань [2, с.117]

Таким чином, можна зробити висновок, що обов'язковою умовою ефективності і результативності навчання англійської мови є перетворення орієнтації здобувача вищої освіти із зовнішньої мотивації (оцінка, престиж, бажання батьків) на внутрішню мотивацію (інтерес до пізнання, до пошуку,

отримання задоволення від інформації, ідей, власної ерудиції, рівня володіння англійською мовою тощо).

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончарова Є. Є. Формування позитивної мотивації до навчання студентів-іноземців у контексті їх адаптації до освітнього середовища ЗВО України. Актуальні питання медичної (фармацевтичної) освіти іноземних громадян: проблеми та перспективи : збірник статей навч.-наук. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 22 листопада 2018 р. Полтава, 2018. С. 17–19.
2. Ефендієва С. М. Формування мотивації до вивчення іноземної мови студентами УМСА. Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи : зб. статей IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 7–8 листопада 2019 р.). Полтава, 2019. С. 117–120.
3. Сологор І. М. Фактори впливу на ефективність самостійної роботи студентів. Інноваційні технології в організації самостійної роботи студентів медичних освітніх закладів : матер. навч.-наук. конф. з міжнар. участю, Полтава, 23 бер. 2017 р. Полтава : Вид. відділ ВДНЗУ «УМСА», 2017. С. 158–160.
4. URL: <http://dspace.idgu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1490>

УДК 378.04:61-027.63

Єлісєєв І. А.

**Мелітопольський державний педагогічний університет
ім. Богдана Хмельницького**

ВИКОРИСТАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЗАВДАНЬ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Стаття визначає загальнокультурну компетентність як одну з наймовірніших складових професійної освіти. У статті пропонуються соціокультурні завдання, які можуть сприяти формуванню у студентів знань про релігії та традиції країн, давати змогу студентам включатись в діалог культур, поглиблювати їхні знання про досягнення національної культури у розвитку загальнолюдської культури, і таким чином, поповнювати загальнокультурну компетентність майбутніх спеціалістів.

Ключові слова: соціокультурні, завдання, компетентність, пошукові, ігрові, творчі.

Розширення міжнародних зв'язків, зростання потреби у спілкуванні та співпраці між країнами і людьми з різними мовами та культурними традиціями, нові економічні та політичні реалії сприяють швидкій інформатизації суспільства зростанню інтересу до іншомовної культури, вимагають суттєвих змін у ставленні до володіння іноземною мовою. В системі освіти дедалі більшої значущості набувають принципи безперервності освіти, культуро-відповідності, які базуються на загальнокультурних цінностях, нормах, традиціях різних культур, гуманізації педагогічної освіти, розвитку міжнародно-орієнтованої особистості, здатної адаптуватися до життя в полікультурному просторі.

Однією з наймовірніших складових професійної освіти є загальнокультурна компетентність, хоча цей термін має дещо різні варіанти тлумачень. На мою думку важливими складовими загальнокультурної компетентності є:

- знання соціокультурного змісту існування людства;
- розвинута мовна культура;
- володіння навичками адекватного спілкування у соціокультурному середовищі.

Загальнокультурна компетентність передбачає насамперед культурознавчі аспекти навчання, де особливий акцент робиться на розвиток умінь бачити та визначати відмінності різних культур, суспільств; оцінювати внесок різноманітних культур у розвиток людської творчості для розвитку загального, специфічного в культурах, стимулювання у майбутніх фахівців розвитку позитивного ставлення до представників інших культур. В цьому руслі, загальнокультурна компетентність визначається базовою, тобто своєрідною основою, на якій будуть формуватися всі компоненти професійної компетентності, від якості сформованості якої вони прямо залежать.

Для розв'язання соціокультурних проблем в процесі міжкультурної комунікації необхідні знання про національно-культурні особливості та норми країни, мова якої вивчається, знання мовленнєвої та не мовленнєвої поведінки носіїв мови, тобто культури іншомовного спілкування, а також готовність до застосування цих знань. Розвиток соціокультурної компетенції, який має тісний взаємозв'язок із загальнокультурною, дозволяє достатньо успішно вирішувати визначені завдання.

Аналіз досліджень та практичних розробок зарубіжних та вітчизняних учених дають можливість пропонувати таку класифікацію соціокультурних завдань, які можуть сприяти формуванню у студентів знань про релігії, звичаї та традиції народів, країн, і таким чином, давати змогу студентам включитись в діалог культур, поглиблювати їхні знання про досягнення національної культури у розвитку загальнолюдської культури, і в решті поповнювати загальнокультурну компетентність майбутніх фахівців.

Пропоную наступні соціокультурні завдання, які здебільшого спрямовані на старший етап шкільної та вищої освіти використовувати під час занять з практики англійської мови та методики викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах.

Слід виділити три групи завдань:

- 1) соціокультурні пошуки;
- 2) соціокультурні ігрові;
- 3) соціокультурні проекти, або соціокультурні творчі завдання.

Соціокультурні пошукові завдання сприяють активізації мовленнєвої діяльності школярів, студентів, удосконаленню мовленнєвих операцій, таких, як порівняння, синтез, аналіз абстрагування, узагальнення, систематизація під час зіставлення різних культур у різноманітних видах інтелектуальної діяльності, класифікації інформації та передбачають індивідуальну роботу, або роботу в парах з використанням автентичних соціокультурних матеріалів. Результати роботи можуть бути представлені для обговорення всією групою. Такий тип завдань потребує наявності у студентів базових фондовых та країнознавчих знань, певної мовної підготовки. Інструкції завдань, які мають пошуковий характер повинні націлити студентів на пошук певної інформації, наприклад: a) Read the letter (text, article, information etc.) and find out more about (find out details..., find out the origin of..., do some individual research about..., find the answer to the following questions..., ect.)

Прикладом таких соціокультурних пошукових завдань, які виражені в інструкціях, можуть бути наступні:

1. Imagine that you have been invited to England for a summer holiday. Do some research and find out more about the most popular tourist and sightseeing places,

landmarks in the country where you have been invited to go. Suggest your ideas of the possibilities for summer rest in your country.

2. Watch a video-fragment. Identify the event and find out some cultural traditions of British attributable to it. Say if you have a similar event in your country and what traditions are connected with it.

Соціокультурні пошукові завдання можуть поєднуватись із соціокультурними творчими завданнями або проектами, які відбуваються у спільній, колективній творчості, яка потребує від студентів пошуку вирішення проблеми, побудови проекту, різноманітних рольових ігор, психодрам. Наприклад:

1. Look at the guide map of the sightseeing tour along the Thames. Find out more information about the places you may visit, make a similar map of the tour along the Dnipro in Kyiv.

2. Read the article “Bulling at school” and discuss the possibilities of preventing this phenomenon.

Вчитель-викладач може також доповнювати соціокультурні пошукові завдання рольовими завданнями:

1. Look at the picture taken in Liverpool and say where the tourists are and what they may be talking about. Find out more about the landmarks connected with “The Beatles”, world famous group. Act out conversation which may take place between the tourists.

Соціокультурні ігрові завдання, як правило, побудовані на автентичних реаліях соціокультурного змісту, таких як реклами, брошури, оголошення, етикетки, анкети. Крім того, це можуть бути статті, тексти, уривки художніх творів, а також ілюстрації, плакати, символи, діаграми, знаки. Вони передбачають як індивідуальну роботу студентів, так і роботу в парах і групах, тощо. Ці завдання можуть поєднуватись з пошуковими та творчими соціокультурними завданнями. Прикладами таких соціокультурних ігрових завдань є наступні:

1. Look at the pictures and price lists of the hotels. Guess what hotel each person in the pictures below is likely to choose and why.

2. Suppose you are at the Walker Art Gallery in Liverpool. Look at the signs and guess which of them are likely to be seen there. What rules do you think they express? Draw Ukrainian signs of the similar rules.

Завдання справжнього вчителя-викладача полягає в тому, щоб навчити молоду людину вчитися, знаходити необхідну інформацію, обробляти її, трансформувати на власний досвід та застосовувати на практиці. Саме тому, на заняттях застосовую проблемо-творчі завдання, що призводить до високого рівня засвоєння матеріалу. Практичне їх застосування стає можливим та доцільним на етапі вдосконалення набутих знань з певної теми, опрацьованого тексту і т.д.

Соціокультурні проекти або соціокультурні творчі завдання досить ефективно сприяють самостійній роботі з автентичними соціокультурними матеріалами.

1. In group, read the information about the holidays offer for Christmas. Design your holiday offer using materials suggested.

2. Look at the following series of cartoons. Read and say what new information you have learned about British sports. Design cartoons about Ukrainian most popular kind of sport.

3. Watch a video-fragment and say what food is most or less popular among English teenagers. In group, work out your ideas of the most popular Ukrainian dish, give its recipe and act out a “video advertisement” of Ukrainian cuisine.

Використання даних соціокультурних завдань, як показує практика, сприяє не тільки ефективному розвитку та формуванню соціокультурної компетенції студентів, а й позитивно впливає на розвиток майбутнього спеціаліста як багатогранної полікультурної особистості.

Якість професійної діяльності майбутнього спеціаліста враховуючи розширення міжнародних зв`язків в різних галузях залежить від рівня сформованості його загальнокультурної, соціокультурної та комунікативної компетентності. Як свідчать дослідження вчених, які займаються інтеграцією елементів культури в процес навчання іноземних мов, всебічний та професійний розвиток особистості сучасного фахівця передбачає високий рівень його соціокультурних знань та вмінь, глибокі загальнокультурні знання, вміння використовувати їх в іншомовній міжкультурній комунікації.

Оволодівши в стінах вищого навчального закладу соціокультурною компетенцією, значно підвищується рівень власної загальнокультурної компетентності, що в свою чергу надає майбутньому спеціалісту можливість до самовдосконалення, бути конкурентно-спроможним на ринку праці та постійно збагачувати власний досвід за рахунок обміну професійною інформацією.

УДК 378.147: 577

*Єрошенко Г.А., Ващенко А.В., Улановська-Циба Н.А.,
Передерій Н.О., Рябушко О.Б., Кінаш О.В., Клепець О.В.,
Шевченко К.В., Григоренко А.С., Донець І.М.*

**Полтавський державний медичний університет
СУЧАСНІ ФОРМИ І МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИКЛАДАННЯ МЕДИЧНОЇ
БІОЛОГІЇ**

Ефективність підготовки майбутніх фахівців залежить від впровадження в навчальний процес різноманітних форм і методів організації навчання. Викладання медичної біології майбутнім медикам відбувається відповідно нормативним документам та навчально-методичним матеріалам, що забезпечує виконання здобувачами освіти робочої програми освітньої компоненти. Поєднання класичних форм і методів навчання з сучасними технологіями підвищують мотивацію та активізують освітню діяльність.

Ключові слова: вища медична освіта, медична біологія, актуальні проблеми, навчально-методична робота, методика опитування, тестування.

The effectiveness of training future professionals depends on the introduction into the educational process of various training forms and methods. The teaching of medical biology to future physicians takes place in accordance with normative documents and educational and methodical materials, which ensures the implementation of the working program of the educational component by students. The combination of classical forms and methods of teaching with modern technologies increases motivation and intensifies educational activities.

Key words: higher medical education, medical biology, actual problems, teaching methodology, methods of questioning, testing.

Эффективность подготовки будущих специалистов зависит от внедрения в учебный процесс различных форм и методов организации обучения. Преподавание

медицинской биологии будущим медикам проходит в соответствии с нормативными документами и учебно-методическими материалами, что обеспечивает выполнение студентами рабочей программы учебной компоненты. Сочетание классических форм и методов обучения с современными технологиями повышает мотивацию и активизирует учебный процесс.

Ключевые слова: высшее медицинское образование, медицинская биология, актуальные проблемы, учебно-методическая работа, методика опрашивания, тестирование.

Вступ. На сучасному етапі розвитку суспільства - вища освіта є важливим чинником інтелектуально-економічного розвитку держави.

Вища освіта - сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей та інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти [3]. Для підготовки висококваліфікованих кадрів потрібно її оновлення з урахуванням актуальних світових тенденцій розвитку освіти та вимог часу [1, с. 7].

Одним з основних завдань закладу вищої освіти є - провадження на високому рівні освітньої діяльності, яка забезпечує здобуття особами вищої освіти відповідного ступеня за обраними ними спеціальностями [3].

Перед вищою медичною освітою постають сучасні актуальні проблеми викладання, які повинні вирішуватися в суспільстві на різних рівнях: державному, освітянському та безпосередньо у вищих навчальних закладах та колективах викладачів кафедр [1, с. 205, 5, с. 316].

Проблема організації начального процесу у вищих навчальних закладах була актуальну на всіх історичних етапах становлення та розвитку суспільства. Не залишається вона поза увагою і у сучасних дослідників, викладачів-практиків, молодих науковців [6, с. 93]. Ефективність підготовки майбутніх фахівців залежить від доцільності впровадження в практику роботи науково-педагогічного працівника різноманітних форм і методів організації навчання [1, с. 413, 6, с. 81].

Викладання у медичному закладі вищої освіти базується на досягненні оптимальних пропорцій між фундаментальними дисциплінами та професійно спрямованими.

Викладання медичної біології майбутнім медикам відбувається на першому курсі навчання відповідно нормативним документам та навчально-методичним матеріалам, що забезпечує ефективне виконання здобувачами освіти робочої програми освітньої компоненти.

У вирішенні проблеми підвищення якості навчання, безумовно важливе значення відіграє навчально-методична робота викладачів кафедри, що є об'єктивною необхідністю та закономірністю розвитку вищої освіти. У своїй практичній роботі викладачі повинні широко використовувати різні методи навчання і тільки систематичне і безперервне підвищення методичного рівня навчальної роботи може забезпечити підвищення якості освітнього процесу [5, с. 386, 9, с. 127].

Основна частина. Основними формами навчання при вивчені медичної біології в вищих навчальних медичних закладах освіти є: лекції, практичні заняття, індивідуальні заняття, консультації, самостійна робота під керівництвом викладача, самостійна позааудиторна робота.

Поєднання класичних форм і методів навчання при викладанні медичної біології з сучасними технологіями на практичних заняттях, значно підвищують мотивацію студентів та активізують освітню діяльність [8, с. 173].

На практичних заняттях викладач проводить детальний розгляд теоретичних питань теми, формує необхідні навички та вміння їх практичного застосування, шляхом виконання студентами відповідних завдань, які передбачені програмою [5, с. 206].

Ефективність проведення практичних занять у значній мірі залежить від підготовки студента. Здобувач освіти повинен бути ознайомлений зі змістом теми, опрацювати повний об'єм інформації з питань теми під час самопідготовки при вивченні матеріалу за підручниками, посібниками, тестами, навчальним відеоконтентом, тощо. Як правило, об'єми інформації для підготовки є великими, тому плідна самопідготовка здобувача освіти суттєво залежить від сучасного методичного забезпечення.

Викладачами кафедри медичної біології розроблено «Практикум з медичної біології» до якого включені матеріали про структуру модуля, перелік теоретичних питань доожної теми, завдання для позааудиторної самопідготовки та план виконання аудиторної практичної роботи. Особливого значення набуває підготовка здобувачів освіти до складання ЄДКІ (Єдиного державного комплексного іспиту), тому у «Практикум з медичної біології» включаються нові інформаційні матеріали (схеми, таблиці, основні терміни і поняття теми) і тестові завданнями формату Крок-1, база яких щорічно доповнюється.

Актуальною проблемою навчального процесу є оцінка його якості. Саме об'єктивний контроль знань стимулює студентів до оволодіння ними сумою знань, навичок, вмінь, сприяє активізації пізнавальної та навчальної діяльності. Для ефективної перевірки рівня засвоєння студентами знань, умінь та навичок з медичної біології використовуються різні методи і форми контролю. Найбільш поширеними методами контролю з медичної біології є: усний контроль, письмовий, тестовий, перевірка практичних навичок та вмінь, а також методи самоконтролю і самооцінки.

Обов'язковим на практичних заняттях з медичної біології є усний контроль, який сприяє розвитку логічного мислення, навичкам аргументувати і висловлювати власні думки грамотно, чітко, емоційно. При усному контролі створюється тісний контакт «викладач-студент», що в свою чергу дає змогу виявити обсяг і ґрунтовність знань, прогалини та неточності в знаннях студентів й одразу ж їх виправити. Викладачі також проводять письмовий контроль здобувачів освіти, який дозволяє з'ясувати ступінь оволодіння знаннями, вміннями та навичками, визначення їх правильності, точності, знання основних біологічних термінів і понять, а також вміння застосувати знання на практиці при розв'язуванні типових та ситуаційних задач. Перевагою письмової перевірки є те, що за короткий термін є результат підготовки про знання багатьох студентів.

Тестовий контроль проводиться з метою актуалізації знань здобувачів освіти як на практичних заняттях, так і на підсумковому модульному контролі (ПМК), семестровій підсумковій атестації (СПА). Результати тестового контролю є засобом внутрішнього контролю на кафедрі медичної біології, що допомагає у порівнянні і визначені рівні успішності окремих груп студентів, та порівняльної характеристики різних форм і методів викладання. Такий вид контролю дає змогу ефективніше використовувати час, ставить перед усіма студентами одинакові

вимоги, допомагає уникати надмірних хвилювань [7, с. 221]. Тестова перевірка унеможливлює суб'єктивність викладача в оцінюванні знань, значно стимулює студентів до самоконтролю. Тестовий контроль передбачає одинаковий рівень вимог та однакові критерії оцінювання для всіх студентів.

Наша методика роботи з тестовими завданнями включає три етапи: на першому, під час самопідготовки – студенти знайомляться з тестами та знаходять правильні відповіді, відмічають їх; на другому етапі, на практичному занятті – перевіряється правильність вирішення тестових завдань; на третьому етапі – здійснюється тестовий контроль. Така поетапна робота з тестовими завданнями сприяє набуттю студентами першого курсу навичок та вмінь роботи з тестами, сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу та використанню його при вирішенні конкретних завдань [4, с. 12, 8, с. 173].

Комп’ютерне тестування розширює можливості контролю й оцінювання рівня навчальних досягнень. На сьогодні комп’ютерний контроль - невід’ємна частина процесу освіти і професійної підготовки.

Комп’ютерне тестування, з точки зору сприйняття його студентами, є більш цікавим та захоплюючим, якщо порівнювати з усним чи письмовим опитуванням, викликає зацікавленість та створює позитивне обґрунтування у студентів щодо контролю знань та в майбутньому впливає на оволодіння майбутньою професією. Студентам подобається швидко отримувати результат, а також сам інноваційний характер контролю [2, с. 41].

Викладання на сучасному рівні не можливе без впровадження інтерактивного навчання і широко пов’язане з використанням інформаційних комп’ютерних технологій і розвитком Інтернету. Застосування інноваційних напрямків в навчальному процесі робить його цікавим і різноманітним.

Для забезпечення високого методологічного рівня роботи кафедри розробляються і впроваджуються прогресивні методи навчання, технічні засоби інтенсифікації пізнавальної діяльності студентів, широко використовуються в навчальній роботі сучасні технології. Так на кафедрі розроблені комп’ютерні програми для самопідготовки та контролю знань студентів до кожного практичного заняття, до яких занесені тести з бази даних «Крок-1» [8, с. 172, 9, с. 128].

Електронна бібліотека кафедри, в якій можна отримати інформацію про навчально-методичну літературу, тестові завдання, матеріали лекцій, допомагає студентам обмежити інформаційний потік, зменшити час на пошук необхідної інформації. В цьому напрямку проводиться активна щоденна робота, електронна бібліотека розширюється і постійно доповнюється навчально-методичними матеріалами: методичними вказівками, посібниками і конспектами лекцій, тестовими завданнями для самопідготовки та контролю знань студентів, комп’ютерними програмами.

Вдосконалення форм і методів організації навчального процесу та його методичного забезпечення допоможуть підвищити ефективність навчання. Грамотність і професіоналізм викладача відіграють керуючу роль у якісній підготовці сучасних лікарів.

Висновки. Ефективність підготовки здобувачів освіти з медичної біології потребує сучасної організації навчального процесу та вдосконалення методичного забезпечення.

Впровадження в навчальний процес комп'ютерних технологій сприяє оволодінню новітньою інформацією, систематизації і узагальненню теоретичних знань, активізації навичок до самопідготовки, ефективної роботи з тестовими завданнями та ситуаційними задачами тощо.

Оцінка знань здобувача освіти – це комплексний показник по всім формам контролю: усне та письмове опитування, тестування письмове та комп'ютерне, тощо.

Основним завданням науково-педагогічних працівників кафедри є вдосконалення форм і методів викладання освітньої компоненти, що допоможе у вирішенні актуальних проблем освітнього процесу при підготовці медичних кадрів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч. посіб. / Вишневський О. І. – [Вид. 3-е, доопрац. і допов.] - Київ: Знання, 2008. - 566 с.
2. Гнедко Н.М. Розвиток комп'ютерного контролю навчальної діяльності з використанням інформаційних технологій у вищих навчальних закладах : міжвузівський збірник "Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво" / Н.М.Гнедко. – Луцьк : Рівненський державний гуманітарний університет, 2011. - Випуск № 5. - С.39-45
3. Закон України "Про повну загальну середню освіту" щодо розширення можливостей для трансформації освітньої мережі та захисту прав учасників освітнього процесу № 1385-IX : за станом на 13.04.2021 / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Відомості Верховної Ради (БВР), 2021.
4. Застосування інноваційних технологій як запорука підвищення ефективності та якості навчання у вищій школі / Дубінін С.І., Ваценко А.В., Пілюгін В.О., Улановська-Циба Н.А., Передерій Н.О., Рябушко О.Б. та ін. // Медична освіта. – 2016. - № 4. – С. 12-14.
5. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи / Кузьмінський А. І. - Електронна бібліотека. Info Library. – 2005. - 485 с. (Доступно: www.info-library.com.ua/books-book-105.html)
6. Мачинська Н.І. Сучасні форми організації навчального процесу у вищій школі: навчально-методичний посібник / Н.І. Мачинська, С.С. Стельмах. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. – 180 с.
7. Навчально-методичне та матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу при викладанні медичної біології / С.І. Дубінін, В.О.Пілюгін, А.В.Ваценко, Н.А.Улановська-Циба, Н.О.Передерій, О.Б.Рябушко // Вісник проблем біології і медицини. - 2018. – Вип.3(145). - С.220-223
8. Організаційно-методичні підходи при викладанні медичної біології іноземним студентам : матеріали Всеукраїнської навчально-наукової конференції з міжнародною участю присвяченої пам'яті ректора, члена кореспондента НАН України, професора Л.Я.Ковальчука (Тернопіль, 21-22 травня 2015) / С.І.Дубінін, А.В.Ваценко, В.О.Пілюгін, Н.А.Улановська-Циба, Н.О.Передерій, О.Б.Рябушко, О.В.Овчаренко. - М-во охорони здоров'я України, ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет ім. І.Я.Горбачевського МОЗ України». – 2015. – С. 172-173
9. Технології тестування при вирішенні завдань модульного навчання : матеріали Всеукраїнської навчально-наукової конференції присвяченої 55- річчю Тернопільського державного медичного університету ім. І.Я.Горбачевського [«Впровадження нових технологій за кредитно-модульної системи організації навчального процесу у ВМ(Ф)НЗ III-IV рівнів акредитації»] / Дубінін С.І. Ваценко А.В., Пілюгін В.О., Улановська-Циба Н.А., Рябушко О.Б., Передерій Н.О., Овчаренко О.В. - Тернопіль: Укрмед-книга, 2012. – С. 126-128.

УДК 575:61:001.4-028.53

**Єрошенко Г.А., Клепець О.В., Рябушко О.Б., Ваценко А.В.,
Улановська-Циба Н.А., Передерій Н.О., Кінаш О.В., Шевченко К.В.**

Полтавський державний медичний університет, Полтава

МІСЦЕ ТЕРМІНІВ-ЕПОНІМІВ У КУРСІ МЕДИЧНОЇ БІОЛОГІЇ

У статті проведено аналіз деяких термінів-епонімів та визначено їх місце у курсі медичної біології при вивчені розділів «Біологія клітини» та «Молекулярна

біологія». Встановлено, що розглянуті епонімічні терміни посідають важливе місце у вивчені багатьох тем практичного курсу медичної біології. Ознайомлення здобувачів освіти із походженням і становленням епонімів дозволяє глибше розкрити сутність біологічних об'єктів, явищ і закономірностей, провести інтеграційні зв'язки з іншими дисциплінами, розширити науковий та культурний кругозір студентів, сприяти засвоєнню ними професійної мови.

Ключові слова: епоніми, медико-біологічна термінологія, медична біологія, біологія клітини, молекулярна біологія.

В статье проведен анализ некоторых терминов-эпонимов и определено их место в курсе медицинской биологии при изучении разделов «Биология клетки» и «Молекулярная биология». Установлено, что рассматриваемые эпонимические термины занимают важное место в изучении многих тем практического курса медицинской биологии. Ознакомление соискателей образования с происхождением и становлением эпонимов позволяет более глубоко раскрыть сущность биологических объектов, явлений и закономерностей, провести интеграционные связи с другими дисциплинами, расширить научный и культурный кругозор студентов, способствовать усвоению ими профессионального языка.

Ключевые слова: эпонимы, медико-биологическая терминология, медицинская биология, биология клетки, молекулярная биология.

The article analyzes some eponymous terms (and identifies their place in the course of medical biology in the study of «Cell Biology» and «Molecular Biology». It is established that the considered eponymous terms occupy an important place in the study of many topics of the practical course of medical biology. Familiarizing students with the origin and formation of eponyms allows to reveal the essence of biological objects, phenomena and patterns, to integrate with other disciplines, to expand the scientific and cultural horizons of students, to promote their professional language acquisition.

Key words: eponyms, medical-biological terminology, medical biology, cell biology, molecular biology.

Медична біологія є однією з фундаментальних дисциплін медико-біологічного циклу і спрямована на формування понять про основні закономірності функціонування живого на всіх рівнях організації. Знання, які отримують здобувачі освіти при вивчені даного курсу, мають велике практичне значення, оскільки його теоретичний матеріал пов'язаний з багатьма клінічними дисциплінами. Сучасні навчальні літературні джерела, як вітчизняні так і закордонні, з медичної біології містять велику кількість епонімічних термінів.

Слово «епонім» походить від грецького «*ερωνύμος*» – «названий по імені», або «той, що дає ім'я». Найпоширенішим значенням слова «епонім» є «людина, на честь якої названо відкриття, винахід, місце тощо». Епоніми можна вважати особливою формою визнання особистого внеску видатних вчених та відомих лікарів у розвиток медичної науки та практики [6].

Використання епонімічних термінів у курсі медичної біології робить навчальний матеріал більш лаконічним та емоційно забарвленим, наближає його до фахового рівня лікаря-спеціаліста. Досвід викладання показує, що студенти краще орієнтуються у навчальному матеріалі і швидше запам'ятовують складні епонімічні терміни, якщо розуміють їх походження. Зазвичай у навчальній літературі більшість епонімічних термінів використовується без роз'яснення їх походження [4]. У зв'язку з цим виникає необхідність

зосередити увагу учасників навчального процесу, як викладачів, так і здобувачів освіти, на історії виникнення та формування деяких понять-епонімів медичної біології. Раніше нами були більш детально вивчені такі терміни, що використовуються у розділах «Антропогенетика» та «Медична генетика» [4–6]. Однак залишається доцільним глибше розглянути епонімічні терміни з інших розділів медичної біології, зокрема «Біології клітини» та «Молекулярної біології».

Аналіз навчального матеріалу зі згаданих вище розділів медичної біології дозволив виділити такі терміни епонімічного характеру: комплекс (апарат) Гольджі, тільце Барра, тільце Девідсона, правила Чаргаффа, фрагменти Окадзакі, робертсонівська транслокація.

Комплекс Гольджі (апарат Гольджі) – це одномембраний органела загального призначення, основними функціями якої є зберігання та виведення надлишків речовин із клітин, утворення лізосом та пероксисом, модифікація синтезованих у клітині макромолекул. Органела отримала свою назву за іменем італійського цитолога Камілло Гольджі (1844–1926), який, застосовуючи спеціальну техніку фарбування нервових тканин, уперше виявив її 1898 р. у нервових клітинах та описав як внутрішній сітчастий апарат [3, 13].

Вивчення комплексу Гольджі у курсі медичної біології проводиться при розгляді теми «Морфофізіологія клітини», де розглядається його будова і функції як клітинної органели; крім того, при розгляді теми «Експресія гена» акцентується його роль у посттрансляційній модифікації білків.

Тільце Барра (або статевий X-хроматин) – це спіралізована й інактивована X-хромосома, що візуалізується у вигляді добре зафарбованої щільної овальної грудочки розміром 0,8–1,1 мкм по периферії інтерфазного ядра соматичних клітин у ссавців жіночої статі. Його відкрили у 1949 р. канадський лікар і вчений Мюррей Барр (1908–1995) разом зі своїм учнем Евартом Джорджем Берtramом. При вивченні нервових клітин кішки Барр і Берtram виявили в ядрах невеличке інтенсивно забарвлене тільце, якому дали назву «сателіт ядра» [10, 11]. Встановлено, що жінка без хромосомних відхилень (із каріотипом 46, XX) має тільки одне тільце Барра у ядрах соматичних клітин, у той час як звичайний чоловік (каріотип 46, XY) – не має жодного. Виявлення тілець Барра зазвичай проводять у клітинах епітелію слизової оболонки порожнини рота, де вони мають вигляд щільної гранули діаметром менше 1 мкм, яка розташована безпосередньо під ядерною оболонкою. Це так званий буккальний тест (від лат. *bucca* – щока) є простим неінвазійним методом визначення генетичної статі (наприклад, обов’язковий для жінок, які беруть участь в Олімпійських іграх) [8, с. 132].

Якщо у більшості соматичних клітин інактивований X-хроматин розташований у каріолемі під ядерною мембрanoю, то у нейтрофільних лейкоцитах крові він набуває вигляду маленької додаткової часточки ядра (т.зв. «барабанна паличка»), що відоме під окремою назвою як **тільце Девідсона** (описане англійськими лікарями Вільямом Девідсоном сумісно із Робертсоном Смітом у 1954 р. на матеріалі мазків крові у пацієнтів лікарні Королівського медичного коледжу Лондона) [12]. Виявлення тілець Девідсона проводять за мазком крові пацієнта, що зафарбовується барвником Лейшмана. Вказана процедура є ще одним простим, надійним та економічним методом визначення статі у людини. Сьогодні за наявністю та кількістю тілець статевого хроматину медики визначають генетичну стать майбутньої дитини, діагностують різноманітні клінічні форми

гермафродитизму, хромосомні хвороби тощо. Аналізи на виявлення цього компонента широко використовуються і в судово-медичній практиці [1, с. 314].

Ознайомлення студентів із формами статевого хроматину (тільцями Барра та тільцями Девідсона) у курсі медичної біології відбувається при вивченні тем «Ядро як компонент еукаріотичної клітини» (розділ «Біологія клітини»), а також «Хромосомні захворювання» (розділ «Медична генетика»), де наголошується їх роль для визначення статі та хромосомних аномалій у людини.

Правила Чаргаффа – система встановлених закономірностей, що описують кількісні співвідношення між різними типами азотистих основ у ДНК. Правила були сформульовані у 1949–1951 роках в результаті роботи групи американських біохіміків під керівництвом професора Колумбійського університету Ервіна Чаргаффа (1905–2002) [2, с. 454].

Співвідношення, виявлені Чаргаффом для аденину (А), тиміну (Т), гуаніну (Г) і цитозину (Ц), виявилися такими:

1. Вміст аденину рівний вмісту тиміну, а вміст гуаніну – кількості цитозину: $A=T$, $G=C$.
2. Кількість пуринів дорівнює кількості піrimідинів: $A+G=T+C$.
3. Кількість основ з 6 аміногруп дорівнює кількості основ з 6 кетогруп: $A+C=G+T$ (це правило є наслідком першого). Разом з тим, співвідношення частки $G+C$ (вміст ГЦ) може бути різним у ДНК різних систематичних груп: у одних переважають пари ГЦ (віруси, бактерії, гриби), в інших – АТ (рослини, тварини і людина).

Ці дослідження Е. Чаргаффа, а також результати рентгеноструктурного аналізу ДНК, проведені Морісом Уілкінсом і Розалін Франклін, відіграли вирішальну роль в обґрунтуванні моделі подвійної спіралі молекули ДНК Джеймсом Вотсоном і Френсісом Кріком (1953 р.) [9].

Правила Чаргаффа є невід'ємним компонентом такої теми курсу медичної біології, як «Молекулярні основи спадковості. Будова та властивості нуклеїнових кислот» (розділ «Молекулярна біологія»). Крім того, їх засвоєння полегшує в подальшому сприйняття студентами навчального матеріалу з відповідних тем курсів органічної та біоорганічної хімії, медичної хімії тощо.

Фрагменти Окадзакі – відносно короткі ділянки ДНК із праймером РНК на 5'-кінці, що створюються на відстаючому ланцюгу у процесі реплікації ДНК. Фрагменти Окадзакі були описані у 1968 році японським молекулярним біологом Рейдзі Окадзакі (1930–1975) разом із його дружиною Цунеко Окадзакі (народ. 1933) та колегами по Нагойському університету при вивченні реплікації ДНК бактеріофага у кишкової палички [14]. Результати, отримані групою Окадзакі, привели до обґрунтування моделі переривчастого росту реплікаційних ланцюгів ДНК, в якій реплікація ДНК на відстаючому ланцюзі відбувається шляхом утворення коротких фрагментів ДНК, що згодом з'єднуються разом. За пропозицією американського молекулярного біолога Ролліна Гочкіса у 1968 році на симпозіумі у Колд-Спрінг-Харбор з реплікації ДНК у мікроорганізмах ці короткі фрагменти ДНК були названі «фрагментами Окадзакі» [15].

Місце вивчення даного епонімічного терміну в курсі медичної біології є аналогічним до правил Чаргаффа і стосується молекулярних основ спадковості та будови і властивостей нуклеїнових кислот. Розуміння механізму формування фрагментів Окадзакі є важливим для формування правильних уявлень про процес реплікації ДНК, а також таких її властивостей, як напівконсервативність реплікації

та антипаралельність ланцюгів. Знання, отримані студентами при засвоєнні даного терміну, можуть стати у нагоді при вивченні дисциплін хімічного спрямування, а також мікробіології.

Робертсонівська транслокація (злиття довгих плечей, центричне злиття) – це рідкісна форма хромосомної аномалії, при якій відбувається злиття акроцентричних хромосом з повною або частковою втратою матеріалу коротких плечей. У людини така транслокація відбувається з п'ятьма акроцентричними хромосомними парами, а саме 13, 14, 15, 21 та 22 хромосомами. Робертсонівські транслокації названі на честь американського зоолога і цитогенетика Вільяма Робертсона (1881–1941), який вперше описав таку транслокацію у комах підряду коротковусі прямокрилі (*Caelifera*) у 1916 році [1, с. 80]. Під час робертсонівської транслокації відповідні хромосоми втрачають короткі плечі, а довгі плечі зливаються, формуючи єдину хромосому зі спільною центромерою. Короткі плечі також зливаються схожим чином, але як правило містять неінформативні гени і втрачаються у наступні декілька поділів клітини. Тому більшість людей із транслокацією Робертсона мають лише 45 хромосом у своїх соматичних клітинах [7, с. 56]. Транслокації Робертсона можуть бути причиною формування незбалансованих гамет та народження дітей із транслокаційними формами таких хромосомних захворювань, як синдром Патау або синдром Дауна, а також спричинити проблеми безпліддя, мертвонародження та викидні. Серед новонароджених робертсонівська транслокація спостерігається в одного з тисячі немовлят [8, с. 244].

Вивчення робертсонівської транслокації у курсі медичної біології має місце під час розгляду тем «Молекулярні основи спадковості. Будова і властивості нуклеїнових кислот» (розділ «Молекулярна біологія»), а також «Мінливість у людини як властивість життя та генетичне явище» і «Хромосомні хвороби» (розділ «Антropогенетика»).

Таким чином, розглянуті епонімічні терміни посідають важливе місце у вивченні багатьох тем практичного курсу медичної біології. Аналіз походження і становлення цих термінів дозволяє глибше розкрити сутність названих ними біологічних об'єктів, явищ і закономірностей, провести інтеграційні зв'язки з іншими дисциплінами, розширити науковий та культурний кругозір студентів, сприяти засвоєнню ними професійної мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Быков В.Л. Цитология и общая гистология. Санкт-Петербург : Сотис, 2002. 520 с.
2. Ванюшин Б.Ф. Молекулярная биология. История биологии с начала XX века до наших дней / Ред. Л.Я. Бляхер. Москва : Наука. 1975. 659 с.
3. Рибак В.А. Клітинні органелі. *Фармацевтична енциклопедія*. 2016. URL: <https://www.pharmacyencyclopedia.com.ua/article/3575/klitinni-organeli>
4. Рябушко О.Б. Епонімічні терміни в медичній генетиці. *Актуальні проблеми сучасної медицини*. 2020. Том 20, Випуск 1 (69). С. 172–176.
5. Рябушко О.Б. Епонімічні терміни в медичній генетиці. *Вісник Української медичної стоматологічної академії*. 2020. Том 20, випуск 1 (69). С. 172–176.
6. Рябушко О.Б., Єрошенко Г.А., Клепець О.В., Ващенко А.В., Улановська-Циба Н.А., Передерій Н.О. Епоніми у медичній біології. *Вісник проблем біології і медицини*. 2021. Вип. 2 (160). С. 161–164.
7. Коряков Д.Е., Жимулев И.Ф. Хромосомы. Структура и функции. Новосибирск : Из-во СО РАН, 2009. 258 с.

8. МакКонки Э. Геном человека. Москва : Техносфера, 2011. 288 с.
 9. Яремій I.M. Ервін Чаргaff та дослідження структури ДНК. URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/6665-ervin-chargaff-ta-doslidzhennya-strukturi-dnk/>
 10. Balderman S., Lichtman M.A. A History of the Discovery of Random X Chromosome Inactivation in the Human Female and its Significance. *Rambam Maimonides Med J.* 2011 Jul 2. Issue 3: e0058. doi: 10.5041/RMMJ.10058
 11. Barr M.L., Bertram E.G. A morphological distinction between neurons of the male and female, and the behaviour of the nucleolar satellite during accelerated nucleoprotein synthesis. *Nature.* 1949. Vol. 163. P. 676. doi:10.1038/163676a0
 12. Davidson W.M., Smith D.R. A morphological sex difference in the polymorphonuclear neutrophil leucocytes. *Brit. med. J.* 1954 Jul 3. Vol. 2 (4878) P. 6–8. doi: 10.1136/bmj.2.4878.6.
 13. Fabene P.F., Bentivoglio M. 1898–1998: Camillo Golgi and “the Golgi”: one hundred years of terminological clones. *Brain Res. Bull.* 1998. Vol. 47, №3. P. 195–198. doi:10.1016/S0361-9230(98)00079-3
 14. Okazaki T., Okazaki R. Mechanism of DNA chain growth. IV. Direction of synthesis of T4 short DNA chains as revealed by exonucleolytic degradation. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America.* 1969. Vol. 64 (4). P. 1242–1248. doi:10.1073/pnas.64.4.1242
 15. Professors Tsuneko and Reiji Okazaki and the Okazaki Fragment. URL: https://www.itbm.nagoya-u.ac.jp/okazaki_award/okazaki_fragment.html
- УДК 371.315

Гуцол М.І.

**Івано-Франківський національний медичний університет,
м. Івано-Франківськ**

**МЕТОДИ ФАСИЛІТАЦІЇ, ЗАСТОСУВАННЯ ЇХ НА ПРАКТИЦІ
НАВЧАННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ ТА МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У
ВИЩІЙ ШКОЛІ, ПРИ ЗМІШАНОМУ НАВЧАННІ**

У статті розглядаються проблеми змішаного навчання, яке поєднує професійну підготовку і особистісний розвиток індивідуальності майбутніх медиків. Фасилітація — це інструмент, який допомагає полегшити процес спільногоприйняття рішення. Особливо корисним інструмент стає під час онлайн навчання і є дієвою продуктивною технологією в управлінні педагогічними методами у вищій школі. Її основний зміст вкладається у положення-висловлювання фасилітатора. Викладач-фасилітатор перетворює процес комунікації у зручний і легкий для всіх її учасників, допомагає групі зрозуміти загальну мету й підтримує позитивну групову динаміку для досягнення цієї мети у процесі дискусії, не захищаючи при цьому жодну з позицій.

Ключові слова: змішане навчання, фасилітація, викладач-фасилітатор, комунікація, педагогічні технології, пізнавальні методи, групові форми роботи.

The paper deals with the problem of “the developing education” which unites professional preparation and psychological formation of future doctors. Facilitation is a tool that helps facilitate the joint decision-making process. The tool becomes especially useful during online learning and is an effective productive technology in the management of pedagogical methods in high school. Its main content is embedded in the position-statement of the facilitator. The facilitator makes the communication process convenient and easy for all participants, helps the group to understand the overall goal and maintains positive group dynamics to achieve this goal in the discussion process, without defending any of the positions.

Key words: facilitation, teacher-facilitator, communication, pedagogical technologies, cognitive methods, group forms of work

В статье рассматриваются проблемы формы обучения, которое сочетает профессиональную подготовку и личностное развитие индивидуальности будущих медиков. Фасилитация - это инструмент, который помогает облегчить процесс совместного принятия решения. Особенно полезным инструмент становится во время онлайн обучения и является единственной продуктивной технологией в управлении педагогическими методами в высшей школе. Ее основное содержание вкладывается в положение-высказывания фасилитатора. Преподаватель-фасилитатор превращает процесс коммуникации в удобный и легкий для всех ее участников, помогает группе понять общую цель и поддерживает положительную групповую динамику для достижения этой цели в процессе дискуссии, а не защищая при этом одну из позиций.

Ключевые слова: *фасилитация, преподаватель-фасилитатор, коммуникация, педагогические технологии, познавательные методы, групповые формы работы*

В умовах змішаного навчання нам викладачам ЗВО, доцільно якомога більше часу приділяти ще й самоосвіті та самонавчанню. Ми – модератори, організатори навчання маємо готувати дуже якісний освітній рівень для наших майбутніх медиків, тож сучасні освітні потреби сучасних здобувачів вищої освіти постійно мотивують до підвищення професійної кваліфікації і самих викладачів, для того щоб потім її застосовувати на практиці. Розмایття методів фасилітації при змішаному навчанні, та застосування їх на онлайн-практиці окремий методичний інструментарій групових форм роботи. Нові підходи до організації освітнього простору при змішаному навчанні вимагають неабияких а надзвичайно ґрунтовних знань.

Що ж таке фасилітація? Фасилітація (якщо перекласти) – це полегшення виконання завдання. Це спосіб допомогти групі мислити в найкращий спосіб. Але просто не означає легко. Ключове у фасилітації навчального процесу: організація навчального простору; залучення та сприяння розкриттю потенціалу учасників та групи загалом; підтримка учасників у реалізації навчальних цілей (їх визначають для кожного заняття, і вони допомагають рухатися до загальної мети). Чи метод фасилітації підходить для вивченням латинської мови у медичному ЗВО України? Так підходить. І він є найбільш ефективний при змішаному навчанні. Яка робота фасилітатора? Він організовує процес, залучає учасників і структурує роботу групи так, щоб, використовуючи повний потенціал, разом досягнути цілі; (в цьому випадку викладач пояснює наприклад, тему «Форми ліків», залучаючи студентів до повторення вивченого матеріалу та засвоюючи новий матеріал). Наступні дії фасилітатора - створювати середовище, простори (де, наприклад, люди навчаються) та налагоджувати процес групової взаємодії, але не обов'язково є джерелом знання, ідей. Інсайти пізнання генеруються в процесі – через взаємодію учасників (колективна мудрість), їхню креативність (тут є дії студентів цілої групи). А далі найкращі фасилітатори (студенти) слідкують за завданнями і відчуттями учасників, взаємозв'язками (і робота зроблена, і студенти та викладач досягають бажаного результату). Фасилітатор-викладач має вірити, що група може досягнути бажаного результату і він є експертом із методів групової взаємодії. Що ж ми розуміємо під «zmішаним навчанням»?

Змішане навчання, blended learning (більш «словникове» визначення) – це формальна, структурована та логічна навчальна програма, у якій: студенти

проходять хоча б частину курсів (курсу) онлайн, при цьому вони самі контролюють час, місце, ритм та послідовність виконуваних завдань; але при цьому хоча б частина курсу відбувається у фізичному навчальному просторі (університеті, що для медичної вищої освіти є дуже важливим) у групі з студентами та викладачем (це обов'язкова умова для успіху змішаного навчання, адже вона веде за собою соціально-адаптаційний аспект університету); різні формати навчання студента при цьому - логічно поєднані, щоб забезпечити інтегрований та успішний «досвід навчання».

Відштовхуючись від проблеми, яку вища освіта бажає вирішити впроваджуючи змішане навчання потрібно підібрати модель навчання, яка для цього найкраще підходить (і для цього підходять методи фасилітації).

Змішане навчання пропонує ротаційну модель яка і є методом фасилітації. Тому що ротаційна модель – це організація курсу чи предмету, таким чином, що студенти переходят між різними форматами навчання за фіксованим розкладом вчителя, принаймні одним з таких форматів є навчання в режимі онлайн. Інші можливі формати – це робота у невеликих проектних командах, теоретичні виклади (лекції) від вчителя (як для цілої групи так і для проектних команд), групові проекти, індивідуальні консультації від вчителя, письмові завдання. Іншою моделлю є гнучка модель – курс або предмет, в якому онлайн-складова є основою навчання студентів, навіть якщо певна діяльність і відбувається офлайн. Студенти працюють за індивідуальним, гнучким графіком, який включає різні формати навчання. Викладач є доступний для будь-яких консультацій, і студенти вчаться, здебільшого самостійно та виконують індивідуальні домашні завдання. Викладач готовий надавати підтримку за необхідності через такі заходи, як робота в малих групах навчання, групові проекти, а також індивідуальне консультування. Існують приклади реалізованих гнучких моделей, у яких викладач надає більше або менше підтримки. Це співвідношення потрібно підлаштовувати під конкретну школу та ціль впровадження змішаного навчання.

Заслуговує на увагу ще одна модель. Модель збагаченого віртуального навчання – курс чи предмет, в якому студенти зобов'язані проходити частину навчання зі своїм учителем офлайн (тет-а-тет), а потім завершувати індивідуальні завдання самостійно. Онлайн навчання є основою навчання студентів, особливо, коли студенти знаходяться віддалено від приміщення школи. Викладач предмету, як правило, працює як онлайн так і офлайн. Багато моделей збагаченого віртуального навчання розпочиналися як окремі онлайн-курси, а потім доповнилися змішаною програмою навчання, щоб надати студентам соціальний досвід. Модель збагаченого віртуального навчання відрізняється від «перевернутого» класу, тим що у першому випадку, студенти рідко зустрічаються віч-на -віч зі своїми викладачами кожен будній день. Він відрізняється від курсу, що проходить повністю онлайн, де студент за бажанням звертається по консультацію до викладача; у випадку збагаченого віртуального навчання студент зобов'язаний проходити окремі заняття з викладачем та отримувати консультації.

Підсумовуючи вищезазначене, можна дійти висновку, що проблема, розглянута нами, є актуальною та значущою і потребує подальшого дослідження. Зокрема, на особливу увагу науковців заслуговуює вивчення змішаного навчання як такого досконало. Наш світ інтенсивно розвивається, тож основна місія вищої медичної освіти – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожного студента-медика. Ці вміння знадобиться студентам для

швидкої адаптації до будь-яких змін та допоможуть вирішувати найскладніші завдання. Окрім того, гнучке мислення сприятиме майбутній самореалізації студентів-медиків у високотехнологічному середовищі. Для цього необхідно поєднувати традиційні форми навчання з найновітнішими інформаційними технологіями. Для роботи в умовах карантину найкраще підійде формат змішаного навчання (blended learning). Воно дозволило б вирішити проблему якості освіти та значно скоротити ризики для вразливих категорій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беляєва О. М. Фасилітація як технологія педагогічного спілкування / О. М. Беляєва // Комунікація у сучасному світі : матеріали ІІ міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 8 черв. 2018 р. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка. – С. 99 – 100.
2. Фісун О. В. Педагогічна фасилітація як багатозначний феномен / О. В. Фісун : зб. наук. пр. Харківськ. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди. – 2010. – Вип. 34. – С. 133–139.
3. Шевченко К. О. Педагогічна фасилітація у контексті професійної компетентності вчителя / К. О. Шевченко : зб. наук. пр. Психологічні науки. – 2014. – Вип. 2.13 (109). – С. 258–263. 3
4. Фасилітація. Модерація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jak.magey.com.ua/articles/fasilitacija-moderacija-mediacija.html>.
5. Хілько С. Особливості формування фасилітаційної позиції майбутнього психолога в системі післядипломної педагогічної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/pislyya_dyplom_osvina/1_2016/%D0%A5%D0%98%D0%9B%D0%AC%D0%9A%D0%9E.pdf.
6. Цілі і техніка фасилітації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/16330826/psihologiya/tsili_tehnika_fasilitatsiyi.
7. Краткий обзор некоторых методов фасилитации [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jarki.ru/wpress/2012/02/06/2970. References>
8. Коряковцева Н.Ф. Современная методика организации самостоятельной работы изучающих иностранный язык: Пособие для учителей. К., 2002.–176с
- 9 Олійник Л.Й. Інноваційні технології викладання іноземних мов [Електронний ресурс] // http://www.rusnauka.com/Page_ru.htm.
10. Саєнко Н.С. Реалізація принципів гуманізації та гуманітаризації медичної освіти у навчанні іноземних мов. Наукові записки. Збірник наукових статей Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова. - 2011, Вип. № 93, К. : Вид. НПУ ім.М.П.Драгоманова, С.158-166.

УДК 378.147

*Завгородній І.В., Літовченко О.Л.,
Меркулова Т.В., Лисак М.С.*

Харківський національний медичний університет, м. Харків
ЗАСТОСУВАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ GOOGLE WORKSPACE ПРИ
ВИКЛАДАННІ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Стаття присвячена одному з перспективних напрямів розвитку інформативно-комунікаційних технологій, а саме використанню хмарних сервісів в освітньому процесі. Розглянуті зручності і переваги запровадження хмарних технологій, зокрема пакету Google Workspace for Education при викладанні медико-біологічних дисциплін у вищому медичному навчальному закладі. Викладені основні етапи організації навчальних занять із використанням різноманітних додатків пакету Workspace. Зазначено, що активне впровадження хмарних сервісів в освітній процес надає широкі можливості для створення різних навчальних ситуацій, оновлення дидактики й методики викладання, що сприяє підвищенню загальної якості освіти.

Ключові слова: хмарні технології, пакет Google Workspace, навчальний процес, інтерактивні методи, Google classroom.

The article is devoted to one of the promising areas of development of information and communication technologies, namely the use of cloud services in the educational process. The conveniences and advantages of the introduction of cloud technologies, in particular the Google Workspace for Education package for teaching medical and biological disciplines in higher medical education, are considered. The basic stages of the organization of educational employment with use of various applications of the Workspace package are stated. It is noted that the active introduction of cloud services in the educational process provides ample opportunities to create different learning situations, update didactics and teaching methods, which improves the overall quality of education.

Keywords: *cloud technologies, Google Workspace package, educational process, interactive methods, Google classroom.*

Статья посвящена одному из перспективных направлений развития информативно-коммуникационных технологий, а именно использованию облачных сервисов в образовательном процессе. Рассмотрены удобства и преимущества внедрения облачных технологий, в частности, пакета Google Workspace for Education в преподавании медико-биологических дисциплин в высшем медицинском учебном заведении. Изложены основные этапы организации учебных занятий с использованием разнообразных приложений пакета Workspace. Отмечено, что активное внедрение облачных сервисов в образовательный процесс предоставляет широкие возможности для создания различных обучающих ситуаций, обновления дидактики и методики преподавания, что способствует повышению общего качества образования.

Ключевые слова: *облачные технологии, пакет Google Workspace, образовательный процесс, интерактивные методы, Google classroom.*

Проблема впровадження хмарних технологій як елементу дистанційного навчання належить до перспективних напрямів інформатизації системи вищої освіти [1, с. 56], що є невід'ємною складовою її модернізації, осучаснення та підвищення якості. Актуальність використання новітніх інформаційних технологій ґрунтуються на тому, що вони надають якісно нові можливості навчання, сприяють формуванню навичок самостійної пізнавальної діяльності здобувачів, стимулюють розвиток нових ланок дидактики й методики викладання тощо.

Суть хмарних технологій загалом полягає у наданні споживачеві, у нашому випадку – учасникам навчального процесу, хостингу віддаленого доступу до сервісів й додатків через мережу Інтернет. На даний час одними з найпоширеніших хмарних сервісів для використання в освітньому процесі продукти корпорацій Google та Microsoft. Вони надають навчальним закладам низку безкоштовних й зручних засобів комунікації [2, с. 89].

Google Workspace for Education є сервісом зі швидко зростаючою популярністю серед педагогічного складу та широко використовується у якості допоміжного інструменту для формування комунікативних компетенцій. Сервіс містить інструменти на базі хмарних технологій, які можна застосовувати в навчальному процесі навчальних закладів всіх ступенів.

Пакет Workspace отримав багато позитивних відгуків [3; 4]. Спеціалісти відзначають простоту у використанні додатків, широкий асортимент сервісів (на базі штучного інтелекту) для реалізації найрізноманітніших завдань, легкість у

налаштуванні та сумісність із різними типами пристройів при цьому не вимагає перебування учасників в конкретному місці та підключеними до мережі Інтернет.

На кафедрі гігієни та екології № 2 Харківського національного медичного університету протягом останніх років активно впроваджена робота з Google classroom. За допомогою даного додатку проводяться заняття з дисциплін, що викладаються на кафедрі для студентів 2, 3 та 6 курсів спеціальності 222 Медицина, 228 Педіатрія та 221 Стоматологія.

Додаток Google classroom дозволяє створити курс з дисципліни для кожної групи окремо з урахуванням затвердженого розкладу занять. За допомогою такого інструменту викладачі можуть швидко створювати й упорядковувати завдання, надавати результати перевірок і легко спілкуватися зі своїми студентами. Використовуючи Google Клас студенти можуть зберігати свої робочі файли й виконувати завдання на Google Диску та спілкуватися з викладачами й одногрупниками напряму.

Організація роботи Google classroom дає можливість курс з дисципліни поділити за темами і доожної з тем додавати різні за характером завдання у вигляді тесту (використання Google форми), розміщеного матеріалу для ознайомлення (посилання, відео, текст, Google документи, Google таблиці, презентації тощо), ситуаційних завдань тощо, прописувати алгоритм дій або інструкції щодо їх виконання. Одночасно відповідно до поставленої мети викладач може надсилати завдання для групового виконання, тобто студенти працюють у команді з одним файлом, або зробити копію кожному студенту для самостійної роботи. Водночас сервіс негайно інформує кожного студента щодо знов створеного викладачем матеріалу чи тестового завдання, допомагаючи виконати роботу вчасно.

Слід охарактеризувати окремо такий інструмент як jamboard. Даний додаток використовуємо, як під час веб-конференції при цьому може працювати викладач самостійно використовуючи для пояснення написи, стікери, завантажувати з Інтернет мережі малюнки, встановлювати логічні зв'язки та структурувати матеріал для кращого засвоєння інформації студентами, іншим варіантом є надати доступ до редагування файла студентам і разом командою опрацювати виведений матеріал. Або ж викладач робить розсилку кожному студенту, які працюють самостійно.

Ще один сервіс синхронізований з classroom – це Google Meet. Оптимізацією роботи цих двох додатків є те, що кожний клас має своє унікальне постійне посилання на Google Meet, що дає можливість викладачу економити час щодо планування відео конференції у календарі зі створенням кожного разу нового посилання. Всі учасники навчального процесу користуються одним посиланням і не заспамлюють свою пошту листами.

Загальна схема організації практичних занять на кафедрі реалізується п'ятьма основними етапами:

Етап 1 передбачає оцінку вхідних знань, тобто студент має бути підготовлений до практичного заняття і викладач має перевірити рівень цієї підготовки. Зазвичай використання автоматичних тестів дозволяє зберегти час для роботи з основним матеріалом.

Етап 2 – одразу під час проходження тесту викладач проводить аналіз знань відповідно до отриманої статистики, визначає «слабкі» місця у знаннях студентів,

корегує складений план заняття з акцентуванням уваги на елементах, складних для самостійного засвоєння здобувачами.

Етап 3 – відбувається безпосередня реалізація навчання через повторення теоретичного матеріалу, закріплення практичних навичок, розбір ситуаційних завдань за темою.

Етап 4 – повторне проходження студентами тесту або усне опитування (виходний контроль) з метою визначення продуктивності заняття.

Етап 5 – обов'язковим є зворотний зв'язок, який передбачає опитування студентів на предмет користі та зацікавленості здобувачів у конкретній темі, що дає змогу надалі поліпшувати якість навчання.

В кінці вивчення дисципліни студентам надається анкета (Google forms) якості її викладання та оцінки задоволеності здобувачів результатами навчання. Ця анкета передбачає прості відповіді, а також дає можливість висловити студентам свої пропозиції щодо поліпшення викладання дисципліни. Кожного семестру проводиться аналіз анкет з урахуванням всіх зауважень та пропозицій. За допомогою даного інструменту ми спостерігаємо підвищення позитивних відгуків від студентів, які зі свого боку наголошують на бажанні отримувати актуальну, сучасну інформацію та проявляють бажання у поглибленні знань з певних питань.

Отже, серед основних переваг використання пакету Workspace: швидкий взаємозв'язок між всіма сервісами; можливість використання з будь-якого технічного засобу (телефони, планшети, ПК); використання великого обсягу хмарної пам'яті; реалізація індивідуального підходу до кожної академічної групи або студента; через використання додатків Google реалізується активна ти динамічна робота зі студентами під час занять та ефективна організація самостійної роботи; варіативний спектр он-лайн статистики для оперативного контролю знань; можливість копіювання курсу в додатку Google classroom для роботи з іншими академічними групами; одночасна робота в групі декількох викладачів, якщо те вимагає навчальний розклад; можливість архівування курсу, що надалі надасть можливість студентам повернутися у майбутньому для повторення набутих знань.

Таким чином використання хмарних технологій є одним з найефективніших інновацій системи освіти оскільки надає змогу навчальним закладам організовувати освітню діяльність відповідно до вимог сучасності, підвищити доступність та якість освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гнєдкова О.О., Кравцов Г.М. Методи використання хмарних сервісів у навчанні іноземної мови. [Електронний ресурс] : <http://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/7427>.
2. Коноваленко С.М. Хмарні сервіси в освітньому процесі студентів технологічних коледжів. Інформаційні технології і засоби навчання. 2017; 58(2): 88-96.
3. Тищенко, М. Переваги та недоліки використання платформ дистанційного навчання Google classroom та Kiddom як інструментів імплементації змішаного навчання [Електронний ресурс] : <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/2663-4139/article/view/7347>.
4. Brown, K. Using new technology in the classroom. Sydney: Macquarie University. 2018.

UDC 378.141.5

Znamenska I.V., Karlinska I.V.
Poltava State Medical University

**THE USE OF WORD-FORMATION PATTERNS IN TEACHING ENGLISH FOR
SPECIFIC PURPOSES AT A MEDICAL UNIVERSITY**

У статті досліджено особливості механізмів словотворення у процесі викладання англійської мови для спеціальних цілей у медичних видах. У дослідженні обґрунтовано словотвірний потенціал англійської медичної термінології та обговорено перспективи подальшого дослідження цього питання.

Ключові слова: словотворчі закономірності, медична термінологія, англійська мова для спеціальних цілей, студенти спеціальностей «Медицина» і «Стоматологія».

The article examines the features of word-building while teaching the course in English for Specific Purposes at higher medical educational institutions. The study substantiates the word-formation potential of English medical terminology and discusses prospects for further research of this issue.

Keywords: word-formation patterns, medical terminology, English for Specific Purposes, medical and dental students.

Vocabulary formation is a major component in the development of foreign language skills. The development of methods for expanding the vocabulary of a student at a higher medical institution is at the center of attention of many educators and scientists [1; 2; 3; 6]. With the increased importance of special vocabulary in modern language and due to the rapid development of many areas of human activity, the study of terminological systems, and English medical terminology, in particular, will contribute to addressing the urgent issues related to human health.

The study of medical terminology is not only the process of learning a certain number of words, it is the knowledge of the systematic organization of medical terms. Word formation is of great practical importance for the conscious study of lexis and word-building components, for the acquisition of skills of word-formative analysis of the semantic structure of a medical term [4]. Lack of understanding of word structure leads to mechanical memorization of words and terms, which negatively affects the process of learning foreign vocabulary [5]. At the same time, knowledge of the word-forming structure of existing lexical units and basic models and micro-models of the word- and term-formation, the ability to analyze words by selecting the maximum word-building components, derived stems allows us to understand and use words and terms in spoken and written speech.

Word-formation processes occur mainly as a repetition of certain correlations of form and content, known to the speaker on the basis of familiar words, thus forming a word-building series. In other words, people form new words and terms based on real patterns, using commonly used words as prototypes. In this approach, the appearance of any episodic neologism can be explained by the influence of analogy [5]. We propose to analyze the word-formation patterns of medical terms proceeding from the forming stem, i.e., the part artificially separated from the word, which is part of all its word forms, and which is associated with the lexical meaning of the word [4]. A comprehensive study of the implementation of word-forming patterns helps to identify relevant mechanisms in a particular sublanguage, as well as enables a more objective and in-depth disclosure of internal laws of a language. For example, *to break* (*broke; broken*) → *break* (e.g. skin tear, e.g., with open fracture); *out/break* (epidemic onset); *break/ing* (fragmentation, rupture), *break/age* (rupture, rupture formation); *break/er* (tongs); *break/able* (brittle, fragile); *broken* (weakened, impaired); *skull-/breaker* (cranioclast, obstetric bone forceps); *un/breakable* (non-brittle, non-fragile); *un/broken* (intact); *broken/-backed* (having a fracture of the spine); *broken/-bellied* (a person suffering from hernia);

broken-/bodied (a person suffering from hernia); broken/-winded (a person suffering from shortness of breath).

Thus, word formation plays a significant role in learning vocabulary, because it provides a certain stock of words, which enable a person to speak a foreign language. The use of word-formation patterns in teaching English for Specific Purposes at a medical university facilitates students' understanding of the structure and semantics of derived terms. Further research is needed to study the word-formation potential of English medical terminology and feasible methodological strategies for mastering medical terminology in the ESP setting.

REFERENCES

1. Bieliaieva O. M. The Role of Word-Building Activities in Medical English for Academic Purposes / O. M. Bieliaieva, Yu. V. Lysanets, L. I. Hryschenko // Наукові ракурси : зб. наук. пр. / за ред. Л. Л. Король, Л. М. Черчатої. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2020. – Вип. 2. – С. 11–18.
2. Lysanets Yu. V. Methodological Algorithm for Developing the Communicative Competence in Medical English / Yu. V. Lysanets, O. M. Bieliaieva, L. I. Hryschenko // Наукові ракурси : зб. наук. пр. / за ред. Л. Л. Король, Л. М. Черчатої. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2020. – Вип. 2. – С. 125–131.
3. Robinson A. Implementation of the Integrative Approach to Teaching Medical English for Academic Purposes / A. Robinson, Yu. Lysanets, O. M. Bieliaieva // Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи : збірник статей III Міжнародної наук.-практ. конф., Полтава, 31 травня–01 червня 2018 р. – Полтава : Вид-во «Астрайя», 2018. – С. 273–281.
4. Знаменська І. В. Кореневі дієслова та їхні похідні в англомовній медичній термінолексиці: структурно-семантичний аналіз : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / І. В. Знаменська. – Харків, 2006. – 20 с.
5. Знаменська І. Структура, семантика та словотворчі функції твірних основ кореневих неправильних дієслів при утворенні похідних основ конверсійних іменників / І. Знаменська // Філологічні науки: Збірник наукових праць. – 2009. – Вип 2. – С. 104–107.
6. Костенко В. Г. Словотворчі потенції твірних іменних кореневих основ германського походження (на матеріалі англійської біологічної термінолексики) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / В. Г. Костенко. – Харків, 2000. – 25 с.

UDC 378.141.5

Znamenska I.V.

Poltava State Medical University

METHODOLOGICAL STRATEGIES FOR MASTERING MEDICAL TERMINOLOGY IN ESP SETTING

У статті представлено методичний алгоритм оволодіння фаховою термінолексикою студентами ЗВМО. За результатами дослідження розроблено комплекс навчальних вправ, спрямованих на вдосконалення навичок використання термінологічної лексики при вивчені англійської мови для специфічних цілей у медичному університеті.

Ключові слова: словотворчі закономірності, медична термінологія, англійська мова для спеціальних цілей, студенти спеціальностей «Медицина» і «Стоматологія».

The article presents a methodological algorithm for mastering the professional vocabulary by medical and dental students. The research yielded a set of training exercises, aimed at improving the skills of using the terminological lexis in English for Specific Purposes at a medical university.

Keywords: word-formation patterns, medical terminology, English for Specific Purposes, medical and dental students.

With the increasing importance of special vocabulary in the modern language, a comprehensive study of the structural and semantic features of various terminological systems, including medical, is relevant [1; 2; 3]. As is known, the study of formative and derivative stems of words in an isolated pair does not contribute to an objective study of their word-formation potential and various degrees of derivational complexity, the identification of their function in the word-formation subsystem and the language system as a whole [4]. Therefore, the study of issues related to derivational analysis and synthesis at the level of synchronicity presupposes the study of formative and derivative stems in combination with formally and lexically related words [5]. In this respect, the most promising association of related words is the word-formation nest. When studying the word-formation nest, one can most clearly imagine the dynamics and directions of the word-formation process. In order to increase the efficiency of teaching English for Specific Purposes at higher medical educational institutions, we suggest applying the word-building analysis, identifying the structure and semantics of formative and derivative stems of medical terms, by implementing a number of training tasks. Let us consider some of them in more detail.

1. To form all possible derivatives from the proposed stem of prefixal verbs according to the model pref. (in-, over-, under-) + SV → SV pref. (where SV denotes the stem of the verb) from the formative stems of root verbs: feed, grow; translate the formed prefixal verbs into Ukrainian, based on knowledge of the semantics of the formative stem and prefix.

2. Give examples of derived stems of prefixal verbs, which are formed by the model pref. + SV → SV pref. For example: over / bear, over / draw, over / feed, etc.

3. Based on the meaning of the stems of formative nouns and suffixes, choose the English equivalent of the term “inflammation of the walls of the alveoli of the tooth”: a) alveoectomy; b) alveolus; c) alveolitis.

4. Analyze the terminological dictionary article and identify prefixes and suffixes of derived stems of medical terms, classify word-formation models by which they are formed and translate them into Ukrainian, for example: dent – зуб, dental – зубний, dentist – стоматолог, dentalgia – зубний біль, dentition – зубний ряд, dedentition – випадіння зубів. The systematic work with dictionary articles using a representative description of terms teaches students to understand the derived word from the existing word-forming elements that are part of them.

The use of the principles of representation of medical terms in the direction from the formative stems in the ESP setting will facilitate students' understanding of the word-formation structure of the term and its meaning. Let us demonstrate the potential of this strategy on the example of the formative stem “heal”: heal (*зцілювати*): heal/able – вилковний, heal/ing – зцілення, heal/th – здоров’я, heal/th/less – хворобливий, heal/th/ful – цілющий, heal/th/y – здоровий, un/heal/th/y – хворобливий.

Thus, due to the application of associative techniques in teaching English in a professional field, the process of recognizing and memorizing medical terms becomes greatly simplified and facilitated. Through word-formation analysis of terminological vocabulary, students have the opportunity to comprehend the specifics of medical or dental terminology, deeper and more consciously understand and memorize medical terms, which is important for understanding original texts and communicating in English with medical professionals.

REFERENCES

1. Bieliaieva O. M. The Role of Word-Building Activities in Medical English for Academic Purposes / O. M. Bieliaieva, Yu. V. Lysanets, L. I. Hryschenko // Наукові ракурси : зб. наук. пр. / за ред. Л. Л. Король, Л. М. Черчатої. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2020. – Вип. 2. – С. 11–18.
2. Lysanets Yu. V. Methodological Algorithm for Developing the Communicative Competence in Medical English / Yu. V. Lysanets, O. M. Bieliaieva, L. I. Hryschenko // Наукові ракурси : зб. наук. пр. / за ред. Л. Л. Король, Л. М. Черчатої. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2020. – Вип. 2. – С. 125–131.
3. Robinson A. Implementation of the Integrative Approach to Teaching Medical English for Academic Purposes / A. Robinson, Yu. Lysanets, O. Bieliaieva // Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи : збірник статей III Міжнародної наук.-практ. конф., Полтава, 31 травня–01 червня 2018 р. – Полтава : Вид-во «Астразя», 2018. – С. 273–281.
4. Знаменська І. В. Кореневі дієслова та їхні походіні в англомовній медичній термінолексиці: структурно-семантичний аналіз : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / І. В. Знаменська. – Харків, 2006. – 20 с.
5. Знаменська І. Структура, семантика та словотворчі функції твірних основ кореневих неправильних дієслів при утворенні похідних основ конверсійних іменників / І. Знаменська // Філологічні науки: Збірник наукових праць. – 2009. – Вип 2. – С. 104–107.

УДК:004=111

Іщенко О.Я.

Львівський національний аграрний університет
THE USE OF INFORMATION AND COMPUTER TECHNOLOGIES IN
LEARNING THE FOREIGN LANGUAGE

У статті описано переваги застосування інформаційних та комп’ютерних технологій (ІКТ) у вивченні іноземної мови. Дано визначення терміну ІКТ і особливості їх застосування на заняттях з іноземної мови. Основна увага зосереджена на перевагах нових підходів та інструментів до вивчення іноземної мови, серед яких підготовка спільних проектів та мультимедійні презентації. ІКТ розглядається як інструмент для набуття студентами ряду компетентностей, які допомагають сформувати мультикультурну мовну особистість, готову до міжкультурного спілкування. Було підкреслено, що ІКТ має велике практичне значення, оскільки забезпечує візуалізацію навчального матеріалу, підвищує мотивацію студента та розширяє його світогляд.

Ключові слова: інформаційні та комп’ютерні технології, іноземна мова, мовна компетентність, завдання, проект, презентація

The paper deals with the advantages of using information and computer technologies (ICT) when studying the foreign language. The term ICT has been defined and the peculiarities if its use at the foreign language classes have been described. The focus has been made on advantages of new approaches and tools regarding the learning of the foreign language including the development of common projects and multimedia presentations. The ICT is regarded as an instrument for students to acquire a number of competences that help to develop a multi-cultural personality ready to cross-cultural communication. It has been emphasized that ICT is of a great practical importance since it provides visualization of training material, increases student's motivation and broadens his/her world view.

Key words: information and computer technologies, foreign language, language competency, task, project, presentation.

The main purpose of teaching the foreign language today is to form students' communicative competence that is based on the language knowledge and skills. The main students' goal when learning foreign language is to master skills and abilities that would make them able to communicate orally and in writing form in typical areas and situations. As a result the issue of providing the information services for the educational process at the appropriate level has become very relevant and acute. Nowadays there is a steady trend to expand the impact of information and communication technologies (ICT) on the educational system.

Information and computer technologies are a set of methods, tools and techniques used for the selection, processing, storage, presentation, transmission of various data and materials needed to improve the efficiency of various activities. It is a technology for processing information using computers and telecommunications. The introduction of ICT in the educational process stimulates interest in educational activities, promotes the formation of logical and creative thinking, facilitates the development of students' abilities and the formation of information culture. At foreign language classes ICT as a multimedia tool can be used in a variety of tasks such as doing practical work and projects, writing an abstract, performing different creative tasks and also being a visual aid.

Modern education pattern suggests the creation of a common educational space that creates conditions for the free circulation of information and free and fast access to it for all the participants of the educational process. This can be achieved due to the use of information and communication technologies at the educational process. The use of computers and digital resources in the process of learning a foreign language is one of the most important areas of the methodological tools when teaching foreign language.

The use of ICT and computers in the educational process when teaching English allows you to introduce a radically new approach in the usual standard forms and methods of teacher's work. It arouses learners' interest in the subject and facilitates the presentation of a very complicated issues in a simplified way and in this way significantly reduces learning time for successful mastering the topic.

To be able to communicate is the first and natural need of those who study a foreign language, but the fact is that when mastering a foreign language in the atmosphere of the learner's native language, the foreign language appears as an artificial means of communication. It cannot compete with the native language that is a perfect and comprehensive means of communication. And the so-called "natural conditions" situations used in training, are as a rule artificial. Therefore, if you rely only on the "natural" communication in a foreign language, it is unlikely to be able to maintain motivation and succeed. That is why foreign language classes need to use the latest teaching methods to meet the natural needs of using a foreign language and to increase students' motivation to learn the language. One of the methods is applying computer technologies. The computer fits into the lives of modern students as a common thing and is one of the most effective tools that helps to significantly diversify the learning process. Computerization of the educational process encourages the revision of traditional forms and methods of teaching a foreign language, the introduction of one of the new forms of classes such as the "project method". This integrated form of learning is effective for the development of research skills, because applying the method of projects development students solve problems based on interdisciplinary links. This encourages students to work in a team, because usually the amount of work that needs to be done is very large and thus requires cooperation.

Multimedia presentation that provides visual support for the learning process is also effectively used in foreign language classes. The use of presentations in the classes helps to change the form of learning from authoritarian to communicative, makes it more interactive and communicative. The advantages are a lot as it provides terms to:

- form the ability to express oneself i.e. to express thoughts due to the ability to listen, read, speak and write in a foreign language;
- to maintain effective motivation and connection with real life;
- to acquire practical skills;
- to arouse interest in receiving information messages and reproducing one's own;
- to educate and develop the personality of students simultaneously with the process of acquiring new knowledge.

The use of multimedia presentation also helps:

- to intensify the attention of the whole class;
- to change the ratio of classroom and extracurricular independent work;
- to reduce the learning time;
- to form a multimedia competence for both teacher and student;
- to develop the creative abilities of students.

The experience of using a multimedia presentation shows that its use helps to combine a variety of text audio and video aids. It is possible to use both interactive and multimedia boards for presentations, which allows you to better systematize new lexical, grammatical and even phonetic material and encourage the learning of all kinds of oral activities. As a result, we achieve the main goal of education - the education of a person who is able to develop in a modern society.

The use of information and communication technologies (ICT) in foreign language classes is quite relevant for the development of student personality in general and also for the development the following competencies: the ability to compare the advantages and disadvantages of different sources of information, select appropriate search technologies, create and use adequate models and procedures for the information processing, etc. In addition, the introduction into practice innovative technologies in order to form a multicultural language personality, ready for intercultural communication, is crucial for improving the students' knowledge of a foreign language.

The use of information and communication technologies in the study of a foreign language, of course, is of great practical importance, because it:

- is an effective means of visualization of educational material, allowing the teacher to realize his creative potential;
- assists the teacher in implementing a student-oriented approach to learning;
- helps to broaden the students' world view and increase their cultural level;
- is a means of increasing motivation to study the subject;
- stimulates the student's searching activity and promotes the development of his creative abilities.

The main advantages of ICT implementation are the following: it is effective technical visual and auditory aid; it is auxiliary means of educational and cognitive activity of students; it is a means of increasing students' motivation and desire to learn English; it is a means of enhancing interactive and communicative activities. In addition a person is able to absorb and process a large amount of information in a short time. The actual perception of demonstration materials is 60 thousand times faster than the text we read.

In the world information and communication technologies are considered as a qualitatively new means of disseminating knowledge.

The use of ICT in teaching the foreign language allows us to move away from traditional forms of learning; to increase the individualization of students' learning activities; to optimize the assimilation of language structures and grammatical rules; to overcome the monotony of the lesson in the formation of spoken and communicative competence of students when learning English. Thus, the use of multimedia improves the learning process in general.

REFERENCES

1. G. Gorghiu, L.M. Gorghiu, and L. Pascale, "Enriching the ICT competences of university students – a key factor for their success as future teachers", Journal of Science and Arts, no1, pp. 183-190, 2018. (in English)
2. Geladze, Darejan " Using the Internet and Computer Technologies in Learning/Teaching Process", Journal of Education and Practice, v6 n2 p67-69 2015.
3. Kirkwood, L. Price, Learners and learning in the twenty-first century. Studies in higher education, vol,30. NO,3. June 2005, pp. 257-274.2005.Google Scholar
4. T. Nelsone, G. kuh, Student Experiences with the information technology and their relationship to other aspects of student engagement, paper presented at the annual meeting of the association for institutional research. May 30, june 3,2004; Boston. MA.2004.Google Scholar
5. Unesco ICT Competency Framework for Teachers. Paris, UNESCO, 2011. [Online]. Available: <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002134/213475e.pdf>. Accessed on: August 13, 2018.

УДК 378.147.091.322-042.65

**Калюжка О.О., Гасюк Н.І.,
Фастовець М.М., Жук Л.А., Артьомова Н.С.**

**Полтавський державний медичний університет, м. Полтава
САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ, ЯК НЕВІД'ЄМНА
ЧАСТИНА ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ**

Підвищення ефективності навчального процесу у вищій є актуальним завданням. Однією із актуальних проблем сучасної освіти є створення умов здобувачам вищої освіти для розвитку, самореалізації та самоосвіти. Рішення задач формування творчої особистості фахівця, здатного до саморозвитку, самоосвіти, самостійної інноваційної діяльності, неможливо лише за допомогою простої передачі готових знань від викладача до здобувача. Питанням організації самостійного навчання здобувачів вищої освіти присвячено чимало робіт, в яких висвітлюються форми, методи проведення та способи контролю під час вивчення конкретних предметів. Ефективний саморозвиток можливий тільки при наявності стійкої навчальної мотивації, тому особлива увага приділяється проблемам її формування. Самостійна робота на практичному занятті збагачує здобувачів вищої освіти досвідом спілкування з хворими та їх рідними, сприяє закріпленню навичок об'єктивного обстеження, вибору методів обстеження та схем лікування хворих. Тому, одним із основним завдань сучасного освітнього процесу при підготовці майбутнього фахівця є формування стійкого позитивного ставлення до професійної діяльності, розуміння зв'язку навчально-професійних компетенцій із мотивацією навчання, створення умов для самостійного навчання та подальшого особистісно-професійного розвитку.

Ключові слова: здобувачі, самостійна робота, саморозвиток, мотивація, компетентність.

Improving the efficiency of the educational process in universities is an urgent task. One of the current problems of modern education is to create conditions for applicants for higher education for their development, self-realization and self-education. The solution of problems of formation of the creative personality of the specialist capable of self-development, self-education, independent innovative activity, is impossible only by means of simple transfer of ready knowledge from the teacher to the applicant. Many works are devoted to the issues of organization of self-study of applicants for higher education, which cover the forms, methods and ways of control during the study of specific subjects. Effective self-development is possible only in the presence of stable educational motivation, so special attention is paid to the problems of its formation. Independent work in a practical lesson enriches applicants for higher education with the experience of communicating with patients and their relatives, helps to consolidate the skills of objective examination, the choice of examination methods and treatment regimens of patients. Therefore, one of the main tasks of the modern educational process in the training of future specialist is the formation of a stable positive attitude to professional activity, understanding the connection of educational and professional competencies with learning motivation, creating conditions for independent learning and further personal and professional development.

Key words: applicants, independent work, self-development, motivation, competence.

Повышение эффективности учебного процесса в вузе – актуальная задача. Одной из актуальных проблем современного образования является создание условий для соискателей высшего образования для развития, самореализации и самообразования. Решение задач формирования творческой личности специалиста, способного к саморазвитию, самообразованию, самостоятельной инновационной деятельности невозможно только с помощью простой передачи готовых знаний от преподавателя к соискателю. Вопросам организации самостоятельного обучения соискателей высшего образования посвящено немало работ, где освещаются формы, методы проведения и способы контроля при изучении конкретных предметов. Эффективное саморазвитие возможно только при наличии устойчивой обучающей мотивации, поэтому особое внимание уделяется проблемам ее формирования. Самостоятельная работа на практическом занятии обогащает соискателей высшего образования опытом общения с больными и их родными, способствует закреплению навыков объективного обследования, выбора методов обследования и схем лечения больных. Поэтому одной из основных задач современного образовательного процесса при подготовке будущего специалиста является формирование устойчивого положительного отношения к профессиональной деятельности, понимание связи учебно-профессиональных компетенций с мотивацией обучения, создание условий для самостоятельного обучения и дальнейшего личностно-профессионального развития.

Ключевые слова: соискатели, самостоятельная работа, саморазвитие, мотивация, компетентность.

Актуальною проблемою сучасної освіти є створення умов здобувачам вищої освіти для розвитку, самореалізації та самоосвіти. Підвищення ефективності навчального процесу у вищі є актуальним завданням. Зробити навчальний процес не тільки процесом засвоєння знань, опанування вміннями та навичками, а і

процесом розвитку когнітивних процесів та особистісного становлення здобувача, становлення його творчої активності [6]. Сучасній системі вищої освіти необхідно вирішити завдання щодо підвищення ефективності навчання та оптимізації навчально-пізнавальної діяльності здобувача.

Рішення задач формування творчої особистості фахівця, здатного до саморозвитку, самоосвіти, самостійної інноваційної діяльності, неможливо лише за допомогою простої передачі готових знань від викладача до здобувача. Одним з основних принципів освітнього процесу, є активна самостійна робота. [1, с. 104]. Але це не просто самостійне навчання, це освітня програма, скерована викладачем за чітко систематизованим напрямком і уніфікованим контролем рівня знань [1, с. 203].

Для сучасного фахівця є важливим як самостійна робота так і робота в команді, орієнтуватися та швидко приймати рішення в різних ситуаціях. Ефективність праці майбутнього фахівця залежить не тільки від здатності встановити діагноз, призначити лікування, а й вільно взаємодіяти з представниками суміжних професій. Неможливо віддавати перевагу жодному з блоку дисциплін на користь іншим. Необхідно використовувати принцип відповідності в усіх робочих програмах та дисциплінах освітнього процесу [1, с. 204]. Кожна навчальна дисципліна повинна сприйматися здобувачем вищої освіти, як невідривна складова єдиної освітньої програми підготовки фахівця.

Враховуючи все вище сказане, стає очевидним, що самостійна робота в сучасній вищій школі принципово змінює своє значення і мова йде не про кількість годин, а про раціональне використання їх під час всього періоду навчання.

Питанням організації самостійного навчання здобувачів вищої освіти присвячено чимало робіт, в яких висвітлюються форми, методи проведення та способи контролю під час вивчення конкретних предметів.

Ефективний саморозвиток можливий тільки при наявності стійкої навчальної мотивації, тому особлива увага приділяється проблемам її формування. Недостатня мотивація здобувачів, відсутність у викладачів чіткого злагодженого алгоритму самостійної роботи й досі залишаються без належної уваги. Успішне розв'язання даної проблеми позитивно вплине на якість підготовки майбутніх фахівців.

Одним із найпотужніших мотиваційних факторів є якісна підготовка до майбутньої професійної діяльності, яка забезпечує конкурентоспроможність на ринку праці [2, с. 98]. Для підвищення мотивації до самостійної роботи необхідно застосовувати й інші важливі чинники, такі як прагнення здобувачів до самореалізації в поєднанні зі створенням психологічних умов успішності майбутньої професії.

В сучасних умовах одним із основних завдань викладачів вищих навчальних закладів є вивчення індивідуальних особливостей кожного здобувача і пріоритетним на сьогодні стає створення умов для їх творчого розвитку [4, с. 190]. Уміння знаходити потрібну інформацію, систематизувати знання є найважливішими якостями сучасного фахівця. Все це є основою для самоосвіти та безперервного розвитку майбутнього фахівця. Інтенсифікація процесів навчання, перехід на інноваційні методи навчання, при яких здобувачі вищої освіти повинні «навчитися вчити самостійно», все більш враховують в освітньому процесі. Відповідно, питання організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти на сучасному етапі розвитку освітніх організацій вищої освіти набувають особливого значення.

Самостійність є результатом розвитку у здобувачів вищої освіти мислення, опанування методами самостійного засвоєння знань та їх практичного використання, прийомам ефективної розумової праці.

Структура формування самоосвіти майбутніх фахівців складається з трьох взаємозв'язаних компонентів: мотиваційного, власно пізнавальної діяльності тих, що навчаються, та управління цією діяльністю викладачем. Мотивуючим фактором на даному етапі може виступати пробудження інтересу до саморозвитку [3, с. 106]. Викладачі, розглядаючи питання самостійної роботи здобувачів вищої освіти, зазвичай, мають на увазі навчання без присутності викладача, як самостійну діяльність майбутнього фахівця. Як відомо, частина самостійної роботи виконується разом з викладачем в процесі аудиторних занять, на консультаціях, виробничій практиці, виконанні індивідуальних завдань. Інша частина самостійної роботи проходить без викладача (в бібліотеці, вдома, в гуртожитку).

Отже, виникає необхідність удосконалювати організацію самостійної роботи здобувачів вищої освіти, формувати навички самостійної освітньої діяльності, забезпечити методичну допомогу і контроль з боку викладача, знаходити нові, сучасні методи аналізу результатів процесу засвоєння навчального матеріалу та урізноманітнити форми самостійної роботи.

Посилення значущості самостійної роботи означає перегляд організації навчально-виховного процесу, який будуватиметься так, щоб розвивати вміння вчитися, формувати у здобувача здатність до творчого застосування отриманих знань, та спроможність адаптуватись в майбутньому професійному середовищі.

Результат самостійної роботи буде тим вищим, чим більший інтерес в процесі навчання сформується у здобувачів до сфери своєї майбутньої професійної діяльності. Це, в свою чергу, залежить від відносин між викладачами і майбутніми фахівцями, рівня складності завдань для самостійної роботи, від чіткості формулювання завдань, а також від створення умов для їх виконання [3, с. 106]. Особливо важливу роль в мотивації самостійної роботи грає особистість викладача. Викладач може бути прикладом для здобувача як професіонал і як творча особистість.

Навчальний процес вивчення практичної частини предмету будується на основі принципу єдності, самостійності та управління пізнавальною діяльністю здобувачів вищої освіти. Розвиток самостійності, здобувачів вищої освіти, відбувається як через самостійну роботу біля ліжка хворого так із застосуванням інноваційних методів навчання. Працюючи з хворими, у здобувачів з'являється можливість вдосконалювати навички спілкування з хворими, вчитися елементам деонтології та медичної етики. Кожен майбутній фахівець самостійно, але під контролем викладача відпрацьовує методику об'єктивного обстеження хворих різних вікових груп, що сприяє розвитку клінічного мислення, вдосконаленню практичних навичок, диференційованому підходу до різних клінічних ситуацій. Самостійна робота на практичному занятті збагачує здобувачів вищої освіти досвідом спілкування з хворими та їх рідними, сприяє закріпленню навичок об'єктивного обстеження, вибору методів обстеження та схем лікування хворих.

Таким чином, одним із основним завдань сучасного освітнього процесу при підготовці майбутнього фахівця є формування стійкого позитивного ставлення до професійної діяльності, розуміння зв'язку навчально-професійних компетенцій із мотивацією навчання, створення умов для самостійного навчання та подальшого особистісно-професійного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник / М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук та ін. /За редакцією В.Г. Кременя. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
2. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / М.М. Фіцула. – 2-ге вид., доп. – К. : Академвидав, 2010. – 456 с.
3. Гурська О.В. Місце та роль самостійної роботи студентів у навчальному процесі // Витоки педагогічної майстерності. 2014. Випуск 13. С.103-107.
4. Філоненко М. М. Психологічні особливості процесу і структури учіння студентів-медиків / М. М. Філоненко // Психологія і особистість. - Київ - Полтава : Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, 2015. - №1(7). - С. 186 – 199

УДК 81'354:616-051

Карунік К. Д.

Харківська медична академія післядипломної освіти ОПАНУВАННЯ НОВЕЛ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ В ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ МЕДИЧНИХ ФАХІВЦІВ: ЕКСКУРС І ДИСКУРС

Запровадження оновленої редакції українського правопису від 2019 р. спонукає громадян якнайшвидше опанувати змінені правила. Не всі правописні «новели» легко сприймаються та засвоюються, тому її потребують насвітлення через призму української мовної системи, на становлення якої істотно вплинула мовна політика останнього сторіччя. Деякі правила горі пояснити без історичного екскурсу. Свою вагу мають і нинішні тенденції розвитку літературної мови та їхня об'єктивна оцінка. Ознайомлення медичних фахівців із цими зasadничими критеріями помітно полегшує їхнє розуміння нових правописних заведень.

Ключові слова: український правопис, мовна освіта медичних фахівців, мовні тенденції, історія правопису в XX ст.

Comprehension of the Ukrainian Spelling novelties in the postgraduate study for medical personnel: historical overview and discourse.

The implementation of the amended Ukrainian Spelling (2019) drives the Ukrainian citizens to comprehend it fast. Not all of the amendments are easily perceived and mastered, thus they need to be interpreted through the prism of the Ukrainian language system, which had been substantially affected by the Soviet language policy. Some rules hardly can be explained without historical overview. Essential are also the current standard language trends and their objective assessment. Learning of these principle criteria by the medical specialists enables their mastering of the new spelling usage.

Key words: Ukrainian spelling amendments, language training of the medical specialists, language trends, spelling history in the 20th century.

Овладение новеллами украинского правописания в последипломном образовании специалистов-медиков: экскурс и дискурс.

Введение обновленной версии украинского орфографии (2019) подтолкнуло граждан к скорому овладению новыми правилами. Не все орфографические новеллы легко воспринимаются, потому требуют освещения через украинскую языковую систему, на формирование которой повлияла языковая политика XX в. Некоторые правила едва ли можно объяснить без исторического экскурса. Своё значение имеют и тенденции в развитии литературного языка и их объективная

оценка. Ознакомление с этими базовыми критериями заметно упрощает восприятие орфографических нововведений.

Ключевые слова: украинское правописание, языковое обучение специалистов-медиков, языковые тенденции, история орфографии в XX в.

У 2015–2018 роках Українська національна комісія з питань правопису, до якої увійшли фахівці мовознавчих установ Національної академії наук України та представники закладів вищої освіти з різних регіонів України, розробила проект нової редакції українського правопису. Його остаточний, затверджений варіант представлено у червні 2019 р. Мотивацію внесених змін у вступному слові правописна комісія обґруntовує так: «Сучасна редакція Українського правопису повертає до життя деякі особливості правопису 1928 р., які є частиною української орфографічної традиції і поновлення яких має сучасне наукове підґрунття. Водночас правописна комісія керувалася розумінням того, що й мовна практика українців другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст. вже стала частиною української орфографічної традиції» [7, с. 4]. Члени правописної комісії також усвідомлюють і спостерігають певні зрушеннЯ, що відбуваються в сучасній українській мові: оськільки «змінюється словник, з'являються нові терміни в різних сферах суспільної комунікації», то виникає й «потреба адаптації загальних і власних назв» до сформульованих давніше правил. Тим-то перегляд правописних норм здійснено з метою «відреагувати на зміни в сучасній мовно-писемній практиці, визначити правила написання нових запозичених слів, нових власних назв, усунути застарілі формулювання та спростити їй, де це можливо, уніфікувати орфографічні норми» [7, с. 4].

Фахівці у медичній сфері мають можливість ознайомитися з найновішою редакцією правопису та головними його змінами або на циклах тематичного удосконалення з української мови. Зокрема в Харківській медичній академії післядипломної освіти програма циклів ТУ «Українська мова» передбачає вивчення цього питання з метою якнайшвидшого розвитку мовної грамотності фахівців у сфері охорони здоров’я.

Пояснення внесених у правопис змін здійснюється з трьох перспектив: зі структурної, з історичної та з кодифікаційної. Структурний підхід у трактуванні мовних явищ дозволяє з’ясувати природу граматичних і фонетичних процесів у системі, у взаємозв’язку. Історичний екскурс дає змогу побачити вплив зовнішніх чинників на розвиток мови та її норми. На велику міру історична панорама подається в оперті на дані історичної соціолінгвістики, зокрема в ділянці корпусного планування. Кодифікаційний підхід дозволяє відстежити і зінтерпретувати накреслювані в мовній практиці тенденції, що зумовлюють внесення певних змін у мовну норму – подальшу мовну кодифікацію.

Ознайомлюючи слухачів з особливостями нової редакції українського правопису на циклах тематичного удосконалення з української мови в ХМАПО, оновлені обов’язкові та факультативні зміни коментуються щоразу з цих трьох перспектив. Дражливими питаннями оновленого правопису є, зокрема, роззів (гіятус) та правопис грецьких запозичень через «т».

Задля дотримання послідовності в усіх словах, похідних від латинського кореня *-iect-*, аналогічно до незмінного його відтворення через «е» у таких словах, як *траєкторія, ін’єкція, (ін’єктор, ін’єктувати)* об’єкт (об’єктивний, об’єктивізм, об’єктивізація), об’єктив, суб’єкт (суб’єктивний, суб’єктивізм),

найновіша редакція українського правопису до цього ряду спільнокореневих слів додає ще слова *проект*, *проектор*, *проекція*, *проектувати*. Слово *проект* походить від латинського *pro-ject-um*, що означає ‘вперед кидання’. Не випадково корінь -*iect-* у більшості європейських мов відтворюється з початковою літерою «j» («jest» / «jekt») [2, с. 15-16].

Написання *проект*, регламентоване попередніми редакціями українського правопису, – це наслідок мовного планування 1930-х рр., яке позначилося не лише на ортографічних нормах, але й на цілій мовній системі. Під ту пору діяв принцип вилучення з системи української мови рис, які різко відрізняють її від російської. У російській мові слово *проект*, нехай і пишеться через «е» [је], за ортоепічними нормами мусить вимовлятися [е] – ба навіть у дореволюційній російській ортографії це запозичення відтворювано з «э»: *проектъ*.

Як не дивно, поновлене правило запису й вимови *-jest-* як *-ект-* в українській мові майже беззастережно защепляється й досить швидко поширюється, певно, завдяки тому, що таке написання, а разом із ним і вимова слова *проект* і похідних від нього слів через «е», вкладається в один ряд із іншими спільнокореневими одиницями, правопис яких із «е» не викликає сумнівів чи суперечок.

Цим же правилом – про відтворення в запозичених чи іншомовних словах звука [j] перед голосним чи між голосними – регламентується дальнє послідовне спрошення. Досі вимагалося розрізняти написання *Гойя*, *Савоя*, але *лояльний*, *параноя* і *секвоя*, *Фейєрбах*, але *феєрверк* і *конвеєр*, *Хайям*, але *фаянс*, *фойє*, *Сойєр*, але *Ноєр*, але чіткого правила для цього не було – доводилося або вивчити ці слова на зубок, або щоразу гортати правопис чи ортографічний словник. Непоясненність різного відтворення однакових буквосполучень (а надто звукосполучок, зважаючи на фонетичний принцип українського письма) спирається на традицію взоруватися на правила відтворення чужомовних слів за російською ортографією. Цей підхід – транслітерувати іншомовні назви з російської мови [8, р. 99] – запроваджений іще з 1930-х рр. сформулював як засаду [6, с. 496] і неухильно продовжував голова усіх правописних комісій незалежної України, Віталій Русанівський, чиїм авторитетом освячено й попередній правописний кодекс 2003 р.

Завдяки численним лінгвістичним дискусіям, що точилися впродовж останніх років, це правило нарешті набуло системності й одностайнності: на початку слова та після голосного в іншомовних власних і загальних назвах слід уживати відповідних українських літер «я», «ю», «е», «ї» для заповнення роззіву інтервокальним [j] – у такий спосіб досягається збереження принципу транскрибування (звукового відтворення), а не транслітерації. Тож за ортографічною нормою 2019 р. ці слова пишуться послідовно: *буєр* (човен на ковзанах), *вая* (лист папороті), *конвеєр*, *круїз*, *лояльний*, *мозаїка*, *параноя*, *плеєр*, *плеєда*, *саквояж*, *секвоя*, *фаянс*, *флаєр*; *Гайті*, *Гоя*, *Ейтс*, *Ісая*, *Каєнна*, *Маєр*, *Рамбує*, *Савоя*, *Соєр*, *Феєрбах*, *Хаям*, *Хеєрдал* [див. 7, с. 155].

За правописом 1928 р. відтворюється в новішій редакції факультативна норма написання слів грецького походження. Історія запозичень в українській мові засвідчує довготривале неприйняття фонеми *f*, яку в чужомовних словах заступалося то звуком [х] (напр., *Хима*, *Хома*, *хура*), то – [п] (напр., *Степан*, *Пилип*, *пляшка*), то [т] (напр., *Таїсія*, *Текля*, *Теодор*), або африкатою [хв] (напр., *хвиля*, *хвіртка*, *язиката* *Хвеська*, *Хвисюк*), що часто й дотепер трапляється в діалектній вимові (напр., *прохвесор*, *хвабрика*, *Хведір*). Така заміна відбувалася

тому, що у самій фонологічній системи українських діалектів тривалий час відсутньою була фонема *f* [див. 9]. Проте в церковнослов'янській, котра в Х–XVII ст. правила за панівну літературну мову, такий звук і відповідна на його позначення літера існували. Мова освіти й науки – латинська – теж довгий час була джерелом запозичень і поширення грецизмів. Не чужою фонема *f* була і двом сусіднім мовам – польській і російській, які також упродовж XVI–XIX ст. чинили помітний вплив на українську. Тож за посередництва церковнослов'янської, польської та російської мов українська запозичила чимало власних назв і абстрактних понять зі звуком [f], який поступово займає стало місце в українській фонологічній системі [див. 9].

У цьому довготривалому процесі засвоєння нового звука усталася й певна закономірність: у словах грецького походження літера «φ» (фіта) традиційно передається через літеру «ф» (напр., *філософія, факультет*), а літеру «θ» (тета) звичайно позначали в запозиченнях із греки ліteroю «т» (напр., *Агатангел, Атени, дитирамб, етер, катедра, Марта, міт, ортографія, ортопедія, Тессалія* тощо). Цим розрізненням керувалися зосібна розробники «Українського правопису» 1928 р.

У російській мові, як зауважив іще 1940 р. М. Протасов, запозичення з грецької відбувалися не завжди закономірно й послідовно [4, с. 110], тому частина слів через тету «θ» засвоювалася то з [f], то з [t] на її місці, що й породило низку розбіжностей (напр., *бібліотека, ортопедія, ритм, этеризація, этика*, але *орфографія, Афины, кафедра, Марфа, рифма, Фекла, Фессалія, эфир*). У 1930-х рр. провідною лінією мовного водностайнення для білоруської та української мов плекано принцип взорування правопису запозичених слів на правилах, усталених у російській мові. До цього водностайнення належали й грецизми з тетою, які після 1933 р. послідовно повторювали російську дистрибуцію «ф» / «т» [1, с. 238; пор. 3, с. 76].

Правописна комісія, яка працювала над останньою редакцією ортографічних правил, колегіально дійшла згоди, що написання грецьких слів із тетою слід відтворювати за нормою 1928 р., та, зважаючи на практику, що панувала останні майже дев'яносто років, – передавати ліteroю «ф» і фіту, і в більшості випадків тету, дозволила ортографічну варіантність. Не схиляючи українську громадськість перевчатися, члени правописної комісії вдалися до компромісу: повернули до життя автентичне правило, яке можна застосовувати рівнобіжно з недавнім [2, с. 16-17]. Котрого правила дотримуватися, кожен визначається сам, утім, у науковому й офіційно-діловому стилях рекомендується не поспішати застосовувати відновлений варіант із «т». Натомість науковці наполягають на сміливішому й безваріантному вживанні «т» на місці грецької тети [1, с. 239].

Така аргументація, що спирається на структурний і кодифікаційний підходи та включає історичний коментар [пор. 5] і сучасний дискурс довкола кожного правописного нюансу, на практиці виявилася дієвою. Слухачі-медики пізнають 1) засади українського письма й правопису; 2) механізми мовної кодифікації; 3) факти мовної історії; 4) тенденції, які є провісниками змін у літературній мові; 5) джерела поширення у суспільстві стереотипів довкола мовних процесів. Як наслідок, «новели» українського правопису сприймаються адекватно, з неприхованим інтересом і бажанням з'ясувати додаткові відомості. Структурний підхід до пояснення остаточно переконує слухачів, формує в них розуміння мовних механізмів і навіть критичне бачення деяких контролерських правил чи

непояснених винятків. Відтак нові правила легко запам'ятується, не викликаючи спротиву.

ЛІТЕРАТУРА

1. Головач У., Паранько Р. Адаптація грецьких і латинських власних та загальних назв на тлі українських правописних суперечок. *Наукові записки Українського Католицького Університету*. 2020. Філологія. Вип. 1. С. 225-260.
2. Карунік К. Д. Сучасний український правопис для фахівців у сфері охорони здоров'я (Нові орфографічні норми. Правопис власних назв): навчально-методичний посібник. Харків: ХМАПО, 2021. 48 с.
3. Німчук В. В. Проблеми українського правопису XX – початку XXI ст. Київ, 2002. 117 с.
4. Протасов М. Об упорядочении и унификации античной транскрипции собственных имен и исторических терминов в истории античного мира. *Вестник древней истории*. 1940. № 1. Стр. 102-113.
5. Сидоренко О. В., Пряхін О. Р., Денисенко О. М. Впровадження норм нового українського правопису в освітній процес вищої школи. Збірник статей V Міжнародної наук.-практ. конференції «Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи» (19-20 листопада 2020 р.). Полтава, 2020. С. 336-341.
6. Українська мова: унормування, розунормування та перевнормування. 1920-2015 pp. Харків, 2018. 813 с.
7. Український правопис (Офіційний текст). Київ, 2019. 352 с.
8. Karunyk K. The Ukrainian Spelling Reforms, Half-reforms, Non-reforms and Anti-reforms as Manifestation of the Soviet Language Policy. *Studi Slavistici*. 2017. Vol. XIV. P. 91-110.
9. Shevelov G. Y. On the history of a sound that has no history (*f* in the Ukrainian Language). *Slovansko jezikoslovje. Nahtigalov zbornik. Prispevki z mednarodnega simpozija v Ljubljani 30. junija – 2. julija 1977*. Uredil Franc Jakopin. Ljubljana, 1977. S. 419-432.

УДК 113/119+37.0 (100+477

Kirill T. B.

**ПВНЗ «Київський медичний університет», м. Київ, Україна
ФІЛОСОФСЬКИЙ ПОГЛЯД НА МОВНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНІ
ПЕРЕШКОДИ ДЛЯ ПОЗИТИВНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ**

З позиції філософії та інтегративного мультидисциплінарного підходу розглянуто сучасні уявлення про вплив пандемії COVID-2019 на світову економіку і перспективи відновлення соціального прогресу. Доведено помилковість рішення керівників України виконувати рекомендації організаторів Всесвітніх економічних форумів у Давосі (Швейцарія). Досліджено програму дій людства на майбутнє, створену для зібрання Давос-2021. Виявлено домінування у ній старих термінів і небезпечної освітньої парадигми зразка XIX ст. Вказано на появу ноотехнологій і ноонаук як засобів захисту людства від головних загроз і забезпечення сталого розвитку. Запропоновано необхідні ключові слова для руху в майбутнє — ноогуманізм, ноофілософія, ноомислення, ноорозвиток та інші. Пояснено причини їх повільного поширення поза межі України.

Ключові слова: сталий розвиток, COVID-2019, Давос-2021, велике перезавантаження, ноосфера, ноотехнології, ноогуманізм.

Philosophical View on Linguistic and Terminological Obstacles to the Positive Development of Ukraine

From the standpoint of philosophy and an integrative multidisciplinary approach, modern ideas about the impact of the COVID-2019 pandemic on the world economy and the prospects for restoring social progress are considered. The erroneous decision of the leaders of Ukraine to follow the recommendations of the organizers of the World Economic Forums in Davos (Switzerland) has been proved. The program of human

actions for the future, created for the Davos-2021 forum, is studied. The dominance of old terms and dangerous educational paradigm of the 19th century is revealed in it. The emergence of nootechnologies as a means of protecting humanity from major threats and ensuring sustainable development is pointed out. The key words for the movement into the future are proposed — noohumanism, noophilosophy, noothinking, noodrvelopment and others. The reasons for their slow spread outside Ukraine are explained.

Key words: sustainable development, COVID-2019, Davos-2021, big reboot, noosphere, nootechnologies, noohumanism

Філософський погляд на язиково-термінологіческі препятствия для позитивного розвитку України

С позицій філософії і інтегративного мультидисциплінарного підхода рассмотрені сучасні представлення про вплив пандемії COVID-2019 на мирову економіку і перспективи восстановлення соціального прогресу. Доказана очевидність рішенням руководителів України виконувати рекомендації організаторів Всесвітніх економіческих форумів в Давосі (Швейцарія). Ісследована программа дійствий человечества на будущее, созданная для собрания Давос-2021. Обнаружено домінування в ней старих термінов і опасної образовательной парадигми образца XIX в. Указано на появлені ноотехнологій і ноонаук як засобів захисту человечества від головних угроз і обсяження устойчивого розвитку. Предложені необхідні ключові слова для розвитку в будущее — ноогуманізм, ноофілософія, ноомышлене, нооразвитие и інші. Объяснены причины их медленного распространения вне України.

Ключові слова: устойчивое развитие, COVID-2019, Давос-2021, большая перезагрузка, ноосфера, ноотехнологии, ноогуманизм.

1. Актуальність, досягнення попередників, мета, завдання

Різноманітність подій початку ХХІ ст. мала б спокушати філософів, які ще в ХХ ст. писали статті про перспективи синергетики, наголошувати на заглибленні світу в стан хаосу й неминучість емерджентного (несподіваного і самовільного) переходу до упорядкованого і стабільного стану, подібного до Sustainable development. Однак, занепад тимчасового однополярного (американського) світу без найменших сподівань формування розумного варіанту мультиполлярного не надихає відомих нам філософів на створення прогнозів майбутнього на базі моделі трансформації хаосу в порядок. Можливо тому, що сучасність засвідчує керованість і посилення впливів, які зміцнюються всупереч нашим побажанням (події після виникнення пандемії COVID-2019 вагомо підтверджують це). Поява дуже великої за своєю чисельністю групи наукових праць з прогнозами майбутнього не має своїм логічним наслідком формування такого варіанту, що призвів би до припинення хаосу і згуртування всього людства задля порятунку від усе страшніших небезпек. Навіть загальновідомий план ООН з назвою «17 цілей для сталого розвитку», прийнятий у 2015 році, не виконав це завдання, адже являє собою довгий перелік стандартних фраз зі вступними словами *треба, необхідно, бажано* та інших без наведення засобів досягнення цілей.

Для власного дослідження ми обрали важливу для професійного спілкування з молоддю тему прогнозування розвитку людства у найближчі і більш віддалені часи. Метою цієї статті є виклад аналізів праць відомих футурологів і/чи наукових груп для формулювання корисних для освітян і керівників України пропозицій

подолання посиленіх пандемією економічних негараздів та вихід з групи європейських економічних аутсайдерів.

Методологія дослідження спирається на використання вже створених і перевіреніх правил отримання якісної наукової продукції, концентруючи увагу й аналіз на вивченні і використанні не накопичених за тисячі років висловлювань корифеїв минулого, а тих найновіших наукових відкриттів, як перевершать у впливах навіть інформаційно-комунікаційні. Доведемо, що подібні інновації, які виявилися екобезпечними технологіями, після років повільного збільшення чисельності напередодні пандемії розпочали «розмножуватися» у прискореному темпі, що живить нашу переконаність у тому, що людство ліквідує загрози і будуватиме ноосферу.

2. Виклад отриманих результатів

Розпочнемо з нагадування про те, що з наближенням третього тисячоліття, загостренням «холодної війни» і технологічними досягненнями в інформаційно-комунікаційній сфері відбувся дуже помітний бум прогнозів, адже про перебіг подій у світі після 2000 року не писав тільки лінівий. Як і в минулому, практично всі прогнозисти були державними службовцями, отримували завдання і зарплати від своїх начальників, а тому змушені були враховувати саме їх побажання. У результаті навіть найбільші за витратою ресурсів і обсягу футурологічні праці містили тільки ту інформацію, що подобалася роботодавцям і формулювала приємні для них прогнози.

Чи не найбільш яскравим прикладом ми вважаємо не російські та американські прогностичні твори, а французький проект із залученням сотень науковців для участі у великій серії засідань під егідою Міністерства досліджень і технологій Франції, що завершився створенням кількох звітів і публікацією дуже великої книги з назвою «2100: гісіт du prochain siècle (2100: історія наступного століття)» [1]. Вона не викликала світового вибуху цікавості, бо вийшла з друку в момент розпаду Радянського Союзу, що фігурував у ній як учасник сторічного змагання зі США за світове лідерство. Ми трохи почудувалися з того, що французи практично не звернули уваги на роль Китаю з його гіантським населенням, адже він був згаданий для періоду 2020-2030 років як можливе джерело збурень не через промисловий розвиток, а унаслідок розповзання голодних і бідних китайців по всій земній кулі. Наше пояснення французького провалу полягає у факті цілковитої залежності всіх виконавців від урядового замовлення і неможливості використання індивідуальних спроможностей та інсайтів.

Але у другій половині ХХ ст. на Землі вперше в історії людства виникло достатньо велике і цілком незалежне від урядів об'єднання десятків кращих науковців світу з назвою «Римський клуб». Нагадаємо, що за участю американця Дж. Форрестера, який був найкращим у світі дослідником діяльності великих систем, молодші учасники Клубу створили і оприлюднили в 1972 році фантастично точні прогнози еволюції всього людства аж до межі 2100 року у середнього розміру книзі «Межі зростання». Імпульсом до появи Римського клубу і його продукції ми вважаємо так звану «Карибську кризу» 1964 року, коли в СРСР і США були завантажені в ракети і літаки мало не всі ядерні і термоядерні бомби, а екіпажі бомбардувальників тимчасово переселилися у свої машини.

Світ чудом урятувався, а незалежні від урядів і міністерств науковці світу (серед них був і українець Богдан Гаврилишин) через твори Римського клубу вплинули на головні події і стратегічні зміни. Від імені Клубу одна за одною

з'явилися три детермінаційні книги [2], які можна назвати переконливою «трилогією про майбутнє», адже реальні події відбувалися за передбаченими «римлянами» сценарієм. Закінчимо ми цей важливий екскурс у минуле вказівкою на те, що у даний момент Римський клуб занепав (його звіт про 50 років діяльності є підстави оцінювати як дуже невдалий [3]), а шансів на нове піднесення він, схоже, не має.

Та «святе місце» порожнім не буває, що й доводить формування нового світового лідера у прогнозуванні, яким всі вважають тижневі щорічні конференції у швейцарському Давосі. На ці січневі цілком успішні наради збирається керівна державна еліта світу, провідні бізнесмени, найкращі економісти і представники інших наук. Для цих форумів створюється комплекс багатьох важливих наукових аналізів з різноманітних тем і особлива книга Клауса Шваба, який є ідеологом і розпорядником «давосів».

50-й форум у Давосі 2021 року пандемія COVID-2019 примусила поділити на дистанційну і традиційну частини (друга так і відбулася), але в організаційному плані ми вважаємо його вдалим. Уесь світ мав змогу бачити і слухати виступи Сі Цзіньпіна з Китаю, лідерки ЄС Ангели Меркель з Німеччини, Еммануеля Макрона з Франції, Бенджаміна Нетаньяху з Ізраїлю, Нарендра Моді з Індії. Належне і своєчасне розповсюдження отримала підготовлена К. Швабом книга, назву якої ми переклали як «COVID-19: Велике Перезавантаження» [4].

Ми вважаємо цю книгу вартою як найдетальнішого вивчення, адже у ній в черговий раз викладена західна точка зору на світові події разом з рекомендаціями загального і деталізованого характеру. Коротко вкажемо, що вже у «Вступі» підкреслено, що перша частина містить детальну оцінку впливу пандемії на п'ять визначальних груп макрокатегорій (економічних, соціальних, геополітичних, екологічних і технологічних); друга на мікрорівні розглядає впливи на численні конкретні сектори і компанії, а третя — характер можливих наслідків на індивідуальному рівні [4, с. 11].

Вражає присутність у назві і мало не на кожній сторінці тексту слова «Reset», яке ми розуміємо як заклик до «повного перезавантаження» з відмовою від усього попереднього і початком руху в майбутнє. Але насправді К. Шваб і його співавтор і не думають відмовлятися від головного даоського дороговказу з назвою «Четверта промислова революція», який у наукових публікаціях та у ЗМІ світу замінюють на термін «Індустрія 4.0».

Узагальнюючи добробок Давосу-2021, насамперед вкажемо на переконаність К. Шваба у «рубіжності» 2021 року для розриву з минулим і початком повної перебудови економік задля їх життєздатності та ефективності через виконання мегацілей — відновити взаємодовіру, повернути до попереднього стану глобальну економічну кооперацію, переконати світ у здійсненні Великого Перезавантаження (Great Reset) у поглядах і діях урядів, бізнесу, громадськості (особливо молоді). Конкретні завдання мають такі формулювання:

- бізнес має працювати не тільки для короткотермінової вигоди акціонерів, а бути «соціальним організмом» і служити людям, планеті і суспільству;
- реалізувати глобальне управління й виконувати глобальну мету — досягти вуглецевої нейтральності;
- запроектувати справедливі економічні та соціальні системи, орієнтуючи їх на піклування про людей зі стражданнями, насамперед, через «коронокризу» та інші можливі пандемії;

- скерувати нові технології на позитивні цілі й насамперед служіння людям (пандемія в черговий раз засвідчила важливість нових технологій);
- створити «багатосторонню систему», що відповідатиме вимогам ХХІ ст. [4].

У своїх висновках щодо цієї книги насамперед вкажемо на те, чи буде щойно вказана «система» варіантом глобального уряду чи чимось подібним на нього. У пошуках засобів для прогресу ми додатково проаналізували текст і виявили у підрозділі з назвою «Технологічне перезавантаження» (стор. 62-68) усього лише дві позиції: 1) має бути стрибок у цифровізації і роботизації для зменшення шкоди від локдаунів; 2) треба подолати ускладнення від уведення тотального слідкування за усіма «потенційно рухомими» особами, без чого не можна загальмувати поширення пандемії і перемогти її.

Не заперечуючи корисність запропонованого, ми змущені вказати на те (і підкреслюємо це у спілкуванні зі студентами), що К. Шваб не провів аналіз стану світової науки і перспективних виробничих технологій, не наголошує на необхідності посилення боротьби з екологічними й іншими загрозами, продовжує перебувати у руслі створеної ще у XIX столітті парадигми скерування науки і освіти на діяльність «для оборони і нападу». Це ми пояснююмо тотальною неувагою «давосців» до наукових відкриттів і технологічних досягнень неіндустріального характеру. Якщо коротко — ігнорування концепту «ноосфера» і рятівних для Хomo ноотехнологій.

Це місце нашого викладу має принципове значення, адже наше перебування у складі невеликої дослідницької групи (лідером є К. Корсак, який першим у 2000 році виявив дві ноотехнології серед нанотехнологій) дає нам змогу вивчати пноопоняття (*ноогуманізм, ноолексикон, ноорозвиток, ноомислення* та ін.) і використовувати у роботі з молоддю ([5] та ін.). Якраз повне ігнорування учасниками Давосу-2021 цих безсумнівно рятівних для всього людства ноотехнологій пояснює відсутність вказівок на реальний шлях порятунку, зумовлює помилкову стратегію до межі 2030 року керівників України ([6; 7] та ін.). Ми маємо на увазі факт використання ідеї Індустрії 4.0 в усіх рішеннях Кабінету Міністрів та в діях Президента.

Насправді кількість екологічно безпечних ноотехнологій в останні три роки розпочала швидко зростати, а кращі з них (приклад з сектору бактеріальних ноотехнологій — протеїн Fy) залучають дуже багато інвестицій і через кілька років ліквідують індустриальне тваринництво, знищать небезпеку тотального голоду, трансформують спершу весь аграрний сектор, а пізніше й всі інші. Є підстави вважати ці події рухом «4-ї ноохвилі». Однак, як це у XIX ст. сталося з екологією, проривні ідеї «погано поширюються», тому світ все ще не цікавиться власним порятунком через ноотехнології, а найвище цінує Грету Тунберг з її звинувачуваннями на адресу всіх старших генерацій.

Для філософії освіти особливо важливим ми вважаємо давно очікуваний нами початок переходу світу в організації наук і вищої освіти від старої «мілітаристської» парадигми до нової, яка, хоч і не названа «ноопрадигмою», але вже скеровує усіх на виконання програми ООН «17 цілей для сталого розвитку» й оцінює якість університетів за успішністю виконання цих цілей. Про початок переходу до ноогуманізму незаперечно свідчить вміщення в Інтернет інноваційного документу з назвою «Impact Ranking 2020» [8]. Він включає дуже мало найкращих ВНЗ — менше 700, але Україна представлена у ньому десятъма закладами, а Німеччина — тільки двома. Розширений у півтора рази Impact Ranking

2021 вказує вже 15 ВНЗ з України — небувале в нашій історії досягнення, адже в ARWU ми були цілковито відсутні.

Будемо сподіватися на те, що Міністерство освіти України здійснить кроки до орієнтації нашої вищої освіти на розвиток ноонаук і створення рятівних для людства ноотехнологій. Відзначимо, що це не таке вже й складне завдання, адже одну з найновіших ноотехнологій винайшли у Херсоні у пошуках субстанцій для вирощування їстівних грибів (<https://www.rbc.ua/rus/styler/soloma-prevratilas-penoplast-ukrainskie-uchenyie-1606292737>), а у поширенні продуктів бактеріальних технологій беруть участь не тільки зарубіжні, але й українські фірми (вказані у базі «newfood»). Цілковито першорядним ми вважаємо запозичення досвіду Китаю, де категорично заборонено вважати якісними тільки публікації у журналах з групи Scopus & WoS. Науковці Китаю розпочали виконувати наказ створити цілком нові критерії оцінювання наукових статей і технологічних досягнень. Ця продукція повинна йти на користь Китаю і виконувати «17 цілей для сталого розвитку», а не подобатись чиновникам з міжнародних організацій. Це дуже стосується й України, адже на догоду експертам з керівних установ ЄС наше МОН примушує освітян зменшувати рівень свого життя і скеровувати частину мізерних заробітків у зареєстровані в Scopus & WoS журнали з держав Третього світу, які насправді ніхто не читає, бо наукова громадськість світу вважає їх низькоякісними і «хижакськими».

Наближаючись до «**Висновків**», звернемо увагу на факт принципових відмінностей у значенні однакових за звучанням слів в західному науковому світі та Україні. У випадку стратегічно важливого терміну «ноосфера» першим на це звернув увагу Костянтин Корсак і довів, що на Заході цілковито домінує вимога використовувати його не у Sciences&Arts, а у теологічних, спіритичних та інших темах. Там після запозичення ідей з книги Т. де Шардена «Феномен людини» і концепт «ноосфера», і всі похідні терміни з «ноо» заборонено використовувати в наукових і навчальних творах, оскільки воно означає «поєднання думок всього людства» і не має жодного стосунку до реалій щоденного буття і побудови майбутнього. Саме цією принциповою розбіжністю між Україною і Заходом К. Корсак пояснює повну відсутність реакції зарубіжних видань на його спроби на кількох мовах надати організаторам Світового екологічного форуму 2012 р. в Ріо-де-Жанейро інформацію про потенційне значення ноотехнологій і ноонаук.

Та ще гірша ситуація у справі необхідного для порятунку людства поширення ноознань про ноотехнології і ноонауки, що ВЖЕ розпочали надавати людству можливість поліпшувати якість і безпеку свого життя разом з «лікуванням» біосфери — усуненням індустріальних та всіх пошкоджень. На Заході, як легко переконатися з Інтернету, навіть зараз слово «ноотехнології» є маргінальним і практично не зустрічається. Вкажемо, що наші студенти розуміють наші наміри й підтримують поширення ноознань. Але, очевидно, успіхи України перетворяться з побажань у дійсність тільки у разі використання стратегічного ноомислення на основі ноонаук XXI ст.

Тому освітяни і науковці України повинні не тільки слідкувати за ноовідкриттями, а й розвивати ноонауки і використовувати ноотехнології. Іншого шляху для ноопрогресу Вітчизни просто не існує. Тут ми цілком погоджуємося з Біблією: *Спочатку було Слово!*

ЛІТЕРАТУРА

1. 2100 rіcіt du prochain siucle [Text] / sous la dir. T. Gaudin. – Paris : Payot & Rivages, 1999. – 600 p.

2. Dennis Meadows, Donella Meadows, Jorgen Randers *Limits to Growth*. — M.: MSU, 1991; *Beyond Limits to Growth*. — M.: Progress, 1994; *Limits to Growth. The 30-Year Update*. — M.: IKC “Academkniga”, 2008 (in Russian)
3. von Weizsaecker, E., & Wijkman, A. (2018). *Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet*. Springer.
4. Klaus Schwab & Thierry Malleret *COVID-19: The Great Reset* Geneva, July 2020 Kindle Edition (URL: <http://reparti.free.fr/schwab2020.pdf>)
5. Kiryk, T. (2017). Philosophy of education about humanism, neohumanism, noohumanism in higher education of Ukraine-XXI. *Vyshcha osvita Ukrayny — Higher education of Ukraine*. No. 2. 32-38, 86-87, 91. (in Ukrainian)
6. Cabinet of Ministers of Ukraine. *Vectors of economic development 2030*. Kyiv. CM of Ukraine. (URL: <https://nes2030.org.ua/docs/doc-vector.pdf>) (in Ukrainian)
7. Cabinet of Ministers of Ukraine. *Audit of the Ukrainian economy 2020*. Kyiv. CM of Ukraine. (URL: <https://nes2030.org.ua/docs/doc-audit.pdf>) (in Ukrainian)
8. Impact Rankings 2020 [El. resource]. URL: https://www.timeshighereducation.com/rankings/impact/2020/overall#/page/0/length/-1/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/undefined.

УДК: 378.015.3:159.9:614.253

Ковальова О.М., Іванченко С.В., Шапкін В.Є.

Харківський національний медичний університет, м. Харків
ФОРМУВАННЯ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО
МЕДИЧНОГО ФАХІВЦЯ

Стаття присвячена огляду ролі психосоціальних факторів як важливих елементів забезпечення високопрофесійної медичної допомоги. Надано визначення компонентів ефективного менеджменту хворого з акцентом на моделі взаємовідношення «лікар-пацієнт» і сучасної трактовки «пацієнт-центрована медицина». Показано значення комунікативної компетентності лікаря щодо успішної медичної практики. Розглядаються бар'єри активного впровадження психологічних прийомів в практичну діяльність лікаря. Підкреслено необхідність оволодіння комунікативними навичками, формування етичної культури у студентів як пріоритетний напрямок при навчанні в медичному закладі вищої освіти.

Ключові слова: взаємовідношення «лікар-пацієнт», «пацієнт-центрована медицина», комунікативна компетентність, комунікативні навички.

The article is dedicated to the review on role of psychosocial factor as main item in providing of high-level medical care. The definition of components on effective patient management with pointing to the model “doctor-patient relationship” and modern interpretation “patient-centered care” is taken. The significance of doctor communicative competence related to successful medical practice is described. The barriers of active implementation of psychosocial elements in doctors practice are considered. The requirement toward to communication skills and creation of ethical culture in students as a top priority during education in high medical school is emphasized.

Key words: doctor-patient relationship, patient-centered care, communication competence, communication skills.

Статья посвящена рассмотрению роли психологических факторов как важных компонентов обеспечения высокопрофессиональной медицинской помощи. Поданы определения критерииев эффективного менеджмента больного с акцентом на модели взаимоотношения «врач- пациент» и современной трактовки « пациент- центрированная медицина». Показано значение коммуникативной компетентности врача для успешной медицинской практики. Рассматриваются барьеры активного

внедрения психологических приемов в практическую деятельность врача. Подчеркнута необходимость овладения коммуникативными навыками, формирования этической культуры у студентов как приоритетное направление при обучении в высшем медицинском учебном заведении.

Ключевые слова: взаимоотношение «врач-пациент», «пациент-центрированная медицина», коммуникативная компетентность, коммуникативные навыки.

Для сучасної медицини найбільш характерною ознакою є стрімкий прогрес надання якісної медичної допомоги завдяки наявності високопрофесійних спеціалістів та модернізації діагностично-лікувальних засобів. Разом з тим наголошується, що високий рівень знань медичного спеціаліста не гарантує повністю належну медичну практику, тому що загальний рейтинг лікаря визначається не тільки вузькопрофесійними теоретичними надбаннями та вміннями, але й оволодінням таким психосоціальним феноменом, як взаємовідношення між лікарем та пацієнтом, що мають давні історичні витоки. Незважаючи на те, що суспільство впродовж існування медицини пропонувало моделі лікувальної практики з визначенням ролі лікаря та пацієнта, ця проблема не втратила актуальності до наших часів, що трансформувалось в поняття «права пацієнта» з зачлененням принципів медичної етики. Аргументом створення таких концепцій є той факт, що хвороба спричиняє такі наслідки, як болові прояви, страждання, обмеження фізичних та ментальних можливостей, зміну звичного життя, залежність від оточуючих, загрозу життю та інші. В ситуації хвороби, як правило, підвищується рівень тривоги, що приводить до плаксивості, агресивності, дратівливості, запальності хворих. Пацієнти з емоційною нестабільністю, тривожністю потребують стабілізуючої впевненості лікаря.

Хворий звертається до лікаря не тільки заради зменшення болю, а також задля психологічної підтримки, отримання емпатії, довірчих відносин. Ставлення хворого та лікаря дуже яскраво подано в художньому творі «Щур із нержавіючої сталі» письменника Гаррі Гаррісона «...коли ми стаємо хворими, повністю довіряємося лікарю, надаємо зовсім незнайомій для нас людині можливість бавитися з самим для нас дорогим. Якщо ця довіра підривається, виникає природне обурення серед свідків або пацієнтів, які залишилися живими».

Довірчі відносини між лікарем та хворим виникають при дотриманні лікарем прикладних вимог медичної психології, знання яких повинно закладатися в професійний багаж майбутнього лікаря ще при навчанні в закладі вищої освіти. Головний постулат високопрофесійного спеціаліста необхідно базувати на розумінні, що високий рівень знань не повністю гарантує доброякісну лікувальну практику. Виходячи з цього, впродовж тривалого часу, починаючи з становлення надання медичної допомоги, увага лікарів була зосереджена на створенні моделей взаємовідносин лікаря та пацієнта. На підставі спостережень та удосконалення принципів медичної етики була сформована стратегія взаємовідносин лікар-пацієнт (патерналістична модель), яка отримала назву «пациент-центрована медицина» та набула значної популярності в наш час в клінічній практиці. Більш того, ця стратегія значно розширила свої горизонти і додала до лікаря медичну сестру та всіх медичних працівників, які здійснюють догляд за хворим (patient-centered care), а до особи пацієнта включила членів його родини (family-centered care) [2, 5].

Ключовим компонентом пацієнт-центральної медицини визнано комунікативну компетентність. Комуникація - це термін латинського походження, що розглядається як активна взаємодія між особами з метою інформаційного обміну. Мета комунікації полягає у взаємному порозумінні, що може бути досягнуто при наявності зворотного зв'язку з обох сторін. Успішне завершення комунікації може бути досягнуто за умов, якщо відбувається не тільки обмін інформацією, а також її вичерпне пояснення [1].

З точки зору психології, комунікація містить багато складових, що впливають на успішність цього процесу в загальнолюдському значенні, а також по відношенню до конкретної специфічної галузі. Стосовно медицини, комунікація – це двохсторонній обмін інформацією між лікарем (взагалі медичними працівниками) та пацієнтом, зважаючи на той факт, що професія лікаря базується на інтенсивному та тривалому спілкуванні: з хворими, їх родичами. Від вміння спілкуватися, встановлювати та розвивати взаємозв'язки з людьми залежить професійна успішність медичних працівників, таким чином комунікативна компетентність є дуже важливою професійною характеристикою лікувального процесу [9].

Універсальним механізмом комунікації є толерантність та емоційна стабільність медичних працівників, проявлення піклування, поважання прав та гідності хворого незалежно від соціального статусу, що допомагає лікарю встановлювати належний психологічний контакт з хворим, спонукає його до виконання всіх настанов лікаря, усвідомленого сприйняття запропонованих методів лікування, що є запорукою успішного видужання [3,6].

При відсутності психологічного контакту пацієнт, можливо не буде дотримуватися рекомендацій лікаря, звернеться до самолікування або альтернативної медицини з розвитком незворотних ускладнень внаслідок хвороби. Отже, з метою успішної професійної самореалізації необхідна подальша імплементація етичних принципів, базових навичок комунікації в діяльність практика-клініциста, в першу чергу, сімейного лікаря [4, 10].

Разом з тим, слід зауважити, що існують бар'єри для активного запровадження елементів психосоціальної культури в практичну діяльність лікаря. Встановлено, що комунікативні навички лікаря залежать від багатьох факторів і потребують навчання та тренування в вищих медичних закладах на всіх етапах освітнього процесу [11]. Важливо, що на це положення звернули увагу ще в 1996 році два вчених С.М. Курц та Д.Д. Сілверман, які впровадили на доказовій основі методологію медичного інтерв'ю з метою забезпечення лікарів рекомендаціями (Calgary-Cambridge guide) для покращення їх здатності до комунікативної ефективності [7]. Ці рекомендації набули актуальної чинності та були втретє видані в 2013 році [8].

Наступним фактором, що значно обмежує психоінформаційні надбання впродовж медичної практики доцільно розглядати дефіцит часу під час спілкування лікаря та хворого. Пояснення цього факту лежить в площині досягнень стосовно комп'ютеризації у багатьох сферах медичної діяльності, починаючи від заповнення медичної документації до програмного забезпечення діагностичних та лікувальних процедур. Така стратегія безперечно є позитивною та глобальною, незалежно від системи організації охорони здоров'я різних країн. Разом з тим, згідно дослідження, проведеного під орудою Американської медичної асоціації,

було встановлено, що лікарі проводять вдвічі більше часу як «клерки», ніж спілкуються «обличчям до обличчя» (with face to face) з пацієнтом [13].

В ХХІ столітті ми стали свідками появи надзвичайної загрози, обумовленою патогенним фактором біологічного походження - збудником нового коронаровіруса SARS-CoV-2, що спричинив захворювання COVID-19. В березні 2020 р. ВООЗ визнало COVID-19 глобальною пандемією, що до нашого часу продовжує залишатися однією з найнебезпечніших проблем медицини та взагалі людства. Захворювання COVID-19 призвело до появи масштабних економічних, соціальних, освітніх викликів і змін у багатьох сферах людського буття, в першу чергу медицини. В умовах пандемії коронавірусної інфекції неймовірно зросло навантаження на медичних працівників, збільшився відсоток хворих з тяжким перебігом хвороби, відповідно обмаль часу для вербалного контакту з хворими.

Пандемія коронавірусної інфекції внесла негативну перебудову освітнього процесу. Навчання студентів в медичних закладах вищої освіти в умовах пандемії час від часу трансформується у дистанційну форму. Спілкування з хворими замінюється на віртуальні методи навчання, симуляцію клінічних ситуацій, програмний тестовий контроль знань та інші освітні методології [12]. Всі сучасні засоби навчання з використанням комп'ютеризації безумовно є досягненням в освітньому просторі, але ми повинні пам'ятати, що психосоціальний контакт з хворим є головним компонентом лікувального процесу. Надмірне застосування в медичній практиці цифрових технологій з одночасним виключенням навичок комунікації, елементів деонтології викликає занепокоєння. На вебінарі, присвяченому навчанню студентів в умовах пандемії, Sizwe Mabizela, віце-президент університету в Південній Африці наголосив «...якщо представники вищої освіти сподіваються, що цифрові технології замінять навчання, побудоване на спілкуванні з хворими, це створює ризик підготовки висококваліфікованих спеціалістів з значними дефектами людських та соціальних навичок, подібно роботам» [14].

Таким чином, повинні залишатися та набувати нової, більш досконалої вагомості психологічні принципи менеджменту хворих в сучасних умовах сьогодення, базуючись на досконалій всебічній підготовці майбутніх медичних фахівців з оволодінням стратегії комунікативної компетентності та отриманням положень медичної етики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Boykins A.D. Core communication competences in patient-centered care. The ABNF J. 2014. 1.25(2). P. 40 – 45
2. Johnson B.H., Abraham M.R., Shelton T.L. Patient- and family-centered care: partnerships for quality and safety. N C Med J. 2009. 70 (2). P. 125–130
3. Ha J., Longnecker N. Doctor-Patient Communication: A Review. Ochsner J. 2010. Vol 10. P. 38–43
4. Hasim M.J. Patient centered Communication: Basic Skills. Am. Fam. Physician. 2017. Vol 95. P. 29–34
5. Hsu C., Gray M.F., Murray L. et al. Actions and processes that patients, family members, and physicians associate with patient- and family-centered care BMC Fam Pract. 2019. Vol 20. P 35-38
6. Kitson A., Marshall A., Bassett K. et al. What are the core elements of patient-centred care? A narrative review and synthesis of the literature from health policy, medicine and nursing. J Adv Nurs. 2013. Vol. 69 (1). P. 4-15. doi: 10.1111/j.1365-2648.2012.06064.x
7. Kurtz S.M., Silverman J.D. The Calgary-Cambridge referenced observation guides: an aid to defining the curriculum and organizing the teaching in communication training programmes. Med Educ. 1996. Vol 30(2). P 83–89

8. Kurtz S.M., Silverman J., Draper J. Skills for communication with patients. 3rd ed. Oxon: Radcliffe Medical Press Ltd; 2013. 328 p.
9. Kwame A., Petrucci P.M. A literature-based study of patient-centered care and communication in nurse-patient interactions: barriers, facilitators, and the way forward BMC Nurs. 2021. Vol 20. 158 p.
10. Ruben B.D. Communication theory and health communication practice: The more things change, the more they stay the same. Health Commun. 2016. Vol. 2;31(1). P1–11. doi:10.1080/10410236.2014.923086
11. Shirazi M., Ponzer S., Zarghi N. et al. Inter-cultural and cross-cultural communication through physicians' lens: perceptions and experiences. Int J Med Educ. 2020. Vol. 11. P.158–168
12. . Adrienne J Torda, Gary Velan and Vlado Perkovic. Med J Aust 2020. Vol 213 (4). P. 188-188.e1. doi: 10.5694/mja2.50705
13. Fallon E. Chipidza, Rachel S. Wallwork, and Theodore A. Stern. Preserving the Doctor-Patient Relationship. Prim Care Companion CNS Disord. 2015. 17(5): 10.4088/PCC.15f01840. Published online 2015 Oct 22. doi: 10.4088/PCC.15f01840
14. World News (Africa Edition). COVID-19: ‘This is not the end of contact teaching’. Accessed Sept 10, 2020. <https://www.usnews.com> (дата відвідування сайту 04.11.21.)

УДК 378.018.43.064

Коноваленко Т.В.

**Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького**

**ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ВІДІВ ВЗАЄМОДІЇ
СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ У ЗВО**

У статті розкриваються питання щодо можливостей створення інтерактивного освітнього середовища, центрованого на студентові. Наводяться приклади університетського позитивного досвіду щодо впливу проектної діяльності на трансформацію змісту і структури освітнього процесу. Розглядаються можливості посилення інтерактивності, які створюються в рамках глобальної системи управління закладом вищої освіти та локальної активності учасників освітнього процесу. Описано вплив проектів «Шкільний учитель нового покоління», «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність», «Higher Education Teaching Excellence», тренінгу для викладачів від громадської організації «Прогресильні» на посилення студентоцентрованості та інтерактивності освітнього процесу в Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького. Деталізовано подається перелік інтерактивних видів взаємодії студентів на заняттях та описано окремі приклади застосування в умовах офлайн і дистанційного навчання.

Ключові слова. Інтерактивне освітнє середовище, студентоцентрований освітній процес, усне вербальне спілкування, взаємодія учасників освітнього процесу, трансформація змісту і структури освітнього процесу, інтерактивне навчання.

The article reveals the issues of creating student-centered interactive educational environment opportunities. There are the examples of the university positive experience of project activity influence on the transformation of content and structure of educational process. The possibilities for strengthening interactivity, used within the global system of university management and local activity of educational process participants are considered. The projects' "New Generation School Teacher", "Learn to Discern: Information and Media Literacy", "Higher Education Teaching Excellence", Training for Trainers by non-governmental organization "Progresylni" impact on strengthening of student-centredness and interactivity of educational process in Bogdan Khmelnitsky Melitopol State Pedagogical University is described. The detailed list of communicative

modes of students' interaction in classes is presented and some examples of their use in the conditions of offline and distant learning are given.

Key words. *Interactive educational environment, student-centred educational process, oral verbal communication, interaction of participants in educational process, transformation of content and structure of educational process, interactive learning.*

В статье раскрываются вопросы возможности создания интерактивного образовательного пространства, сосредоточенного на студентах. Приводятся примеры университетского позитивного опыта относительно влияния проектной деятельности на трансформацию содержания и структуры образовательного процесса. Рассматриваются возможности усиления интерактивности, которые создаются в рамках глобальной системы управления высшим учебным заведением и локальной активности участников образовательного процесса. Описано влияние проектов «Школьный учитель нового поколения», «Учи и отличай: инфомедийная грамотность», «Higher Education Teaching Excellence», тренинга для преподавателей от общественной организации «Прогресильні» на усиление студентоцентрированности и интерактивности образовательного процесса в Мелитопольском государственном педагогическом университете имени Богдана Хмельницкого. Детализировано описывается набор интерактивных видов взаимодействия студентов на занятиях и приводятся отдельные примеры использования в условиях офлайн и дистанционного обучения.

Ключевые слова. *Интерактивное образовательное пространство, студентоцентрированный образовательный процесс, устное вербальное общение, взаимодействие участников образовательного процесса, трансформация содержания и структуры образовательного процесса, интерактивное обучение.*

Постановка проблеми. Упродовж останніх двох років вища освіта в Україні зазнала суттєвих трансформацій через об'єктивні і суб'єктивні чинники. Незабаром після введення в дію нових критеріїв оцінювання якості вищої освіти з'явилась низка обставин, пов'язаних з пандемією та, відповідно, переорієнтацією освітнього процесу на нові форми, способи і засоби навчання і викладання.

Поява нових критеріїв оцінювання якості вищої освіти сприяла оновленню освітніх програм спеціальностей, пошуку можливостей для їх унікальності, розширення прав здобувача щодо формування індивідуальної освітньої траєкторії, активного залучення до освітнього процесу професіоналів-практиків і представників роботодавців, створення студентоцентрованого освітнього середовища, розширення академічної свободи здобувачів і викладачів, більш уважному ставленню до академічної доброчесності, внутрішньої системи забезпечення якості освіти, публічності і прозорості освітньої діяльності тощо.

Безперечно, стосовно цих критеріїв виникла низка дискусій, проте все ж таки освітні програми стали більш динамічними і орієнтованими на швидке реагування на зміни в освітньому середовищі. Зосередження уваги на ключовій зацікавленій стороні – роботодавцях – також позитивно вплинуло на зміст освітніх програм та алгоритми і шляхи їх реалізації.

Доволі відчутно позначився на освітніх програмах і освітньому процесі перехід на дистанційний і змішаний режими навчання. Парадоксально, проте мимовільно пандемія спричинила потужну модернізацію та цифровізацію освітнього середовища. В умовах самоізоляції викладачі і студенти продовжили реалізацію освітнього процесу. З'явились нові реалії, зумовлені використанням

новітніх технологій, технічними і психологічними проблемами. Вони позначились навіть на рівні термінології і професійного сленгу: учасники освітнього процесу почали зустрічатись в «Zoom» або «Google Meet», підвантажувати виконані завдання, користуватись «мессенджерами» і спілкуватись з «чорними квадратиками».

Огляд останніх досліджень і публікацій з цієї проблеми. Здається, що саме тоді широкими темпами ускладнилося традиційне міжособистісне спілкування через наявність перешкод у вигляді екрану комп’ютера, планшета або смартфона. Насправді ця проблема розпочала своє існування дещо раніше. Так, наявні соціологічні дослідження, проведені у 2018 р., показали, що 90 % американських підлітків віддають перевагу друкуванню повідомлень замість вербалного спілкування. На той час дівчата віком від 13 до 17 років відправляли й отримували приблизно 40 повідомлень щодня; правда, хлопці – вдвічі менше [5].

Учнівській і студентській молоді не вистачає спілкування, проте доволі часто вони усвідомлюють цінність міжособистісного спілкування (НЕ друкування повідомлень, використання чатів, мессенджерів тощо). Замість живого спілкування вони віддають перевагу «друкованому спілкуванню» в соціальних мережах, «лайкам» і коментарям. У тому ж 2018 р. в Україні також було проведено соціологічне дослідження, яке показало, що майже кожен четвертий підліток віком 10–17 років за останній рік регулярно розумів, що не міг думати ні про що, крім моменту, коли буде можливість знову користуватися соціальними мережами. А 15,1% опитаних підлітків зізнались, що відчували себе погано через неможливість користуватися соціальними мережами [3, с. 85]. Ця тривожна статистика яскраво демонструє нагальну проблему сучасності – недостатність інтерактивної діяльності в освітньому процесі. Сучасні технічні засоби створюють чудові можливості для організації спілкування за будь-яких умов, проте додатковим завданням в цьому напрямку є підвищення мотивації молоді до вербалної взаємодії, розуміння цінності живого спілкування.

Інтерактивний характер організації освітнього процесу дозволяє вирішити ці проблеми, проте вимагає неабияких зусиль з боку усіх його учасників. На думку, Н.П. Волкової «інтерактивність є характерологічною особливістю сучасного освітнього процесу з використанням комп’ютерних технологій, що сприяє встановленню суб’єкт-суб’єктної взаємодії викладача і студентів, студентів між собою на основі активізації процесів емпатії, рефлексії, відчуття співдіяльності тощо» [1, с. 13]. Для того, щоб суб’єкт-суб’єктна взаємодія відбулась викладач має відійти від застарілої моделі надання студентам знань у готовому вигляді. Зараз моделювання навчання студентів передбачає їхню активну участь і відповідальність за конструювання їх професійно-універсальної компетентності, яка дозволить їм упевнено вийти на ринок праці і стати конкурентоспроможними та успішними фахівцями.

Такої ж думки дотримується М.О. Томашевська: «Інтерактивне навчання сприяє активізації пізнавальної діяльності майбутніх викладачів, формуванню навичок роботи в команді, ефективному засвоєнню навчального матеріалу, вияву толерантності, формуванню власної думки, життєвих і професійних навичок» [4, с. 83]. А У.В. Науменко зазначає, що які б методи не застосовувалися, «для підвищення ефективності навчання у вищій школі важливо створити такі психолого-педагогічні умови, коли студент може зайняти активну особистісну позицію та повною мірою проявити себе як суб’єкт навчальної діяльності» [2, с.

120], що також підтверджує нашу думку щодо рівноправної участі студента і викладача в освітньому процесі.

Формулювання завдання дослідження. З урахуванням наявного наукового інтересу до питань організації інтерактивного навчання майбутніх фахівців у ЗВО; об'єктивних і суб'єктивних чинників, що впливають на зміст освітнього процесу, способи і засоби його організації ми вирішили з'ясувати умови ефективної освітньої діяльності інтерактивного характеру в сучасному університеті.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Спроба вирізнати конкретні умови ефективної освітньої діяльності інтерактивного характеру може виявитись дешо суб'єктивною, адже немає двох таких викладачів, які б мали одинаковий педагогічний стиль, немає абсолютно однакових освітніх середовищ, проте наявність досвіду трансформування змісту і структури освітньої діяльності та детальний аналіз змін допомагає визначити орієнтири для позитивного впливу і надання освітньому процесу інтерактивного характеру.

Покажемо це на прикладі досвіду Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького щодо трансформації освітнього середовища завдяки активному застосуванню інтерактивних режимів взаємодії студентів. Незважаючи на те, що переважна більшість педагогів знаходяться у постійному методичному пошуку на шляху до вдосконалення власної професійної діяльності, найбільшого впливу освітній процес зазнав завдяки проектній діяльності команд педагогів та участі у реформуванні змісту і структури освітньої діяльності.

Так, особливо важливою в цьому напрямі стала співпраця університету з Британською Радою в Україні, адже з 2013 до 2019 р. команда викладачів долутились до проекту «Шкільний учитель нового покоління» (під егідою Міністерства освіти і науки України та Британської Ради), у результаті якого було створено та упроваджено інноваційну програму з Методики навчання англійської мови. Завдяки участі у проекті створено студентоцентроване інтерактивне освітнє середовище, перейнято найкращі зарубіжні й вітчизняні практики сучасної вищої освіти, докорінно переглянуто роль студента і викладача в аудиторії. Численні зимові і літні школи підвищували викладацьку майстерність та спонукали до подальшого розвитку освітньої програми «Середня освіта. Мова і література (англійська, німецька), перша – англійська». Ефективність проекту було оцінено і підтверджено незалежним міжнародним експертом Аланом Маккензі. Новий формат підготовки фахівців передбачав широке використання інтерактивних навчальних підходів, які містять навчання на основі комунікативних завдань, ситуаційних досліджень, симуляції, групових проектів та розв'язування проблем. Отриманий у проекті досвід було поширене через майстерні, проведені для викладачів методичних і педагогічних дисциплін й організовані таким чином, щоб його універсально ефективні знахідки сприяли підвищенню студентоцентрованості та інтерактивності підготовки фахівців інших галузей.

З 2019 р. участь великої групи викладачів з різних факультетів МДПУ імені Богдана Хмельницького у Міжнародному проекті «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність» Ради міжнародних наукових досліджень та обмінів за підтримки Посольства Сполучених Штатів Америки та Посольства Великої Британії в Україні, в партнерстві з Міністерством освіти і науки України та Академією української преси сприяла подальшому вдосконаленню змісту освіти.

Крім того, що викладачі підвищили свою кваліфікацію в Зимовій школі проєкту на інтерактивних майстернях, вони розробили нові освітні компоненти, тематичні модулі освітніх компонентів, які пройшли сертифікацію від Академії української преси, та вже впроваджують їх в освітній процес за ОП «Середня освіта. Історія», «Середня освіта. Біологія та здоров'я людини. Хімія», «Середня освіта. Українська мова і література», «Середня освіта. Мова і література (англійська, німецька), перша – англійська», «Середня освіта. Математика», «Середня освіта. Інформатика», «Середня освіта (Музичне мистецтво)». Упроваджені модулі та освітні компоненти побудовані за принципами інтерактивного навчання, сприяють розвитку критичного і системного мислення, вмінь дискутувати, відстоювати й аргументувати власну позицію, працювати в команді, комунікувати в різних умовах тощо.

З березня 2020 р. команда викладачів університету стали учасниками Міжнародного проєкту Higher Education Teaching Excellence Programme, який реалізується Британською Радою в Україні у партнерстві з Інститутом вищої освіти НАПН України, Advance HE (Велика Британія) та за підтримки Міністерства освіти і науки України і Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Упродовж проєкту для викладачів було організовано справжній технологічно-цифровий дайвінг. Особливо показовою стала демонстрація широких можливостей створення інтерактивного освітньо-віртуального середовища. Унаслідок участі у проєкті в університеті розпочав свою роботу Хаб викладацької майстерності, на базі якого викладачі здійснюють обмін професійним досвідом.

Завдяки участі у проєкті доволі відчутно змінився формат проведення занять. По-перше, було переглянуто навчальні плани і збільшено кількість практичних занять та надано рекомендації щодо надання лекційним заняттям інтерактивного характеру. Так, в освітньому процесі використовуються лекції-проблематизації, лекції з недостатньою інформацією, buzz-group лекції, неформальні лекції, contract-лекції тощо. По-друге, в основу проведення занять було покладено принципи, які сприяють активізації спілкування студентів, зокрема: використання наявного в студентів досвіду як відправної точки у вивчені теми; використання викладачем свого особистого досвіду в якості прикладів; з'ясування чинників мотивації студентів; обговорення їх улюблених стилів навчання та урахування побажань; наявність гнучкого плану заняття з можливістю зміни формату вправ або режимів взаємодії за відсутності активності студентів; більшу частину заняття говорять студенти, а не викладач; студенти чітко розуміють, з якою метою вони виконують ті чи інші вправи; наприкінці кожного заняття застосовуються рефлексія і зворотний зв'язок.

Відповідно до цих принципів застосовуються такі режими взаємодії, які передбачають навчання через спілкування. Достатньо активно спонукають студентів до спілкування такі види роботи як pyramid group, jigsaw learning, socratic technique, cross-over groups, рольові і ділові ігри, майстерні, симуляції, проєкти, кероване читання, мозковий штурм, відкрите навчання, дебати тощо.

Наведемо приклади використання деяких форматів інтерактивної роботи. Так, вправа “Speaking corners” сприяє розвитку критичного мислення, вміння аргументовано обґруntовувати та висловлювати власну думку, кваліфіковано вести дискусію. Для цієї вправи заздалегідь готовуться неоднозначні висловлювання і три таблиці з надписами «Згоден», «Не згоден», «Вагаюсь». Таблиці розміщуються на різних локаціях, які займають студенти після ознайомлення з твердженням.

Студенти обговорюють в групах і презентують колективну думку-обґрунтування щодо твердження. Переконані іншими учасники можуть змінити локацію, при цьому пояснивши, чому. Таким чином, робота проводиться за всіма твердженнями. Наприкінці студенти підсумовують і роблять висновки. В умовах дистанційного навчання ця вправа використовувалась в Zoom-відеоконференції із застосуванням функціоналу віртуальних кімнат, у яких і працювали студенти в групах.

Ще одним корисним видом роботи була «Жива бібліотека», з форматом якої викладачі ознайомились на тренінгу для викладачів від громадської організації «Прогресильні». Студенти групами «читають» книги, тобто знайомляться з людьми-«книгами», які не тільки діляться цікавою інформацією, але також заохочують студентів ставити питання і вступати в дискусію. Ця вправа також використовувалась нами у віртуальному форматі шляхом переміщення «книг» в Zoom-кімнатах. Наприкінці вправи «читачі» надають «рецензії» на «прочитані книги».

У дистанційному, змішаному і офлайн режимах було організовано ефективну комунікацію шляхом проведення дебатів у форматі Карла Поппера. Для цього виду діяльності необхідною є попередня підготовка команд. Заздалегідь готується провокативне твердження, яке й обговорюють студенти відповідно до розподілених обов'язків. Загалом ця вправа чудово готове до здійснення ефективної комунікації у професійній галузі, оскільки сприяє розвитку вмінь розмірковувати, критично мислити, обґрунтовувати власну думку, аргументовано опонувати, обговорювати проблеми, аналізувати їх з різних позицій, пропонувати можливі стратегії їх вирішення. Для проведення дебатів і дискусій у віртуальному середовищі використовуються платформи Kialo, LessWrong, Poll Everywhere.

Висновки з цього дослідження та перспективи. Загалом, для надання освітньому процесу інтерактивного характеру необхідна системна, цілеспрямована і кропітка робота. По-перше, для активної трансформації освітнього середовища група забезпечення та учасники освітнього процесу повинні мати достатньо академічної свободи, щоб збільшувати кількість практичних занять, запрошувати на заняття роботодавців і професіоналів-практиків (наприклад, в якості «живих книг»), змінювати тематику і змістове наповнення освітніх компонентів тощо. По-друге, мають бути створені умови для постійного підвищення кваліфікації викладачів, їх участі у проектній і грантовій діяльності з можливістю подальшого застосування набутого досвіду. По-третє, в фізичних або віртуальних навчальних аудиторіях має панувати суб'єкт-суб'єктна атмосфера співпраці, де всі учасники освітнього процесу мають однакову відповідальність за досягнення програмних результатів навчання. Крім того, для створення інтерактивного студентоцентрованого освітнього середовища необхідним є дотримання базових принципів таких, як використання особистого досвіду студентів і викладачів, рефлексії, зворотного зв'язку, підвищення мотивації до взаємодії з іншими, активізація потреби висловлення власної думки, участі в обговореннях, усвідомлення цінності усного верbalного спілкування та впливу комунікативних вмінь на формування професійно-універсальної компетентності фахівця і його упевненої навігації на ринку праці та успішного працевлаштування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волкова Н.П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навчально-методичний посібник. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.

2. Науменко У.В. Інноваційні методи навчання англійської мови у вищій школі в умовах модернізації. Молодий вчений. № 3.1 (55.1). 2018. С. 118-122.
3. Соціальна обумовленість та показники здоров'я підлітків та молоді: за результатами соціологічного дослідження в межах міжнародного проекту «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді»: моногр. / О. М. Балакірева, Т. В. Бондар та ін. ; наук. ред. О. М. Балакірева; ЮНІСЕФ, ГО «Укр. ін-т соц. дослідж. ім. О. Яременка». К.: Поліграфічний центр «Фоліант», 2019. 127 с.
4. Томашевська М.О. Підготовка майбутніх викладачів педагогічних дисциплін до професійної взаємодії засобами інтерактивних технологій: дисертація. Мукачево, 2020. 296 с.
5. Anderson, M., Jiang, J. Teens, social media & technology. Numbers, facts and trends shaping your world. 2018. URL: <https://www.pewresearch.org/internet/2018/05/31/teens-social-media-technology-2018/>

УДК:378.04:61-027.63

Кононов Б.С., Білаш С.М..

Полтавський державний медичний університет (ПДМУ), м. Полтава
МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТИВ-
МЕДИКІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття висвітлює загальні питання традиційної методики викладання студентам у медичних університетах України (форми, методи навчання, дидактичні принципи), основні положення щодо змісту та напрямків підготовки іноземних студентів-медиків, розкриває ті вміння і навички, якими повинен оволодіти майбутній компетентний і конкурентоспроможний лікар. Акцентовано увагу, що іноземні студенти медичних закладів України зустрічаються з певними труднощами, зокрема мовним бар'єром, необхідністю адаптуватися до культурних, релігійних та побутових відмінностей в новому життєвому просторі. Охарактеризовано досвід застосування специфічних інноваційних методів й навчального обладнання з метою професійної підготовки іноземних студентів-медиків в одному із університетів Полтави.

Ключові слова: професійна діяльність, іноземні студенти-медики, соціокультурна компетентність, інноваційні методи навчання.

Статья освещает общие вопросы традиционной методики преподавания студентам в медицинских университетах Украины (формы, методы обучения, дидактические принципы), основные положения по содержанию и направлениям подготовки иностранных студентов-медиков, раскрывает те умения и навыки, которыми должен овладеть будущий компетентный и конкурентоспособный врач. Акцентировано внимание, что иностранные студенты медицинских учреждений Украины встречаются с определенными трудностями, в частности, языковым барьером, необходимостью адаптироваться к культурным, религиозным и бытовым различиям в новом жизненном пространстве. Охарактеризован опыт применения специфических инновационных методов и учебного оборудования для профессиональной подготовки иностранных студентов-медиков в одном из университетов Полтавы.

Ключевые слова: профессиональная деятельность, иностранные студенты медики, соцiocультурная компетентность, инновационные методы обучения.

The article covers general issues of traditional methods of teaching students in medical universities of Ukraine (forms, teaching methods, didactic principles), the main provisions on the content and areas of training of foreign medical students, reveals the basic skills to be mastered by a future competent and competitive doctor. It is emphasized that foreign students of medical institutions of Ukraine face certain difficulties, in

particular the language barrier, the need to adapt to cultural, religious and everyday differences in the new living space. The experience of application of specific innovative methods and educational equipment for the purpose of professional training of foreign medical students in one of the universities of Poltava is characterized.

Key words: professional activity, foreign medical students, socio-cultural competence, innovative teaching methods.

Постановка проблеми. Посилена євроінтеграційна спрямованість нашої держави зумовила докорінні зміни в усіх сферах життєдіяльності, зокрема в системі вищої освіти України, прирівнюючи її до світових стандартів. Тому першочерговою постає необхідність підготовки висококваліфікованих випускників, спроможних до конкурентної професійної діяльності в умовах ринкової економіки, рівень соціальних і професійних компетентностей яких перебуває на високому рівні, завдяки чому вони виявляються здатними до дій у різних нестандартних і несподіваних умовах, можуть швидко опановувати своєю діяльністю у критичних ситуаціях. З цією метою Україна взяла вектор на практико-орієнтовану освіту. З огляду на постійний приріст іноземних студентів в Україні, виникає гостра необхідність пошуку інноваційних педагогічних технологій, які будуть доповнювати традиційні підходи до професійної підготовки майбутніх лікарів та створюватимуть необхідний мовно-культурний освітній простір у ЗВО для повноцінного формування соціокультурної компетентності й особистісних якостей майбутнього фахівця медичної галузі.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Проблему адаптації іноземних студентів розкривають Ю. С. Васильєва, А. В. Зінківський, Т. О. Лещенко, Н. І. Пономарьов, Т. К. Фоміна, В. Г. Юфіменко та інші, питання професійної підготовки іноземних студентів в Україні висвітлюють В. О. Гуменюк, Л. Г. Кайдалова, І. В. Козубовська та ін., а важливі аспекти інтеграційних освітніх процесів сучасної освіти медичних працівників досліджували С. М. Вишнякова, Л. А. Гай, В. Ф. Венгер А. І. Мельник, О. А. Неловкіна-Берналь, С. О. Шехавцова, О. В. Яцищина та ін.

Мета дослідження – визначити методичні основи підготовки студентів вищих медичних закладів України, проаналізувати специфіку застосування інноваційних методів та засобів навчання іноземних студентів-медиків до професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науково-теоретичні розвідки показують, що методика викладання в традиційній вищій медичній освіті полягає у використанні основних форм організації навчання: лекції (навчальна, інформаційна, проблемна, лекція-візуалізація, бінарна лекція, лекція-консиліум тощо), практичні заняття (лабораторні роботи, лабораторний практикум, виробнича практика), семінарські заняття, самостійна робота [5, с. 36]. Серед методів навчання пропонується застосовувати такі (за О. М. Алексюком):

а) зовнішня форма прояву навчання: словесні методи навчання (пояснення, інструктаж, лекція, бесіда, розповідь, навчальна дискусія, робота з книгою); наочні методи (ілюстрування, демонстрування, спостереження); практичні методи (самостійна робота, вправи, лабораторний досвід);

б) внутрішня форма прояву навчання: за характером пізнавальної діяльності студентів (репродуктивні, пояснювально-ілюстративні, проблемні, частково-пошукові, дослідницькі); за характером логічного шляху мислення (індуктивні,

дедуктивні, аналогії); за принципом роз'єднання чи об'єднання знань (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, класифікація) [5, с. 13].

Інтерактивними методами викладання медичних дисциплін у вищій школі дослідники (Л. А. Гай, Ю. В. Сухін, В. Ф. Венгер, Сайд Муксен, В. В. Сердюк) вважають: навчальну дискусію, яка підвищує ефективність лекцій; метод «мозкового штурму»; семінар «запитання-відповідь»; метод «Case Studies» (метод конкретних ситуацій), коли необхідно дати аналіз та відповідні рекомендації конкретній клінічній ситуації чи проблемі, що розвиває в студента ініціативність, готовність до дій в різних умовах та вміння гнучко реагувати на них [1].

Європейською асоціацією медичної освіти виділено ряд навичок (клінічні навички; практичні маніпуляції; обстеження пацієнтів; ведення пацієнтів) та вмінь (спілкуватися; управляти інформацією; діяти професійно, на моральних, етичних, правових та відповідальних засадах; приймати рішення і робити правильні висновки; саморозвиватися; пропагувати здоровий спосіб життя, проводити профілактичні роботи), якими повинен оволодіти компетентний і конкурентоспроможний лікар. Відповідно до зазначених категорій оцінювання студентів-медиків традиційно відбувається за такими критеріями: робота з пацієнтами (для клінічних дисциплін); вирішення клінічної ситуаційної задачі (для клінічних дисциплін) і тестових завдань; якість демонстрації практичної навички чи вміння (для клінічних дисциплін); характер усної відповіді студента; активність при роботі в малих групах. Методами контролю ж стають запитання, тести, проблемні ситуації та навчальні задачі [5, с. 45-46].

Розглянувши загально-методичні основи освіти лікарів, зауважимо, що на сьогодні особливу увагу привертає специфіка навчання іноземних студентів медичних закладів України. Кожен із них, як відомо, проходить адаптаційний період, в межах якого стикається з рядом труднощів: з мовним бар'єром у спілкуванні при встановленні міжособистісних відносин з однокурсниками і педагогами – нова для них українська мова є практично недоступною, та й англійська мова викладання фахових дисциплін теж часто є незрозумілою для тих, хто приїхав з арабських країн (Алжир, Туніс, Марокко, Судан), Індії, Китаю, Узбекистану та ін.; нелегко виявляється призичайтися до відмінного культурного і релігійного середовища (християнської системи цінностей, моральних уставів), особливостей побутової поведінки тощо. Психоемоційний стан іноземця в подібних умовах не можна прирівнювати до стану студента, який є корінним українцем і, за будь-яких обставин, відчуває себе захищеним (як сім'єю, так і державою), тому згадані труднощі впливають на якість їхньої освіти. Паралельно розширення вимог до фахових знань, умінь і навичок лікарів вимагають забезпечення практико-орієнтованого підходу від педагогів та чималих навчальних зусиль від самих студентів для успішного засвоєння та виконання ними професійних обов'язків.

Досвід роботи Т. О. Лещенко та В. Г. Юфіменко показує, що в кожного іноземного студента, який приїжджає в Україну, існує стереотип навчального процесу, структури взаємин між викладачем і студентом, між членами колективу, звичка до певного педагогічного стилю в межах своєї національної дидактичної системи (традиційно шанобливе ставлення до вчителя, сувере дотримання дистанції між ним та учнем, або ж сприймання вчителя як партнера, а не абсолютноого авторитету) [2]. Автори стверджують, що важливим компонентом підготовки іноземного спеціаліста медичного профілю завжди є оволодіння ним

загальновживаною та професійно орієнтованою іноземною мовою (в даному разі – українською, російською чи англійською) як засобу усної й писемної комунікації в усіх сферах фахового спілкування, чому сприяють читання професійно орієнтованих текстів, перегляд відеоматеріалів мовою оригіналу і т. п. [3]. Вчена М. І. Сітковська теж підкреслює важливість формування знань, умінь і навичок щодо спілкування і комунікаційного обміну в новому соціокультурному середовищі на нерідній мові із представниками іншої культури [4].

У науково-методичних джерелах дослідники (І. М. Кушнір, Ю. М. Несін, О. М. Ременцов та ін.) наголошується на необхідності формування в іноземних студентів-медиків соціокультурної компетентності задля їх пристосування до українського соціально-культурного середовища, що відбувається шляхом роз'яснення державної політики у сфері охорони здоров'я, системи освіти, розширення наукового світогляду та духовного збагачення завдяки обов'язковому викладанні не лише фахових, а й дисциплін гуманітарного циклу: історії України, історії української культури, філософії, політології. Вчена О. В. Яцишина зазначає, що гуманітарна підготовка іноземних студентів є національно та культурно специфічною, а тому спричиняє в них відповідні труднощі та потребує специфічного підходу до її реалізації. Основними загальнодидактичними та специфічними принципами цього процесу визначено: професійну спрямованість; гуманізацію для акцентування уваги іноземних студентів на людині як основному об'єкті майбутньої професійної діяльності; рефлексивність для усвідомлення іноземними студентами-медиками готовності до роботи з пацієнтами в Україні; пріоритет використання інноваційних методів навчання для активізації пізнавальної діяльності студентів; інтегративність компонентів соціокультурної компетентності як цілісного результату гуманітарної підготовки; систематичність і послідовність для формування цілісного комплексу знань, умінь і навичок із суспільних дисциплін [6].

Поряд із уже зазначеною методологією організації освітнього процесу, педагог медичного закладу вищої освіти змушений відшукувати інноваційне інструментальне та інтелектуальне матеріальне забезпечення навчально-виховного процесу для студентів-іноземців, з метою його оптимізації й підвищення продуктивності різних етапів професійної підготовки майбутніх лікарів.

Відомо, що Полтавський державний медичний університет (ПДМУ) є одним із небагатьох в Україні з найбільшою чисельністю іноземних студентів (з країн Західної Азії, Північної Африки та Індії). Педагогічний колектив змушений адаптувати навчально-виховний процес під даний контингент студентів, тож використовує ряд високотехнологічних та інноваційних методів й обладнання для навчання, які варто розглянути детальніше.

Мобільний мультимедійний комплекс ОНІКО з віртуальної реальністю, який дозволяє в деталях розглянути усі анатомічні особливості організму (за допомогою VR-спорядження та програми 3D Organon VR Anatomy Enterprise Edition) та візуалізувати і відвторити операції (за допомогою VR-спорядження та програми Surgera VR and Primary Surgical Treatment). В свою чергу, мультимедійні пристрої допомагають продемонструвати анатомічну будову органів та систем, навчальне відео надає можливість наглядно відображати хід та моменти операцій. Також не останнім є і навчання на анатомічних муляжах, практика з інструментами та шиття вузлів і швів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що процес професійної підготовки іноземних студентів-медиків потребує ретельного підходу до вибору методів, засобів та форм навчальної діяльності, яка повинна бути максимально практико-орієнтованою, спрямовуватися на формування спеціальних умінь і навичок, професійних якостей майбутнього лікаря. Досвід впровадження інноваційних методів в ПДМУ, поряд із традиційними, показує їх ефективність, тож вони заслуговують на увагу широкого кола педагогічних працівників медичних закладів вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гай Л. А., Сухін Ю. В., Венгер В. Ф. та ін. Сучасні методи викладання медичних дисциплін у вищій школі. *Медична освіта.* 2016. № 1. С. 15-18. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mosv_2016_1_6
2. Лещенко Т. О., В. Г. Юфіменко. Навчання української мови в багатоетнічній групі. *Проблеми і перспективи мовної підготовки іноземних студентів : зб. наук. статей за матеріалами XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (23 жовтня 2020 р.).* Харків : ХНАДУ, 2020. С. 130-134.
3. Лещенко Т. О., В. Г. Юфіменко. Особливості мовної підготовки іноземних студентів вищих медичних навчальних закладів України. *Європейський вибір – невід'ємна складова розвитку вищої медичної освіти України : матеріали навч.-метод. конф.* Полтава, 2013. С. 111–112.
4. Ситковская М. Коммуникативность как основополагающая составляющая обучения русскому языку как иностранному. *Новий колегіум.* 2011. № 1. С. 49-52.
5. Філоненко М. М. Методика викладання у вищій медичній школі на засадах компетентнісного підходу: Методичні рекомендації для викладачів та здобувачів наукового ступеню доктора філософії (PhD) ВМ(Ф) НЗ України. Київ, 2016. 88 с.
6. Яцишина О. В. Гуманітарна підготовка іноземних студентів у медичних університетах : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук : 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти. *Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка.* Тернопіль, 2016.

УДК 811.111'42

Король Л. Л.

**Полтавський національний педагогічний університет імені
В. Г. Короленка, м. Полтава**

АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДИСКУРСИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ НЕЛІНГВІСТИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті досліджено теоретичні погляди та практичні аспекти формування дискурсивної компетенції у студентів нелінгвістичних спеціальностей університету. Автор акцентує увагу на діяльнісних особливостях формування дискурсивної компетенції як складника іноземномовної комунікативної компетенції.

Ключові слова: вища освіта, дискурс, академічний дискурс, дискурсивна компетенція.

The article deals with the theoretical views and practical aspects of the formation of discursive competence in students of non-linguistic specialties of the university. The author emphasizes the activity features of the discursive competence formation as a component of foreign language communicative competence.

Key words: higher education, discourse, academic discourse, discursive competence.

В статье исследованы теоретические взгляды и практические аспекты формирования дискурсивной компетенции студентов нелингвистических специальностей университета. Автор акцентирует внимание на деятельностных особенностях формирования дискурсивной компетенции как составляющей иноязычной коммуникативной компетенции.

Ключевые слова: высшее образование, дискурс, академический дискурс, дискурсивная компетенция.

Постановка проблеми. Проблема академічного дискурсу, його місця та ролі в сучасному соціумі, в професійних середовищах перебуває на вістрі наукових зацікавлень. Отож закономірно, що дискурсивну компетенцію майбутнього фахівця розглядають як передоснову фахової компетенції, запоруку професійної кар'єри (В. Борботько, В. Звегінцев, В. Чернявська, А. O'Keeffe, J. Renkema, R. Patterson, J. Swales).

Огляд останніх досліджень і публікацій із цієї проблеми. Маючи опертям ваговитий доробок попередників, на початок ХХІ століття парадигма теоретичного набутку сучасної дискурсології (Н. Арутюнова, Ф. Бацевич, А. Єрмоленко, В. Карасик, В. Кубрякова, Л. Куликова, Г. Почепцов, К. Серажим, М. Макаров, О. Морозова, О. Ільченко, І. Колесникова, М. Полюжин, С. Потапенко, Я. Федорів, І. Фролова, В. Чернявська, І. Шевченко, С. Шепітко, Т. Ширяєва, Т. Яхонтова, T. van Dijk, G. Cook, K. Hyland, D. Tannen P. Thompson, Wodak R. та інші) вптугнулась ідеями формування дискурсивної компетенції у вищій школі. На думку багатьох учених (С. Боднар, О. Кучеренко, О. Кучерява, Н. Головіна, Л. Максимук, К. Сєдов, О. Серняк, Л. Черчата, A. Cross, P. T. Virtanen, A. Weideman та інші), сучасна теорія дискурсу слугує засадою формування дискурсивної компетенції особистості.

Разом з тим попри значну кількість наукових студій дистинктивні прикмети академічного дискурсу наразі залишаються недостатньо вивченими, а шляхи формування дискурсивної компетенції здобувачів вищої освіти потребують як загального теоретичного осмислення, так і конкретизації практичних форматів.

Формулювання завдання дослідження. Пропоноване дослідження покликане дослідити аспекти формування дискурсивної компетенції у студентів нелінгвістичних спеціальностей закладів вищої освіти у ході роботи з іноземномовним текстом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Студент як суб'єкт академічного дискурсотворення повинен вільно обирати тип дискурсу відповідно до мети та комунікативної ситуації, дотримуватися канонів жанрової структури, збагачувати арсенал мовних засобів, застосовувати фонові знання тощо.

Спостережено, що нині феномен дискурсивної компетенції розглядається в нерозривному зв'язку з комунікативною компетенцією. Так, дослідниця проблеми формування дискурсивної компетенції Н. Головіна витлумачила дискурсивну компетенцію як цілісну здатність продукувати і сприймати тексти різних типів (жанрів) для досягнення комунікативного наміру суб'єкта мовлення в межах певної ситуації спілкування [1, с. 6].

За Ж. Горіною, дискурсивна компетентність – це здатність розуміти, адекватно інтерпретувати та породжувати тексти різних типів жанрів з метою досягнення комунікативного наміру суб'єкта мовлення в межах конкретної ситуації спілкування з урахуванням екстравінгвістичного контексту [2, с. 126].

Термін «дискурсивна компетентність», як переконує Л. Юрчук, пов’язаний зі сформованістю у мовця вмінь розуміти і самому створювати логічні, зв’язні висловлювання в усній або письмовій формі. Дослідниця зауважує, що дискурсивна компетенція – це не тільки текстотворення, а й знання типології, правил побудови дискурсу, а також уміння інтерпретувати дискурси відповідно до екстралінгвістичних особливостей ситуації спілкування [4, с. 37].

Спираючись на наведені міркування, можемо ствердити, що потреба у належному рівні сформованості дискурсивної компетенції постає перед студентами нелінгвістичних спеціальностей закладів вищої освіти винятково актуальною, адже цій когорті студентства бракує необхідних базових знань про сутність академічного дискурсу, його категорії, стратегії продукування, мовні маніфестанти цих стратегій тощо.

До смислового обширу дискурсивної компетенції українська дослідниця О. Кучерява уналежила й такі основні вміння:

- розрізняти лінгвістичні й екстралінгвістичні параметри дискурсу, встановлювати й усвідомлювати взаємозв’язок мовних засобів з екстралінгвістичними аспектами комунікації;
- вибирати тип дискурсу;
- розпізнавати та послуговуватися ключовими маркерами різних типів дискурсу;
- вибудовувати та сприймати цілісні структури з урахуванням екстралінгвістичних параметрів ситуації;
- будувати та сприймати цілісні дискурси з урахуванням екстралінгвістичних параметрів ситуації та особливостей їх семантико-прагматичної та граматичної організації [3, с. 214].

Важливим у формуванні таких умінь у групах студентів нелінгвістичних спеціальностей університету грає їхнє раціональне комбінування з формуванням лексичної, граматичної, інших складників комунікативної компетенції та відбір методів, форм, прийомів, застосуваних викладачем для втілення конкретної дидактичної мети.

Сучасні лінгводидакти слушно привертають увагу до такого прийому роботи, як повний / частковий дискурсивний аналіз тексту, який спирається на «...аналіз дискурсу як результату (текст) і процесу мовленнєво-мислиннєвої діяльності (дискурс) з метою виявлення екстралінгвістичних, семантичних, когнітивних та мовленнєвих аспектів його формування, з’ясування функціональної спрямованості та соціальної організації» [3, с. 215], на спостереження за екстралінгвістичним контекстом та забезпечує готовність студента до самостійного іноземномовного дискурсотворення.

Залучення студентів до дискурсотворчої діяльності на практичному занятті та під час виконання завдань самостійної роботи чи індивідуального завдання (підготовка наукового повідомлення / доповіді, розроблення елементів візуалізації та ін.) відбувається шляхом виконання низки вправ і завдань, на початковому етапі ґрунтованих на навчальному тексті, а відтак – на виконанні проектів, зміст яких забазовано на професійних зацікавленнях майбутніх фахівців та дослідницько-творчій навчальній діяльності.

Практика викладання обов’язкової навчальної дисципліни «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» та вибіркової дисципліни «Іншомовний академічний дискурс» на нелінгвістичних спеціальностях Полтавського національного

педагогічного університету імені В. Г. Короленка довела ефективність низки вправ, які спонукають до застосування інформації з навчального тексту в процесі творення дискурсу, як-от:

1. Прокоментуйте називу тексту. Чи віддзеркалено в ній його зміст? Наведіть аргументи.

2. Доберіть ключові слова до тексту.

3. Складіть речення із наведених слів та словосполучень так, щоб вони становили синтаксичну єдність (висловлювали одне розгорнуте повідомлення).

4. Складіть текст, використовуючи подані нижче речення.

5. Напишіть вступ та висновковий абзац до тексту. Як пов'язані завершальна частина зі вступом?

6. Схарактеризуйте мовні засоби, за допомогою яких автор встановлює контакт із читачем / за допомогою яких забезпечується зв'язність пропонованого тексту. Наведіть приклади.

7. З'ясуйте ознаки жанру есе / статті на прикладі тексту. Складіть перелік таких ознак. Працюючи в групі, порівняйте його з результатами інших членів групи.

8. Прокоментуйте висловлювання. Презентуйте своє аргументування за алгоритмом: теза – два аргументи «за»; теза – два аргументи «проти».

9. Відредактуйте уривок тексту, враховуючи ознаки жанру наукової доповіді. Зробіть висновок щодо особливостей мовного оформлення означеного жанру академічного дискурсу.

10. Схарактеризуйте тест множинного вибору як жанр академічного дискурсу. Створіть тестові завдання на основі пропонованого тесту / доберіть три професійно спрямовані тексти, створіть на їхній основі завдання для тесту множинного вибору та підготуйте ключі правильних відповідей.

11. Віредагуйте текст так, щоб його зміст передавало одне SMS повідомлення.

12. Підготуйтеся виголосити повідомлення (2–3 хв.) на основі наведених ключових слів. Візьміть до уваги способи встановлення контакту з аудиторією, необхідні для успішного виступу.

13. Створіть хмару слів, яка проілюструє зміст тексту. Аргументуйте добір лексичного контенту.

14. Перегляньте мультимедійну презентацію та підготуйте план доповіді на її основі. Що варто змінити в презентації відповідно до Вашого плану? Чому?

У ході моделювання навчальних завдань, спрямованих на формування основ дискурсивної компетенції у студентів нелінгвістичних спеціальностей, доцільно враховувати принципи доступності, поступового ускладнення навчальної діяльності, професійної спрямованості, актуальності навчального матеріалу.

Висновки з цього дослідження та перспективи. Підсумовуючи викладене, зазначимо, що формування дискурсивної компетенції розширює діапазон навчальних вправ та завдань, окреслює нові можливості для втілення принципу комунікативної спрямованості у навчанні іноземної мови студентів нелінгвістичних спеціальностей закладу вищої освіти. Подальше дослідження підняття проблеми пов'язуємо з обґрунтуванням типології вправ, які мотивують студентів до дискурсotворення в ході роботи з навчальним професійно орієнтованим текстом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Головина Н. П. Формирование дискурсивной компетенции у учащихся старших классов в процессе обучения репродукции и продукции иноязычных письменных текстов (школа с углубленным изучением английского языка) : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02/ Российский гос. пед. ун-т им. А. И. Герцена. Санкт-Петербург, 2004. 28 с.
2. Горіна Ж. Д. Дискурсивна складова комунікативної компетенції майбутніх словесників. *Наука і освіта*. 2007. № 3. С. 125–128.
3. Кучерява О. А. Шляхи активізації дискурсивної діяльності студентів філологічних факультетів. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2011. Вип. 8. С. 213–217.
4. Юрчук Л. В. Дискурсивна компетенція, її роль та формування в системі навчання міжкультурної комунікації у студентів немовного вузу. *Лінгвістичні та методологічні проблеми технології навчання іноземним мовам в сучасних умовах* : зб. матеріалів I Всеукр. наук.-практ. семінару, Київ, 13 лют. 2012 р. Київ : НУХТ, 2012. С. 37–38.

УДК 811.11.13

Костенко В. Г., Сологор І. М.

**Полтавський державний медичний університет, м. Полтава
ЖАНРОВО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИМ
МОВАМ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ (СПЕЦІАЛЬНІСТЬ
«СТОМАТОЛОГІЯ») В КОНТЕКСТІ ЛІНГВОДИДАКТИКИ**

Жанрово-орієнтований підхід у вітчизняній і зарубіжній методиці викладання іноземних мов за професійним спрямуванням розглядають як один з найбільш ефективних у рамках когнітивно-комунікативної парадигми навчання іноземним мовам. Мета розвідки – визначити лінгводидактичний потенціал жанрово-орієнтованого підходу при формуванні іншомовної професійної компетентності у здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 221 «Стоматологія» Полтавського державного медичного університету та окреслити напрямки удосконалення лінгво-дидактичних умов щодо його впровадження. Такий підхід уможливлює моделювання ситуацій професійного спілкування, а знання актуального репертуару жанрів, їхніх прагматичних, структурно-композиційних, мовних, риторичних характеристик та конвенцій англомовного дискурсу стоматології у цілому допомагає навчити раціонально планувати і продукувати власні висловлювання, які б повністю відповідали сучасному професійному контексту. Перспективними завданнями щодо поліпшення реалізації жанрово-орієнтованого підходу є розробка жанрово-орієнтованих методик навчання, спрямованих на оволодіння моделями, сценаріями, стратегіями та тактиками мовленнєвої поведінки у типових сферах професійного спілкування.

Ключові слова: іноземна мова за професійним спрямуванням, професійне спілкування, дискурс стоматології, жанрово-орієнтований підхід, жанр.

Жанрово-ориентированный подход в отечественной и зарубежной методике преподавания иностранных языков в профессиональных целях рассматривается как одно из наиболее эффективных направлений в рамках когнитивно-коммуникативной парадигмы обучения иностранным языкам. Цель предлагаемой работы – определить лингводидактический потенциал жанрово-ориентированного подхода при формировании иноязычной профессиональной компетентности у соискателей второго (магистерского) уровня высшего образования по специальности 221 «Стоматология» Полтавского государственного медицинского университета и определить направления усовершенствования лингво-дидактических условий при его использовании. Такой подход позволяет смоделировать ситуации профессионального общения, а знание актуального

репертуара жанров, их pragматических, структурно-композиционных, языковых, риторических характеристик и конвенций англоязычного дискурса стоматологии в целом помогает научить рационально планировать и продуцировать собственные высказывания, которые бы полностью соответствовали современному профессиональному контексту. Среди задач, направленных на улучшения реализации жанрово-ориентированного похода, следует почеркнуть важность разработки жанрово-ориентированных методик обучения, направленных на овладение моделями, сценариями, стратегиями и тактиками речевого поведения в типичных сферах профессионального общения.

Ключевые слова: иностранный язык для специальных целей, профессиональное общение, дискурс стоматологии, жанрово-ориентированный подход, жанр.

Genre-oriented approach being extensively discussed in national and international methodology of teaching foreign languages for professional purposes is considered as one of the most effective within the cognitive-communicative paradigm of teaching foreign languages. The purpose of this paper is to determine the linguistic and didactic potential of the genre-oriented teaching approach in fostering foreign language professional competence in Master Degree dental student of Poltava State Medical University as well as to outline areas for improving linguistic and didactic conditions for its implementation. This approach allows language instructors to model situations of professional communication; knowing the actual repertoire of genres, their pragmatic, structural, compositional, linguistic, and rhetorical peculiarities as well as mastering conventions of the dentistry discourse help students to plan and produce their own speech patterns, which would fully meet modern professional context. Promising tasks to improve the implementation of genre-oriented approach include the development of more sophisticated genre-oriented teaching methodology aimed at teaching models, scenarios, strategies and tactics of speech behavior in typical areas of professional communication.

Key words: foreign language for professional purposes, professional communication, dentistry discourse, genre-oriented approach, genre.

Глобальні зрушення у напрямку культурної, наукової та освітньої інтеграції спонукають представників різних сфер діяльності до активного удосконалення універсальних компетенцій (soft skills), зокрема, іншомовних комунікативних умінь і навичок, які є запорукою ефективної співпраці. Професійна комунікація – це, насамперед, взаємодія людей у процесі вирішення виробничих завдань, її основними категоріальними ознаками є цілеспрямований характер, результативність і суспільна значущість. Професійна комунікація відображає стереотипи мислення в рамках певної професійної спільноти, рух знань та досвіду, особливості комунікативної поведінки членів цієї спільноти в сукупності її мовних і немовних складових [3, с.56].

Сьогодні жанрово-орієнтований підхід у вітчизняній і зарубіжній методиці викладання іноземних мов за професійним спрямуванням розглядається як один з найбільш ефективних у рамках когнітивно-комунікативної парадигми навчання іноземним мовам.

Як результат взаємодії комунікантів в різних ситуаціях професійного спілкування у межах певного інституту, а також з іншими соціальними групами, сформувалися відповідні жанри професійного дискурсу як типи соціально обумовлених і соціально орієнтованих комунікативних подій, спрямовані на

досягнення певних комунікативних цілей, висунутих адресантом, та які може передбачити і відповідно на них відреагувати реципієнт. Як зазначає українська лінгвістка Т. В. Яхонтова, з соціокогнітивної перспективи жанри є фреймами культурно-соціальної поведінки і спілкування, комунікативними орієнтирами, які ініціюють комунікативні дії і процеси побудови відповідних текстів, а також забезпечують їх адекватну інтерпретацію [7, с.12].

Поняття мовленнєвого жанру, яке розглядають з позицій різних дослідницьких парадигм, не має строго визначення, проте, незважаючи на все розмаїття жанрових теорій, базовими характеристиками жанру вважають його соціальну обумовленість, інформаційну, інтенціональну та композиційну цілісність, завершеність, динамізм [1; 2; 7; 8]. Жанрово-орієнтований підхід у викладанні іноземних мов для спеціальних цілей не лише уможливлює моделювання ситуацій професійного спілкування, стимулює розвиток іншомовної комунікативної компетенції, а й сприяє професійному становленню.

Для лінгводидактичної постановки проблеми навчання мовленнєвим жанрами актуальною є думка про те, що «мовленнєвий жанр як історично викристалізований формат спілкування в рамках того або іншого типу дискурсу в структурному відношенні може бути представлений у вигляді певної системи мовленнєвих дій – комунікативних вчинків, які мають у своїй основі виражену або приховану інтенцію, розгортаються у вигляді інтерактивних комунікативних ходів і можуть поєднуватися з іншими мовленнєвими діями» [2, с. 126]. Розробка концепцій жанрово-орієнтованого підходу у навчанні іноземним мовам за професійним спрямуванням [4 – 6] віддзеркалює значну зацікавленість мовознавців у дослідженні мовленнєвих жанрів [1; 2; 7; 8]. Перспективи жанрово-орієнтованого підходу до вивчення мов пов’язані з визначенням актуальних для певного контингенту студентів моделей висловлювань [5], розробкою жанрово-орієнтованих методик навчання [4; 5], критеріїв відбору методів навчання і дидактичного матеріалу, щоб студент міг висловитися, спираючись на комплекс засобів, характерних для конкретного жанру [6; 8]. І якщо питання жанру в лінгвістичному аспекті відзначається високим ступенем розробки, то вивчення жанрів у конкретному мовному та педагогічному дискурсі, зокрема стоматологічному, ще потребує детального з’ясування, що й визначає актуальність нашої теми.

Метою запропонованої роботи було визначити лінгво-дидактичний потенціал жанрово-орієнтованого підходу при формуванні іншомовної професійної компетентності у здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 221 «Стоматологія» Полтавського державного медичного університету та окреслити напрямки удосконалення лінгво-дидактичних умов щодо впровадження цього підходу.

Іншомовна професійна компетентність передбачає осолодіння системою знань, навичок і вмінь, які забезпечують можливість цілеспрямованого мовленнєвого спілкування з метою досягнення бажаного комунікативного результату у іншомовному професійному середовищі. Жанрово-орієнтований підхід, поєднуючи лінгвістичний, соціолінгвістичний і прагматичний компоненти, до кожного з яких входять відповідні знання, уміння й навички, сприяє розвитку жанрової компетентності, яку визначають як «здатність усвідомлено прогнозувати жанрову організацію мовлення, розуміти і породжувати тексти чи висловлювання різні за жанровою природою залежно від комунікативної ситуації, керувати цією

ситуацією, готовність мовця до професійної (у тому числі й наукової) комунікації» [4, с. 434].

Функціонуючи у соціумі, дискурс стоматології відображає специфіку професій, документує соціально-закріплені форми спілкування, реагує на соціально-економічні та культурні зміни. Його складність і поліфункціональність зумовлює розгалуженість системи мовленнєвих жанрів. Тому при роботі зі студентами доцільно диференціювати основні жанри за різними принципами та підходами, наприклад, усні та письмові, інtrapрофесійного та інтерпрофесійного спілкування, творчо-продуктивні (статті, тези) тощо.

Протягом курсу вивчення іноземної мови в закладі вищої медичної освіти студенти не можуть охопити все жанрове розмаїття, що зумовлено і терміном, і змістом навчання, і недостатніми професійними знаннями, тому, на нашу думку, доцільно знайомити студентів з тими жанрами, які є найбільш релевантними для наукової та професійної діяльності. При викладанні курсу «Іноземна мова за професійним спрямуванням» (2016 - 2021 н. р.) ми регулярно знайомили здобувачів освіти з прагматичними, структурно-композиційними та мовно-риторичними особливостями таких жанрів як виступ на науковій конференції чи семінарі, дискусія, стендова доповідь, лекція, подання на грант, наукова стаття (оригінальна дослідницька стаття, опис клінічного випадку, огляд літератури), науково-технічна рекламна стаття, що повідомляє про новітні розробки в галузі стоматології, медична консультація, поінформована згода на стоматологічне лікування. Для роботи з відібраними текстами, які повинні були відповісти навчальній програмі і тематичному плану дисципліни, розробляли спеціальний комплекс дотекстових вправ з фокусом на структурно-композиційних та лексико-граматичних особливостях, властивих певному жанру, та післятекстових вправ, які спрямовані на аналіз комунікативних завдань та способів їх досягнення з використанням риторичних, лінгвістичних та паралінгвістичних засобів.

Найбільш оперативними джерелами інформації про досягнення стоматології як науки і практики та надійним каналом спілкування між фахівцями є галузеві журнали, багато з яких доступні в електронному форматі. Тому знайомство з авторитетними міжнародними професійними виданнями не лише сприяє розвитку мовної компетенції студентів, але й посилює фахову зацікавленість, мотивацію у оволодінні професією.

Порівняно стійка тематична організація інформаційного потоку в галузевих журналах, підтримується рубриками, до яких входять тексти певних жанрів [3, с. 58]. Так, наприклад, під рубрикою Original contributions в журналі "The Journal of American Dental Association" та рубрикою Research в "British Dental Journal" представлені оригінальні дослідницькі статті (IMRaD articles), які репрезентують нові наукові результати, отримані під час дослідження у відповідності з його загальною логікою й процедурами. Такі статті вважаються домінантним жанром первинної англомовної наукової комунікації [7, с. 8]. Під рубриками Professional Product Review (JADA) та Product News (BDJ) представлені статті про науково-технічні розробки в галузі, які містять професійно релевантну інформацію про технічні та споживчі властивості продуктів інтелектуальної праці – матеріалів, пристрой, процесів, технологій, систем тощо покликаних забезпечити якісну профілактику, діагностику та лікування органів ротової порожнини, поліпшити ефективність праці стоматологів та зробити перебування пацієнтів у кабінеті лікаря максимально комфортним. Уміння орієнтуватися в рубриках журналів

(Commentaries; News; Original contributions; Features; Practice Guidelines; Clinical Scan; Professional Product Review; Frontmatter), зважаючи та те, що вони можуть варіюватися навіть в рамках одного видання, мати інші назви в інших журналах, поліпшує навички самостійної пошукової роботи.

Робота з жанрами повинна бути спрямована не лише на сприйняття, а й на відтворення тексту. Тут, на нашу думку, буде доречним ознайомлення з документними жанрами у вигляді бланків та заповнення бланків (наприклад, оформлення медичної картки, збір анамнезу тощо). Загалом, поетапна послідовна робота з автентичними текстами, багатими на професійно значущу інформацію, сприяє удосконаленню навичок читання, розвитку академічного усного мовлення та письма.

Узагальнення теоретико-методологічних здобутків стосовно жанрово-орієнтованого підходу у навченні іноземним мовам, а також власний педагогічний досвід та спостереження дають підстави стверджувати, що його ефективність передбачає, насамперед, окреслення зв'язку між комунікативною подією та її жанровою реалізацією в усних чи письмових текстах; добір зразків автентичних текстів кожного жанру; аналіз структурно-композиційних та мовностилістичних засобів жанрів дискурсу стоматології; відбір релевантного певному жанрові вокабуляру, граматичних і синтаксичних структур; подальше самостійне відтворення / створення студентами жанрових форм чи їх окремих фрагментів.

Отже, комунікативна обізнаність майбутнього лікаря-стоматолога формується в умовах навчальної діяльності й розрізняється як інтегральна якість, що об'єднує особистісні та професійні параметри. Послідовно звертаючись до жанрово-орієнтований підходу на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням, можна продемонструвати, що саме структура, логіка наукової та практичної діяльності в галузі стоматології є основним чинником, що зумовлює розвиток жанрів, визначає їх пріоритетність в професійному дискурсі стоматології. Аналіз текстів різних жанрів сприяє формуванню уявлень про жанр як про дуалістичну єдність змісту і форми, причому з точки зору адресанта – це зміст, втілений в певну форму, а з точки зору адресата – це форма, за якою можна передбачити певний зміст. Жанрово-орієнтований підхід також допомагає навчити планувати і продукувати висловлювання, яке б відповідало контексту професійної ситуації. Знання конвенцій англомовного дискурсу стоматології у подальшому сприятиме кар'єрному зростанню, підвищенню публікаційної активності та якості публікацій.

Перспективними завданнями щодо впровадження жанрово-орієнтованого підходу є визначення актуального репертуару жанрів, уточнення змісту навчання жанровим формам висловлювання, розробка жанрово-орієнтованих методик навчання, спрямованих на оволодіння моделями, сценаріями, стратегіями та тактиками мовленнєвої поведінки у типових сферах професійного спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бєлова А.Д. Поняття «стиль», «жанр», «дискурс», «текст» у сучасній лінгвістиці. Вісник КНУ імені Тараса Шевченка «Іноземна філологія». Вип. 32. 2002. С. 11–14
2. Карасик В.И., Бейлинсон Л.С. Речевой жанр и речевое действие. Ученые записки Российской государственной социальной академии. 2010. № 1. С. 123–126.
3. Костенко В. Г. До визначення типоформуючих ознак міжнародного галузевого журналу зі стоматології. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. Лінгвістика. Вип. 4. Херсон: 2018. С. 56 – 60.

4. Сотова И.А. Жанрово-ориентированный подход, жанровая грамотность и жанровая компетентность как категории лингводидактики. Вестник РУДН. Сер.: Русский и иностранные языки и методика их преподавания. 2017. Т. 15. № 4. С. 427—446.
5. Щуркан М. В. Особливості реалізації жанрового підходу до навчання української мови як іноземної в медичному закладі вищої освіти. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Сер. «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2019. № 2 (18). С. 274 – 280.
6. Швець Г. Д. Мовленнєвий жанр жарту в лінгводидактичному аспекті. Викладання мов у вищих навчальних закладах. Міжпредметні зв'язки. Харків, 2016. Вип. 28. С. 144–153.
7. Яхонтова Т. В. Лінгвогенологія сучасної науки (на матеріалі англомовних текстів): автореф. дис. ... доктора філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». К. 2014. 32 с.
8. Bhatia V.K. Analysing Genre: Language Use in Professional Settings. London: Longman, 1993. 246 р.

УДК 378.141.5

Кохан Д. М., Скорбач Т. В.

**Харківський національний медичний університет, м. Харків
ВІДИ, ФОРМИ Й МЕТОДИ КОНТРОЛЮ В СУЧАСНОМУ
МЕДИЧНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ**

У дослідженні розглядаються питання щодо видів, форм й методів контролю навчальних досягнень здобувачів у сучасному медичному закладі освіти. Проаналізовано тлумачення науковцями поняття «контроль». Охарактеризовано найпоширеніші помилки молодих викладачів у процесі оцінювання навчальної діяльності здобувачів, а саме: велиcodушність, екстраполяція, ореол, контраст, центризм.

Ключові слова: контроль, оцінювання, традиційні методи, викладач, майбутні лікарі, навчальні досягнення.

В исследовании рассматриваются вопросы о видах, формах и методах контроля учебных достижений студентов в современном медицинском учебном заведении. Проанализировано определение учеными понятие «контроль». Охарактеризованы самые распространенные ошибки молодых преподавателей в процессе оценивания учебных достижений будущих врачей, а именно: великодушие, экстраполяция, ореол, контраст, центризм.

Ключевые слова: контроль, оценивание, традиционные методы, преподаватель, будущие врачи, учебные достижения.

The study addresses the types, forms and methods of monitoring the academic achievements of applicants in a modern medical institution. The definition of the concept of "control" by scientists is analyzed. The most common mistakes of young teachers in the process of evaluating the educational activities of applicants are described, namely: generosity, extrapolation, halo, contrast, centrism.

Key words: control, assessment, traditional methods, teacher, future doctors, educational achievements.

Постановка проблеми. В умовах дистанційного навчання у зв'язку з пандемією COVID-19, перенесенням великої кількості годин на самостійне вивчення відповідно до вимог кредитно-модульної системи великого значення набуває вивчення контролю у формуванні навчальної мотивації, розвитку пізнавальної активності та самостійності, самоконтролю здобувачів. На жаль, останнім часом сьогоднішні реалії життя свідчать, що контроль навчальної діяльності студентів у сучасному закладі освіти показує не рівень оволодіння професійними знаннями, а частіше перетворюється на гонитву за оцінками та рейтингами. Очевидно, що недоліком контролю є те, що він не може в повному

обсязі забезпечити виконання таких функцій, як: навчальна, діагностична, виховна, стимулююча та інші.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання контролю навчально-пізнавальної діяльності студентів досліджували багато науковців: І.Зязюн, М.Махмутов, Е.Лузік, Г.Шадейко, В.Шидловська та інші. Психолого-педагогічні аспекти контролю вивчали такі дослідники: А.Алексюк, Ю.Бабанський, В.Безпалько, М.Махмутов. Сучасні підходи до організації контролю навчання розкриті в роботах І.Булаха, Л.Добровської, О.Мокрової, О.Романюка та інших. Роль контролю в розвитку особистості, її ціннісних орієнтацій, пізнавальних здібностей присвячені дослідження І.Волощука, О.Киричука, В.Козакова, В.Маслова та інших.

Незважаючи на велику кількість робіт щодо контролю навчання, слід зауважити, що є низка питань, які потребують подальшої теоретичної та практичної розробки в практиці оволодіння здобувачами знаннями, уміннями, навичками, які необхідні майбутньому лікарю. Актуальність дослідження полягає в розгляді видів, форм та методів контролю задля досягнення поставленої мети. Таким чином, проблема контролю навчальних досягнень здобувачів вищих медичних закладів є актуальною та остаточно не розв'язаною.

Мета дослідження полягає в тому, щоб охарактеризувати види, форми та методи контролю навчальної діяльності студентів вищих медичних закладів освіти.

Виклад основного матеріалу. Важливо зазначити, що результативність та продуктивність освітнього процесу певною мірою залежить від кількості, якості, повноти, об'ективності контролю, що свідчить не тільки про рівень засвоєння професійних знань, але й про обсяг виконаної роботи, оволодіння теоретичними та практичними вміннями, розвиток певних навичок, особистісних якостей, які необхідні майбутньому лікарю.

В.Ортинський визначає поняття «контроль» як сукупність певних дій, спрямованих на отримання відомостей про рівень опанування здобувачем програмного матеріалу, оволодіння професійними знаннями, навичками та вміннями, що необхідні для виконання завдання майбутньої професійної діяльності [3,с.103].

В.Мацюк, розкриває поняття «контроль» як складову освітнього процесу, що позитивно впливає на засвоєння навчального матеріалу, покращує організацію лекційних, практичних, лабораторних, семінарських занять, сприяє підвищенню відповідальності здобувачів та педагогів за рівень знань, дає можливість оцінити особистісні якості студентів [2,с.191].

Отже, найголовніша мета контролю – це визначення якості засвоєння навчального матеріалу, ступінь відповідності сформованих умінь, навичок поставленій меті та завданням освітньо-професійної програми підготовки майбутнього лікаря.

Науковці (Є.Петровський, Ю.Бабанський, В.Онищук та ін.) визначають такі функції контролю: перевірна, навчальна, виховна, розвивальна, методична. Реалізація зазначених функцій залежить від дотримання принципів перевірки навчальної діяльності та оцінки знань, умінь та навичок здобувачів. Зокрема, А.Алексюк та Ю.Бабанський наголошують на дотриманні таких принципів контролю навчальних досягнень: систематичності перевірок; усебічність, тематичність та повноту контролю та оцінювання; різноманітність видів та форм

контролю; дотримання етичних вимог; гуманності та гласності контролю; єдності вимог до його проведення [3].

У навчальній діяльності здобувачів виокремлюють міжсесійний та підсумковий контроль. Під міжсесійним контролем розуміють попередню, поточну та тематичну перевірку, що проводиться в період між сесіями [4, с. 42].

Підсумковий контроль проводиться за певний проміжок навчання – семестр, рік, завершення вивчення курсу дисципліни.

У процесі оцінювання навчальних досягнень здобувачів використовують різноманітні традиційні та інноваційні форми та методи контролю. Серед традиційних найпоширенішими є: усне опитування, тестування, контрольні роботи та інші.

Слід зазначити, що під час практичних занять педагог використовує індивідуальну, фронтальну, групову перевірку знань, умінь та навичок здобувачів, а також підсумкові форми контролю, зокрема іспити, заліки, курсові роботи та дипломні проекти тощо.

На думку А. Кузьмінського, слід звернути уваги на можливі помилки молодих викладачів об'єктивного оцінювання навчальних досягнень здобувачів. Серед них науковець виділяє такі помилки: великудушності (викладач ставить невідповідно завищенні оцінки); екстраполяції (орієнтування викладача на досягнення здобувача з інших предметів, а не на реальний рівень знань студента з дисципліни, з якої проводиться оцінювання); ореолу (викладач під оцінюванням орієнтується на власні симпатії або неприязнь до студента); контрасту (знання та поведінка студента оцінюються вище або нижче, залежно від того, як виражені ці особливості в самого педагога); центризму (викладач намагається не виставляти екстремальних оцінок: «5» або «2») [1, с. 39].

Слід зауважити, що проведення контролю навчальних досягнень здобувачів має бути доступним та зрозумілим у процесі його використання, відповідати поставленій меті, ґрунтуючись на принципах об'єктивності, надійності, сприяти розвитку та саморозвитку навчально-пізнавальної діяльності, а не лише відтворенню завченого навчального матеріалу, а також формуванню вмінь та навичок, які необхідні майбутньому лікарю в професійній діяльності.

Ураховуючи вищезазначені фактори, слід синтезувати декілька форм та методів контролю навчальної діяльності здобувачів задля позитивних результатів навчальних досягнень здобувачів, а також позитивної динаміки у вивченні певної дисципліни.

Висновки та перспективи дослідження. Отже, контроль навчальних досягнень студентів є важливим та актуальним питанням у професійній підготовці майбутнього лікаря. Перспективами розвитку теми вбачаємо в подальшому дослідженні й аналізі сучасних підходів до організації навчально-пізнавальної діяльності студентів відповідно до освітньо-професійної програми підготовки майбутніх лікарів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кузьмінський А.Г. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. К.: Знання, 2005. 486 с.
2. Мацюк В. В. Контроль результатів навчальних досягнень студентів: історія, теорія, практика. К., 2013. 9 с. Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/382/84>
3. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. К.: Центр учебової літератури, 2009. 472 с.
4. Руснак І.С., Іванчук М.Г. Педагогіка і психологія вищої школи: навч. посіб.. К., 2011. 102 с.

**Крючко Т.О., Кушнерева Т.В.,
Подя О.А., Коленко І.О., Ткаченко О.Я.**

**Полтавський державний медичний університет, м. Полтава
ЗНАЧИМІСТЬ ВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ЛІКУВАННІ
ПАЦІЕНТА**

Кваліфікація лікаря охоплює не тільки достатній рівень знань і навичок, а й базується на використанні моральних принципів у професійній діяльності. Комунікативна компетентність є професійно- значимою характеристикою лікаря. Задоволеність пацієнта лікуванням значною мірою залежить від того, чи було позитивним спілкування з лікарем, що напряму залежить від якості взаємодії. Труднощі у комунікації лікар-пацієнт впливають на якість лікарської допомоги та позначаються на перебігу лікувального процесу. Сила словесного переконання часом не може зрівнятися з дією найефективніших медикаментозних засобів. Слово може мати як психотерапевтичне значення, так і спричинити важку ятрогенію.

Ключові слова: вербальна комунікація, лікар, спілкування з хворим.

The importance of verbal communication in the treatment of the patient

The qualification of a doctor covers not only a sufficient level of knowledge and skills, but also is based on the use of moral principles in professional activities. Communicative competence is a professionally significant characteristic of a doctor. Patient satisfaction with treatment largely depends on whether there was a positive communication with the doctor, which directly depends on the quality of interactions. Difficulties in doctor-patient communication affect the quality of care and determine the course of the treatment process. The power of verbal persuasion can sometimes not be compared with the action of the most effective drugs. The word can have both great psychotherapeutic value and cause severe iatrogenic.

Key words: verbal communication, doctor, communication with the patient.

Значимость верbalной коммуникации в лечении пациента.

Квалификация врача охватывает не только достаточный уровень знаний и навыков, но и базируется на использовании моральных принципов в профессиональной деятельности. Коммуникативная компетентность является профессионально-значимой характеристикой врача. Удовлетворенность пациентом лечением в значительной степени зависит от того, было ли положительным общение с врачом, что обусловлено качеством взаимодействий. Затруднения в коммуникации врач-пациент влияют на качество врачебной помощи и отражаются в ходе лечебного процесса. Сила словесного убеждения иногда не может сравняться с действием наиболее эффективных медикаментов. Слово может иметь как огромное психотерапевтическое значение, так и вызывать тяжелую ятрогенацию.

Ключевые слова: вербальная коммуникация, врач, общение с больным.

Слова – це одяг наших думок, вони виражають наш внутрішній світ і наші прагнення. Слова мають силу і призводять до певної дії: Словом Бог створив Все світ. Науковцями доведено, що кожне слово має власний «енергетичний заряд» – позитивний чи негативний. Також вченими встановлено руйнівний вплив на людину поганих слів, таких як лайка та мат. Люди часто використовують слова на шкоду: критикують, сваряться,

ображаються і не лише стосовно оточуючих, а й до себе. Все це негативно впливає на людину, призводить до розладів і захворювань: природа психосоматичних розладів достатньо відома. Саме професія лікаря вимагає осмисленого використання слів, насамперед, при професійному спілкуванні. Співчутливий і позитивний підхід лікаря до хворого може сприяти швидкому лікуванню, але якщо лікар не схильний контролювати свої висловлювання, це може привести до погіршення стану пацієнта. Якщо людина часто турбується про здоров'я, фінанси, можливі катастрофи, це створює постійну присутність для організму стресових факторів. Також якщо людина перебуває у смутку, страху, стресі, то слова можуть мати руйнівну дію і, як наслідок, страждає фізичне тіло.

В медицині давно відомий ефект плацебо – сила віри у краще. Протилежний ефект – «ноцебо», часто сильніший, адже заподіяти шкоду простіше, ніж користь. У ході низки експериментів з'ясувалося, що лише згадка лікаря про побічні ефекти медичних препаратів може підвищити ймовірність того, що пацієнти дійсно відчувають запаморочення, втому, головний біль або розлад шлунку – навіть якщо вони приймають нешкідливі таблетки, а не справжні ліки. Завдяки душевно-фізичному зв'язку, вміле поводження лікаря з пацієнтом здатне творити справжні дива. У ході одного дослідження з'ясувалося, що пацієнти з депресією, яким давав плацебо чуйний, співпереживаючий лікар, одужували швидше, ніж ті, хто отримував справжні ліки від байдужого психіатра. В окремих випадках ноцебо може бути смертельно небезпечним [1].

Під час бесіди з пацієнтом важливо проявити турботу та співчуття при постановці діагнозу, взяти до уваги його страхи та сумніви, якими би безглуздими вони не здавались. При призначенні курсу медикаментозного лікування лікарів слід підкреслити позитивні якості препарату, описавши побічні ефекти так, щоб вони здавалися менш лякаючими. Лікарі зобов'язані розкривати хворим інформацію про можливі побічні ефекти лікарських засобів, оскільки їм необхідно заручитися "інформованою згодою" пацієнта на проведення лікування. Однак у певних випадках, сам факт інформування може погіршити стан хворого. Обережність важлива у кожному окремому випадку, як необхідно подавати інформацію пацієнту. При усвідомленні важливості такого підходу, ставлення лікаря є невід'ємною частиною курсу лікування. Послабити ефект ноцебо пацієнту допоможе пояснення лікаря щодо критичного ставлення власних очікувань до конкретної події, спонукання боротися із внутрішніми страхами [6]. Воля пацієнта до лікування – обов'язкова умова успішного лікування.

Діапазон психічної і фізичної дії слова розширяється завдяки тембру, сили голосу, інтонації та швидкості його вимовляння. Найбільше вражає, запам'ятовується все те, що сприймається на рівні емоцій, почуттів. Необережне слово здатне знищити, перекреслити всі сподівання, привести до задишки, кашлю, серцебиття, підвищення артеріального тиску, холодного поту, відчуття нудоти тощо. Навпаки, зважене і своєчасно сказане слово надає впевненості в ефективності лікування; висловлене співчуття чи комплімент, не тільки покращують настрій, а можуть підбадьорити, стати «щитом» і «балзамом для ран». Візуальний контакт також є виключно важливим елементом спілкування. Дивитися на людину, яка говорить, означає не тільки бути зацікавленим, а й допомагає зосередити увагу на предметі розмови.

Хворого можуть налякати навіть темп, висота звучання голосу; інтонація може змінити зміст одного і того ж слова. Причому інтонація мовлення лікаря, як і актора, повинна узгоджуватися з його жестами, виразом обличчя. При невербальному спілкуванні засобом передачі є несловесні знаки (пози, жести, міміка, інтонації, погляди, просторове розташування тощо). Для пацієнта все це є джерелом інформації, яку він потім прискіпливо аналізує, щоб винести вирок: довіряти чи ні [2].

Асоціація американських медичних коледжів провела серед пацієнтів опитування, з'ясовуючи, яким критеріям вони керувалися б, обираючи собі лікаря. Комуникаційність та вміння роз'яснити пацієнтові суть складних медичних процедур значилися на першому місці [2]. Спілкування лікаря з хворим – це бесіда взаємно зацікавлених людей, мета яких перемогти недугу. Вона вимагає від медика певних зусиль, нервових витрат, щоб залишатися невимушеним, доброзичливим і терпимим. В бесіді з пацієнтом важливими є подолання його тривожності, виснаженості, дратівливості. Некомпетентність у спілкуванні хоча б з однієї сторони здатна порушити діагностичний і лікувальний процес і не привести до бажаних результатів. Невміння пацієнта налагодити контакт із лікарем настільки ж небезпечне, як небажання лікаря встановити ефективний контакт із будь-яким пацієнтом. Майже завжди соматична хвороба супроводжується переживаннями, страхом, очікуваннями, які здатні спричинити стресовий чи депресивний стан. Принцип «не зашкодь» вимагає від лікаря бути особливо уважним, обережним у виборі слів; тим більше, коли йдеться про серйозний діагноз і треба зробити вибір: сказати правду чи утриматися. Думки щодо попереднього діагнозу не доцільно висловлювати, тільки заключний діагноз дає обґрунтування для призначень, порад, рекомендацій [4, с.63].

Біля ліжка хворого не доцільно зловживати медичною термінологією, яка примушує нервуватися в очікуванні чогось несподіваного. Є також слова, які необхідно виключити із словника медика – це зневажливі, грубі, безцеремонні звертання до колег, пацієнтів, а також запитання, репліки, коментарі в умовах, коли хворий не може бути відвертим, або коли вони змушують його соромитися чи замкнутися. Неприпустимими є побутові професійні висловлювання, що стосуються особистості. Наприклад, принизливо називати людину, що страждає на захворювання за діагнозом: астматик, діабетик тощо. За даними науковців, встановлено, що негативні слова «надсилають» тривожні повідомлення в мозок, що частково блокує роботу центрів лобних ділянок, які відповідають за розумову та логічну діяльність.

Виділяють сім основних аспектів бесіди лікаря і пацієнта: 1) повага до особистості пацієнта; 2) надання хворому психологічної підтримки у тяжких ситуаціях; 3) надання пацієнту необхідної інформації щодо стану його здоров'я і запропонованих медичних заходів; 4) представлення можливості вибору лікування з альтернативних варіантів; 5) самостійність пацієнта у прийнятті рішень; 6) можливість пацієнта здійснювати контроль за ходом дослідження і лікування; 7) включення пацієнта до процесу надання йому медичної допомоги – «терапевтична співпраця».

Вже на етапі бесіди лікаря з пацієнтом починається терапевтична співпраця, яка будується, зважаючи на такі психологічні умови:

- ознайомлення з проблемою хворого закінчується коротким резюме, в якому слід сформулювати дану проблему чи скарги, щоб буди впевненим,

наскільки лікар правильно зрозумів. Досить часто при цьому хворий вносить суттєві доповнення або уточнює обставини і симптоми;

- для запобігання невдоволення пацієнта, важливо уточнити, що він очікує від лікаря у відношенні рішення його проблеми. Часом для цього достатньо пояснити хворому, чому виникають ті чи інші симптоми, наскільки небезпечний його стан чи захворювання для життя, оцінити прогноз. В окремих випадках хворому необхідно, щоб його стан правильно оцінювали його рідні, для нього важлива бесіда лікаря з родичами і це забезпечує йому суттєву психологічну підтримку;
- для отримання інформації під час бесіди з пацієнтом і з'ясуванні скарг та анамнезу захворювання, важливо надати пацієнту ініціативу в діалозі, що створює атмосферу довіри і поліпшує контакт з пацієнтом.

Завдання лікаря полягає в скеруванні бесіди в потрібне русло, уточненні і деталізації скарг. Серед прийомів, які дозволяють правильно побудувати розмову з хворим для отримання важливої інформації, відносяться: заохочення, рефлексія, пояснення, співпереживання, конфронтація, інтерпретація і з'ясування переживань пацієнта [3]. При заохоченні лікар своєю мімікою, поведінкою, словами спонукає хворого повідомити більше, не конкретизуючи сказане. Рефлексія базується на повторенні слів, сказаних хворим, що спонукає його повідомити додаткову інформацію. Пояснення полягає в уточненні суті сказаного пацієнтом: коли його слова і асоціації носять неконкретний характер і лікарю складно зрозуміти їх суть, він може попросити пацієнта їх уточнити. Співпереживання лікаря проявляється словами, поведінкою, мімікою, вираженням свого співчуття хворому, його проблемам. При бесіді з лікарем пацієнт може надавати інформацію, яка його збентежує, яку він приховує від інших, то лікарю слід поводитися так, щоб хворий відчував себе спокійніше і продовжував бесіду. Інколи така інформація може відігравати вирішальну роль у розумінні причини захворювання і плануванні терапевтичних заходів.

Конфронтація (протиставлення) базується на виділенні і уточненні важливих моментів, якщо розповідь пацієнта чи оцінка ним своїх скарг непослідовні.

При інтерпретації лікар робить висновки зі слів пацієнта, щоб уточнити, чи правильно він його зрозумів. З'ясування переживань пацієнта полягає на уточненні, як хворий ставиться до того, чи іншого симптуму або події. Даний аспект сприяє отриманню додаткової інформації.

Однією із найважливіших умов правильних взаємовідносин лікаря і хворого є підтримка. Вона означає прагнення лікаря бути корисним для хворого. Проте лікар не повинен брати на себе всю відповідальність за стан здоров'я і настрій хворого: доцільна допомога сім'ї та близьких хворого. Важливо зазначити, що основні ресурси приховані у самому хворому, їх повне розкриття й використання стане можливим, якщо хворий усвідомить: лікар прагне допомогти, а не намагається примусити. Отже, лікар відповідає за моральну підтримку хворого, активізує роль хворого у лікувальному процесі [5].

Невід'ємною складовою спілкування лікаря з хворим є співчуття – вміння поставити себе на місце хворого, подивитися на світ його очима. Співчуття починається з факту присутності лікаря, вміння вислухати хворого, дати можливість обговорювати причини і наслідки хвороби. Висловити співчуття можна просто поклавши руку на плече хворого, створивши певний позитивно-емоційний настрій, на якому можна будувати взаємодовіру. Таке ставлення до хворого зовсім

не означає «панібратства», певна непомітна «дистанція», між лікарем та хворим повинна завжди витримуватися. Адже це буде гарантувати лікарю збереження свого авторитету й гідності та створюватиме для нього сприятливі психологічні умови. З одним хворим треба бути делікатним, з іншим – дещо контролювати перебільшенням, щоб не виникало легковажної оцінки свого стану; третього потрібно постійно підбадьорювати, щоб він «не падав духом». З одним пацієнтом потрібно жартувати, інший, навпаки, підозріло ставиться до усмішок і у відповідь може образитись.

Налагоджені стосунки лікаря і пацієнта не тільки є власно цілющими, також вони посилюють вплив інших лікувальних заходів: дисциплінованість хворого, готовність виконувати лікарські призначення. Сила словесного переконання часом не може зрівнятися з дією навіть найефективніших медикаментозних засобів. Духовна складова у схемі лікування така: щирість, доброта, чуйність лікаря та довіра і віра хворого.

ЛІТЕРАТУРА

1. Д.Робсон. Врачам на заметку: вера в лучшее исцеляет. BBC Future. https://www.bbc.com/russian/society/2015/03/150325_vert_fut_simple_words_that_make_us_ill (дата звернення: 09.11.2021).
2. Кардиолог Бернард Лаун о словах, которые ранят, и словах, которые исцеляют. <http://izbrannoe.com/news/mysli/kardiolog-bernard-laun-o-slovakh-kotorye-ranyat-i-slovakh-kotorye-istseluyayut/> (дата звернення: 09.11.2021).
3. Колодницька, О. Д. (2021). Комунікативна культура майбутнього лікаря. Медична освіта, (2), 74–78. <https://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2021.2.12416>.
4. Свінціцький А.С. Взаєморозуміння між лікарем і пацієнтом як запорука ефективності здійснюваного лікування. Медична етика. 2019. т. 8. №4. С. 61-65.
5. Степанов, Ю. М., Кононов, И. М., Латфуліна, А. В., Шендрик, Л. М. (2013). Взаємовідносини лікаря та пацієнта – основа ефективного лікування. Медична освіта, (1). <https://doi.org/10.11603/me.v0i1.818>
6. D.Robson. The contagious thought that could kill you. BBC Future. <https://www.bbc.com/future/article/20150210-can-you-think-yourself-to-death> (дата звернення: 09.11.2021).

УДК 811.615.3:577:19

Кузнецова Е.Л.

**Учреждение образования «Белорусский государственный
медицинский университет», г. Минск**

ФИТОНИМЫ, ОТРАЖАЮЩИЕ БЫТОВОЕ ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ ЛЕКАРСТВЕННЫХ РАСТЕНИЙ

У статті проаналізована низка латинських родових, російських літературних та діалектних назв лікувальних трав (фітонімів, які характеризують рослини за їх побутовим вжитком). Дані фітоніми були класифіковані в залежності від мотивації, характеру номінації та напряму переносу значення.

Ключові слова: латинський, російський літературний та діалектний фітонім; трав'яниста лікувальна рослина; побутовий вжиток

Series of Latin gender, Russian literary and dialectal names of medicinal herbs are analysed (phytonyms characterizing these plants according a domestic destination). These phytonyms are classified according the motivation, the nomination character and the direction of transfer of meaning.

Keywords: Latin, Russian literary and dialectal phytonym; herbaceous medicinal plant; domestic destination

В статье проанализирован ряд латинских родовых, русских литературных и диалектных названий лекарственных трав (фитонимов, характеризующих бытовое предназначение растений). Данные фитонимы были классифицированы в зависимости от мотивации, характера номинации и направления переноса значения.

Ключевые слова: латинский, русский литературный и диалектный фитоним; травянистое лекарственное растение; бытовое предназначение.

Номинации лекарственных растений могут указывать на различные характеристики этих растений. Одна из подобных характеристик – это предназначение растений (например, медицинское, бытовое, магическое или иное). На основании проведенного в данной работе сравнительного анализа ряда латинских родовых наименований травянистых лекарственных растений, а также соответствующих им однословных русских литературных и диалектных названий, были отобраны фитонимы, отражающие бытовое предназначение растений. В результате классификации (с точки зрения мотивации, характера номинации (прямого или непрямого: метонимического или метафорического типа) и направления переноса значения) выделены типы подобных фитонимов, представленные в научной номенклатуре и в русском языке.

В **первой группе** представлены фитонимы, содержащие указание на употребление растения в пищу.

Метонимический принцип переноса «продукт человеческой деятельности – растение, из которого изготавливается продукт» представлен несколькими группами, связанными с различными аспектами человеческой деятельности, в том числе и с приготовлением пищи.

Для диалектных номинаций представлена мотивация названиями напитка или кушанья, приготовляемых из растений. Например, на возможность приготовления чая из лабазника вязолистного и зверобоя продырявленного указывает фитоним чай (*Filipendula ulmaria, Hypericum perforatum*) [11, с. 261; 13, II, с. 189], объяснение которого можно найти в словарной статье к *урázница* (*Hypericum*): Уразницу как чай пьем [9, VI, с. 131]. Другое наименование – свекольник (*Heracleum sibiricum*) [10, XXXVI, с. 230] – свидетельствует о применении борщевика сибирского для приготовления супа [14, с. 82]: свекольник < диал. свекольник ‘суп со свеклой’ [10, XXXVI, с. 230].

Вторая группа образована фитонимом, характеризующим использование растения в пищу путем указания на процесс его использования.

Отличие данной диалектной номинации от указанных выше заключается в характере метонимического переноса, в основу которого положено не упоминание о пищевом продукте, а называется само действие – процесс – название обусловлено использованием растения для приготовления чая. Подобный пример – наименование запáрница (*Hypericum*) [10, X, с. 303], указывающее на процесс употребления растения: т.е. растение запаривают как чай (прост. запáрить чай ‘то же, что заварить чай’ [12, IV, с. 744–745], диал. запáрка ‘заварка (чая)’ [10, X, с. 303]).

В **третью группу** входят фитонимы, отражающие использование растения для окрашивания путем указания на цвет получаемого красителя.

Среди латинских терминообозначений такого рода следует указать родовое наименование *Rubia* (*Rubia tinctorum*, марена красильная [5, с. 476]), являющееся дериватом прилагательного *ruber* ‘красный’ [3, с. 676]: оно было дано растению в связи с красноватой окраской корневища и корней, но, главным образом потому, что из этих частей растения добывали красную краску [1, с. 302].

В русских диалектах имеется наименование зеленика (*Paeonia tenuifolia*) [10, XI, с. 247], указывающее на употребление растения для получения зеленої краски [1, с. 238].

Отдельную, **четвертую группу**, составляют фитонимы, содержащие указание на использование растения для окрашивания путем сравнения получаемого красителя с физиологической субстанцией человека или животного.

К метафорически обусловленным фитонимам, основанным на номинации их способности к окрашиванию, относятся диалектные названия зверобоя продырявленного (*Hyperr̄icum perforātum*), которые связаны с тем, что его корень, цветки и листья содержат красный, желтый и коричневый краситель [1, с. 172; 2, с. 4]: например, *кровавник*, *кровавник* [10, XV, с. 264–265] и др. Как отмечают ботаники, на корнях растения обитает особый червец, из которого в старину добывались красная и желтая краски [2, с. 4].

В **пятую группу** входят фитонимы, содержащие указание на использование растения в качестве музыкального инструмента.

К наименованиям из данной группы, встретившимся в русском языке, относятся литературные фитонимы *дудка*, *дудник* (*Angelica*, *Heraclēum*) [12, III, с. 1152–1154] и ряд диалектных наименований *дудель*, *дудель*, *дудиль* (*Heraclēum*) [7, III, с. 283] и др., объясняющиеся тем, что многие зонтичные растения имеют высокие полые стебли [6, с. 67], что обуславливает их использование: из такого стебля легко можно изготовить дудочку; если срезать междуузлие вместе с узлом и затем рассечь по всей длине, то оно превращается в простейший духовой инструмент [14, с. 200].

В составе **шестой группы** – фитонимы, характеризующие использование растения в качестве музыкального инструмента путем указания на процесс его использования.

На подобный признак указывают литературная номинация борщевника *пикан* (*Heraclēum*) [12, IX, с. 1174] и диалектные наименования дудника и борщевника *пикан* (*Angelica*, *Heraclēum sibirīcum*, *Heraclēum*), *пикана* (*Heraclēum sibirīcum*) [10, XXVII, с. 23] и др. В основе слова *пикан*, согласно одной из версий, не исключающей возможности славянской этимологии, можно увидеть глагол *пикать* ‘пищать’, т.к. «из старых (стеблей борщевника) делают сопелки» [6, с. 69].

Седьмую группу образуют фитонимы, содержащие указание на использование растения в качестве моющего средства.

В данной группе представлено латинское родовое наименование *Saponaria* (*Saponaria officinalis*, мыльнянка лекарственная [5, с. 512]), производное от существительного *sapo* ‘мыло’ [3, с. 685]: наименование говорит о применении некоторых видов рода в качестве суррогата мыла из-за содержания пенящегося вещества – сапонина [4, с. 137; 14, с. 482].

В литературном языке зафиксировано название *мыльнянка* (*Saponaria*) [12, VI, с. 1417], являющееся калькой латинского родового наименования *Saponaria* [1, с. 316].

Названия, подобные литературному *мыльнянка*, имеются и в диалектах – *мыльник*, *мыльница* (*Saponaria officinalis*) [10, XIX, с. 56].

Восьмую группу составляют фитонимы, содержащие сведения об использовании растения в качестве моющего средства путем указания на процесс его использования.

Данные диалектные номинации обусловлены использованием растений для умывания или мытья животных. Так, причина появления фитонимов *умывальница* и *умыванье* (*Coronaria flos-cuculi*) [8, с. 525] – использование растения в связи с содержанием в его сырье сапониноподобного вещества [14, с. 367]: «Настоем этой травы умывают коров после отела, моют лицо и руки от загара» [10, XVII, с. 257]; «Настоем этой травы омывают коров после теления» [8, с. 525].

Таким образом, и в латинской номенклатуре, и в русском языке представлены фитонимы метонимического характера, основанные на принципе переноса «продукт человеческой деятельности – растение, из которого изготавливается продукт» (ср. dial. *чай*, *дудка*; лат. *Saponaria* и liter. *мыльнянка*, dial. *мыльник*). Также в латинской номенклатуре и в русском диалектном языке имеются фитонимы метонимического характера с принципом переноса «цвет – растение, дающее цвет» (ср. лат. *Rubia* и dial. *зеленика*).

Некоторые типы номинаций не характерны для латинской ботанической номенклатуры и имеются только в русском языке. Так, в русском литературном языке и диалектах встречаются фитонимы метонимического характера, основанные на принципе переноса «действие – растение, при помощи которого осуществляется действие» (ср. dial. *запарница*; liter. и dial. *пикан*). Только в диалектах встречаем фитонимы метафорического характера, основанные на принципе переноса «сходство с анатомическими структурами живых существ, их физиологическими субстанциями и продуктами жизнедеятельности» (ср. dial. *кровавник*).

ЛИТЕРАТУРА

1. Анненков, Н. Ботанический словарь : справ. кн. для ботаников, сел. хозяев, садоводов, лесоводов, фармацевтов, врачей, дорогистов, путешественников по России и вообще сел. жителей / Н. Анненков. – Новое, испр., пополн. и расш. изд. – СПб. : Тип. Императ. Акад. наук, 1878. – Разд. паг.
2. Головкин, Б. Н. Этноботаническая этимология и поиск новых полезных растений / Б. Н. Головкин // Бюл. Гл. ботан. сада. – 2004. – Вып. 187. – С. 3–5.
3. Дворецкий, И. Х. Латинско-русский словарь : ок. 50 000 слов / И. Х. Дворецкий. – 4-е изд., стер. – М. : Рус. яз., 1996. – 845 с.
4. Каден, Н. Н. Этимологический словарь латинских названий растений, встречающихся в окрестностях агробиостанции МГУ «Чашниково» / Н. Н. Каден, Н. Н. Терентьева ; под ред. В. И. Мирошенковой. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1975. – 203 с.
5. Лекарственные растения : самая полн. энцикл. / А. Ф. Лебеда [и др.]. – М. : АСТ-пресс книга, 2004. – 907 с.
6. Меркулова, В. А. Очерки по русской народной номенклатуре растений: Травы. Грибы. Ягоды / В. А. Меркулова ; Акад. наук СССР, Ин-т рус. яз. – М. : Наука, 1967. – 259 с.
7. Словарь говоров Русского Севера : [в 7 т.] / Урал. гос. ун-т. – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2001–2018. – [7 т.].
8. Словарь областного вологодского наречия : по рукоп. П. А. Диляторского 1902 г. / Ин-т лингвист. исслед. Рос. акад. наук ; изд. подгот.: А. Н. Левичкин, С. А. Мызников. – СПб. : Наука, 2006. – XV, 677 с.
9. Словарь русских говоров Среднего Урала : [в 7 т.] / Урал. гос. ун-т. – Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1964–1988. – [7 т.].

10. Словарь русских народных говоров : [в 51 вып.] / Акад. наук СССР, Ин-т рус. яз. – Л. ; СПб. : Наука, 1965–2019. – [51 вып].
11. Словарь русских старожильческих говоров средней части бассейна р. Оби. Дополнение : в 2 ч. / под ред. О. И. Блиновой, В. В. Палагиной. – Томск : Изд-во Том. ун-та, 1975. – Ч. 2. – 290 с.
12. Словарь современного русского литературного языка : [в 17 т.] / Акад. наук СССР, Ин-т рус. яз. ; гл. ред.: В. И. Чернышев (гл. ред.) [и др.]. – М. ; Л. : Изд-во АН СССР, 1950–1965. – 17 т.
13. Среднеобский словарь. Дополнение / под ред. В. В. Палагиной. – Томск : Изд-во Том. ун-та, 1983–1986. – 2 ч.
14. Чухно, Т. Большая энциклопедия лекарственных растений / Т. Чухно. – М. : Эксмо, 2007. – 986, [35] с.

УДК 616-056+[159.942+17]-05]:57.018.7-025.54/57:159.923.3

Кулішов С. К.

**Полтавський державний медичний університет, м. Полтава
СИМЕТРІЯ, АСИМЕТРІЯ, ДИССИМЕТРІЯ ОСОБИСТІСНИХ ТА
ЕМОЦІЙНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ЗА ДАНИМИ ПСИХОГРАФІЇ**

Запропоновано та впроваджено алгоритм визначення симетрії, асиметрії, диссиметрії соціальних, особистісних та емоційних характеристик за даними психографії та модифікованого нами варіанту останнього.

Ключові слова: симетрія, асиметрія, диссиметрія, соціально-емоційно-особистісний інтелект

An algorithm for determining of symmetry, asymmetry, and dyssymmetry of social, personal and emotional characteristics based on psychographic data, including a modified version of the latter.

Key words: symmetry, asymmetry, dissymmetry, social-emotional-personal intellects

Предложен и внедрен алгоритм определения симметрии, асимметрии, диссиметрии социальных, личностных и эмоциональных характеристик по данным психографии и модифицированного нами варианта последнего.

Ключевые слова: симметрия, асимметрия, диссиметрия, социально-эмоционально-личностный интеллект

Вступ. В останні десятиліття в освіті загострилася проблема формування цілісного сприйняття навколошньої дійсності [1]. Внаслідок безперервного збільшення обсягу інформації у студентів формується фрагментарне мислення [1]. Ось чому зростає необхідність використання симетрії у побудові структур наукового знання та змісту освіти [1]. Загальна ідея симетрії є базисом систематизації наукового знання та сучасної освіти [1,2]. Здатність симетрії поєднувати переваги первинного дедуктивного поняття та загального індуктивного сприяє виявленню стійких закономірностей [1].

Останнім часом застосовуються спроби встановлення зв'язків проміж психологією та квантовою механікою [3]. Проводиться аналогія проміж процесами категоризації у психології та редукцією хвильової функції у фізиці [3]. Перетворення Лоренца, що лежить в основі загальної теорії відносності, справедливе і для семіотичних систем, зокрема, за побудовою семантичних просторів, категоріальних структур свідомості [3].

Симетрія, асиметрія, диссиметрія особистісних та емоційних характеристик за даними психографії може допомогти з визначенням особливостей множинних форм проявів інтелекту [4,5,6,7]. Така множинність обумовлена вербалними,

просторовими, кінестетичними, логіко-математичними та іншими проявами [4,5,6,7].

Наші попередні дослідження [4,8] дозволили визначити психологічні особливості, стресорну чутливість, емоційний інтелект студентів та викладачів як базис навчально-виховної роботи. Факторні та експериментально-психологічні підходи [4,9,10,11,12] дають можливість визначати структурні особливості інтелекту.

Метою цього дослідження було визначення можливостей використання симетрії, диссиметрії, асиметрії для аналізу соціально-емоційно-особистісного інтелекту.

Методи. Одним із методів цього дослідження було використання симетрії, диссиметрії, асиметрії для визначення особливостей соціально-емоційно-особистісного інтелекту [13]. Найбільш часто застосовували геометричні симетрії, зокрема осьову (дзеркальну), центрну (променеву), обертальну, змінну, гвинтову [13].

Деякі стандарти використовувались для психологічних досліджень, в тому числі соціально-особистісного інтелекту методом Geometric Human Figure Drawing Test™ (TiGeR) [14]. Методологія цього тесту зводиться до малювання людських фігур, в тому числі обличчя трикутником, колом та квадратом; інтерпретації психологічних проекцій на внутрішній світ людини [14] за розглядом семантичних уподобань із трикутників, кіл і квадратів; пропорцій використаних на малюнку трьох геометричних фігур; змістом презентованої людини.

Визначення типів і підтипов за формулою зводиться до переваги семантики геометричних форм [4,14]. Формула першого малюнка вказує на основний підтип, який визначає людину, що належить до певного психологічного типу [14]. Провідний підтип визначає стійкий або домінуючий стан. Формула другого малюнка є актуальним підтиром, що надає можливість оцінити поточний стан людини [4,14]. Формула третьої фігури вказує на підтип, який характеризує усвідомлене або несвідоме бажання змінитися, напрямок зміни небажаного стану на бажаний [4,14]. Формула четвертого малюнка, що виконується без обмежень кількості елементів зображення людини, не описує тип чи підтип, а акцентує на переважну тенденцію самосприйняття та сприйняття інших. Формула цього зображення застосовується для співставлення та аналізу щодо трьох основних формул для з'ясування глибинних особливостей [4,14]. Формула п'ятого малюнка (зображення обличчя) [4,14] не характеризує тип або підтип, проте дозволяє виявити особливості самосприйняття та проекції на суспільні взаємини [4,14], зробити оцінку соціального інтелекту. Таким чином, особистісний інтелект відображають 1-й та 2-й малюнки з уточненнями його особливостей – за 3-м, 4-м та 5-м зображенням [14], соціальний – за 5-м.

Емоційний інтелект відображають малюнки емоцій [4,15]. Аналіз людської фігури за трикутниками, колами та квадратами базувався на семантичних диференціальних методах [14]. Трикутник, що характеризується як "термінова", "наступальна" форма, що повязана з домінуючим початком [14]. Семантичне значення кола є «впорядкування», що психологічно співзвучне характеру лагідності, співчуття та жіночності [14]. Квадрат має "стабільність", а також асоціюється з мужністю [14].

Наша модифікована методологія дослідження емоційного інтелекту була заснована на малюванні людських фігур та облич за такими емоціями, як щастя та

смуток; здивування і огіда; гнів (злоба, лють) і страх (тревога) [16,17,18] трикутниками, колами і квадратами [18]. Індекс співвідношення поділу суми трикутників та квадратів до кількості кіл; коефіцієнт співвідношення поділу кількостей трикутників до кіл; індекс співвідношення поділу кількості квадратів до кіл спрямовані на кількісну характеристику емоцій. Ці індекси досліджували для фігури та обличчя людини [18].

Базисом проведення дослідження було використання концептуальних просторів [19]. Ми запропонували концепцію використання симетрії, диссиметрії, асиметрії для діагностики соціально-емоційно-особистісного інтелекту за деякими доменами:

Домен 1. Якісні характеристики результатів TiGeR [9] шляхом аналізу симетрії, диссиметрії, асиметрії семантичних уподобань із трикутників, кіл і квадратів;

Домен 2. Кількісні характеристики симетрії, диссиметрії, асиметрії соціально-емоційно-особистісного інтелекту за індексом співвідношення поділу суми трикутників і квадратів на кількість кіл; індексом співвідношення кількості трикутників до кількості кіл; індексом співвідношення кількості квадратів до кількості кіл; за показниками співвідношення трикутників, кіл, квадратів зображення людини до обличчя;

Домен 3. Порівняння симетрії, диссиметрії, асиметрії розмірів малюнків щодо вільного поля в людських фігурах за класичними та модифікованими методами TiGeR.

Домен 4. Симетрії, диссиметрії, асиметрії закінченості чи повноти малюнків за класичними та нашими модифікованими методами TiGeR.

Домен 5. Симетрії, диссиметрії, асиметрії розмірів зображення голови, обличчя, в тому числі очей, рта, губ, носа, вух, брів за класичними та нашими модифікованими методами TiGeR.

Домен 6. Симетрії, диссиметрії, асиметрії зображення шиї, верхніх та нижніх кінцівок за класичними та нашими модифікованими методами TiGeR.

Результати. Дані про симетрію, диссиметрію, асиметрію семантичних уподобань із трикутників, кіл і квадратів надали нам можливість визначити особливості характеристик соціально-емоційно-особистісного інтелекту, зокрема за наведеними прикладами, зображення студента О.:

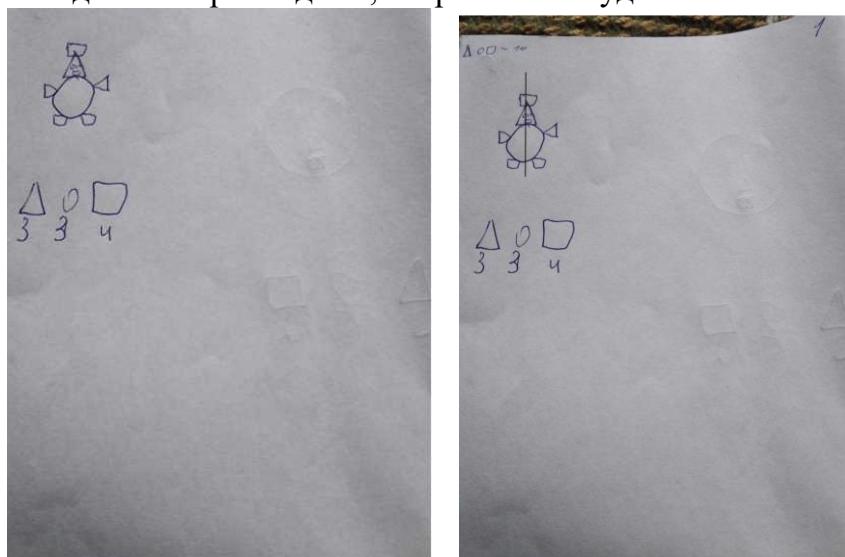

Рис. 1.

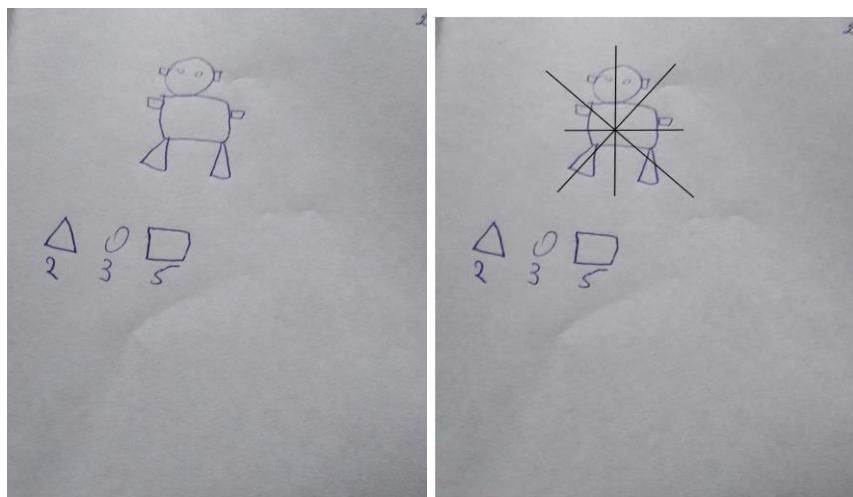

Рис. 2.

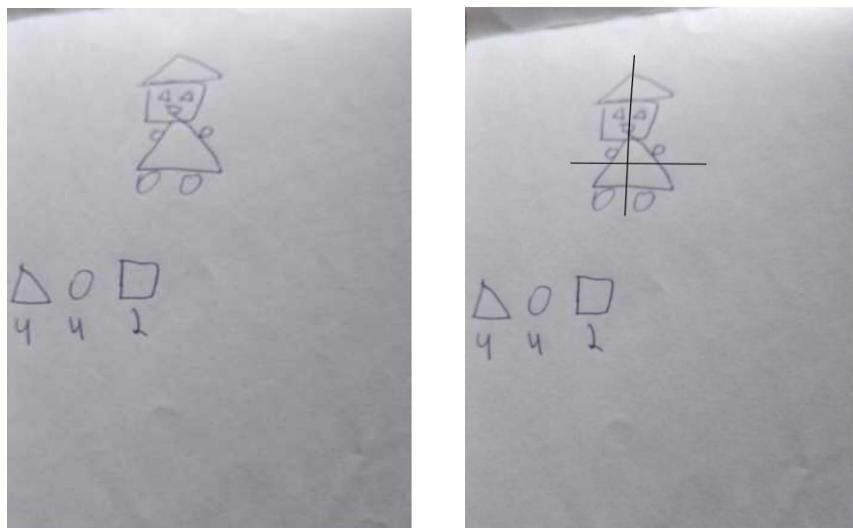

Рис. 3.

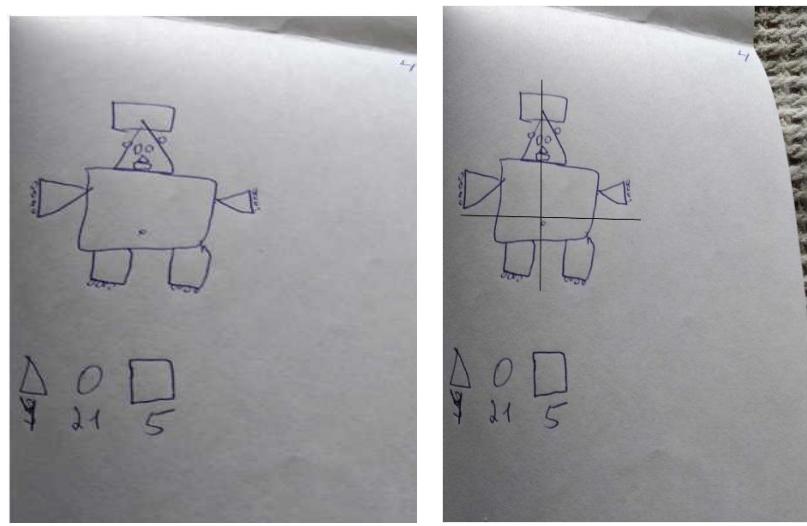

Рис. 4.

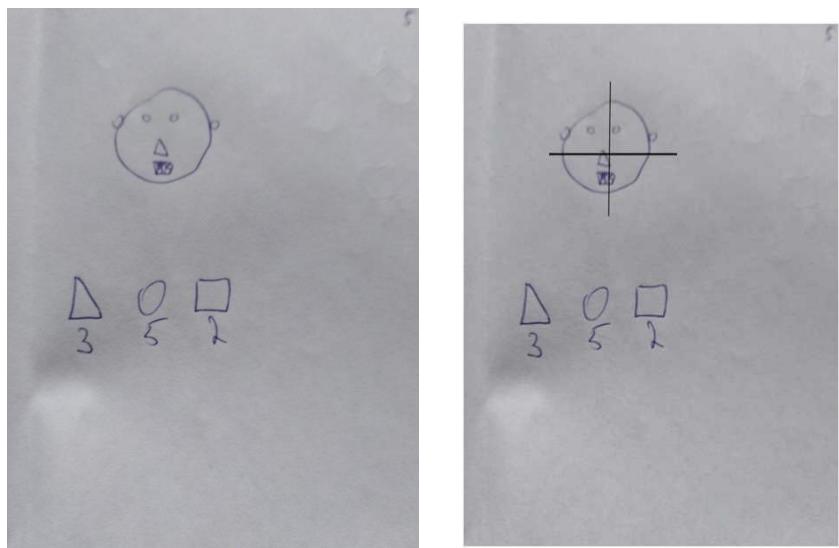

Рис. 5.

Зображення емоцій студентом О.:

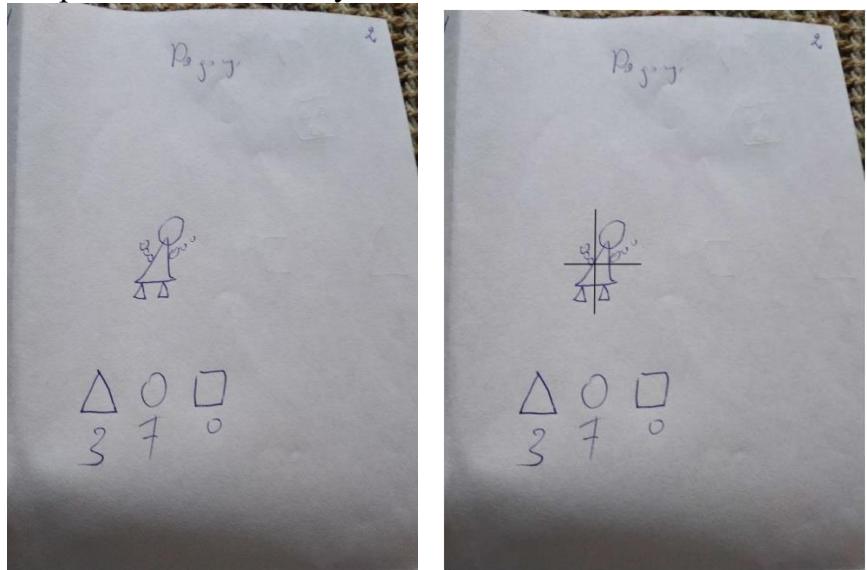

Рисунок проявів радощів

Зображення емоцій студентом В.:

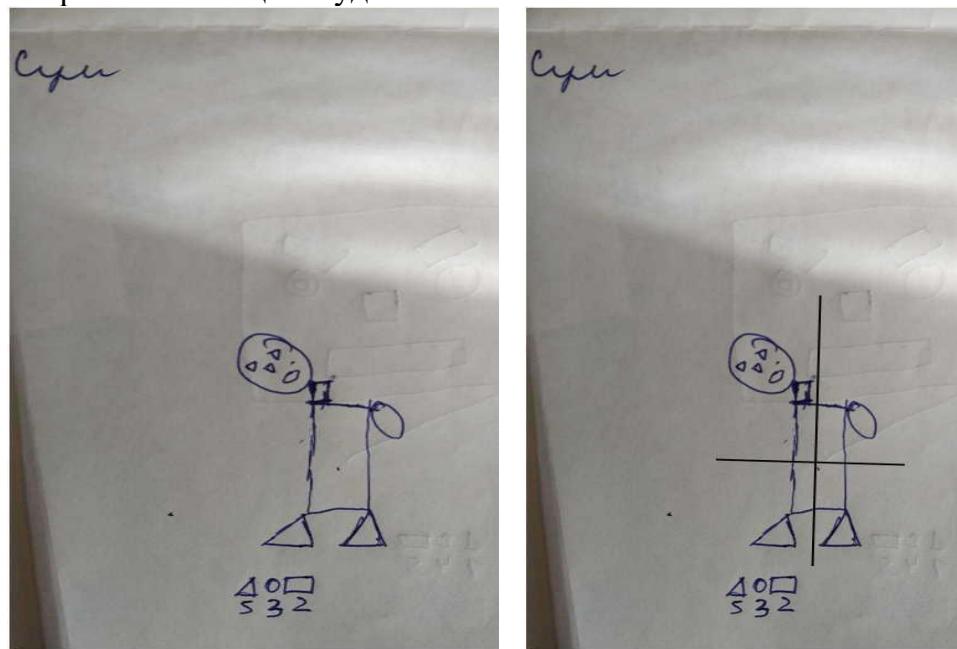

Рисунок суму

Висновки. Співвідношення показників трикутників, кіл, квадратів, розмірів малюнків щодо вільного поля дають нам можливість визначити особливості симетрії, диссиметрії, асиметрії соціально-емоційно-особистісного інтелекту.

Симетрія, диссиметрія та асиметрія є базисом пізнання внаслідок можливості проникнення у сутність явищ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гапонцев В. Л., Федоров В. А., Гапонцева М. Г. Принцип симметрии как основа интеграции в науке и его значение для образования // Образование и наука. 2019. Т. 21. № 4. С. 9–35. DOI: 10.17853/1994-5639-2019-4-9-35
2. Нагдян Р.М. Принцип симметрии в психологии и образовании / Р. М. Нагдян.– Ереван, Издательский дом Лусабац, 2019.- 268 с.
3. Петренко В. Ф., Супрун А. П. Методологические пересечения психосемантики сознания и квантовой физики. — 2-е изд., доп. — М.; СПб.: Нестор-История, 2017. 380 с. ISBN 978-5-4469-1142-4
4. Кулішов С.К. Методології визначення соціально-емоційно-особистісного інтелекту Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи: збірник статей V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Полтава, 19-20 листопада 2020 р.). – Полтава : Вид-во “Астрай”, 2020. – С. 237- 241.
5. Gardner H. Multiple intelligences: the theory in practice. New York : Basic Books, 1993. 304 р.
6. Шпак М. Емоційний інтелект в контексті сучасних психологічних досліджень [Електронний ресурс] / М. Шпак // Психологія особистості. - 2011. - № 1. - С. 282-288. http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Po_2011_1_36.pdf.
7. Kulishov S.K., Iakovenko O.M. TRAINING OF CREATIVE CLINICAL THINKING AS DERIVATIVE OF MULTIPLE INTELLIGENCE MANIFESTATIONS. - Poltava: ResearchGate, 2017. 92 p.
https://www.researchgate.net/publication/319182906_TRAINING_OF_CREATIVE_CLINICAL_THINKING_AS_DERIVATIVE_OF_MULTIPLE_INTELLIGENCE_MANIFESTATIONS
8. Ждан В.М., Похилько В.І., Кулішов С.К. Визначення психологічних особливостей, стресорної чутливості, емоційного інтелекту студентів студентів та викладачів як базис навчально-виховної роботи. // Збірник «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». Додаток до Вип 37, том II (70), 2016. - С. 96-103.
9. Руда Н.Л. Соціальний інтелект у структурі інтелекту. //Проблеми сучасної психології. 2013. Випуск 21. С. 621-629.
10. Гилфорд Д. Три стороны интеллекта задач. Психология мышления. М.: «Прогресс», 1965. С. 434– 437.
11. Айзенк Г. Ю. Понятие и определение интеллекта. //Вопросы психологии. 1995. № 1. С. 111 – 131.
12. Mayer J.D., Caruso D.R., Salovey P. The Ability Model of Emotional Intelligence: Principles and Updates //Emotion Review, 2016, Vol. 8, No. 4. P. 290–300.
13. Symmetry by Hermann Weyl; Princeton University Press; 1952, Princeton, New Jersey; 168 p.
14. Libin A.V. (2008) “Psychographic test: a constructive human figure of geometric shapes” / A.V. Libin, Libin A.V. and V.V. Libin; 2008, Moscow: Eksmo, 368 p.
15. Kulishov S. Modified methods of emotional intelligence investigation of sick and healthy persons. The V th International scientific and practical conference «STUDY OF MODERN PROBLEMS OF CIVILIZATION» (October 19-23, 2020 Oslo, Norway; 2020, P. 209 - 213.
16. Ekman, P., & Cordaro, D. What is meant by calling emotions basic. //Emotion Review. 2011. 3(4). P. 364-370
17. Keltner D., Sauter D., Tracy J., Cowen A. Emotional Expression: Advances in Basic Emotion Theory. // J. Nonverbal Behav. 2019. 43(2). P. 133–160. doi:10.1007/s10919-019-00293-3.
18. Kulishov S. Modified methods of emotional intelligence investigation of sick and healthy persons. The V th International scientific and practical conference «STUDY OF MODERN PROBLEMS OF CIVILIZATION» (October 19-23, 2020 Oslo, Norway; 2020, P. 209 - 213.

19. Gärdenfors P, Williams M-A. Reasoning about Categories in Conceptual Spaces, Proceeding IJCAI'01 Proceedings of the 17th international joint conference on Artificial intelligence, Morgan Kaufmann Publishers Inc. San Francisco, CA, 2015, 1; P. 385-392

УДК 811.124:378.4:61

Лебедь Ю. Ф.

**Харківський національний медичний університет, м. Харків
ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ЛАТИНСЬКОЇ
МОВИ**

У цій статті розглядаються інноваційні підходи до вивчення латинської мови як іноземної на основі мультимедіа та комп'ютерних технологій. Показуються переваги використання нових технологій та проблеми їх інтеграції у навчальний процес.

Ключові слова: інноваційність, латинська мова, мультимедіа, ігрова форма, взаємодія.

This article discusses innovative approaches to learning Latin as a foreign language based on multimedia and computer technology. The advantages of using new technologies and the problems of their integration into the educational process are shown.

Key words: innovation, Latin language, multimedia, game form, interaction.

В этой статье рассматриваются инновационные подходы к изучению латинского языка как иностранного на основе мультимедиа и компьютерных технологий. Показываются преимущества использования новых технологий и проблемы их интеграции в учебный процесс.

Ключевые слова: инновационность, латинский язык, мультимедиа, игровая форма, взаимодействие.

Педагогічній діяльності завжди була притаманна інноваційність, як найважливіша характеристика, яка відображає процес розвитку педагогічної науки і практики. Різні нововведення у сфері інновації набувають все більшого розповсюдження. Саме вони покликані сьогодні зробити гармонічними відносини в освітньому процесі, довести результати освітньої діяльності до вимог суспільства і індивідуальних потреб людини, вирішити проблеми формування соціальної і успішної особистості.

«Забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності» – одне із основних завдань вищих навчальних закладів [3]. Саме розуміння того, що освіта – це один із головних факторів інноваційного розвитку суспільства, дає сьогодні поштовх до стратегічного вирішення завдань і забезпечення системного реформування національної вищої школи, адекватної модернізації та інтеграції її до європейського економічного, культурного та інформаційного простору.

У ключі вищезазначеного проблема інноваційних методів навчання залишається однією із актуальних у світовій педагогічній і науково-дослідній діяльності. Так інноваційні процеси у вищій школі стали об'єктом вивчення як зарубіжних, так і українських учених (А. М. Алексюка, І. І. Добросок, Г. П. Клімової, Г. П. Коцури, С. О. Нікітчиної, В. Г. Кременя, В. В. Ільїна, С. В. Пролеєва, М. В. Лисенка, П. Ю. Сауха, М. М. Булинського, М. І. Потєєва, В. А. Федорова, Є. Д. Колегова, А. Алексюк, Р. Гуревич, А. Павленко і С. Стешенко, М. Кадемії, І. Богданової, О. І. Абдалова, О. Ю. Ісакової,

О. В. Василенко, І. О. Галиці і О. С. Галиці, В. В. Докучаєвої, О. В. Фатхутдінової) [2].

Глобальна комп'ютеризація охопила всі сфери діяльності, у тому числі науку та освіту. Розвиток Інтернету та появу багатьох комп'ютерних програм, які спрощують процес навчання, значною мірою змінили вивчення іноземних мов, зокрема латинської, прискоривши та полегшивши роботу з автентичними джерелами.

Програма підготовки в медичних закладах вищої освіти для різних спеціальностей передбачає вивчення студентами латинської мови. Саме латинська мова продовжує залишатися базовою мовою завдяки своїм особливостям: ємності та лаконічності (одним словом можна передати те, що в інших мовах доводиться позначати кількома словами: amblyopia, ае f – ослаблення зору без об'єктивних патологічних даних у самому оці, keratitis, tidis f – запалення рогівки ока тощо); структурованості (частини слова латинської мови (префікси, корені, суфікси) зберігають однакове значення у різних словах (клінічні терміни мають складну структуру, яку легко зрозуміти, володіючи знаннями про окремі елементи; якщо студент знає, що таке entero (кишечник) та nephro (нирка), він відразу зрозуміє значення процедур enterorrhagia (кишкова кровотеча) та nephropexia (оперативне втручання з фіксації нирки); систематичності (завдяки чіткій логіці та наявності численних суфіксів та префіксів з чітким значенням можливості латинської мови для класифікації та опису хвороб практично безмежні); універсальності (студенти медичних вузів усього світу вивчають латину і використовують її у роботі; давня практика застосування латинської мови поєднує медиків усього світу, сприяє уніфікації медичної літератури та освіти загалом).

Особливу роль латинської мови можна відзначити у фармакології. Переклад ліків латинською – звичайна практика для кожного нового препарату. Це гарантує те, що українські лікарі зрозуміють рецепт іноземного колеги. Тільки так можна орієнтуватися у безмежному морі лікарських препаратів.

Велика кількість досліджень і практика показують, що студенти отримують більше задоволення від використання різних інноваційних технологій і віддають їм перевагу при вивчені латинської мови. Адже комп'ютерні навчальні програми мають низку переваг перед традиційними методами навчання, будучи, насамперед, засобами прямої аудіовізуальної інтерактивної взаємодії. Застосування їх на заняттях разом із традиційними методами навчання дозволяє тренувати різні види мовної діяльності, усвідомити природу мовних явищ, формувати лінгвістичні здібності, створювати комунікативні ситуації, автоматизувати мовні та мовленнєві навички та забезпечити реалізацію індивідуального підходу та інтенсифікацію самостійної роботи учня, а також сприяє підвищенню пізнавальної активності, мотивації та якості знань студентів.

Так завдяки різним педагогічним технологіям, які виділяє І. М. Дичківська, [1, с. 30–31] студенти більше залучені в навчальний процес і сприймають використання комп'ютера як інноваційний та привабливий метод. Використання комп'ютерних технологій може знизити занепокоєння студентів, забезпечуючи незалежне навчальне середовище вільне від оцінювання, в якому студенти почуваються більш розслабленими і від якого отримують більше задоволення від процесу вивчення мови. Он-лайн аудіо та відео ресурси посилюють інтерес до вивчення іноземної мови та дозволяють використовувати захоплюючий та спонтанний підхід, який стимулює емоційний відгук студентів на мовний матеріал.

Вивчення латинської мови як іноземної допомагає студентам-медикам, які мають гарні технічні та комп'ютерні навички досягти успіхів на заняттях, які могли б не бути досягнуті, якби використовувалися лише традиційні підходи.

Комп'ютерні технології розвивають самостійну роботу студентів, дозволяючи самостійно вибирати темп вивчення матеріалу, завдання, необхідні для досягнення поставлених навчальних завдань, місце та час роботи.

Інноваційний підхід до вивчення латинської мови з використанням комп'ютерних технологій та мультимедіа вимагає додаткового вивчення та тестування на практиці. Успіх його використання залежить від того, чи готові викладачі проявити ініціативу та повною мірою використати переваги мультимедійного та комп'ютерного навчання, виявляти та вирішувати проблеми. Якщо викладачі вивчатимуть нові методики, узагальнюватимуть досвід та поступово покращуватимуть методи викладання, мультимедіа внесе позитивні зміни у процес вивчення латинської мови та допоможе досягти великих успіхів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волошина О. В. Педагогіка інновацій у вищій школі. Навчально-методичний посібник. Вінниця, 2014. 161 с.
2. Інноваційні методи навчання у вищій школі України. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/Klimova/6_3.pdf (дата звернення: 11.11.2021).
3. Про вищу освіту [Текст] : Закон України від 1 лип. 2014 р. № 1556-VII // Офіц. вісн. України. 2014. № 63. Ст. 1728.

УДК 378.241

Лесний В.В., Лесна А.С.

Харківський національний медичний університет, Харків
ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ НА КЛІНІЧНІЙ КАФЕДРІ
МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ
WAYS TO IMPROVE THE QUALITY OF EDUCATION AT THE
CLINICAL DEPARTMENT OF THE MEDICAL UNIVERSITY DURING THE
PANDEMIC

Метою даної роботи було проаналізувати якість вивчення практичних навичок за допомогою сучасних хірургічних симулаторів у малих академічних студентських групах. За для забезпечення протиепідемічних заходів студенти були поділені на малі академічні групи, розташування у "операційному залі" з умовою 1 особа на 10 м², при нормальній температурі тіла здобувачів освіти. За допомогою box-лапароскопічного симулатора студент знайомиться з лапароскопічним інструментарієм. Заняття в малих групах дозволяє засвоїти маніпуляцію накладання ендоскопічного кишкового шва за 3,0±0,5 хвилин, після чого контрольне тестування студенти вирішують з результатом 90±10%. За допомогою LAP Mentor-ендоскопічного симулатора студенти виконують оперативні втручання, що відбувається в умовах реалістичного тактильного зворотнього зв'язку, реалістичної візуалізації патологічноzmінених органів. Контрольне тестування студенти проходили в найкоротші терміни з 100% результатом.

Ключові слова: практичні навички з хірургії, симулляційне навчання.

The purpose of this work was to analyze the quality of learning practical skills with using modern surgical simulators in small academic student groups. To ensure anti-epidemic measures, students were divided into small academic groups, located in the "operating room" with the condition of 1 person per 10 m², at normal body temperature

of the students. Through the box-laparoscopic simulator, the student gets acquainted with the laparoscopic instrumentation. Lesson in small groups allows you to master the manipulation of the imposition of an endoscopic intestinal suture in 3.0 ± 0.5 minutes, after which the students solve the control testing with a result of $90 \pm 10\%$. With the help of the LAP Mentor-endoscopic simulator, students perform surgical interventions in conditions of realistic tactile feedback, realistic visualization of pathologically altered organs. The students passed control testing in the shortest possible time with a 100% result.

Key words: practical skills in surgery, simulation training.

Целью данной работы было проанализировать качество изучения практических навыков с помощью современных хирургических симуляторов в малых академических студенческих группах. Для обеспечения противоэпидемических мероприятий студенты были разделены на малые академические группы, расположение в "операционном зале" с условием 1 человек на 10 м^2 , при нормальной температуре тела студентов. Посредством box-laparoscopicского симулятора студент знакомится с лапароскопическим инструментарием. Занятие в малых группах позволяет усвоить манипуляцию наложения эндоскопического кишечного шва за $3,0 \pm 0,5$ минуты, после чего контрольное тестирование студенты решают с результатом $90 \pm 10\%$. С помощью LAP Mentor-эндоскопического симулятора студенты выполняют оперативные вмешательства, происходящие в условиях реалистической тактильной обратной связи, реалистической визуализации патологически измененных органов. Контрольное тестирование студенты проходили в кратчайшие сроки со 100% результатом.

Ключевые слова: практические навыки по хирургии, симуляционное обучение.

Постановка проблеми і аналіз останніх досліджень. Навчання майбутніх лікарів має бути постійним, інформативним, якісним... Професіоналізм сучасних лікарів - це не лише сукупність знань, а й вміння використовувати їх на практиці.

Дистанційне навчання на клінічній кафедрі, реорганізація медичного процесу зіткнулися зі труднощами опанування практичних навичок відповідно до календарно-тематичного плану навчання. Проаналізувавши світовий досвід провідних країн можна окреслити шляхи вирішення ситуації. Практичні навички можна засвоїти використовуючи технології віртуальної реальності (Oculus Rift S, VR-контролерів), провести дослідження віртуальної моделі пацієнта, виконати базові навички (від визначення групи крові до апендектомії). Ліквідувати дефіцит комунікативних навичок студента з пацієнтами можна завдяки технологіям додаткової реальності [1, с. 344]. Студент може приймати активну участь в проведенні лікарських оглядів, задаючи, опосередковано, в режимі реального часу питання викладачеві, пацієнту за допомогою окулярів Google glass [2, с. 277].

Удосконалення технологій дистанційного навчання, впровадження іноваційних підходів дозволить усунути проблеми вивчення навчальної програми під час складної епідеміологічної ситуації, реформування медичної освіти в Україні.

Формулювання завдання дослідження. Метою даної роботи було проаналізувати якість вивчення практичних навичок за допомогою сучасних

хірургічних симуляторів (бокс-лапароскопічний симулятор, LAP Mentor-ендоскопічний симулятор) у малих академічних студентських групах.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Згідно конусу засвоєння навчання за Едгаром Дейлом відомо, що найкращий результат (більше 75%) опанування нового матеріалу можна досягти тільки застосовуючи його на практиці чи під час імітації реальної діяльності. Сучасна хірургія розвивається шляхом впровадження мінінвазивних технологій, тому вже студенти 3, 4 курсів повинні знайомитися не лише з теоретичної базою ендоскопічних втручань, а й частково опановувати практичні навички ще до вступу до інтернарути з хірургії.

За для забезпечення протиепідемічних заходів студенти були поділені на малі академічні групи, розташування у “операційному залі” з умовою 1 особа на 10 м², при нормальній температурі тіла здобувачів освіти.

За допомогою бокс-лапароскопічного симулятора студент знайомиться з лапароскопічним інструментарієм (троакари, лапароскоп, затискач кишковий, затискач зігнутий “Мериленд”, затискач хірургічний “Кобра”, ретрактор, кліпс-аплікатор, гачок Редіка) та намається освоїти прості маніпуляції у двовимірному просторі (захват тканин, прошивання, накладання екстра- чи інтракорпоральних вузлів). Заняття в малих групах (5-6 осіб) з дотриманням протиепідемічних заходів (гумові рукавички, захисна медична маска, дезінфекція поверхонь кожні 4 години) дозволяє, наприклад, засвоїти маніпуляцію накладання ендоскопічного кишкового шва за $3,0 \pm 0,5$ хвилин, після чого контрольні тестові питання (не менше 10) студенти вирішують з результатом $90 \pm 10\%$.

За допомогою LAP Mentor-ендоскопічного симулятора студенти виконують оперативні втручання (апендектомію, холецистектомію, ушивання перфоративної виразки), що відбувається в умовах реалістичного тактильного зворотнього зв'язку, реалістичної візуалізації патологічноzmінених органів, з застосуванням широкого діапазону хірургічних інструментів і різноманітних конфігурацій положення троакарів. З точки зору протиепідемічних заходів заняття на LAP Mentor-ендоскопічному симуляторі не потребує, навіть, безпосередньої присутності викладача, програмне забезпечення самостійно дає заключення на основі OSATS (об'єктивної структурованої оцінки технічних навичок), з графічними кривими освоєння процесу навчання. Контрольне тестування (елементи трикутника Кало, будова пахвинного каналу, Дугласів простір) студенти проходили в найкоротші терміни з 100% результатом.

Висновки з цього дослідження та перспективи. Арсенал засобів, наявних в системі медичної освіти в даний час, широкий як ніколи раніше. Застосування симуляційного навчання не тільки покращує практичні навички здобувачів освіти, але й дозволяє краще засвоїти теоретичний матеріал. Етапне засвоєння практичних професійних навичок можливе навіть в умовах пандемії коронавірусної інфекції з використанням бокс-лапароскопічного симулятора або LAP Mentor-ендоскопічного симулятора.

ЛІТЕРАТУРА

1. Joshi A., Novaes M.A., Iyengar, S. Evaluation of a tele-education programme. J. Telemed. Telecare. 2011. №17. P. 341–345.
2. Flannery M., Villarreal K.F. Training using simulation in internal medicine residencies: an educational perspective. Am J Med Sci. 2015. № 49. P. 276-278.

*Lysanets Yu.V., Bieliaieva O.M., Morokhovets H.Yu.,
Ostrovska L.Y., Purdenko T.Y.*

Poltava State Medical University, Ukraine

THE KEY BENEFITS OF APPLYING THE “FISHBOWL” MODEL IN MEDICAL EDUCATION

The article examines the methodological potential of the fishbowl model in the process of training specialists in the field of knowledge 22 "Healthcare". The author outline the leading methodological algorithms of its introduction in higher education. The expediency of applying the fishbowl model at institutions of higher medical education has been substantiated. The research may be of interest to teachers of medical universities, as well as specialists from other professional fields in the process of planning classroom activities and developing teaching materials.

Key words: the fishbowl model, field of knowledge “22 Healthcare”, specialists of the second (Master's) level of higher education.

У статті досліджено методологічний потенціал методу “Фішбоул” у процесі підготовки фахівців галузі знань 22 “Охорона здоров’я”. Окреслено провідні методологічні алгоритми дослідженого підходу впровадження у вищій освіті. Обґрунтовано доцільність застосування методики “the fishbowl model” у закладах вищої медичної освіти. Дослідження може бути цікавим викладачам медичних вишів, а також фахівцям з інших професійних галузей у процесі планування навчальних занять та розробки навчально-методичних матеріалів.

Ключові слова: методу “Фішбоул”, галузь знань 22 “Охорона здоров’я”, фахівці другого (магістерського) рівня вищої освіти.

The quality of professional medical training is a topical issue for clinical and educational setting due to modernization and reform processes at the present stage of the society's development [4; 6; 7]. The possible ways for updating and improving the learning content in higher medical education have already been highlighted in our previous works [1; 2; 3; 5]. The aim of this paper is to examine the methodological potential of the fishbowl model in the process of training specialists in the field of knowledge 22 “Healthcare”.

In the fishbowl model, students located inside the “fishbowl” (the contributors) actively discuss relevant classroom issues by asking questions and sharing their opinions. At the same time, students located outside the “fishbowl” (the listeners) listen carefully, take notes and reflect on the presented ideas. Afterwards, students outside the “fishbowl” provide their feedback. Students subsequently switch their roles of contributors and listeners. In such a manner, all participants are actively engaged in the classroom conversations.

For instance, in the English for Professional Purposes classroom, 1st-year dental students are asked to compare different types of fillings – each student chooses one type, describes its benefits and drawbacks by several criteria. Then students work in pairs and discuss their preferred choices, comparing and contrasting them (e.g., silver amalgam fillings vs. tooth-collared composite fillings). Next, we apply the fishbowl model. We choose 4 students who have had the most constructive conversations in pairs to form a “fishbowl” and further negotiate their ideas in front of fellow students. We use the following prompt starters: “What is your opinion? Why?”; “What are the advantages/disadvantages of...?”; “Which has the heaviest/ strongest evidence?”; “How

does the evidence for your argument compare to mine?”, and response starters: “Even though it seems that ...”; “That is a valid point, but...”; “I think the negatives of... outweigh the positives of ...” and the like. After the “fishbowl” group has some discussion and other students contributed their feedback, we scaffold students’ conversation skills by suggesting them several models of patients (e.g., a young well-to-do man who is allergic to metal amalgams), and students have to adjust their evaluations to these specific situations – some of their previous comparisons become irrelevant, while other strengths and weaknesses of the discussed options become pertinent [5].

The benefits of the fishbowl model include:

- a more student centered approach;
- a more interactive type of learning;
- students’ active engagement as opposed to passive listening in the traditional classroom;
- improved interpersonal relationships, collaborative study and communication skills;
- flexibility and students’ ability to learn at their own pace;
- reviewing the concepts in a stepwise manner, which leads to better memorizing of the material;
- the possibility of formative assessments and eliciting learning gaps.

At the same time, the fishbowl model can involve a range of potential challenges and limitations. First of all, it requires a high level of personal responsibility and motivation from students. In the fishbowl model, a proficiently developed content for pre-class activities is of primary importance and therefore is an essential task for educators. Furthermore, the teaching content must be constantly tested, adapted to learners’ needs (e.g., video length, etc.), updated and improved. In other words, teachers’ significant effort and increased preparation time are needed.

Thus, it is expedient to use the the fishbowl model in the process of teaching medical students. The undeniable benefits of using the fishbowl model consist in the fact that this methodology significantly extends the graduates’ possibilities in real communication, promotes higher order cognitive thinking, facilitates deeper understanding of concepts, stimulates interactive application of knowledge, and thus prepares them for the globalized world. At the same time, possible challenges in implementing this approach should be anticipated, carefully studied and mitigated. The present study may be of interest to teachers at medical universities, as well as to academic staff from other subject areas in planning training sessions and development of teaching materials.

REFERENCES

1. Беляєва О. М. Інтегративність як системоформівний принцип професійної лінгводидактики / О. М. Беляєва // Вісник Черкаського університету. – 2009. – Вип. 149. – С. 106–109.
2. Беляєва О. М. Міжпредметна інтеграція як умова підвищення якості навчання латинської мови за фаховим спрямуванням / О. М. Беляєва, Ю. В. Лисанець // Активні методи викладання латинської та іноземних мов у вищих навчальних закладах МОЗ України на базі кафедри іноземних мов : матер. семінару-наради завідувачів однопроф. кафедр іноземних та латинської мови ВМ(Ф)НЗ України, 6-7 жовтня 2016 р., Дніпро : Вид-во ДМА, 2016. – С. 6–11
3. Беляєва О.М. Категорії “знання”, “уміння” і “навички” в дидактиці та лінгводидактиці / О.М. Беляєва, Ю.В. Лисанець // Аспекти дослідження іноземних мов і лінгводидактичні основи викладання : збірник наукових праць. – Полтава, 2016. – Вип. 16. – С. 7–14.
4. Bieliaieva O. Methodological Feasibility of Using the Content and Language Integrated Learning Approach in Medical Education / O. Bieliaieva, Yu. Lysanets // Актуальні питання медичної

(фармацевтичної) освіти іноземних громадян: Проблеми та перспективи: збірник статей навчально-наукової конференції з міжнародною участю (22 листопада 2018 р., м. Полтава). – Полтава : Українська медична стоматологічна академія, 2018. – С. 7–8.

5. Lysanets Yu.V. The Role of Conversation Analysis Tool in Developing Communication Skills of Medical ESL Students / Yu.V. Lysanets, O.P. Protoven // Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи: матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (8-9 червня 2017 року, м. Полтава). – Полтава : Астрага, 2017. – С. 150–152.

6. Morokhovets H.Yu. Developing the Professional Competence of Future Doctors in the Instructional Setting of Higher Medical Educational Institutions / H.Yu. Morokhovets, Yu.V. Lysanets // Wiadomości Lekarskie. – 2017. – Tom LXX. – Nr 1. – P. 101–104.

7. Robinson A. Implementation of the Integrative Approach to Teaching Medical English for Academic Purposes / A. Robinson, Yu. Lysanets, O. Bieliaieva // Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи : збірник статей ІІІ Міжнародної наук.-практ. конф., Полтава, 31 травня–01 червня 2018 р. – Полтава : Вид-во «Астрага», 2018. – С. 273–281.

UDC: 811.111'42

¹Lysanets Yu.V., ¹Bieliaieva O.M.,
²Pavelieva A.K., ¹Havrylieva K.H.

¹Poltava State Medical University, Ukraine

²National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic", Ukraine

THEORETICAL ASPECTS OF COMPARING THE SEMIOTIC PROPERTIES OF LITERATURE AND CINEMA

У статті обґрунтовано вибір семіотичної парадигми як основи для зіставного аналізу літературного твору та кінофільму. Простежено найважливіші складові елементи та особливості знакових систем текстів літератури та кінематографу. З'ясовано властивості різних художніх систем, здійснено зіставлення складових стилістичних елементів, простежено особливості їхньої трансформації під час кіноадаптації. Матеріали дослідження можуть бути використані у процесі підготовки до навчальних семінарів з англійської мови та актуальних питань іноземної мови.

Ключові слова: семіотика, знак, художній текст, кінотекст, кіноадаптація.

The article substantiates the choice of semiotic paradigm as a basis for comparative analysis of a literary work and a film. The most important constituent elements and features of semiotic systems of texts in literature and cinema are outlined. The properties of different art systems are clarified, the components of stylistic elements are compared, the peculiarities of their transformation during film adaptation are traced. Research findings can be used in preparation for training seminars on English and foreign language issues.

Key words: semiotics, sign, literary text, cinematic text, film adaptation.

Texts of literature and cinema are complex symbolic formations that have their own peculiarities. They can use the semiotic systems of other texts, modeling their properties [1, p. 115]. The analysis of the properties of literary and cinematic texts suggests that they have many common features. S. Eisenstein drew attention to the greatest similarity of cinema with literature, analyzing the principle of cinematic editing [2, p. 135]. At the same time, there are some significant differences between the texts of cinema and literature. Semiotics, which deals with the study of art, focuses on the relationship of different levels in the symbolic structure of the text, which are between

the signified and the signifier, where the signified is the concept, the idea of the work of art, its highest level, and the signifier is the final embodiment of the design in the sequence of signals that are perceived by the senses and, accordingly, the lowest level of the work [4, p. 139]. The signifier consists of material messages that encode the idea, i.e., the signified [4, p. 140].

Semiotic analysis of a literary text includes the study of semantic (meaning, content, themes, characters, etc.) and formal (plot, plot, composition, etc.) levels of the work of art [2, p. 616]. The smallest unit of content in a literary text is a sentence, and in some cases – a word, if it has a certain semantic load and can be interpreted as a sign. Semiotic analysis of the text of the cinema, similarly, includes the study of its content (theme, idea, characters, etc.) and formal (editing, sequence of frames, sound series, etc.) characteristics. Comparing the texts of literature and cinema, it should be noted that cinema as an art form is synthetic in nature and combines beauty, musicality, literature, theater. Literature, in contrast to cinema, does not possess all the above-mentioned means of artistic expression, its only means of expression is language. As Yu. Lotman points out, cinema in its essence is a synthesis of two narrative tendencies: visual ("moving painting") and verbal. Speaking about the cinematic text as a linguo-visual concept, Yu. Lotman also emphasizes the important role of the so-called "iconic signs" – primarily "facial expressions, gestures, and for highly emotional language – elements of theatrical play" [3, p. 53]. U. Eco distinguishes images, music, sounds and language in the composition of the cinematic text [6, p. 55]. According to the researcher, the structure of the cinematic text involves verbal and non-verbal, acoustic and visual means (Table 1).

Table 1
The system of expressive means in cinematography

Means of cinematography	Verbal	Non-verbal
Acoustic	Language of characters, behind-the-scenes language, songs	Natural noises, technical noises, music
Visual	visual captions, inscriptions	character images, character movements, landscape, interior, special effects

Thus, the cinematic text contains elements of different artistic systems, which is the most important property of this phenomenon. Hence, S. Eisenstein, commenting on the cinematic synthesis, noted: "The completed film is a unity of various means of expression and influence, which cannot be compared with anything: the life of an imaginary image and play of a real actor, editing rhythm and plastic frame construction: music, noise; mise-en-scène and mutual play of fabric textures; light and tonal composition of speech, etc. In a successful work, it is merged together" [2, c. 102]. Both the cinematic and the literary texts have their own structure. The smallest unit of cinematography is the editing frame, which is the "cell" of the film's content. The microstructure of the film (frame) contains a reflection of its macrostructure, which is derived from the theme. In other words, the theme of the artistic text is implicitly present in every detail of the work, in its entire structure [5, p. 199]. With the help of editing, individual editing frames are combined into parts of the content (also certain characters) – scenes, episodes. Thus, the cinematic text acquires its integrity. In general, literary text

and film text have much in common in their structure and means of influencing the reader / viewer. But there are units in cinema that naturally are not used in the literary text. For instance, the close-up technique is characteristic only of the art of cinema. It re-focuses the viewer's attention from the whole to the part, to a certain element of the structure that needs to be highlighted [5, p. 174].

Thus, the literary text and the cinematic text can be compared with each other on the basis of their belonging to semiotic structures. Each expressive means (a sign) represents specific information in the given texts. Interacting, the signs create a holistic picture that affects the perception of the text by the recipient. Texts of cinematography and literature both common features (becoming works of art only in the act of perception; creation of the ideal world; autonomous existence in time; a wide field of expressive possibilities, etc.), and distinctive peculiarities (the means of expression in a literary text is language, in cinematography – an image, editing, behind-the-scenes verbal signs, music, etc.). However, despite some differences, among all kinds of art, literature and cinematography are the closest to each other. That is why the transition of one marked semiotic unity into another, that is, the artistic "translation" of a literary text into a cinematographic one, is quite possible.

REFERENCES

1. Куцепал С. Семіотика як органон пізнання / С. Куцепал // Філософські обрї. – 2006. – №16. – С. 90-100.
2. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р.Т. Гром'яка, Ю.І. Коваліва, В.І. Теремка. – 2-е вид., доп. – К. : ВЦ “Академія”, 2006. – 752 с.
3. Лотман Ю. Структура художественного текста / Ю. Лотман. – М. : Искусство, 1970. – 384 с.
4. Почепцов Г.Г. Семіотика / Г.Г. Почепцов. – М. : Рефл-бук Ваклер, 2002. – 432 с.
5. Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук / М. Фуко. – Санкт-Петербург, 1994. – 405 с.
6. Эко У. Роль читателя. Исследования по семиотике текста / У. Эко. – Санкт-Петербург : Симпозиум, 2005. – 502 с.

УДК 378.016:811.124:37.147.091.33–028.22

Литовська О.В.

Харківський національний медичний університет, м. Харків
ВИКОРИСТАННЯ КІНО ТА ТЕЛЕСЕРІАЛІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ
ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ

Використання відеоматеріалів постає дієвим інструментом при вивчені іноземних мов, перш за все з метою розвитку комунікативної компетентності. Перед викладачем латинської мови стоїть завдання активізувати мотивацію до її вивчення та підібрати приклади функціонування латини у професійному та повсякденному дискурсі. Загальне зростання інтересу медіа до латини знаходить відбиття і у кіно та телебаченні: спостерігаємо використання латини на різних рівнях (від назв творів до мови персонажів). У роботі запропоновано огляд ежисвання латини у сучасному кіно й на телебаченні та представлено можливі вектори використання цього явища у роботі із здобувачами освіти.

Ключові слова: латинська мова, відеоматеріали, комунікативна компетентність, «жива латина», мотивація, kino, телебачення

Использование видеоматериалов является действенным инструментом при обучении иностранным языкам, прежде всего с целью развития коммуникативной компетентности. Перед преподавателем латинского языка стоит задача активизировать мотивацию к его изучению и подобрать примеры

функционирования латинского языка в повседневном и профессиональном дискурсе. Общее повышение интереса медиа к латыни находит отражение и в кино и на телевидении: наблюдаем использование латинского языка на разных уровнях (от названий произведений до речи персонажей). В работе представлен обзор употребления латинского языка в современном кино и на телевидении, а также возможные векторы использования этого явления в работе со студентами.

Ключевые слова: латинский язык, видеоматериалы, коммуникативная компетентность, «живая латынь», мотивация, кино, телевидение

The use of video materials is an effective tool in teaching foreign languages, primarily with the aim of developing communicative competence. The Latin language teacher is faced with the task to develop motivation for learning it and to select examples of the Latin language usage in everyday and professional discourse. The general increase of the interest to Latin in media is reflected in film and television: we observe the use of the Latin language at different levels (from the titles to the speech of characters). The paper provides an overview of the use of the Latin language in modern cinema and television, as well as possible vectors for the use of this phenomenon in work with students.

Key words: Latin language, video materials, communicative competence, "living Latin", motivation, cinema, television

Продуктивність використання відеоматеріалів на заняттях з іноземних мов є загальновизнаною [1; 4; 6]. Сучасні науковці та практики дискутують форми залученні відео та методи роботи із ними. Розрізняють використання готових відеоматеріалів та створення відеофільмів із навчальною метою [1; 2; 4]. Усе більшого поширення набуває метод кінофікації, що передбачає створення відеофільмів або ведення відеоблогів здобувачами освіти [6].

Для закордонних викладачі латинської мови, що практикують метод «живої латини», такий підхід є актуальним. Власне, вони створюють різноманітний відеоконтент: навчальні відеофільми, латинські субтитри до кінострічок, репортажі, відеоблоги на Youtube, – який інтегрується у процес викладання. Зауважимо, що творці цих високоякісних матеріалів – близкучі практики, тож теоретичне осмислення їхнього доробку залишається справою майбутнього [5; 7].

Показово, що чільне місце у цьому контенті посідає аналіз використання латини у кінематографі та телесеріалах. Так, Люк Раньєрі має низку відео, присвячених особливостям латинської мови у «Хороброму серці», «Страстях Христових», «Варварах», «Локі» тощо [7].

Зауважимо, що головна мета цих відео – порівняти особливості фонетичного, лексичного та синтаксичного рівнів латини у кіно з еталонною, класичною «живою» латиною, яку викладає автор. Разом з цим, звернення до популярних кінострічок та серіалів допомагає актуалізувати інтерес до латини, доводить її затребуваність у сучасному світі. Тож на меті дві компетенції – комунікативна та соціо-культурологічна (у найширшому сенсі) – оволодіння загальнокультурним кодом сьогодення.

У сучасному медіапросторі відбулися якісні зрушенні щодо сприйняття латини від мови еліт до інструменту загальнокультурного зв'язку. Так, ми зустрічаємо посилання на латину у назвах торгових марок та компаній, рекламі, кіно, музиці, латинські вислови усе частіше зустрічаються у заголовках статей та

промовах політиків, створюються переклади відомих книг латинською мовою та пишуться оригінальні твори, часто самі персонажі книжок є дотичними до латини (або викладають латину, або є лікарями чи юристами, чиє професійне мовлення передбачає використання латинської мови).

Кіно та телебачення – мистецтво масове. І саме кіно може слугувати певним індикатором зрушень у сприйнятті латини. Що ж свідчить про ці зрушення?

Саме у ХХІ столітті латинські назви стають усе більш затребуваними, причому не лише в авторському кіно, а й у орієнтованій на широку аудиторію продукції. На початку століття це були поодинокі зразки елітарного кіно та артхаусу («Memento» Крістофера Нолана у 2000 р.). Та лише за останні роки вийшли у прокат фільми «Ad astra» (Парафраз крилатого вислову *per aspera ad astra* «через терни до зірок») (2019), «Gemini man» (2019), «Vox Lux» (2018), третя частина «Джона Уїка» (2019) з підзаголовком «Parabellum» телесеріали «Ad vitam» (2018) й «Tabula rasa» (2017), «Aquaman» (2018). Знову виокремлюється Крістофер Нолан, адже його остання стрічка «Tenet» (Довод) є не лише гучною латинською назвою, а й втіленням загадок – адже це частина відомого латинського паліндрома (*Sator. Ahero. Tenet. Opera. Rotas*). Тенденція поширюється за межі американської кіноіндустрії, свідченням чого є «Lux Aeterna» француза Гаспара Ноє (2019).

Звичайно, не можна не згадати і серію фільмів про «Гарі Поттера» (2001–2011), де латина функціонує у іменах персонажів (*Rubeus, Albus, Dolores, Severus*) та у закляттях (*Oculus reparo* та інш.). Та це не єдиний приклад. У згаданому вище «Доводі» елементи паліндрому включені у кінонаратив: головний антагоніст – Андрій Сатор, Ареопо – автор підробки картини Гойї, перша сцена відбувається в Опері, а компанія, де відбувається частина дії, має назву *Rotas*.

Варто вказати, що усе частіше зустрічаємося із латиною у мовленні персонажів кіно та телесеріалів. Фрагменти латинської мови разом з арамейською можна було почути у «Страстях Христових» (2004) Мела Гібсона або «Гладіаторі» Рідлі Скота (2000). Важко порахувати, скільки разів лікарі у «Докторі Хаусі» вимовили «*lupus*» (вовчанка), або скільки справ «*pro bono*» узяли юристи «Доброї дружини» (2009–2016) чи «Форс-Мажорів» (2011–2019). Згадаємо, що латина – професійна мова Папи Римського не лише у реальності, але й у серіалах («Молодий папа» Паоло Соррентіно, 2016), ну й, звичайно, якою ще мовою спілкуватися римлянам – що доводить найсвіжіший британський серіал «Barbarians» 2020. Потрапивши у Давній Рим, латиною розмовляє Локі у одноіменному серіалі компанії «Дісней», що вийшов у 2021 році.

Усе вищезгадане підтверджує – сучасний кінематограф постає прекрасним джерелом для знайомства з латинською мовою. Однак вітчизняна традиція викладання латини не передбачає комунікаційного аспекту, тож яким чином інтегрувати кінематограф до навчального процесу?

Найголовніше – це демонстрація зачутеності латини у сучасний культурний дискурс. Лише самий перелік сучасних кінострічок, телесеріалів підтверджує, що латина у «тренді» і не є архаїчнимrudimentом.

Знайомі широкому загалу назви фільмів та персонажів можна використовувати для опанування навичок читання, вимови, вивчення лексики та основ етимологічного аналізу.

Так, вимова словосполучення *qui* – демонструється на прикладі «Aquamen», вимова звуку «*a*» – «*Ad astra*». Розглядаючи утворення множини, наведемо приклад «*Gemini*», вживання прикметників з *Accusativus* знаходимо в «*Ad astra*», «*Ad*

vitam». У назвах фільмів можна знайти і латинські скорочення, які вже давно укорінилися в англійську мову: «Alien vs. Predator» (2004), «House, M.D.».

Назви фільмів часто містять крилаті вислови або їхні фрагменти: «Ad astra» від «per aspera ad astra», «Parabellum» є фрагментом «Si vis pax, para bellum». Відоме латинське «cаре diem» постало лейтмотивом для персонажа Робіна Вільямса у стрічці «Спілка мертвих поетів» (1989 Пітер Уір).

Для розширення лексичного запасу корисним видається створення асоціацій між іменами персонажів та латинськими словами: Dexter, Albus, Pluto, Nemo тощо.

Демонстрація фрагментів із фільмів допоможе усвідомити особливості побутування латини у професійній комунікації. Так, медичні серіали сповнені прикладами діагнозів. Юридичні серіали нерідко використовують професійні формули.

Демонстрація таких фрагментів може відбуватися за принципами демонстрації відео на заняттях з іноземних мов – з метою закріплення вивченого матеріалу або для завдань з аудіювання та аналізу нової лексики.

Звертає на себе увагу, що усі згадані приклади – закордонна кінопродукція. Це говорить про те, що ставлення до латини за кордоном і в Україні дещо відрізняється. З іншого боку – не можна оминати факт інтеграції латинської мови у професійні підмови англійської мови. Тож, часто важко визначити чи свідомим було використання латинського слова, чи це англійська лексема. Однак, на наш погляд, цей аспект лише додає актуальності використанню кіно- та телестрічок при викладанні латини, адже реалізує міжпредметні зв'язки із викладанням англійської, зокрема мови професійного спілкування.

Отже, сьогодні досвід використання відеоматеріалів для вивчення латини пов'язаний з методикою вивчення "живої латини". Фрагменти з кіно- та відеоматеріалів, створення навчальних відео дозволяють реалізувати комунікаційну компетентність. Використання фрагментів фільмів та телесеріалів на заняттях з латинської мови у вітчизняній закладах вищої освіти виконуватиме перш за все мотивуючу функцію – обґрунтует включеність латини у сучасний культурний та професійний дискурс. Разом з тим назви стрічок, імена персонажів, фрагменти із фільмів з живим мовленням можуть постати матеріалом уточнення для філологів та істориків, прикладами для етимологічного аналізу, зразками професійного мовлення, об'єктом творчих завдань та проектної діяльності для аудиторних та позааудиторних занять (гуртки) зі здобувачами медичної та юридичної освіти.

Подальшу перспективу роботи вбачаємо у створенні переліку медіа джерел, які могли б використовуватися при вивченні латини, їх класифікації, аналізі, а також у теоретичному осмисленні досвіду закордонних колег.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барменкова О.И. Видеозанятия в системе обучения иностранной речи. *Иностранные языки в школе*. 1999. № 3. С. 20–25.
2. Дука М. Пероганич М. Властивості методичного потенціалу автентичних відеоматеріалів для формування англомовної компетентності в діалогічному мовленні. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2017, № 8 (72). URL: <https://pedscience.sspu.sumy.ua/wp-content/uploads/2018/03/26.pdf> (дата звернення 01.10.2021)
3. Литовська О.В. Латина для мілениалів: як сьогодні зацікавити латинською мовою здобувачів вищої освіти. *Current Trends in the Study and Teaching of Foreign Languages: Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Online Conference* (Poltava, 4th June 2021). Poltava: Astraya, 2021. С. 127–131

4. Самойленко С.А., Беспалова Н. В., Липська І. І. Фільми як засіб підвищення мотивації студентів до вивчення іноземних мов. *Молодий вчений*. 2015. № 2 (17). С. 102–104.
5. Legonium. URL: <http://www.legonium.com/> (дата звернення 08.10.2021)
6. Park Y., Jung, E. Exploring the use of video-clips for motivation building in a secondary school EFL setting. *English Language Teaching*, 2016. № 9(10). URL: P. 81. <https://doi.org/10.5539/elt.v9n10p81> (дата звернення 01.10.2021)
7. Polymathy. URL: <https://www.youtube.com/channel/UCLbiwlm3poGNh5XSVlXBkGA> (дата звернення 07.10.2021)

УДК 821.111.-3.09 О. Генрі

Лозенко В. В.

**Харківський національний медичний університет, м. Харків
ПОЕТИКА КОМІЧНОГО В ОПОВІДАННІ «ЗАЛИШКИ КОДЕКСУ ЧЕСТІ»
О. ГЕНРІ**

Дана стаття присвячена поетиці комічного в оповіданні «Залишки кодексу честі» О. Генрі. У творі було вивчено та виявлено, що поетику комічного складають гумор, недоречність зображеніх ситуацій, іронія та гротеск. У творі презентовано двох головних героїв – Блайта «Вельзевула» і Френка Гудвіна. Блайт вважає себе джентльменом до тих пір, поки його не вигнали з пивного закладу, якому він винен чимало грошей. Після цього інциденту Блайт вирішує шантажувати Гудвіна. Гудвін виявляється холоднокровним вбивцею, який заради наjsivi (валізи з грошима) не зупиняється перед злочином. Порівнюються духовні якості обох героїв, іронічно постає питання, хто з героїв має більше «залишків» кодексу честі. Назва оповідання «Залишки кодексу честі» виступає іронічною метафорою, яка характеризує обох героїв: Блайта, який вважає себе джентльменом і дотримується певного кодексу честі; і Гудвіна, якого не обходить джентльменство та його кодекс, але його сприймають за джентльмена завдяки його багатству і соціальному статусу. Комічні засоби слугують літературним прийомом, який дозволяє оцінити моральність Блайта і Гудвіна.

Характерною рисою оповідання «Залишки кодексу честі» О. Генрі, як і всіх його оповідань, є відсутність сарказму, ненависті або презирства до обставин зображеніх подій або головних героїв.

Ключові слова: поетика комічного, гумор, іронія, гротеск, джентльмен, кодекс честі, метафора.

The present article is devoted to poetics of the comic in the story “The Remnants of the Code” by O. Henry. There have been studied and defined in the work that poetics of the comic consists of humour, inconsistency of the depicted situations, irony and grotesque. In the literary work there represented two main characters: Blythe “Beelzebub” and Frank Goodwin. Blythe considers himself a gentleman unless he was thrown out of the drinking shop to which he had owed a lot of money. After this accident Blythe decided to blackmail Goodwin. Goodwin proved a cold blooded murderer who does not stop making crime for profit (the suitcase with money). Spiritual qualities of both characters are compared, ironically the question is raised which of characters has more “the remnants” of the code. The name of the story “The Remnants of the Code” proves the ironic metaphor which characterizes two heroes: Blythe who considers himself as a gentleman and keeps a certain code; and Goodwin who does not care of gentility and its code but he is taken for as a gentleman due to his wealth and social

status. Comic means serve as a literary device which enables to evaluate Blythe's and Goodwin's morality.

The characteristic feature of the story “The Remnants of the Code” by O. Henry, as all of his stories, is non-availability of sarcasm, hatred or contempt to circumstances of depicted situations or the main characters.

Key words: poetics of the comic, humour, irony, grotesque, gentleman, the code, metaphor.

Данная статья посвящена поэтике комического в рассказе «Остатки кодекса чести» О. Генри. В произведении изучено и выявлено, что поэтику комического составляют юмор, недосказанность изображенных ситуаций, ирония и гротеск. В рассказе представлены два главных героя – Блайта «Вельзевула» и Френка Гудвина. Блайт считает себя джентльменом до тех пор, пока его не выгнали из питейного заведения, которому задолжал немало денег. После этого инцидента Блайт решает шантажировать Гудвина. Гудвин оказывается хладнокровным убийцей, который ради наживы (чемодана с деньгами) не останавливается перед преступлением. Сравниваются духовные качества обоих героев, иронично поднимается вопрос, у кого из героев больше «остатков» кодекса чести. Название рассказа «Остатки кодекса чести» выступает ироничной метафорой, которая характеризует обоих героев: Блайта, который себя считает джентльменом и придерживается определённого кодекса чести; и Гудвина, которого не заботит джентльменство и его кодекс, но его принимают за джентльмена благодаря его богатству и социальному статусу. Комические средства служат литературным приёмом, который позволяет оценить моральность Блайта и Гудвина.

Характерной чертой рассказа «Остатки кодекса чести» О. Генри, как и всех его рассказов, является отсутствие сарказма, ненависти или презрения к обстоятельствам изображённых действий или главных героев.

Ключевые слова: поэтика комического, юмор, ирония, гротеск, джентльмен, кодекс чести, метафора.

У світовій літературі, зокрема американській, одним з найвидатніших новелістів вважається О. Генрі (1852–1910, справжнє ім'я Вільям Сідні Портер). І досі починаючи з 1918 року, присуджується літературна премія імені О. Генрі за найкраще оповідання. Творчий доробок американського новеліста поставав об'єктом уваги таких дослідників, як П. Балдицін [1], Х. Блум [9], А. Восс [11], Д. Жданова [2], Д. Корнейчук [3], І. Левідова [4], Л. Лисенко [5], К. Сибірцева [6], Т. Тимошенкова [8] тощо.

Аналіз оповідань ученими містить вивчення художньої специфіки новел (іронія, лінгвостилістичні особливості, динаміка сюжету, неперебачена розв'язка сюжетної лінії, трагікомічність, ігрові елементи). Коротко і влучно висловилася про творчість О. Генрі українська дослідниця Л. Лисенко: «О. Генрі можна було б назвати своєрідним американським романтиком, американським казкарем ХХ століття, але природа його унікальної новелістичної творчості ширша за ці визначення. Гуманізм, незалежна демократичність, пильність художника до соціальних умов свого часу, його гумор і комедія переважають над сатирою, а «втішливий» оптимізм – над гіркотою й обуренням <...> Надзвичайно багатою, асоціативною і вигадливою є мова його новел, насычена пародійними пасажами,

ілюзіями, прихованими цитатами й усілякими каламбурами, які ставлять надзвичайно складні завдання перед перекладачами» [5].

У творах американського новеліста зображене соціальне життя США першої половини ХХ століття – умови праці, соціальна нерівність, повсякденне буденне життя вихідців із найбідніших та найбагатших верств населення. Проте в оповіданнях О. Генрі майже відсутній сарказм, ненависть, презирство або зневажливість до будь-кого або будь-чого. Вади характеру, недоліки, безглузді обставини, обмеженість міщан – все це продемонстровано з доброзичливою іронією та сміхом. Одним з таких оповідань є «Залишки кодексу честі» (1904). Головний герой – відомий пияка Блайт на прізвисько Вельзевул, який попри все вважав себе джентльменом. З самого початку оповідання привертає увагу саме цей факт: людину, яка розцінює себе як благородну особу, джентльмена, називають Вельзевулом – ім'я володаря демонів у Новому Завіті. Вельзевул, за Новим Завітом, також асоціювався з нечистотами, переважно його ім'я вживалося як метафора на позначення духовної «нечистоти» – відступництва, ідолопоклонства тощо. По закінченні читання оповідання стає зрозумілим, що саме в цьому значенні («духовна нечистота») вживали прізвисько Вельзевул щодо Блайта.

На початку твору зображене неохайність Блайта Вельзевула, брудний та розірваний одяг, що також наводить на асоціації з нечистотами: «For there upon their space of the platform was sprawled, asleep, the unbeautiful figure of “Beelzebub” Blythe. He lay upon a ragged strip of cocoa matting, more than ever a fallen angel in appearance. His suit of coarse flax, soiled, bursting at the seams, crumpled into a thousand diversified wrinkles, and creases, inclosed him absurdly, like the garb of some effigy that had been stuffed in sport and thrown there after indignity had been wrought upon it» [10]. «Там, на місці платформи, лежала охоплена сном, анітрохи не прекрасна фігура «Вельзевула» Блайта. Він лежав на замазаному кокосовому килимку, більш ніж будь-коли схожий на грішного янгола. Його грубий полотняний костюм,увесь забруднений по швах, був поцяткований тисячею зморшок, і так абсурдно облягав його, ніби Вельзевул був не людиною, а опудалом, на яке заради сміху напнули одяг, а потім, вдосталь натішивши, кинули його» (В. Л.). Чудернацький вигляд Блайта викликає багато запитань у читачів, тому що такий вигляд ніяк не асоціюється з аристократизмом, шляхетними манерами, образом джентльмена. Можливо, Блайт має високі духовні якості. І О. Генрі продовжує описувати Блайта Вельзевула далі, коли він зійшов з платформи, де було розташовано ринок. По мірі подальших подій віра у духовність Блайта поступово зникає, тому що питання моралі мало обходили «джентльмена»: «Blythe stepped from the platform with the air of a prince leaving his canopied couch» [10]. «Блайт зійшов з платформи з виглядом принца, який залишає осянене пишним балдахіном ложе. Цей вигляд ніколи не покидав його, навіть у періоди найглибшого падіння. Зрозуміло, що курс моральності не є обов’язковим у програмі аристократичної освіти» (В. Л.).

Далі Блайт шукає будь-який пивний заклад, який би дозволив йому випити келих-другий у борг. При цьому увага концентрується на поведінці Блайта, його готовності принижуватися заради пияцтва: «Three drinking shops the forlorn one next visited in succession. In all of these his money, his credit and his welcome had long since been spent; but Blythe felt that he would have fawned in the dust at the feet of an enemy that morning for one draught of aguardiente <...> The third establishment had acquired something of American methods; and here he was seized, bodily and cast out upon his

hands and knees» [10]. «Після цього злощасний вигнанець відвідав три пивних заклади один за одним. В усіх них його гроші та кредит давно вже було витрачено, але сьогодні Блайт готовий був валятися в ногах самого найлютішого ворога за один ковток *aguardiente* (*icn. aguardiente – водка*) <...> Третій заклад додержувався американських методів; тут його схопили і дали такого стусана, що він виляєтів на вулицю та впав на коліна» (В. Л.).

Після зображення такої поведінки Блайта Вельзевула до головного героя виникають різноманітні почуття – презирство, жалість, гнів, але аж ніяк не повага. До того ж віра в «дженрльменство» Блайта, його шляхетні манери сприймається іронічно, навіть скептично. Далі О. Генрі зазначає, що фізична образа змінює Блайта, але не в кращий бік. По-перше, Блайт нарешті осягнув, що насправді до нього не ставляться як до дженрльмена, у що він донедавна вірив. По-друге, після цього відкриття (його не вважають дженрльменом) Блайт вирішує діяти як злочинець й опуститися до шантажу. Жертвою Блайта стає Френк Гудвін – холоднокровний багатій, прагматичний, розумний. Колись Блайт був свідком вбивства та крадіжки: Гудвін убив президента Мірафлореса та забрав його валізу з грошима. Блайт вимагає тисячу доларів за своє мовчання. У відповідь на це Гудвін холодно та рішуче запитує, скільки грошей повинний Блайт пивним закладам, а також озвучує свої умови: того ж дня Блайт о третій годині сідає на парохід до Нового Орлеану, і лише тоді отримує з рук Мануеля, слуги Гудвіна, тисячу доларів.

Треба зазначити, що протягом своєї розповіді про злочин Блайт час від часу називає себе злочинцем, наприклад: «I am the villain of the third act» [10]. «Я злочинець у третьому акті п'єси» (В. Л.). Блайт мимохіть промовляє, що його рішення про шантаж – це не поведінка дженрльмена, головному героєві-пияці навіть ніяково. Блайт навіть не може випити келих своєї улюбленої горілки у присутності Гудвіна. Іронічно та водночас жалюгідно, злиденно виглядають спроби Блайта здаватися дженрльменом у цей момент, коли він повинний робити вибір між залишками кодексу честі та нестримним бажанням випити хоч трохи горілки. Спочатку Блайт хапає графін з горілкою, але потім раптово зупиняється: «He nodded easily at Goodwin, raised his brimming glass and murmured a “health” that men had used in his ancient Paradise Lost. And then so suddenly that he spilled the brandy over his hand, he set down his glass, untasted» [10]. «Він безтурботно кивнув Гудвіну, підніс келих до рота і пробурмотав «На здоров'я», дотримуючись давнього ритуалу свого загубленого раю. А потім так раптово, що вино розплескалося у нього по руці, він відставив свій келих, не покуштувавши» (В. Л.). Залишившись на самоті, Блайт пояснює самому собі та банановим деревам свій вчинок: «I couldn't do it,” he explained, feverishly, to the waving banana fronds. “I wanted to, but I couldn't. A gentleman can't drink with the man that he blackmails» [10]. «Я не міг цього зробити, – збуджено він пояснював верхівкам бананових дерев. – Хотів, але не міг. Джентльмен не може пити з людиною, яку він шантажує» (В. Л.).

І, напроти, вражає поведінка Гудвіна. Його не мучають докори сумління. Привертає увагу той факт, що холоднокровний вбивця жодного разу не називає себе злочинцем. Свою домовленість з Блайтом Френк Гудвін сприймає як ще одну ділову угоду. Гудвін покупає «дженрльменство» Блайта за тисячу доларів.

Висновки. Поетика комічного в оповіданні «Залишки кодексу честі» містить гумор, недоречність зображених ситуацій, іронію, гротеск, які доповнюються метафорами, оригінальними порівняннями, непередбаченою розв'язкою сюжету. Комічне служить літературним прийомом, який дозволяє глибше оцінити вчинки

героїв. За допомогою комічних засобів порушується питання про духовні якості героїв, тобто хто гірший з моральної точки зору: респектабельний та поважний Френк Гудвін, який є холоднокровним вбивцею, або нікчемний та жалюгідний Блайт, що опускається до шантажу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балдицын П. Развитие американской новеллы О. Генри // История литературы США. Литература начала XX в. Москва: ИМЛИ РАН, 2009. Т. 5. – С. 596.
2. Жданова Д.А. Язык, жизнь и игра в новеллах О. Генри [електронний ресурс]. URL: <https://vestnik.journ.msu.ru/books/2012/1/yazyk-zhizn-i-igra-v-novellakh-o-genri/> (дата звернення 4.04.2021).
3. Корнейчук Д. Король юмористического рассказа // О. Генри. Рыцарь удачи. Москва: Эксмо, 2006. – С. 5–14.
4. Левидова И. Калиф из Багдада. О. Генри и его новелла. Москва: Центр книги Рудомино, 2012. 254 с.
5. Лисенко Л. Новела О. Генрі в американській літературній традиції. Онлайн бібліотека : веб-сайт. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/53035657.pdf> (дата звернення: 4.11.2021).
6. Сибирцева Е. Элементы сказочного дискурса в рассказах О. Генри. Вестник Вятского государственного гуманитарного университета. 2009. №4. С. 170–173.
7. Старцев А. О. Генри и его рассказы // О. Генри. Полное собрание рассказов: В 3 т. Т. 1. Екатеринбург: У-Фактория, 2006. С.5–35.
8. Тимошенкова Т. Средства создания комического эффекта в новеллах О. Генри // Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія». Харків, 2003. Т. 9. – С. 429–439.
9. Bloom H. O. Henry: Comprehensive research and study guide. Philadelphia, Penn: Chelsea House, 1999. – 63 р.
10. O. Henry. The Remnants of the Code. Онлайн бібліотека : веб-сайт. URL: <https://linguabooster.com/ru/en/book/remnants-of-code> (дата звернення: 4.11.2021).
11. Voss A. The rise of the journalistic short story: O. Henry and his predecessors // The American short story: a critical survey. Norman: University of Oklahoma Press, 1973. – Р. 114–126.

УДК: 378:018.43.091.33.016:616-002.5:37.091.212.5(=111)

Matvyeyeva S.L.

Kharkov national medical university

MODERN APPROACES TO THE TEACHING PHTHISIOLOGY TO ENGLISH MEDIUM STUDENTS IN CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING

В сучасних умовах стрімкого прогресу науки і техніки концепція якості освіти набуває особливої актуальності. COVID-19 вноси деякі корективи у сферу медичної освіти. Кафедра використовує декілька технічних моделей дистанційного навчання. Лекції з туберкульозу проводяться у форматі онлайн-конференції в програмі Microsoft Teams. З кожної теми студенти проходять тестування в системі Moodle відповідно до календарно-тематичного плану. Під час онлайн-уроку про Zoom або Google Meet вчитель опитує тему, виправляє відповідь, використовуючи попередньо завантажені матеріали - презентації, відео, фотографії та рентгенограми, що допомагає засвоїти матеріал. Маючи великий досвід у підготовці спеціалістів для зарубіжних країн, кафедра туберкульозу та пульмонології розглядає цю роботу як справу національного значення. Навчальні програми для англомовних студентів відповідають вимогам і не відрізняються від базових програм, за якими навчаються іхні однолітки-українці. За кредитно-модульною системою навчальна програма студентів четвертого курсу медичних факультетів передбачає аудиторну роботу (лекції та

практичні заняття), позакласну (самостійну) роботу студентів та підсумковий модульний контроль. Ключові слова: дистанційне навчання, MOODLE, Zoom, Google Meet, кредитно-модульна система навчання.

In modern conditions of rapid progress of science and technology, the concept of quality of education becomes especially relevant. COVID-19 has made some adjustments in the field of medical education. The department used several technical models of distance learning. Lectures on tuberculosis are conducted in the format of an online conference in the program Microsoft Teams. For each topic, students are tested in the Moodle system in accordance with the calendar-thematic plan. During an online lesson on Zoom or Google Meet, the teacher interviews the topic, corrects the answer using pre-loaded materials - presentations, videos, photos and radiographs, which helps to master the material. With extensive experience in training specialists for foreign countries, the Department of Tuberculosis and Pulmonology considers this work as a matter of national importance. Curriculum for English-speaking students are in line with the requirements and do not differ from the basic programs for which their Ukrainian peers study. According to the credit-module system, the curriculum of fourth-year students of medical faculties provides classroom (lectures and practical classes), extracurricular (independent) work of students and final module control. Key words: distance learning, MOODLE, Zoom, Google Meet, credit-module system of education.

В современных условиях стремительного прогресса науки и техники концепция качества образования приобретает особую актуальность. COVID-19 вносит некоторые корректировки в сферу медицинского образования. Кафедра использует несколько технических моделей дистанционного обучения. Лекции по туберкулезу проводятся в формате онлайн-конференции в программе Microsoft Teams. С каждой темы учащиеся проходят тестирование в системе Moodle в соответствии с календарно-тематическим планом. Во время онлайн-урока о Zoom или Google Meet учитель опрашивает тему, исправляет ответ, используя предварительно загружены материалы - презентации, видео, фотографии и рентгенограммы, что помогает усвоить материал. Имея большой опыт в подготовке специалистов для зарубежных стран, кафедра туберкулеза и пульмонологии рассматривает эту работу как дело национального значения. Учебные программы для англоязычных студентов соответствуют требованиям и не отличаются от базовых программ, по которым учатся их сверстники-украинцы. По кредитно-модульной системе учебная программа студентов четвертого курса медицинских факультетов предусматривает аудиторную работу (лекции и практические занятия), внеклассную (самостоятельную) работу студентов и итоговый модульный контроль. Ключевые слова: дистанционное обучение MOODLE, Zoom, Google Meet, кредитно-модульная система обучения.

In modern conditions of rapid progress of science and technology, the concept of quality of education becomes especially relevant, which is why innovative technologies are of interest, which allow to improve this area of activity. COVID-19 has made some adjustments in the field of medical education. To organize quality online learning in a short period of time, to motivate you to learn and be prepared for technological problems - this is not a complete list of problems faced by teachers. However, the rapid rise of the integration of information and communication technologies, online tools in society in recent decades has become a preparation for solving these problems. The department

used several technical models of distance learning. Lectures on tuberculosis are conducted in the format of an online conference in the program Microsoft Teams.

For each topic, students are tested in the Moodle system in accordance with the calendar-thematic plan, receive a result that the teacher converts into points, according to the evaluation criteria. During an online lesson on Zoom or Google Meet, the teacher interviews the topic, corrects the answer using pre-loaded materials - presentations, videos, photos and radiographs, which helps to master the material. Distance learning is a purposeful process of teacher-student interaction based on the use of modern information and telecommunication technologies that allow distance learning, which is relevant in the context of the COVID-19 pandemic. The steady increase in the number of patients with epidemic forms of tuberculosis (TB / HIV and MDR TB) requires the inclusion of new sections of tuberculosis in the curriculum of medical students, as well as increasing the volume of material studied [8]. In the field of education of Ukraine, the Concept of training of doctors is being implemented, which was developed in accordance with the requirements of the World Federation of Medical Education and the main provisions of the Bologna Process. The field of education, as well as medical education in particular, having embarked on the path of radical reforms and entry into the European educational space, requires bringing all its components to generally accepted international standards [2, 3, 4, 5].

With extensive experience in training specialists for foreign countries, the Department of Tuberculosis and Pulmonology considers this work as a matter of national importance, which raises the prestige of Ukraine abroad, develops and strengthens interethnic, partnership, mutually beneficial ties. At the Department of Tuberculosis and Pulmonology, the educational process is conducted according to the credit-module system, which contributes to the implementation of the provisions of the Bologna Declaration. Curriculum for English-speaking students are in line with the requirements and do not differ from the basic programs for which their Ukrainian peers study. The department has developed a bank of tests for pulmonary pathology for STEP-2 for English-speaking medical faculties in English [2]. According to the credit-module system, the curriculum of fourth-year students of medical faculties provides classroom (lectures and practical classes), extracurricular (self) work of students and final module control [2, 9].

Classroom work with students involves lectures, practical classes, which determine the ascending level of knowledge, their analysis and correction and independent work of students. Educational material is displayed in a multimedia format, using tables, graphs, radiographs, the results of laboratory and instrumental research. The format of lectures and practical classes is diverse, interactive lectures are widely used, which allow students not only to listen to the lecturer, but also to take an active part in the lecture. Calendar-thematic plan of lectures and practical classes for students of all faculties is presented on the website of the department and cathedral stands, which allows students to systematically get acquainted with the information. Additions and changes are made annually to the lecture material and practical classes. Conducting open lectures allows to discuss them at the meetings of the staff of the department, to make corrections and additions. Preliminary acquaintance with the content of lectures students can in free time in cathedral. Taking into account a level of preparation of the student, educational tasks of various complexity are set, that is individual work with each of them is carried out. Test tasks prepared by teachers of the department are systematically supplemented and updated. These tests are used to determine the ascending and conducting current and final

controls of the level of knowledge of students. Knowledge control is carried out on a random sample of test tasks. After completing the task, students can immediately learn about the results, as well as independently check the correctness of the answers. Answers to test tasks are discussed by the teacher and students. Test tasks are presented on the website of the department in Moodle, stands and methodical literature, so students can work with them independently. Testing reduces the time to assess the level of knowledge, current and final control and improve its quality. The teacher uses the free time to implement modern technologies and deepen information material [6]. The results of student testing allow the teacher to plan classes taking into account the identified shortcomings.

Self work of students in a practical lesson. One of the components that affects the overall effectiveness of the educational process is self-students work, which requires modern information support. Situational tasks, sets of radiographs, educational histories of the disease, methodical instructions for students and methodical recommendations for teachers are created for each topic of the practical lesson. The practical lesson is built as a dialogue of communication between teacher and student, as well as students with each other. The student learns to think critically, solve problems based on the analysis of relevant information, make informed decisions [2,9]. To conduct self-students work, the method of real situational problems is widely used, containing all the necessary data and conditions for their solution.

Extraclass learning (self-student's work). Self- work of student learning can be effective provided sufficient educational and methodological and material support, so the department has developed and published in English texts of lectures, guidelines, indicative maps, test lectures, guidelines, test tasks of varying complexity. The presence of electronic media of the department allows you to make full use of educational literature, which is regulated by the Ministry of Health of Ukraine and the Ministry of Education and Science of Ukraine. The department replenished the fund of medical literature in English in the university library [8,9,10,11]. Problems of self-student's work are also solved by the possibility of access to the necessary medical world resources on the Internet, the availability of educational and special literature on electronic media. All computer versions of curriculum and methodological developments are presented in Ukrainian, Russian and English. The developed system of self-student's extracurricular work is widely used in preparation for practical classes in the specialty "Phthisiology" and reduces the time for learning the material, which positively affects the quality and effectiveness of the final module control [2, 3].

Final module control involves computer or written testing followed by an oral examination, which is assessed independently. Organized system of reassessment of current unsatisfactory assessments, which is carried out by analogy with practical classes in extracurricular activities. [4, 10].

Conclusions: Friendly attitude to each foreigner, taking into account their problems at all levels, causes them to trust the teacher, promotes better mutual understanding, and thus makes the educational process highly effective. During their studies, it is important to form professional values in foreign students, which have always guided Ukrainian doctors in their work: humanity, warmth and tolerance.

REFERENCES

- 1.Крок-2 (буклєт). Буклєт тестових завдань /Сост. Шевченко О.С., Пашков Ю.М., Матвеєва С.Л. та ін. // Харків.: ХНМУ, 2013.- 44 с. – Тираж – 250 прим.

- 2.Шевченко О.С. Шляхи удосконалення організації самостійної роботи студентів з позицій їх мотивації до навчання /О.С. Шевченко, С.Л. Матвеєва та ін. // Всеукраїнська науково-практ. конф. «Нові напрямки впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих медичних, фармацевтичних, навчальних закладах України III-IV рівнів акредитації», м. Тернопіль, 12-13 травня 2011 року, ТДМУ, «Укрмедкнига» С.375-376
- 3.Шевченко О.С. Проблеми та перспективи англомовного навчання викладання фтизіатрії / О.С. Шевченко, С.Л. Матвеєва, О.І. Чопорова // Матеріали ХЛУ навчально- методичної конференції «Сучасний стан, проблеми та перспективи англомовного навчання у ХНМУ», м. Харків, 17 листопада 2011 р. - С.146-149
4. Шевченко О.С. Ефективність кейс-методу та методу рольової гри у процесі навчання лікарів-інтернів /О.С. Шевченко, С.Л. Матвеєва, О.О. Погорелова // Матеріали XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, присвяченої 60-річчю ТДМУ «Сучасні підходи до вищої медичної освіти в Україні», Тернопіль, 18-19 травня 2017р.
5. Шевченко О.С. Застосування моделі "Віртуальний пацієнт" у навчанні лікарів-інтернов / О.С. Шевченко, С.Л. Матвеєва, О.О. Погорелова // Матер. 43-ї науково-медичної конф, присвяченої 50-річчю започаткування інтернатури в Харківському національному медичному університеті "Сучасний стан та преспективи підготовки лікарів-інтернів у Харківському національному медичному університеті", 11 квітня 2017, Харків
- 6.Шевченко О.С. Питання покращення методичного забезпечення роботи з англомовними студентами на кафедрі фтизіатрії та пульмонології Харківського національного медичного університету / О.С. Шевченко, С.Л. Матвеєва, О.О. Погорелова // Англомовне навчання в ХНМУ: сучасний стан, проблеми та перспективи. Матер. LI навч.-метод. конф., Харків, ХНМУ, 2018, С. 144-146.
- 7.Фещенко, Ю. І. Основи клінічної фтизіатрії (Керівництво для лікарів в 2-х томах). / Ю. І. Фещенко, В. М. Мельник, І. Г. Ільницький // Київ-Львів: Атлас, 2007. — 1168 с.
- 8.Exploiting of tuberculosis recombinant allergen for diagnosis of tuberculosis infection in children /O.S. Shevchenko, S.L. Matvyeyeva, O.I. Choporova et al // Medical instruction for students, doctors-interns and general (family) doctors. Kharkov.: KNMU. – 2014. – 16 p.
- 9.Phthisiology: Hand book for students / O.S. Shevchenko, S.L.Matvyeyeva, O.I.Choporova // Kharkiv: KhNNU. – 2011. - 108 p.
- 10.Phthisiology: Copy-book for self-working of English medium students of medical faculty, 4th year / O.S. Shevchenko, S.L.Matvyeyeva, O.I. Choporova // Kharkiv: KhNNU. – 2011. - 48 p.
- 11.Phthisiology in schemes, tables and pictures: manual / O.S. Shevchenko, S.L.Matvyeyeva, O.I.Choporova et al // Kharkiv: KhNNU. – 2017. - 176 p.

УДК 378.147:614.25

*Мелащенко О. І., Зюзіна Л. С.,
Козакевич В. К., Козакевич О. Б.*

**Полтавський державний медичний університет, м. Полтава
ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ З МЕТОЮ
ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
ЛІКАРІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

Під час дистанційної форми навчання, для покращення формування комунікативної компетентності при вивченні пропедевтики педіатрії, під час проведення практичних занять в «on-line» форматі використовувались інтерактивні технології навчання. Це сприяло розвитку навички встановлювати і підтримувати контакт з партнером зі спілкування та використовувати професійну лексику, вмінню знаходити оптимальний вихід з проблемних ситуацій в ході професійної комунікації, зростанню комунікативної толерантності, соціально-комунікативної компетентності та зниженню емоційних бар’єрів у спілкуванні.

Ключові слова: дистанційна освіта, пропедевтика педіатрії, інтерактивні технології, комунікативна компетентність.

During distance studing process, for interactive learning technologies were used to improve the formation of communicative competence in the study of propaedeutics of pediatrics, in holding practical classes in the "on-line" format. This optimized the development of the ability to establish and maintain contact with a communication partner and usage professional vocabulary, the ability to find the best way out of difficult situations in professional communication, increase communicative tolerance, social communication competence and reduce emotional barriers in communication.

Key words: *distance education, propaedeutics of pediatrics, interactive technologies, communicative competence.*

Во время дистанционной формы обучения для улучшения формирования коммуникативной компетентности при изучении пропедевтики педиатрии, во время проведения практических занятий в «on-line» формате использовались интерактивные технологии обучения. Это способствовало развитию навыка устанавливать и поддерживать контакт с партнером по общению и использовать профессиональную лексику, умению находить оптимальный выход из проблемных ситуаций в ходе профессиональной коммуникации, росту коммуникативной толерантности, социально-коммуникативной компетентности и снижению эмоциональных барьеров в общении.

Ключевые слова: *дистанционное образование, пропедевтика педиатрии, интерактивные технологии, коммуникативная компетентность.*

Постановка проблеми. Комунікативна компетентність розглядається як сукупність умінь і навичок, що забезпечують доброзичливу взаємодію людей один з одним, ефективне вирішення різних завдань спілкування, виявляється як важливий засіб освіти і як результат розвитку особистості. Комунікативна компетентність лікаря належить до тих soft skills, які визначають професійну затребуваність та ефективність професійної діяльності лікаря. Розвинені навички спілкування, тактовність, толерантність, уміння створити довірливу атмосферу, комфортне психологічне середовище, урахувати психологічний стан хворого, відчути його ставлення до хвороби, налаштувати на боротьбу з недугою значно підвищують ефективність діагностики, лікування, профілактики, реабілітації [2, с.13]. Формування комунікативної компетентності майбутніх лікарів – це складний процес, що включає теорію і практику конструктивного вирішення професійно-комунікативних ситуацій, має будуватися на основі аналізу та інтерпретації професійно-комунікативної взаємодії. Для успішного виконання майбутньої професійної діяльності майбутнім лікарям необхідно опанувати знання про особливості професії, основні професійні ролі й форми спілкування в процесі професійної взаємодії, що забезпечить наповнення комунікативної взаємодії професійним змістом [3, с.184].

Серед програмних результатів навчання при вивченні пропедевтики педіатрії є навик спілкуватися з колегами та пацієнтами, проводити збір скарг, анамнезу. Тому одним із способів удосконалення професійної підготовки майбутніх лікарів є формування у них готовності до професійної комунікації. Професійне спілкування відрізняється від спілкування в широкому сенсі тим, що в його процесі ставляється мета і конкретні завдання, які вимагають свого рішення. І такому спілкуванню притаманний певний рівень комунікативної компетентності, яка формується саме у період навчання закладі вищої освіти [5, с.190].

З метою розвитку навичок професійної комунікації при вивчені пропедевтики педіатрії в навчальний процес були впроваджені інтерактивні методи навчання такі як діалогічно-дискусійні технології, ділова гра, рольова гра, в процесі проведення яких між здобувачами освіти відбувається наближене до реального життя спілкування, яке формує навички професійного діалогу, здатність аргументувати та відстоювати власну думку, підвищуються рівень практичного володіння лінгвістичним матеріалом. Також формується культура дискусії, вміння доповідати, вислухати іншу точку зору, виявляючи при цьому толерантність і доброзичливість, приймати спільні рішення, підвищується рівень співпраці. Створення умов активізації засобів ігрового моделювання ситуацій професійної діяльності з метою орієнтації здобувачів освіти в професійній сфері спрямоване на досягнення основної мети – формування у майбутніх лікарів комунікативної компетентності, ставлення до неї як до важливого чинника успішної професійної медичної діяльності, усвідомлення необхідності професійного самовдосконалення через її розвиток, готовність до майбутньої професійної діяльності [6, с.233].

Запровадження дистанційного навчання в умовах карантину, спричиненого пандемією COVID-19, призвело до втрати основного принципу навчання у формі безпосередньої комунікації здобувача освіти та педагога. Застосування комп’ютерів як засобів комунікації ввійшло в суспільну практику, з’явилося нове поняття «комп’ютерна комунікація» [1, с.162]. Навчання «on-line» створило нові вимоги: володіти навиками і уміннями використовувати інформаційні ресурси комп’ютерних технологій (діалог «людина–комп’ютер–людина»), працювати з різними видами, носіями електронної інформації, швидко й кваліфіковано здійснювати пошук, відбір необхідних даних з різних джерел, працювати з текстовими файлами [1, с.163].

Поряд із суто технічними проблемами (нестійкість інтернет-з’єднання, невідповідність обладнання вимогам до програмного забезпечення, низький рівень комп’ютерної грамотності) викладачеві потрібно враховувати також певні комунікаційні обмеження, що виникають, під час «комп’ютерної комунікації» а саме: певна ізольованість здобувача освіти в віртуальній академічній групі, їм складно коротко формулювати і стисло висловлювати свою думку, чітко відповідати чи ставити запитання (особливо письмово в чатах), обмеження, що перешкоджають розвитку групової комунікації [4, с.233].

Тому нагальною стала потреба пошуку методів дистанційного навчання та ефективних освітніх технологій, що здатні допомогти у вирішенні даної проблеми.

Завдання дослідження: оптимізувати основні засоби і методи дистанційного навчання при викладанні пропедевтики педіатрії в умовах карантинних обмежень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Всі види дистанційного навчання можна розподілити на два кластери. Це активні засоби, що передбачають роботу в реальному часі у спеціалізованих чатах, віртуальних аудиторіях, на вебінарах. І це пасивні засоби, які передбачають можливість одержання теоретичних знань на спеціалізованих освітніх порталах, форумах, у репозитаріях, файлообмінних системах [1, с.168].

На кафедрі педіатрії № 1 з пропедевтикою та неонатологією Полтавського державного медичного університету впродовж періоду пандемії, викладання клінічної дисципліни пропедевтика педіатрії проводилось відповідно до принципів дистанційної форми навчання. Було прийнято рішення про проведення практичних занять з поєднанням декількох сервісів дистанційного навчання: як у синхронному

режимі за допомогою хмарної платформи Zoom для проведення онлайн відео-занять у реальному часі, наблизених до роботи в реальній аудиторії, так і в асинхронному режимі, з використанням безкоштовного веб-сервісу Google Classroom. Матеріали для підготовки до практичних занять розміщувались у захищенному середовищі Google Клас, який був створений для кожної академічної групи. Здобувачі освіти мали доступ в асинхронному режимі до відео-інструкцій, коротких навчальних відео та завдань для виконання, тестових завдань та ситуаційних задач, після розв'язання яких отримували консультування викладачів у приватних коментарях. Доожної теми розміщувався глосарій з тлумаченням окремих медичних термінів, що сприяло формуванню комунікативної компетентності у спеціальній (практичній) сфері, підвищенню рівня практичного володіння лінгвістичним матеріалом.

Проведення онлайн відео-занять проходило за розкладом практичних занять, де за темою проводились відтворюючі, систематизуючі та евристичні бесіди зі здобувачами освіти, рольові (ділові) ігри, розв'язувались проблемні комунікаційні ситуаційні задачі, підтримувався зворотний зв'язок, проводилось консультування, що сприяло оволодінню комунікативними стратегіями. Використання відео-конференції програми Zoom дозволяло також підвищити забезпечення психологічної комфортності спілкування і об'єктивність при оцінюванні рівня знань здобувачів освіти, бо була можливість візуального контакту здобувачів між собою та викладачем.

Використання прийомів інтерактивного навчання в режимі он-лайн відео-занять сприяло розвитку навику встановлювати, підтримувати контакт з партнером зі спілкування та використовувати професійну лексику, вміти знаходити оптимальний вихід з проблемних ситуацій в ході професійної комунікації, зростанню комунікативної толерантності, соціально-комунікативної компетентності, а також зниженню емоційних бар'єрів у спілкуванні.

Висновок. Навчання у віртуальному форматі вимагає удосконалення дидактичних прийомів, які вже ефективно використовувались під час традиційного навчання і можуть бути використані для дистанційної освіти. Перспективою є подальше дослідження застосування онлайн інструментів для використання інтерактивного навчання у **сфері охорони здоров'я**, розроблення рекомендацій для удосконалення їх ефективного використання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волкова Н. П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навчально-методичний посібник. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.
2. Ждан В. М., Дворник В. М., Старченко І. І, Беляєва О. М. Medicus nihil aliud est, quam animi consolatio: комунікативна компетентність лікаря як один з основних критеріїв його професіоналізму Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи : зб. статей V Міжнар. наук.-практ. конф., м. Полтава, 19–20 листоп. 2020 р. Полтава, 2020. С. 3–13.
3. Гуменна І. Р. Підготовка майбутніх лікарів до професійної комунікації на засадах міждисциплінарної інтеграції : дис. канд. пед. наук : 13.00.04/ Рівне : НУВГП, 2016. 270 с.
4. Мелащенко О. І. Досвід організації дистанційного навчання при вивченні пропедевтики педіатрії в умовах сучасних викликів Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи : зб. статей V Міжнар. наук.-практ. конф., м. Полтава, 19–20 листоп. 2020 р. Полтава, 2020. С. 276–279.
5. Шостя І. В. Соціально-психологічні засади формування комунікативної компетентності майбутніх лікарів у системі вищої освіти: дис. канд. психол. наук : 19.00.05. Сєвєродонецьк, 2018. 260 с.

6. Фесенко М. Є., Мелащенко О. І. Використання інтерактивних технологій навчання пропедевтики педіатрії Сучасна медична освіта: методологія, теорія, практика : матеріали Всеукр. навч.-наук. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 19 берез. 2020 р. Полтава, 2020. С. 232–233.

УДК 378. 14-057.632

Мельниченко Т. Є.

Льотна академія Національного авіаційного університету,

м. Кропивницький

КОНТРОЛЬ ЯКОСТІ ЗНАНЬ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ У СТУДЕНТІВ ВІДДІЛЕННЯ ДОВУЗІВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

Стаття присвячується аналізу та систематизації різних форм контролю рівня знань іноземних студентів з української мови як іноземної на початковому етапі навчання. Відзначається ефективність тестового контролю для формування інтересу до предмета, ставлення до навчання і формування таких якостей, як самостійність, ініціативність, працьовитість. Визначено вимоги до тестового контролю, описані його функції, форми та види, Аналізується доцільність використання тестів у навчанні української мови. Вказуються переваги та недоліки комп'ютерного тестування, яке активно використовується у зв'язку з бурхливим розвитком техніки та інформаційно-комунікативних технологій.

Ключові слова: іноземний студент, початковий рівень, контроль, письмовий контроль, тестові завдання, тест, рівень знань, мовленнєва компетенція.

Key words: foreign student, written control, concept of foreigners' language training, Elementary level, test, level of knowledge, speech competence.

Ключевые слова: иностранный студент, начальный уровень, контроль, письменный контроль, тестовые задания, тест, уровень знаний, речевая компетенция.

Постановка проблеми. Навчання української мови як іноземної – складний, багатоаспектний процес передачі й засвоєння знань, навичок і вмінь, способів пізнавальної діяльності, формування комунікативної компетенції. Це двобічний процес, у якому під час сумісної діяльності беруть участь викладач та студент. Діяльність студента та її ефективність залежать від мотивації, інтересів, потреб, індивідуалізації процесу навчання, максимального урахування особливостей особистості студента, від його власної активності, гнучкого творчого підходу педагога до добору навчального матеріалу, способом його введення, закріplення та контролю. Контроль – це співвідношення результатів знань студентів із запланованими цілями навчання. Перевірка знань студентів передбачає надання не тільки відомостей про правильність чи неправильність кінцевого результату виконаних завдань, а й про самі завдання: чи відповідає форма дій даному етапу засвоєння. Правильно організований контроль навчальної діяльності студентів дозволяє викладачеві оцінити знання, уміння і навички студентів, при потребі допомогти, щоб досягти поставлених цілей навчання. Все це створює сприятливі умови для розвитку пізнавальних здібностей студентів і активізації їхньої самостійної роботи на заняттях. Правильно організований контроль дає можливість не тільки об'єктивно оцінити рівень засвоєння матеріалу студентами, але й побачити власні досягнення та виявити недоліки у методиці викладання. Тому вибір форми контролю якості засвоєних знань є надзвичайно важливим.

Аналіз останніх досліджень. Обґрунтування багатьох принципових положень, які забезпечують розвиток інтересу студентів взагалі до вивчення іноземних мов можна знайти в працях, присвячених застосуванню проблемних підходів у навчанні (Махмутов М.І., Скаткін М.М.); необхідність формування особистісного ставлення до проблеми в процесі її вирішення при вивчені мови (Фурман А.В.); питанням контролю та оцінювання знань (Банкевич В.Л., Бернштейн М.С., Іванова Г.В., Кокота В.О., Красюк Н.І., Рись В.Л., Товма О.Л., Фоломкіна С.К., Юдис Г.Б.); методиці викладання іноземних мов (Вишневський О.І., Ніколаєва О.Ю.); вивченю писемного мовлення (Бім І.А., Шатілов С.Ф., Рогова Г.В., Гез Н.І., Раҳманінова В.Н., Алгазіна М.М., Лімпан-Орлова Г.К., Львів Р.С., Політова Р.І.). Аналіз педагогічних і методичних праць вказує, що в багатьох з них, наприклад, Є. І. Петровського, М. О. Архангельського, Т. С. Панфілова, Г. І. Кузьміна, термін «перевірка знань» ототожнюється чи замінюється терміном «контроль знань», у той же час, як перевірка є структурним елементом контролю.

Виклад основного матеріалу. Основною метою навчання української мови для студентів-іноземців у вищих навчальних закладах нефілологічного профілю в умовах мовного середовища слід вважати володіння студентами уміннями і навичками мовленнєвої діяльності, що досягається за допомогою комплексного підходу до підготовки спеціалістів для зарубіжних країн, який об'єднує в собі взаємодію комунікативних, освітніх і виховних цілей.

Комунікативна мета навчання є основною, оскільки їй освітня й виховна цілі реалізуються за умови досягнення студентами певного рівня володіння мовою. Вона досягається шляхом формування у студентів необхідних мовних і мовленнєвих умінь у всіх видах мовленнєвої діяльності (читання, аудіювання, усне мовлення, писемне мовлення), забезпечуючи їм можливість спілкування в українському мовному середовищі (навчання, побут, культура) та здобуття спеціальності. Кінцеві цілі навчання, структуровані у вигляді конкретних поетапних завдань, досягаються (частково чи цілком) протягом усього терміну навчання.

Організація навчання іноземних громадян на початковому етапі навчання має ґрунтыватися на диференційованому підході, оскільки студенти мають різний ступінь мотивації як до навчання, так і до вивчення української мови як іноземної. Викладання української мови як іноземної зумовлене стратегією розвитку мовної освіти, що ґрунтуеться на основних положеннях Конституції України, закону України «Про вищу освіту», Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, Концепції мовної підготовки іноземців у ЗВО України [2].

Предметом вивчення навчальної дисципліни є мовний матеріал з української мови, що включає фонетику, лексику, морфологію, словотвір та синтаксис, а також українські мовленнєві формули, вивчення яких дає змогу іноземцям задовольняти елементарні комунікативні потреби під час спілкування з носіями мови у мінімальному наборі ситуацій, пов'язаних з побутовою, навчальною, обмежено соціально-культурною і країнознавчою сферами.

Головною особливістю початкового етапу навчання іноземних студентів є те, що саме в цей період закладаються основи грамотного мовлення, тому на цьому етапі навчання дуже важливий зв'язок усіх видів робіт з мовою. Головна мета занять з фонетики, граматики, лексики, практики усного мовлення дати основи правильного мовлення і створити тим самим міцний зв'язок між базу для

вивчення мови на наступних етапах навчання, де продовжується робота з розвитку мовленнєвої компетенції студентів: закріплюється навички правильної вимови, збагачується лексичний запас у результаті читання та повсякденному спілкуванню в україномовному середовищі, поглиблюються знання з граматики, необхідних як для практичного володіння мовою, так і для читання текстів різного ступеня складності.

Комунікативна мета навчання є основною, оскільки й освітня й виховна цілі реалізуються за умови досягнення студентами певного рівня володіння мовою. Вона досягається шляхом формування у студентів необхідних мовних і мовленнєвих умінь у всіх видах мовленнєвої діяльності (читання, аудіювання, усне мовлення, писемне мовлення), забезпечуючи їм можливість спілкування в українському мовному середовищі (навчання, побут, культура) та здобуття спеціальності. Кінцеві цілі навчання, структуровані у вигляді конкретних поетапних завдань, досягаються (частково чи цілком) протягом усього терміну навчання.

Найважливішим елементом комунікативної методики навчання є організація ефективної системи контролю. Ефективний контроль дозволяє не тільки оцінити діяльність іноземних студентів в навчальному процесі, визначити рівень володіння ними іншомовним мовленням, встановити співвідношення між поставленою метою й досягнутими результатами, але й визначити рівень ефективності базової навчаючої системи і, в разі потреби, істотно змінити її для покращення та оптимізації. Об'єктами контролю при навчанні української мови як іноземної є: знання правил читання і письма, вимовні, лексичні та граматичні навички, знання лексики і граматичних правил, вміння монологічного і діалогічного мовлення, читання або перекладу, письмо, розуміння української мови і тексту тощо. Від ефективності контролю в навчанні багато в чому залежить вирішення педагогічних завдань: формування інтересу до предмета, ставлення до навчання, формування таких якостей, як самостійність, ініціативність, працьовитість [4 с. 82].

Одним з найбільш ефективних методів контролю в рамках навчального процесу є тестування, яке допомагає правильно, а головне швидко скласти чітку картину успішності й зростання студента. Перевагами даної форми перевірки є незалежність, чіткість та неупередженість. Саме ж тестування повинно бути побудовано так, щоб завдання були чіткими, зрозумілими і відповідали тим видам мовної діяльності, які нам необхідно перевірити. Більш того, тести розвивають аналітичні здібності студентів, а саме: вміння виділяти головне, узагальнювати та робити висновки; дисциплінують [4 с. 83].

Серед існуючих форм контролю навчальний тест є найпоширенішою, оскільки має багато переваг перед поточного контролю, контрольної роботи, заліку та екзамену. На різних етапах навчання доречно використовувати ці види контролю. Відмінність тестування від традиційної контрольної роботи полягає в тому, що він спрощує перевірку робіт викладачем, дає можливість перевірити водночас всіх студентів групи, перевірити великий за обсягом матеріал за короткий проміжок часу, об'єктивно оцінює знання студентів, дає можливість провести тест на будь-якому занятті, всі студенти мають рівні умови. Тому доцільно використовувати тести у навчальному процесі. За допомогою тестування можна перевірити і завдання з усіх видів мовленнєвої діяльності: читання, аудіювання, говоріння. Так, текст для читання не можна використовувати для аудіювання, оскільки перевіряється тільки розуміння. Як правило матеріалом для аудіювання це

діалоги, фрагменти з фільмів, інформативні тексти. Гарний результат дає такий тест, зміст і завдання якого зрозумілі студентам. Тести ж лексики та граматики включають різні за формою та структурою завдання, варіантні завдання типу множинний вибір, заповнення пропусків, доповнення, правильна//неправильна відповідь, відновлення, трансформування. Під час імітаційних вправ, перевірки техніки читання, дієвідмінюванні дієслів контролюються навички, а вміння перевіряються в роботі з текстом, відповіді на питання, визначення теми та ідеї тексту. У навчанні української мови як іноземної мета тестування – це перевірка досягнень іноземних студентів у таких видах діяльності як читання, письмо, аудіювання, говоріння. Тест дозволяє виявити здібності до певного виду діяльності. Акишина А.А. виділяє проміжний тест, тест на перевірку комунікативних умінь і глобальний тест як найбільш поширений в процесі навчання мові іноземних студентів [1с. 225–226]. Проміжний тест проводиться часто і є нестандартним. Цей тест готове до глобального тесту і вимагає від іноземних студентів творчого підходу. Глобальний тест перевіряє комунікативні компетенції: що може робити студент за допомогою мови? До нього не можна підготуватися. У цьому випадку знання учня порівнюються з рівнем освіченого носія мови. Як правило, це стандартний тест.

У ЗВО все частіше використовується комп'ютерне тестування, яке має ряд переваг: скорочення часових витрат на проведення контролю, звільнення викладача від необхідності обробки результатів, підвищення інформаційних можливостей процесу контролю, автоматизація отримання результатів, обмеженого часу на виконання завдань, широкий вибір варіантів завдань. Але комп'ютерне тестування має і недоліки: діагностичні можливості вибіркової форми досить обмежені і дозволяють ефективно контролювати тільки найнижчий рівень знань, однотипність завдань тесту призводить до втоми і зниження концентрації уваги. Недоліками комп'ютерного тестування, з точки зору студентів, є: обмеження часу, відведеного на виконання тесту, неможливість пропустити завдання або переглянути весь тест до початку роботи, змінити відповіді походу виконання тесту, неможливість скористатися словником. На виконання тесту впливає попередній комп'ютерний досвід студента. Тому для успішного проходження тесту важливий дружній інтерфейс, який передбачає вибір оптимального темпу і режиму взаємодії, засоби допомоги користувачу і зворотного зв'язку, коректний дизайн. Незважаючи на наявність деяких недоліків, автоматизований контроль є перспективною формою контролю знань іноземних студентів з української мови. А переход до універсальних тестових випробувань з іноземної (російської) мови робить проблему контролю і оцінки якості навчання більш актуальною [4 с.89].

Висновки. Ефективний контроль дозволяє не тільки оцінити діяльність іноземних студентів в навчальному процесі, визначити рівень володіння ними іншомовним мовленням, встановити співвідношення між поставленою метою й досягнутими результатами, але й визначити рівень ефективності базової навчаючої системи і, в разі потреби, істотно змінити її для покращення та оптимізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акишина А. А., Коган О. Е. Учимся учить: для преподавателя русского языка как иностранного. 2-е изд., испр. и доп. М.: Рус. яз. курсы, 2002. 256 с.
2. Єдина типова навчальна програма з української мови для студентів-іноземців основних факультетів нефілологічного профілю вищих навчальних закладів України III – IV рівнів

- акредитації / уклад.: Л. І. Дзюбенко, В. В. Дубічинський, С. А. Чезганов [та ін.] / за ред. О. Н. Тростинської, Н. І. Ушакової. К.: НТУУ «КПІ», 2009. Ч.3. 52 с.
3. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання: наук. ред. укр. видання докт. пед наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. К.: Ленвіт, 2003. 273 с.
4. Цимбал Т. М. Тестова система оцінювання і контролю у мовній підготовці іноземних студентів. *Педагогіка та психологія*: збірник наукових праць. Харків, 2016. С. 82 – 89.

Morska Liliya
The University of Rzeszow, Poland

THE FUTURE OF EDUCATION AFTER COVID-19: BRIGHT OR BLEAK?

The world has changed dramatically over the last two years, and the things feel more uncertain than ever.

The global pandemic has reshaped the world in all spheres, with education to be one of the most vulnerable areas in this respect. Amid the crisis, more than 1.7 billion students were affected globally (Gouldard, 2020). As educational institutions stopped functioning in their conventional settings and shifted online, uncertainty was the key word pronounced by both students and educators.

“The year 2020 has witnessed that most teachers as well as students were not well equipped and prepared for the sudden shift to online teaching” (Oyedotun, 2020).

It has become clear for everyone that the pandemic is a period of great chaos. At the same time, a lot of educators have managed to draw some great opportunities in the middle of that chaos.

Opportunities for education after COVID-19

The pandemic has brought on the surface the problem that there is a mismatch between the skills studied by students and the requirements they are faced with in the future after graduation from educational establishments.

A competent learner in the digital age has been identified as the key to success in the future. Those children who are now school starters will function in digitally ruled world which will surely demand new skills and new ways of thinking (Wojciechowska, 2020).

School and university teachers have finally discovered that students can do much far beyond what the educators believe them to accomplish (It has probably been like that for some time now, but the educational paradigm practiced has often been different from the one imagined). The rise of the independent learner responsible for his/her own education is on the horizon. Students have understood that learning should not be focused on acquiring knowledge, but on acquiring the skills to be able to search and find information to develop their own knowledge and apply it when needed.

“Before the pandemic, engagement and attendance were considered synonymous: a student’s participation in a course was measured by whether or not they turned up in person to lectures or classes” (COVID-19 has changed..., 2021). During online education, everyone realized the necessity to redefine the engagement in education, understanding that physical presence does not equal to participation in online classes. Learning interaction has received a new feature, that of showing initiative in knowledge and reality construction, seeking the possibilities of active learning, experiential learning, task-based learning – all those trends that have been promoted by a handful of pioneers for quite a lot of time now, but now receiving a clear acceptance and welcoming procedures.

Another aspect of teaching and learning – that of assessment – has been reconsidered as well. Traditional exams usually are meant to check the ability of students to accurately recall the information rather than explore the topic of interest not only to the examiner/teacher, but to the student himself/herself. The assessments of the open-book, discussion type triggers academic inquiry, thus being an indispensable part of learning. We are sure that such type of assessment will be seen as appropriate for the changed pattern of education in the nearest future.

Changing a teacher's role

In our new world where information (often considered as synonymous to knowledge) is a mouse-click away, the role of teachers has significantly changed. Being previously viewed as knowledge-givers, they are now need as facilitators in the realm of pedagogy rather than knowledge providers (Junus et al, 2021). Today, educators are expected to help students apply their metacognitive skills and strategies together with the online learning tools effectively to become masters of self-learning. The term “a coach”, or “a mentor” has now become appropriate to define the role of teachers in the process of education.

Conclusions

What we have experienced and learned over the course of the last two years is that work and school are not places, going to which was associated with educational or professional activity. In on-line learning *going to school* does not require going to a particular physical building any longer. Physical absence or presence in a school building does not affect the quality of learning.

It's probably high time to stop moaning about the drastic and fatal learning loss in students, longing for the modernist educational paradigm, turning back to the 20th century notion and vision of school as a place that is the only possible opportunity to provide learners with knowledge, which is neither stored in school buildings and libraries nor in teachers' heads, but rather look for opportunities to turn the consequences of the pandemic lockdown and school closures into the advantage for the future generation of learners.

REFERENCES

1. COVID-19 has changed university teaching – here are five things to stick with in the future, The Conversation, 28.01.2021, <https://theconversation.com/covid-19-has-changed-university-teaching-here-are-five-things-to-stick-with-in-the-future-152287>
2. Gouillard, P., B. Pont and R. Viennet (2020), “Education responses to COVID-19: shaping an implementation strategy”, OECD Education Working Papers, No. 224, <https://doi.org/10.1787/8e95f977-en>.
3. Junus, K.; Santoso, H.B.; Putra, P.O.H.; Gandhi, A.; Siswantining, T. Lecturer Readiness for Online Classes during the Pandemic: A Survey Research. Educ. Sci. 2021, 11, 139. <https://doi.org/10.3390/educsci11030139>
4. Oyedotun T. D., Sudden change of pedagogy in education driven by COVID-19: Perspectives and evaluation from a developing country, Research in Globalization, 2, 2020, <https://doi.org/10.1016/j.resglo.2020.100029>
5. Wojciechowska J. (2020). Homo narrans – wymiar dziecikcego istnienia, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce”, vol. 15, nr 2(56), s. 11-22. DOI: 10.35765/eetp.2020.1556.01

**Харківський національний медичний університет, м. Харків
АСПЕКТУАЛЬНІСТЬ ПЕРСОНАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У
ВИЩІЙ ШКОЛІ**

Стаття присвячена аналізу педагогічних аспектів поняття «персоналізація» та його складових. Охарактеризовано передумови ефективної організації персоналізованого освітнього процесу у вищій школі. Зазначено, що на сучасному етапі розвитку освіти формування персоналізація навчання реалізується на основі компетентністного підходу. Персоналізований підхід слід розглядати характеристики особистості тієї спеціальності, яку вона обрала. Становлення та формування професійних умінь і навичок майбутніх фахівців трунтується на психолого-педагогічних засадах навчання.

Визначено, що основними передумовами та компонентами персоналізації освітнього процесу є розробки технологій діагностування суб'єкта, демократизація стосунків між викладачами та студентами, персоналізація змісту навчального процесу, зворотного зв'язку та навчального середовища. Персоналізація навчання залежить від розвиненої професійної самосвідомості викладача і втілюється в практиці професійно-педагогічного співробітництва зі студентами в освітньому процесі закладу вищої освіти.

Ключові слова: освітній процес; персоналізація; методологічні підходи навчання; діалогічність; професійно-педагогічне співробітництво.

Статья посвящена анализу педагогических аспектов понятия «персонализация» и их составляющих. Охарактеризованы предпосылки эффективной организации персонализированного образовательного процесса в высшей школе. Отмечено, что на современном этапе развития образования формирование персонализации обучения реализуется на основе компетентностного подхода. Персонализированный подход следует разглядывать свойства личности той специальности, которую она избрала. Становление и формирование профессиональных умений и навыков будущих специалистов основывается на психолого-педагогических началах обучения.

Определено, что основными предпосылками и компонентами персонализации образовательного процесса есть разработки технологий диагностирования субъекта, демократизация отношений между преподавателями и студентами, персонализация содержания учебного процесса, обратной связи и учебной среды. Персонализация обучения зависит от развитого профессионального самосознания преподавателя и воплощается в практике профессионально-педагогического сотрудничества со студентами в образовательном процессе высшего образования.

Ключевые слова: образовательный процесс; персонализация; методологические подходы к обучению; диалогичность; профессионально-педагогическое сотрудничество.

The article is devoted to the analysis of pedagogical aspects of the concept of "personalization" and its components. Prerequisites for effective organization of personalized educational process in higher education are described. It is noted that at the present stage of development of education formation personalization of training is realized on the basis of the competence approach. A personalized approach should consider the personality characteristics of the specialty she has chosen. Formation and

formation of professional skills and abilities of future specialists is based on psychological and pedagogical principles of education.

It is determined that the main prerequisites and components of personalization of the educational process are the development of technologies for diagnosing the subject, democratization of relations between teachers and students, personalization of the content of the educational process, feedback and learning environment. The personalization of education depends on the developed professional self-consciousness of the teacher and is embodied in the practice of professional and pedagogical cooperation with students in the educational process of higher education.

Key words: *educational process; personalization; methodological approaches to teaching; dialogicity; professional and pedagogical cooperation.*

Постановка проблеми. Інформатизація всіх сфер життєдіяльності людини, глобалізаційні зміни в суспільстві, економічні, соціокультурні умови загострюють проблеми підготовки фахівців закладів вищої освіти. Переосмислення та реформування освітнього процесу у вищій школі потребує вирішення питань змісту навчання, форм та методів, мотивів, а також кваліфікаційної підготовки викладачів. Сучасний прагматичний та технократичний підходи до життя спричинюють знецінення гуманістичних цінностей та моралі в різних конституціях життєдіяльності. У зв'язку з цим вища школа як інституція суспільства втратила свою культуроформуючу роль. Тому усе більше педагогів сучасності звертаються до особистісно-зорієнтованого підходу до навчання як до методологічної складової освітнього процесу.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Проблему персоналізації освітнього процесу розглядали зарубіжні та вітчизняні науковці: В. П. Безпалько охарактеризував теорію та методологію персоналізованої освіти; О. Г. Братанич розглянув персоналізацію як психолого-педагогічну проблему; Я. М. Бутерко охарактеризував гуманістичну трансформацію та комунікативну складову між викладачами та студентами; І. Г. Васильєва акцентувала роль викладача в умовах персоналізації сучасної освіти.

Отже, метою нашого дослідження є аналіз аспектів прояву персоналізації освітнього процесу у вищій школі.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку суспільства вища освіта є найвідповідальнішою ланкою підготовки провідних фахівців. Підготовка майбутніх спеціалістів направлена не тільки на забезпечення зовнішніх потреб (економічних, наукових, виробничих та ін.), але й на становлення особистості.

У тлумачному словнику знаходимо трактування «персоналізація»: 1) намітити щось певним чином щоб показати, що воно належить певній людині; 2) розробити або змінити щось, таким чином, щоб воно задовольняло потреби певної особи; 3) звертатися до конкретних людей при обговоренні загальної теми [4, с.868]. Персоналізація навчання – це пристосування навчання до сильних сторін, потреб та інтересів кожного студента, яке забезпечує гнучкість освітнього процесу. Персоналізоване навчання вважають майбутнім сферою, але сьогодні процес надання студентам відповідного навчання лежить на плечах викладача. Ось чому персоналізація є проблемою. Проте частково її можна забезпечити за допомогою змішаних технік навчання.

Персоналізований підхід у навчанні у вищій освіті забезпечується реалізацією як зазначає науковець В. В. Грач взаємопов'язаними компонентами провідних сфер життедіяльності: ціннісно-смислова спрямованість особистості на досягнення суб'ективно-значущого образу «Я», який відповідає професії; розширення компетентністних характеристик; розвиток внутрішньої відповідальності [2, с.5].

Дослідник Бугерко Я. М. у своєму дослідженні виокремлює освітню комунікацію як складову персоналізації. Операючись на праці інших науковців, дослідник зазначає наступні рівні діяльності викладача: репродуктивний (здатність педагога передавати свої знання студентам); адаптивний (здатність викладача пристосовувати інформацію до особливостей аудиторії); локально-моделюючий (викладач володіє алгоритмом навчання, вміє поставити мету, завдання дисципліни); системно-моделюючий (реалізація завдань виховання, поведінки студентів, самоосвіти та саморозвитку студентів).

Науковець Васильєва І. Г. теж визначає одну із провідних ролей персоналізації навчання – роль викладача. Дослідниця вказує на стиль спілкування викладача, адже «ефективна взаємодія викладача і студентів – основна умова успіху і задоволеності учасників освітнього процесу» [3, с. 377]. Провідними компонентами комунікативної взаємодії персоналізованого навчання є: терпимість і стриманість у висловлюваннях; перевага організаційних впливів, а не дисциплінарних з боку викладача; демократичність та гуманість під час оцінювання діяльності студентів.

Братанич О. Г. розглядаючи персоналізацію, стверджує, що такий підхід «пов'язаний не тільки зі становлення особистості, але й із тими педагогічними явищами, які сприяють цьому становленню; персоналізація освітнього процесу вимагає певної педагогічної технології його організації» [1, с.6].

Висновок. Таким чином, на основі проаналізованих досліджень ми можемо зробити висновок, що аспектуальність персоналізації освітнього процесу у вищій освіті досить багатогранна. Персоналізація досягається за допомогою використання освітніх технологій організації навчального процесу на умовах рефлексивності, комунікативності та співробітництва. Компоненти персоналізації: психолого-педагогічні елементи навчального процесу; високий рівень професійної та комунікативної компетентності викладача; використанні сучасних інформаційних технологій; демократизація та гуманістичність в оцінюванні діяльності студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Братанич О. Г. Персоналізація освітнього процесу у вищій школі як психолого-педагогічна проблема. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. 2009. Випуск 1. Режим доступу: <http://znp.udpu.edu.ua/article/view/188256> (Дата звернення: 02.11.2021 р.)
2. Бугерко Я. М. Особливості персоналізації освітнього процесу у вищій школі. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. Сер.: Педагогіка і психологія. Зб. статей. Ялта: РВВ КГУ, 2012. Випуск 35. Ч.2. С.3-10.
3. Васильєва І. Г. Особливості діяльності викладача вищої школи в умовах персоналізації сучасної освіти. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*: зб.наук.пр. / укр. інж. акад. Харків: 2017. Випуск 54-55. С. 373-379.
4. Hornby A. S. *Oxford Advanced Learners Dictionary of Current English*. Oxford University Press. 2000. 6th Edition. 1422 p.

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ АНГЛІЙСЬКИХ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ТЕРМІНІВ ЗА ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНИМИ ОЗНАКАМИ ЯК ЗАСІБ ОПТИМІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ В МЕДИЧНОМУ ЗВО

В статті порушується питання оптимізації навчального процесу при викладанні дисципліни «Латинська мова і фармацевтична термінологія» студентам-іноземним громадянам. Обґрунтуються шляхи систематизації англійських фармацевтичних термінів, які становлять назви лікарських рослин і лікарських засобів, якщо вони виступають в термінах в якості означення. Також порушується питання розробки методичних матеріалів англійською мовою з опрацюванням латинських фармацевтичних термінів в різних мовних групах.

Ключові слова: фармацевтична термінологія, систематизація, оптимізація навчання, навчальний процес, неузгоджене означення, узгоджене означення.

The article raises the issue of optimization of the educational process in teaching the discipline "Latin Language and Pharmaceutical Terminology" to foreign students. The ways of systematization of English pharmaceutical terms which are the names of medicinal plants and medicines, if they act in terms as a definition, are substantiated. The issue of developing teaching materials in English with the elaboration of Latin pharmaceutical terms in different language groups is also raised.

Key words: pharmaceutical terminology, systematization, optimization of training, the educational process, Uncoordinated Attribute, Coordinated Attribute.

В статье поднимается вопрос оптимизации учебного процесса в процессе преподавания дисциплины «Латинский язык и фармацевтическая терминология» студентам-иностранным гражданам. Обосновываются пути систематизации английских фармацевтических терминов, которые являются названиями лекарственных растений и лекарственных средств, если они выступают в терминах в качестве определения. Также поднимается вопрос разработки методических материалов на английском языке с проработкой латинских фармацевтических терминов в разных языковых группах.

Ключевые слова: фармацевтическая терминология, систематизация, оптимизация обучения, учебный процесс, несогласованное определение, согласованное определение.

До тих галузей науки, в яких використовується латинська мова, безумовно, належить медицина. Латинський алфавіт, фонетичні, морфологічні, лексичні ресурси, а також ресурси словотворення латинської мови з елементами грецької мови продовжують відігравати головну роль в збагаченні медичної термінології. Існує три розділи, в яких латинська мова виконує провідну роль. Перше місце належить анатомічній термінології, де латинська мова має найбільш міцні позиції. Далі йде термінологія клінічних дисциплін, яка має менш постійний термінологічний склад. З одного боку, це відбувається за рахунок набагато більшої кількості клінічних термінів (згідно деяким даним, до 60000 термінів), а з другого боку, різниці між описовими дисциплінами, такими як анатомія, гістологія, і клінічними медичними термінами, схильними до більш глибоких змін. Третя

область медицини, де традиційно представлена латинська мова, є фармацевтична і фармакологічна термінології.

Викладання англійською мовою спеціальної дисципліни “Латинська мова та основи фармацевтичної термінології” для студентів-іноземних громадян переслідує ту ж мету, що і викладання цього предмету українською мовою: підготовку висококваліфікованих спеціалістів-провізорів, здатних грамотно та свідомо застосовувати фармацевтичну та фармакологічну термінології в професіональній діяльності.

Вибір оптимального варіанта навчання спонукає викладача до пошуку нових методів викладання. [2, с. 427]

Питання оптимізації навчального процесу ґрунтovno вивчали Ю. Бабанський, І. Лернер, А. Хуторський. Різні автори по-різному характеризують цей процес. У наукових дослідженнях Ю. Гільбуха [1, с. 144], Г. Цукермана терміном «оптимізація» характеризують наближення педагогічного процесу до його оптимального функціювання [3, с. 3-12].

Англійська фармацевтична та фармакологічна термінології оперують близько 75 відсотками латинських термінів, що англізувались, тобто перейняли граматичні особливості англійських частин мови. Іноземні студенти першого курсу, що починають вивчати латинську мову, вже мають базові знання англійської мови, тобто вже знайомі з латинським алфавітом.

Одним із шляхів оптимізації викладання латинської мови для англомовних студентів є розробка методичних матеріалів англійською мовою з опрацюванням латинських фармацевтичних та фармакологічних термінів в різних мовних групах та порівнянням англійських та латинських мовних елементів спеціальних термінів. Це сприяє кращому засвоєнню лексичного матеріалу, який тісно пов’язаний з термінологією спеціальних дисциплін на старших курсах медичного університету.

Робота над розділом “Фармацевтична термінологія” в курсі латинської мови за часом не співпадає з початком вивчення спеціальних фармацевтичних дисциплін, тому робота над професійними термінами як лексичними одиницями латинської мови проводиться з вивченням цих термінів під час роботи на спеціальних кафедрах та зі ставленням з відповідними фармацевтичними картинами.

Таким чином, латинська мова є одним із найважливіших джерел інформації про майбутню професійну лексику фармацевта-провізора. А вивчення фармацевтичних та фармакологічних термінів як семантичних одиниць на практичних заняттях з латинської мови збуджує інтерес студента і сприяє появі мотивацію до вивчення предмету, оптимізуючи таким чином навчальний процес з дисципліни «Латинська мова».

Лексико-граматичні розряди іменників – це такі їх групи, в яких об’єднуються іменники зі специфічним лексичним значенням, що позначається на характері певної граматичної категорії.

Викладаючи дисципліну англійською мовою, ми розподілили всі фармацевтичні терміни на мовні групи для того, щоб мати змогу розглядати ці терміни як мовні одиниці.

1. Single pharmaceutical terms (one word pharmaceutical terms) – терміни, що є іменниками в формі називного відмінку одиниці чи множини. Багато англійських термінів співпадають за орфографією та значенням з латинськими. Наприклад:

Plant (англ.) – planta, ae f (лат.) - рослина; tablet (англ.) – tabuletta, ae f (лат.) - таблетка; flower (англ.) – flos, froris m (лат.) - квітка; remedy (англ.) - remedium, i n (лат.) – лікарський засіб; oil (англ.) - oleum, i n (лат.) – олія; acid (англ.) - acidum, i n (лат.) - кислота; solution (англ.) – solutio, onis f (лат.) - розчин ; suppository (англ.) - suppositorium, -i n (лат.) – суппозіторій, свічка.

2. Composed pharmaceutical terms – складені фармацевтичні терміни. Ці терміни ми розподіляємо на групи: а) фармацевтичні терміни, утворені за допомогою неузгодженого означення, б) фармацевтичні терміни, утворені за допомогою узгодженого означення, в) фармацевтичні терміни, які в своєму складі мають як узгоджене, так і неузгоджене означення.

При вивчені кожної групи ми додаємо коментар щодо її граматичної структури.

Фармацевтичні терміни, утворені за допомогою неузгодженого означення (Uncoordinated Attribute). В латинській фармацевтичній термінології неузгоджене означення використовується надзвичайно часто.

Всі назви лікарських рослин і лікарських засобів, якщо вони виступають в термінах в якості означення (питання: який? котрий? чий?) є неузгодженими означеннями. Це означення в латинській термінології висловлюється іменником в Genetivus (родовому відмінку) і стоїть безпосередньо за означуваним словом. Перші номенклатурні найменування, з якими знайомляться студенти, включають до свого складу саме неузгоджені означення.

Англійською мовою неузгоджене означення передається за допомогою прийменника “of” за формулою N+of+N. Наприклад:

The tincture of calendula (англ.) – Tinctura Calendulae (лат.) - Настоянка календули; The extract of valerian root (англ.) - Extractum radicis Valerianaе (лат.) - Екстракт кореня валеріани; The solution of boric acid (англ.) - Solutio Acidi borici (лат.) - Розчин борної кислоти.

Ще одним варіантом передачі відносин родового відмінка є фармацевтичний термін з лівим означенням, тобто з так званою атрибутивною групою за формулою N+N (“Іменник+ іменник”). Наприклад:

Chamomile tea (англ.) –Tinctura Chamomillae (лат.) - Ромашковий чай; Olive oil (англ.) – Oleum Olivarum (лат.) - Маслинова олія; Vishnevsky ointment (англ.) – Unguentum Vischnevsky (лат.) - Мазь Вишневського.

Фармацевтичні терміни, утворені за допомогою узгодженого означення (Coordinated Attribute). Для якісної характеристики предмета (позначення якості, властивості) вживається прикметник, узгоджений з означуваним іменником в роді, числі і відмінку. Це – узгоджене означення, граматична структура, побудована за допомогою іменника і прикметника або дієприкметника.

Цю тему студенти-іноземні громадяни вивчають після теми «Неузгоджене означення». Терміни, які є узгодженими означеннями, потребують вивчення тем “Латинські прикметники” (Latin Adjective), “Латинські дієприкметники минулого часу пасивного стану” (Latin Past Participle), “Латинські дієприкметники теперішнього часу активного стану” (Latin Present Participle). Ми звертаємо увагу студентів на те, що порядок слів в англійській і латинських мовах протилежний. В латинській мові на першому місці стоїть іменник, а за іменником – прикметник або дієприкметник, узгоджений з іменником в роді, числі і відмінку. При вивчені латинської мови ми навчаємо студентів алгоритму, коли студенти спочатку повинні пригадати словникову форму означуваного іменника та визначити рід

іменника, пригадати словникову форму прикметника і вибрати закінчення того роду, до якого належить означуваний іменник. Наприклад:

Simple sirup (англ.) – Sirupus simplex (лат.) - Простий сироп; Pure iodine (англ.) – Iodum purum (лат.) - Чистий йод; Volatile liniment (англ.) – Linimentum volatile (лат.) - Леткий лінімент; Medical ether (англ.) – Aether medicinalis (лат.) - Медичний ефір; Yellow vaseline (англ.) – Vaselinum flavum (лат.) – Жовтий вазелін; Diluted spirit (англ.) – Spiritus dilutus (лат.) – Розведений спирт; Distilled water (англ.) – Aqua destillata (лат.) – дистильована вода.

Після вивчення тем «Неузгоджене означення» та «Узгоджене означення» студенти вже можуть будувати терміни, використовуючи моделі «Означуваний іменник + неузгоджене означення», «Означуваний іменник + узгоджене означення + узгоджене означення». Остання модель – найскладніша. Наприклад:

Grey Hydrargyrum ointment (англ.) – Unguentum Hydrargyri cinereum (лат.) – Сіра ртутна мазь; Alcohol Vitamin A solution (англ.) – solutio vitamini A spirituosa (лат.) - Спиртовий розчин вітаміну А; Powdered Juniper fruit (англ.) - fructus Juniperi pulverati (лат.) - Порошковані плоди ялівця.

Таким чином, оптимізація викладання латинської мови іноземним студентам досягається через удосконалення змісту навчання, створення арсеналу можливих форм і методів навчання, вдосконалення системи педагогічних умов, коли досягаються максимальні навчальні результати, розробки методичних матеріалів англійською мовою.

Латинська мова продовжує відігравати провідну роль в підготовці студентів медичних університетів України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гильбух Ю. З. Учитель и психологическая служба школы / Ю. З. Гильбух, АПН Украины, Ин-т психологии. – К. : Б. и., 1993. – 144 с.
2. Ковальчук З.Я. Оптимізація як категорія в психолого-педагогічній теорії/ З.Я. Ковальчук //Науковий вісник 2(2)' Львівського державного університету внутрішніх справ- 2002.- С. 427.
3. Цукерман Г. А. Урок как инструмент психолого-педагогической диагностики / Г. А. Цукерман, Ю. И. Суховерша // Нач. шк. плюс до и после. – 2005. – № 2. – С. 12–20 ; № 3. – С. 3–12.

УДК 811.111-03

Нестеренко Н. В.

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті розглянуто особливості перекладу медичної літератури. Визначено, що складнощі перекладу залежать від засобів словотворення медичних термінів за допомогою латинських та грецьких терміноелементів, шляхом афіксації, конверсії, абревіації, скорочень. Встановленні засоби запозичень медичних термінів з латинської, грецької, французької та німецької мов.

Проаналізовано особливості перекладу «хібних дружів перекладача».

Ключові слова: медицина, термінологія, афікси, словоскладання, абревіація, «хібні друзі перекладача».

Медицина – це сфера, у якій існує постійний обмін інформацією про винаходи у світовій медичній практиці. Будь-яка помилка в цій сфері може мати

фатальні наслідки. Від адекватного перекладу медичного терміна залежать життя та здоров'я людини, тому медичний переклад не допускає помилок.

Медичний переклад – це одна з варіацій науково-технічного перекладу. Він стає все більш важливішим через розвиток співпраці у медичній сфері, а також у зв'язку з розвитком галузі охорони здоров'я та новітніх технологій.

Основні складнощі перекладу медичної літератури зумовлені особливостями медичного перекладу, а саме специфічної термінології. Фахівцю важливо не лише добре знати медичну лексику, а й розбиратися в медичних поняттях, які здебільшого прийшли з латині, тому спеціалісту важливо знати міжнародну греко-латинську термінологію.

У цій роботі досліджуються проблеми англо-українського перекладу медичної термінології.

Більшість анатомічних і клінічних термінів – це складні латинські або грецькі слова з суфіксами та префіксами, які мають певне значення.

Медичні терміни можна розділити на терміни, що складаються з одного слова, і терміни, що містять у своєму складі декілька слів. Однослівні терміни можуть бути простими словами, похідними словами, сполучками похідних і складних слів.

Як правило, нова лексика утворюється наступних чином: появи нових назв, формування нового змісту і запозичення слів з інших мов.

Найбільш поширений спосіб утворення термінів – словотвір. Отримані медичні терміни можуть складатися з префікса, одного або двох коренів слова і суфікса в різних комбінаціях:

Appendectomy = append (скорочення від appendix) + ectomy (термін, що позначає видалення). Беручи до уваги переклад головних компонентів слова, робимо висновок, що цей термін позначає видалення апендиксу.

cytology = cyt (o) (клітина) + -logy (наука) – наука про клітини

hemorrhage – hema (кров) + (r) rage (значне виділення) - кровотеча

Другий найбільш продуктивний тип утворення термінів – словоскладання: human being (людина), blood donor (донор крові), hay fever (сінна лихоманка). Словосполучення можуть бути складені із двох / трьох слів: blood pressure (кров'яний тиск), heart attack (серцевий напад), central nervous system (центральна нервова система); через дефіс: life-span (травалість життя), collar-bone (ключиця); або вживаються як одне слово: gallstone (жовчний камінь), haemophilia (гемофілія), leucoscytopenia (лейкопенія).

Створення складних слів є явищем, старшим словотвір, оскільки словотворчі афікси розвинулися із самостійних слів. Подібний процес можна побачити у префіксоїдах і суфіксоїдах: myo- у терміні myocarditis = myo – м'яз + card – серце + itis – запалення = міокардит – запалення серцевого м'яза.

Myalgia = myo – м'яз + algia – біль = біль у м'язах

Кожен з цих афіксов має певне значення, але вони не вживаються як окремі слова, адже були утворені з коренів грецьких і латинських слів для того, щоб дати назву новим поняттям.

Раніше словотвір і словоскладання переважали здебільшого через вживання коренів та афіксов слів латинського та грецького походження, сьогодні ж більшість термінів складається синтаксичним способом – складання фраз з декількох слів: Acquired Immune Deficiency Syndrome (синдром набутого імунного дефіциту), Severe Acute Respiratory Syndrome (важкий гострий респіраторний синдром),

Irritable Bowel Syndrome (синдром подразненої товстої кишки). Через свою довгу назву вони згодом стають абревіатурами. Чимало англійських абревіатур стали всесвітньовідомими, через що багато людей можуть й не знати іх повні форми (AIDS – СНІД, HIV – ВІЛ, MRI - МРТ).

Ще один засіб словотворення – абревіація. Абревіатура – це скорочена форма слова або фрази. Існує багато способів утворення абревіатур. Зазвичай вони складаються із групи букв, взятих зі слова або фрази. Скорочення виникають в писемній мові, і їх розмовні різновиди можуть бути або тільки графічними (etc – and so on), або як графічними, так і фонетичними (GP – general practitioner – лікар загальної практики), або акронімічними: AIDS – СНІД. Акроніми – це ініціальні абревіатури, що вимовляються як окремі слова, такі як HIV (Human Immunodeficiency Virus – ВІЛ).

Окрім основних типів словотворення, також існують конверсія та усічення.

При конверсії слово переходить з однієї частини мови в іншу без змін. Таким способом дієслова утворюються від іменників і прикметників, або іменники від дієслів тощо. Для прикладу, to cause - a cause (викликати – причина), to check – check-up (перевіряти – огляд, перевірка).

Усічення або скорочення повної назви – найбільш поширений тип, у якому початок слова залишається незмінним, наприклад, exam (ination), lab (oratory), flu (influenza), polio (myelitis).

Майже кожен англійський термін має свій латинський або грецький синонім, які до сих пір вживаються в медичній літературі, тому майбутній фахівець повинен мати глибокі знання з латинської термінології для того, щоб розрізняти ці синоніми:

Thrombus – clot – тромб, згусток,

Collarbone - clavicle – ключиця,

Tumour – neoplasm – пухлина.

Міжнародні грецькі / латинські терміни перекладено англійською, наприклад, erythrocyte – red blood cell (RBC); thrombocyte – blood platelet; coagulation – blood clotting. Переклади грецьких / латинських термінів англійською мають різні стилістичні значення. У той час як міжнародні терміни erythrocytes, leukocytes, thrombocytes і coagulation використовуються фахівцям, їх англійські еквіваленти red blood cells, white blood cells, blood platelets і blood clotting можна побачити у статтях, написаних для звичайного читача, який не пов’язан з медициною.

У минулому медична термінологія запозичувала медичні терміни з латині: femur – стегнова кістка, humerus – плечова кістка, mandible – нижня щелепа, puncture – прокол, pulp – пульпа. Зараз запозичення з інших мов є більш характерне для медичної літератури. Велика кількість англійських наукових слів увійшли в обіг з французької мови. Наприклад: cramp (спазм), degeneration (переродження), deglutition (ковтання), denture (зубний протез), diarrhoea (діарея), dislocation (зміщення), malaise (нездужання) і т.д.. Слова німецького походження – звичайні слова щоденного вжитку (hand, finger, nose, arm, chin, wrist, foot, head, hip, hair).

Ще одна проблема, що постає перед фахівцем у процесі перекладу – це слова, значення яких в українській та англійській мові не збігаються, хоча звучать вони приблизно однаково. Їх називають «хибними друзями перекладача». Наприклад: angina (pectoris) перекладається як стенокардія, але за вимовою дуже схоже на український термін ангіна – запалення мигдалика, що перекладається як

tonsillitis = tonsil (мигдалик) + itis (запалення); gland – залоза, а не гланда – tonsil; sodium – натрій, а не сода; stroke – інсульт, а insult – ображати.

Застосовуючи медичні терміни на практиці, фахівці повинні бути абсолютно впевнені у значенні терміноелементів, які вони використовують. Аналіз важливих медичних термінів змушує замислитися над їх значенням і знати їх можливу двозначність. Медичні терміни побудовані з невеликих частин, які роблять кожне слово унікальним, але ці шматки можуть також бути використані іншими словами в різних комбінаціях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білозерська Л.П., Возненко Н.В., Радецька С.В. Термінологія та переклад. Навч. посібник для студентів філологічного напряму підготовки / Л.П. Білозерська, Н.В. Возненко, С.В. Радецька. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2010. – 232 с.
2. Калашник В.С. Проблеми перекладу медичної термінології / В.С. Калашник, М. Пилипенко, І. Корнейко // Людина та образ у світі мови : вибрані статті. — Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2011. – С. 328 – 333
3. Макаренко Ю. Г. До проблеми перекладу медичних термінів в науковому англомовному медичному тексті URL : <http://www.sci-notes.mgu.od.ua/archive/v21-2/80.pdf>
4. Плигун О. Особливості словотвору термінів сучасної медицини URL : <http://core.ac.uk/download/pdf/141441578.pdf>

УДК: 371.+811.+378.14

Perekrest M.
Kharkiv national medical university
Kharkiv, Ukraine.

GAME BASED LEARNING: REASONS WHY SHOULD WE USE GAMES IN LATIN LANGUAGE AND MEDICAL TERMINOLOGY COURSE

Набуття мовних навичок у процесі навчальної діяльності та вибір ефективних методів освоєння навчального матеріалу є однією з актуальних проблем вивчення латинської мови та медичної термінології у вищому навчальному закладі. Практичною метою цієї роботи є проблема успішної інтеграції лексичних онлайн ігор у курсі «Латинська мова та медична термінологія». Саме початковому етапі закладається основа подальшого розуміння латинської мови та медичної термінології.

Ключові слова: лексичні онлайн ігри, гейміфікація, методика викладання.

Acquisition of language skills in the process of educational activity and the choice of effective methods of mastering educational material is one of the urgent problems of studying Latin and medical terminology in higher education. The practical purpose of this work is the problem of successful integration of lexical online games in the course "Latin language and medical terminology". At the initial stage, the basis for further understanding of Latin and medical terminology is laid.

Key words: online games, game-based learning, gamification, teaching methods.

Приобретение языковых навыков в процессе учебной деятельности и выбор эффективных методов освоения учебного материала является одной из актуальных проблем изучения латинского языка и медицинской терминологии в вузе. Практической целью этой работы является проблема успешной интеграции лексических онлайн игр в курсе Латинский язык и медицинская терминология. На начальном этапе закладывается основа дальнейшего понимания латинского языка и терминологии.

Ключевые слова: лексические игры, геймификация, методика преподавания.

Game based used in the classroom of the Latin language and medical terminology of the language is an important component of the lesson. Observations show that games contribute to the fulfillment of important methodological tasks. They create psychological readiness of students for the lesson. Provide the natural need for multiple repetition of language material. Train students in choosing the right lexical component, which is preparation for the lesson. Game-based learning includes activities that are inherently similar to game-play. Gamification and game-based learning promote engagement and sustained motivation in learning, but they do not necessarily lead to improved learning outcomes. The game is a teaching tool that allows you to make the learning process exciting and interesting, and activates the mental activity of students. The game helps to create a trusting and relaxed atmosphere during the lesson, and helps to maintain students' interest in the subject. Online games, which are located on different educational platforms, are used as a means of developing lexical skills at the initial stage of learning Latin language and medical terminology, when play is an integral part of the learning process, is used regularly and systematically, based on program material and with the aim of active assimilation of lexical minimums. The games even have student monitoring analysis tools that allow teachers to monitor students so that the game can be adjusted in future updates. When students work on game-based learning, they probably think that they just enjoy the game, but it goes like a learning tool. Moreover, the competition can motivate students and can be used with leaderboards that show the distribution of the total points accumulated by students in various learning activities. Game based learning makes it possible for teachers to include active learning in their practice lessons of Latin language and medical to improve a student's interest, engagement and provide immediate feedback performance. There is also a significant amount of research that suggests that game based learning can improve students skills. Game based learning can be used in many ways to improve students' skills on Latin language and medical terminology, and research across disciplines confirms its effectiveness in the classroom. By designing games with learning principles in mind, they can increase student motivation, engagement, and learning. Teachers can use online games like Bamboozle, GreatWall, Kahoot, Quizlet, Quizizz, Brand quiz, Ziplet to add an element of fun, collaboration, and competition to personal activities.

In conclusion, developing a new game is much more labor and resource intensive. It can be successful if teachers collaborate with other educators and curriculum developers to leverage their knowledge of educational technology and game development. It is clear that game-based learning offers an exciting opportunity to foster engagement in a subject. The increased access to online technologies that enable us to create and access games, and the popularity of gamification in our daily teaching lives, have allowed us to experiment with these technologies and applications in interesting and innovative ways.

REFERENCES

1. Конышева А. В. Современные методы обучения. Минск : ТетраСистемс, 2004. С 75–83.
2. Markey, Karen, Chris Leeder, and Charles L. Taylor. Playing Games to Improve the Quality of the Sources Students Cite in Their Papers. Reference & User Services Quarterly. 2012 № 52(2). P. 123–135.

3. Jessica Trybus. Game-Based Learning: What it is, Why it Works, and Where it's Going. New Media Institute. 2015. №6. URL. <http://www.newmedia.org/game-based-learning--what-it-is-why-it-works-and-where-its-going.html>

УДК 378:61=161.2

Петров Е.Є., Петрова О.Є., Іваницька Т.А.

Полтавський державний медичний університет

СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ МЕДИЦИНІ ДО МОВНОГО ЯВИЩА

“СУРЖИК” У МІСТІ ПОЛТАВІ: ПОГЛЯД КРІЗЬ ПРИЗМУ

РЕГІОНАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ

У статті розглянуто питання ставлення студентів медичного факультету в м. Полтаві до мовного феномену “суржик” з урахуванням їхнього «регіонального походження». Результати соціолінгвістичного опитування (анкетування) 205 осіб віком від 19 до 25 років дозволяють припускати, що суржик є найпоширенішим засобом спілкування серед студентів медичного факультету з Полтави, Полтавської області, Центральної та Північної України. Ставлення студентів медицини до суржику як мовного явища та його використання у вербальній комунікації не є однозначним, але це не завжди зумовлено фактором «регіонального походження» студента.

Ключові слова: суржик, студенти медичного факультету, засіб комунікації.

The article presents the insights into the attitude of medical students in Poltava to the language phenomenon Surzhik taking into account their regional origin. The results of the sociolinguistic survey among the 19-25-year-old students (205 persons) make it possible to assume the fact that Surzhik is the most widespread communicative means among the medical students from Poltava, Poltava region, Central and North Ukraine. The students' attitude to Surzhik as linguistic phenomenon and to its using in the verbal communication is complex; it isn't always caused by the student's «regional origin» factor.

Key words: Surzhik, medical students, the means of communication.

В статье рассматривается вопрос отношения студентов медицинского факультета в городе Полтава к языковому феномену «суржик» с учетом их «регионального происхождения». Результаты социолингвистического опроса (анкетирования) 205 лиц возрастом от 19 до 25 лет позволяют предполагать, что суржик является наиболее распространенным способом языкового общения среди студентов медицинского факультета из Полтавы, Полтавской области, Центральной и Северной Украины. Отношение студентов медицины к суржику как языковому явлению и его использованию в верbalной коммуникации не является однозначным, но это не всегда обусловлено фактором «регионального происхождения» студента.

Ключевые слова: суржик, студенты медицинского факультета, средство коммуникации.

Українсько-російський суржик належить до цікавих та помітних мовних феноменів нашої країни. Згідно опитувань, проведених соціолінгвістами, суржик є найбільш поширеним у північних та центральних областях України [2, с. 318]. Упродовж останніх десятиліть науковці-філологи намагаються якомога точніше визначитися з сутністю терміну «суржик», причинами його виникнення та усіма чинниками, які з ним пов’язані [1, с. 84]. І дещо вже вдалося досягти, зокрема схарактеризувати окремі сфери і середовища (за В. Авроріним) функціонування

суржiku [1, с. 84]. Науковці Полтавщини не залишилися осторонь вирішення цього актуального питання, про що свідчить ціла низка публікацій [4, 5, 7].

Ставлення до мови (language attitude) є одним із нових та найцікавіших аспектів соціолінгвістики. У нашому попередньому дослідженні шляхом опитування (анкетування) ми з'ясовували, як студенти медичного факультету Української медичної стоматологічної академії міста Полтави (наразі - Полтавського державного медичного університету (ПДМУ) ставляться до суржiku і якою є їхня оцінка цієї, за визначенням Л. Масенко, "специфічної форми побутування мови" [3, с. 4]. Нами було виявлено, що суржик є найбільш поширеним засобом мовної комунікації цього контингенту респондентів і висловлено припущення впливу фактору «регіонального походження» студента на його ставлення до суржiku як мовного явища та його використання у вербалній комунікації [6, с. 331], яке треба було у подальшому з'ясувати, розглянувши питання з урахуванням «регіонального фактору» (звичайно, значно збільшивши кількість учасників опитування). Саме це і склало **мету** нашого теперішнього **дослідження**.

Для вирішення поставленої мети було проаналізовано результати анкетування 205 студентів медичного факультету ПДМУ віком 19-25 років, які були надалі розподілені на групи відповідно до «регіонального походження». Слід одразу зазначити, що «представники» Полтави і Полтавської області розглядалися окремо. Групу «*полтавців*» склали 30 осіб, які народилися і живуть в Полтаві з народження, 35 осіб є мешканцями різних районів *Полтавської області*. 35 студентів приїхали до Полтави із інших областей Центральної України, 35 із Північної України та 35 зі Східної України. Групу Південної України склав 21 здобувач освіти, Західної України – 14 студенти. Меншу кількість представників двох останніх груп можна пояснити тим фактом, що ці регіони не є домінуючими у «територіальному спектрі» здобувачів освіти ПДМУ. Крім полтавців/полтавок, усі інші учасники соціолінгвістичного опитування живуть у місті Полтаві менше ніж 10 років.

Відповідно до результатів дослідження, в *повсякденному спілкуванні* більшість представників Полтавської області (80,0%), Центральної України (57,1%), Полтави (56,7%) надають перевагу суржiku. Наступне місце у перших двох вищезгаданих групах «займає» українська мова (відповідно, 17,1% та 34,3%), а у мешканців Полтави - російська (33,3%). Респонденти з Північної України надали невелику перевагу суржiku над російською, що «посіла» друге місце (42,9% проти 37,1%), а Південь у цьому сенсі «показав» паритет (по 42,9%). Здобувачі освіти зі Східної України надали значну перевагу російській мові (71,1%), а Західної України – українській, але менш впевнену (42,9%), що можна пояснити використанням останніми певних діалектів (зокрема, закарпатського).

Найбільший відсоток респондентів з Полтавської області (68,6%), Північної України (51,4%) та Полтави (50,0%) у *спілкуванні з родиною* використовують завжди свідомо суржик. Представники Сходу та Півдня вибрали інший домінуючий варіант (переважно російську мову), «випередивши» суржик (відповідно, 60,0% і 22,9% та 52,4 % і 42,9%). Більшість здобувачів освіти із Центральної України (42,9%) і значна кількість – із Полтавської області (31,4%) намагається розмовляти українською, але не завжди дотримується граматичних і лексичних норм. «Різнобарвно» виявилася група Західної України, де приблизно однакова кількість студентів вибрала різні вищезгадані варіанти відповідей.

Викликає певне здивування, що і у цій групі «чиста» українська мова не була такою, що домінує.

У *спілкуванні з друзями* більшість респондентів із Полтавської області (88,5%), Центральної України (68,6%), Полтави (56,7%) та Північної України (51,4%) надає перевагу суржiku. Більшість представників-учасників опитування зі Східної України обрали російську мову (68,6%), а Західної України – українську (50,0%). Констатовано паритет між суржиком та російською мовою у мешканців Південної України (обидва показники склали 47,6 %). Звертає на себе увагу також той факт, що понад третини респондентів-полтавців та мешканців Північної України надали перевагу російській мові.

Дещо іншими виглядають результати щодо засобу *висловлювання власної думки*. Лише «представники» Східної України надали значну перевагу російській мові (57,1%), а Західної України - українській мові (57,2%). Передову позицію з результатом 38,1% російська мова також «зайняла» серед мешканців Південної України (суржик - другий), а суржик - серед здобувачів освіти з Полтавської області (37,1%), «випередивши» українську мову (її позиція – друга). Понад третини респондентів-полтавців (33,3%), представників Центральної (37,1%) та Північної України (31,4%) зазначили, що легкість вербалної комунікації для них залежить від конкретної ситуації.

На запропоноване твердження “*Суржик – це явище, коли людина не вміє говорити жодною мовою і перемішує українські і російські слова*” у більшості груп переважав негативний відгук: Полтавська область – 57,1%, Полтава – 53,3%, Південна Україна – 52,4%, Центральна та Північна Україна – по 48,6%. Другу позицію в цих групах зайняло часткове погодження з цим твердженням, яке виявилось передовим серед мешканців Західної (50,0%) та Східної України (45,7%). Але значна частина двох останніх груп також негативно сприйняла вищезгадане твердження (відповідно, 42,9% та 34,3%). У жодному регіоні не домінувала “підтримка” цього речення. Але водночас слід зазначити, що приблизно чверть студентів із Південної і Північної України схвалюють це твердження, а така ж кількість – частково погодилася з ним.

Трохи більша кількість студентів з Полтави, Західної України, Південної та Східної України не погодилася, ніж частково погодилася із твердженням “*Суржик вказує на людську неосвіченість*”. Серед респондентів Полтавської області та Центральної України ситуація була «з точністю до навпаки». Північна Україна «надала» паритет (по 45,7%). Водночас в усіх групах були лише поодинокі голоси, які відповіли позитивно.

Такою ж значною в усіх групах виявилася різниця між “не згоден” та “згоден” відносно думки “*Суржик - це зневага до української мови*” з переважним превалюванням негативної відповіді. Водночас слід зазначити, що більшість респондентів із Західної України частково погодилися з цим твердженням (64,3%), в інших групах відповідь «частково згодний» була лише другою за кількістю.

Твердження “*Суржик звучить для мене природно, і я його сприймаю легше, ніж українську літературну мову*” не підтримала більшість студентів в усіх групах за виключенням Центральної України. Особливо високим був відсоток негативної відповіді серед респондентів Західної України (71,5%) та Полтави (63,3%). Часткову підтримку цього твердження надали 48,6% здобувачів освіти з Центральної України (негативна відповідь серед них склали 37,1%). Невеликий відсоток студентів в усіх групах стверджують, що їм важко вирішити це питання.

Але і ця відповідь випередила позитивну реакцію на вищезгадане твердження в переважній кількості груп (за виключенням Південної та Східної України), Північна Україна знов «надала» паритет (по 17,1%).

Наступне питання з'ясовувало те, якою мовою учасник дає відповідь, якщо до нього звертаються за допомогою суржiku. Тут понад половини респондентів з Полтави (60,0%), Центральної України (60,0%), Полтавської області (54,3%) та майже половина – з північної України (48,6%) обрали “ситуаційність відповіді” (іншими словами – мова відповіді залежить від ситуації). Друге місце всі ці групи «віддали» суржiku як мові відповіді. Південна Україна «показала» паритет між цими двома відповідями (по 33,3%). Інші результати були отримані у студентів із Західної України (із показником 57,1% «домінувала» українська мова) та Східної України (російська мова та «ситуаційність» показали майже однакові результати – 45,7 % та 42,9%, відповідно). Використання відповіді виключно російською мовою у цьому випадку не зазначив жоден студент із Західної України та Полтавської області, а українською – з міста Полтави.

На наступне питання, а саме “Як Ви ставитесь до людей, які говорять суржиком?”, ми отримали майже одностайну відповідь. Практично усі студенти незалежно від регіональної приналежності стверджують, що для них не є важливим, якою мовою говорити людина; важливим є те, що вона говорить. Інші відповіді: “мені неприємне спілкування з такими людьми”, “важко дати відповідь”, “можливо, мені не подобаються такі люди” були поодинокими в групах або взагалі не зустрічалися. Водночас, лише один студент з усіх груп (!) надав відповідь “обожнюю, коли люди говорять суржиком”. І це також, на нашу думку, є доволі цікавим фактом.

Більшість респондентів з різних груп не підтримали або лише частково підтримали (з невеликими регіональними «коливаннями») твердження “Суржик засмічує українську мову”. Водночас звертає на себе увагу той факт, що третина студентів із Полтавської області та Західної України надали позитивну відповідь на вищезгадане твердження. Поодинокі учасники опитування з різних груп констатували важкість надання відповіді на це питання.

Говорячи про конотацію (про асоціації учасників зі словом “суржик”), частіше спостерігалась *асоціація суржiku з певними словами* (надавалась можливість вибирати декілька варіантів) позитивного змісту серед респондентів усіх груп: “природність”, “легкість”, “емоційність”, “відкритість”, “щирість” (з несуттєвими «регіональними» відмінностями). Серед “негативних” асоціацій (які зустрічалися набагато рідше) домінувало слово “неосвіченість” (блізько 20% в усіх групах за виключенням Західної України – 7,1%). Студенти із Західної Україні у «негативному сенсі» надали перевагу словам “невихованість” та “грубість” (по 14,3%).

Більше половини студентів із Полтави, Полтавської області, Південної, Північної України та майже половина – з Центральної та Східної України відповіли, що для них “суржик звучить природно, рідно, “по-домашньому”. Водночас половина здобувачів освіти із Західної України зазначила, що “суржик звучить дещо смішно”. В інших групах подібна відповідь посіла лише друге місце із значним відривом від першого. Не подобається звучання суржiku набагато меншій кількості респондентів усіх груп. І лише 3 студенти зі Східної України та по одному з Північної, Центральної України, Полтави і Полтавської області відповіли,

що “коли я чую суржик, мені здається, що це насмішка над літературною українською мовою”.

Наступне питання: «Чи призводить суржик до денормалізації української мови?» логічно продовжило наш «опитувальний ланцюжок». Половина або майже половина респондентів з усіх груп, крім Західної України, не бачать жодного зв’язку і вважають, що суржик не впливає на українську мову. Водночас 42,8% студентів Західного регіону відповіли, що суржик варто уникати, адже він засмічує літературну українську мову. Серед тих, кому було важко відповісти на це питання, найбільший відсоток відмічено серед мешканців Полтавської області (37,1%) та Північної України (31,4%).

Переважна кількість студентів *намагається слідкувати за правильністю, красою власної мови, не використовувати слова-паразити, вульгаризми і т.д.* (разом зізнаючись, що це не завжди їм вдається), причому відповідь є домінуючою незалежно від «регіонального походження». Інша відповідь, а саме: “*слідкую, для мене важливо говорити правильно і красиво*” «посідає» другу позицію в усіх групах (з незначними коливаннями) за виключенням Центральної України. Цей регіон показав паритет між останньою відповіддю та наступними: “*говорю так, як можу, можливо, з помилками, але завжди щиро, змінювати це не хочу*”, “*я ніколи не звертаю на це увагу*” (по 8,6%), які в цілому в усіх групах набрали значно меншу кількість відповідей, ніж «намагання» та «слідкування».

На питання “Чи вважаєте Ви, що суржик варто уникати?” найбільший відсоток студентів з Полтави (40,0%), Полтавської області (45,7%), Центральної України (48,6%) та Східної України (40,0%) відповів “можливо”. Приблизно однакова кількість учасників опитування з Південної України сказала «можливо», «так» або «ні». Західна Україна надала перше місце позитивній відповіді «так» (42,9%). Слід звернути увагу, що однакова кількість опитуваних зі Сходу відповіла «так» або «ні» (по 25,7%). І лише поодинокі студенти з усіх регіонів відповіли «не знаю».

Негативно ставляться до *використання суржику в засобах масової інформації* більшість респондентів з усіх регіонів, особливо не подобається це “представникам” міста Полтави (83,3%) та Західної України (78,6%). Не звертають на це увагу значно менша кількість учасників опитування різного «регіонального походження». Позитивно ставляться до такого використання тільки 13 студентів з 205, причому жодного – з Західної України.

Більшість респондентів з усіх регіонів (від 48,6% з Полтавської області до 71,4 % зі Східної України) *не вважають суржик поганою звичкою*. Менша кількість опитуваних з усіх груп вважає навпаки (серед них найбільший відсоток – у представників Полтавської області та Північної України). Деяким студентам було важко дати відповідь на це питання, але їхня кількість в усіх групах була незначною.

В жодному регіоні не є домінуючою чітка думка, що *суржик-унікальне явище, яким полтавцям слід писатися*. Переважна кількість респондентів з усіх регіонів або спростовують це твердження, або «*коливаються*» («можливо, але я не впевнений»). Але слід сказати, що відсоток тих, що коливаються, є доволі значним серед мешканців Полтавської області, Центральної та Північної України (блізько 40%). І, навпаки, категоричне «ні» сказали 56,7% представників міста Полтави та 42,9% студентів із Східної України. Поодинокі студенти з усіх регіонів не знали, яку надати відповідь.

Головною причиною використання суржiku в Полтаві понад половина респондентів зазначають тісний зв'язок із великою кількістю сіл і невеликих містечок у Полтавській області, у яких суржик є популярним (така думка є домінуючою незалежно від регіональної приналежності). Особливо багато прибічників такої точки зору з Північної та Східної України (по 74,2% в обох групах). Значно менший відсоток отримали інші відповіді: “так говорить більшість”, “людські лінощі, адже часом важко швидко підібрати влучне українське слово і набагато легше сказати перше, що прийде на думку, неважливо якою мовою”, суттєво не відрізняючись кількісно між собою. Інший варіант відповіді зустрічався ще рідше.

На таке важливе, на наш погляд, питання як «Чи можна вважати суржик різновидом української мови, певним діалектом?» половина (Полтава та Полтавська область) або майже половина студентів з усіх регіонів, крім Західного, відповіла позитивно. Останній регіон (42,8%) не поділив точки зору більшості інших, заперечуючи вищезгадане твердження (для інших регіонів це був другий результат за кількістю). На третьому місці в усіх групах за виключенням Полтавської області опинилися респонденти, які відмітили важкість відповіді на це питання. А серед представників Полтавської області вони випередили (31,5%) тих, хто не погодився з цим твердженням (17,1%). Те, що “суржик і є українською мовою” вважають лише 3 студенти з усіх опитаних (1-з Полтави та 2- з Північної України).

Останнє питання запропонованої анкети стосувалося не лише мовного, але й морально-етичного аспекту: “Чи зустрічали Ви колись у своєму житті неприязнє ставлення до суржiku?”. І знов, як і у попередній роботі, коли ми ще не проводили детальний «регіональний аналіз» питання ставлення до суржiku студентів медицини, найпоширенішою відповіддю виявилася така ж сама. Більшість респондентів з усіх груп крім Західної України відповіли, що в їхньому житті таке траплялося неодноразово. Перше місце (42,9%) серед опитуваних із Заходу нашої країни «зайнля» відповідь про поодинокі випадки неприязнного ставлення до суржiku, які вони спостерігали. Інші групи респондентів не спостерігали цього явища або стикалися з поодинокими випадками приблизно в однаковій кількості. Також відносно небагато студентів з усіх груп повідомило, що не може згадати таких випадків.

Таким чином, проведене дослідження дозволяє зробити такі **висновки**:

1. Суржик є найбільш поширеним засобом мовної комунікації серед студентів медичного факультету ПДМУ з Полтави, Полтавської області, Центральної та Північної України.

2. Більшість здобувачів освіти із Західної України спілкується переважно українською мовою, Східної України – російською, а у мешканців Південної України суржик «конкурує» з російською мовою.

3. Ставлення студентів медичного факультету ПДМУ до суржiku як мовного явища та його використання у вербалній комунікації не є однозначним, але це не завжди зумовлено фактором “регіонального походження” студента.

4. Найбільш об’єднуючою серед студентів з усіх регіонів виявилася наступна відповідь: «Для мене не важливо, якою мовою говорить людина, важливим є те, що вона говорить». Це свідчить про толерантність молоді.

Перспективи подальших досліджень. Враховуючи обмежену роль “регіонального впливу” на ставлення до суржiku серед студентів медицини в місті

Полтаві, надалі вважаємо за доцільне проведення дослідження щодо визначення впливу інших факторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брага І. І. Суржик у соціолінгвістичному вимірі. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. 2012. № 1. С. 82-87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_fi_2012_1_17.
2. Дель Гаудіо Сальваторе, Тарасенко Б. Суржик: актуальні питання та аналіз конкретного прикладу. *Мовна політика та мовна ситуація в Україні: Аналіз і рекомендації* / за ред. Ю. Бестерс-Дільгер. - К., 2008. С. 316–331.
3. Масенко Л. Суржик: між мовою і язиком. 2-ге вид., зі змінами і допов. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 232 с.
4. Окара А. Полтавський “суржик” та духовне плебейство. *Слово і час*. 2000. №12. С. 52-56.
5. Окара А. Полтавський суржик і духовне плебейство. *Урок Української*. 2001. №5. С. 59-61.
6. Петров Є.Є., Петрова О.Є. Ставлення студентів медицини до мовного явища «суржик» у місті Полтаві. *Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи: збірник статей V Міжнародної науково-практичної конференції (19-20 листопада 2020 року)*. Полтава: Вид-во «Астрайя», 2020.- С. 327-332.
7. Сидоренко Л. Деякі особливості функціонування суржику на Полтавщині. *Формування сучасного освітнього середовища: теорія і практика: збірник наукових праць*. Полтава: ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2014. Ч. 1. С. 223-225.

УДК 81 '25:378

Прийма Л. Ю., Шерстюк Н. О.

**Полтавський державний медичний університет, м. Полтава
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КРИТИКИ ХУДОЖНЬОГО
ПЕРЕКЛАДУ ЯК НАПРЯМКУ ТРАНСЛЯТОЛОГІЇ**

У статті схарактеризований історичний шлях розвитку вітчизняної критики художнього перекладу. Подається огляд основних здобутків цієї галузі транслятології; окреслюються основні погляди вчених в рамках цього напрямку.

Ключові слова: критика перекладу, художній переклад, критерії оцінки перекладу, еквівалентність, перекладознавство

The article characterizes the historical path of development of domestic literary translation criticism. The paper gives an overview of the main achievements of this translatology branch and outlines the main views of scientists in this area.

Keywords: translation criticism, literary translation, translation evaluation criteria, equivalence, translation studies.

В статье охарактеризован исторический путь развития отечественной критики художественного перевода. Представляется обзор основных достижений этой области транслятологии; очерчиваются основные взгляды ученых в рамках этого направления.

Ключевые слова: критика перевода, художественный перевод, критерии оценки перевода, эквивалентность, переводоведение.

Аналіз сучасних теоретичних праць із теорії та критики наштовхує на думку, що міждисциплінарність сучасного перекладознавства як характерна ознака цієї гуманітарної галузі, з одного боку, створює широкі пояснювальні можливості для теоретичних положень транслятології, а з іншого, – висуває низку дискусійних, неоднозначних проблем.

Історично, критика перекладу стояла біля витоків теорії перекладу, однак розвітвіт останньої затямарив і відсторонив увагу від цієї важливої галузі

теоретично-аналітичних досліджень перекладу. Початок перекладацької критики прийнято пов'язувати з роботами св. Ієроніма (IV-V ст.), який присвятив своє життя перекладу Священного писання й осмисленню проблем перекладу сакральних текстів [4, с.126]. Йому належить критика перекладу «Начал» Орігена, виконаної Руфіном («Апологія проти Руфіна»), порівняльний аналіз перекладів Святого Письма тощо.

Подальший розвиток перекладацька критика отримала в Німеччині XVIII ст. Наслідуючи ідеї Шиллера й Канта, німецькі романтики обґрунтовували зв'язок перекладу з оригіналом як особливого роду динамічного відношення, в основі якого лежить «безкінечність сенсу» тексту (Новаліс, Ф. Шлегель) [4, с.127]. Для критики перекладу цього періоду характерно визнання герменевтического підходу до інтерпретації оригіналу. У центр уваги критиків перекладу було поставлено розуміння. Критики ставили собі за мету формулювання філософських концепцій про переклад, культурні взаємозв'язки між вихідним текстом і перекладом, достойнства перекладу, роль перекладу для розвитку національних культур (Гете, Шлегель, Гердер, Гумбольдт, Гельдерлін, Новаліс, Шлегель, Шлейермахер).

Особливе місце в історії перекладу займають «критичні переклади», в яких перекладачі пропонують власні варіанти перекладу. Прикладом «критичного перекладу» може служити коментар до перекладу Ф.Шатобріана «Втраченого раю» Мільтона. У коментарі Шатобріан виявляє особливості тексту оригіналу, виконує аналіз помилок і неточностей попередніх перекладів Мільтона французькою, а також дає обґрунтування власної концепції перекладу й детальний опис технологій перекладу.

Коментарі до перекладів, призначені для обговорення труднощів і неточностей в перекладі, нерідко ставали об'єктом суперечок. Вони виявляли розбіжності критиків перекладу в розумінні того, що слід вважати «гарним перекладом». Так, у російській критиці перекладу XVIII ст. практика «граматичних» перекладів поезії викликала негативне ставлення письменників і перекладачів. О.С. Пушкін засуджував буквальний переклад, що відтворює мовний лад оригіналу у французькому перекладі «Втраченого раю» Шатобріана. Особливе обурення в О.С. Пушкіна викликала практика перекладу віршів прозою [4, с.128].

Розквіт критики перекладу припадає на другу половину ХХ століття, що було пов'язано з виділенням теорії перекладу як самостійної дисципліни, покликаної осмислити закономірності перекладацької діяльності. Критика перекладу послужила основою для формулювання цілої низки наукових концепцій загальної теорії перекладу.

Сучасна критика перекладу отримує подальший розвиток у діяльності перекладачів, які критично осмислюють корпус перекладних текстів як культурну спадщину минулого. Цінний внесок у наукову критику перекладу в ХХ столітті внесли праці вітчизняних вчених і письменників, які обґрунтували критерії оцінки художнього перекладу (О. В. Федоров, М. М. Любімов, Р. А. Будагов). Їхні критичні судження щодо проблеми якості художнього перекладу публікувалися в спеціалізованих збірниках «Майстерність перекладу» і «Зошити перекладача» [2, с.119]. Поєднання даних наукових досліджень і перекладацької практики та їх критичне обговорення дозволили значно розширити критерії оцінки перекладу.

На думку сучасних перекладознавців, спрямованість на вишукування фактичних неточностей у перекладі є мало перспективним для розвитку критики перекладу як розділу перекладознавства. Заперечення з боку сучасних

перекладознавців зустрічає їй думка про те, що перекладач має передавати всі сторони оригіналу (М. Амман, В. Вілс, В. Коллер, К. Райс) [2, с.120].

На думку вчених, сучасна критика перекладу вирізняється заниженою громадською оцінкою праці перекладача підвищеною увагою до художнього перекладу, недостатньою аргументованістю суджень і відмовою враховувати комунікативну функцію оригіналу [1, с.153]. Справді наукова критика перекладу, на думку К. Райс, повинна бути індуктивною, а не дедуктивною, тобто виходити з конкретних фактів перекладацької діяльності.

У ХХ столітті критика перекладу продовжує розвиватися в роботах поетів і письменників-перекладачів А. Блока, М. Горького, М. Цветаєвої, А. Заболоцького, Б. Пастернака та інших [4, с.128]. Критика перекладу при цьому не виділилася в окремий напрям, а перебуває на стику літературознавства й теорії перекладу. Чітких об'єктивних критеріїв критики перекладу ще не було розроблено, оскільки літературознавство часто займалося оцінкою перекладів як літературних творів.

Критерій для аналізу художнього перекладу наводить Ю. П. Солодуб у посібнику «Теорія й практика художнього перекладу» [3]. На його думку, найважливішим критерієм оцінки якості художнього перекладу є «адекватність естетичного впливу оригінального тексту й тексту його перекладу».

У роботі «Трансформація і деформація як категорія перекладацької критики» О. І. Костикова пропонує оцінювати якість художнього перекладу з точки зору доречності застосування перекладачем тих чи інших перекладацьких перетворень [1, с.153]. Автор пропонує починати аналіз тексту перекладу з визначення задуму перекладача, а потім аналізувати виявлені в тексті перекладу трансформації з точки зору їх доцільності.

Таким чином, у даний час немає єдиної методики рецензування перекладених текстів. Можна зробити висновок про відсутність єдиних вимог до перекладу, трудність у визначенні прагматичного ефекту перекладу, різне розуміння задач перекладача; конфлікт між мовою формою і змістом; необхідність обліку суто практичних реалій тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Костикова, О. И. Критика перевода vs оценка перевода. Издание Паневропского университета славистики РАН. 16, 2017. 152 с.
2. Лысенкова, Е. Л. От теоретических основ к критике художественного перевода. Социальные и гуманитарные науки на Дальнем Востоке, 15(1), 2012. С.17-21.
3. Солодуб, Ю. П. Теорія та практика художнього перекладу: навч. посібник для студ. лінгв., фак. вищ. навч. закладів. Москва: Видавничий центр «Академія», 2005. 148 с.
4. Третьякова, Е. А. (2012). Эволюция отечественной критики перевода. Вестник Чувашского университета, (4), С.126-132.

UDC: 811.111'42

Purdenko M.S., Lysanets Yu.V.
Poltava State Medical University, Ukraine
**LEXICO-SEMANTIC SOURCES IN THE ENGLISH SUBLANGUAGE OF
ANESTHESIOLOGY**

У статті проаналізовано лексико-семантичні особливості англійської термінології в субмові анестезіології. Запропоновано класифікацію в межах досліджуваної терміносистеми: термини латинського та грецького походження; термінологічні словосполучення, представлені власне англійськими лексичними одиницями; гібридні терміноелементи, що містять напівасимільовану англо-

латинську лексику, а також терміни з епонімним компонентом. Результати дослідження можуть бути використані в процесі розробки тлумачних словників та навчальних матеріалів для здобувачів освіти.

Ключові слова: анестезіологія, лексико-семантичні особливості, термін, термінологічне словосполучення

The article analyzes the lexical and semantic features of the English terminology in the sublanguage of anesthesiology. The authors suggested a classification for the terminology under consideration: terms of Latin and Greek origin; terminological phrases represented by proper English lexical units; hybrid term elements containing the semi-assimilated English and Latin vocabulary, as well as the group of eponyms. The results of the research can be used in the process of developing etymological dictionaries and training materials for medical students in order to foster their comprehension and correct usage of the English terminology.

Key words: anesthesiology, lexical and semantic features, term, terminological collocation.

Understanding the terminological framework in English is an indispensable prerequisite for any medical specialist who aspires to be employed in a foreign-language professional setting [2]. The aim of the research is to analyze the lexico-semantic features of the medical English terminology in the sublanguage of anesthesiology. We will identify specific and common term elements, forming the professional vocabulary in anesthesiology. We studied the lexical units in the English sublanguage of anesthesiology using the PubMed database over the period of the last five years and classified them according to their linguistic origin [1; 2]. The material of the research was considered via the methods of continuous sampling, structural and semantic analyses. We used Merriam-Webster and Oxford etymology dictionaries. The scientific novelty of this research consists in the detailed examination of the processes of term formation in the contemporary English sublanguage of anesthesiology. The study of lexical and semantic features in the terminology of anesthesiology will enable us to reveal the internal linguistic laws of term formation in contemporary English as a lingua franca in global research and international cooperation. The results of the research can be used in the process of developing etymological dictionaries and training materials for medical students in order to foster their comprehension and correct usage of English terminology in the domain of anesthesiology.

We distinguished 4 groups of terminological collocations in the English sublanguage of anesthesiology:

- 1) The first group is represented by terms of Latin and Greek origin.
- 2) The second group includes terminological collocations, represented by proper English lexical units.
- 3) The third group is represented by hybrid terms, containing the semi-assimilated English-Latin words.
- 4) The fourth group embraces eponyms, i.e., terms, named after a person [1].

The first group is represented by terms of Latin and Greek origin, either preserved in English in their initial form or having undergone slight linguistic transformations (for example, under the influence of French). Due to a large number of Latin-derived terms, we decided to distinguish two structural subtypes within this group:

- (a) one-word terms, e.g., catheter, sedation, analgesia, laryngoscope, vaporizer, etc.

(b) two-word terms, e.g., topical anesthesia, local anesthesia, regional anesthesia, endotracheal tube, laryngeal mask, malignant hyperthermia, etc.

The second group includes several terminological collocations, represented by proper English lexical units, for example: twilight sleep, filter, heat and moisture exchanging, etc.

The third group is represented by hybrid terms, containing the semi-assimilated English-Greek-Latin word phrases. Group III includes the following terms: one-lung ventilation, obstructive sleep apnoea, surgical safety checklist, airway-exchange catheter, adjustable pressure-limiting valve, airway obstruction, anaesthetic breathing systems, accidental awareness during general anaesthesia, supraglottic airway device, postoperative shivering, etc.

The fourth group includes eponyms, such as Moffett's solution, Venturi mask, Mallampati score, Hartmann's solution, Glasgow coma scale, Cormack and Lehane laryngoscopy view, Morphine and others [2]. For instance, Morphine was first isolated in the early 19th century by German pharmacist Friedrich Sertürner, who named it after the Greek god of dreams, Morpheus, because this substance causes sleep.

Thus, the sublanguage of anesthesiology is largely based on Latin and latinized Greek terms. Group I is the most productive source of term formation, represented by one-word and two-word terms in the examined sublanguage. Proper English lexical units do not occupy a significant place in this specialty. Instead, English terms are frequently combined with Greek and Latin words (Group III: hybrid English-Greek-Latin terms). Moreover, anesthesiology embraces a large number of eponyms. Further research is needed to investigate the terminological framework of English professional vocabulary in anesthesiology and other domains of medicine.

REFERENCES

1. Bieliaieva O. M. Terminological Collocations in Medical Latin and English: A Comparative Study / O. M. Bieliaieva, Yu. V. Lysanets, I. V. Znamenska, I. V. Rozhenko, N. M. Nikolaieva // Wiadomości Lekarskie. – 2017. – T. LXX. – Nr 1. – P. 139–143.
2. Lysanets Yu. V. The use of Latin terminology in medical case reports: quantitative, structural, and thematic analysis [Електронний ресурс] / Yu. V. Lysanets, O. M. Bieliaieva // Journal of Medical Case Reports. – 2018. – 12(45). – Режим доступу до журн.: <https://doi.org/10.1186/s13256-018-1562-x>

УДК 323.39

Пучков О.О., Уваркіна О.В.

**Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», м.Київ
ЕМЕРДЖЕНТНІ ВЛАСТИВОСТІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ**

У статті аналізуються емерджентні властивості сучасної освіти. Визначено, що в умовах світової пандемії актуалізується пошук нових освітніх стратегій розвитку вищої школи. В освітньому процесі послідовно виникають особливі емерджентні властивості, які допомагають системі оновлюватись без втрати її якісних показників. Зазначається, що інформатизація, віртуалізація, діджиталізація стають невід'ємними складовими сучасної освіти, а концепція номадизму може стати концептуальною основою для формування освітніх стратегій сучасності.

Ключові слова: емерджентні властивості, інформатизація, віртуалізація, діджиталізація, ризомний простір, номадизм.

В статье анализируются эмерджентные характеристики современного образования. Установлено, что в условиях мировой пандемии актуализируется поиск новых образовательных стратегий развития высшей школы. В образовательном процессе последовательно возникают особые эмерджентные свойства, помогающие системе обновляться без потери ее качественных показателей. Отмечается, что информатизация, виртуализация, диджитализация становятся неотъемлемыми составляющими современного образования, а концепция номадизма может стать концептуальной основой формирования образовательных стратегий современности.

Ключевые слова: эмерджентные свойства, информатизация, виртуализация, диджитализация, ризомное пространство, номадизм.

The article analyzes the emergent characteristics of modern education. It has been established that in the context of a global pandemic, the search for new educational strategies for the development of higher education is actualized. In the educational process, special emergent properties consistently arise that help the system to renew itself without losing its quality indicators. It is noted that informatization, virtualization, digitalization are becoming integral components of modern education, and the concept of nomadism can become a conceptual basis for the formation of educational strategies of our time.

Key words: emergent properties, informatization, virtualization, digitalization, rhizome space, nomadism.

Сучасна система вищої освіти після імплементації основних положень Закону України «Про вищу освіту» (2014) постійно модернізується, а в умовах світової пандемії актуалізує пошук нових освітніх стратегій розвитку вищої школи, що передбачає перегляд існуючих форм організації процесу навчання та оптимізацію її змістовних складових відповідно до нових умов комунікації в освітньому просторі. Система вищої освіти продовжує функціонувати, але в освітньому процесі послідовно виникають особливі емерджентні властивості, які допомагають системі оновлюватись без втрати її якісних показників.

Сьогодні поява нового в системі освіти сприймається як дійсність і тільки непередбачувана загроза вірусного зараження від COVID-19 виявляє в системі елементи з емерджентними властивостями.

Однією з таких властивостей є всесвітня інформатизація, яка охопила всі сфери діяльності суспільства та особливо вплинула на розвиток освіти. В наш час інформатизація освіти виступає як визначальний інформаційний та комунікаційний базис освітнього простору, що забезпечує гармонійний розвиток сучасної особистості [2, с.361]. Експоненціальний характер світової інформатизації постійно виявляє нові властивості власної інформаційної системи, впливає на оновлення освітніх технологій відповідно вимог діджиталізації («digitalization») та формує нові відносини соціальної комунікації для всіх учасників навчально-виховного процесу у вищій школі.

Відомо, що системи комунікації та системи свідомості особистості еволюційно налаштовані одна на одну, тому завдяки інформагенезу відбувається безпрецедентне становлення й автономізація особистості [4, с.66]. У наш час освітній простір об'єднує суб'єктів інформагенезу, сприяє підвищенню ефективності інформації та створює умови для утворення інформаційного культурного поля, в якому розвивається та удосконалюється особистість.

Однак, розуміючи, що нові інформаційні технології відкривають щонайширші можливості для прискореного розвитку освіти та сприяють активної участі у глобальних освітніх процесах, чимало дослідників визнають серйозною перешкодою на шляху створення гармонійного і стійкого інформаційного суспільства виникнення інформаційної (цифрової) нерівності («digital divide»). Така нерівність виявляється на різних рівнях: багатий інформаційний Захід – бідний Схід, багата Північ – бідний Південь; забезпеченіше в інформаційному відношенні люді (багаті, середнього достатку і вище) і менш забезпечені, такі що не мають доступу до комп’ютера і до Інтернету [6, с.241]. Здебільшого цифрова нерівність проявляється у країнах, які є лідерами за рівнем розвитку інформаційного суспільства, а глобальність проблеми підтверджує і «Хартія глобального інформаційного співтовариства», і утворення міжнародної комісії Digital Opportunity Task force (DOT force), і рішення ООН про створення спеціального фонду для впровадження інформаційних технологій.

Українська освіта теж відчула цифрову нерівність в умовах дистанційного навчання і не відразу використала необхідний комплекс мер та матеріальні ресурси для забезпечення учасників освітнього процесу інформаційними засобами та технологіями. Проблема подолання цифрової нерівності і сьогодні залишається пріоритетним питанням сучасної системи освіти.

Очевидно, що інформаційні технології та засоби потребують потенціально підготовлених для роботи з ними фахівців. Відтак, особливість сучасного освітнього простору та активна інформатизація освітніх процесів надзвичайно актуалізує нові вимоги до самотрансцендентності (саморозвитку) сучасної особистості викладача, до його готовності віртуалізації педагогічних процесів з метою збереження якісної фахової діяльності та досягнення нових рівнів у своєму розвитку.

Здебільшого термін «віртуальність» сприймають як технологічну категорію, в основі якої лежить функціонування комп’ютера та Інтернету, а образи, символи та тексти сприймаються користувачем як результат функціонування архітектури комп’ютерних пристройів та їхнього програмного забезпечення. Водночас, віртуальність має дефінітивні ознаки соціокультурних процесів і явищ, які виникають у свідомості «тут і зараз», однак іманентно розірвані у просторово-часової комунікації.

Віртуалізація викладача як емерджентна властивість сучасних освітніх процесів народжує з рештою, в наш час, віртуальну особистість, яка реалізує реальну дійсність через інформаційні мережі і стає повноцінним учасником освітнього процесу на всіх його рівнях та формах.

Еволюціонуючи у бік розвитку потенційних віртуальних можливостей, викладач активно залучається до міжкультурної комунікації, самореалізується у віртуальному просторі, вивчає та вдосконалює англійську мову, як мову спілкування у глобальних мережах та впроваджує у педагогічні інформаційні технології та змістовні знання нові правила віртуального спілкування (дотепні скорочення, емодзі тощо). Така віртуалізація сучасного викладача сприяє подоланню стресового стану у навчанні в період пандемії та створює найсприятливішу психологічну взаємодію з вже сформованою віртуальною особистістю студента [5, с.385].

В умовах стрімкого зростання ролі інформаційних технологій у всіх сферах суспільного життя на поверхню глобальної трансформації виходить мережевий

принцип організації світової спільноти, авторство якого належить іспанському соціологу М.Кастельсу. Рефлекуючи з приводу суспільства в цілому (а не тільки віртуального простору), соціолог визначав мережу як особливу форму соціальних відносин в суспільстві в епоху інформатизації, яка використовується і в біологічних, і в технічних, і в соціальних об'єктах. Значну роль у формуванні такого суспільства, на думку М.Кастельса, відіграють сучасні комунікації, особливо мережевого типу на зразок Інтернету [3, с.342].

З огляду на зазначену обставину, корелюючи загальні характеристики мережі з основними властивостями ключового поняття номадології – ризоми (фр. rhizome – кореневище, трава), мережної структури, яка немає центру і зростає вшир, чимало сучасних науковців визнають мережеве суспільство як ризомний простір, який можливо експлуатувати лише номадично, тобто пересуваясь, кочуючи по ньому.

На думку українського філософа Л.Горбунової проект номадології Дельоза і Гватарі, запропонований наприкінці ХХ століття відомими філософами постмодернізму, в умовах стрімкого зростання ролі інформаційних технологій у всіх сферах суспільного життя може стати концептуальною основою для формування освітніх стратегій сучасності [1, с.113]. Освітній номадизм сучасності це формування нового, мобілістичного способу мислення особистості під час навчання.

Карантинні обмеження, пов'язані з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19), сформували новий інформаційно-освітній простір, нову віртуальну особистість, яка має відношення до особливої категорії людей, так званих «цифрових кочівників» («digital nomad»). Особливістю освітніх «цифрових кочівників» в умовах пандемії стала їх мобільність, яка за наявністю сучасних інформаційних засобів зв'язку та Інтернету, дала можливість отримувати та передавати професійні знання, уміння, навички дистанційно з різноманітних геолокацій. Однак, розуміючи наявність «цифрової нерівності» більшість українських освітніх можна назвати «писемними у цифровому вимірі» («digital literati»). Це багаточисельна соціальна група осіб, які знають та широко використовують комп'ютерні системи у професійній діяльності та побуті. Українська діджиталізація суспільства не оставляє вибору освітній системі. Викладачі стають «digital nomad» або «digital literati», стають суб'єктами освіти з емерджентними властивостями.

Отже, в освітньому процесі послідовно виникають особливі емерджентні властивості, які допомагають системі оновлюватись без втрати її якісних показників. Інформатизація, віртуалізація та діджиталізація стають невідемними складовимі світових освітніх систем, трансформують освітні процеси у бік новітніх технологій, формують нові мобілістичні форми мислення в ризомному просторі освіти та сприяють розвитку сучасної особистості ХХІ століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горбунова Людмила. Номадизм як спосіб мислення та освітня стратегія. *Філософія освіти*. 1-2 (9). 2010. С.103-114.
2. Енциклопедія освіти / гол.ред. В.Г.Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
3. Кастельсь М. Информационная эпоха: экономика, общество, культура. Москва: ГУ ВШЭ, 2000. 608 с.
4. Назар П.С. Філософія людини та особистості. К.: Вид-во «Сталь», 2018. 578 с.

5. Уваркіна О.В. Віртуалізація особистості викладача в реаліях сьогодення. *Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи*: зб. ст. V міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 19-20 листопада 2020 р.). Полтава, 2020. С. 382-386.
6. Чайка І.Ю. Феномен інформаційної єдності: соціально-філософський аналіз: монографія. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2013. 330 с.

УДК 371.132

Самойленко Т.О., Нетребчук Л.М.

Одеський національний медичний університет

ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА У ВНЗ ОСВІТИ

Проаналізовано нові вимоги до підвищення якості навчання, які будуть не лише забезпечувати передачу набутого комплексного досвіду від одного покоління іншому, але й створювати умови для максимального розвитку особистості майбутнього спеціаліста, здатного самостійно здобувати знання.

«Культура» має латинське походження: означає «обробка землі». Проте має і друге значення – «культивування духу». Якщо античні філософи дотримувалися заповіді «Пізнай самого себе», то філософи Ренесансу обрали іншу – «Твори самого себе», вважаючи, що людина сама творить свою долю, живе за власним розумом, тобто духовна культура є процесом удосконалення самої людини. Педагогічна культура розуміється як система цінностей – регуляторів педагогічної діяльності; передумова, мета, засіб, інструмент педагогічної діяльності, рівень самореалізації в ній; концентроване вираження особистості педагога [3, с.68].

Сьогодні система освіти вимагає підвищення якості навчання, щоб не лише забезпечувати передачу набутого комплексного досвіду від одного покоління іншому, необхідного для подальшого прогресу суспільства, але й створювати умови для максимального розвитку особистості майбутнього фахівця, здатного самостійно здобувати знання протягом усього життя. У вирішенні цього завдання першочергова роль належить викладачеві. Педагогічна культура виникає під впливом педагогічної діяльності і є необхідною умовою її здійснення. Вона показує ступінь удосконалості в оволодінні педагогічною майстерністю, рівень розвитку особистості людини як педагога. Через педагогічну культуру викладача відзеркалюються його професійні цілі, мотиви, знання, уміння, якості, здібності, ставлення, тобто педагогічна культура є феноменом вияву викладачем власного «я» у професійно – педагогічній діяльності [1, с.24].

Оволодіння педагогікою і психологією ділового спілкування – одна із сучасних умов успішної освітньої діяльності. Важливо формувати у викладачів прагнення вирішувати виховні завдання. В цьому проявляється гуманізм педагога, його доброзичливе ставлення до студентів. Основу освітньої діяльності викладача повинні складати різnobічне формування і розвиток майбутнього фахівця, його професійних здібностей та інтересів.

Професіоналізм педагога багато в чому залежить від рівня майстерності. Для студента особливе значення має не стільки зміст того, що викладається, скільки морально – духовне багатство педагога, тому що крізь призму цього багатства студенти бачать і сприймають все інше. Варто зазначити, що викладач навчального закладу повинен бути не тільки вмілим педагогом, а й гарним наставником, який зможе навчити сумлінно ставитися до майбутньої професії. Широкий кругозір, ерудиція та інтелігентність мають бути неодмінними рисами

кожного педагога. Тільки жвавий інтерес викладача до проблем своєї науки здатен розкрити силу знань перед тими, хто навчається. Викладач, на відміну від інших спеціалістів, мусить тримати в пам'яті багато інформації, не завжди може покладатися на друковані джерела. Щоб задовольнити численні питання студентів, викладач повинен постійно стежити за новими тенденціями, ідеями, методиками, розробками і дбати про використання наявних знань у навчально – виховних цілях. Майстерність педагога – це здатність мислити широко, вивчати і розуміти явища в їх взаємозв'язку, поєднувати науковий пошук з активним гуманізмом, уважне ставлення до особистості студента, прагнення не лише навчити, але й підвищити загальноосвітню культуру майбутніх фахівців.

Перспективним завданням сучасного викладача є інформаційна та комп'ютерна грамотність, тому що вузівські умови вносять корективи в теорію і практику освітньої діяльності, підвищують вимоги до викладацького складу. Важливими рисами викладача високої педагогічної культури стають його творча активність, педагогічна індивідуальність, вміння в складних освітніх ситуаціях знаходити раціональні рішення і алгоритми [2, с.73].

Час вимагає змін в різних галузях науково – технічного прогресу, але вимога до професіоналізму, компетентності викладача залишається незмінною. Щоденна педагогічна практика свідчить, що суттєвих результатів досягають ті викладачі, які мають високу педагогічну культуру. Тому педагогічну культуру слід постійно розвивати. Вона повинна бути фундаментом діяльності викладача і забезпечувати як удосконалення навчально – виховного процесу, так і самовдосконалення кожного члена педагогічного колективу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи/Навчальний посібник для вузів/Київ, 2003 – 314 с.
2. Солдатенко М. Самоосвіта педагога як засіб розвитку його педагогічної майстерності/М. Солдатенко – Глухів: РВВ ГДПУ, 2009 – 103 с.
3. Щербань П. Сутність педагогічної культури//Вища школа України. -2004. - №3 – с.67-71

УДК 378:61(063)(477)

Світлична Є. І., Савіна В. В.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ КУРСУ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ У ВИЩИХ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Постановка проблеми: Питання підвищення ефективності практичної підготовки майбутніх спеціалістів фармацевтичної галузі набуває особливої актуальності у зв'язку зі швидким розвитком наукових досліджень та фармацевтичного виробництва, а також послідовного курсу на інтеграцію України до ЄС. Професійна мовна підготовка фахівців медичного та фармацевтичного профілю базується на вивчені курсу латинської мови з основами медичної та фармацевтичної термінології, який на тлі зазначених вище процесів потребує суттєвої корекції та адаптації у змістовому наповненні до чинних міжнародних стандартів. Крім того зазначимо, що незважаючи на активізацію останнім часом уваги науковців до проблем методики навчання у вищій школі та педагогічних аспектів професійної підготовки, зокрема медиків та фармацевтів, сьогодні в Україні бракує досліджень, де ґрунтовно аналізувалась би міжнародна та

вітчизняна фармацевтична термінологія та пропонувались шляхи й методи корекції навчального курсу «Латинська мова у фармації».

Мета дослідження: Проаналізувавши сучасні міжнародну та вітчизняну терміносистеми з метою з'ясування трансформаційних процесів і місця в них традиційної латинської термінології, запропонувати загальне бачення шляхів осучаснення та оптимізації курсу латинської мови у вищих фармацевтичних закладах освіти.

Виклад основного матеріалу. Фармацевтична термінологія обслуговує сферу науково-практичної діяльності в охороні здоров'я, пов'язану з розробкою, створенням та реалізацією лікарських засобів. Провідне місце в ній посідають номенклатурні назви на позначення одиничних понять та об'єктів, сукупність яких і складає основу фармацевтичної терміносистеми. Роль її як нейтральної міжнародної знакової системи у сучасному глобалізованому світі унікальна й особливо цікава для поглибленаого вивчення, як із загально філологічної точки зору, так і з метою подальшої оптимізації змістового наповнення спеціалізованого навчального курсу. У презентованій роботі основна увага приділяється аналізу термінології другого видання Державної Фармакопеї України з огляду на ті суттєві зміни, які відбуваються завдяки процесу гармонізації з термінологією Європейської Фармакопеї, статусу активного члена якої Україна набула починаючи з 2013 року.

Величезний вплив на латинську фармацевтичну термінологію сьогодні чинить англійська мова, на всіх рівнях – лексичному, морфологічному та синтаксичному. На цей глобальний процес важко реально вплинути, однак, необхідно аналізувати й враховувати практичні зміни у фаховому термінотворенні при розробці навчальних програм та конкретного змістового наповнення професійно орієнтованих курсів латинської мови у вищих навчальних закладах. Так, актуально наразі збільшити у програмах кількість навчальних годин на засвоєння студентами клінічної термінології та на вивчення основ мікробіологічної номенклатури, яка в курсі латини у фармацевтичних видах традиційно не вивчалась. Вчасною буде ревізія переліку латинських ботанічних назв лікарських рослин, обов'язкових для вивчення, корекція або розширення його за рахунок найменувань тих рослин, застосування яких стало актуальним останнім часом. Більше уваги слід приділяти аналізові структури та способів творення міжнародних непатентованих назв лікарських активних субстанцій при вивчені теми «Латинська номенклатура лікарських засобів», а також вивченю «спільніх основ» для назв окремих фармакологічних груп лікарських засобів, рекомендованих ВООЗ. Окрему увагу у процесі навчання студентів необхідно приділити нехарактерному для традиційної латинської термінології зворотному порядку слів у простих номінативних конструкціях, таких як неузгоджене та узгоджене означення, який на сьогодні можна вважати нормативним.

При відборі лексичного мінімуму, обов'язкового для запам'ятовування, необхідно виділити послідовне вживання, як у ЄФ, так і у ДФУ, субстантивованих прикметників у якості назв груп лікарських засобів за фармакологічною дією, як то Auricularia – Вушні лікарські засоби; Ophthalmica – Очні лікарські засоби; дієприкметників, іменників – назв окремих лікарських форм та низку спеціальних прийменників виразів, які у курсі латини раніше не вивчались, однак, активно вживані зараз у ЄФ та ДФУ. Окремого аналізу та корекції потребує також і змістове наповнення теми «Латинська хімічна номенклатура». Зазначені проблеми

проаналізовані авторами у низці надрукованих раніше статей, де з ними можна ознайомитись більш детально [7-9].

Висновки. Незважаючи на значні зміни у міжнародній та вітчизняній фармацевтичній термінології, значною мірою пов'язані зі впливом англійської мови, латина традиційно залишається основою міжнародної наукової термінології та спеціалізованих номенклатурних кодексів, особливо в медичній та споріднених з нею сферах людської діяльності. Фундаментальне вивчення латинської мови та основ термінотворення не втрачає своєї актуальності й сьогодні, залишаючись запорукою професійної термінологічної грамотності майбутніх спеціалістів – фармацевтів і медиків. Тому неприйнятними треба вважати як відмову від латини у системі підготовки студентів, так і скорочення годин на вивчення латинської мови у навчальних планах. Курс латинської мови потребує не скорочення, а осучаснення й модернізації на основі ретельного вивчення й аналізу всіх актуальних процесів і змін, які відбуваються у професійній терміносистемі на практиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна Фармакопея України : в 3 т. — 2-е вид. — Харків : Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2015. — Т. 1. — 1128 с. ISBN 978-966-97390-0-1
2. Державна Фармакопея України : в 3 т. — 2-е вид. — Харків : Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2014. — Т. 2. — 724 с. — ISBN 978-966-96478-8-7
3. Державна Фармакопея України : в 3 т. — 2-е вид. — Харків : Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2014. — Т. 3. — 732 с. — ISBN 978-966-96478-9-4
4. Державна Фармакопея України. — 2-е вид. — Доповнення 1. — Харків : Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2016. — 360 с. ISBN 978-966-97390-2-5
5. Державна Фармакопея України. — 2-е вид. — Доповнення 2. — Харків : Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2018. — 336 с. ISBN 978-966-97390-3-2
6. Державна Фармакопея України. — 2-е вид. — Доповнення 3. — Харків : Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2018. — 416 с. ISBN 978-966-97390-4-9
7. Світлична Є. І., Савіна В. В. Прикметники та дієприкметники в Latin Index European Pharmacopoeia (9th edition) Гуманітарна складова у світлі сучасних освітніх парадигм: [матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю] (м. Харків, 19-20 квітня 2018 року). — Харків : Видавництво НФаУ, 2018. — С. 122-129.
8. Світлична Є. І., Савіна В. В. Структурний аналіз назв лікарських засобів у міжнародній фармацевтичній номенклатурі // Scientific Journal Virtus Issue № 31, February, 2019. — Р. 197-201.
9. Світлична Є. І., Савіна В. В. Латинські хімічні номени у вітчизняній та міжнародній фармацевтичній номенклатурі // Scientific Journal Virtus Issue № 43, April, 2020. — р. 207-213.

УДК 378.016:81-028.31]:316.776.3

Сидоренко О.В., Денисенко О.М.

**Запорізький державний медичний університет, м. Запоріжжя
МОВНІ ВИБІРКОВІ ДИСЦИПЛІНИ ТА ЇХ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ
КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНТОСТЕЙ ЯК СКЛАДОВА
ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ**

В умовах реформування вітчизняної вищої школи важлива роль відводиться особистісно-орієнтованому навчанню, яке наділяє студента правом долучатися до формування навчальної програми та реалізовувати принципи компетентнісної

освіти. Цьому сприяють, зокрема, мовні вибіркові дисципліни, які впливають на формування базових комунікативних компетенцій.

Ключові слова: освітня траєкторія, комунікативні компетенції, компетентнісна освіта, особистісно-орієнтоване навчання, вибіркові дисципліни.

В условиях реформирования отечественной высшей школы важную роль играет личностно-ориентированное обучение, предоставляемое студенту право принимать участие в формировании учебной программы и реализовывать принципы компетентностного образования. Этому способствуют, в том числе, языковые элективные курсы, которые влияют на формирование базовых коммуникативных компетенций.

Ключевые слова: образовательная траектория, коммуникативные компетенции, компетентностное образование, личностно-ориентированное образование, дисциплины по выбору.

In the context of reforming domestic higher education an important role is given to personality-oriented learning which gives students the right to participate in the formation of the curriculum and implement the principles of competency education. This is facilitated, in particular, by elective language disciplines, which contribute to the formation of basic communicative competencies.

Key words: educational trajectory, communicative competences, competence education, personality-oriented learning, elective disciplines.

Упродовж усього періоду розвитку незалежної України вітчизняна освіта перебуває в процесі реформування, зазнаючи корекційних, модернізаторських, структурних реформ. Що ж до системних реформ, які націлені на сутнісні зміни, йдеться про запровадження нової освітньої парадигми, зміну освітньої політики тощо, то Україна, за висновками експертів, «не наважилася» на реалізацію такого кардинального кроку [1].

Однак, будучи надзвичайно чутливою до соціальних, економічних, політичних зрушень, освітня система все ж змушена реагувати на них. Це, перш за все, яскраво спостерігається в її гуманізації, оскільки постіндустріальне суспільство «вимагає переосмислення самої парадигми вищої освіти, відмови від адаптивної моделі засвоєння знань на користь моделі освіти, зорієнтованої на особистість» [8, с.4]. На відміну від успадкованих принципів радянської вищої школи, у якій студент був пасивним об'єктом, що отримував освіту за розробленою без його участі навчальною програмою, сучасна освітня галузь, орієнтуючись на потреби інформаційного суспільства, запозичуючи успішно апробовані стандарти західної освіти, реалізовує політику студентоцентризму або ж особистісно-орієнтованого навчання.

Студентоцентризм – це модель, за якої студент стає діяльним суб'єктом навчального процесу, бере активну участь у його формуванні з урахуванням своїх індивідуальних потреб, особистісних якостей тощо [6]. Безперечно, така акцентуація як на професійному становленні студента так і на особистісному зумовлені вимогами сучасного інформаційного суспільства, яке декларує принцип, що підготовка фахівця процес безперервний. Тому завдання вищої школи не лише забезпечити засвоєння теоретичних знань здобувачами освіти, а «формувати висококваліфікованих аналітиків, які володіють спеціальними методами аналізу та методологією наукового мислення» [4, с.15]. Саме тому вища школа прагне надавати освітянські послуги, а «оскільки, послуга передбачає задоволення, то

відповідно і освітянські послуги, перш за все, повинні давати студентам радісне, необтяжливе опанування предметів» [4, с.14].

Такий підхід відображає принципи так званої ліберальної освіти, одним із ключових постулатів якої є навчити студента читися, забезпечити володіння ним багатофункціональними компетентностями, тим самим підготувавши його як висококваліфікованого фахівця до вимог сучасного ринку праці. Цьому зокрема сприяє надана студентові можливість формувати власну освітню траєкторію паралельно з основним профільним напрямом.

На теренах вітчизняного освітнього простору реалізація особистісно-орієнтованого навчання почала реалізовуватися із 2016 року, коли на брав чинності закон «Про вищу освіту», згідно з яким студент отримав можливість самостійно формувати 25% обсягу навчальної програми так званими вибірковими чи то елективними дисциплінами.

Вибірковий цикл включає як дисципліни професійно-орієнтовані, тобто такі, що відповідають кваліфікаційним потребам, глибшому засвоєнню тієї чи іншої нормативної дисципліни, так і дисципліни, які задовільняють пізнавальні інтереси студента, сприяють формуванню його широкої ерудиції, загальної культури, наприклад, дисципліни з інших спеціальностей або ж спрямовані на формування певних навичок діяльності, затребуваних у наш час компетентностей тощо. Таким чином, елективні курси являють собою ніби надбудову, компенсиуючи «деякою мірою достатньо обмежені можливості базових і профільних предметів у задоволенні різноманітних освітніх потреб» [7, с. 115].

Слід пам'ятати, що беручи активну участь у плануванні своєї освітньої траєкторії, студент бере на себе відповідальність самостійно вибудовувати і реалізовувати навчальний процес. Він має бути свідомий, що позбавлений «опіки» викладача. Викладач при опануванні елективних дисциплін виконує функції фасилітатора, своєрідного помічника, консультанта. Вибір методів, прийомів навчання, пошук необхідної інформації, самоаналіз оцінки власних знань, яка «тяжіє більше до накопичення різних завдань та видів робіт, ніж до звичного підсумкового контролю» [2] має стати для студента усвідомленою потребою, запорукою вміння читати, формувати багаж знань, якостей і цінностей, що стануть поштовхом для подальшої успішної професійної діяльності.

Цілісне і системне впровадження особистісно-орієнтованого навчання, зокрема через активне застосування вибіркової навчальної складової, дозволяє реалізовувати принципи компетентнісної освіти як концептуального орієнтиру сучасної освітньої політики. Завдяки компетенціям наше постіндустріальне суспільство праgne забезпечити свій ринок праці спеціалістами, які будуть чутливими до змін у суспільстві, швидко орієнтуватимутися в інформаційному середовищі, будуть мобільними в застосуванні інновацій у своїй професійній діяльності і, як уже зауважувалося вище, будуть займатися безперервною самоосвітою.

Серед усієї парадигми освітніх компетенцій ключовою є комунікативна компетенція, її значимість визнана Радою культурної кооперації Європи, провідні постулати якої відображені в «Національній стратегії розвитку освіти на період до 2021 року».

Науковці по-різному трактують поняття «комунікативна компетентність». Велика кількість дефініцій пояснюється місткістю цієї компетентнісної складової, під якою розуміють не просто банальне вміння спілкуватися, а й здатність

розробляти стратегію спілкування, вміння змінювати її задля досягнення результату, сканувати психологічні стани учасників комунікативного акту, бути чутливим до міжособистісних стосунків тощо.

Враховуючи значимість комунікативної компетентності на формування високоякісного фахівця, науковці прагнуть структурувати її, визначивши складові компетенції. На думку Галицької М. М., у рамках підготовки здобувачів освіти вищої школи варто послуговуватися наступними комунікативними компетенціями:

- іншомовною, яка дозволяє організовувати якісне іншомовне спілкування;
- професійною компетенцією, що передбачає володіння мовою професії, фаховими знаннями, терміносистемою;
- стратегічною компетенцією, мета якої полягає в досягненні запланованого результату проектиуючи комунікативні стратегії із застосуванням вербальних і невербальних засобів;
- соціальною компетенцією, опанування якою дозволить вільно налагоджувати комунікативні контакти і орієнтуватися в ситуаціях соціального спілкування[3].

Досягти належного рівня сформованості всіх заявлених комунікативних компетенцій у рамках вивчення визначеною навчальною програмою дисципліною «Українська мова (за професійним спрямуванням)» неможливо. Окрім того, зважаючи на те, що розвиток комунікативних компетенцій не зводиться до набору вивчених правил чи здійснення під керівництвом викладача мовної та мовленнєвої діяльності, а процес складний і тривалий, задля реалізації цієї стратегічної мети застосовані вибіркові дисципліни, зокрема йдеться про «Культуру мовлення» та «Теорію і практику професійної мовної комунікації». Їх вивчення передбачає достатньо високий рівень володіння студентами мовою професії, сформовану належну культурологічну складову, і, безперечно, набутий мовний досвід. О. Кравченко-Дзондза виділяє чотири рівні комунікативності: неусвідомлена компетентність, репродуктивна компетентність, продуктивні компетентність та творча компетентність. Узявши за основу запропоновану дослідницею рівневу класифікацію, можна стверджувати, що більшість студентів під час проходження дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» (предмет вивчається на першому курсі) володіють неусвідомленою та репродуктивною компетентностями. Перший рівень характеризує несамостійну діяльність студента, яка відбувається за контролю викладача. Репродуктивний рівень засвідчує наявність знань, однак вони ще мало застосовувані в практичній сфері, якщо студент є здійснює практичну діяльність, то лише за вивченим алгоритмом, не застосовуючи творчий підхід[5].

Що ж стосується третього та четвертого рівнів, то їх розвиток передбачає підвищення якості спілкування в усіх сферах, окрім соціально-побутової та навчальної, які традиційно превалують у студентів-першокурсників, здобувач вищої освіти на старших курсах має вже засвоїти форми мовленнєвого спілкування в науковій, політичній, офіційно-діловій, культурній сферах. Саме тому продуктивний рівень є критерієм самостійної діяльності, яку студент здійснює за змодельованою ним же схемою. Четвертий рівень характеризує компетентну особистість, яка прагне самореалізації, спроможна створювати навчальний продукт, презентувати його, аргументувати свої рішення тощо[5]. Безперечно, на досягнення такої якості сформованості комунікативної компетентності, передбаченого четвертим рівнем, працюють багато чинників: від

індивідуальних запитів студента до якості організації навчальної діяльності закладу вищої освіти. Проте розуміння важливої ролі мовнихкурсів за вибором у становленні компетентнісної особистості не підлягає сумнівам, адже повсякчасна робота над вдосконаленням комунікативних компетентностей є визначальною при становленні студента як спеціаліста, подальшому професійному удосконаленню, творчій самореалізації, тобто формуванні фахівця, який завжди відповідатиме мінливим потребам ринку праці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василюк А. Альтернативні типології освітніх реформ. Порівняльно-типологічні студії. 2010. №3. С. 161-167. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppstud_2010_3-4_22.
2. Вибіркові дисципліни – історичний екскурс. URL: https://lutsk-nu.com.ua/sites/default/files/1_vibirkovi_discipli-istorichna_dovidka.pdf.
3. Галицька М. М. Складові комунікативної компетентності студентів вищих навчальних закладів. Освітологічний дискурс. 2015. № 2 (10). С. 39-47.
4. Грушко В. І., Чумаченко О.Г. Цілі вищої освіти в контексті модернізації економіки та суспільства. Економічна теорія та освіта ХХІ століття: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 25 вересня 2015 року. Київ, 2015. С. 14-17.
5. Кравченко-Дзондза О. Формування комунікативної компетенції студентів у процесі вивчення культурологічних дисциплін. Актуальні питання гуманітарних наук. 2014. Вип. 10. С. 205-208.
6. Моніторинг інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження: моніторинг. дослідження: аналіт. звіт / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. Фонд дослідження освіти та політики»; за заг. ред. Т.В. Фінікова, О.І. Шарова. К. : Таксон, 2014. С. 37-39.
7. Полонська Т. К. Елективні курси як невід'ємний компонент іншомовної освіти в середній і вищій школі. Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди». К. : Гнозис, 2014. Вип. 31. Том VII(49). С. 111–119.
8. Стрельников В. Ю., Брітченко І. Г. Сучасні технології навчання у вищій школі : модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МПК ПУЕТ. Полтава : ПУЕТ, 2013. 309 с.

УДК 81'373.46'276.6:61

Синиця В.Г.¹, Беляєва О.М.², Мироник О. В.³

^{1,3}Буковинський державний медичний університет

²Полтавський державний медичний університет

ЕПОНІМНИЙ КОМПОНЕНТ У СКЛАДІ НАЙМЕНУВАНЬ ОРФАННИХ ЗАХВОРЮВАНЬ

У статті описуються результати власних досліджень лексико-семантичної та етимологічної характеристики латинських та українських назв орфанних захворювань з епонімним компонентом.

Ключові слова: орфанні захворювання, епонімні терміни, латинська клінічна термінологія, англійська клінічна термінологія, синонімія.

The article describes the results of the authors' research of lexical-semantic and etymological characteristics of Latin and Ukrainian orphan diseases with the eponymous component.

Key words: orphan disease/rare disease, eponymous terms, Latin clinical terminology, English clinical terminology, synonymy.

Вступ. В умовах антропоцентричної парадигми спостерігається стала тенденція до зацікавленості науковців термінами з епонімним компонентом [3; 4; 6;

9; 10; 12; 17; 18; 20; 21; 22; 23], що дає змогу стверджувати, що вивчення цього феномена в медичній термінології залишається **актуальним напрямом лінгвістичних досліджень**. Позитивним є факт вивчення епонімних термінів фахівцями з медичною освітою [2; 7; 8; 11; 13; 14]. Неодноразово до цього питання зверталися також автори пропонованої статті [15; 19], які переконані що філологам-термінознавцям і фахівцям-медикам варто було б об'єднатися в цьому напрямі з метою осмислення досліджуваних термінів у плані змісту (пріоритетною є думка фахівців-медиків) і плані вираження (пріоритет залишається за лінгвістами).

Мета розвідки: компаративне дослідження латинських та англійських епонімів, що вживають на позначення назв орфаних захворювань.

Для досягнення поставленої мети використані такі **методи дослідження**: описовий – для характеристики лексико-граматичного складу й семантичних параметрів відібраних термінологічних сполучок з епонімним компонентом і метод моделювання для виокремлення типових моделей, за якими утворюються досліджувані термінологічні сполучення.

Основна частина. Наказом Міністерства охорони здоров'я України за №778 від 27.10.2014 року затверджено 275 орфаних хвороб, з них для 171 захворювання зазначено коди МКХ-10 [1]. Залежно від нозології, орфанні хвороби віднесені до 13 груп, наприклад, до групи II віднесено рідкісні хвороби крові й кровотворних органів та окремі порушення із залученням імунного механізму; група IV – рідкісні хвороби нервової системи; група XI – рідкісні хвороби склери, рогівки, райдужної оболонки та війкового тіла etc.

За даними медичної літератури, орфаними є вроджені або набуті хвороби, 80% яких генетично зумовлені. Трапляються вони вкрай нечасто: рідше ніж один випадок на 2000 населення країни – зазначена норма прийнята країнами ЄС в 1999 р. [16]. Європейський комітет експертів із рідкісних хвороб (The European Union Committee of Expertson Rare Diseases) визнає до 8 тисяч нозологій рідкісних захворювань [16], але лише 250 із них мають свій шифр у МКХ-X («Десятий перегляд Міжнародної статистичної класифікації хвороб і проблем, пов'язаних зі здоров'ям»).

Уперше термін «орфанні хвороби» з'явився в 1983 році в США з прийняттям законодавчого акту «Orphan Drug Act», яким було визначено 1600 рідкісних хвороб невідомої етіології. Власне прикметник «орфаний» походить від грецького «օρφανός» (англ. orphan) – сирота, сирітський [3]. У сучасній науковій медичній літературі трапляються такі синоніми терміна «орфанні хвороби» як «рідкісні хвороби» і «сирітські хвороби».

Слід наголосити, що в жодному з доступних нам словників (Arnaudov G., 1969; RudzitisK., 1973, 1979; Петрух Л., Головко І., 2013-2016) термін «орфанні хвороби» / «рідкісні хвороби» латинською мовою не фіксується. В англійській медичній термінології зафіксовано назви «orphan disease» / «rare disease». Структурно латинські й англійські назви є ідентичними, хоча порядок слів відповідає усталеному в цих мовах: іменник + прикметник (лат.), прикметник + іменник (англ.). В англійському варіанті до іменника disease додається означення *orphan* (від старогрецького ὄρφανός – сирота / сирітський) або прикметник *rare* (від латинського *rarus*, а, *um* – рідкісний, такий що трапляється рідко [5]).

Аналіз сучасних латинських та англійських термінів на позначення орфаних хвороб засвідчив, що в цьому термінологічному прошарку наявна значна кількість термінологічних сполучок з епонімним компонентом.

Усього було проаналізовано 302 назв нозологій, включених до Переліку орфаних захворювань [1], з яких 66 містять епонімний компонент, що становить 21,85% від загальної кількості проаналізованих термінів. Кількісна характеристика термінів з епонімним компонентом за групами представлена в таблиці 1.

Таблиця 1

Група хвороб	Загальна кількість нозологій, представлених у групі	Терміни з епонімним компонентом	% від загальної кількості нозологій, представлених у групі
I. Рідкісні ендокринні хвороби, розлади харчування та порушення обміну речовин	61	11	18%
II. Рідкісні хвороби крові й кровотворних органів та окремі порушення із зачлененням імунного механізму	29	8	27,6%
III. Рідкісні розлади психіки та поведінки	3	3	100%
IV. Рідкісні хвороби нервової системи	39	9	23%
V. Рідкісні хвороби системи кровообігу	8	1	12,5%
VI. Рідкісні хвороби шкіри та підшкірної клітковини	3	-	0%
VII. Рідкісні уроджені вади розвитку, деформації та хромосомні аномалії	48	16	33,3%
VIII. Рідкісні хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини	36	12	33,3%
IX. Деякі рідкісні інфекційні та паразитарні хвороби	5	1	20%
X. Рідкісні новоутворення	65	3	5%
XI. Рідкісні хвороби склери, рогівки, райдужної оболонки і циліарного тіла	3	2	66,6%
XII. Рідкісні хвороби органів дихання	1	-	0%
XIII. Рідкісні хвороби органів травлення	1	-	0%

Як видно з таблиці, кількість термінів з епонімним компонентом коливається від 100% (третя група) до 5% (десята група). У 6, 12 і 13 групах трьох групах не виявлено жодного терміна з епонімним компонентом.

Синтаксична структура термінів з епонімним компонентом традиційна: у латинських термінах першу позицію посідає базова одиниця загального змісту, другу – епонім в gen. sing., в англійських термінах першу позицію посідає епонім, другу – загальний термін. Cfr.: лат. syndromum Wolmani, англ. Wolman'ssyndrome.

У більшості досліджуваних термінів зафіксоване структурне ядро «синдром» (лат. syndromum, англ. syndrome) – 34 приклади або хвороба (лат. morbus, англ. disease) – 19 прикладів. Епонімних утворень з найменуванням конкретної патології виявлено 4: лат. sarcoma Kaposi, англ. Kaposi's sarcoma; ataxia Friedreichi, англ. Friedreich's ataxia; лат. granulomatosis Wegeneri, англ. Wegeneri granulomatosis; лат. anaemia Fanconi, англ. Fanconi's anemia.

У вибірці епонімних термінів, що слугують для номінації орфанных захворювань, домінують термінологічні сполучки з одним епонімом – усього 24 одиниці. Cfr.: лат. syndromum Felty, англ. Felty's syndrome; лат. morbus Wilsoni, англ. Wilsons's disease.

Не менш численними є утворення, до складу яких входить два епоніми – 22 одиниці, наприклад: лат. syndromum Russeli-Silveri, англ. Russell's-Silver's syndrome; лат. morbus Niemann-Picki, англ. Niemann-Pickdisease.

Три епоніми зафіксовані в назві рідкісного захворювання, відомого як SRO: лат. syndromum Stel-Richrdson-Olszewski, англ. Stel's-Richardson's-Olszewski syndrome. Це захворювання, за даними літератури, уперше було описано канадськими неврологами John Clifford Richardson (1909-1986), John C. Steele, Jezy Olszewski (1913-1964) у 1964 році й відоме в професійному медичному дискурсі як «прогресуючий над'ядерний параліч». Однак, на думку деяких авторів [14, с. 45-50], ці термінологічні сполучки не варто вважати синонімічними.

Питання функціонування епонімів в якості синонімів кваліфікативних термінів тісно пов'язане з доволі дискутивним питанням щодо синонімії в термінології. Більшість науковців визнають наявність синонімії у термінології, утім, послідовники відомого термінознавця Д. Лотте – не погоджуються з можливістю існування термінів-синонімів. На нашу думку, у цьому контексті цілком слушним є зауваження І. Луговської, що виявлення синонімічних рядів у медичній лексиці, дослідження їх семантики й етимології має на меті встановлення доцільності та ситуативності їх вживання у науковій термінології [10, с. 106].

Слід зазначити, що серед досліджуваних епонімних термінів на позначення найменувань рідкісних захворювань, власне, як і будь-яких інших термінів, фіксується явище синонімії (див. табл. 2).

Таблиця 2

Рідкісне захворювання з епонімним компонентом	Синонімічна назва без епонімного компонента	Синонімічна назва з епонімним компонентом
лат. syndromum Louis-Barri англ. Louis-Bar's syndrome	лат. = англ. ataxia-teleangiectasia	
лат. syndromum Wiskotti-Aldrichi англ. Wiskott'i- Aldrich's syndrome		лат. syndromum Aldrichi англ. Aldrich's syndrome
лат. syndromum Lennoxi-		лат. syndromum Lennoxi

Gastauti англ. Lennox's – Gastaut' syndrome		англ. Lennox's syndrome
лат. syndromum Landau - Cleffneri англ. Landau's-Cleffner's syndrome	лат. aphasia epileptica acquisita англ. acquired epileptic aphasia	
лат. syndromum Eaton-Lamberti англ. Eaton's-Lambert's syndrome	лат. syndromum myasthenicum англ. myasthenic syndrome	
лат. syndromum -Sjögreni англ. Sjögren's syndrome	лат. syndromum siccum англ. dry syndrome	лат. morbus Gougerot-Sjögreni англ. Gougerot's- Sjögren's disease
лат. syndromum Turneri англ. Turner's syndrome		лат. syndromum Schereschevsky-Turneri англ. Schereschevsky's-Turner's syndrome
лат. morbus Weber-Christianii англ. Weber's-Christian's disease/syndrome	лат. panniculitis non suppurativa nodularis англ. relapsing febrile nodular nonsuppurative panniculitis	
лат. syndromum Fabry англ. Fabry's syndrome	лат. angiokeratoma corporis diffusum англ. angiokeratoma corporis diffusum; diffuse angiokeratoma	лат. syndromum Fabry-Andersoni англ. Fabry's-Anderson's syndrome
лат. syndromum Wolmani англ. Wolman's syndrome	лат. xanthomatosis familiaris primaria англ. primary familial xanthomatosis	
лат. morbus Wilsoni англ. Wilson's disease	лат. dystrophia hepatocerebralis англ. degeneration hepatolenticularis	

Як видно з таблиці 2, шість термінів з епонімним компонентом мають кваліфікативні синонімічні назви, утворені за такими синтаксичними моделями:

1) іменник у Nom. sing. + означення, виражене прикметником у Nom. sing., = 2 приклади → syndromum siccum et syndromum myasthenicum;

2) іменник у Nom. sing. + означення, виражене прикметником у Nom. sing., + дієприкметник минулого часу пасивного стану в Nom. sing. = 1 приклад → aphasia epileptica acquisita;

3) іменник у Nom. sing. + означення, виражене прикметником у Nom. sing., + прикметник у Nom. sing. = 1 приклад → panniculitis non suppurativa nodularis/ англ. relapsing febrile nodular non suppurative panniculitis;

4) іменник у Nom. sing. + означення, виражене іменником у Gen. sing., + дієприкметник минулого часу пасивного стану у Nom. sing. = 1 приклад → angiokeratoma corporis diffusum / англ. angiokeratoma corporis diffusum або diffuse angiokeratoma.

У п'ятьох випадках синонімічні назви пов'язані з приєднанням на певному етапі до існуючого епонімного терміна ще одного/кількох епонімів. Це явище закономірно поширене в медичній термінології, оскільки одну й ту ж мальформацію, патологічний стан (симптом, синдром) могли вивчати різні вчені в різних куточках світу. Ad exemplum: syndromum Lennoxi et syndromum Lennox-Gastauti / англ. Lennox' syndrome, Lennox' - Gastaut's syndrome, які описали захворювання незалежно один від іншого.

На нашу думку, якому із синонімів слід надавати перевагу, мають вирішувати експерти з питань уніфікації медичної термінології, досвідчені та авторитетні лікарі-науковці, хоча ми чітко усвідомлюємо, що існує національна традиція.

Як було зазначено, натепер термінологи не дійшли єдиної думки щодо статусу епонімних термінів у медичній термінології. Одні з них (Лейчик В.М., 2014; Какзанова Е.М., 2011; Woywodt A., Matteson E., 2007; Strous R. D., Morris C. E., 2007) категорично проти функціонування подібних термінологічних сполучок і періодично піднімають питання про обмеження вживання епонімів медичною спільнотою, інші, думку яких поділяють і автори пропонованого дослідження, не просто визнають право на повноцінне існування епонімних утворень, а й вважають це явище цілком природним [3; 4; 9; 10; 12; 18].

Висновки. Незаперечними перевагами епонімів є такі: відносна короткість, легкість для запам'ятовування, зрозумілість фахівцям, наявність цінної історичної інформації про внесок тієї чи іншої особи в розвиток медицини як науки. Структурно-семантичний аналіз найменувань орфаних хвороб з епонімним компонентом засвідчив, що такі терміни є надзвичайно поширеними, вони містять об'ємну спеціалізовану інформацію з мінімальним використанням граматичних структур. Переважна більшість термінологічних сполучень як в українській, так і в англійській мовах є біномніми, а також триномніми утвореннями; квадриномні й інші утворення трапляються рідше. Серед проаналізованих термінів-синонімів перевага надається кваліфікативним безепонімним утворенням, що пояснюється прагненням до розкриття змісту термінованого поняття та більш точної передачі його суті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 778 від 27.10.2014 «Про затвердження переліку рідкісних (орфаних) захворювань» (із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства охорони здоров'я № 919 від 30.12.2015, № 731 від 29.06.2017, № 2664 від 24.12.2019). – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1439-14#Text.

2. Беляєва О.М., Ждан В.М., Цісик А.З. Латинсько-український медичний енциклопедичний словник: у 2 т. Т.2 N-W. К. : ВСВ «Медицина», 2020. 456 с.
3. Варнавская Е. В. Статус и функционирование эпонимов в медицинской терминологии испанского языка: автореф. дис. на соискание научн. степени канд. филол. наук : 10.02.05 «Романские языки». Воронеж, 2009. 24 с.
4. Гаранин А.А., Гаранина Р.М. О месте эпонимов в современной медицинской терминологии. Вопросы ономастики. 2019. Т. 16. № 3. С. 110 – 124.
5. Дворецкий И. Х. Латинско-русский словарь: ок. 50000 слов. 3-е изд., испр. М. : Русский язык, 1986. 840 с.
6. Дзюба М. Диференціація епонімічних термінів і номенів / Майя Дзюба // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка» : Серія «Проблеми української термінології». 2010. № 676. С. 15–18.
7. Ждан В.М., Дворник В.М., Аветіков Д.С., Беляєва О.М. Деякі питання функціонування медичних епонімів. Current Trends in the Study and Teaching of Foreign Languages : Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Online Conference (Poltava, 04 June 2021). Poltava : Astraya, 2021. Р. 3–15.
8. Колобов А. В., Мясников А. А., Строев Ю. И., Чурилов Л. П. Эпонимы в медицинском образовании и в устах врачей: устаревшее или вечное? Здоровье – основа человеческого потенциала: проблемы и пути их решения. 2009. № 1, Vol. 4. С. 490 – 495.
9. Лаптева Е. Функционирование эпонимических терминов в энциклопедических статьях медицинского характера. Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2014. № 12 (42): в 3-х ч. Ч. II. С. 106 – 108.
10. Луговська І. Б. Синоніми у медичній термінології / І. Б. Луговська // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. 2010. Вип. 23. С. 106-111. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkpnu_fil_2010_23_24.
11. Мельник П. О. Уроджені та набуті синдроми в оториноларингології : епонім. слов.-довід. / П. О. Мельник, В. П. Пішац, О. Г. Плаксивий, С. А. Левицька. – Чернівці : Медакадемія, 2003. – 183 с.
12. Микульчик Р. Дослідження синонімів в українському термінознавстві. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер. Проблеми української термінології». 2015. № 817. С. 42-46.
13. Мислицький В. Ф. Спадкові синдроми : епонімний слов.-довід. / В. Ф. Мислицький, В. П. Пішац, В. І. Проняєв. Чернівці : Прут, 1998. 312 с.
14. Селивестров Ю.А., Шпилюкова Ю.А., Иллариошкин С.Н. Правильно ли используются некоторые эпонимы в неврологии? Российский неврологический журнал. 2020. Вып. 3. С. 45-50.
15. Синиця В. Латинські епонімічні терміни на позначення вроджених вад розвитку та спадкових синдромів / В. Синиця, О. Беляєва, О. Мироник // Актуальні питання суспільних наук та історії медицини : українсько-румунський науковий журнал. Сер. Філологічні науки. – Чернівці-Сучава : БДМУ, 2017. № 3. С. 79–84.
16. Фармацевтична енциклопедія / Голова ред. ради та автор передмови В. П.Черних. 2-ге вид., переробл. і доповн. К. : "МОРІОН", 2010. 1632 с. Режим доступу: pharmacyencyclopedia.com.ua/article/8216/ofanni-zaxvoguyuvannya.
17. Хирівська Г. П. Епоніми в українській фармацевтичній термінології. Термінологічний вісник. 2015. Вип. 3(2). С. 110 – 116.
18. Чикильдин Д. В. Важность эпонимии в медицинском дискурсе. European Research. 2016. № 3 (14). С. 41 – 44.
19. Bieliaieva O. M. Pharmaceutical Terms with Onomastic Component: Quantitative, Structural and Lexico-Semantic Analysis / O. M. Bieliaieva, V. H. Synytsia, Y. V. Lysanets // Wiadomości Lekarskie. 2018. Vol. 71. cz.II. P. 217–221.
20. Bytsko N. I., Pavlovich L. B., Bilous I. I., Semenko I. V. Linguistic aspects of eponymic professional endocrinologic terminology. International Journal of Endocrinology. 2017. №2. Т. 13. P. 203 – 208.
21. Lysanets Yu. V., Havrylieva K. H. Medical eponyms as a subject of controversies in the modern terminology studies. Актуальні проблеми сучасної медицини: Вісник Української медичної стоматологічної академії. 2017. Вип. 17. № 4(60). Р. 225 – 227.

22. Monin S. Termes éponymes en médecine et application pédagogique. ASp. 1996. № 11-14. P. 217 – 237.
23. Toarnă D.-M. Éléments de phraséologie scientifique dans le langage medical. Studii si cercetari de onomastica si lexicologie. 2019. Vol. 12. Issue 1/2. P. 302 – 309.

УДК 378.147.091.016:61:54

*Сирова Г.О., Завада О.О., Петюніна В.М., Макаров В.О.,
Чаленко Н.М., Тішакова Т.С., Левашова О.Л.*

**Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна**

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИКЛАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ХІМІЇ НА ТЕРЕНІ ФОРМУВАННЯ «КЛІНІЧНОГО МИСЛЕННЯ» МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

Метою дослідження став аналіз наукових публікацій, які описують різноманітні методологічні підходи формування «клінічного мислення» у студентів-медиків під час викладання фундаментальних дисциплін: таких, як медична хімія.

В статті розглянуто основні методичні засади викладання медичної хімії на терені формування «клінічного мислення» майбутніх лікарів. Визначено, що сьогодні медична освіта вимагає якісного нового підходу до навчального процесу з метою використання різних методологічних підходів для формування «клінічного мислення» у студентів-медиків з перших років навчання в медичному університеті.

Ключові слова: студентський колектив, професійна компетентність, здобувач вищої освіти, мотивація, комунікація, клінічне мислення.

Целью исследования стал анализ научных публикаций, описывающих разнообразные методологические подходы формирования «клинического мышления» у студентов-медиков при преподавании фундаментальных дисциплин: таких, как медицинская химия.

В статье рассмотрены основные методические основы преподавания медицинской химии на территории формирования «клинического мышления» будущих врачей. Определено, что сегодня медицинское образование требует нового подхода к учебному процессу с целью использования различных методологических подходов для формирования «клинического мышления» у студентов-медиков с первых лет обучения в медицинском университете.

Ключевые слова: студенческий коллектив, профессиональная компетентность, соискатель высшего образования, мотивация, коммуникация, клиническое мышление

The aim of the study was to analyze scientific publications describing various methodological approaches to the formation of "clinical thinking" in medical students when teaching fundamental disciplines such as medical chemistry.

The article discusses the main methodological foundations of teaching medicinal chemistry in the territory of the formation of "clinical thinking" of future doctors. It has been determined that today medical education requires a new approach to the educational process in order to use various methodological approaches for the formation of "clinical thinking" in medical students from the first years of study at a medical university.

Key words: student body, professional competence, applicant for higher education, motivation, communication, clinical thinking

В останній час в умовах зміни парадигми вищої професійної медичної освіти основним напрямком системи виховання лікаря є принцип гуманізації освіти, який максимально забезпечує гармонічний розвиток студентської молоді. Для забезпечення прогресивних структурних змін особистості майбутнього лікаря, необхідна певна концепція, яка панує на теренах освітнього середовища вищого медичного навчального закладу. Вона повинна бути така, яка буде спрямована на виховання професіонала, якому притаманні не лише знання в галузі медицини, але й різnobічна загальна культура та етичні засади. Тому важливим завданням вищої медичної освіти, крім передавання спеціальних знань та вмінь, стало сьогодні формування у студентів тих структурних компонентів особистості, які дадуть змогу забезпечити ефективне «клінічне мислення» [1-2].

«Клінічне мислення» є однією із найважливіших категорій клінічної практики, та однією із основних компетенцій лікаря, яка є запорукою правильної діагностики та лікування хворого. Адже навіть при наявності сучасних інструментальних методів дослідження, першоосновою клініки залишається діагностика. Найсучасніший інструментальний метод діагностики є підлеглим клініці, і лише лікар, на основі отриманих даних, формує клінічний діагноз. Вдосконалення формування у лікарів «клінічного мислення» оптимізує загалом всю клінічну практику, як систему.

В основі клінічного мислення лежать такі операції, як ідентифікація ознак, аналіз та синтез, порівняння та відмінність, абстракція та узагальнення, логічні висновки, індукція та дедукція, знання та досвід. Сьогодні під цим терміном у найбільш загальному вигляді розуміють когнітивну здатність людини вирішувати професійні завдання на основі знань, досвіду та інтуїції. Також аналіз наукової літератури показав, що професійне медичне мислення чи «клінічне мислення» визначається як «рефлексивна розумова діяльність лікаря, що забезпечує постановку та вирішення діагностичних, лікувальних та профілактичних завдань [3-6].

Мета дослідження. Аналіз наукових публікацій, які висвітлюють методологічний підхід у формуванні «клінічного мислення» у студентів -медиків під час викладання фундаментальних дисциплін: таких, як медична хімія.

Матеріали і методи дослідження. Порівняльний, описовий, бібліографічний аналіз.

Фундамент «клінічного мислення» ґрунтуються на теоретичних аспектах різних дисциплін як клінічного, так і загального, фундаментального профілю. Важливим є сформувати з перших років навчання у студентів-медиків здатність аналізувати та систематизувати знання.

Завдання навчально-методичної роботи будь-якої кафедри вищого медичного закладу навчання є підготовка лікарів, які будуть здатні в умовах практичної діяльності, в лікарні, проявляти своє «клінічне мислення», а саме швидко приймати правильні рішення в будь-якій ситуації. Так слід зазначити, що одним з головних завдань дисципліни «Медична хімія», яка викладається у ХНМУ на кафедрі медичної та біоорганічної хімії на першому курсі, є не лише підготовка студентів до освоєння матеріалу з профільних дисциплін, а також і формування засади «клінічного мислення». З метою створення базису для розвитку «клінічного мислення» у студентів-першокурсників, на нашій кафедрі передбачено поєднання форм контролю знань та різних методів засвоєння матеріалу. Так лабораторно-практичні заняття на кафедрі побудовані таким чином, що на початку заняття

надається мотиваційна характеристика теми, що без сумніву показує студентам міждисциплінарні зв'язки, а саме зв'язки хімічних та фізіологічних явищ. В продовж заняття викладач разом зі студентами розглядає теоретичні питання та практичні завдання, які розкривають не лише хімічні аспекти, а також пояснюють біологічні сторони питання. На практичних заняттях у рамках кожної теми передбачено вхідний та вихідний тестовий контроль, такий підхід сприяє тому, щоб у викладача сформувалось поняття про індивідуальний рівень підготовки кожного студента – саме це дозволить сприяти подальшому засвоєнню матеріалу та розвитку здібностей студентів.

Традиційним на кафедрі медичної та біоорганічної хімії ХНМУ є проведення студентських конференцій, які формують у студентів навички критичного мислення, роботи з науковою літературою та, без сумніву, є першим шагом на терені формування професійного світогляду у студентів-першокурсників. Також на нашій кафедрі регулярно проводяться виставки студентських творчих робіт: «Хімія осіннього подиху», «Хімія калинова», де студенти можуть представити свої експонати, виготовлені з природних матеріалів та надати до них письмовий опис, з детальних поясненням лікувальних та фармакологічних властивостей сировини, яку вони використали.

Рис. 1. Фото експонатів студентських творчих робіт «Хімія калинова»

Такий підхід, на нашу думку, сприяє формуванню зasad «клінічного мислення» з перших років навчання майбутніх лікарів.

Виходячи з вищепереліченого очевидним є те, що сьогодні медична освіта вимагає якісного нового підходу до навчального процесу з урахуванням особливостей сучасної молоді, і потребує подальшого дослідження з метою використання класичних та інтерактивних методологічних підходів для формування «клінічного мислення» у студентів-медиків з перших років навчання в медичному університеті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Психолого-педагогічні засади формування майбутнього фахівця з вищою освітою / С. І. Треумова, Є. Є. Петров, Ю. Г. Бурмак [та ін.] // Актуальні питання лінгвістики, професійної

- лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи : зб. статей III Міжнар. наук.-практ. конф. (31 травня–01 червня 2018 р., м. Полтава). – Полтава : Астраз, 2018. – С. 332–337.
2. Клінічне та "кліпове" мислення у лікарів-інтернів/Єхалов В. В., Самойленко А. В., Романюта І. А., Бараннік С. І./Український журнал медицини, біології та спорту – Том 3, № 1 (10).-С.241-244.
 3. Самостійна робота студентів на заняттях «Медичної хімії» / Г.О.Сирова, В.О.Макаров, Л.В.Лук'янова, О.О.Завада, Н.М.Чаленко // Сучасні концепції викладання природничих дисциплін в медичних освітніх закладах (біологія, фізика, хімія, педагогіка, психологія): матеріали Х міжрегіональної науково-методичної інтернет-конференції, Харків, 5-6 грудня 2017 р. / ХНМУ. – Харків, 2017. – С. 104-105.
 4. Сирова Г.О. Перші кроки формування медичного світогляду / Г.О.Сирова, В.О.Макаров, В.В.Лапшин // Історична спадщина та сучасні аспекти забезпечення громадського здоров'я в Україні : матеріали науково-практичної конференції з нагоди 140-річчя від дня народження С.А.Томіліна (1877–1952), видатного соціал-гігієніста та демографа, завідувача кафедри соціальної гігієни Харківського медичного інституту, Харків, 25 жовтня 2017 р. – Харків, 2017. – С. 63-65.
 5. Чекман І. С., Сирова Г.О., Єрмоленко Т.І., Макаров В.О., Макаров В.В. Пам'ять – важлива складова якісної успішності студентів: приклади міждисциплінарної інтеграції. Формування сучасної концепції викладання природничих дисциплін у медичних освітніх закладах: Матеріали VIII Науково-практичної конференції, присвяченої 210-й річниці ХНМУ та 60-й річниці кафедри медичної та біоорганічної хімії, (Харків, 26-27 травня 2015 р.), – Харків: ХНМУ, 2015, с. 69-72.
 6. Сирова Г.О., Петюніна В.М., Макаров В.О., Лук'янова Л.В., Козуб С.М., Тішакова Т.С., Левашова О.Л., Л.Є.Перетяга, Савельєва О.В., Чаленко Н.М., П.А.Козуб, Присяжний О.В., Синельник В.В. / Підвищенняградусу комп'ютеризації - рік роботи кафедри хімії в умовах пандемії Covid-19. Х.: ТОВ Планета-Прінт; 2021– 108 с.

УДК 616.89:378.14

Скрипников А.М., Ісаков Р.І., Кидонь П.В., Рудь В.О.

Полтавський державний медичний університет, м. Полтава

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

З ПРЕДМЕТУ «МЕДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ»

У статті висвітлюються сучасні інноваційні підходи до підвищення якості самостійної роботи здобувачів освіти вищих медичних навчальних закладів. окремо аналізується самостійна наукова діяльність здобувачів освіти в рамках студентського наукового гуртка.

Ключові слова: самостійна робота, медична психологія, дослідницька діяльність, студентський науковий гурток.

В статье освещаются современные инновационные подходы к повышению качества самостоятельной работы студентов высших медицинских учебных заведений. Отдельно анализируется самостоятельная научная деятельность студентов в рамках студенческого научного кружка.

Ключевые слова: самостоятельная работа, медицинская психология, исследовательская деятельность, студенческий научный кружок.

The article highlights modern innovative approaches to improving the quality of independent work of students of higher medical educational institutions. The independent scientific activity of students within the framework of the student scientific circle is analyzed separately.

Key words: independent work, medical psychology, research activity, student scientific circle.

Як показують теоретичні та емпіричні дослідження, проведенні педагогами та психологами, конструювання та здійснення результативного процесу навчання у

вищій школі можливі лише в тому випадку, якщо здобувачі освіти самостійні, мають високу пізнавальну та навчальну активність, готові до творчої діяльності [1, с. 8; 2, с. 31; 4, с. 26].

Разом з тим, емпіричні дані спеціальних спостережень педагогічних психологів, а також практичний досвід щоденного спілкування зі студентами на кафедрі психіатрії, наркології та медичної психології ПДМУ дозволяють вважати, що значна частина здобувачів освіти активним суб'єктом навчально-пізнавальної діяльності не є.

Саме з цієї причини гальмується встановлення нової парадигми суб'єкт-суб'єктних відносин у ході спілкування викладачів та здобувачів освіти [3, с. 21]. Навіть повна практична реалізація провідної тенденції сучасної реформи освіти у вищій школі (поступове збільшення частки позааудиторних годин в навчальних планах і скорочення часу лекційного викладення матеріалу) не здатна привести до автоматичної заміни неефективних суб'єкт-об'єктних відносин вельми привабливими суб'єкт-суб'єктними.

Таким чином, викладачеві слід відмовитися від ролі ретранслятора і контролера знань, зайнявши позицію людини, що ефективно керує психічним розвитком майбутнього професіонала, стресоопірного і конкурентного спеціаліста. Більшості здобувачів освіти потрібна реальна допомога у правильній організації розумової активності. Вони не вміють проводити науково-дослідницьку та пошукову роботу, яка є найважливішим засобом для розвитку творчого інтелектуального потенціалу.

Отже, глобальною метою викладача стає розвиток у здобувачів освіти високої навчальної активності, орієнтація молодих людей на евристичні та дослідницькі способи вирішення навчальних завдань, підвищення рівня розумової самостійності, навчальної самоорганізації, розвиток самоконтролю та професійної самосвідомості.

До найбільш ефективних варіантів самостійної роботи майбутніх лікарів слід віднести освоєння нової інформації з використанням елементів програмованого навчання, заповнення таблиць та схем з опорою на необхідні довідкові матеріали, індивідуальне експрес-реферування або конспектування як один з етапів семінарського заняття, що передує колективному обміну думками з проблем, що були визначені спочатку.

Ми впевнені, що самостійна робота неодмінно повинна включатись у всі аудиторні заняття, а не виконуватися лише у позааудиторний час. Практика викладання предмету «Медична психологія» показує, що здобувачі освіти не готові самостійно працювати і не вміють це робити, не прагнуть глибокого професійного занурення у праці психологів. Не секрет, що питання, які виносяться на семінарські розгляди, попередньо розподіляються студентами, а викладач змушений опитувати охочих відповісти. Сподіватися на повноцінний професійний обмін думками з ключових питань в цьому випадку щонайменше необачно, тому що тільки один, який готується з певного питання, є компетентним, в той час як для інших цілком підходить характеристика профана. В результаті з мовчазної згоди викладача легалізується авральна форма підготовки здобувача освіти до підсумкового модульного контролю, він намагається лише тимчасово запам'ятати, а не засвоїти основну інформацію з дисципліни, «якось» та від «когось» почути.

Одна з найскладніших організаційних форм прояву самостійності та творчості здобувачів освіти пов'язана із підготовкою ними самостійних дослідницьких робіт.

Аналіз останніх років показує, що роботу у студентському науковому гуртку переважна більшість здобувачів освіти розцінює як необов'язкову навчальну формальність. Лише 5-10% студентів активно залучаються до такої роботи й розцінюють її як таку, що має самостійну професійну значущість.

Очевидно, що природне прагнення дитини до дослідження навколошнього світу шляхом освоєння та перебудови нових способів діяльності було свідомо «задавлене» шкільними педагогами, які вимагають вивчити «головне» знання без «самодіяльності», заздалегідь визначенім способом.

Як результат, навіть мотивовані студенти-гуртківці не здатні самостійно продумати майбутнє дослідження, скласти план дослідницької роботи, під час дослідження оцінити та врахувати проміжні результати, зробити самостійні висновки. Саме тому ми свідомо розширили лекційне викладення теми, присвяченої проведенню наукових досліджень в медичній психології, що суттєво покращило якість студентських наукових робіт.

Обґрунтування актуальності теми є, зазвичай, в усіх студентів-гуртківців надзвичайно складною проблемою, тому у роботах лише мимохідь згадується актуальність обраної тематики. Вибір та опис об'єкту, предмету дослідження, робочої гіпотези формулюються неточно, сумбурно. Часто студенти-гуртківці не розуміють, що студентська наукова робота – це самостійне наукове дослідження, яке потребує системного розгляду та викладення отриманих теоретичних та експериментальних даних у вигляді науково-статистичного звіту.

Роль наукового керівника – вказати на суттєві відмінності реферативного, у гіршому випадку компілятивного, викладення широкої актуальної проблематики від власне дослідницького розгляду, коли в поле зору потрапляє лише один окремий аспект зазначененої проблеми.

Крім того, науковий керівник докладно консультує студента-гуртківця щодо загальної схеми майбутнього дослідження, зокрема, дає розгорнуті методичні рекомендації щодо здійснення обов'язкових етапів наукової роботи: підготовчого, проведення дослідження, написання тексту, оформлення та презентації.

Таким чином, здобувач освіти повинен чітко уявляти собі структуру та особливості майбутньої роботи, варіанти власних пошукових дій. Тільки в цьому випадку студентська наукова робота істотно підвищуватиме рівень його самостійності.

Методично грамотне керування процесом написання студентських наукових робіт і загальна організація самостійної аудиторної роботи здобувачів освіти є трудомісткою й кропіткою працею для викладача, проте, вона дає вищий освітній ефект, ніж традиційні лекційні, практичні та семінарські заняття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беспалько В.П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения / В.П. Беспалько – М.: Педагогика, 1995. – 275с.
2. Захарченко Т. Роль наочності у процесі викладання професійно орієнтованих дисциплін / Т. Захарченко // Вища школа. – 2013. – № 12. – С. 30–38.
3. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психологічний розвиток особистості [Текст] / Г.С. Костюк; [упоряд. Г.О. Балл та ін.]. – К. : Радянська школа, 1989. – 108с.
4. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии / Г.К. Селевко – М.: Академия, 1998 – С. 26-27.

**Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
ОСНОВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ
СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ПЕДАГОГІЧНОГО ВИШУ**

Термін технології навчання (або педагогічні технології) використовується для позначення сукупності прийомів роботи педагога (способів його наукової організації праці), за допомогою яких забезпечується досягнення поставлених на занятті цілей навчання з найбільшою ефективністю за мінімально можливий для їх досягнення період часу.

Найважливішими характеристиками технологій навчання вважаються наступні:

- результативність (високий рівень досягнення поставленої навчальної мети кожним студентом);
- економічність (за одиницю часу засвоюється значний обсяг навчального матеріалу при найменшій витраті зусиль на оволодіння матеріалом);
- ергономічність (навчання відбувається в атмосфері співробітництва, позитивного емоційного мікроклімату, при відсутності перевантаження і перевтоми);
- висока вмотивованість у вивчені предмета, що сприяє підвищенню інтересу до занять і дозволяє удосконалювати кращі особистісні якості студента, розкрити його резервні можливості.

Низка вітчизняних та зарубіжних дослідників розглядають технології навчання як один з способів реалізації на заняттях особистісно-діяльнісного підходу, завдяки якому студенти виступають як активні творчі суб'єкти навчальної діяльності [1], [2].

Цілком очевидно, що вивчення іноземної мови для студентів немовних спеціальностей педагогічного вишу викликає неабияких труднощів. Тому, за нашими міркуваннями, при викладання англійської мови для студентів немовних спеціальностей педагогічного вишу необхідно використовувати весь арсенал сучасних технологій як-от: навчання у співробітництві, студентоцентроване навчання, використання мовного портфеля, комп'ютерні та аудіовізуальні технології та ін.

Навчання у співробітництві. Ця технологія базується на ідеї взаємного навчання, при якому студенти беруть на себе не тільки індивідуальну, а й колективну відповідальність за рішення навчальних завдань, допомагаючи один одному. На відміну від фронтального і індивідуального навчання, в умовах якого студент виступає як індивідуальний суб'єкт навчальної діяльності, відповідає тільки «за себе», за свої успіхи і невдачі, а взаємини з викладачем носять суб'єктно-суб'єктний характер, при навчанні у співробітництві створюються умови для взаємодії у системі «студент-викладач-група» і відбувається актуалізація колективного суб'єкта навчальної діяльності.

Студентоцентроване навчання. Такий тип навчання набув широкого поширення в зарубіжній вищій школі (student-centred approach) як один з варіантів сучасних технологій навчання. Суть такого навчання полягає в максимальній передачі ініціативи у процесі заняття самому студенту. З дидактичної точки зору ця технологія навчання передбачає найбільш повне розкриття особистісного

потенціалу студента в результаті особливої організації заняття, створення партнерських відносин між викладачем і студентами.

Мовний портфель як технологія навчання являє собою пакет документів, в якому його власник фіксує свої досягнення і досвід в оволодінні мовою, що вивчається, отримані кваліфікації, а також окремі види виконаним їх за час навчання робіт, які свідчать про його успіхи в обраній ним мові. Використовуючи матеріали мовного портфеля, студент має можливість зіставити свій рівень володіння іноземною мовою з рівнем інших студентів у групі, а також з європейськими нормами і визначити (як самостійно, так і за допомогою викладача) найбільш раціональні способи вдосконалення своїх знань, умінь і навичок.

Комп'ютерне навчання. Це навчання іноземної мови з використанням навчальних програм, складених для роботи з комп'ютером. Воно виникло на ідеях програмованого навчання і станом на сьогодні істотно впливає на всі сторони навчального процесу у зв'язку з масовою комп'ютеризацією вищої школи, створенням комп'ютерних програм для навчальних дисциплін, в тому числі і для хто вивчає іноземні мови, використанням можливостей Інтернету, як на заняттях, так і в самостійній роботі студентів [3].

Таким чином, короткий огляд основних технологій навчання англійської мови для студентів немовних спеціальностей педагогічного вишу дозволяє зробити висновок, що наразі існує два основних шляхи інтенсифікації процесу навчання: перший – за рахунок максимального використання технічних засобів, інший – завдяки активізації резервів особистості кожного студента. Можна стверджувати, що розвиток інтенсивних методів, які передбачають органічне включення у систему навчання технічних засобів, з'явиться найбільш перспективним напрямком удосконалення методики в напрямку інтенсифікації навчального процесу, що передбачають використання в ньому комп'ютерів і різних форм дистанційного навчання, що нині є неабияк актуальним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дичківська, І. М. (2004). *Інноваційні педагогічні технології*. Київ: Академвидав. С. 338–339.
2. Abdalova, O. I. & Isakov, O. J. (2014). The use of e-learning technologies in the educational process. *Distant and virtual training*, (12), 50-55.
3. Oxford, R. L. & Amerstorfer, C. M. (2018). *Language learning strategies and individual learner characteristics: Situating strategy use in diverse contexts*. Bloomsbury Publishing.

УДК 81-11:165.194

Содомора П.А., Антонюк-Кириченко С.А.
Львівський національний медичний університет
імені Данила Галицького, м. Львів
НАТИВІЗМ У МОВНИХ ТЕОРІЯХ

У статті розглянуто основи теорій бігейвіоризму та нативізму. Проаналізовано мовні підходи Р. Декарта, Б. Скіннера, В. фон Гумбольдта, Н. Хомського та ін. Звернено увагу на недостатньому висвітленні розуміння процесу роботи мозку людини і його співвідношення із вимовою. Описано різні підходи до пояснення мови як феномену. Наведено погляди вчених стосовно первинних джерел пізнання мови. Зосереджено увагу на контроверсійних аспектах поглядів прихильників теорії бігейвіоризму, на думку яких вивчення мови засновується на загальній лінгвістичній поведінці та виступає лише поведінковими правилами, які притаманні особі. Виокремлено унікальну здатність людей вивчати мову та

продуктувати абсолютно нескінченну кількість роздільних висловлювань. Те, що ми говоримо у певних обставинах, як ми відповідаємо іншим, як зазначено у статті, є результатом складної взаємодії між нашою історією, сприйняттям теперішньої ситуації, прагнень, а також – нашого знання про те, як працює мова.

Ключові слова: мова, еволюція мови, нативізм, бігейвіоризм, мовні універсалії, лінгвістична компетенція.

Содомора П. А., Антонюк-Кириченко С. А. Нативизм в языковых теориях. В статье рассмотрены основы теории бихевиоризма и нативизма. Проанализированы языковые подходы Р. Декарта, Б. Скиннера, В. фон Гумбольдта, Н. Хомского и др. Обращено внимание на недостаточном изучении понимание процесса работы мозга человека и его соотношение с произношением. Описаны различные подходы к объяснению языка как феномена. Приведены взгляды ученых относительно первичных источников познания языка. Сосредоточено внимание на противоречивых аспектах взглядов сторонников теории бихевиоризма, по мнению которых изучение языка основывается на общем лингвистическом поведении и выступает только поведенческими правилами, присущими человеку. Отмечено уникальную способность людей изучать язык и производить абсолютно бесконечное количество раздельных высказываний. То, что мы говорим в определенных обстоятельствах, как мы отвечаем на вопросы, является результатом сложного взаимодействия между нашей историей, восприятием нынешней ситуации, стремлений, а также – нашего знания о том, как работает язык.

Ключевые слова: язык, эволюция языка, нативизм, бихевиоризм, языковые универсалии, лингвистическая компетенция.

Sodomora P. A., Antonyuk-Kyrychenko S. A. Nativism in language theories. The article deals with the description of the basics of behaviorism and nativism. The language approaches of R. Descartes, B. Skinner, W. von Humboldt, N. Chomsky, and others are analyzed. Attention is drawn to the lack of the understanding of the human brain process and its relationships to pronunciation. Different approaches to language explanation as a phenomenon are considered. In the article there are also numerated the views of scientists on the primary sources of language cognition. The article reveals the controversial aspects of the behaviorists' views, according to which the study of language is based on general linguistic behavior and acts by the behavioral rules of individuals. The unique ability of people to learn the language and produce an absolutely infinite number of separate utterances is also highlighted. What we say in certain circumstances, our responds, as it is stated in the article, are the result of complex interactions between our history, current situation perception, aspirations, and our awareness of how language works.

Key words: language, language evolution, nativism, behaviorism, language universals, linguistic competence.

Приблизно у середині ХХ століття, очевидно, з уваги на попередні дослідження Г. Фреге [3], Б. Рассела [5], Л. Віттгенштайна [8] й інших науковців сильні позиції займає бігейвіоризм, який презентував головним чином американський психолог Б. Скіннер, центральна фігура у розвитку програмованого навчання. Основні позиції Б. Скіннер викладає у праці “Поза свободою й гідностю” [6]: однак, ряд викладених позицій звучать доволі контроверсійно на загальному

фоні процесу розвитку епістемології і тому вони знайшли своє опрацювання, вдосконалення й заперечення у подальшому.

З іншого боку, нативістичні теорії, протилежні до позицій бігейвіоризму, мають глибинні корені, починаючи від Платона, а то й від Парменіда. Р. Декарт, не будучи прибічником платоністів, говорив у такому ж дусі. Г.В. Ляйбніц, як і багато інших мислителів, був переконаний, що чуття, не зважаючи на те, що є необхідними для процесу пізнання, недостатньо відтворюють нам цей процес, оскільки є всього лише прикладами, чи частковими взірцями окремих істин. Після того, як знову ж емпіричні теорії вийшли на основні рубежі епістемології, репрезентовані працею згаданого щойно психолога Б. Скіннера стосовно мовної теорії, революційною працею стала робота американського лінгвіста Ноама Хомського “Мова і мислення” [1]. Згідно з Н. Хомським, жодну мову, навіть рідну, неможливо було б вивчити “з нуля”: натомість, у нас від народження закладено мовні начала, так звана “універсальна граматика”, і це – спільне для всіх людей. Інша, “часткова”, чи “окрема” граматика властива кожній окремій мові. Це – основна й доволі контроверсійна теза праці, але до неї автор долучає детальне пояснення.

Але ніщо не виникає з нічого, і в теорії Н. Хомського теж були свої близкі витоки. Вільгельм фон Гумбольдт (1767 – 1835), прусський лінгвіст, дипломат, засновник університету в Берліні, вважається першим лінгвістом, який говорив про мову як про систему, що впорядковується правилами, а не є всього лише набором слів і фраз, наділених певним значенням. Згодом, відомо що, Людвіг Вітгенштайн говоритиме про мову як гру за правилами. Поєднання протилежних речей – скінченності та нескінченності – ось що маємо у мові, за словами В. фон Гумбольдта: використання обмеженої кількості правил, слів, літер для створення необмеженої кількості тверджень. Ідея нескінченного застосування скінченних засобів для створення речень слугувала Н. Хомському підставою для власних мовних теорій. Не зважаючи на те, що Н. Хомський далеко відійшов від В. фон Гумбольдта, все ж у результаті цих та інших праць феномен мови в науковому світі постав як близьке й очевидне явище, але водночас із незрозумілою природою, якій вкрай важко надати вичерпне пояснення.

До сьогодні науковці не можуть пояснити, чому мова притаманна виключно людям, не зважаючи на те, що мавпи, наприклад, наділені такою ж анатомією для відтворення звуків: проте, найбільша кількість роздільних вигуків, які можуть видати найрозвиненіші види мавп, усього 38 – не надто багато [4]. Зрозуміло, що вивчення мавпячого мозку не відкриє мовні секрети, але деякі науковці, засновуючись на таких дослідженнях, стверджують, що це є ранніми виявами еволюції мови. Не стверджуватимемо нічого про сильні чи слабкі сторони таких аргументів: але людина може продукувати абсолютно нескінченну кількість роздільних висловлювань, що не порівнюється з іншими, не-людськими приматами.

Багато науковців працюють над питанням еволюції мови, ключового аспекту розвитку людства, але розуміння процесу роботи нашого мозку і як цей процес співвідноситься із вимовою все ще залишається не те що невивченим, а можна сказати, цілком “темним” питанням. Спихати все на еволюцію також не завжди виправдано: якщо у межах виду можна приймати деякі положення, то між видами вона працює сумнівно [2]. Навіть в історії походження домашніх собак від вовків, яка налічує від 30 до 40 тисяч років, не всі прогалини запевнено: довгий процес

доместикації включав як генетичні, так і поведінкові аспекти, на яких засновується суттєва різниця між представниками диких і свійських тварин. Деяке світло на це питання проливають сучасні дослідження матеріалу ДНК на основі викопних решток віком понад 7 тисяч років, однак цього далеко не достатньо для відтворення повної картини процесу переходу одного в інше. Приклад походження собак із вовків є чи не найочевиднішим для нас, але й тут далеко не все вивчено навіть на сучасному етапі, не говорячи про інші, складніші аспекти походження одних видів від інших. Такі процеси виливаються у непомисловані часові проміжки у мільйони років.

Тому існують різні підходи до пояснення мови як феномену: з них особливо цікавими є два. Перший засновується на “поведінковості”, чи іншими словами бігейвіоризмі. Згаданий щойно психолог Б. Скіннер був першим, хто запропонував повну теорію здобуття мови у праці “Вербальна поведінка” [7]. Ця теорія вивчення мови засновується на загальній лінгвістичній поведінці. Вчений стверджує, що мовна поведінка людей, тобто наші питання, відповіді тощо, визначаються двома факторами: середовищем, у якому перебуває мовець і попереднім поведінковим досвідом. Б. Скіннер стверджує, що “знання” мови зводиться всього лише до отримання набору певних поведінкових налаштувань: відповідно, діти вивчають мову тоді, коли дитина потрапляє у відповідні навколошні умови – отже, є результатом відповідних тренувань і отримання навичок. Тому, вивчення мови є лише поведінковими правилами, які притаманні особі. Цей процес він назвав “зумовленням операнта”. Тобто є діячі, які просто діють без причини, і респонденти – які діють з певної причини. Б. Скіннер твердив, що більшість вербалної поведінки є оперантною, оскільки починається без жодного стимулу. Однак, вони виробляють таку прив’язку до стимулу внаслідок “зумовленню”: у процесі діяльності, завдяки винагородам чи покаранням – саме так і вивчається мова. Однак Ноам Хомський у праці, яку було опубліковано через два роки після згаданої вище наукової роботи, переконує в іншому. На його погляд, здатність володіти мовою містить вроджене знання набору лінгвістичних правил. Це вроджене знання складає “початковий стан” мовної здатності загалом і притаманне усім людям без винятку, але – виключно людям. Щось подібне говорив і Р. Декарт, приписуючи здатність вивчати мову тільки людям, вирізняючи тим самим їх з-поміж усіх інших “машин”, чи “automata”: адже навіть найдурніші люди можуть вивчити мову. Вивчення мови, за Р. Декартом, вимагає незначного інтелекту: мислитель вважав, що досвід подає нам лише недосконале знання про світ. Н. Хомський стверджує, що цей, так званий “початковий стан” у поєднанні з досвідом, який людина отримує у дитинстві, зокрема із так званим “первинним лінгвістичним матеріалом”, взаємодіє з ним і в результаті створює новий матеріал – тобто окрему визначену мову – китайську, англійську тощо. Цей останній стан становить “лінгвістичну компетенцію” носія і включає знання граматики окремої мови. Це знання є суттєвим у нашій здатності говорити й розуміти, хоча й не остаточним: багато чого ми здобуваємо із досвіду, тобто “лінгвістичної діяльності”, чи активного використання мови.

Але досвід, згідно з Н. Хомським, не може бути первинним джерелом пізнання мови: ефективно спростовуючи теорії Б. Скіннера, лінгвіст переконує, що здобуття мови не може спричинюватися всього лиш поведінковими навичками. Мова не може засновуватися виключно на вербалній поведінці, що полягає у здобуванні навичок поведінки в певному середовищі. Будь-яке слово можна

використати у переносному значенні; на одне питання можна відповісти багатьма способами; те, що ми говоримо, не обов'язково визначається історичним контекстом чи тільки досвідом; часто говоримо так, як до того ще ніколи не говорили.

Те саме, з іншого боку, стосується сприйняття мови: ми можемо розуміти речення, яких ще ніколи не чули, можемо розуміти приховане значення слів та виразів, яке ніколи раніше не зустрічали, часто розуміємо не буквально, а проводячи відповідні аналогії. Як-от, один колега на початку 90-х подався за кордон, а щоб не виглядати смішно в чужому середовищі, не знаючи мови, прихопив із собою книжечку-розмовник. Але виявилося, що коли він щось запитував, відкривши розмовник, то люди відповідали цілком не те, що було написано у розмовнику. Це надзвичайно дивувало приїжджого, не говорячи про його, так би мовити, “співрозмовників”. Відтак, не здивувало б це Н. Хомського: адже досвід автора розмовника не може бути єдиним визначенням і абсолютно авторитетним моментом у спілкуванні мовою. Неможливо передбачити, якою саме буде відповідь на те чи інше питання – кількість варіантів необмежена.

Тому, оскільки не існує мов без іменників чи дієслів, Н. Хомський вважає, що люди народжуються вже з певними знаннями, з мовними “задатками”, чи з “ідеями”, як сказав би Р. Декарт. Володіння мовою не обмежується досвідом поведінки в тих чи інших обставинах. Те, що ми говоримо у певних обставинах, як ми відповідаємо іншим, є результатом складної взаємодії між нашою історією, сприйняттям теперішньої ситуації, праґнень, а також – нашого знання про те, як працює мова: і не обов'язково буквальних правил. Навіть, попросивши у крамниці “червоне” молоко замість “синього”, ми у переважній більшості випадків отримаємо бажане без додаткових питань чи уточнень, не говорячи про здивування. Великою хибою Б. Скіннера було не врахування здатності мовних навичок включати знання набору правил і домовленостей, а також того, що знання мови не може полягати виключно у тренуванні. Щодо цього, Н. Хомський подає ось які аргументи. Насамперед, очевидним є той факт, що цих правил і домовленостей є надзвичайно багато у кожній взятій окремо мові, а діти уже в якихось 4–5 років практично повністю оволодівають ними. Це, на думку лінгвіста, було б непосильним завданням, якщо б усі ми не народжувалися із первинними зasadами мови, так званою “первинною граматикою”. Н.Хомський говорить про так звані “мовні універсалії”, наголошуючи на тому, що мова є продуктом окремої спроможності розуму: універсалії є спільними для усіх мов, як-от наявність іменників та дієслів і різниця між їх використанням. Поясненням цього є походження їх із вродженого знання так званої “універсальної граматики”, або ж те, що вони походять не від лінгвістичних, а від інших факторів, наприклад, пам'яті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Chomsky, N. Language and mind. (CUP, 3d ed., 2006), 190 p.
2. Deely, J. Four Ages of Understanding: The First Postmodern Survey of Philosophy from Ancient Times to the Turn of the Twenty-First Century (Toronto, University of Toronto Press, 2001), 1020 p.
3. Frege, G. On Sense and Reference (Byrne, D, Кцібл M. Arguing about Language, London: Routledge 2009), pp. 49–55. Available from: http://www.ub.edu/grc_logos/files/1263459298-Sense&Reference.pdf
4. Gill, V. Primate speech: How some species are 'wired' for talk. (Posted on bbc.com on August 9, 2018). Available from: <https://www.bbc.com/news/science-environment-45114322>
5. Russel, B. On the Philosophy of Science (The Bobbs–Merrill Company, 1965), 232 p.

6. Skinner, B. F. Beyond Freedom and Dignity. (New York, Alfred A. Knopf. Inc., 1971), 225 p.
7. Skinner, B. F. Verbal Behavior. (New York, Appleton-Century-Crofts, Inc., 1957), 478 p.
8. Wittgenstein, L. Philosophical Investigations (3d ed., transl. by Anscombe G.E.M, Oxford, Basil Blackwell Ltd, 1958), 250 p.

УДК 378.02

Сологор І.М., Беляєва О.М., Костенко В.Г

Полтавський державний медичний університет, м. Полтава

**АНАЛІЗ ТИПОВИХ ПОМИЛКОВ НИМИ ЗДОБУВАЧАМИ ОСВІТИ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ
ТЕРМІНОЛОГІЇ НА ЗАНЯТТЯХ З ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ ТА МЕДИЧНОЇ
ТЕРМІНОЛОГІЇ**

У статті розглядаються типові помилки під час вивчення фармацевтичної термінології англомовними здобувачами медичної освіти у процесі отанування навчальної дисципліни "Латинська мова та медична термінологія".

Ключові слова: англомовні здобувачі освіти, фармацевтична термінологія, помилки, латинська мова та медична термінологія.

This paper is devoted to the analysis of typical mistakes the English-speaking medical students make when learning pharmaceutical terminology throughout the course of compulsory discipline "Latin Language and Medical Terminology".

Key words: English as a medium of instruction, pharmaceutical terminology, mistakes, Latin Language and Medical Terminology

В статье рассматриваются типичные ошибки при изучении фармацевтической терминологии англоязычными соискателями медицинского образования в процессе овладения учебной дисциплиной "Латинский язык и медицинская терминология".

Ключевые слова: англоязычные соискатели образования, фармацевтическая терминология, ошибки, латинский язык и медицинская терминология.

Вступ. Нині серед здобувачів медичної освіти значний відсоток становлять іноземці й особи без громадянства, які виявляють бажання здобувати медичну освіту англійською мовою. Посилення уваги потенційних здобувачів освіти до українських закладів вищої медичної освіти пояснюється багатьма чинниками, як-от: органічне поєднання у вітчизняній вищій освіті багатьма національних традицій підготовки висококваліфікованих фахівців у галузі охорони здоров'я з напрацьованими останніми десятиліттями методологічними орієнтирами щодо її подальшої модернізації та інтернаціоналізації, баланс між формуванням у майбутніх лікарів достатньо високого рівня теоретичних знань із фундаментальних дисциплін з формуванням практичних умінь і навичок, достатньо розвинена матеріально-технічна база, постійне запровадження в освітній процес педагогічних інновацій. Важливу роль у бажанні іноземців навчатися в Україні відграє і традиційно пильна увага, яка приділяється науково-педагогічними працівниками розв'язанню психологічних і соціальних проблем, які виникають у них (особливо в період адаптації) і від ефективності розв'язання яких часто залежить комфортність перебування іноземних здобувачів освіти в Україні, мінімізація труднощів адаптивного періоду, прискорення процесу соціалізації, задоволеність процесом навчання [2, с.18], що в кінцевому результаті впливає на формування позитивного іміджу України на міжнародному ринку освітніх послуг.

З-поміж навчальних дисциплін, з яких починається довгий шлях майбутніх лікарів у медицину, особливе місце посідає унікальна за своєю освітньою і гуманітарною роллю, а також прикладним значенням дисципліна – «Латинська мова та медична термінологія», яка відграє важливу роль у формуванні професійної і мовної особистості здобувачів освіти [2, 3].

Різноманітні аспекти викладання професійно орієнтованого навчання латинської мови неодноразово розглядалися в працях вітчизняних і зарубіжних учених, як-от: Ж. Анісіфорова, О. Балалаєва, О. Бєляєва, Т. Божко, Т. Гладіліна, Н. Гончарова, М. Гуцол, Н. Дерев'янченко, І. Духаніна, Н. Войткевич, І. Ворона, Г. Кадирова, О. Кісельєва, О. Литовська, Н. Маркова, М. Перекрест, І. Постолова, А. Рамазанова, В. Синиця, І. Сологор, Т. Татаренко, Л. Тихонова, С. Тихолаз, Т. Тітієвська, Н. Томарєва, А. Щісик, О. Шидловська й ін. Попри це аналіз аномативів у процесі опанування англомовними здобувачами освіти фармацевтичної термінології на заняттях з латинської мови та медичної термінології не був об'єктом спеціального дослідження.

Навряд чи потребує зайвого пояснення факт, що англомовні здобувачі освіти зазвичай доволі легко засвоюють міжнародну греко-латинську термінологію [3, с. 68], позаяк латина мала значний вплив на формування англійської медичної термінології. Разом із тим це також створює низку проблем, адже наявність значної кількості лексичних збігів створює у здобувачів освіти ілюзію, що вони все знають і добре засвоїли терміни [7, с.149]. Так, йдеться саме про ілюзію, адже засвоїти лексичну одиницю, термінологічну зокрема, означає не просто її розпізнати, а засвоїти її значення, уміти правильно писати, вживати в термінологічному контексті. У зв'язку із цим, як свідчить практичний досвід, інтерференція зазвичай переважає над транспозицією [4, 5, 6].

Матеріали дослідження. Матеріалом дослідження слугували граматичні й лексичні помилки, які найчастіше трапляються під час опанування англомовними студентами розділу “Фармацевтична термінологія”.

У нашому дослідженні під граматичними помилками розуміємо аномативи, пов’язані з порушенням морфологічних і синтаксичних закономірностей та правил. Беручи до уваги таку особливість латинських змінних частин мови як необхідність засвоєння лексичних одиниць у словниковій формі, розгляд граматичних помилок неможливий без розгляду лексичних помилок, під якими *in toto* розуміють порушення норм лексичної сполучуваності, лексичну контамінацію, використання слова в непритаманному йому значенні [1]. Отже, у нашому випадку йдеться про лексико-граматичні помилки.

Аналіз письмових робіт англомовних здобувачів освіти уможливив виокремлення та подальше групування типових помилок, які трапляються при вивчені розділу «Фармацевтична термінологія».

А. Порушення морфологічної норми в іменниках з омонімічними закінченнями -ma, -us, e.g.: *rhizoma*, ae f замість *rhizoma*, *atis* n; *fructus*, i m замість *fructus*, us m. Різновидами аномативів цього типу є: 1) неправильне визначення основи іменника, e.g., *mucilages* замість *mucilagīnes*; 2) приєднання до форми Nom. sing. закінчення Gen. sing., e.g.: *sirupis* замість *sirupi*; *succisi* замість *succi*; 3) вибір неправильного закінчення однини чи множини, e.g.: *tincture* замість *tinctura*; *decoction* замість *decoctum*; *suppositories rectales* замість *suppositoria rectalia*; *extractes* замість *extracta*.

Б. Порушення синтаксичної норми – некоректний вибір родового закінчення прикметника при утворенні узгодженого означення, наприклад, термін «водний розчин» слід перекласти «*solutio aquosa*», оскільки прикметник *aquosus*, а, ум узгоджується з іменником у роді, числі й відмінку. Натомість іноземці перекладають його *solutio aquosus* (за аналогією з англійською – «*aqueous solution*»).

В. Аномативи, зумовлені недостатньо сформованими лексико-граматичними навичками, які зокрема, забезпечують автоматизм в утворенні прийменниківих конструкцій, e.g.: *pro dosis* замість *pro dosi* (Abl.sing); *pro cursus* замість *pro cursu* (Abl.sing); *pro auctoris* замість *pro auctōre* (Abl.sing); *per oris* замість *per os* (Acc.sing). Часто такі помилки трапляються під час перекладу прийменниківих конструкцій із прийменником *in*, що може керувати як Acc., так і Abl., e.g.: *in capsules* (Acc. plur.) замість *in capsulis* (Abl.plur); *in ampullas* (Acc. plur.) замість *in ampullis* (Abl.plur).

Лексичні помилки в писемному мовленні цієї категорії здобувачів освіти виникають внаслідок порушення правил лексичної, власне, термінологічної сполучуваності, e.g.: *sulfur purificatum* замість *sulfur depuratum*; *extractum liquidum* замість *extractum fluidum*; *Magnesii basilaris carbonas* замість *Magnesii subcarbonas*.

Отже, аналіз типових лексико-граматичних помилок, яких припускаються англомовні здобувачі освіти при вивчені розділу «Фармацевтична термінологія» сприяє виробленню стратегії й тактики щодо усунення та запобігання цих помилок, що у свою чергу позитивно впливатиме на формування термінологічних компетентностей здобувачів медичної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беляєва О. М. Типологія мовних помилок і шляхи їх мінімізації у процесі навчання майбутніх лікарів латинської мови та медичної термінології / О. М. Беляєва // Мовні дисципліни в контексті розвитку сучасної вищої школи : матеріали Всеукр. дистанц. наук.-практ. конф. з міжнар. уч., 13–14 лист. 2014 р., Харків / відп. за вип. Є. І. Світлична, Л. А. Торяник. – Харків: Тім Пабліш Груп, 2014. – С. 23–29.
2. Беляєва О. М. Про деякі соціальні, психологічні та педагогічні аспекти навчання іноземних студентів у вищих медичних навчальних закладах України / О. М. Беляєва // Світ медицини та біології. – 2013. – № 2 (37). – С. 17–20.
3. Ворона І. І. Особливості викладання латинської мови для англомовних студентів-іноземців у вищих медичних навчальних закладах / І. І. Ворона, О. Д. Колодницька // Науковий журнал «Інноваційна педагогіка». – 2019. – Випуск 12. – Т. 1. – С. 66–70.
4. Сологор І. М. Мовні помилки і шляхи їх мінімізації в процесі вивчення розділу «Клінічна термінологія» англомовними студенами / І. М. Сологор, О. М. Беляєва, В. Г. Костенко // Сучасна медична освіта: методологія, теорія, практика: матеріали Всеукр. навч.-наук. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 19 березня 2020 р. – Полтава, 2020. – С. 204–206.
5. Сологор І. М. Інтерферентний вплив англійської мови при вивченні латинської мови та основ медичної термінології іноземними студентами / І. М. Сологор, В. Г. Костенко // Актуальні питання медичної (фармацевтичної) освіти іноземних громадян: проблеми та перспективи: збірник статей навчально-наукової конференції з міжнародною участю (22 листопада 2018 р., Полтава). – Полтава: ВРВ «УМСА», 2018. – С. 91–92.
6. Татаренко Т. Д. Обучение латинскому языку и медицинской терминологии студентов-иностранцев / Татаренко Т. Д., Лисарида Е. К., Нурмухамбетова Б. Н. // Образовательный вестник «Сознание». – 2016. – № 7. – Т. 18. – С. 42–45.
7. Татаренко Т. Д. Сравнительно-сопоставительный метод обучения латинскому языку и основам медицинской терминологии студентов-иностранцев / Т.Д. Татаренко, А.А. Токпанова // Вестник Казахского Национального медицинского университета. – 2014. – № 3–2. – С. 149–152.

**Старченко І.І., Ройко Н.В., Філенко Б.М.,
Проскурня С.А., Прилуцький О.К.**

Полтавський державний медичний університет, м. Полтава

ПРАКТИКО-ОРИЄНТОВАНЕ ВИКЛАДАННЯ ПАТОМОРФОЛОГІЇ ТА

СЕКЦІЙНОГО КУРСУ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ КЛІНІЧНОГО

МИСЛЕННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ МЕДИЧНОГО ВУЗУ

Стаття присвячена висвітленню практичного розділу освітнього процесу на кафедрі патологічної анатомії з секційним курсом, оскільки практичні навички не тільки сприяють закріпленню знань, а також є стимулом до подальшого поглибленого освоєння медичної теорії та формування клінічного мислення. Розвиток клінічного мислення у здобувачів освіти забезпечується шляхом вивчення патологічних процесів на макро- та мікроскопічному рівнях під час вивчення патоморфології та секційного курсу. Так, наприклад, вивчаючи препарати або будучи присутнім на розтині, студент повинен не лише описати морфологічні зміни на різних стадіях патологічного процесу, а й співставити їх з можливими клінічними проявами на різних стадіях розвитку та з ознаками органної недостатності у даного пацієнта. Цілеспрямоване і планомірне викладання патоморфології та секційного курсу з позицій практико-орієнтованості і формування професійних компетенцій реалізує головну мету навчання у вищому навчальному закладі – підготовку фахівця, прагнучи до того, щоб ця мета стала частиною власних цілей і завдань самих здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: морфологічні прояви, клінічні ознаки, співставлення, практико-орієнтоване викладання, клінічне мислення.

Статья посвящена освещению практического раздела образовательного процесса на кафедре патологической анатомии с секционным курсом, поскольку практические навыки не только способствуют закреплению знаний, а также является стимулом к дальнейшему углубленному освоению медицинской теории и формированию клинического мышления. Развитие клинического мышления у студентов обеспечивается путем изучения патологических процессов на макро- и микроскопическом уровнях во время изучения патоморфологии и секционного курса. Так, например, изучая препараты или присутствуя на вскрытии, студент должен не только описать морфологические изменения на разных стадиях патологического процесса, но и сопоставлять их с возможными клиническими проявлениями на разных стадиях развития и с признаками органной недостаточности у данного пациента. Целенаправленное и планомерное преподавание патоморфологии и секционного курса с позиций практико-ориентированности и формирования профессиональных компетенций реализует главную цель обучения в высшем учебном заведении – подготовку специалиста, стремясь к тому, чтобы эта цель стала частью собственных целей и задач самих соискателей высшего образования.

Ключевые слова: морфологические проявления, клинические признаки, сопоставление, практико-ориентированное преподавание, клиническое мышление.

The article is devoted to highlighting the practical section of the educational process at the Department of Pathological Anatomy with an autopsy course, since practical skills not only contribute to the consolidation of knowledge, but also is an incentive for further in-depth development of medical theory and the formation of clinical thinking. The development of clinical thinking in students is ensured by studying

pathological processes at the macro- and microscopic levels during the study of pathomorphology and a sectional course. So, for example, while studying preparations or being present at an autopsy, a student must not only describe morphological changes at different stages of the pathological process, but also compare them with possible clinical manifestations at different stages of development and with signs of organ failure in a given patient. Purposeful and systematic teaching of pathomorphology and a sectional course from the standpoint of practice-orientedness and the formation of professional competencies realizes the main goal of training in a higher educational institution - the training of a specialist, striving to ensure that this goal becomes part of the own goals and objectives of the applicants for higher education themselves.

Key words: *morphological manifestations, clinical signs, comparison, practice-oriented teaching, clinical thinking.*

Основним завданням медичного вузу є підготовка висококваліфікованих фахівців, що володіють глибокими теоретичними знаннями і необхідними практичними навичками, новітніми досягненнями науки і техніки, що відзначаються високими моральними якостями, навичками організації лікувальної, профілактичної та виховної роботи [1].

Сформована система медичної освіти традиційно включає дві велики складові – блок фундаментальних і блок клінічних дисциплін, кожна з яких багатогранна і має численні точки дотику з іншими [2].

Розроблені нові навчально-методичні комплекси з усіх дисциплін орієнтовані на підготовку фахівців з формуванням професійних компетенцій лікаря. При цьому дуже важливим є орієнтованість здобувачів освіти на необхідність формування теоретико-прикладних зв'язків між дисциплінами, що вивчаються і, таким чином, формування у них клінічного мислення [6, 7]. І патологічній анатомії, а саме патоморфології, відводиться в цьому не остання роль. Будучи дисципліною клінічною і нерозривно пов'язаною з іншими дисциплінами і медичними спеціальностями, патоморфологія має широкі можливості для реалізації концепції практико-орієнтовного викладання, розвитку клінічного мислення і міждисциплінарної інтеграції.

Набуті студентами на першому-другому курсах знання морфо-фізіології структурних компонентів організму активно затребуються на кафедрі патологічної анатомії при вивченні макро- і мікропрепаратів, вирішенні ситуаційних завдань, побудові патологоанатомічних діагнозів. Це є основою для розуміння механізмів розвитку як загальнопатологічних процесів, так і патоморфогенезу захворювань, можливих ускладнень і наслідків.

Практичному розділу на кафедрі патологічної анатомії з секційним курсом приділяється особлива увага, оскільки практичні навички не тільки сприяють закріпленню знань, а також є стимулом до подальшого поглиблена освоєння медичної теорії [3].

Вивчення макропрепаратів полягає в оцінці форми, розмірів, консистенції, кольору, вогнищевих або дифузних змін ураженого органу. При цьому здобувачу освіти необхідно пов'язати дані патоморфологічних змін з можливими клінічними проявами даної патології. Так, наприклад, вивчаючи макропрепарати, студент повинен не тільки описати, як виглядає макроскопічно орган на різних стадіях патологічного процесу, а й уявляти собі можливі клінічні прояви на різних стадіях [4, 5]. Більш того, розвиваючи клінічне мислення, здобувач освіти далі повинен

оцінити, якими клінічними проявами будуть характеризуватись дані зміни органу та можливі прояви органної недостатності у даного пацієнта.

Аналогічні підходи використовуються і при вивчені мікропрепаратів. Ніхто не ставить за мету підготувати зі студентами на третьому курсі кваліфікованого практичного патогістолога, оскільки для цього потрібні роки практичної роботи. Але прищепити студенту алгоритм бачення захворювання в клініко-анatomічному аспекті – це завдання кафедри патологічної анатомії. Тому важливо, щоб студент не тільки знов мікроскопічні особливості того чи іншого патологічного процесу, а й умів їх пов’язувати з конкретними клінічними проявами.

Вивчення макро- та мікроструктури різних органів і систем організму при різних захворюваннях пов’язане не тільки із засвоєнням теоретичних основ, але і з опануванням студентами морфологічних методів дослідження. При цьому створення навчально-науково-клінічного комплексу на базі ПОПАБ забезпечило можливість організації та проведення клінічних практичних занять з патологічної анатомії і секційного курсу на найсучаснішому рівні.

Студенти мають можливість не тільки спостерігати процес виготовлення навчальних макро- і гістопрепаратів під час занять, а й безпосередньо брати участь в ньому, що сприяє закріпленню у здобувачів освіти знань, розвитку умінь і навичок з діагностики основних патологічних процесів.

Крім того, при розборі конкретних випадків летальних наслідків на основі аутопсійних досліджень і історій хвороб студенти мають можливість ознайомитися з різними підходами до лікування тієї чи іншої патології, обґрунтувати правильність обраної тактики лікування (тут задіюються знання фармакології, внутрішньої медицини, хірургії тощо), а також прогнозувати варіанти перебігу захворювань і їх наслідки, що також сприяє розвитку клінічного мислення.

Велика роль в реалізації принципів практико-орієнтованого навчання на кафедрі патологічної анатомії з секційним курсом та методичного розвитку у здобувачів освіти клінічного мислення відводиться елективному курсу – секційному курсу, де наочно демонструється взаємозв’язок медичної теорії і практики, динамічно поєднуються фундаментальність і клінічність у викладанні. Їх організація і проведення покликані не тільки мотивувати студентів до вивчення власне патологічної анатомії, а й до більш поглиблого вивчення питань хірургії, акушерства, гінекології, неонатології, онкології, інфекційних хвороб, педіатрії.

Інтерактивна діяльність у викладанні секційного курсу передбачає організацію і розвиток діалогового спілкування. Для цього на практичних заняттях організовується індивідуальна, парна і групова робота, ділова гра з імітацією різних ситуацій у професійній діяльності, проведенням клініко-анatomічних конференцій і розбором діагностичних помилок, а також розбіжностей діагнозів. Обговорення теоретичного матеріалу завершується роботою з документацією у вигляді оформлення протоколу патологоанатомічного розтину, лікарського свідоцтва про смерть, направлення на патологістологічне дослідження, затверджених діючими законодавчими актами і нормативними документами. Такі заняття особливо ефективні у формуванні професійних і загальнокультурних компетенцій, що дозволяють майбутньому фахівцю легко адаптуватися до самостійної практичної діяльності в системі охорони здоров’я.

Таким чином, цілеспрямоване і планомірне викладання патоморфології та секційного курсу з позицій практико-орієнтованості і формування професійних компетенцій реалізує головну мету навчання у вищому навчальному закладі –

підготовку фахівця, прагнучи до того, щоб ця мета стала частиною власних цілей і завдань самих здобувачів вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабенко В. І., Совгиря С. М., Винник Н. І., Ніколенко Д. Є., Філенко Б. М., Ройко Н. В. Навчально-методичне та матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу при вивчені патоморфології. Актуальні питання вищої медичної (фармацевтичної) освіти: виклики сьогодення та перспективи їх вирішення : матеріали XVIII Всеукр. наук.-практ. конф. в онлайн-режимі за допомогою системи microsoft teams, м. Тернопіль, 20-21 трав. 2021 р. Тернопіль, 2021. С. 44–48.
2. Ждан В. М., Бобирьов В. М., Шешукова О. В. Клінічне мислення у викладанні медичних дисциплін. Клінічне мислення, шляхи формування та вдосконалення : матеріали навч.- метод. конф. Полтава, 2009. С. 3–4.
3. Падалка А. І., Костенко В. Г., Шешукова О. В. Роль клінічного мислення у формуванні професійної майстерності лікарів-інтернів. Актуальні проблеми сучасної вищої медичної освіти в Україні : матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 21 березня 2019 р. Полтава, 2019. С. 162–163.
4. Ройко Н. В. Філенко Б. М., Новосельцева Т. В., Прокурня С. А., Сидоренко М. І. Методика викладання патологічної анатомії в сучасних умовах. Актуальні проблеми сучасної вищої медичної освіти в Україні : матеріали навч.- наук. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 21 березня 2019 р. Полтава, 2019. С. 183–184.
5. Старченко І. І., Ройко Н. В., Філенко Б. М., Прокурня С. А., Прилуцький О. К. Використання наочно-симуляційних методів навчання у викладанні патоморфології. Актуальні питання вищої медичної (фармацевтичної) освіти: виклики сьогодення та перспективи їх вирішення : матеріали XVIII Всеукр. наук.-практ. конф. в онлайн-режимі за допомогою системи microsoft teams, м. Тернопіль, 20-21 трав. 2021 р. Тернопіль, 2021. С. 444–449.
6. Старченко І. І. Совгиря С. М., Прилуцький О. К., Винник Н. І., Ніколенко Д. Є. Особливості викладання патоморфології на кафедрі патологічної анатомії із секційним курсом ВДНЗ України «Українська медична стоматологічна академія». Удосконалення якості підготовки лікарів у сучасних умовах : матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 24 березня 2016 р. Полтава, 2016. С. 214–215.
7. Bondarenko O. O., Petruk N. S., Shpon'ka I. S. Досвід впровадження методу навчання на кафедрі патологічної анатомії, основаного на принципі розбору клінічних випадків (case-based learning). Частина 1: опис методу. Медична освіта. 2017. №2. Р. 102–106. <https://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2017.2.7827>

UDC 37.014(438)

Szast Mateusz

Pedagogical University of Cracow,

Institute of Philosophy and Sociology, Poland

POLISH EDUCATION SYSTEM IN THE CONTEXT OF THE 2016 REFORM: SOCIAL IMPLICATIONS

The aim of the paper is to discuss the features of the education system in Poland with a special focus on its recent reform in 2016 and the social implications of the reform on the functioning of the contemporary young generation. The paper is built on the concept of social capital of such authors as Pierre Bourdieu, James Coleman and, above all, Robert Putnam, from which the issues of bonding type social capital and bridging type social capital are taken. The issue of human capital in social sciences is extensive, however, it is worth emphasizing the lack of studies on the social capital of students, especially the bridge-type social capital in the context of education of the young generation.

Key words: Polish education system, education reforms, social capital, youth

Introduction

The paper aims to present the main assumptions of the 2016 education reform and its social implications with a focus on young people. In the first part, the features of the educational system in Poland over the years will be discussed, including the basic premises of its functioning from 1999 as well as from 2017 to the present. Therefore, the current shape of the educational system in Poland with a particular focus on the structure, curricula and changes in the primary school after the reform of 14th December 2016. Subsequently, the author presents the social implications of the changes in the educational system from the perspective of the concept of social capital, especially the issues of bonding type and bridging type in combination with the positive and negative consequences of such great changes for the contemporary young person. Due to the limited possibilities and the volume of the paper, this paper will not touch the issue of financing the educational system in Poland, education management or the profiles of teachers and school management at different levels. A comparative analysis of the juxtaposition of the two types of social ties shaped in the area of school structure may be an interesting source of further analyses as well as a point for a dialogue in this respect, a dialogue which focuses on the student, and not on the system of differences resulting only from curricular, i.e. educational changes.

Assumptions of the educational reform in Poland

It is worth to mention that there is compulsory education in Poland, which was introduced by the Duchy of Warsaw (Chamber of Public Education) in 1808. This gave rise to the functioning of education, which was being reformed over time, e.g. in 1961 when the eight-year primary school education program was introduced. This was followed in 1991 by the introduction of the legal act on education system³⁴ and in 1999 during an extensive reform of education. The new principles of the school system were laid down in the legal act dated 25 July 1998 on the amendment to the act on education system³⁵. It was intended to introduce comprehensive and long-term changes in the process of teaching and upbringing, and consequently in the education and attitudes of Poles³⁶. It was also planned to reduce the proportion of students entering vocational schools from 30 percent to 20 percent over a period of 10 years as well as to increase the proportion of those wishing to enter general secondary schools and technical secondary schools from the initial 60 percent to 80 percent. Additionally, it was to increase the number of tertiary education students to 50 percent³⁷.

Each year approximately 5 million children and youth (13 percent of the country's population) attend primary and secondary schools in Poland, spending several hours a day in them. Each reform of the education system arouses great interest in the public opinion due to the fact that it has far-reaching consequences and concerns a significant part of citizens sending their children to schools. The establishment of three-year lower secondary schools in 1999 and their subsequent liquidation after 18 years of functioning, implementation and withdrawal of the compulsory education for six-year-olds, and changes to the core curriculum (1999, 2008, 2012, 2017) had impact on the conditions and principles of teaching in Polish schools. Taking into account the length of the

³⁴ A. Jeżowski, *Finansowanie publiczne oświaty niepublicznej*, Warszawa 2014, p. 34–38.

³⁵ The legal act dated 25 July 1998 on the amendment to the act on education system (Journal of Laws of 1998, no. 117, item 759 as amended).

³⁶ E. Wosik (Ed.), *Zmiany w systemie oświaty: wyniki badań empirycznych*, Warszawa 2002, p. 9.

³⁷ M. Zahorska, *Sukcesy i porażki reformy edukacji*, „Przegląd Socjologiczny” 2009, vol. 58, no. 3, p. 119–142.

educational cycle, it can be concluded that the current student generation experienced practically permanent changes which might create uncertainty and additional stress not only for children and youth but also for their parents and teachers – as stated inspectors from the Supreme Audit Office (*Najwyższa Izba Kontroli, NIK*)³⁸. Furthermore, the core curriculum was changed at that time, i.e. several curricula were prepared for each subject, which made it necessary to choose between them and relevant textbooks. In addition, the teachers might work according to a program which they drew up independently and which was later to be approved by the school board. At the same time, the curricular reform was accompanied by the slogan of the so-called “slimming down” of the educational material, i.e. switching from a large amount of memorized material to the practical exercise of skills.

There are four systems in the educational system: school (from kindergartens to higher education), extracurricular (including all institutions conducting, to a greater or lesser extent, educational and upbringing activities), family, and post-school education. The 1998 reform abolished the system of the eight-year primary school with four- and five-year secondary schools (ending in the matriculation examination) or three-year vocational schools. The reform implemented external examinations for pupils in the sixth year of primary school and at the end of the third year of lower secondary school. The exams were to be the basis for comparability of assessments, objectivity, accuracy, and they were developed by the Central Examination Commission (Centralna Komisja Egzaminacyjna, *CKE*). The assumed effects of this type of exams were as follows: (1) to standardize the practice of teaching differentiated due to curricular pluralism, (2) to release a higher-level school from organizing an entrance examination, (3) to provide knowledge about how Polish schools work and what the money invested in the educational system bring, (4) encourage teachers to care for the state of students' minds, not only to process the material³⁹. Teachers were trained to create equal conditions for children/youth according to the principle that every pupil/student is equal and therefore a child who comes from a different background or a different primary school has no right to feel inferior to others. At that time, the teacher who helped to compensate for the deficiencies used the pool of hours received from the management⁴⁰.

The education reform of 1999 established the following levels of education:

- six-year primary school;
- three-year lower secondary school;
- three-year general upper secondary school;
- four-year technical upper secondary school;
- three-year basic vocational school;
- post-secondary non-tertiary education.

In 2014, the Ministry of National Education lowered the age of compulsory schooling from 7 to 6, which, however, one year later was restored to the original level of 7. On 1 September 2017, the Polish legislator restored an eight-year primary school existing before 1999⁴¹. Graduates of the 6th grades of the six-year school to date continue their education in the 7th and 8th grades of the eight-year school from the 2017/2018

³⁸ Najwyższa Izba Kontroli. Departament Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego, *Zmiany w systemie oświaty. Informacja o wynikach kontroli*, KNO.430.002.2019, Warszawa, 20 May 2019, p. 5.

³⁹ J. Kraś, *Reforma systemu oświaty w III RP: założenia i realizacja*, “Resovia Sacra, Studia Teologiczno-Filozoficzne Diecezji Rzeszowskiej” 2007/2008, no. 14/15, p. 306.

⁴⁰ Centrum Prawa Miejscowego. Federacja Związków i Stowarzyszeń Gmin i Powiatów PR, *Reforma edukacji 1999. Zadania i kompetencje samorządu terytorialnego*, Kraków 1998, s. 79.

⁴¹ The legal act dated 14 December 2016 Educational law (Journal of Laws of 2017, no. 59 as amended).

school year. On the other hand, starting from the 2018/2019 school year, 8th-grade pupils of primary school take the general external eighth-grade examination. After the changes introduced in 2017, the levels of education are as follows:

- eight-year primary school;
- four-year general secondary school;
- five-year technical secondary school;
- three-year stage I sectoral vocational school;
- two-year stage II sectoral vocational school;
- post-secondary school offering programs of 1 to 2.5 years⁴².

According to the authors of the reform, its main goal was to create a perfect school where every pupil/student would feel safe. It was also emphasized that the school in which the student will feel comfortable will not pay attention to someone's origin, material status or health condition⁴³. The abolition of the middle school brought a lot of speculation, however part of the public considers the introduction of the reform as a positive element. This is one of the reasons why it is necessary to face relatively new challenges in order to adapt once more to the old system⁴⁴. Elements of teaching have also been changed such as the choice of required reading, classes in geography, social studies and history⁴⁵. Significant differences are also included in teaching of mathematics⁴⁶.

Social implications of school reform in Poland

The concept of this study refers to theory of social capital which originated in the early 1920s after Henry James in his novel *Golden Bowl* (1904) described woman's social capital as her social resources that determined her character. On this basis, a definition of individual social capital emerged as a set of certain attributes possessed by an individual, such as charisma, language or communication skills. In 1916, Lynda L. Hanifan used this concept to describe the impact of ties on the functioning of rural schools in West Virginia⁴⁷. In general, social capital refers to the analysis of social ties that make people's lives more productive. According to Hanifan, social capital is a tangible substance that connects people in everyday life, including goodwill, companionship, sympathy and mutual relations between each other, forming a community, since each person, by entering into relationships with other people, accumulates social capital, which facilitates his or her own and other people's needs⁴⁸.

For the purposes of this paper, I have built a concept based on the social capital theories of Pierre Bourdieu, James Coleman and Robert Putnam. The first of these authors writes: "Social capital is the aggregate of the actual or potential resources which are linked to possession of a durable network of more or less institutionalized relationships of mutual acquaintance and recognition – or in other words, to membership

⁴² E. Kolanowska (Ed.), *The system of education in Poland*, Warsaw 2018, p. 12–13.

⁴³ M. Zahorska, *op. cit.*, p. 122.

⁴⁴ R. Naprawa, A. Tanajewska, J. Wenta, *Nie jesteś sam. Programy edukacji dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym, znacznym i głębokim*, Warszawa 2012, p. 45–58.

⁴⁵ Ibidem, p. 11.

⁴⁶ H. Lewicka, M. Kowalczyk, A. Drążek, *Program nauczania matematyki w klasach 4–8 szkoły podstawowej*, Warszawa 2017, p. 4.

⁴⁷ W. Bokajło, *Amerykańskie korzenie kapitału społecznego*, in: M. Klimowicz, W. Bokajło (Eds.), *Kapitał społeczny: interpretacje, impresje, operacyjnizacja*, Warszawa 2010, p. 19.

⁴⁸ L.J. Hanifan, *The rural school community center*, "The Annals of the American Academy of Political and Social Science" 1916, vol. 67, p. 130–138.

in a group – which provides each of its members with the backing of the collectively owned capital, a “credential” which entitles them to credit, in the various senses of the word. These relationships may exist only in the practical state, in material and/or symbolic exchanges which help to maintain them”⁴⁹. James Coleman believes that social capital is the relationships between individuals that become an important resource of a community. Same as physical capital, human capital, or labor resources, it creates the potential for social development. According to the Coleman, social capital includes the following elements: trust, norms and bonds between people, which improve their actions, thus facilitating the creation of a social community⁵⁰. According to Robert D. Putnam, social capital refers to “connections among individuals – social networks and the norms of reciprocity and trustworthiness that arise from them”⁵¹.

Developing Putnam’s theory, it becomes significant to distinguish between bonding capital and bridging capital. In his initial formulation, social capital may actually be both a “private good”, i.e., a certain resource of the individual allowing him to pursue his own interests, as well as “public good”, affecting the effectiveness of the entire community. He distinguished two types of capital. The first one is bonding capital (bonding, in Poland also translated as “integrative”), i.e. exclusive capital that strengthens small groups that oppose other groups. It is, as Putnam writes, a sociological “super glue”. The second is bridging (or inclusionary) capital, creating bonds between different groups and their members. It is, on the other hand, a social “supergrease”. To sum up, it should be stated that bonding capital refers to being rooted in the lowest level social structures from the family level to the small local community. Their feature is that all members of the community are familiar with each other personally and their mutual trust is based on close social ties, frequently of the nature of blood ties. Bridging capital refers to trust and the ability to cooperate with people one does not know personally, whom one does not have direct contact with⁵². At this point, we should examine the approach of Mark Granovetter, who distinguished between weak and strong social ties⁵³.

Conclusion

Going back to the reform of 1999, when lower secondary schools were established, the most important objective of this reform was to reduce various educational inequalities, which at the same time was the most exposed objective by the reformers. It was, therefore, reducing the inequalities of beginning between children from rural and urban areas, from less and more privileged environments. It should be noted that the Polish population was divided in this respect, as there was a noticeable division between the poorer areas of large farms in the eastern part of the country and more developed areas of central Poland and western Poland with access to the western labor market and infrastructure.

⁴⁹ P. Bourdieu, *The forms of capital*, in: J.G. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research of sociology of education*, Westport 1986, p. 249–250.

⁵⁰ J.S. Coleman, *Social capital in the creation of human capital*, “American Journal of Sociology” 1988, vol. 94, Supplement: Organizations and Institutions: Sociological and Economic Approaches to the Analysis of Social Structure, p. 97.

⁵¹ R.D. Putnam, *Bowling alone: the collapse and revival of American community*, New York 2001, p. 19.

⁵² M. Ziółkowski, *Kapitały społeczny, kulturowy i materialny i ich wzajemne konwersje we współczesnym społeczeństwie polskim*, “*Studia Edukacyjne*” 2012, no. 22, p. 13; T. Zarycki, *Dwa wymiary kapitału społecznego w kontekście polskim*, “*Pomorski Przegląd Gospodarczy*” 2008, no. 2(37), p. 49–52.

⁵³ M.S. Granovetter, *The strength of weak ties*, “*American Journal of Sociology*” 1973, vol. 78, no. 6, p. 1360–1380.

The establishment of lower secondary schools in 1999 enabled to combine children from different localities (frequently one large middle school in the commune, where all children from the neighboring villages were brought), which enabled to form new relations and new variants of classes, develop interests (directional), passions (e.g. sports), or at least simple experience of moving and learning new realities of life of a modern man: mobile, open-minded, comprehensively developed with broad horizons. On the other hand, the main change in the 2016 reform implemented the new school structure with leaving children in their regions of origin, where they will participate in relations, values as well as norms of social co-existence typical for a given place.

The aspect of leaving young people in the regions of their birth is not without significance for their functioning, as the implementation of one's own well-established visions of community activity on the basis of its internal norms and values may therefore cause inconvenience in the situation of the desire to implement slightly different beliefs or values as well as consequently lead to a conflict of values. This may certainly indicate dissonance between in-group beliefs and feelings in the realization of one's own life strategy, disconnection, exclusion from the group, in-group sanctions for the violation of norms and – as a consequence – alienation from the group. Solving problems just within the family and groups of common origin may imply a multitude of uncomfortable situations since the individual has no possibility to seek professional help from external institutions or impartial persons as well as has limited possibilities to gain knowledge of other mechanisms to solve their problem. This obviously implies a lack of prospects for personal and emotional development. Being locked in a group of individuals with a common identity (family, ethnicity) may as well imply numerous barriers to professional or social development. On the one hand, the arguments about disruption of identity, the rooting of the individual and the impact on the development of local communities are valid. On the other hand, there is the fear of creating individuals with strong ethnic or cultural ties, who, according to the binding capital, will not be willing to develop civil society in future. Frequent changes of school through primary school, followed by a change of environment in middle school as well as an additional change in upper secondary school may result in a widening of the circle of acquaintances with friends – which in turn may awaken in a person the natural need to react to changing life conditions along with the need to establish contacts and develop social networks⁵⁴.

The problem of two types of ties mentioned in the concept is well described in the rich literature on amoral familism. It proves that strong social bonds built on the basis of in-group values, identity, norms and opinions do not influence the economic development of a community, do not influence cooperation, openness or the formation of social capital of a bridging type – connecting norms, values or relations, conducive to openness to others, the need to realize one's own preferences or even aspects of education. Nowadays, in the era of pandemics and social isolation, the confinement of young people at home in one environment these problems may grow. Going to another school is not only about knowledge, it is also about moving around, transporting children from localities to middle schools, as well as increasing peer relations. It is also an increase in activity, going out to cafes, bars, sports facilities due to their greater distance. It is an increase in mobility and therefore an increase in (fuelled) economic prosperity. In addition, teachers and other education workers are also embedded in various social contexts, thanks to which pupils/students broaden their own perspective of seeing the

⁵⁴ M. Szast, *Amoralny familizm – negatywny kapitał społeczny w obrębie rodziny*, „Pedagogia Ojcostwa” 2017, no. 14(1), p. 51.

world, but also teachers themselves have a chance to notice any students' problems and help them⁵⁵. Cultural diffusion, the flow of information or changes in mentality cannot be stopped by preventing the younger generation from widening the contacts. A person who spends his entire childhood, youth and adolescence in one locality may be less open and unwilling to develop further in the future. Therefore, the assumptions of the 1999 reform, which introduced middle schools and shortened the length of secondary schools with more emphasis on equalizing development opportunities, may be suspended or slowed down in the case of the new reform.

On the other hand we have the prevalence of strong ties is the domain of rural communities "who seem to enjoy diversity more but are more cautious in their views"⁵⁶. Strong ties have a beneficial effect on the health of individuals, their well-being and the overall condition of their quality of life, however, on the other hand they imply alienation from the world that a young person can somehow escape. In proper development, not only mental, but also socio-economic, it is important to "see more" than one's own person as well as those closest to him/her. Thus, we are able to see that staying in smaller centers gathering young people in a town, village, far away from a big centre (once a secondary school) can be a kind of barrier to further development. It will remain interesting in this respect to see how individuals graduating from lower secondary schools and those graduating from eight-year primary schools compare with the completion rate and self-fulfillment on the labor market. Whether these individuals will pursue their own life strategy or merely follow the paths trodden by their siblings, family or primary school teachers.

REFERENCES

1. Bokajło W., *Amerykańskie korzenie kapitału społecznego*, in: M. Klimowicz, W. Bokajło (Eds.), *Kapitał społeczny: interpretacje, impresje, operacyjnalizacja*, CeDeWu, Warszawa 2010, p. 19-42.
2. Bourdieu P., *The forms of capital*, in: J.G. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research of sociology of education*, Greenwood Press, Westport 1986, p. 241–258.
3. Centrum Prawa Miejscowego. Federacja Związków i Stowarzyszeń Gmin i Powiatów PR, *Reforma edukacji 1999. Zadania i kompetencje samorządu terytorialnego*, Fundacja Rozwoju Samorządności i Prasy Lokalnej, Kraków 1998.
4. Coleman J.S., *Social capital in the creation of human capital*, "American Journal of Sociology" 1988, vol. 94, Supplement: Organizations and Institutions: Sociological and Economic Approaches to the Analysis of Social Structure, p. 95–120.
5. Gilchrist A., *Dlaczego relacje są ważne? Networking w rozwoju społeczeństwym*, transl. A. Unterschuetz, Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL, Warszawa 2014.
6. Granovetter M.S., *The strength of weak ties*, "American Journal of Sociology" 1973, vol. 78, no. 6, p. 1360–1380.
7. Hanifan L.J., *The rural school community center*, "The Annals of the American Academy of Political and Social Science" 1916, vol. 67, p. 130–138.
8. Jeżowski A., *Finansowanie publiczne oświaty niepublicznej*, ABC a Wolters Kluwer Business, Warszawa 2014.
9. Kolanowska E. (Ed.), *The system of education in Poland*, Foundation for the Development of the Education System, Warsaw 2018.
10. Kraś J., *Reforma systemu oświaty w III RP: założenia i realizacja*, "Resovia Sacra, Studia Teologiczno-Filozoficzne Diecezji Rzeszowskiej" 2007/2008, no. 14/15, p. 303–318.

⁵⁵ P.T. Nowakowski, *Cracks in education: alternative schooling in cultic groups*, "Roczniki Kulturoznawcze" 2021, vol. 12, no. 2, p. 104.

⁵⁶ A. Gilchrist, *Dlaczego relacje są ważne? Networking w rozwoju społeczeństwym*, transl. A. Unterschuetz, Warszawa 2014, s. 38.

11. Lewicka H., Kowalczyk M., Drążek A., *Program nauczania matematyki w klasach 4–8 szkoły podstawowej*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2017.
12. Najwyższa Izba Kontroli. Departament Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego, *Zmiany w systemie oświaty. Informacja o wynikach kontroli*, Departament Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego NIK, Warszawa, June 2019.
13. Naprawa R., Tanajewska A., Wenta J., *Nie jesteś sam. Programy edukacji dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym, znacznym i głębokim*, Wydawnictwo Harmonia, Warszawa 2012.
14. Nowakowski P.T., *Cracks in education: alternative schooling in cultic groups*, "Roczniki Kulturoznawcze" 2021, vol. 12, no. 2, p. 95–107.
15. Putnam R.D., *Bowling alone: the collapse and revival of American community*, Simon and Schuster, New York 2001.
16. Szast M., *Amoralny familializm – negatywny kapitał społeczny w obrębie rodziny*, „Pedagogia Ojcostwa” 2017, no. 14(1), p. 42–53.
17. The legal act dated 25 July 1998 on the amendment to the act on education system (Journal of Laws of 1998, no. 117, item 759 as amended).
18. The legal act dated 14 December 2016 Educational law (Journal of Laws of 2017, no. 59 as amended).
19. Wosik E. (Ed.), *Zmiany w systemie oświaty: wyniki badań empirycznych*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2002.
20. Zahorska M., *Sukcesy i porażki reformy edukacji*, "Przegląd Socjologiczny" 2009, vol. 58, no. 3, p. 119–142.
21. Zarycki T., *Dwa wymiary kapitału społecznego w kontekście polskim*, "Pomorski Przegląd Gospodarczy" 2008, no. 2(37), p. 49–52.
22. Ziółkowski M., *Kapitały społeczny, kulturowy i materialny i ich wzajemne konwersje we współczesnym społeczeństwie polskim*, "Studia Edukacyjne" 2012, no. 22, p. 7–27.

УДК 811.124+ 378.016

Таран З.М.

**Полтавський державний медичний університет
м. Полтава**

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена аналізу сучасних методів навчання латинської мови у закладах вищої освіти. Виділено методи, які є найбільш ефективні для вивчення латинської мови. Розглянуто вплив інтерактивних методів навчання на оптимізацію навчального процесу для формування базових знань майбутніх фахівців з фонетики, граматики та лексики латинської мови.

Ключові слова: методи навчання, латинська мова, термінологічна компетентність, ефективність навчального процесу.

Статья посвящена анализу современных методов обучения латинскому языку в высших учебных заведениях. Выделены методы, наиболее эффективные для изучения латинского языка. Рассмотрено влияние интерактивных методов обучения на оптимизацию учебного процесса для формирования базовых знаний будущих специалистов по фонетике, грамматике и лексике латинского языка.

Ключевые слова: методы обучения, латинский язык, терминологическая компетентность, эффективность учебного процесса.

The article is devoted to the analysis of modern methods of teaching Latin in higher education institutions. The methods that are most effective for learning Latin are highlighted. The influence of interactive teaching methods on the optimization of the

educational process for the formation of basic knowledge of future specialists in phonetics, grammar and vocabulary of Latin is considered.

Key words: teaching methods, Latin language, terminological competence, efficiency of educational process.

Латинська мова вивчається у медичних, гуманітарних та юридичних закладах вищої освіти. Вона покликана розширити лінгвістичні знання студентів, сприяти розвитку наукового підходу до вивчення сучасних європейських мов. Навчання латинської мови є важливою та необхідною умовою формування лінгвістичної компетенції майбутнього фахівця. Методам навчання латинської мови присвячено низку праць відомих науковців: Л. Леушиной, Д. Кондратьева, М. Нечай, А. Паладьевой, Н. Малинаускене, О. Самойленко, О. Беляевой, Н. Дерев'янченко, Н. Кацман, Н. Круглік та інших. На жаль, у наш час вчені приділяють недостатньо уваги новим методам навчання латинської мови, про що свідчить відсутність спеціальних досліджень, присвячених теоретичним аспектам навчання латинської мови. Це зумовлює необхідність конкретизувати методи навчання латинської мови у ЗВО та довести ефективність їх застосування у процесі викладання латинської мови.

Підготовка майбутніх фахівців передбачає використання у навчальному процесі класичних та інноваційних методів, які б відповідали світовим стандартам. На сьогодні актуальними стали нові освітні технології навчання латинської мови, які спрямовані на покращення ефективності навчального процесу та формування фахових знань студента. Серед них особливої уваги заслуговують тренінги, групова дискусія, логічні ланцюжки, медіа проекти, фронтальні методи «мозковий штурм» та «мікрофон», методи «круглого стола», «ділової гри», моделювання конкретних ситуацій, інтерактивне комп’ютерне навчання та підготовку мультимедійних презентацій. Невід’ємним компонентом інтерактивного навчання є сучасні комп’ютерні технології. Мультимедійні презентації навчального матеріалу у форматі PowerPoint на практичних заняттях з латинської мови дають можливість чіткого подання значного обсягу термінологічних одиниць, а також візуалізацію тих предметів, з якими співвідносяться відповідні терміни. Поєднання графічних зображень, тексту, чи анімацій покращує швидкість засвоєння необхідної інформації та сприяє одночасному засвоєнню лексичного і граматичного матеріалу. Такі методи спонукають студента до активної роботи на занятті у взаємодії з викладачем та одногрупниками. Використання у процесі навчання різних методів підвищує пізнавальну активність студентів та реалізує спільну діяльність, яка направлена на колективну обробку навчальної інформації з отриманням нових знань особисто кожним студентом в оптимальному тільки для нього режимі. Інтерактивні методи навчання були визнані дієвим засобом впровадження нових освітніх технологій. Однак використання їх у практиці ЗВО епізодичне, наприклад, на період карантинних обмежень, де навчання проводиться дистанційно. Впровадження комп’ютерного тестового контролю забезпечує в короткий час об’єктивність оцінювання. Електронне накопичення статистичної інформації дозволяє зробити висновки про якість знань студентів у цілому.

Взагалі, слово **метод** походить від грец. *methodos*, *i f* – спосіб діяльності, спрямованої на досягнення певної мети. Деякі науковці вважають, що метод – це система послідовних дій осіб, що навчають та осіб, що навчаються, яка забезпечує взаємодію цих сторін та входить у технологію навчання у якості складової «як

вчити». Методи проведення навчально-пізнавальної діяльності можуть бути представлені репродуктивними та пошуковими. Сутність проблемно-пошукових методів – у створенні викладачем проблемної ситуації, активних роздумах тих, хто навчається, та самостійному просуванні до засвоєння нових знань. Методи контролю і самоконтролю спрямовані на перевірку рівня засвоєння знань студентами, та сформованості вмінь та навичок. Існують такі методи контролю: усна, письмова та тестова перевірка, контрольні роботи, домашні завдання, спостереження за різними видами діяльності студентів на занятті. Методи усного контролю – здійснюється шляхом фронтального та індивідуального опитування. Під час фронтального опитування викладач проводить загальне опитування групи. Фронтальне опитування сприяє розвитку навчальної активності студентів, систематизації та засвоєнню знань, стимулює прості відповіді. Тому його необхідно поєднувати з індивідуальним опитуванням. Методи письмового контролю спрямовані на аналіз фонетичних, лексичних і граматичних вправ. Найбільш поширеними є такі методи письмового контролю: диктанти, контрольні роботи, тестові роботи, письмові заліки та інші.

Сучасні підручники з латинської мови, наприклад [3], містять завдання для індивідуального виконання, які реалізують метод самоконтролю. Метод самоконтролю спрямований на формування умінь усвідомленого регулювання власної навчальної діяльності, її удосконалення та попередження неточностей і помилок. Вибір основного методу навчання латинської мови обумовлюється професійною орієнтацією навчального закладу. Так, у навчальних закладах гуманітарного профілю латинська мова вивчається як загальноосвітня лінгвістична дисципліна, яка розширює лінгвістичну компетенцію, сприяє розвитку абстрактного граматичного мислення та наукового підходу до рідної чи іноземної мови, внаслідок чого використовується порівняльно-зіставний метод. Метою вивчення латинської мови в сучасних медичних закладах освіти є підготовка фахівців, здатних свідомо й грамотно володіти знаннями з анатомічної, клінічної та фармацевтичної термінології. Тому необхідно застосовувати різні методи навчання латинської мови (метод комп’ютерних технологій, використання словників, посібників та ін.) щоб реалізувати практичну, загальноосвітню, виховну та розвивачу цілі навчання [2, с. 125-129].

У результаті навчання студентів формуються ряд компетенцій: комунікативна (мовна), метамовна та історико-культурологічна. Мовна компетенція передбачає сукупність знань про латинську мову (фонетику, лексику, граматику, а саме, морфологію і синтаксис), практичних умінь та навичок, пов’язаних з читанням і перекладом латинських текстів. Метамовна компетенція – це вміння застосовувати знання з латинської мови у процесі вивчення інших дисциплін. Історико-культурологічна компетенція – це знання про історію, культуру та видатних діячів Стародавнього Риму та Греції, яка формується у процесі читання, перекладу латинських текстів та опрацювання додаткової літератури. Таку компетенцію можуть набути і студенти медичних ЗВО, вивчаючи довідковий матеріал з історії медицини, назв онкологічних, нервових, інфекційних, стоматологічних, внутрішніх хвороб у новому латинсько-українському медичному енциклопедичному словнику О. Беляєвої, В. Ждана, А Цісика [1].

Взагалі, навчання латинської мови є важливою та необхідною умовою формування лінгвістичної компетенції майбутніх фахівців, адже латинські слова зрозумілі у багатьох мовах світу: *studens, medicina, magister, lectio, norma,*

resultatum, examinatio, auditorium, rector, laborans. Часто, знаючи одне латинське слово, можна здогадатися (принаймні з контексту) про значення кількох іншомовних. Тому, окрім фонетичних, граматичних та лексичних аспектів, викладач звертає увагу студентів на похідні латинських термінів в інших мовах. Це допомагає краще запам'ятати латинське слово. Наприклад, *aqua*, *ae f* – вода; українські похідні: акваріум, акварель; англійський відповідник *aqueeduct* – акведук. Прочитавши слова, які входять до лексичного мінімуму, їх рекомендується занести у словник, такий словник буде дуже корисним при підготовці до модульного контролю. Значна кількість слів з поданих текстів не входить до обов'язкового лексичного мінімуму, тому такі слова потрібно відшукувати у загальному латино-українському словнику у кінці підручника.

Вивчення латинської мови має велике значення у підготовці і медичного працівника, оскільки допомагає свідомо засвоїти і розуміти медичні терміни латинського-грецького походження, з якими він зустрічатиметься і буде послуговуватися у своїй практичній діяльності. Навчання латинської мови у медичних освітніх закладах має свої особливості. Історично склалося так, що греки започаткували науки і дали свій лексичний матеріал для багатьох наукових понять і побутових об'єктів. Пізніше ця словотворча естафета перейшла до римлян. У науковому називництві дві мови – грецька і латинська – переплелися і йдуть паралельно, проте відрізняються сферою функціонування: грецькі терміноелементи частіше вживаються в клінічній термінології (*hydrotherapia, nosophobia, polyarthritis*), латинські – в анатомічній: *pharmaceuta, ae m, dantista, ae m, medicamentum, i n* та ін. Клінічна термінологія – одна з найскладніших підсистем медичної термінології, яка охоплює як назви хвороб і патологічних процесів, так і способи обстеження та лікування хворих. Термінологічно базою клінічних термінів є греко-латинські – еквіваленти і кінцеві терміноелементи. Наприклад: *venaesectio* (роздріз вени) та *phlebotomia* (венозне кровопускання: буквально – розтин вени) утворені від термінів *vena, ae f* (лат.) і *phlebs, phlebos, phleb-* (грец.) та кінцевих елементів *sectio* (лат.) і *tomia* (грец.). Іноді провести чітку межу між анатомічними і клінічними термінами буває неможливо, тому грецькі і латинські терміноелементи функціонують паралельно.

Одним з ефективних методів підвищення зацікавленості студентів у вивченні латини є використання фразеологічного фонду. Латинські прислів'я та афоризми перекладені майже усіма мовами світу. Нові посібники з латинської мови «Народна мудрість – мудрість міжнародна» А. Жовківського, Г. Жовківської, «Біблейна мудрість у латинських афоризмах українською та англійською мовами» Ю. Цимбалюка, Й. Кобіва – допомагають студентам у роботі над порівняльним аналізом лексики, граматики і синтаксису різних мов. Такий аспект вивчення латинської мови дуже важливий для студентів. Порівнюючи прислів'я, студенти легко запам'ятають не лише першоджерела, але і їх іншомовні переклади.

Лат. *Maximū remedium irae dilatio (mora) est.*

(Найкращими ліками від гніву є стриманість).

Англ. *Tremble and do not sin; upon your beds ponder in silence* [5, с.196].

(Розум людини припиняє гнів її, а величність її – перейти над провиною).

Лат. *Alit lectio ingenium.* (Читання живить розум).

Англ. *The more you read the more you know.* (Хто більше читає, той більше знає) [4, с. 219].

Лат. *Artificem commendat opus.* (Митця хвалить його витвір).

Англ. *As is the workman so is the work*. (Діло майстра величає) [4, с. 54].

Актуальним і в наш час залишається вислів Цицерона: «*Non tam praeclārum est scīre Latine, quam turpe est nescīre*» (англ. *It is not as praiseworthy to know Latin as it is shameful not to know it*). – Не настільки похвально знати латину, наскільки ганебно – не знати її [6, с. 160].

Удосконалення методів навчання латинської мови та впровадження нових інтерактивних, проблемно-пошукових, культурологічних, порівняльно-зіставних та інших методів сприяє підвищенню якості навчання та оптимізує проведення практичних занять.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бєляєва О.М., Ждан В.М., Цісик А.З. Латинсько-український медичний енциклопедичний словник: у 2 т. Т.2 N-W. – К. : ВСВ «Медицина», 2020. – 456 с.
2. Кацман Н.Л. Методика преподавания латинского языка / Н. Л. Кацман. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 256 с.
3. Латинська мова для студентів стоматологічних факультетів: підручник / О.М. Бєляєва, В.Г. Синиця, Л.Ю. Смольська та ін.; за заг. ред. О.М. Бєляєвої. — 2-е видання. – К.: ВСВ «Медицина», 2020. – 464 с.
4. Мудрість народна - мудрість міжнародна [Текст] : Прислів'я, приказки, крилаті вислови та мовні звороти дев'ятьма мовами / А.М. Жовківський, Г.А. Жовківська, Т.Д. Івасютин. – Чернівці : Рута, 2004. – 1001 с. – 1000
5. Цимбалюк Ю. В. Біблійна мудрість у латинських афоризмах українською та англійською мовами : Науково-навчальний посібник / Ю. В. Цимбалюк, Й. У. Кобін, Л. І. Смуррова, Л. М. Латун.– Вінниця : Нова книга, 2003.– 410 с.
6. Minkova Milena Latin for the New Millennium: College Exercise Book Levels 1 and 2 (English and Latin Edition) Latin Edition | by Milena Minkova | Jan 31, 2012. – 162 p.

Терещенко О. В.

**Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут
ім. Ігоря Сікорського» м. Київ, Україна**

ВИМИРИ СВОБОДИ

У КОНТЕКСТІ ІДЕНТИЧНОСТІ МІГРАНТІВ

Наша епоха глобалізації, віртуалізації та технологізації життя сприяє усе більш інтенсивному переміщенню людей планетою, нарощуванню міграційних процесів. Постійні переїзди людей з однієї країни в іншу, з одного пункту призначення в інший сформували певні міграційні кластери у загальній міграційній системі мобільного людства.

Аналізуючи згадані процеси, дослідники-міграціологи зазвичай відштовхуються від теорії міграційної системи професора Акіна Мабогундже [1], який застосував її у 70-х рр. ХХ ст., починаючи з аналізу міграцій на лінії «селомісто». Згідно міркуванням вченого, складовими міграційної системи виступають самі мігранти та соціальні умови, що визначають і формують міграцію, процеси територіального переміщення та адаптації, відносини, зв'язки людей та соціальних структур з питань міграції і загалом – міграційної політики [2]. Американські дослідники проблем міграції С. Каслз та М. Міллер, враховуючи падіння двополярного світу та відкриття кордонів у другій половині ХХ ст., назвали епоху «століттям міграції» та зазначили, що ніколи раніше міжнародна міграція не впливала так сильно на безпеку держави, ніколи раніше державні діячі не приділяли стільки уваги міграційним питанням [3]. Е. Равенштайн, фундатор економічного підходу, винайшов оригінальний методологічний концепт

«притягування-виштовхування», який можна ефективно використовувати при дослідженні феномену міграції. Згідно цьому підходу, чинниками міграції стають стихійні лиха у країні проживання, соціальна нестабільність, економічні проблеми, соціальні несвободи, які «відштовхують» певну частину населення з їхньої батьківщини, змушуючи виїжджати, на противагу іноземній країні, яка «притягує» емігрантів шляхом надання перспектив соціальної стабільності, економічної забезпеченості, позитивної політичної ситуації.

Проте, з нашої точки зору, всередині цієї матриці міграційних детермінант знаходиться екзистенціал людської свободи, який варто роздивитися докладніше.

Міркуючи над феноменом свободи мігранта, ми бачимо такі її провідні виміри: свободу волевиявлення, свободу як суспільну волю громадянина та духовну свободу. Свобода волевиявлення відіграє первинну роль у житті мігранта при прийнятті рішення про виїзд з країни проживання та при виборі іноземної держави. Вона напряму апелює до етичної компоненти, адже людина зважує власні моральні принципи, пріоритети, способи організації життя, що накладає високу відповідальність за рішення і вчинки. «Вчинки вважаються моральними лише в тому випадку, коли здійснюються свободною волею, є свободним волевиявленням суб'єкта. В цьому сенсі етика направлена на усвідомлення людиною своєї свободи та пов'язаної з нею відповідальності» [4].

Перш за все еміграція апелює до задоволення базових потреб, які так вдало у свій час відзначив А. Маслоу [5]. Першочерговими стають економічні та соціальні чинники, бажання досягти певного фінансового комфорту, соціальної стабільності, самореалізації. Окрім того, кожний мігрант вибирає особистий шлях згідно зваженню на власному характеру, психотипу. Коли мігрант змінює життя завдяки свободі волевиявлення, на передній план виступає громадянський вимір свободи, необхідність набуття прав і свобод у новому суспільстві та державі. Відбувається відстоювання права рівності в іноземному суспільстві, і саме право виступає мірилом свободи. Неможливо адаптуватися в іноземній країні поза її базовими законами, Конституцією, іншими законодавчими керівництвами у житті суспільства.

Наступний етап, який проходить мігрант в іноземному просторі, це ствердження своєї духовної свободи, зокрема, свободи віросповідання, свободи слова і свободи творчості, свободи комунікації та самореалізації. Тільки сильні особистості здатні зберегти себе та трансформуватися, «вирости» крізь призму чужини. Адже повноцінна самореалізація вимагає відчуття «польоту» духу, певної внутрішньої легкості, креативності. А дух вільним народжується в тілі та вільним відлітає в інші світи. Тож відчуття «польоту» знайоме кожній людині, і кожна особистість прагне до високих відчуттів. Цього ми можемо досягти суто завдяки духовній свободі. Коли мігрант втілює у життя усі три виміри свободи, його соціальна адаптація синергетично підсилюється, і зрештою розгортає перспективу особистісної гармонії.

Отже, підводячи підсумок, зазначимо, що міграція – це невід’ємна складова всесвітніх соціальних процесів. Міграційна система упорядковує та контролює міграційні потоки, а виміри свободи (свобода волевиявлення, громадянська свобода, духовна свобода) у процесі адаптації мігранта відіграють провідну роль у набутті «другої» ідентичності в новій країні помешкання та соціальної реалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Hein de Haas North African Migration Systems: Evolution, Transformations and Development Linkages. Working Papers IMI. 2007. Paper 6. 44 p.
 2. Mabogunje A.L. Systems Approach to a Theory of Rural-Urban. Migration. Geographical Analysis. 1970. No 2 (1). P. 1–18.
 3. Castles S., Miller M. The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World. – New York: Guilford Press, 1993. – X, 307 p.
 4. Вікіпедія. Свобода. Електронний ресурс :<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B2%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BA%D0%BA> Маслоу А. Мотивація и личность. СПБ : Евразия, 1999. 478 с.

УДК 378.147:61

*Ткаченко П.І., Резвіна К.Ю., Білоконь С.О.,
Лохматова Н.М., Доленко О.Б., Попело Ю.В.*

Полтавський державний медичний університет, м. Полтава
РОЗВІТОК КЛІНІЧНОГО МИСЛЕННЯ
У ПРАКТИЦІ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ

Клінічне мислення – це особлива форма людського пізнання для визначення природи хвороби у конкретної людини, її прогнозу і необхідного на те лікування. воно формується при вивчені медицини на студентській лаві біля ліжка хворого, вдосконалюється подальшої практикою і відзначається своєрідною спрямованістю розумової діяльності практикуючого лікаря, яка характеризується сполученням клінічних спостережень і результатів параклінічних досліджень з теоретичним багажем і особистим практичним досвідом фахівця. Тому є у вищій мірі актуальним для розвитку клінічного мислення на всіх клінічних кафедрах вищого навчального закладу.

Clinical thinking is a special form of human cognition to determine the nature of the disease in a particular person, its prognosis and the necessary treatment. It is formed in the study of medicine on a student's bench at the patient's bedside, is improved by subsequent practice and is marked by a peculiar orientation of the mental activity of a practicing physician, which is characterized by the combination of clinical observations and the results of paraclinical studies with theoretical baggage and personal practical experience of a specialist. Therefore, it is highly relevant for the development of clinical thinking in all clinical departments of a higher educational institution.

Клиническое мышление – это особая форма человеческого познания для определения природы болезни у конкретного человека, ее прогноза и необходимого на то лечения. оно формируется при изучении медицины на студенческой скамье у постели больного, совершенствуется последующей практикой и отмечается своеобразной направленностью умственной деятельности практикующего врача, которая характеризуется сопряжением клинических наблюдений и результатов параклинических исследований с теоретическим багажом и личным практическим опытом специалиста. Поэтому является в высшей мере актуальным для развития клинического мышления на всех клинических кафедрах высшего учебного заведения.

Сучасна медична галузь в Україні переживає постійне реформування, викликане соціально-економічною потребою в спеціалістах високого рівня. Зростає роль висококваліфікованого спеціаліставищої ланки з лікарської підготовкою, яка передбачає вміння самостійно приймати відповідальні рішення і надавати оперативну якісну професійну допомогу пацієнтові. Практична медицина сьогодні конкурює з зневагою клінічним мисленням і фетишизацією техніки. Культ техніки

заважає і навіть витісняє здатність лікаря до клінічного сприйняття хворого. Чим ретельніші додаткові методи дослідження тим більше лікар мисле саме клінічно. [7]. На думку А.Ф. Білібіна і Г.І. Царегородського [3, 10], «клінічне мислення – це інтелектуальна, логічна діяльність, завдяки якій лікар знаходить особливості, характерні для даного патологічного процесу у даній конкретній особистості.

Лікар, який в достатній мірі вміє клінічно мислити, аналізувати свої особисті суб'єктивні враження, знаходити в них загальнозначуще, об'єктивне, він також вміє дати своїм уявленням адекватне клінічне тлумачення. «Модель клінічного мислення - відзначають ці автори-будується на основі знання людської природи, психіки, емоційного світу хворого. В поняття клінічного мислення входить не тільки процес пояснення спостережуваних явищ, а й ставлення лікаря (гносеологічні та етико-естетичні) до них»[4, 8].

Треба підкреслити, що клінічне мислення базується на знаннях, почертнутих з різноманітних наукових дисциплін, на уяві, пам'яті, фантазії, інтуїції, вмінні, ремеслі і майстерності [1, 2].

Тому значущими та основними особливостями освіти має бути міждисциплінарна інтеграція змісту освіти, її наступності, характер змісту і методів навчання; здатність випускників медичних закладів створювати принципово нові знання і технології, а не тільки їх засвоювати в процесі навчання, що і підкреслює необхідність ретельного розвитку та формування у здобувачів клінічного мислення. Останній аспект розглядається в ряді досліджень, в яких виявлено, що клінічне мислення виступає складовою частиною професійного медичного мислення [6]. Визначено ступінь дослідницьких умінь, що сприяють становленню у здобувачів клінічного мислення. Доведена доцільність використання при цьому проблемно-пошукових освітніх технологій [12]. Названі позиції дослідників стосуються процесу формування клінічного мислення та дослідницьких умінь у майбутнього фахівця випускника вузу.

Ключові слова: клінічне мислення, здобувач, медичний, навчання, медична діагностика.

Для більш оптимального формування клінічного мислення, здобувачі з певного обсягу інформації по темі, складають питання різної складності і проблемності, що стосуються клініки, діагностики, лікування конкретного захворювання пацієнта в умовах клінічної бази. Таким чином, відбувається навчання аналізу, порівнянню, можливості робити акцент на сутнісному прояві стану здоров'я пацієнта, визначати шляхом порівняння закономірні показники його змін; фіксувати виникнення нових і згасання колишніх ознак хвороби, об'єднувати їх в загальну її картину, що дозволяє уникнути неправильного, необ'єктивного помилкового медичного висновку [13].

Ця послідовність дій передбачає педагогічні технології. Аналіз наукових праць М.В. Кларін, В.М. Монахова, Ю.С. Тюннікова, Н.К. Чапаєва, І.Е. Куликовської та інших показав, що в педагогічному експерименті можливі два рівня інтегративної педагогічної технології. При цьому інтеграційна технологія являє собою технологізувати методичну систему, де взаємозв'язок компонентів спрямована на спадкоємний, поетапну зміну їх змісту, функцій і особистісно вираженого результату [5].

Необхідно за можливістю змінювати форми і методи навчання в сторону їх індивідуалізації. В умовах традиційного, пояснюально-репродуктивного навчання переважають ілюстративні і інструктивно-репродуктивні методи навчання, а саме

конструювання завдань, емпіричне узагальнення та інші. Інший варіант поступається місцем методам проблемного навчання: створення проблемних ситуацій, теоретичне узагальнення, моделювання. Збагачення рівневих характеристик інтегративної технології відбувається за рахунок переходу від її репродуктивної функції до реорганізаційних, творчої. При цьому інформаційна та розвиваюча функції залишаються незмінними [9, 11].

Під час такої форми роботи відбувається об'єднання таких педагогічних засобів, як діагностичні та оціночні процедури, літературні та життєві джерела знання, перевірки і спростування, моделювання; форми: заняття - Теоретично дослідження; практико-пошукове заняття: заняття - експеримент; творче групове заняття; самостійне підготовче заняття; самостійне контрольно-оціночне заняття. Використання вказаної інтеграції сприяє позитивній динаміці показників сформованості клінічного мислення здобувачів медичного вузу.

Таким чином, у сучасних умовах жорстко висунута вимога гарантовано якісної професійної підготовки майбутнього лікаря може бути реалізовано за рахунок формування у нього клінічного мислення як когнітивної складової професіоналізму. Клінічне мислення формується в процесі клінічної підготовки майбутнього лікаря, виступає її результатом і сутнісною характеристикою професійного мислення в цілому. Спрямованість клінічного мислення одночасно на пізнання комплексу деструктивних валеологічних ситуацій в житті людини, їх перетворення на основі повного відтворення наукового знання і досвіду і, як правило, при дефіциті часу надає розумових операцій інтегративно змістовний характер і передбачає: симптомокомплексний аналіз, теоретико і практико-клінічне порівняння, теоретико і практико-обумовлене узагальнення – образ, прийняття технологічного рішення, рефлексивно-оцінний контроль. Ефективність процесу формування клінічного мислення у майбутнього лікаря полягає в осягненні педагогічного результату (оптимальна сформованість компонентів даної професійноособистістю освіти).

ЛІТЕРАТУРА

1. Абаев Ю.К. К логике врачебного мышления // Мед. новости. – 2007. – № 5. – С. 16 – 22.
2. Абаев Ю.К. Подлинные и мнимые успехи диагностики в клинической практике // Клиническая медицина. – 2010. – № 5. – С. 65 – 69.
3. Билибин А.Ф. О врачевании / А.Ф. Билибин // Терапевтический архив. – 1984. – Т. 53, 35. – С. 8 – 10.
4. Егорова М.С., Боженко Н.П., Пожарская О.Д. Медицина будущего, качество жизни и активное долголетие // Успехи современного естествознания. – 2015. — № 1 (часть 7). – С. 1085 – 1088.
5. Захарченко Т. Роль наочности у процесі викладання професійно орієнтованих дисциплін / Т. Захарченко // Вища школа. – 2013. – № 12. – С. 30–38.
6. Кассирский И.А. О врачевании: проблемы и раздумья. – М.: Наука, 1991. – 213 с.
7. Моисеев В.И. Медицина и философия: нужны ли они друг другу? // Трудный пациент. – 2007. – Т. 5, № 3. – С. 58 – 60.
8. Семидоцкая Ж. Д. Клиническое мышление и XXI век / Ж. Д. Семидоцкая, И. А. Чернякова, И. С. Кармазина // Східноєвропейський журнал внутрішньої та сімейної медицини. – 2016. – № 1.– С. 100–103.
9. Тетенев Ф.Б., Бодрова Т.Н., Калинина О.В. Формирование и развитие клинического мышления — важнейшая задача медицинского образования // Успехи современного естествознания. – 2008. – №34. – С. 63 – 65.
10. Царегородцев Г.И., Кротков Е.А., Афанасьев Ю.Н. О развитии клинического мышления у будущих врачей // Терапевтический архив. – 2005. – Т. 77, № 1. – С. 77 – 80.
11. Шапошников, А. В. Принятие решения в практике врача-терапевта / А. В. Шапошников // Клин. мед. 2006. № 2. С. 68 – 71.

12. Шлычков А.В., Ходосевич Е.В., Атрошенко Н.А. Клиническое мышление и врачебная практика в эпоху стремительного научно-технического прогресса и прогредиентной информатики // Успехи современного естествознания. – 2009. – № 7. – С. 114 – 115.
13. Ясько В.А. Клиническое мышление в структуре профессионального мышления врача // Человек, сообщество, управление. – 2008. – № 4. – С. 82 – 91.

УДК 378.22.015.317

Трегуб С.Є.

**Запорізький державний медичний університет, м. Запоріжжя
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО
ФАХІВЦЯ З ВИЩОЮ ОСВІТОЮ**

Стаття присвячена з'ясуванню психолого-педагогічних засад в процесі формування майбутнього фахівця з вищою освітою. Для успішного функціонування сучасного фахівця, особливо, якщо його діяльність пов'язана з взаємодією «людина-людина», необхідно володіти не лише теоретичними фаховими знаннями, тобто бути професіоналом, мати мотивацію до навчання, проявляти толерантність і творче мислення під час вирішення критичних ситуацій, а також володіти стойкими практичними навичками ефективного спілкування.

Ключові слова: психолого-педагогічні засади, професіоналізм, мотивація, професійна культура спілкування.

The article is devoted to clarifying the psychological and pedagogical principles in the process of a future specialist's forming with higher education. For successful functioning of the modern specialist, especially if his activity is connected with interaction "man-person", it is necessary to possess not only theoretical professional knowledge, i.e. to be the professional, to have motivation to study, to show tolerance and creative thinking at the decision of critical situations, and have strong practical skills of effective communication.

Key words: psychological and pedagogical principles, professionalism, motivation, professional culture of communication.

Статья посвящена определению психолого-педагогических основ в процессе формирования будущего специалиста с высшим образованием. Для успешного функционирования современного специалиста, особенно если его деятельность связана с взаимодействием «человек-человек», необходимо обладать не только теоретическими профессиональными знаниями, то есть быть професионалом, иметь мотивацию к обучению, проявлять толерантность и творческое мышление при решении критических ситуаций, а также обладать стойкими практическими навыками эффективного общения.

Ключевые слова: психолого-педагогические основы, професионализм, мотивация, профессиональная культура общения.

Постановка проблеми. Освіта є одним з головних чинників зростання якості людського капіталу, генератором нових ідей, запорукою динамічного розвитку економіки і суспільства в цілому. Щоб українська освіта по-справжньому ефективно виконувала ці важливі завдання, необхідне її оновлення з урахуванням актуальних світових тенденцій розвитку освіти. Широке впровадження інформаційно-комунікаційних технологій вимагає від сучасного фахівця з вищою освітою самовдосконалення та самоосвіти і тому, створення умов, які б дозволяли йому адаптуватися до складнощів сучасного життя, забезпечували б йому свободу

інтелектуального, професійного та соціального вибору, робили здатним швидко освоювати нові технології, стає, на наш погляд, однією з головних цілей сучасної освіти. Нині українське суспільство, насамперед, потребує вмотивованих спеціалістів-професіоналів, які здатні надати кваліфіковану допомогу у будь якій ситуації.

Мета статті: визначити психолого-педагогічні основи формування майбутнього фахівця з вищою освітою.

Праця сучасного фахівця, на наш погляд, дуже складна й напружена. Вона включає безліч компонентів, які базуються безпосередньо на знаннях з фахових дисциплін, мотивації до навчання, толерантності, почуття обов'язку, творчого мислення, професійній культурі спілкування, тобто вмінні здійснювати ділову професійну комунікацію, професіоналізму, самоосвіти та самовдосконалення.

На сьогоднішній день, проблемі формування особистості студента з вищою освітою присвячено багато праць. Цю проблему розглядали такі психологи як Б. Ананьев, С. Смирнов, Н. Пейсахов [1, с.233-234; 8 с.39-50].

Визначення психолого-педагогічних зasad у формуванні майбутнього фахівця з вищою освітою присвятили свої дослідження О. Мороз, О. Падалко, В. Юрченко [5, с. 247].

Психолог А. Леонтьев стверджував, що без достатньо позитивної мотивації неможливо досягти результатів у розвитку становлення фахівця та неможливо сформувати психолого-педагогічні засади [4, с.230-239].

Багато робіт присвячено проблемі професійної культури, так, зокрема, дослідниця К. Трофімук наголошує, що професійна культура становить цілісну систему знань, умінь і навичок, які необхідні для успішної професійної діяльності та соціально-моральних цінностей і моделей поведінки, які функціонують при дотриманні загального та службового етикету, норм та правил мовно-культурного спілкування. Професійна культура завжди вирізняється спрямованістю на кінцевий результат – на самовдосконалення особистості [9 с. 30].

Професійна культура характеризує рівень і якість професійної діяльності, які залежать від соціально-економічного стану суспільства й сумлінності в оволодінні певними знаннями, навичками конкретної професії та їх практичному використанні [3, с. 173].

Професійна культура охоплює галузь трудової діяльності людини, особливо якість цієї діяльності. Як стверджує О. Аніщенко, основу професійної культури становлять знання та цінності, вироблені конкретною соціально-професійною групою й закріплені в традиціях її життедіяльності [2, с. 724].

Професійна культура – це міра, якість діяльності людини в певній, суворо обмеженій галузі її професії, у тому виді діяльності, де вона почуває себе досить комфортно, впевнено, вільно й розкuto [6, с. 26].

Дуже важливо сформувати майбутнього фахівця, який буде відповідати вимогам і потребам ХХІ століття. Це, насамперед, оволодіти відповідними фаховими знаннями, мати мотивацію до навчання. У студента необхідно сформувати такі психолого-педагогічні засади як: толерантність, творче мислення, професійну культуру спілкування, здатність до самоосвіти та самовдосконалення. Студента необхідно навчити вчитися, працювати з інформацією, приділяти увагу розвитку його творчого мислення, діалоговим формам спілкування, самостійності в навчанні. Розглянемо кожний аспект більш детально.

Майбутні фахівці з вищою освітою повинні залучатись до активної пізнавальної діяльності з виконання спеціальних завдань і вправ різного рівня складності через різні способи, що забезпечують послідовне та систематичне формування професіоналізму. Їх діяльність необхідно спрямовувати на формування позитивних мотивів, що стимулюють їх до активної пізнавальної праці за фахом. Мотиваційне наповнення навчального процесу забезпечує позитивну мотивацію до набуття фахових знань, умінь і навичок до виконання професійної діяльності.

Визначаючи цей компонент, потрібно враховувати залежність ефективності навчального процесу, а водночас і фахової підготовки, від впливу чотирьох різних груп мотивів, таких як:

1) мотиви, що пов'язані із цілями, загальноосвітнім спрямуванням, змістом та результатами професійної діяльності будь якого фахівця з вищою освітою. Цей тип мотивації спрямований на усвідомлення соціальної значущості професії, її об'єктивних цілей, змісту, основних умов, засобів, методів оцінювання й контролю за результатами фахової діяльності;

2) мотиви розвитку та самореалізації, що передбачають прагнення індивіда до творчої самореалізації в обраній професійній діяльності. Цей тип сприяє творчому та гуманному підходу до виконання службових обов'язків, розширенню сфери фахової компетенції й самостійності майбутнього фахівця;

3) мотиви, що пов'язані з мовним етикетом, характеристиками й умовами діяльності. Такими зовнішніми умовами (факторами) є: престиж та краса професії; сприятливі умови праці (режим роботи, наявність вільного часу, розташування та організація робочого місця); можливість спілкуватися з людьми; імідж професіонала як зрілого й цілеспрямованого; робоча дисципліна; наявність гарної форми;

4) мотиви, що спрямовані на стимулювання до спілкування та підвищення загальнокультурного рівня фахівця.

Формуванню позитивної мотивації сприяє усвідомлення майбутніми фахівцями з вищою освітою тісного взаємозв'язку та взаємовпливу високого рівня розвиненості навичок спілкування й успішної діяльності в майбутній професії. Створення системи стійких позитивних мотивів сприяє кращому засвоєнню знань, умінь і навичок, важливих для майбутньої професійної діяльності, впливає на розвиток фахової діяльності студентів, слугує засобом застереження від професійної деформації.

Одним з найважливіших засад підготовки майбутнього фахівця з вищою освітою, ми вважаємо, формування професійної культури спілкування (ПКС).

Таким чином, для забезпечення мотивації до формування ПКС необхідно наповнити сферу навчально-виховного процесу відповідною інформацією, способами навчальної діяльності, формами спілкування тощо, які б надавали можливість формувати у студентів мотивацію до комунікативної професійної діяльності, інтерес до неї, позитивне особисте ставлення до фахової мовленнєвої діяльності та прагнення до накопичення відповідного мовленнєвого досвіду, тобто досягнути мети навчання, яка визначається завданнями, висунутими суспільством перед вишами, і відображені в державних документах про освіту.

Для заохочення студентів до формування ПКС, ми, особливо виділяємо кейсовий метод навчання. Основна функція кейс-методу – навчити майбутніх фахівців вирішувати складні неструктуровані проблеми, які неможливо вирішити

аналітичним засобом. Кейс навчання активізує студентів, розвиває аналітичні та комунікативні здібності, формує творче мислення.

Щодо самоосвіти та самовдосконалення, ми наголошуємо, що успішна фахова діяльність неможлива без пізнавальної активності та самостійності студентів. Пізнавальна самостійність завжди спрямована на засвоєння нових знань, передбачає готовність студента до пошукової роботи, а пізнавальна активність має місце й під час засвоєння знань, і під час їх відтворення та закріплення [7, с. 35].

Збільшення інформації в практичній діяльності майбутніх фахівців з вищою освітою привели до того, що одержати знання з предметів, що вивчаються, можна лише за допомогою систематичного, цілеспрямованого, самостійного засвоєння знань, тобто самоосвіти та самовиховання.

Ми наголошуємо на тому, що самоосвіта є, насамперед, доповненням до форм загальної й професійної освіти студентів вищих закладів освіти, навички якої формуються під впливом свідомого засвоєння загальноприйнятих прийомів і правил самоосвіти. Розвиток освіти та самоосвіти призводить до автономізації останньої як самостійного соціокультурного феномена. Тому в умовах сучасності, самоосвіта особистості студента стала соціокультурною проблемою. Від її оптимального вирішення залежить соціальна мобільність і загальна культура студента, перспективи розвитку суспільства та його соціальних інститутів. Ми дійшли висновку, що самоосвіта цінна не тільки як набір знань, а і як шлях до розвитку інтелекту й особистості загалом.

Таким чином, узагальнюючи вищевикладене, відзначимо, що психолого-педагогічні засади формування майбутнього фахівця з вищою освітою полягають, насамперед, у професіоналізмі, творчому мисленні, самоосвіті та самовдосконаленні, а також мотивації до майбутньої фахової діяльності, яка є підґрунтям для успішного формування висококваліфікованого, спрямованого на постійне професійне зростання фахівця, здатного до проведення якісного професійного діалогу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ананьев Б. Г. К психофизиологии студенческого возраста / Б. Г. Ананьев// Современные психолого-педагогические проблемы высшей школы — Л., 1974 — 328 с.
2. Аніщенко О. В. Професія / О. В. Аніщенко // Енциклопедія освіти / Акад. пед наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – С. 742–743.
3. Корінний М. М. Короткий енциклопедичний словник з культури / М. М. Корінний, В. Ф. Шевченко. – Київ : Україна, 2003. – 384 с.
4. Леонтьев А. Н. Психологические вопросы формирования личности студента/Психология в вузе. — 2003. - №2. — С. 232 - 241.
5. Мороз О. Г. Педагогіка і психологія вищої школи: навч. посібник / О. Г. Мороз, О.С. Падалко, В. І. Юрченко. — К. : НПУ, 2003. — 267 с.
6. Наливайко О. Б. Формування професійної культури майбутніх сімейних лікарів у процесі контекстної підготовки: дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»/ О. Б. Наливайко. – Вінниця, 2016. – 286 с.
7. Пуховська Л. П. Вивчення іноземних мов у контексті формування загальноєвропейського освітнього простору / Л. П. Пуховська // Сучасні технології викладання іноземних мов у професійній підготовці фахівців : зб. наук. ст. – Київ : КІТЕП, 2000. – С. 32–38.
8. Смирнов С. Д. Педагогика и психология высшего образования от деятельности к личности / С.Д. Смирнов. — М. : Академия, 2001.— 304 с.
9. Трофімук К. В. Формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців з готельно-ресторанної справи у процесі фахової підготовки : дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / К. В. Трофімук. – Запоріжжя, 2013. – 418 с.

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
**ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ
ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ І МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО
ПРОФЕСІЙНО-ОРИЄНТОВАНОГО СПЛІКУВАННЯ**

У статті розглянуті особливості компетентнісного підходу до вивчення іноземної мови в системі професійно-орієнтованої підготовки майбутніх випускників нелінгвістичні вузу. Визначено значення, розглянуті структурно-змістовні компоненти, сутність та рівні сформованості іншомовної професійної комунікативної компетентності як складової компетентнісної моделі підготовки майбутніх випускників немовного вузу в багаторівневому освітньому просторі університету. Аналізуються тенденції подальшого вивчення мови для спеціальних цілей в вузі в епоху інтенсивного розвитку нових інформаційних технологій, мультимедійних засобів і освітніх Інтернет-порталів.

Інноваційні зміни в розвитку сучасного суспільства справляють істотний вплив на систему освіти, актуалізуючи необхідність модернізації та конструювання нової освітнього середовища вузу, лінгвістичну освіту студентів в якій було б орієнтоване на розвиток і вдосконалення рівня сформованості іншомовної компетентності з урахуванням міжнародних освітніх стандартів і відповідно до ціннісних пріоритетів особистості. У зв'язку з цим іншомовна професійна комунікативна компетентність студентів виступає як гуманітарний феномен в особистісному і професійному самовизначені майбутніх фахівців.

Входження індивіда в світ іншомовної культури відбувається в умовах позитивних змін у ставленні особистості до соціально значущих цінностей: безперервної освіти, професійної діяльності, іноземної мови, професійно-орієнтованого іншомовного міжкультурного спілкування. Це пов'язане з інтеграцією України в світовий освітній простір і, як наслідок, з тенденціями до модернізації та глобалізації національної системи освіти.

Ключові слова: компетентнісний підхід, іншомовне міжкультурне спілкування, професійно-орієнтоване спілкування, професійна комунікативна компетентність, інформаційні технології.

The article considers the features of the competence approach to the study of a foreign language in the system of professionally-oriented training of future graduates of non-linguistic universities. The meanings, structural and content components, essence and levels of formation of foreign language professional communicative competence as a component of competence model of preparation of future graduates of non-language university in multilevel educational space of university are considered. The tendencies of further study of the language for special purposes in the university in the epoch of intensive development of new information technologies, multimedia means and educational Internet portals are analyzed.

Innovative changes in the development of modern society have a significant impact on the education system, highlighting the need to modernize and design a new educational environment of the university, linguistic education of students which would focus on the development and improvement of foreign language competence, taking into account international educational standards.. In this regard, foreign language

professional communicative competence of students acts as a humanitarian phenomenon in the personal and professional self-determination of future professionals.

The entry of an individual into the world of foreign language culture occurs in conditions of positive changes in the attitude of the individual to socially significant values: continuing education, professional activity, foreign language, professionally-oriented foreign language intercultural communication. This is due to the integration of Ukraine into the world of educational space and, as a consequence, the tendencies to modernize and globalize the national education system.

Key words: competence approach, foreign language intercultural communication, professional-oriented communication, professional communicative competence, information technologies.

В статье рассмотрены особенности компетентностного подхода к изучению иностранного языка в системе профессионально-ориентированной подготовки будущих выпускников нелингвистического вуза. Определены значения, рассмотрены структурно-содержательные компоненты, сущность и уровни сформированности иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности как составляющей компетентностной модели подготовки будущих выпускников неязыкового вуза в многоуровневом образовательном пространстве университета. Анализируются тенденции дальнейшего изучения языка для специальных целей в вузе в эпоху интенсивного развития новых информационных технологий, мультимедийных средств и образовательных Интернет-порталов.

Инновационные изменения в развитии современного общества оказывают существенное влияние на систему образования, актуализируя необходимость модернизации и конструирование новой образовательной среды вуза, лингвистическое образование студентов в которой было бы ориентировано на развитие и совершенствование уровня сформированности иноязычной компетентности с учетом международных образовательных стандартов и в соответствии с ценностными приоритетами личности. В связи с этим иноязычная профессиональная коммуникативная компетентность студентов выступает как гуманитарный феномен в личностном и профессиональном самоопределении будущих специалистов.

Вхождение индивида в мир иноязычной культуры происходит в условиях положительных изменений в отношении личности к социально-значимых ценностей: непрерывного образования, профессиональной деятельности, иностранного языка, профессионально-ориентированного иноязычного межкультурного общения. Это связано с интеграцией Украины в мировое образовательное пространство и, как следствие, с тенденциями к модернизации и глобализации национальной системы образования.

Ключевые слова: компетентностный подход, иноязычное межкультурное общение, профессионально-ориентированное общение, профессиональная коммуникативная компетентность, информационные технологии.

Навчання ESP відповідає психологічним особливостям студентського віку, коли змінюється мотивація навчальної діяльності та провідним стає мотив професійно-орієнтованої спрямованості: студент висловлює бажання читати іноземну літературу за фахом, брати активну участь в студентських науково-технічних конференціях. Підбір тестового матеріалу науково-технічної тематики

заснований на таких підходах, які визначаються методикою викладання ESP в залежності від рівня сформованості мовної та професійної компетенцій студентів: перший підхід передбачає загальний напрямок (Common - Core Approach), другий базується на вузької спеціалізації (Subject Specific Approach).

Студенти, володіючи досить високою професійною мотивацією, звертаються до іншомовного тексту не тільки в процесі підготовки до занять з іноземної мови, а й при використанні іншомовного матеріалу із журналів, патентів, монографій, текстів в мережі Інтернет, в процесі роботи над курсовими проектами і дисертацією. В даному випадку професійно-предметні завдання вирішуються в умовах тісного зв'язку з навчальною діяльністю іноземною мовою і спеціальними предметами.

З урахуванням міжпредметних зв'язків робота зі спеціальними професійними текстами є перспективною формою іншомовної професійно-орієнтованої підготовки студентів так як моделює предметний і соціальний зміст майбутньої професійної діяльності майбутнього фахівця.

На 3 і 4 курсах бакалаврату, в магістратурі необхідний рівень іншомовної професійної комунікативної компетентності студентів розвивається на заняттях зі спеціальних дисциплін, тому слід знаходити такі форми роботи, які були б адекватними професійно значимим дій і на заняттях з іноземної мови.

Важливим є систематизація текстового матеріалу викладачем у напрямку спеціальності групи і складання плану роботи за відповідною тематикою. Підбір матеріалу для написання рефератів, доповідей, проведення творчих обговорень «круглого столу», диспутів, банку творчих завдань здійснюється з використанням різних інформаційних джерел за відповідними спеціальностями з урахуванням міжпредметних зв'язків.

Для самостійної роботи студентам можуть бути запропоновані завдання наступного типу: написати твір, висловити свою думку з обговорюваної проблеми, підготувати виступ, доповідь, презентацію.

Підвищенню рівня мотивації студентів сприяють завдання, які активізують обговорення проблеми в аудиторії, що дозволяють виразити студенту свою думку щодо проблеми з опорою на фонові знання і характеризують загальну компетентність студента (емпіричні та академічні знання), екзистенційну компетентність (особистісні характеристики і погляди) і рівень сформованості комунікативної компетентності (мовної, мовленнєвої, соціокультурної).

Процес формування і розвитку іншомовної комунікативної професійної компетентності в освітньому просторі немовного вузу включає в себе наступні компоненти: цільовий, мотиваційний, змістовний і оцінювально - результативний.

Цільовий компонент визначає вибір способів дій для досягнення поставленої мети, виступає в якості засобу управління і зіставлення результатів дій з прогнозованим підсумком. Мотиваційний компонент впливає на мотивацію освітньої діяльності студента. Розвиток рівня іншомовної професійної комунікативної (ПК) компетентності - це, в першу чергу, внутрішньоособистісний процес, який обумовлює зміни свідомості студента, його мотивів, позиції в процесі формування рівня компетенцій та набуття практичного досвіду. Цілі, висунуті з урахуванням мотиваційного компонента студента, визначають зміст навчання. Таким чином, ефективність процесу навчання залежить від взаємозв'язку цілей навчання і змісту.

Особистісно - діяльнісний компонент сприяє здійсненню спільної діяльності в колективі, спілкування, розвитку емоційно - психологічних і ділових відносин, реалізації творчих можливостей.

Оцінювально - результативний компонент визначає ефективність відповідних критеріїв і параметрів оцінювання рівня сформованості іншомовної комунікативної професійної компетентності.

Професійно-орієнтоване спілкування повинно враховувати потреби студентів у вивчені іноземної мови, що відображають особливості майбутньої професії. У зв'язку з цим, іноземна мова виступає як засіб підвищення професійної компетентності, спрямованої на розвиток рівня професійно-орієнтованого спілкування на основі міждисциплінарного підходу до вивчення профільних дисциплін за напрямком спеціальностей студентів з метою формування додаткових професійно-орієнтованих компетенцій і значущих якостей спілкування.

У зв'язку з цим необхідне впровадження ефективних засобів і методів віртуального навчання, за допомогою повноцінного використання електронних ресурсів (E-learning, student's portfolio), міжнародних віртуальних освітніх порталів, нових методів організації роботи студентів (peer reviewing (студенти самі здійснюють перевірку завдань і оцінюють одногрупників), teamworking (робота в команді, використання проектних методів), teacher's feedback (зворотний зв'язок, своєчасна відповідь викладача студенту, аналіз роботи студента і допомога викладача, зауваження, коригування)) на основі використання мультимедійних освітніх ресурсів в режимі E-learning, blended learning (змішане навчання, що припускає використання традиційних і мультимедійних засобів навчання), flipped class («перевернутий клас, даний метод особливо затребуваний для навчання погано відвідують заняття студентів магістратури, коли основний акцент має позаудиторна робота студентів) з метою створення ефективних умов для здійснення професійно-орієнтованого спілкування і мотивації студентів до вивчення іноземної мови.

Для реалізації інноваційних робочих програм з дисципліни «Іноземна мова для спеціальних (професійних) цілей» на основі використання навчальних дистанційних технологій необхідно:

- модернізувати інформаційно-технологічне забезпечення процесу навчання дисципліни «Іноземна мова для спеціальних (професійних) цілей» у напрямку спеціальностей студентів;

- створити електронні навчально-методичні посібники з дисципліни «Іноземна мова для спеціальних (професійних) цілей» у напрямку спеціальностей студентів;

- виявити педагогічні умови з метою ефективної реалізації компетентнісного підходу до навчання дисципліни «Іноземна мова для спеціальних (професійних) цілей» з урахуванням інноваційних змін освітнього простору вузу;

- поглибити розгляд особливостей особистості студента в процесі взаємодії з інформаційним освітнім простором з урахуванням міждисциплінарних зв'язків дисципліни з метою формування іншомовної професійної комунікативної компетентності;

- розширити спектр вивчення особливостей теоретичних і практичних аспектів викладання дисципліни «Іноземна мова для спеціальних (професійних) цілей» і компетентнісного підходу до навчання даної дисципліни у вітчизняному

освітньому просторі з метою пошуку найбільш ефективних шляхів мовної підготовки студентів нелінгвістичного вузу.

Проблема розвитку і вдосконалення навичок професійно-орієнтованого спілкування англійською мовою за напрямом профільної підготовки студентів вузу на освітньому рівні магістратури є особливо актуальною в епоху глобального розвитку інформаційного суспільства, академічної та професійної мобільності, входження вузів в єдиний міжнародний освітній простір. Дано проблема в українських немовних вузах все ще знаходиться на стадії розвитку і модернізації. Тому потрібен подальший пошук шляхів ефективної та якісної підготовки конкурентоспроможних магістрів, здатних здійснювати повноцінне професійно орієнтоване спілкування на міжнародному рівні в полікультурному світовому співтоваристві.

Застосування аудіовізуальних засобів навчання [1; 2; 3], використання освітніх порталів мережі Інтернет (вузу і міжнародних), які здійснюють академічну діяльність має бути направлено на моделювання індивідуальних траєкторій навчання студентів в залежності від рівня сформованості мовних і мовленнєвих компетенцій з метою:

- здійснювати професійно-орієнтоване спілкування іноземною мовою на аудіовізуальному рівні;
- мати своєчасний зворотній зв'язок між викладачем і учасниками груп;
- реалізовувати процес оцінювання за допомогою електронних журналів;
- створювати групи за професійними інтересами і за рівнем лінгвістичної підготовки;
- брати участь в обговоренні презентацій, проектів, професійних проблем у напрямку спеціальностей магістрів;
- працювати в міжнародній команді, здійснювати комунікацію на зарубіжному рівні в сфері професійної та наукової діяльності за напрямком спеціальності;
- завантажувати завдання, програмні документи, тексти, есе, тести, зразки в різних форматах, включаючи презентації, встановлювати терміни їх виконання, створювати портфоліо магістрів;
- посилювати міждисциплінарні зв'язки в навчанні;
- мати доступ до міжнародних журналів, електронних бібліотек;
- використовувати диференційований підхід до навчання і оцінювання;
- сприяти виконанню не тільки освітніх, а й реалізації виховних цілей;
- вести спостереження за діяльністю магістрів, аналізувати труднощі, проводити моніторинг результатів в сфері вивчення мови для спеціальних цілей і особистісних досягнень;
- розвивати особистісні якості для спілкування в полікультурному середовищі.

Отже, особистісно-орієнтований підхід до навчання професійно-орієнтованого спілкування на основі використання електронних освітніх технологій створює значиму мотивацію для вивчення дисципліни «Іноземна мова для спеціальних (професійних) цілей», дозволяє автономно створити освітні траєкторії, мати власний графік роботи, що створює умови для індивідуального і особистісного розвитку, дає можливість удосконалуватися, реалізувати професійні проекти іноземною мовою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Hutmacher Walo. Key competencies for Europe // Report of the Symposium Berne, Switzerland 27-30 March, Council for Cultural Cooperation (CDCC) a Second B. Education for Europe. Strasburg, 1997. P. 11.
2. Johns, A. M. (2012) The History of English for Specific Purposes Research, in The Handbook of English for Specific Purposes (eds B. Paltridge and S. Starfield), John Wiley & Sons, Ltd, Chichester, UK. doi: 10.1002/9781118339855.ch.
3. Pisarenko, V. (2017). Teaching a Foreign Language Using Videos. Social Sciences, 6(4), 125. MDPI AG. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.3390/socsciv6040125>.
4. Savignon S.J. Interpreting communicative language teaching. Context and concerns in teacher education. Yale University Press. New Haven & London, 2002. 243 p.

УДК 378.014

Фоміна Л. В., Каліна К. Є., Скорбач Т. В.

Харківський національний медичний університет

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ПРОВІДНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ ВИКЛАДАЧА СУЧASНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано наукові підходи до визначення іміджу викладача сучасного ЗВО; наголошено на актуальності та доцільноті формування позитивного професійного іміджу педагога як провідного чинника високо іміджу ЗВО; досліджено складові іміджу викладача; виокремлено необхідність слідування нормам академічної доброочесності для формування позитивного професійного іміджу викладача не тільки в межах ЗВО, а й міжнародної академічної спільноти; визначено напрями діяльності викладача ЗВО з урахуванням дотримання в професійній діяльності принципів і норм академічної доброочесності.

Ключові слова: викладач, професійний імідж, вищий навчальний заклад, академічна доброочесність.

The article analyzes the scientific approaches to determining the image of a teacher of modern higher education institution; emphasis is placed on the relevance and expediency of forming a positive professional image of the teacher as a leading factor in the high image of higher education institution; the components of the teacher's image are studied; the need to follow the norms of academic integrity for the formation of a positive professional image of the teacher not only within higher education institution, but also the international academic community; the directions of activity of the teacher of higher education institution are taken into account taking into account observance in professional activity of principles and norms of academic integrity.

Key words: teacher; professional image, higher education institution, academic integrity.

Постановка проблеми. В умовах високої конкуренції на ринку праці для закладів вищої освіти особливо гостро постало питання щодо кількості здобувачів вищої освіти, державного фінансування, визнання українських дипломів у європейському та світовому просторі. Зрозуміло, що висока якість вищої освіти неможлива без дотримання норм і принципів академічної доброочесності університетською спільнотою. Питання академічної доброочесності посідають важливе місце в колі питань, якими опікуються заклади вищої освіти щодо якості надання освітніх послуг, престижності та забезпечення високого наукового рівня професорсько-викладацької спільноти. Відомо, що одним з ключових аспектів формування високого рівня й позитивного іміджу ЗВО на ринку освітніх послуг є

імідж академічної спільноти. Визначаючи поняття іміджу сучасного викладача ЗВО, необхідно зауважити на тому, що процес формування іміджу є складним і залежить від багатьох чинників, серед яких можна виокремити індивідуальні можливості викладача, актуальні потреби освітніх завдань, реалізацію комунікативних зв'язків, використання інформаційних засобів та задоволення здобувачів вищої освіти тощо.

Уведення статті 42 Закону України «Про освіту» на законодавчому рівні чітко визначило вектор розвитку національної системи освіти з усвідомленням важливості й необхідності застосування академічної добroчесності як цінності довіри до результатів наукових досягнень, до якості результатів навчання й провідного чинника створення позитивного іміджу закладу освіти та академічної спільноти. Зрозуміло, що академічна добroчесність визнається провідною складовою міжнародного іміджу не тільки університету, а й викладача закладу вищої освіти зокрема.

Огляд останніх досліджень і публікацій із цієї проблеми. Питання іміджу викладача ЗВО останнім часом порушуються психолого-педагогічною науковою спільнотою дедалі частіше. Так, дослідженням різних аспектів, складових і напрямів формування іміджу присвячені праці Л. Брауна, О. Грейліх, Т. Демчук, Т. Кулакової, С. Саяпіної, М. Талена, Ф. Тейлора, А. Файоля. Однак варто зазначити, що, незважаючи на значну увагу вітчизняних і зарубіжних дослідників до зазначеного питання, окрім аспектів питання іміджу викладача ЗВО залишаються не вирішеними.

Формулювання завдання дослідження. Метою цієї статті є визначення необхідності дотримання принципів академічної добroчесності викладачами для формування й підтримки позитивного іміджу сучасного викладача закладу вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Відомо, що імідж будь-якого закладу освіти, а особливо закладу вищої освіти, – це складний, інтегративний феномен. Визначаючи його складники, встановлено, що високий професійний імідж керівника установи та його співробітників і визначають імідж самого навчального закладу. Саме тому питання формування професійного іміджу викладача ЗВО і є нагальним.

Доведено, що на формування іміджу сучасного ЗВО впливають різні фактори, проте, на наш погляд, найбільш важоме значення має професійний імідж викладачів ЗВО. Як зазначає О. Беляєва, викладач є офіційним представником вищого навчального закладу, тому його імідж є невід'ємним компонентом формування позитивного іміджу всього ЗВО, що, у свою чергу, призводить до успішного просування на ринку освітніх послуг, визнання здобутків на міжнародному рівні [1].

Слід зазначити, що на цей час висуваються принципово нові вимоги до особистості викладача, його професійних якостей. Усе це пов'язано з реформами в освітньому просторі, переходом до гуманізації та демократизації, встановлення суб'єкт-суб'єктних відносин, новими підходами в навчально-виховному процесі, орієнтованими на активний розвиток особистості здобувачів освіти, залучення до творчого пошуку, широкого використання ІКТ, інноваційних технологій у процесах навчання та виховання у ЗВО.

Досліджаючи сутність дефініції «імідж», ми дійшли висновку, що створення позитивного професійного іміджу викладача є основою для самовдосконалення, саморозвитку особистості. Імідж представника будь-якої професії спирається на найважливіші професійні характеристики, що презентуються через зовнішній вигляд, професійні компетентності та особистісні якості. Для педагога імідж відіграє важливу роль у забезпеченні успіху навчально-виховної діяльності. Імідж педагога розуміємо як сукупність особливостей і характерних рис особистості, які формують її індивідуальний образ як фахівця. Н. Гузій запропонувала розглядати поняття «педагогічний імідж» як категорію, що характеризує стиль професійно-педагогічної діяльності, манеру спілкування, уміння індивідуалізувати свій образ. Суспільство, зазвичай, висуває вимоги до професійного іміджу викладача та впливає на його зміст. Однак варто зазначити необхідність дотримання провідних принципів наукової етики, моралі, доброочесності, які є провідними складовими для іміджу викладача ЗВО.

Імідж сучасного викладача має спиратися на державні закони, положення, університетський статут, розпорядження, положення та кодекси науковця, професійної, етичної, наукової сторін регулювання діяльності закладу вищої освіти.

Безперечно, питання академічної доброочесності у ЗВО регулюються на державному законодавчому рівні та нормативній документації власне закладу освіти, але слід завжди пам'ятати, що академічна доброочесність є складовою якості надання освітніх послуг. Також необхідно відзначити, що відповідно до Професійного стандарту викладачів закладів вищої освіти основною метою професійної діяльності визначено «формування громадянських, професійних і світоглядних компетентностей, морально-етичних цінностей у здобувачів вищої освіти» [3].

Таким чином, дотримання принципів і норм академічної доброочесності є провідними щодо створення позитивного професійного іміджу. Відповідно до загальних компетентностей, якими має володіти викладач, окрім професійних, важливе значення надається саме таким: здатність до соціально-відповідальної та свідомої діяльності, дотримання етичних мотивів, уміння мотивувати людей. На наш погляд, відповідно до загальних компетентностей викладач ЗВО має будувати навчально-виховний процес, спираючись на принципи наукової етики та академічної доброочесності, навчати здобувачів вищої освіти керуватися ними й дотримуватися під час навчання та подальшої наукової та професійної діяльності. Відповідно до трудових функцій викладачі ЗВО повинні володіти професійними компетентностями, знаннями, уміннями та навичками.

Відповідно до Стандарту викладач ЗВО повинен знати й дотримуватися нормативних документів і правил, що забезпечують захист інтелектуальної власності. З огляду на це, викладач ЗВО має бути взірцем академічної доброочесності. Також слід звернути увагу й на той факт, що обов'язковим для сучасного викладача є пояснення для здобувачів необхідності освіти та доцільноті знання й дотримання вимог щодо інтелектуальної власності, уміти засвідчувати авторське право й відстоювати власні напрацювання щодо принципів академічної доброочесності.

Висновки із цього дослідження та перспективи. У межах питання, що досліджується, на наш погляд, особливо цінним для високих показників професійного іміджу сучасного викладача ЗВО має найвагоміше значення

академічна доброчесність, що визначає високий рівень наукових і теоретико-методологічних напрацювань для створення власного іміджу, визнання професійних здобутків і значущість для міжнародної академічної спільноти.

Таким чином, для формування високого професійного іміджу викладач сучасного ЗВО має слідувати принципам академічної доброчесності, а саме: усвідомлювати сутність та принципи академічної доброчесності; визначати ознаки її порушення; бути взірцем для здобувачів і колег; уміти проводити роз'яснювальну роботу щодо дотримання норм і принципів академічної доброчесності в академічній спільноті ЗВО; усвідомлювати значимість і відповідальність перед академічною спільнотою в межах професійних та морально-етичних обов'язків; діяти в професійних і навчальних ситуаціях з позицій академічної доброчесності та професійної етики. Саме дотримання зазначених вище принципів сприятимуть створенню позитивного професійного іміджу викладача сучасного ЗВО.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беляєва О. Імідж викладача вишу: комунікативний аспект. *Імідж сучасного педагога*. 2015. № 2 (151). С. 37–40.
2. Грейліх О. Психологія формування іміджу викладача вищого наочального закладу *Гуманітарний вісник*. 2007. № 19. С. 14–21.
3. Наказ про затвердження професійного стандарту на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти». Режим доступу: https://ru.osvita.ua/doc/files/news/819/81950/1_610_Vikladachi_zakladiv_vishoyi_osviti.pdf

UDC 811.112.2:81'243

Mihaela Hristea

Dimitrie Cantemir Christian Universität Bukarest
INTERKULTURELLER ANSATZ DES
FREMDSPRACHLICHEN DEUTSCHUNTERRICHTS

Das interkulturelle Konzept der Fremdsprachendidaktik geht von grundlegenden pädagogischen Überlegungen aus, die sich aus der genaueren Analyse der Lernerperspektive ergeben. Dabei werden Faktoren der kulturspezifisch und individuell geprägten Lebenserfahrung eine wichtige Rolle spielen. Der interkulturelle Ansatz entwickelt sich dort, wo man eine ausgeprägte geografische, kulturräumliche Distanz und anders geartete gesellschaftliche Verhältnisse im Vergleich zu den Zielländern vorfindet.

Schlüsselwörter: Fremdsprachendidaktik, interkulturell, kulturspezifisch, kulturräumliche Distanz, pädagogisch.

Der interkulturelle Ansatz ist eine Weiterentwicklung des pragmatischfunktionalen Konzepts, ein Entwurf einer zielgruppen bzw. regionalspezifischen Didaktik und Methodik des fremdsprachlichen Deutschunterrichts seit der zweiten Hälfte der 80en Jahre.

Diese Methode hat als Ausgangspunkt die Tatsache, dass das Erlernen einer Fremdsprache, die nicht als internationale Verkehrssprache gebraucht wird - dazu gehört Deutsch in den Zielsprachenfernen Ländern - dazu beitragen muss, dass der Student die fremde Welt, die ihm im Unterricht begegnet, besser verstehen lernt und dass aus der Auseinandersetzung mit der fremden Welt die eigene Welt deutlichere Konturen annimmt.

Die Lehrwerke für diese Studenten sollen bestimmte Lernziele haben, eine Sonderauswahl der Themen. Nicht nur die Präsentationsweisen der Themen und die Gestaltung der Lernverfahren müssen verändert werden, sondern auch die Lernkontrollen sollen an die Gegebenheiten im jeweiligen Land angepasst werden und das Vertrautmachen der Lernenden mit den wichtigen Themenbereichen und Verhaltensweisen der deutschsprachigen Länder.

Einerseits kann die abrupte Konfrontation der Lernenden mit Themenbereichen aus den Zielsprachenländern bei ihnen Abwehrreaktionen hervorrufen und zu Lernblockaden führen. Dasselbe gilt auch bei der Konfrontation der Lernenden mit Übungsformen und Aufgabenstellungen, die seinen Lerntraditionen und Verhaltensweisen widersprechen. Andererseits kann ein Lehrwerk durch die Präsentationsart der fremden Welt zur naiven "Bewunderung" dieser fremden Welt führen.

Der interkulturell orientierte Fremdsprachenunterricht entwickelt ein didaktisches Konzept, das zum Vergleichen der eigenen Welt mit der Welt der Zielsprachenländer und zum Nachdenken und Reden über die fremde Welt anregen soll.

Bei der Auswahl der landeskundlichen Themen für den Deutschunterricht geht es nicht um eine systematische Darstellung des landeskundlichen Wissens aus der Perspektive der deutschsprachigen Zielländer und auch nicht nur um eine Auswahl landeskundlicher Sachverhalte auf der Grundlage eigenkultureller Lebenserfahrung.

Das Textverständnis gilt als Grundlage des interkulturellen Deutschunterrichts. Man entwickelt damit ein inhaltsorientiertes didaktisches Konzept, das von Texten ausgeht und an Texten eine Vielfalt von Aufgabenstellungen zur sprachlichen Äußerung entfaltet.

Die Texte gelten als Ausgangspunkt für den interkulturellen Deutschunterricht, deshalb sollen die folgenden Textsorten im Unterricht eingesetzt werden:

- a) Gebrauchstexte, die den Alltag im Zielsprachenland regulieren;
- b) Sachtexte mit Informationscharakter;
- c) Fiktionale Texte.

Dazu soll man auch die Leseziele in Betracht ziehen, denn das Textverstehen ist wesentlich vom Lesezweck geprägt. Fremdsprachliche Texte wird man erst auf einer weit fortgeschrittenen Stufe der Sprachbeherrschung auf die Erfassung von Details hin lesen. Sehr viel häufiger ist das globale Lesen bzw. das selektive Lesen. Für die didaktische Verwendbarkeit entscheidend ist nicht der linguistische Schwierigkeitsgrad eines Textes, sondern die Zielsetzung und die Aufgabenstellung, die in der Textarbeit gelöst werden soll, es heißt globales Lesen, selektives Verstehen, Detailverstehen.

So kann man von einem Themenschwerpunkt nicht alle Aspekte auf einmal anbieten, sondern es werden übergreifende Themen im Verlauf des Lernprozesses stufenweise entfaltet. Im Unterricht wird immer wieder auf das grundlegende Thema eingegangen, immer neue Aspekte des Themas in thematischer Progression in Betracht gezogen.

Die Folge der thematischen Progression ist eine zyklische Wortschatzprogression. Systematischer Wortschatzarbeit kommt in einem themenorientierten Konzept ein besonderes Gewicht zu.

Aus der zyklischen thematischen Progression ergibt sich auch eine Progression der Textsorten. Zugleich steigen auch die sprachlichen Anforderungen, sowohl im Verstehensbereich (steigende sprachliche Komplexität der Textsorten) als auch im

Mitteilungsbereich (vom vergleichenden Sprechen über Schulfächer bis zur Abfassung eines Bewerbungsschreibens).

Die Schlussfolgerungen für die Didaktik und Methodik der Fremdsprachen wird in den folgenden Sätzen präsentiert:

1. In einem interkulturell orientierten Konzept des Unterrichts müssen Themenbereiche und Themenaspekte an elementare Lebenserfahrungen der jeweiligen Lernergruppe anknüpfen und sie mit repräsentativen Lebenserfahrungen der Gruppe der Gleichaltrigen im Zielsprachenland verbinden.
2. Die fremde Welt ist weder in der Klasse noch in der unmittelbaren Umgebung gegenwärtig, sondern wird im Unterricht immer über Medien vermittelt. Deshalb muss eine spezifische Verstehensdidaktik zu Seh-, Hör- und Lesetexten entwickelt werden (Film und Fersehen bzw. Video; Schallplatte /Kassette, Lesetextsorten aller Art). Sie muss ganz bewusst die Seh-, Hör- und Leseunterschiede, die sich aus den eigenkulturellen Traditionen und der kulturräumlichen Distanz ergeben, in ihr Konzept miteinbeziehen.
3. Die Entwicklung der fremdsprachlichen Äußerungsfähigkeit (Sprechen) sollte sich nicht nur auf das "Dialogisieren", sondern auch auf das "Sprechen zur Sache/zum Thema" (Diskutieren) beziehen.
4. Die Entwicklung der fremdsprachlichen Äußerungsfähigkeit geschieht nicht durch bloßes Nachahmen vorgegebener Dialogmuster, sondern auf der Grundlage von Verstehensprozessen, die sich immer vor der Äußerung in der fremden Sprache entfalten. Die didaktische Folge müsste demnach lauten: "Vom Verstehen in der fremden Sprache zur Äußerung".
5. Die Entwicklung einer spezifischen Verstehensdidaktik bedeutet in erster Linie: Entwicklung einer spezifischen Lesedidaktik, da Lesetexte nach wie vor – und sicher noch für lange Zeit – die Grundlage des fremdsprachlichen Unterrichts sind.
6. In einem interkulturellen Konzept des Unterrichts in zielsprachenfernen Regionen wird sich Lesen nicht nur auf Textsorten des Alltagslebens (Sachtexte), sondern vor allem auch auf fiktionale Texte beziehen. Der Literatur kommt in diesem Konzept eine granz besondere Bedeutung zu.
7. Das grundlegende Verfahren eines interkulturellen Deutschunterrichts ist das des Vergleichs von Elementen, Einheiten und Strukturen der eigenen Kultur mit denen der Zielkultur. Das schließt den Sprachvergleich ausdrücklich mit ein.
8. Dieser Vergleich, der sich normalerweise als "stummer Prozess" im Kopf des Studenten vollzieht, muss im Unterricht thematisiert werden, d.h. zur Sprache kommen. Es ist für den pädagogischen Erfolg des Unterrichts außerordentlich wichtig, dass immer wieder besprochen wird, wie man etwa einen neuen Text oder ein Foto aus der fremden Welt zu entschlüsseln versucht: aufgrund welcher Einflüsse aus der eigenen Kultur man sich ein Bild von der fremden Welt aufbaut und wie es durch neue Informationen verändert bzw. bestätigt wird; woher man (Vor-)Urteile über die Zielsprachenländer bekommen hat.

Das interkulturelle Konzept der Fremdsprachendidaktik geht von grundlegenden pädagogischen Überlegungen aus, die sich aus der genaueren Analyse der Lernerperspektive ergeben. Dabei werden Faktoren der kulturspezifisch und individuell geprägten Lebenserfahrung eine wichtige Rolle spielen.

Der interkulturelle Ansatz entwickelt sich dort, wo man eine ausgeprägte geografische, kulturräumliche Distanz und anders geartete gesellschaftliche Verhältnisse im Vergleich zu den Zielländern vorfindet.

Die Verstehensprozesse, Grundlage des fremdsprachlichen Lernens, gewinnen ein besonderes Gewicht dank der Präsentation der fremden Welt durch Medien (Lese-, Hör-, Lese-/Hörtexte), die die unmittelbare Anwendung der Fremdsprache in Alltagskommunikation möglich machen. Dafür werden die Inhalte und Themen besonders sorgfältig bedacht, indem Aspekte der Rezeptionsforschung (z.B. das Verstehen literarischer Texte aus der fremdkulturellen Perspektive) besondere Beachtung finden. Bei der Erarbeitung sprachlicher und landeskundlicher Phänomene wird vergleichend verfahren.

Die Erörterung des Lernprozesses ist grundlegender Bestandteil des Unterrichts. Das kognitive Lernverfahren bezieht sich nicht nur auf die Analyse der Lerngegenstände und der Lernergebnisse, sondern auch auf die Lernverfahren in den Phasen der Sprachaufnahme, -verarbeitung und -anwendung im Unterricht.

Das interkulturelle Konzept hebt sich in der Entwicklung der Lehrmethoden durch die Forderung regionalspezifischer Lehrmaterialien ab.

BIBLIOGRAFIE

- Neuner, G. / Hunfeld, H. (1993): *Methoden des fremdsprachlichen Deutschunterrichts. Eine Einführung*. Berlin: Langenscheidt.
Trim, J. / North, B. / Coste, D. / Sheils, J. (2001): *Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen: lernen, lehren, beurteilen*. Straßburg: Europarat.
Wienold, G. (1973): *Die Erlernbarkeit der Sprachen. Eine einführende Darstellung des Zweisprachenerwerbs*. München: Kösler.

УДК 378.147.88

Харитонова Н. В.

**Харківський національний медичний університет,
м. Харків, Україна**

ВІДОВИЙ ЕПІТЕТ НА ПОЗНАЧЕННЯ КОЛЬОРУ У ЛАТИНСЬКИХ БОТАНІЧНИХ НАЗВАХ РОСЛИН

У статті розглядається лексика на позначення кольору у ботанічній номенклатурі. У процесі дослідження було запропоновано систематизацію латинських ботанічних найменувань лікарських рослин за інформативним компонентом; проведено аналіз лексичного матеріалу за граматичними ознаками узгодженого означення; визначено відмінності у перекладі ботанічних термінів на українську мову; розглянуто етимологію латинізованих слів у видовому епітеті бінарної назви.

Ключові слова: латинська мова, ботанічна номенклатура, видовий епітет, колір, узгоджене означення.

В статье рассматривается лексика для обозначения цвета в ботанической номенклатуре. В процессе исследования была представлена систематизация латинских ботанических наименований лекарственных растений по информативному компоненту; проанализирован лексический материал по грамматическим признакам согласованного определения; определены отличия в переводе ботанических терминов на украинский язык; рассмотрена этимология латинизированных слов в видовом эпитеете бинарного названия.

Ключевые слова: латинский язык, ботаническая номенклатура, видовой эпитет, цвет, согласованное определение.

This article addresses the vocabulary for color in the botanical nomenclature. In process of researching it was proposed to systematize the Latin botanical names of

medicinal plants according to informative component; the lexical material with agreed attribute based on grammar is analyzed; differences in the translation of botanic terms into Ukrainian is determined; the etymology of latinized words in the specific epithet of the binary name is considered.

Key words: Latin language, botanical nomenclature, specific epithet, color, agreed attribute.

Кожна латинська ботанічна назва рослини складається з двох слів, перше з яких – назва роду, друге – видовий епітет [7, с. 22]. Утворення та вживання латинських наукових назв рослин регулюються зводом правил – Міжнародним кодексом ботанічної номенклатури, який становить чітко організовану систему латинських назв систематичних груп, що називаються таксонами [5, с. 185]. Інформативними називаються терміни, які не тільки вказують на таксон, а й містять у собі певну інформацію про рослину, її форму, колір, розмір, географічне поширення, екологічне середовище зростання та ін. Інформативними можуть бути як родові назви, так і видові епітети. Біноміальна назва або бінарна назва виду рослини є комбінацією різних за характером ознак інформативних компонентів.

Найчастіше на позначення кольорів вживається видовий епітет, що складається з прикметника, похідного від латинської або грецької мови. Якщо назва роду завжди виражена іменником у називному відмінку, то видове означення представлене іменником у називному відмінку, іменником у родовому відмінку, невідмінюваним іменником, іменником з означенням та прикметником. Означення оформлюються за певними правилами, а саме, вони повинні бути латинськими або латинізованими, тобто написані з дотриманням правил латинської граматики. Залежно від родових закінчень прикметники поділяються на дві групи: прикметники I-II відміни та прикметники III відміни. Слід зазначити, що прикметник у реченні є узгодженим означенням і узгоджується з іменником за родом, числом та відмінком.

У кінці ботанічної назви вказують (у скороченій формі) ім'я ботаніка, який уперше описав дану рослину. Наприклад: *Oryza sativa L.* (Linneus), *Taraxacum officinale Wigg.* (Wigger).

Матеріалом для дослідження слугували роботи Василевича А. П., Солопова А. І., Норманської Ю. В. про історію розвитку та етнокультурні аспекти слів на позначення кольору у давніх європейських мовах [6], етимологічні дослідження ботанічних назв лікарських рослин розглянуто у Світличної Є. І [4]. Наведемо приклади бінарних ботанічних термінів на позначення кольору у видовому епітеті; для систематизації рослин було опрацьовано етимологічний словник та довідник ботанічних найменувань [2].

1) Для білого та чорного кольору вжито відповідні латинські прикметники *albus*, *a*, *um* “білий”, *albidus*, *a*, *um* “бліуватий” та *niger*, *gra*, *grum* “чорний”, що узгоджуються з іменником у відповідному роді: *Brassica nigra* Koch. – гірчиця чорна, *Bryonia alba* J. – бріонія біла, *Hyoscyamus niger* L. – блекота чорна, *Lamium album* L. – глуха кропива біла, *Piper nigrum* L. – перець чорний, *Populus nigra* L. – тополя чорна, *Ribes nigrum* L. – смородина чорна, *Rosa alba* L. – шипшина біла, *Sambucus nigra* L. – бузина чорна, *Sassafras albidum* Nuth – сасафрас білеватий, *Solanum nigrum* L. – паслін чорний, *Viscum album* L. – омела біла. Видовий епітет *melanocarpus*, *a*, *um* – чорноплідний у назві лікарської рослини *Sorbus melanocarpa*.

(Michx.) Elliot. – горобина чорноплідна, утворено від грец. *melas* (μέλας “чорний”) та *carpos* (καρπός – плід), що характеризують колір квітів.

Є найменування, в якому видовий епітет виражено іменником з означенням: *Centauria maris-nigri* – волошка чорноморська (дослівно: волошка Чорного моря). Якщо епітет складається з двох слів, то вони пишуться через дефіс, створюючи єдине ціле бінарної назви.

2) Жовтий колір латинською мовою перекладається словами *luteus, a, ut* (*flavus, a, ut*). Якщо прикметник *flavus, a, ut* використовується у загальних фармацевтических термінах для позначення кольору (сера *flava* - жовтий віск), то *luteus, a, ut* – тільки у ботанічних назвах: *Chamaelirium luteum* L. – хамеліум жовтий, *Colchicum luteum* Becker. – пізньоцвіт жовтий, *Gentiana lutea* L. – тирлич жовтий, *Lupinus luteus* L. – люпин жовтий, *Nuphar luteum* (L.) Sm. – глечики жовті.

Зазначимо, що відтінок жовтого представлено рудим кольором (*fulvus, a, ut*) у ботанічній назві *Ulmus fulva* L. – в'яз червоно-жовтий. Також відтінок цього кольору спостерігаємо у найменуванні *Digitalis ferruginea* L. – наперстянка іржава, де вжито прикметник *ferrugineus, a, ut* “червоно-помаранчевий колір” оксида заліза (*Ferrum, i n* - залізо).

3) Червоний колір презентовано латинськими прикметниками латинського та грецького походження: *ruber, bra, brum* (*Ulmus rubra* L. – в'яз червоний) та *erythreus, a, ut* (ερυθρός “червоний”) у назві *Centaurium erythrea* Rafn. – золототисячник звичайний (червоний). Відтінки червоного, а саме рожевий та пурпурний колір, спостерігаємо у багатьох ботанічних найменуваннях: *Catharanthus roseus* G. Don. – катарантус рожевий (барвінок рожевий), *Claviceps purpurea* Tul. – маткові ріжки, *Digitalis purpurea* L. – наперстянка пурпурова, *Echinacea purpurea* (L.) Moench. – ехінацея пурпурова, *Helleborus purpureescens* Waldst. et Kit. – чемерник червонуватий, *Rodiola rosea* L. – родіола рожева, *Vinca rosea* L. – барвінок рожевий. До речі, використано не тільки прикметники *roseus, a, ut* та *purpureus, a, ut*, а й дієприкметник теперішнього часу *purpureascens, ntis*, утворений від дієслова *purpurasco*, єще – робиться червоним [3, с. 520].

Звертаємо увагу на переклад червоного кольору, пов’язаний з асоціативними словами. Так, у назві рослинни *Crataegus sanguinea* Pall. – глід криваво-червоний використано прикметник *sanguineus, a, ut* (*sanguis, inis m* “кров”) на позначення кольору плодів рослини. Червоний колір також позначено у найменуванні *Amaranthus cruentus* L – амарант багряний, в якому прикметник *cruentus, a, ut* перекладається як “кривавий, багряний”.

4) Найменш вживана група прикметників у латинських ботанічних назвах для позначення синього (голубого), що вказує на колір квітів рослин. Так, у найменуваннях *Polemonium coeruleum* L. – синюха голуба та *Centauria cyanus* L. – волошка синя, означуваний прикметник походить з латинської (*coeruleus, a, ut* “голубий, блакитний”) та грецьк. *cyanus, a, ut* “синій” (*κυανεος*).

Досить небагато назв рослин також на позначення зеленого кольору. Наприклад, у ботанічній назві *Platanthera chlorantha* Gust. – любка зеленоцвіта, використано прикметник *chloranthus, a, ut* “зеленоквітковий”, утворений від грец. *chloros* “зелений” (*χλωρος*) та *anthos* “квітка” на позначення кольору квітів. У рослині *Buxus sempervirens* L. – самшит вічнозелений, родовий епітет позначено формою дієприкметника теперішнього часу *sempervirens, ntis*.

5) Розглянемо забарвлення квітів рослин, яке позначене золотистим і сріблястим кольорами. Отже, видові епітети на позначення цих кольорів знайдено

у таких ботанічних назвах: *Adonis chrysocyanthus* Hook. et Thoms. – адоніс золотистий, *Bupleurum aureum* Fisch. – ласкавець золотистий, *Erysimum aureum* M. Bieb. – жовтушник золотистий, *Potentilla argentea* L. – перстач сріблястий. Прикметники *aureus*, *a*, *im* та *argenteus*, *a*, *im* походять від назв хімічного елементів, відповідно золота (*Aurum*, *i n*) та срібла (*Argentum*, *i n*).

6) Окремою групою виділяємо найменування рослин для позначення кольору в інших мовах, але усі знайдені назви характеризують забарвлення за першим словом, тобто назвою виду рослини [1]. Наприклад, *Rosa canina* – шипшина собача, у якому слово *rosa* походить від грецьк. *rhodon* “шипшина, троянда”, яке пов’язане з кельт. *rhodd* “червоний”; *Laurus nobilis* – лавр благородний, назва *laurus* пов’язана з кельт. *blavr* або *lauer* “зелений”, бо лавр – це вічнозелене дерево; *Sophora japonica* L – софора японська, фармацевтична назва *Sophora*, *ae f* утворено від арабск. *sofera* “жовта рослина”.

Отже, у процесі дослідження лікарських назв рослин було виявлено, що більшість латинських біноміальних назв видів рослин містять інформативний видовий епітет. Звертаємо увагу на особливості перекладу деяких ботанічних термінів на позначення кольору латинською і українською мовою, пов’язаний не з найменуванням кольору, а з асоціативним словом. Найбільш поширеними означеннями на позначення кольору у ботанічному найменуванні лікарських рослин є латинські прикметники I-II відміни, рідше дієприкметники теперішнього часу або іменники з означенням. Слід зазначити, що у видовому епітеті бінарної назви найчастіше вжито *albus*, *a*, *im* “білий”, *ruber*, *bra*, *brum* “червоний” (особливо *rigrureus*, *a*, *im* “пурпурний”) та *luteus*, *a*, *im* “жовтий” кольори, що характеризують забарвлення квітів або плодів рослини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балалаєва О. Ю. Етимологія латинських назв рослин. *Мова і культура*. Київ, 2011. Вип.14. Т.3. С. 210–2014.
2. Перерва В. В. Латинь. Ботанічні терміни : довідник. Кривий Ріг : КДПУ, 2019. 120 с.
3. Петрученко О. Латинско-русский словарь. М.: Издание Товарищества «В.В. Думнов. Наследники Бр. Салаевых»/ репринт IX-го издания 1914 г. 810 с.
4. Светличная Е. И., Толок И. А. Этимологический словарь латинских ботанических названий лекарственных растений. Х.: Золотые страницы, 2003. 288 с.
5. Світлична Є. І. Латинська мова: підруч. для студ. вищ. навч. закл. – 3-те вид., випр. та доп. Харків: НФаУ: Золоті сторінки, 2014. 432 с.
6. Соловов, А. И. Цветообозначения в латинском языке. Наименования цвета в индоевропейских языках: системный и исторический анализ / отв. ред. А. П. Василевич. М. : КомКнига, 2007. С. 66–76.
7. Чопик В.І. Латинська ботанічна номенклатура : навч. посібник. К. : РВЦ “Київський університет”, 1996. 57 с.

УДК 614.254:316.344.34/477:331.36/54:37

**Цвіренко С.М., Похилько В.І.,
Чернявська Ю.І., Соловйова Г.О., Жук Л.А.**

Полтавський державний медичний університет

ЕТАПИ КАР’ЄРНОГО СТАНОВЛЕННЯ ЯК ФАКТОР ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЛІКАРЯ

В статті висвітлено основні складові поняття кар’єрного становлення майбутнього лікаря на етапі додипломної підготовки, його роль в педагогіці закладів вищої освіти на сучасному етапі. Розглянуто ключові етапи кар’єрного зростання особистості, а саме вибір освітньої програми, формування

індивідуальної освітньої траєкторії, реалізація плану кар'єрного зростання, оцінка досягнень та принципи безперервного професійного розвитку. Наведено психологічні характеристики особистості на кожному з названих етапів кар'єрного зростання, висвітлено роль науково-педагогічних працівників у кар'єрному становленні здобувачів освіти, мотиваційні основи кар'єрного розвитку сучасної особистості, методичні принципи використання педагогічних технологій у процесі підготовки майбутніх лікарів.

Ключові слова: кар'єра, кар'єрне становлення, особистість, безперервний професійний розвиток.

В статье отражены основные составляющие понятия карьерного становления будущего врача на этапе дипломной подготовки, его роль в современной педагогике высшего образования. Рассмотрены ключевые этапы карьерного роста личности, а именно выбор образовательной программы, формирование индивидуальной образовательной траектории, реализация плана карьерного роста, оценка достижений и принципы непрерывного профессионального развития. Приведены психологические характеристики личности на каждом из названных этапов карьерного роста, отражена роль научно-педагогических работников в карьерном становлении студентов, мотивационные основы карьерного развития современной личности, методические принципы использования педагогических технологий в процессе подготовки будущих врачей.

Ключевые слова: карьера, карьерное становление, личность, непрерывное профессиональное развитие.

The article highlights the main components of the concept of career development of the future doctor at the stage of undergraduate training, its role in the pedagogy of higher education institutions at the present stage. The key stages of a person's career growth are considered, namely the choice of an educational program, the formation of an individual educational trajectory, the implementation of a career growth plan, the assessment of achievements and the principles of continuous professional development. The psychological characteristics of personality at each of these stages of career growth are presented, the role of scientific and pedagogical workers in the career development of students, motivational bases of career development of modern personality, methodical principles of using pedagogical technologies in future doctors training.

Key words: career, career development, personality, continuous professional development.

Кар'єра - це поняття процесу, який можна розглядати як певні зміни професійного стану людини, послідовність вдосконалення професійної майстерності, просування людини в освоєнні та вдосконаленні способів життєдіяльності. Найважливіше рішення, яке приймає людина у своєму житті, - це вибір кар'єри. Побудова кар'єри в сучасному світі стає обов'язковою умовою самореалізації в професійній діяльності. На відміну від освітньої практики закордонних навчальних закладів, де підготовка майбутніх фахівців до кар'єрного зростання стоїть одним із ключових завдань їхньої соціальної та професійної підготовки, вітчизняна школа лише частково торкається цього питання.

Метою професійної освіти є підготовка кваліфікованого фахівця, конкурентного на ринку праці, що вільно володіє своєю професією, орієнтованого в суміжних областях діяльності, здатного до ефективної роботи за фахом на рівні

світових стандартів, готового до постійного кар'єрного зростання, соціальної та професійної мобільності. Професійна діяльність - одна з найважливіших сфер самореалізації людини. Саме тут людина виявляє та розкриває свої здібності, особистісні та професійні якості. До того ж, професійна діяльність, як ніяка інша, дає можливість людині відчути свою значущість для інших людей, для суспільства в цілому та отримати певну компенсацію від нього. У сучасному світі важливо бути не просто гарним фахівцем, важливо бути кращим.

Соціально-економічні трансформації, що відбуваються в країні, підвищують вимоги не лише до фахової підготовки майбутніх робітників, але й їхньої здатності до самореалізації у професійній діяльності, прийняття рішень щодо подальшого професійного розвитку, наявності адаптаційних навичок в умовах ринку праці. [1, с. 9]. Тому, на нашу думку, висвітлення питання кар'єрного зростання на етапі додипломної освіти є актуальним і метою нашої статті є розгляд теоретичних питань поняття кар'єра та етапів формування певних кар'єрних орієнтацій.

Хоча в останні роки з'явився ряд робіт, присвячених питанням планування, реалізації та управління професійною кар'єрою різних фахів, але єдиного підходу до висвітлення цієї проблеми[1,3]. Аналіз літературних джерел по даній проблематиці дозволяє виділити певні обов'язкові етапи «кар'єрної підготовки». Першим етапом можна вважати вибір здобувачем освіти професійної кар'єри - це коли молода людина починає турбуватися з приводу кар'єри, усвідомлювати її значення в своєму житті [2, с. 48]. Психологічна характеристика цього періоду полягає у визначенні та оцінці особистістю своїх професійних нахилів і уподобань, загальних та спеціальних здібностей, яких вимагає обрана професія, власних потреб та домагань у передбачуваній трудовій сфері. Професійна сфера лікарів різного фаху має свої особливості, тому майбутньому медику необхідно визначитися в якій саме сфері медицини він буде працювати.

Роль освітнього процесу в цей період полягає в формуванні у студентів професійних та загальних знань про роботу медика, розуміння свого місця у професії, можливості самореалізації та удосконалення в процесі трудової діяльності. Завданням закладу вищої освіти у цьому контексті є формування у молоді уміння здійснювати вибір типу кар'єри (практикуючого лікаря певної спеціальності чи науковця теоретичного чи клінічного напрямку). В подальшому необхідно навчитися аналізувати кон'юнктuru ринку праці, її регіональні особливості, перспективи трудової діяльності у тій чи іншій галузі медицини. Від правильного рішення цих завдань залежить вся подальша трудова діяльність людини. Спілкуючись із здобувачами освіти різних курсів можемо зазначити, що останнім часом чітко прослідковується їх певний інфантілізм у визначенні свого місця в професії. Не є секретом той факт, що не всі молоді люди обирають професію по своїх здібностях і уподобаннях. Вступаючи до навчального закладу, абітурієнт може уявляти собі лише можливі орієнтири своєї майбутньої роботи, перспективи професії та працевлаштування. Важко не погодитись, що кар'єрна орієнтація допомагає людині реалізувати себе чи самоактуалізуватися у професійному плані. Це стає можливим, якщо професія обирається відповідно до власних інтересів і здібностей. Вибір може визначатися заохоченням або бажанням батьків, спадкоємністю, престижністю спеціальності та можливі інші варіанти (бажання мати диплом та ін.). У випадку, коли професійний вибір визначається випадковим фактором чи умовами ситуації, людині важко реалізувати власний професійний потенціал.

Нажаль, частина студентів не бачить себе в медицині взагалі, частина навіть на старших курсах не може визначитися, яку саме медичну спеціальність обрати. Тому завданням науково-педагогічних працівників як теоретичних, так і клінічних кафедр є поряд з фаховими питаннями висвітлення і питань педагогіко-психологічних, які стосуються кар'єри та кар'єрного зростання.

Особливу увагу необхідно приділити формуванню загальнолюдських цінностей та ідеалів, їх єднання з професійними інтересами. Етап вибору кар'єри потребує розвитку таких якостей як рішучість, допитливість, здатність до самоаналізу. Важливим є також розгляд такого аспекту, як самооцінка молодої людини. І тут може мати місце як реальна оцінка своїх можливостей, так і помилково завищена чи знижена самооцінка, що може вплинути на всю подальшу професійну кар'єру. І, на нашу думку, лише студенто-центраний принцип організації навчального процесу дозволить гармонізувати самооцінку, сформувати уяву майбутнього медика в професії.

Ще одним із важливих питань кар'єрного зростання є складання кар'єрної траєкторії, тобто бачення кар'єрних планів на найближчий і віддалений термін, результатів і досягнень професійного зростання. Педагогічна складова цього етапу полягає у формуванні умінь визначати цілі, обирати оптимальні шляхи і методи їх досягнення, передбачати очікувані результати та аналізувати і виправляти свої «слабкі місця» [3, с. 65]. Завданням викладачів є також виховання у майбутніх спеціалістів комунікативних навичок, оскільки професійна діяльність лікаря передбачає роботу в команді. Пріоритетним напрямком в діяльності кафедр стає організація активної пізнавальної діяльності студента. При цьому викладач виступає в ролі організатора самостійної активної роботи студентів, надаючи при цьому компетентну консультативну допомогу. На нашу думку у вищій медичній школі важливим є всебічна орієнтація на практичну спрямованість навчання. Головним її завданням є забезпечення умов трансформації навчальної діяльності здобувачів освіти у професійну діяльність фахівця у відповідності до теорії контекстного навчання, яка передбачає моделювання предметного і соціального змісту професійної діяльності в навчальному процесі. Найважливіше завдання викладачів - якомога раніше розвинути інтерес, а далі і любов до майбутньої професії, навчити студента вчитися, тобто сформувати високу стабільну мотивацію до навчального процесу і тільки тоді буде можливо ефективне навчання конкретним професійним знанням і вмінням.

Наступним етапом є саме реалізація плану кар'єрного зростання, який полягає у вдосконаленні набутих професійних знань і умінь. Для більшості людей на початку самостійної трудової діяльності виникає момент «шоку від реальності». Головна психологічна проблема на цьому етапі - проблема адаптації. Завдання, які висуває перед викладачами закладів вищої освіти цей етап, це спонукати здобувачів освіти до самовдосконалення. На нашу думку, правильні орієнтири на початкових етапах кар'єрного зростання дозволять нашим студентам сформувати стабільна кар'єру, коли людина після навчання відразу ж вступає в професію, дотримується цього вибору протягом всього періоду трудової діяльності. Відповідно, рух по кар'єрних сходинках вгору прямо залежний від отримання нових знань.

Ще одним важливим аспектом є оцінка кар'єри на певному етапі, яка полягає у визначені результатах, уміння вносити корективи в діяльність в залежності від умов професійної діяльності. В цьому полягає безперервний професійний розвиток

лікаря, завдяки йому медики можуть постійно вдосконалювати свої знання та вміння. Таким чином, певні кар'єрні орієнтири є важливим компонентом професійного становлення особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева С.В. Планування й розвиток професійної кар'єри учнівської молоді у системі професійно-технічної освіти: навчальний посібник / С.В.Алексеєва, Л.М.Єршова, Д.О.Закатнов та ін.; за ред. Д.О.Закатова. – Житомир: «Полісся», 2018. – 186 с.
2. Березовская Р.А. Психология профессиональной карьеры / Р.А. Березовская. – СПб., 2012. – 152 с.
3. Перегончук Н.В. Кар'єра та кар'єрні орієнтації: визначення змісту понять / Н.В.Перегончук, М.П. Фальчук // Молодий вчений. – 12018. - № 12 (64). - С. 60-64.

УДК 811.124:611:616.64

Цисык А.3.

**Учреждение образования «Белорусский
государственный медицинский университет»,
кафедра латинского языка, г. Минск**

К ИСТОРИЧЕСКИМ И ЛИНГВИСТИЧЕСКИМ ИСТОКАМ АНАТОМИЧЕСКОГО ТЕРМИНА «TESTIS» (ТЕСТИКУЛА)

*В статті розглянуто історичні та лінгвістичні витоки терміну *testis* (тестикула) в сучасній Міжнародній анатомічній термінології. Обґрунтovується походження анатомічного значення слова *testis* як наслідку метафоричного переносу значення «свідок» на парні сім'яні статеві залози чоловіка. Спростовуються гіпотези про існування в давньому Римі ритуалу складання свідками судової чи приватної присяги, торкаючись своїх тестикул.*

Ключові слова: латинська анатомічна термінологія, термін *testis* (тестикула), слово *testis* (свідок), метафоричне перенесення значення, Давній Рим, складання присяги свідками.

*The article discusses the historical and linguistic origins of the term “testis” (*testicle*) in modern International Anatomical Terminology. The origin of the anatomical meaning of the word *testis* is substantiated as a consequence of the metaphorical transfer of the meaning “witness” to paired seminal gonads of man. The hypothesis of the Roman ritual of taking the oath by witness, touching their testicles, is refuted.*

Key words: Latin anatomical terminology, the term *testis* (*testicle*), the word *testis* (witness), metaphorical transfer of the meaning, Ancient Rome, taking oath by witnesses.

*В статье рассмотрены историко-лингвистические истоки термина «testis» (тестикула) в современной Международной анатомической терминологии. Обосновывается происхождение анатомического смысла слова *testis* как следствия метафорического переноса значения «свидетель» на парные семенные железы мужчины. Опровергается гипотеза о существовании в Риме ритуала принесения свидетелями присяги, притрагиваясь к своим тестикулам.*

Ключевые слова: латинская анатомическая терминология, термин *testis* (тестикула), слово *testis* (свидетель), метафорический перенос значения, Древний Рим, приношение присяги свидетелями.

В словарях латинского языка античного периода истории Рима у существительного **testis, is m** определяются два значения: 1) свидетель, очевидец и 2) тестикула, мужское яичко [4,с. 769; 19, с. 1932]. На первый взгляд, эти

значения весьма далеки друг от друга, и поэтому закономерно возникает вопрос: «Что объединяет эти существительные, если они расположены в одной словарной статье?» Дополнительную интригу в этот вопрос вносит и приводимая Википедией этимология слова «тестикула»: «из лат. *testis*, *testiculus* «свидетель мужественности». Никаких замечаний по поводу слова ***testis*** не дает и П.А.Карузин в своем «Словаре анатомических терминов» [5, с. 215], в котором он обычно приводит исторические и лингвистические комментарии к терминам. В то же время в интернете и в некоторых научных трудах содержатся утверждения о существовании в Древнем Риме ритуала касания мужчинами-свидетелями своих тестикул во время принесения присяги в римских судах. Поэтому в данной статье мы поставили перед собой задачу исследовать два вопроса: 1) каким образом латинское слово ***testis*** «свидетель» приобрело значение «яичко» (тестикула) как анатомическое название парной мужской семенной железы (именно так слово ***testis*** определяется в русском и украинском вариантах Международной анатомической номенклатуры [7, с. 87; 8, с. 126] и 2) достоверны ли гипотезы о древнеримском ритуале, обязывающем мужчин-свидетелей касаться тестикул во время принесения присяги.

Прежде всего, следует отметить, что в бытовой латыни античности слово «яйцо» обычно соотносилось с яйцами птиц, употреблявшихся в пищу, и было известно как ***ovum***, **i n;** отсюда мы знаем распространенное выражение ***ab ovo usque ad mala***, – букв. «от яйца до фруктов», связанное с порядком подачи блюд у римлян [4, с. 546]. Но тут же следует отметить, что известное слово «овация», в наше время чаще «овации», бурные аплодисменты», не имеет ничего общего со словом ***ovum*** яйцо, а восходит к латинскому глаголу ***ovo***, ***ovatum***, ***ovare*** со значением «издавать крик ликования, ликовать» [4, с. 545]. Римляне создали этот глагол на основе возгласов «е́я» и «ео́», которыми древние греки сопровождали празднества в честь бога Диониса-Вакха, и которые затем и римляне употребляли во время празднования «Вакханалий» [14, с.748: 4 с. 545]. От данного глагола было образовано слово ***ovatio***, которое в Риме первоначально имело значение «празднование малого триумфа римского полководца, сопровождающееся торжественными криками и бурными аплодисментами» [6, с. 483]. С XVIII века это слово в форме ***ovation*** фиксируется во французском языке в значении «бурные аплодисменты» [13, с. 576], и в этом значении оно перешло в немецкий и другие европейские языки [10, т. 3, с.113].

Однако для обозначения мужских яичек римляне употребляли слово ***coleus***, **i m** и отсюда возникло поговорочное выражение «*coleos habere*» –«иметь тестикулы» т. е. «быть мужчиной» «в значении «быть настоящим мужиком, уметь за себя постоять», которое встречается у многих римских авторов. В частности, в «Сатириконе» Петрония встречается выражение «*Si nos coleos haberemus, non tantum sibi placeret* (XLIV, 3) – букв. «Если бы у нас были тестикулы (т. е. если бы мы были настоящими мужчинами), не так много он (т. е. эдил) себе бы позволил». Но параллельно с ***coleus*** в этом же значении с 3-го века до н. э. в римской литературе фиксируются слово ***testis*** и несколько позже слово ***testiculus*** (то и другое обычно в формах множественного числа) [19, с.1931-1932]. Попытаемся определить причины и пути появления анатомического значения двух последних слов, которые (и с этим соглашаются все лингвисты) восходят к слову ***testis*** в его первичном значении «свидетель». В этом плане рассмотрим вначале этимологию данного слова.

Слово **testis** принадлежит к древнейшей лексике латинского языка и встречается уже в первом основополагающем юридическом документе древних римлян – «Законах 12 таблиц» – *Leges duodecim tabularum*, созданных в V до н. э. [17, с. 676]. Это слово восходит к архаичной форме *tristis и толкуется как «стоящий третьим» [14, с. 1036], т. е. как человек, находящийся возле двух спорящих и могущий предоставить свое непредвзятое мнение в качестве свидетеля в случае судебного разбирательства.

По нормам римского права, в суде в качестве свидетелей могли выступать только свободные, умственно и физически полноценные и совершеннолетние римские граждане мужского пола [1, с. 399]. И вот именно в этих требованиях уже явно заключено первое основание для метафорического сближения слова «*testis*» в значении «свидетель» с основным признаком маскулинности свидетеля – его testикулами (*testiculi*). Поэтому последнее слово в форме деминутива **testiculus**, а затем и в полной форме *testis* могло приобрести значение «маленький свидетель» уже и в дополнительном метафорическом контексте, – т. е. testикулы могли рассматриваться в роли маленьких свидетелей не только полового акта мужчины как физической идентификации его маскулинности, но и в социальной жизни как маркера внешних признаков его принадлежности к мужскому полу при появлении в суде. К сожалению, сохранившиеся письменные памятники латинской словесности не дают нам сегодня возможности точно проследить процесс эволюции слова «*testis*» в значении «свидетель» к слову «*testis*» в значении «тестикула». Судя по лексиконам латинского языка, слово «*testes*» в значении «тестикулы» впервые встречается в произведениях римского комедиографа III – II до н. э. веков Плавта, а слово *testiculi* – у писателя II – I-го веков до н. э. Теренция Варрона, причем у последнего – по отношению к половым органам животных [19, с. 1931-1932]. Например, в комедии Плавта «*Miles gloriosus*» («Хвастливый воин») встречаются два выражения со словом «*testis*». Первое – «*amittamus te salvis testibus*» («чтобы мы отпустили тебя, сохранив невредимыми твои testикулы») и второе – *si posthac prehendero te hic-carebis testibus* («если еще раз тебя здесь застукаю – будешь лишен testикул»). Такими словами пугают «хвастливого воина» Пиргополиника, требуя у него денег и угрожая ему острым ножом. Можно высказать предположение, что в латинском языке сначала могло появиться слово «*testiculus*» в метафорическом значении «маленький свидетель», а затем значение «свидетель-тестикула» закрепилось за формой «*testis*», хотя этот процесс и нельзя подтвердить на основании сохранившихся письменных памятников. В любом случае, большинство исследователей, в том числе авторы Оксфордского словаря латинского языка, а также авторы этимологических словарей латинского языка Эрну-Мейе и Вальде-Гофман придерживаются мнения о том, что слово «*testis*» в значении «тестикула» появилось в результате метафорического переосмысливания первичного значения слова «*testis*» «свидетель» именно с целью легализации статуса свидетеля римского гражданина. Как на косвенное свидетельство подтверждения этого предположения эти и другие авторы ссылаются на аналогичное метафорическое употребление в древнегреческом языке слов γείτονες (γείτονες) и παράσταται (букв. «соседи по военному строю», «защитники») в значении «тестикулы» [14, с. 1036; 15, с. 1325; 19, с. 1932]. Учитывая повсеместное распространение греческого языка во всех слоях римского общества III-II веков до н. э., как свидетельствует и содержание

комедий Плавта, и огромное количество греческих заимствований в латинском языке в III в. до н. э. [23], такие языковые аналогии можно считать вполне допустимыми.

Представив нашу версию появления значения «тестикула» у слова «*testis*», рассмотрим теперь упомянутое выше предположение, согласно которому слово «*testes*» (свидетели) приобрело второе значение «*testiculi*» на основании того, что римские свидетели-мужчины при произношении присяги в суде помещали правую руку на свои гениталии, и таким образом клялись своей маскулинностью. Авторы подобных утверждений при этом бездоказательно ссылаются на некие «древние сведения» или некий «городской фольклор». Однако трудно себе представить, что римская юридическая литература, весьма скрупулезно передающая все подробности юридических действий, понятий, определений и терминов, упустила бы столь интересную деталь принесения свидетелями присяги или клятвы. В частности, о таких подробностях римской юриспруденции не упоминает М. Бартошек в известной монографии «Римское право: (Понятия, термины, определения) [1]. Ничего не говорит об использовании тестикул при принесении клятвы и Дж. Адамс в своем основательном исследовании латинской сексуальной лексики [12, с. 66-71]. Вряд ли умолчала бы о таких пикантных подробностях столь богатая бытовыми подробностями римская сатира, известные своей язвительностью поэты-бытописатели римских нравов Катулл, Гораций, Марциал или Ювенал. Не упустил бы, наверно, возможности сказать об этом и известный греческий эрудит Плутарх в своих многочисленных «Римских вопросах» или в «Застольных беседах». В любом случае, мы сегодня не находим ни одной серьезной отечественной или зарубежной работы, в которой при описании роли свидетелей в римском суде упоминались бы случаи такой «тестикулярной» формы принесения свидетелем клятвы. Косвенным свидетельством того, что в римских судах слово «*testis*» звучало только в значении «свидетель», могут быть и слова Цицерона в письме к Луцию Пету (9-письмо, 22, 4): «*Testes* – самое безупречное слово в суде. В другом же месте – не слишком». Однако всякого рода информация с оттенком «клубнички», имеет свойство быстро распространяться, особенно в интернете. При этом стоит появиться блогу или статье какого-то вроде бы статусного ученого, как тут же на его работу начинают ссылаться другие пользователи всемирной паутины по античному принципу *ipse (magister) dixit* – «сам учитель сказал!». Вот только один такой пример. Несколько лет назад в интернете появилась небольшая статья профессора Чикагского университета Дарио Маэстрипьери под названием «*Testify* comes from the Latin word *Testicle*?» т. е. «Слово «свидетельствовать» происходит от латинского слова «тестикула?» [18]. Она начинается следующими словами: «В Древнем Риме двое мужчин, дававших клятву верности друг другу, держали друг друга за яички, а мужчины держали свои яички в знак правдивости во время свидетельских показаний на публичном форуме». Однако вместо ссылки на какие-нибудь достоверные письменные латинские источники такого эпатажного заявления, чикагский профессор переходит к миру обезьян и начинает говорить о том, что в мире павианов уже миллионы лет существует форма поведения, подобная упомянутому выше римскому(?) ритуалу. Она заключается в том, что два павиана-самца, которые сотрудничают друг с другом, часто ласкают гениталии друг друга, причем этот ритуал носит не сексуальный, а социальный характер. Такой ритуал приматологи называют «приветствием» и

полагают, что в такой форме у упомянутых обезьян символически определяется и взаимно подтверждается самая высокая цена взаимной договоренности – органы размножения. Однако у обезьян может быть немало привычек и стадных ритуалов, которые, к счастью, не свойственны людям. У муравьев и других представителей биологических форм жизни, ведущих социальный способ существования, тоже можно подметить определенные черты сходства с миром людей, но разве это может служить аргументом при объяснении социального поведения человека в обществе? Поэтому ни один профессиональный специалист по античной культуре не станет всерьез воспринимать ни название статьи чикагского профессора, ни ее содержание в отношении пока никем не доказанного римского судебного ритуала. Однако слово выпущено и пошло питать умы дилетантов и любителей сенсаций! И вот уже в книге Алексея Александровича Столярова и Александра Васильевича Столярова «Сексология» читаем: «В Древнем Риме существовал обычай приносить клятву, приложив руку к гениталиям; это расценивалось присутствующими как то, что мужчина говорит правду. Если впоследствии его уличали в лжесвидетельствовании, такой свидетель подвергался принудительной кастрации [9]. Однако такие ментальные спекуляции все-таки требуют определенных доказательств, и потому отдельные ученые ищут малейшую возможность найти хоть какие подтверждения гипотетическому феномену использования мужских testicula в приношении клятвенных обязательствах римских свидетелей. В частности, такую попытку предпринял американский филолог Джошуа Катц (Joshua Katz) в статье «*Testimonia: Ritus Italici: Male Genitalia, Solemn Declarations, and a New Latin Sound Law*», т. е. «Доказательства: Италийские ритуалы: Мужские гениталии, торжественные заявления и новое звучание латинского закона») [16, с.183 –217]. Для нас, прежде всего, важно то, что автор данной статьи указывает на два места из Древнего Завета (Книга Бытия, гл. 24, 2-3) и Книга Бытия, гл. 47, 29), которые, на наш взгляд, можно рассматривать как первоисточник всех спекуляций по поводу использования мужских testicula при произнесении клятвы в римском суде. В первом эпизоде Авраам подзывает своего старшего слугу и говорит ему: «Положи руку твою под стегно мое и клянись Господом, что не возьмешь сыну моему Исааку жену из дочерей Ханаана, но пойдешь в землю мою и возьмешь оттуда жену ему». Во втором эпизоде Яков позвал Иосифа и сказал ему: «Положи мне руку под бедро и клятвенно пообещай, что не похоронишь меня в Египте». Большинство исследователей понимают слова «под бедро» как эвфемизм, употребленный вместо «на гениталии». Видимо, на основании этих двух библейских фрагментов у некоторых исследователей и сложилось убеждение, что привлечение мужских гениталий при заключении клятвенных обязательств было характерным признаком всех средиземноморских культур, включая и римскую. Вот и Джошуа Катц после ссылки на указанные слова Библии приводит текст из «Игувинских бронзовых таблиц», составленных на языке умбров, северных соседей римлян приблизительно в III – II вв. до н. э. На одной из этих таблиц изображен обряд принесения в жертву Юпитеру жертвы из тела быка, причем приносящий жертву держит в руках часть животного под названием **urfeta**, а это название, согласно предположению Джошуа Катца, можно соотнести с латинским словом **orbis** в значении «шар» и греческим словом **orchis** «яичко». Очевидно, что этим автор статьи пытается нащупать какую-то связь между символикой яичек животных и архаичными итальянскими ритуалами, допуская привлечение к

клятвенным выражениям как тестикул животных, так и тестикул людей. Однако предположения Джошуа Каца без письменных древнеримских подтверждений остаются пока чисто умозрительными спекуляциями, тем более, что в современных этимологических словарях латинского и древнегреческого языков нет оснований для лексического и смыслового сближения не совсем понятного умбрского слова **urfeta** с латинским **orbis** и греческим **orchis**. Точки зрения, сходной с нашей, придерживается и американский филолог Ивонн Оуэнс (Yvonne Owens) в блоге под названием «Is it true that the word "testify" is based on the Ancient Roman practice of making men swear on their testicles when making a statement in court?» т. е. «Верно ли, что слово «свидетельствовать» основывается на древнеримской практике заставлять мужчин клясться своими яичками во время заявления в суде?» [20]. Отметим также, что известный французский лингвист Эмиль Бенвенист в разделе «Jus и клятва в Риме» своего «Словаря индоевропейских социальных терминов» отмечает только один вид ритуального прикосновения при произношении клятвы – прикосновение рукой к алтарю божества. В качестве примера он приводит сцену из комедии Плавта «Канат», где один персонаж заставляет другого принести клятву, прикасаясь к алтарю Венеры. В качестве другого примера ученый приводит эпизод из 21 книги Тита Ливия «Истории Рима: от основания города», где карфагенский полководец Гамилькар приводит десятилетнего сына Ганнибала в храм и тот, возложив руку на алтарь, приносит отцу клятву, что он будет вечным врагом Рима [2, с. 306-312]. Таким образом, отметим еще раз, что у серьезной науки пока что нет никаких оснований признать существование у древних римлян некоего ритуала, предполагавшего использование тестикул человека в процедуре принесения судебной или межличностной клятвы.

Наконец, чтобы положить конец всяческим спекуляциям по поводу влияния слов *testis/testiculus* на возникновение в английском языке лексики со значением «роверять», «подтверждать», доказывать истинность», «испытывать», как и генетически связанных с ней соответствующих существительных, заглянем в этимологические словари английского языка и латинского языка. В них мы обнаружим, что английские слова **test** (испытание, исследование, тест) и **to test** (подвергать испытанию, проверке) не имеют ничего общего с латинским словом **testis** как в значении «свидетель» (англ. *witness*), так и в значении «мужское яичко» (англ. *testicle*). Эти слова появились в английском языке только в конце 16 века как заимствование из старофранцузского слова **test**, обозначавшего «небольшой сосуд из обожженной глины» (из лат. *testa* «обожженная глина»), который употреблялся для определения и оценки благородных металлов. С 1595 го года фиксируется употребление слова **test** в значении «испытание чего-то на истинную принадлежность или на истинное состояние». С 1748 года фиксируется глагол **to test** в этом же значении [21; 22]. Что же касается английских слов **testamen** (завещание), **testify** (давать показания, свидетельствовать), **teestimony** (устное показание, письменное свидетельство), то все эти слова, согласно этимологическим словарям английского языка, восходят к латинским словам **testamentum** (завещание), **testificari** (свидетельствовать) и **testimonium** (свидетельство), созданных на основе слова **testis** в значении «свидетель» [22; 14, с. 1036-1037.]. А если говорить о словах русского языка **аттестат, аттестация и аттестовать**, то они восходят к латинскому глаголу **attestari** «подтверждать, удостоверять», составленному из приставки **ad(at)** со значением «начало действия» и уже известного нам существительного **testis** в значении «свидетель» [4, с.768-769; 11, с.

14]. Именно это первичное значение, как видим, дало в латинском языке производную основу для образования слов с различной предметной и социальной семантикой. А слово **testis** в значение «яичко», как метафорическое производное от первичной формы, осталось только в сфере бытовой и анатомической лексики и дало начало только одному деминутиву – **testiculus**, ставшему этимоном слова «тестикула» в русском языке и **testicle** в английском.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бартошек М. Римское право: (Понятия, термины, определения) : Пер. с чешск. – М.: Юрид. лит., 1989. – 448 с.
2. Бенвенист Э. Словарь индоевропейских социальных терминов; Пер. с фр./ Общ. ред. и вступ. ст. Ю.С.Степанова. – М.: Прогресс– Универс, 1995.– 456 с.
3. Дворецкий И.Х. Древнегреческо-русский словарь : ок. 70 000 слов: в 2 т. / И.Х.Дворецкий. М.: Гос. изд-во иностр. и нац. слов, 1958.– 1905 с.
4. Дворецкий И.Х. Латинско-русский словарь :ок. 50 000 слов. – 3-е рус. изд., испр. – М.: Рус. яз., 1986. – 840 с.
5. Карузин П.И. Словарь анатомических терминов. / П.И.Карузин. – М., Л.: Гос. изд-во, 1928. – 293 с.
6. Любкер Ф. Иллюстрированный словарь классических древностей. В 3 томах. Т. 1. – М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2005.
7. Международная анатомическая терминология. / Под ред. Л.Л. Колесникова. – М. : Медицина. 2003.– 424 с.
8. Міжнародна анатомічна термінологія (латинські, українські, російські, англійські еквіваленти). Черкасов В.Г., Бобрик І.І., Гумінський Ю.Й., Ковальчук О.І./ За ред. В.Г.Черкасова. – Вінниця: Нова Книга, 2010. – 392 с.
9. Столяров А.А., Столяров А.В. Сексология. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://libking.ru/books/samizdat/667789-11-aleksej-stolyarov-seksologiya.html#book> – Дата доступа: 17.08.2021.
10. Фасмер, М. Этимологический словарь русского языка. В 4 т. Т. 3 (Муза – Сят) / Пер.с нем. И доп. О.Н.Трубачева. – 2-е изд., стер. – М.: Прогресс, 1987. – 832 с.
11. Шанский И.М., Боброва Т.А.Этимологический словарь русского языка. – М.: Прозерпина, 1994. – 400 с.
12. Adams J.N. The Latin sexual Vocabulary. – London: Duckworth, 1982. –271 p.
13. Duboi, J. Dictionnaire їtymologique et historique du Franzais / J. Duboi, H. Mitterand, A. Dauzat. – Paris: Larousse, 2007. – 893 p.
14. Ernout, A. Dictionnaire їtymologique de la langue latine: histoire des mots / A. Ernout, A. Meillet. – Paris : Йdition C. Klincksieck, 1939. – XXI +1184 p.
15. A Greek-English Lexicon / compiled by H.G. Liddell and R. Scott. – Oxford : Clarendon Press, 1996. – XLV+ XXXVI + 21042 + 320 p.
16. Katz Joshua. Testimonia. Ritus Italici: Male genitalia, Solemn Declarations, and a New Latin Sound Law // Harvard Studies in Classical Philology. – 1998. – Vol. 98. – P. 183-217.
17. Lateinisches etymologisches Wqrterbuch von A.Walde. – 3., neubearbeitete Aufgabe von J.B.Hofmann. – Heidelberg : Carl Winter’s Universitatsverlag, 1954. – Zweiter Band: M – Z. – 287 S.
18. Maestripleri Dario. “Testify” comes from the Latin word for Testicle [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.psycologytoday.com/us/blog/games-primates-play/201112/testify-comes-the-Latin-word-testicle> – Дата доступа: 17.08.2021.
19. Oxford Latin Dictionary. – Oxford : At the Clarendon Press, 1968. – XXIII + 2126 p.
20. Owens Yvonne. Is it true that in Ancient Rome when a man testifies in court he will swear on his testicles? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.quora.com/unanswered/is-it-true-that-in-Ancient-Rome-when-a-man-testifies-in-court-he-will-swear-on-his-testicles> – Дата доступа: 17.08.2021.
21. Test [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.etymoline.com/word/test-> – Дата доступа: 17.08.2021.
22. Testify [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.etymoline.com/word/testify> – Дата доступа: 17.08.2021.
23. Weise Oskar. Die griechischen Wqrter im Latein. – Leipzig : Hirzel, 1882. – VIII + 546 S.

*Шевченко О. С., Говардовська О. О.,
Погорєлова О. О., Степаненко Г. Л.,
Овчаренко І. А., Малахова Д. О.*

**Харківський національний медичний університет
ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЛЕКЦІЙ У ДИСТАНЦІЙНОМУ РЕЖИМІ:
ПОГЛЯД СТУДЕНТІВ**

Опитування студентів медичних факультетів, присвячене лекціям у дистанційному навчанні, показало що близько 70 % здобувачів вважають змішану форму навчання ефективною. При цьому, традиційна лекція в дистанційному форматі не задовільняє більше половини студентів, а більше 40 % вважають лекційний формат застарілим. Виявлено, що для максимального зацікавлення студентів лекції мають бути зображені клінічними прикладами, у тому числі, заснованими на особистому досвіді лектора, а також наповнені корисними сучасними знаннями, які важко знайти в навчальній літературі. Презентація лекцій також має важливе значення, наприклад, більше 50 % студентів вважають себе візуалами за типом сприйняття інформації, а отже при підготовці лекцій слід значну увагу приділяти оформленню візуального ряду. Необхідно враховувати, що оформлення та структура лекції мають бути зручними для сприйняття з різних гаджетів, оскільки близько половини студентів переглядають лекції зі смартфонів. На погляд студентів, покращити онлайн-формат лекцій можливо за допомогою асинхронного їх проведення, при використанні відеозаписів. Таким чином, практично-орієнтовані курси відео-лекцій сприятимуть підвищенню зацікавленості у навчання та мотивації студентів до вивчення дисципліни.

Ключові слова: лекція, змішане навчання, дистанційне навчання, студентоцентроване навчання, анкетування.

Опрос студентов медицинских факультетов, посвященный лекциям в дистанционном обучении, показал, что около 70% соискателей считают смешанную форму обучения эффективной. При этом традиционная лекция в дистанционном формате не удовлетворяет более половины студентов, а более 40% считают лекционный формат устаревшим. Выявлено, что для максимального интереса студентов лекции должны быть обогащены клиническими примерами, в том числе основанными на личном опыте лектора, а также наполнены полезными современными знаниями, которые трудно найти в учебной литературе. Презентация лекции также имеет важное значение, например более 50% студентов считают себя визуалами по типу восприятия информации, а следовательно при подготовке лекций следует значительное внимание уделять оформлению визуального ряда. Необходимо учитывать, что оформление и структура лекции должны быть удобны для восприятия с разных гаджетов, поскольку около половины студентов просматривают лекции со смартфонов. По мнению студентов, улучшить онлайн-формат лекций возможно с помощью асинхронного их проведения при использовании видеозаписей. Таким образом, практические ориентированные курсы видео-лекций будут способствовать повышению вовлеченности в обучение и мотивации студентов к изучению дисциплины.

Ключевые слова: лекция, смешанное обучение, дистанционное обучение, студентоцентрированное обучение, анкетирование.

A survey of medical students on distance learning lectures showed that about 70% of applicants consider blended learning to be effective. At the same time, the traditional lecture in the distance format does not satisfy more than half of the students, and more than 40% consider the lecture format obsolete. It was found that for the maximum interest of students lectures should be enriched with clinical examples, including those based on the personal experience of the lecturer, as well as filled with useful modern knowledge that is difficult to find in the educational literature. The presentation of the lecture is also important, for example, more than 50% of students consider themselves visuals by type of perception of information, and therefore in the preparation of lectures should pay close attention to the design of the visual series. It should be borne in mind that the design and structure of the lecture should be easy to perceive from different gadgets, as about half of students view lectures from smartphones. In the opinion of students, it is possible to improve the online format of lectures by conducting them asynchronously, using videos. Thus, practice-oriented courses of video lectures will increase the involvement in learning and motivation of students to study the discipline.

Key words: lecture, blended learning, distance learning, student-centered learning, questionnaire.

В умовах зміни освітньої парадигми традиційний патерналістичний формат лекцій не відповідає сучасним вимогам і потребує заміни. Зараз нашими студентами є так зване покоління «Z», яке є набагато більш технічно розвиненим, ніж попередні покоління, і потребує диджиталізації освіти [4, с. 55-57; 2, с. 4]. Крім того, принципи андрагогіки вимагають від викладача поваги до своїх студентів як до дорослих особистостей та використання оптимального режиму навчання для них [1, с. 3; 3, с. 444]. Зміна підходів до навчання повинна відбуватися з урахуванням побажань студентів і створювати найбільш зручні умови для засвоєння навчального матеріалу.

Саме тому **метою** цієї роботи було проаналізувати ставлення студентів до проведення лекцій у дистанційному форматі та виявити їхні пропозиції щодо покращення методики проведення лекцій.

Матеріали і методи. Для проведення дослідження було створено авторську анкету, що складалася з 25 запитань, присвячених актуальним питанням лекції, як форми навчання, та особливостям її ведення в дистанційному форматі. Було опитано 196 вітчизняних студентів медичних факультетів Харківського національного медичного університету, з яких: 27 студентів (13,8%) першого курсу, 19 студентів (9,7%) другого курсу, 13 студентів (6,6%) третього курсу, 64 студенти (32,7%) четвертого курсу, 72 студенти (36,7%) п'ятого курсу та 1 студент (0,5%) шостого курсу. Опитування проводилося анонімно, за власним бажанням студентів.

Результати і обговорення. 77,6% студентів відзначили, що змішане навчання для них є більш ефективним. При розгорнутій оцінці змішаного навчання за п'ятибалльною шкалою, де 1 – це неефективне навчання, а 5 – дуже ефективне навчання, 69,3% студентів визначили змішане навчання як ефективне (на 5 балів оцінили змішане навчання 21,9% студентів, на 4 – 47,4%), 22,4% студентів визнали змішане навчання частково ефективним (3 бали), та 8,2% студентів визнали змішане навчання неефективним (1 та 2 бали). Студенти окремо зазначали, що у змішаному навчанні для них більш зручний онлайн-формат лекцій і практичних занять на теоретичних дисциплінах та очний формат практичних занять на

практичних дисциплінах. Серед переваг дистанційного навчання студенти називали більшу комфортність умов навчання, зменшення транспортних витрат, проте були і недоліки, зокрема зменшення мотивації та організованості.

На запитання про інформативність і цікавість занять 71,9% студентів відповіли, що найбільш цікавими для них є практичні заняття, 19,4% зазначали найбільшу ефективність і цікавість самоосвіти, й лише 2,6% студентів визнали найбільш інформативними та цікавими лекції, зазначивши при цьому, що оптимальна тривалість лекції для них має складати 60-90 хвилин. Особливою перевагою практичних занять студенти зазначали покращення засвоєння матеріалу при безпосередній комунікації з викладачем.

Щодо формату проведення лекцій, 55,6% студентів відповіли, що вони віддають перевагу проведенню лекцій у великих групах, 28,6% студентів зазначили переваги проведення лекцій у малих групах та 14,3% студентів вважали, що розмір групи не впливає на зручність проведення лекції. Щодо графіку проведення лекцій, 72,4% студентів відзначають переваги проведення лекцій перед кожним практичним заняттям, 24% студентів вважають, що лекції мають проводитися за графіком, і 3,6% студентів не надають переваги жодному графіку проведення лекцій.

32,7% студентів відповіли, що вони конспектиують лекції, в той час як 65,8% студентів не конспектиують лекції або роблять це дуже рідко. Водночас 46,9% студентів постійно роблять скриншоти лекцій, 42,4% роблять скриншоти інколи, і 10,7% студентів не роблять скриншоти взагалі. Відмову від письмової фіксації матеріалів лекцій студенти пояснювали тим, що подану інформацію можна знайти в інтернеті, а також можна зробити скриншот найбільш цікавих моментів лекції. За шкалою від 1 до 5 цікавість та доступність лекцій оцінили наступним чином: «5» – 7,7%, «4» – 29,8%, «3» – 37,2%, «2» – 16,8%, «1» – 8,7%. Зниження оцінок студенти пояснювали браком корисного матеріалу, який можна використати на практичних заняттях, монотонністю викладання, представленим матеріалу з підручників і браком клінічних випадків.

На думку опитаних студентів, основні ролі лекцій у змішаному навчанні – це стисла доповідь основних понять курсу (63,8%), пояснення складних питань курсу (60,7%), представлення останніх наукових і практичних здобутків (31,1%) та дискусія зі спеціалістом високої кваліфікації (21,4%). Разом з тим студенти зазначили, що здебільшого лекції виступають саме стислою доповіддю основних понять курсу (77,0%).

41,3% студентів назвали лекції застарілим форматом навчання. Багато з них внесли пропозицію розміщення на електронних ресурсах записів лекцій (65,8%), які дозволяють студентам у зручний час ознайомитися з матеріалом, з огляду на те, що 47,4% студентів відзначали повну відсутність інтерактиву при проведенні лекцій.

При проведенні лекцій у традиційному форматі, студенти висловили побажання додати більше взаємодії викладача зі студентами у вигляді аналізу клінічних випадків (80,1%), особистих історій викладачів (74,0%), розбору питань КРОК (55,1%).

Також студентам було поставлено запитання, який відсоток лекцій під час дистанційного навчання вони слухали уважно. 43,4% студентів відповіли, що уважно слухали лише 0-25% лекцій, 33,2% студентів – 26-50% лекцій, 19,9% студентів – 51-75% лекцій і лише 3,6% студентів – 76-100% лекцій. Зазвичай

студенти не слухали лекції через низьку цікавість викладення матеріалу (60,7%), низьку цікавість дисципліни (40,8%), небажання повторювати матеріал, наданий на практичних заняттях (63,3%), застарілість інформації (24,5%).

При проведенні дистанційних лекцій викладачам слід брати до уваги особливості сприйняття матеріалу аудиторією. Так, 57,1% студентів вважають себе візуалами, 10,2% – аудіалами, 19,9% – дискретними, 6,6% – кінестетиками та 6,1% – змішаними. Тому при підготовці лекцій слід значну увагу приділяти оформленню візуального ряду. Також лекції мають бути зручними для сприйняття з різних гаджетів, оскільки 47,4% студентів переглядають лекції зі смартфонів.

Більшість студентів (89,3%) зійшлися у думці, що відвідування лекцій має бути вільним та внесли пропозиції щодо удосконалення лекцій, а саме зміна їх формату, додавання цікавих фактів, відео, клінічних питань, сучасної інформації, викладання матеріалу «від себе, а не з аркуша», нарахування балів за лекції, зменшення тривалості лекцій, проведення лекцій перед відповідними практичними заняттями, залучення студентів до створення лекцій.

Висновки. Проведене дослідження показало переваги проведення лекцій в онлайн-форматі. Було виявлено, що для максимального зацікавлення студентів лекції мають бути збагачені клінічними прикладами та корисними складними знаннями, які важко знайти в навчальній літературі. Студенти виявили бажання мати записаний курс лекцій для перегляду їх у зручному режимі й наголосили, що відвідування лекцій повинно бути добровільним. Урахування описаних побажань при створенні лекцій значно підвищить зацікавленість студентів у вивчені дисципліни та рівень їхньої мотивації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Draper J. A. The metamorphoses of andragogy / Draper. // The Canadian Journal for the Study of Adult Education. – 1998. – №12. – С. 3–26.
2. Коростіль Л. А. Покоління Z: пошук способів педагогічної взаємодії / Л. А. Коростіль. // Народна освіта. – 2018. – №1. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5229
3. Огієнко О.І. Тенденції розвитку освіти дорослих у скандинавських країнах: монографія / О.І. Огієнко –Суми: Еллада-S, 2008. –444 с.
4. Садова С. Особливості та психологія покоління X, Y, Z / Софія Садова. // Psychological Dimensions of Culture, Economics, Management: Science Journal. – 2017. – №10. – С. 57–59.

UDC 378.6:61:004

*Sheshukova O.V., Mosiienko A.S.,
Maksymenko A.I., Polishchuk T.V.*

Poltava State Medical University, Poltava

THE IMPORTANCE OF INFORMATION TECHNOLOGY IN MODERN MEDICAL EDUCATIONAL PROCESS

The use of innovative technologies in medical education makes it easier to acquire knowledge and share the acquired experience. The current generation of students differs from previous generations. The reason is that this generation grew up on the Internet, the knowledge of everything passes through the use of innovative technologies. Nowadays, three generations of people work in higher educational establishments. They are "Baby Boomers", X generation and Y generation. These generations are responsible, stable, they value development, they are also able to cooperate, they have family values and share life between the online and the real world. Medical education must develop with the use of the latest technology, because future doctors will meet patients in a completely different world in an era of innovative technology. But we should remember that medical

education is one of the few educations in the world that cannot be obtained by correspondence.

Key words: medical education, information technology, electronic medical documentation.

Використання інноваційних технологій в медичній освіті дозволяють набагато легше здобувати знання та ділитися набутим досвідом. Сучасне покоління здобувачів вищої освіти дуже відрізняється від попередніх поколінь. Це пов'язано з тим, що це покоління виросло в Інтернеті, пізнання всього, що їх оточує, проходить в них через використання інформаційних технологій. Наразі в закладах вищої освіти в професорсько-викладацькому складі працює три покоління людей, це бебі-бумери, покоління «Х» та покоління «Y». Ці покоління відповідають стабільності, цінують розвиток, схильні до співпраці, мають сімейні цінності та розділяють життя між онлайн та реальним світом. Медична освіта повинна розвиватися з використанням найновітніших технологій, тому що майбутні лікарі будуть зустрічатися з пацієнтами в зовсім іншому світі в еру інноваційних технологій. Але не слід забувати, що медична освіта - це одна із небагатьох освіт у світі, яку неможливо отримати заочно.

Ключові слова: медична освіта, інформаційні технології, електронна медична документація.

Использование инновационных технологий в медицинском образовании позволяет намного легче приобретать знания и делиться опытом. Современное поколение соискателей высшего образования сильно отличается от предыдущих поколений. Это связано с тем, что это поколение выросло в Интернете, познание всего, что их окружает, проходит у них через использование информационных технологий. Сейчас в высших учебных заведениях в профессорско-преподавательском составе работает три поколения людей, это беби-бумеры, поколение «Х» и поколение «Y». Медицинское образование должно развиваться с использованием новейших технологий, потому что будущие врачи будут встречаться с пациентами в совершенно ином мире в эпоху инновационных технологий. Но не следует забывать, что медицинское образование – это одно из немногих образований в мире, которое невозможно получить заочно.

Ключевые слова: медицинское образование, информационные технологии, электронная медицинская документация.

Improving the quality of the educational process is carried out through the use of the latest technologies and their adaptation in the 21st century. The modern world is completely moving to information technology (IT), from electronic communication methods to the transfer of information. Ukraine is at the stage of rapid IT development now.

Medical education must adapt to the modern world of electronic media and correspond to the level of development of the digital generation of students in the world of the latest technologies. The current generation of students is very different from previous generations. The reason is that this generation grew up on the Internet, the knowledge of everything passes through the use of IT.

The aim of the study was to designate the important role of information technology in modern medical education.

There is the theory of American scientists Neil Howe and William Strauss (1991). They insisted that the generational change happens every 20-25 years. They distinguished

the following generations such as the "Boomer" generation. We know them as the post-war generation of "Winners" (1943-1963). The next one is X generation (1963-1982), it is called the "unknown" generation. "Millennials" (1982-2000) are the Y generation. The "Zoomers" belong to Z generation (2000-2010). Z generation will be replaced by a new one, namely, Alpha generation. This generation includes everybody, who was born after 2010. Alpha generation is also called the children of smartphones or the Dzen generation [4].

The "Baby boomer" generation is characterized by belief in a brighter future. People of this generation are conservative and ready to learn a lot, work for an idea. It is very important for them to feel needed in the eyes of society. People of X generation are independent since childhood, they have a high level of motivation to work and study. Representatives of this generation are pragmatic and rely only on themselves. The rapid development of technology has led to changes in the values of X generation. "Millennials" are educated enough but they are infantile, they do not need to have encyclopedic knowledge, it is enough to know where to find them. "Millennials" are freedom-loving and have high self-esteem, they do not want to obey someone. Z generation has a superficial knowledge of many things. They are open-minded and directly dependent on the opinions of other people. They do not expect career growth in their work, they need everything now [5].

Nowadays, three generations of people work in higher educational establishments. They are "Baby Boomers", X generation and Y generation. These generations are responsible, stable, they value development, they are also able to cooperate, they have family values and share life between the online and the real world.

The generation of modern students was born after the 2000s (Z generation, the first fully digital generation). The information technology influenced their character and personality development. Psychologists characterize the digital generation of people as impatient, focused on the virtual world, dependent on the Internet, they know the technical characteristics of gadgets better than people's feelings, they want to get immediate results in everything, they are hyperactive or, on the contrary, immersed in themselves, they do not want to communicate with the surrounding world [8].

Z generation has so-called "clip thinking", that means the perception of information in short bright passages. Such type of thinking is conditioned by the development of modern technologies, the fast pace of life, the need to perceive a large amount of information in a short time.

That is why it is recommended to use computer technology in modern students to visualize the done work for the effective implementation of their own scientific work.

Teachers must respond to differences in the temperaments of students, introduce the latest technology into the learning process in order to interest and retain the attention of students.

It has become much easier to acquire knowledge and share acquired experience through online communication in the modern world. Modern students can attend online conferences, they can also observe online operations taking place in other cities, even in other continents, they can consult online about diagnosing a patient, make a treatment plan, and participate in international consultations. This is a great opportunity to expand the medical and teaching experience by exchanging knowledge with teachers from other countries and cultures for the development of the teacher too. The combination of international and national efforts contributes to the progressive development of medical

education in the world and encourages both teachers and students to their development [3].

The use of IT by students also facilitates social interaction with both peers and educators by using computers or mobile devices anytime, anywhere. The contact of the teacher with the student is improved due to the possibility of constant communication for obtaining advice or consultation thanks to mobile devices.

Information technology allows students to have quick access to new trends and provide the ability to find like-minded people quickly and identify interesting ideas at the global level through the use of electronic platforms nowadays (Moodle, iSpring Learn LMS, Collaborator, eTutorium LMS, Atutor, Opigno), and such libraries as Scopus, the Web of Science international scientometric database, the Electronic Journals Library, and others [7]. Information technologies make it possible to individualize education by stimulating the interest of students. For example, virtual simulators facilitate learning by enabling differential diagnosis of disease without the risk of harm to the patient. Carrying out video demonstrations during the treatment of patients with the help of intraoral video cameras with live broadcast on the monitor allows the students to observe in detail the work of the scientist. It is possible for the student to immerse himself in the process of manipulating completely with the help of video broadcasting. Such resources are interactive and interesting based on the possibility of visualization, full transparency and virtual reality effects [6].

The healthcare providers begin to record medical documents in computers according to the order of the Ministry of Health of Ukraine No. 586 dated February 28, 2020 "About the approval of the Procedure for referring patients to health care institutions and individual entrepreneurs who, in accordance with the procedure established by law, received a license to carry out economic activities in medical practice and provide medical care of the appropriate type" from April 1, 2020 [2]. This transition has many advantages, such as: open access, high-speed data transfer, ease of finding the necessary information, encryption of documents, which ensures their security, and it is very important to reduce the financial costs of paper workflow. We should say that an integral part of filling out medical documentation is the maintenance of photo protocols of both the scientist and the dentist. The use of electronic document management for teachers and students ensures the promptness of finding the necessary information, regardless of their location. Exchange of documents with colleagues in different locations or continents using IT has become fast and reliable, regardless of the distance of the recipient [1].

Therefore, the correct maintenance of medical documentation in electronic form and photo-recording is an integral part of the doctor's work.

Medical education must develop using the latest technology because future doctors will meet patients in a completely different world in the era of innovative technologies. But we should notice that medical education is one of the few educations in the world that cannot be obtained by correspondence.

IT in medical education and in medicine in general is used as an auxiliary method. The benefits of participating in online communication does not mean that there is a direct need to transform traditional lectures into online learning. After all, the motivation of students and their interaction depend on the structure of the course, which should be designed in such a way as to encourage students to participate in discussions and work together on the implementation of scientific work, conducting experiments for further self-development. We should remember that the doctor's work depends on direct contact

with the patient. Therefore, doctors need to remain medical experts, relying on an understanding of the pathogenetic mechanisms of the disease, the basic principles of prevention and treatment.

REFERENCES

1. Мосіenko A.C. Новітні технології в медичній освіті / А.С. Мосіенко, Т.В. Поліщук // Сучасні аспекти модернізації науки в Україні: стан, проблеми, тенденції розвитку. Матеріали IV-ої Міжнародної науково-практичної конференції. м. Мадрид (Іспанія), 07 грудня 2020 р. – С. 153-155.
2. Nakaz MZU Ukraine vіd 28.02.2020 № 586 «Pro затвердження Порядку направлення пацієнтів до закладів охорони здоров'я та фізичних осіб - підприємців, які в установленому законом порядку одержали ліцензію...» URL:<https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-28022020--586-pro-zatverdzhenja-porjadku-napravlenja-pacientiv-do-zakladiv-ohoroni-zdorovja-ta-fizichnih-osib---pidpriemciv-jaki-v-ustanovlenomu-zakonom-porjadku-oderzhali-licenziju-->
3. Шешукова О.В. Використання інноваційних технологій в навчальному процесі лікарів-стоматологів під час всесвітньої пандемії / О. В. Шешукова, А. С. Мосіenko, Т. В. Поліщук // Science. Innovation. Quality : 1st International Scientific-Practical Conference SIQ-2020, Berdyansk, Ukraine, Dec. 17-18th, 2020 : Book of Papers. – Berdyansk: BSPU, 2020. – P. 401–403.
4. Gurova I. Theory of generations as a tool for analysis, formation and development of labour potential / I. Gurova, S. Evdokimova // Modernization Innovation Research. – 2016, № 7. – P. 150-159.
5. Karashchuk O.S. The Method for Determining Time-Generation Range / O.S. Karashchuk, E.A. Mayorova, A.F. Nikishin, O.V. Kornilova // SAGE Open. – 2020. – Vol. 10 (4). – P. 1-8.
6. Maksymenko A. Features of the Advanced Vocational Training of Medical Workers under Modern Conditions / A. Maksymenko, O. Domina, Z. Davydova, E. Stupina // Systematic Reviews in Pharmacy. – 2020. – 11(11). - P. 1309–1315.
7. Maksymenko A.I. Distance learning technologies of postgraduate dental education system / A.I. Maksymenko // Актуальні проблеми сучасної медицини: Вісник Української медичної стоматологічної академії. – 2021. - Том 21, номер 2. – С. 199-202.
8. Ting H. Are we baby boomers, Gen X and Gen Y? A qualitative inquiry into generation cohorts in Malaysia / H. Ting, T.-Y. Lim, E.C. de Run, H. Koh, M. Sahdan // Kasetsart Journal of Social Sciences. – 2018. - № 39. – С. 109–115.

УДК 629.331

Шуневич Б.І.¹, Олексів Г.Д.²

Львівський національний аграрний університет¹,

Національний університет «Львівська політехніка»²

ПРОБЛЕМИ ЛЕКСИКОГРАФІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті описано структуру виданих нами навчальних словників термінів автомобільного транспорту (AT) та особливості їх укладання, з урахуванням сучасних лексикографічних досліджень і реального стану використання українських еквівалентів англійських термінів AT викладачами закладів вищої освіти та спеціалістів з цієї галузі в Україні та за кордоном.

Крім цього запропоновано обговорити ряд українських термінів автомобільного транспорту, які в радянські часи були вилучені зі словників, а зараз активно використовуються, тому введені нами в реєстр обидвох словників.

Ключові слова: терміни автомобільного транспорту, лексикографічне забезпечення навчального процесу з іноземних мов.

The article deals with the structure of our published dictionaries of automobile transport (AT) and the peculiarities of their compiling, taking into account modern lexicographic researches and the real state of usage of Ukrainian equivalents of English AT terms by teachers of higher education institutions and specialists in this sphere in Ukraine and abroad.

In addition, it is proposed to discuss a number of Ukrainian terms of automobile transport, which were removed from dictionaries in Soviet times but are actively used now, so we have included them in the register of both dictionaries.

Key words: *terms of automobile transport, lexicographic support of foreign languages teaching.*

В статье описана структура изданных нами учебных словарей терминов автомобильного транспорта (АТ) и особенности их составления, с учетом современных лексикографических исследований и реального состояния использования украинских эквивалентов английских терминов АТ преподавателями заведений высшего образования и специалистами этой отрасли в Украине и за рубежом.

Кроме этого, предложено обсудить ряд украинских терминов автомобильного транспорта, которые в советские времена были изъяты из словарей, а сейчас активно используются, поэтому введены нами в реестр обоих словарей.

Ключевые слова: *термины автомобильного транспорта, лексикографическое обеспечение учебного процесса по иностранным языкам.*

Якщо йдеться про підвищення ефективності викладання іноземної мови в закладах вищої освіти (ЗВО), то говорять про удосконалення методик викладання, навчальних планів, підвищення кваліфікації викладачів, забезпечення підручниками та навчальними посібниками. Всі згадані вище складові частини організації навчального процесу дуже важливі. Ми хочемо звернути увагу на ще одну складову – лексикографічне забезпечення навчального процесу з іноземних мов, укладання навчальних словників, у тому числі унормування українських термінів, які часто спотворювалися у радянські часи та засмічуються термінами транслітерованими з англійської та інших мов вже в часи Незалежності України.

Центрами обміну досвідом укладання і дослідження української термінології, інформацією з цієї тематики стали Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології (ТК СНТТ) Національного університету «Львівська політехніка», Міжнародна наукова конференція (МНК) «Проблеми української науково-технічної термінології», яка з 1992 р. проводиться цим комітетом. Такі ж завдання поставили собі й інші українські та міжнародні конференції, в програмі яких є секції або вони повністю стосуються дослідження української та іншомовної термінології, наприклад, організована нами МНК «Лінгвістичні проблеми та інноваційні підходи до викладання чужоземних мов у вищих навчальних закладах» (з 1994 р., м. Львів), Міжнародна науково-практична онлайн конференція «Сучасні тенденції вивчення та навчання іноземних мов» (з 2021 р., Полтава), співорганізатором якої є кафедра іноземних мов Львівського національного аграрного університету (ЛНАУ) та інші.

Створення навчальних перекладних словників, однією з мов яких є українська, є одним із завдань наших лексикографів, у тому числі викладачів кафедр іноземних мов, української мови ЗВО України [4], [5].

Викладачі кафедр іноземних мов Львівського національного аграрного університету і Національного університету “Львівська політехніка” (НУЛП) також роблять свій внесок у створення необхідних словників фахових термінів, які допомагають отримати різносторонню інформацію з різних галузей науки і техніки, у тому числі для читання і перекладу української та англомовної

літератури з автомобільного транспорту. У результаті проведеної роботи нами створено «Короткий англійсько-український словник термінів автомобільного транспорту» [2] та «Короткий українсько-англійський словник термінів автомобільного транспорту» [3].

Матеріалом для укладених навчальних перекладних словників є найуживаніша в цій галузі термінологічна лексика, яку виявлено під час проведення практичних занять зі студентами факультету механіки та енергетики ЛНАУ та Інституту інженерної механіки і транспорту НУЛП.

Мета доповіді – описати структуру виданих нами навчальних словників термінів автомобільного транспорту та особливості їх укладання, з урахуванням сучасних лексикографічних досліджень і реального стану використання українських еквівалентів англійських термінів АТ викладачами закладів вищої освіти та спеціалістів з цієї галузі в Україні та за кордоном; продемонструвати українські терміни, які потребують обговорення і прийняття компромісних рішень стосовно затвердження українських еквівалентів англійських термінів автомобільного транспорту.

Матеріали словника обговорювалися на Міжнародних конференціях з мовознавцями та спеціалістами з цієї галузі, а також доповнені новими термінами під час стажування проф. Б. Шуневича у Вейнському державному університеті у м. Детройті, яке відоме у світі як центр автомобілебудування США. Консультації із інженерами, робітниками українського походження, які працюють на автомобільних заводах Детройта, опрацювання нових англомовних матеріалів у бібліотеці університету дали можливість кількісно і якісно покращити словник [6].

Обсяг кожного із згаданих вище словників становить близько 7000 термінів і термінологічних сполучень. У словники введені деякі загальнотехнічні, загальнонаукові терміни, а також загальновживані слова, що є ядрами термінологічних сполучень і часто використовуються в літературі з цієї тематики [2], [3].

У словниках представлена науково-технічна термінологія, що стосується типів автомобілів, агрегатів, деталей і вузлів, експлуатації, дорожнього покриття і ремонту автомобілів.

При укладанні словників використовувалися сучасні стандарти з цієї тематики, перекладні словники, фахова українська та іноземна література за останнє десятиліття.

Словники орієнтовані на широке коло користувачів: від студентів до науковців, які працюють з фаховою (іноземною) літературою і готують свої публікації українською та англійською мовами.

Однослівні терміни «Короткого англійсько-українського словника термінів з автомобільного транспорту» розташовані у словнику за алфавітом, а термінологічні сполучення – за алфавітно-гніздовою системою. Терміни, що складаються з означень і означуваних слів (ядра), слід шукати за означуваними (основними) словами. Наприклад, термін *clutch bearing* необхідно шукати у гнізді терміна *bearing*.

Основний термін у гнізді замінено тильдою (~). В українському перекладі різні частини мови розділені двома вертикальними лініями. Пояснення до українських перекладів розміщені в круглих дужках. Наприклад: *gudgeon* – палець (поршиневий). Факультативна частина англійського терміну і українського перекладу подана в круглих дужках. Наприклад: *clutch (release) fork* – вилка

вимкнення зчеплення. Термін необхідно читати: *clutch fork, clutch release fork.* Переклади-синоніми розміщені у квадратних дужках ([]). Слово, розміщене у квадратні дужки, може вживатися замість слова або словосполучення, що стоїть безпосередньо перед дужками. Наприклад: *stabilized earth road – покращена [зміцнена] ґрунтова дорога.* Термін необхідно читати: *покращена ґрунтова дорога, зміцнена ґрунтова дорога.*

Всі терміни «Короткого українсько-англійського словника термінів з автомобільного транспорту» розташовані за алфавітом, наприклад:

шипця колеса – wheel arm

шиплінт – cotter pin, forelock, lynch pin, peg, pin

шипінтувати – pin

У випадку, коли український термін має кілька англомовних еквівалентів, то вони розташовані між собою також за алфавітом.

Особливість укладання словника полягає в тому, що укладачі поряд із традиційними, стандартними врахували сучасні українські еквіваленти термінів з цієї тематики, якими послуговуються науковці та спеціалісти українських закладів вищої освіти, підприємств та інших установ. З цією метою терміни обговорювалися з викладачами кафедр іноземних мов, української мови ЛНАУ, НУЛП, а також спеціалізованих кафедр, а саме: кафедри автомобілі і трактори (ЛНАУ), кількох кафедр Інституту інженерної механіки і транспорту «Львівської політехніки» і, зокрема, рецензентами цих словників М. Магацом, доцентом кафедри автомобілів і тракторів ЛНАУ та П. Гашуком, професором, завідувачем кафедри експлуатації транспортних засобів та пожежно-рятувальної техніки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

Під час укладання словника було також враховано точку зору науковців О. Литвин про «цілісний підхід щодо розбудови терміносистеми, що виявляється у її наближенні до народної мови» [4] і Г. Нікуліної, що «термінологія має бути всеукраїнською; у формуванні терміносистеми необхідно використовувати ресурси української мови і водночас логічно поєднувати національне та міжнародне» [5].

Користувачі виданих в Україні після 1991 р. словників вже активно використовують відновлені українські терміни *помпа* замість русифікованого *насос*, *давач* замість *датчик* та інші [1].

У згаданих нами словниках термінів з автомобільного транспорту також відновлено використання багатьох українських термінів, які часто використовуються в посібниках, наукових статтях, наприклад, *гравій /нарінок, жорства, ріняк (грубий), рінь (дрібний)/ – gravel.*

Висновки. Проведене нами дослідження показало, що основними центрами дослідження української та іноземної термінології, укладання словників у нашій країні, поки що, залишаються ТК СНТТ, викладачі гуманітарних і технічних кафедр ЗВО України, працівники деяких науково-дослідних установ.

Одним із основних напрямів роботи науковців є очищення української термінології від радянських і сучасних термінів-покручів, утворених від іноземних термінів шляхом транслітерації, калькування і створення нових перекладних словників з різних галузей знань, в тому числі електронних.

У наступних публікаціях буде проведений аналіз використання оновлених українських термінів автомобільного транспорту в наукових статтях, тезах доповідей, посібниках, монографіях з цієї тематики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Англійсько-український словник пожежно-технічних термінів / За ред. Б. Шуневича, М. Ковала / Укл. Шуневич Б., Вовчасти Н., Дробіт І., Коваль М., Рак Н., Чалий Д. Львів: ЛДУ БЖД, 2015. 354 с.
2. Короткий англійсько-український словник термінів автомобільного транспорту / Шуневич Б., Олексів Г. Львів : СПОЛОМ, 2019. 168 с.
3. Короткий українсько-англійський словник термінів автомобільного транспорту / Шуневич Б., Олексів Г., Шийка Ю. Львів-Дубляни: СПОЛОМ, 2021. 188 с.
4. Литвин О. Російсько-українсько-англійський словник машинобудівних термінів // *Вісник: Пробл. укр. термінології*. 2002. № 453. С. 214.
5. Нікуліна Н. До проблеми лексичної інтерференції (на матеріалі автомобільної терміносистеми) / Н. Нікуліна // *Вісник: Проблеми української термінології*. – Львів: Національний університет “Львівська політехніка”, 2006, № 559. С. 153-155.
6. Шуневич Б., Олексів Г. «Короткий англійсько-український словник термінів автомобільного транспорту»: його структура та особливості укладання // Матеріали IX Міжнародної наукової конференції «Проблеми галузевої комунікації, перекладу та інтеграційні процеси в суспільстві». Харків: Національна академія Національної гвардії України, 2020, с. 101-103.

УДК 378.147.091.31-059.2-057.87-054.6

Щербина М. О., Скорбач О. І.

**Харківський національний медичний університет, м. Харків
ЗАПРОВАДЖЕННЯ НОВІТНІХ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У
ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ**

Одним з пріоритетних напрямків міжнародної діяльності закладів вищої освіти є підготовка спеціалістів для закордонних країн, яка потребує постійних інновацій, оскільки для сучасних медичних фахівців-іноземців недостатньо використовувати лише традиційні методи організації навчально-виховного процесу. Теорія та методика впровадження в нововведення характерні для будь-якої професійної діяльності людини, зокрема й медицини. Інновації в системі освіти самі по собі не виникають, вони є результатом наукових пошуків, передового досвіду викладачів.

Ключові слова: інтерактивні форми та методи навчання, екстремальні умови, дистанційні методи, візуалізація.

**INTRODUCTION OF THE LATEST INTERACTIVE TECHNOLOGIES
IN THE PROCESS OF TRAINING FOREIGN MEDICAL STUDENTS**

One of the priority areas of international activity of higher education institutions is the training of specialists for foreign countries, which requires constant innovation, because for modern foreign medical professionals it is not enough to use only traditional methods of organizing the educational process. The theory and methods of introduction into innovations are characteristic of any professional activity of the person, including medicine. Innovations in the education system do not arise by themselves, they are the result of scientific research, best practices of teachers.

Keywords: interactive forms and methods of teaching, extreme conditions, distance methods, visualization.

У надзвичайних екстремальних умовах під час карантину набули популярності у світі інтерактивні дистанційні методи навчання. Тому на цей час необхідно значну увагу приділяти доцільному підбору викладачем сукупності методів інтерактивного навчання. На наш погляд, саме таким методом є візуалізація, оскільки за умов використання візуалізації поліпшується засвоєння

нової інформації. Точне визначення візуалізації дає Вербицький А. А.: «Процес візуалізації – це згортання розумових змістів у наочний образ; будучи сприйняттям, образ може бути розгорнутий і служити опорою адекватних розумових і практичних дій».

Теорію та методику впровадження в навчально-виховний процес новітніх технологій досліджували О. Гур'єв [4], Н. Логінова [5, с. 182]. Усі названі науковці підтримують думку про те, що тільки нетрадиційні, інноваційні методи навчання спроможні «пробудити» студента, зацікавити його роботою, розпалити інтерес до пізнання».

Сучасному викладачу необхідно володіти всіма технічними та інформаційними засобами, новітніми методиками подачі матеріалу. Перед викладачем закладу вищої освіти постає ціла низка навчально-педагогічних завдань, зокрема розробити різні методики навчання з фахової дисципліни, зацікавити ними студентську аудиторію, спрямувати здобувачів освіти на творчі пошуки та співробітництво [6, с.45]. Безперечно, інтерактивні методи руйнують традиційний підхід до навчання студента-іноземця, оскільки в нових умовах він стає активним учасником навчально-виховного процесу та має змогу проявити свої знання й визначити для себе їх рівень, розкрити свій потенціал. В умовах доступу до інформації функції викладача розширяються.

Метод візуалізації – це освітня технологія, яка на цей час знайшла своє відображення в наукових розвідках Арнхайма Р., Бровка Н. В., Вербицького А. А., Далінгера В. О., Ерднієва Б. П., Плотинського Ю. М., Резник Н. О., Селевко Г. К.

Дослідники одностайні в тому, що візуалізація є одним з видів організації спільноти діяльності викладача й студента. На думку науковців, мозок людини обробляє візуальну інформацію значно швидше текстової. Унаслідок цього графічний дизайн є основним засобом розробки об'єктів візуальної комунікації.

На цей час відома значна кількість візуальних засобів передачі інформації як електронних, так і фізичних: комп'ютерні презентації, мультимедійний проект, відео/аудіо матеріали, діаграми, схеми, графіки, інтерактивна дошка [3, с.348]. Різні форми візуалізації ми використовуємо на всіх етапах навчання, зокрема при поясненні нового матеріалу, повторенні, закріпленні, контролю, систематизації, узагальненні. Уміле використання візуалізації в процесі навчання сприяє розвитку активності, самостійності. Наприклад, відео сприймається та запам'ятовується студентом краще, ніж книга або підкаст, оскільки людський мозок більше сприймає одночасно надані аудіальні та візуальні фрагменти будь-якої інформації [2, с.255].

Інфографіка та візуалізація утворюють певний континуум. Кожна інфографіка й візуалізація має і презентаційний, і аналітичний компоненти: вони не тільки зображають, а й тією чи іншою мірою полегшують компоненти зображеного [1, с. 288].

Практичні заняття мають професійну спрямованість і надають можливість розвинуті необхідні компетентності за фахом [5, с. 183]. Уже на початку вивчення дисципліни «Акушерство і гінекологія» студенти оволодівають практичними навичками проведення зовнішнього акушерського обстеження вагітних, вимірювання розмірів таза, визначення справжньої кон'югати, встановлення терміна вагітності, визначення передбаченого терміна пологів, визначення гістацийного віку й маси плода, проведення піхвового дослідження під час вагітності та пологів, проведення фізіологічних пологів, ведення партограми тощо.

Під час зазначених практичних навичок, крім традиційних методів, зокрема симуляційних, застосовуємо й візуалізацію, а саме: навчальне відео або відеореєстрацію проведення різноманітних методів дослідження, ведення фізіологічних та патологічних пологів, оперативних втручань, Як показує практика, студенти позитивно сприймають такі форми проведення занять.

Таким чином, різноманітні форми представлення візуалізації методів діагностики та лікування під час практичних занять уже зарекомендували себе як ефективна складова сучасної медичної освіти.

Вважаємо, що саме технологія візуалізації навчальної інформації може стати основою нових методик навчання медичних дисциплін, оскільки вивчення будь-якої дисципліни є ефективним лише за тієї умови, коли здобувач вищої освіти розуміє її значення в його майбутній професійній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Каїро А. Функціональне мистецтво: вступ до інфографіки та візуалізації / Альберто Каїро ; переклад з англ. Л. Белая за ред. Р. Скакуна. –Львів : Видавництво Українського католицького університету, 2017. – 350 с.
2. Бьюзен Т. Супермышление / Пер. с англ. Е.А. Самсонов; Худ. обл. М.В. Драко. / Т. Бьюзен, Б. Бьюзен. – 2-е изд. – Мн.: ООО «Попурри», 2003. – 304 с.
3. Власюк І. Застосування інтелект-карт при вивченні іноземної мови / І. Власюк // Студентський науковий альманах факультету іноземних мов Тернопільського державного педагогічного університету імені В. П. Гнатюка. – 2017. – Вип.1(14). – С. 346–352.
4. Гур'єв О. Форми активного семінару / О. Гур'єв // Вісник вищої школи.–1991. – №.9.
5. Логінова Н. І. Використання технологій дистанційного навчання в традиційному навчальному процесі / Н. І. Логінова // Наука і освіта: Науково-практичний журнал Південного наукового центру АПН України. – Одеса, 2004. – № 4–5. – С. 181–185.
6. Стеченко Д. Інновація та якість підготовки фахівців у вищій школі / Д. Стеченко // Вища школа. – 2002. – № 1. – С.42-48.

ЗМІСТ

Ждан В.М., Дворник В.М., Автіков Д.С., Беляєва О.М. Микола Іванович Пирогов – видатний лікар і педагог (до 211-ї річниці від дня народження).....	3
Ждан В.М., Кітура Є.М., Бабаніна М.Ю., Кир'ян О.А., Ткаченко М.В. Формування сучасного іміджу викладача вищої школи.....	10
Капустник В.А., Дерев'янченко Н.В. Цифрова компетентність як невід'ємна складова професійного розвитку викладача ЗВО.....	13
Баб'як К.П., Белова М.О., Лобзова С.Л., Зінченко О.О. Метонімізовані назви сучасного англомовного неймінг-простору.....	18
Безшапочний С.Б., Зачепило С.В., Гасюк Ю.А. Впровадження інформаційних технологій під час вивчення оториноларингології.....	22
Берегова А.А., Біловол А.М., Ткаченко С.Г., Пустова Н.О. Оптимізація методів викладання медичних дисциплін.....	25
Бермас Л.І., Бермас О.М. Формування вмінь оформлення діагнозів латинською мовою.....	27
Богиня Л.В., Горбенко Є.В. Короткометражні фільми на заняттях з української мови як іноземної.....	29
Бойченко О.М., Мошель Т.М. Сучасні методи та форми самостійної роботи студентів.....	33
Боровик К.М., Риндіна Н.Г., Шапаренко О.В., Єрмак О.С., Іващенко Р.О., Романюк М.Г. Формування Soft Skills в освітньому процесі вищої медичної школи.....	36
Boczar Janusz Folklorystm w wychowaniu dziecka w kontekście zjawiska unifikacji kulturowej.....	39
Вечерок О.М., Йотова І.М., Савицька Т.В. Архетипні образи українського фольклору та «міф про козацтво» у творах Т. Шевченка.....	44
Вечерок О.М., Трусова Л.В., Скальська С.А. Арабська мова і література в сучасному світі.....	47
Владимирова В.І., Шевченко О.М. Комунікативна культура як прояв професійної культури сучасного викладача.....	50
Wojciechowska Justyna. Determinants of the act of speech in the process of communication.....	54
Волкова Г.К. Формування творчої складової самостійної діяльності студентів-медиків у навчанні перекладу.....	58
Гаврилюк Н.С. Транслітерація іншомовних медичних термінів, що починаються латинською буквою Н (h).....	62
Гепенко Л. О., Кошова Ю. М., Чайка О. В. Оцінювання якості виконання здобувачами навчальних проектів з педагогічних дисциплін.....	64
Глобина Л.В. Творческая личность: от идеи до реализации.....	69
Глотова О.В. Лексичні особливості утворення англійських медичних термінів (на матеріалі отоларингологічної терміносистеми).....	72
Гончарова Е.Є. Роль мотивації у формуванні фахової компетентності здобувачів вищої освіти ЗВО України.....	76
Гончарова Н.А., Цисык А.З. Изображение подагры в античной поэзии.....	79
Гордієнко О.В., Дмитерко Є.В., Мирошиниченко О.А. Валідність кваліфікаційного іспиту Крок-1: оцінювання рівня професійної англомовної комунікативної компетенції студентів медиків.....	86
Гордієнко О. В., Шевкун А. В. Організація СРС та контролю при викладанні імпс на базі платформи MS TEAMS.....	95
Daszykowska-Tobiasz J. Wyzwania szkoły wyższej – organizacji uczącej	

<i>sięchallenges of a university – a learning organization.....</i>	101
Дерев'янко Т.В., Звягольська І.М., Полянська В.П., Федорченко В.І.	
Самоосвітня діяльність здобувачів вищої освіти в навчально-пізнавальному просторі кафедри мікробіології, вірусології та імунології.....	106
Douma A., Bieliaieva O. Le Français: Hier, aujourd'hui, demain.....	111
Дюрба Д.В. Особливості реалізації ініціаційного мономіфу в романі Дж. Керуака «Бродяги Дхарми».....	115
Ефендієва С.М., Потапова С. С., Хребтова Д. О. Навчання перекладу професійно орієнтованого тексту у медичних закладах вищої освіти.....	119
Ефендієва С.М., Сліпченко Л.Б., Шерстюк Н. О. Мотивація як основний чинник підвищення ефективності навчання англійської мови.....	123
Єлісєєв I.A. Використання соціокультурних завдань на заняттях з іноземної мови.....	126
Єрошенко Г.А., Ваценко А.В., Улановська-Циба Н.А., Передерій Н.О., Рябушко О.Б., Кінаш О.В., Клепець О.В., Шевченко К.В., Григоренко А.С., Донець І.М. Сучасні форми і методи організації викладання медичної біології....	129
Єрошенко Г.А., Клепець О.В., Рябушко О.Б., Ваценко А.В., Улановська-Циба Н.А., Передерій Н.О., Кінаш О.В., Шевченко К.В. Місце термінів-епонімів у курсі медичної біології.....	133
Гуцол М.І. Методи фасилітації, застосування їх на практиці навчання латинської мови та медичної термінології у вищій школі, при змішаному навчанні.....	138
Завгородній I.B., Літовченко О.Л., Меркулова Т.В., Лисак М.С. Застосування хмарних технологій Google Workspace при викладанні у вищій школі.....	141
Znamenska I.V., Karlinska I.V. The use of word-formation patterns in teaching English for specific purposes at a medical university.....	144
Znamenska I.V. Methodological strategies for mastering medical terminology in ESP setting.....	146
Іщенко О.Я. The use of information and computer technologies in learning the foreign language.....	148
Калюжска О.О., Гасюк Н.І., Фастовець М.М., Жук Л.А., Артьомова Н.С. Самостійна робота здобувача вищої освіти, як невід'ємна частина формування майбутнього фахівця.....	151
Карунік К.Д. Опанування новел українського правопису в післядипломній освіті медичних фахівців: екскурс і дискурс.....	155
Кірик Т.В. Філософський погляд на мовно-термінологічні перешкоди для позитивного розвитку України.....	159
Ковальова О.М., Іванченко С.В., Шапкін В.Є. Формування психосоціальної культури майбутнього медичного фахівця.....	165
Коноваленко Т.В. Застосування інтерактивних видів взаємодії студентів на заняттях у ЗВО.....	169
Кононов Б.С., Білаш С.М. Методичні основи підготовки іноземних студентів-медиків до професійної діяльності.....	175
Король Л.Л. Аспекти формування дискурсивної компетенції у студентів нелінгвістичних спеціальностей закладів вищої освіти.....	179
Костенко В.Г., Сологор І.М. Жанрово-орієнтований підхід у навченні іноземним мовам за професійним спрямуванням (спеціальність «Стоматологія») в контексті лінгводидактики.....	183
Кохан Д.М., Скорбач Т.В. Види, форми й методи контролю в сучасному	

медициному закладі освіти.....	188
Крючко Т.О., Кушнерева Т.В., Пода О.А., Коленко І.О., Ткаченко О.Я.	
Значимість вербальної комунікації в лікуванні пацієнта.....	191
Кузнецова Е.Л. Фитонимы, отражающие бытовое предназначение лекарственных растений.....	195
Кулішов С. К. Симетрія, асиметрія, диссиметрія особистісних та емоційних характеристик за даними психографії.....	199
Лебедь Ю. Ф. Інноваційні технології у процесі вивчення латинської мови.....	205
Лесний В.В., Лесна А.С. Шляхи покращення якості навчання на клінічній кафедрі медичного університету під час пандемії.....	207
Lysanets Yu.V., Bieliaieva O.M., Morokhovets H.Yu., Ostrovska L.Y., Purdenko T.Y. The key benefits of applying the “fishbowl” model in medical education.....	210
Lysanets Yu.V., Bieliaieva O.M., Pavelieva A.K., Havrylieva K.H. Theoretical aspects of comparing the semiotic properties of literature and cinema.....	212
Литовська О.В. Використання кіно та телесеріалів як інструмент підвищення мотивації до вивчення латинської мови.....	214
Лозенко В. В. Поетика комічного в оповіданні «Залишки Кодексу Честі» О. Генрі.....	218
Matvyeyeva S.L. Modern approaches to the teaching Physiology to English medium students in conditions of distance learning.....	222
Мелащенко О. І., Зюзіна Л. С., Козакевич В. К., Козакевич О. Б. Використання інтерактивних технологій з метою формування комунікативної компетентності майбутніх лікарів в умовах дистанційного навчання.....	226
Мельниченко Т. Є. Контроль якості знань з української мови як іноземної у студентів відділення довузівської підготовки.....	230
Morska Liliya. The future of education after COVID-19: Bright or bleak?.....	234
Некрашевич Т. В. Аспектуальність персоналізації освітнього процесу у вищій школі.....	236
Неруш А.В., Тімісевська Т.В. Систематизація англійських фармацевтичних термінів за лексико-граматичними ознаками як засіб оптимізації навчального процесу з латинської мови в медичному ЗВО.....	239
Нестеренко Н.В. Особливості перекладу англійської медичної літератури.....	242
Perekrest M. Game based learning: Reasons why should we use games in Latin language and medical terminology course.....	245
Петров Є.Є., Петрова О.Є., Іваницька Т.А. Ставлення студентів медицини до мовного явища “суржик” у місті Полтаві: погляд крізь призму регіональних особливостей.....	247
Прийма Л. Ю., Шерстюк Н. О. Особливості формування критики художнього перекладу як напрямку трансліяторології.....	253
Purdenko M.S., Lysanets Yu.V. Lexico-semantic sources in the English sublanguage of Anesthesiology.....	255
Пучков О.О., Уваркіна О.В. Емерджентні властивості сучасної освіти.....	257
Самойленко Т.О., Нетребчук Л.М. Педагогічна культура у ВНЗ освіти.....	261
Світлична Є. І., Савіна В. В. Актуальні питання оптимізації курсу латинської мови у вищих фармацевтичних закладах освіти.....	262
Сидоренко О.В., Денисенко О.М. Мовні вибіркові дисципліни та їх роль у формуванні комунікативних компетентностей як складова особистісно-орієнтованого навчання.....	264
Синиця В.Г., Беляєва О.М., Мироник О. В. Епонімний компонент у складі	

найменувань орфаних захворювань.....	268
Сирова Г.О., Завада О.О., Петюніна В.М., Макаров В.О., Чаленко Н.М., Тішакова Т.С., Левашова О.Л. Методичні засади викладання медичної хімії на терені формування «клінічного мислення» майбутніх лікарів.....	275
Скрипників А.М., Ісаков Р.І., Кидонь П.В., Рудь В.О. Організація самостійної роботи здобувачів освіти з предмету «Медична психологія».....	278
Сліпенко В.О. Основні технології навчання англійської мови для студентів немовних спеціальностей педагогічного вишу.....	281
Содомора П.А., Антонюк-Кириченко С.А. Нативізм у мовних теоріях.....	282
Сологор І.М., Бєляєва О.М., Костенко В.Г. Аналіз типових помилок у процесі опанування англомовними здобувачами освіти фармацевтичної термінології на заняттях з латинської мови та медичної термінології.....	287
Старченко І.І., Ройко Н.В., Філенко Б.М., Прокурня С.А., Прилуцький О.К. Практико-орієнтоване викладання патоморфології та секційного курсу як основа формування клінічного мислення у здобувачів освіти медичного вузу.....	290
Szast M. Polish education system in the context of the 2016 reform: social implications.....	293
Таран З.М. Удосконалення методів навчання латинської мови у закладах вищої освіти.....	300
Терещенко О.В. Виміри свободи у контексті ідентичності мігрантів.....	304
Ткаченко П.І., Резвіна К.Ю., Білоконь С.О., Лохматова Н.М., Доленко О.Б., Попело Ю.В. Розвиток клінічного мислення у практиці майбутнього лікаря.....	306
Трегуб С.Є. Психолого-педагогічні засади формування сучасного фахівця з вищою освітою.....	309
Трофименко А.О. Формування іншомовної професійної компетентності і мотивації студентів до професійно-орієнтованого спілкування.....	313
Фоміна Л.В., Калина К.Є., Скорбач Т.В. Академічна добробечесність як провідна складова професійного іміджу викладача сучасного закладу вищої освіти.....	318
Hristea M. Interkultureller Ansatz des Fremdsprachlichen Deutschunterrichts.....	321
Харитонова Н. В. Видовий епітет на позначення кольору у латинських ботанічних назвах рослин.....	324
Цвіренко С.М., Похилько В.І., Чернявська Ю.І., Соловйова Г.О., Жук Л.А. Етапи кар'єрного становлення як фактор професійної підготовки лікаря.....	327
Цисык А.З. К историческим и лингвистическим истокам анатомического термина «testis» (тестикула).....	331
Шевченко О.С., Говардовська О.О., Погорелова О.О., Степаненко Г.Л., Овчаренко І.А., Малахова Д.О. Особливості проведення лекцій у дистанційному режимі: погляд студентів.....	338
Sheshukova O.V., Mosiienko A.S., Maksymenko A.I., Polishchuk T.V. The importance of information technology in modern medical educational process.....	341
Шуневич Б.І., Олексів Г.Д. Проблеми лексикографічного забезпечення навчального процесу з іноземних мов.....	345
Щербина М.О., Скорбач О.І. Запровадження новітніх інтерактивних технологій у процесі підготовки іноземних студентів-медиків.....	349